

VAIKUTTAVAT ASUKKAAT

Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina

Aija Staffans

TEKNILLINEN KORKEAKOULU
TEKNISKA HÖGSKOLAN
HELSINKI UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
TECHNISCHE UNIVERSITÄT HELSINKI
UNIVERSITE DE TECHNOLOGIE D'HELSINKI

VAIKUTTAVAT ASUKKAAT

Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina

Aija Staffans

Tekniikan tohtorin tutkinnon suorittamiseksi laadittu väitöskirja,
joka arkkitehtiosaston luvalla esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Teknillisen korkeakoulun päärakennuksen luentosalissa E
helmikuun 27. päivänä 2004, klo 12.

Jakelu:

Teknillinen korkeakoulu

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus

PL 9300

02015 TKK

Puh. +358-9-451 4083

Fax +358-9-451 4071

E-mail: ytk-tilaus@hut.fi

[Http://www.hut.fi/yksikot/YTK/](http://www.hut.fi/yksikot/YTK/)

Kannen kuva: Minna Jatkola, "Työnkuva", 2004

Piirroksat s. 14, 106 ja 242: Anssi Rauhala

Taitto: Esko Lius

ISBN 951-22-6962-7

ISSN 1455-7789

Yliopistopaino Oy

Helsinki 2004

*Mene ihmisten luokse,
elä heidän keskellään,
opi heiltä,
ota vastaan heidän tietonsa,
rakenna sen varaan mitä heillä on,
mutta kun parhaat johtajat ovat täyttäneet tehtävänsä,
tehneet työnsä,
kaikki ihmiset sanovat:
"Me itsehän sen teimme."*

- Vanha kiinalainen sananlasku

Esipuhe

Tunsin itseni onnentytöksi, kun viisi vuotta sitten saatoin aamuisin istahtaa sohvalle auringonpaisteeseen, ottaa kahvikupin ja kasan kirjoja viereeni ja ryhtyä täysipäiväisenä jatko-opiskelijana etsimään paikkaani tutkimuksen loputtomalta kentältä.

Teknillisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen pitkä monitieteinen perinne antoi oivan lähtökohdan maamme ensimmäiselle kaupunkitutkimuksen ja -suunnittelun tutkijakoululle keväällä 1999. Suomen Akatemian rahoituksella kuusihenkisellä jatko-opiskelijaryhmällämme oli tilaisuus keskittyä neljän vuoden ajan kaupunkitutkimuksen laajaan alaan. Haluan erityisesti kiittää Hilikka Lehosta siitä empaattisesta tuesta, jota olen saanut kokea koko työni ajan sen alkuhetkestä lähtien. Myös Mervi Ilmonen on alusta alkaen jaksanut perehdyttää ryhmäämme kaupunkitutkimuksen kirjallisuuteen ja opastaa tutkimuksen tekoon. Mervin toimituksellisen kokemuksen tuella olen työstänyt tekstiäni viimeiseen asti. Tästä hänen tarjoamastaan avusta olen erittäin kiitollinen. Raine Mäntysalon ja Harry Schulmanin esitarkastajina antama myönteinen palaute ja rakentava kritiikki motivoivat vielä kerran kokoamaan ja kiteyttämään työtä, jonka monitieteisyyttä on aika ajoin ollut hankala hallita. Viime vaiheessa on suurena apunani ollut myös kirjan taiton tehnyt Esko Lius, jonka rauhallinen olemus ja järjestelmällinen työtapo lievittivät loppuahdistusta.

Arkkitehtiosastolla ohjaajanani on ollut Kimmo Lapintie, jonka kanssa olen saanut harjoitella ennen kaikkea tieteellisten käsitteiden käyttöä ja kriittistä ajattelua. En vielääkään ole varma, osaanko kirjoittaa Habermasista niin, että Kimmo olisi siihen täysin tyytyväinen. Olemme säännöllisesti kokoontuneet ”tohtoritalliin”, joka on tarjonnut mieluisan areenan monien teoreettisten ongelmien käsittelylle. Iloisen ryhmän kesken on ollut turvallista jakaa sitä hetkittäistä epätoivoa, jota arkkitehtina olemme kokeneet opettellessamme niin sanottua tutkimuksellista otetta. Olen kiitollinen myös siitä, että koko vakinainen työyhteisöni arkkitehtiosastolla on osoittanut pitkämielisyyttä monien laiminlyömiä tehtävien suhteen. Väitöskirjaa viimeistelevästä kollegasta ei ole ollut paljon iloa työtovereille.

Naisenergian hurmaavasta voimasta ja innostavasta keskustelusta olen vuosien varrella saanut nauttia Liisa Horellin seurassa. Liisan monitieteisyys, älyllinen

uteliaisuus ja avoin suhtautuminen eri ilmiöihin ovat jatkuvan hämmästykseni aihe. Liisan antama palaute työstäni on sen eri vaiheissa ollut arvokasta. Akateemiseen lähipiiriini ovat kuuluneet myös Marketta Kyttä ja Heli Rantanen, joiden seurassa olen saanut pohtia, kehittää ja toteuttaa useita tutkimukseni esiyymärryksen kannalta keskeisiä hankkeita.

Kukaan ei kuitenkaan ole niin konkreettisesti seurannut tutkimukseni edistymistä kuin Anneli Paloniemi. Viiden vuoden ajan olemme istuneet vierekkäin, tehneet töitämme ja katselleet vuodenaikojen värien vaihtumista työhuoneemme ikkunasta. Annelin lämmin läsnäolo on antanut tilaa tutkimustyön ylä- ja alamäille, innostukselle, ihmettelylle ja myös turhautumiselle.

Tutkimusaiheeni taustalla on yksi henkilö ylitse muiden. Kaksikymmentäviisi vuotta sitten osallistuin arkkitehtiylioppilaana Heikki Kukkosen ohjaamille suunnittelukurssille. Istuin ilmajokisten isäntien tupien lattioilla ja Salmijärven sairaalan potilashuoneissa harjoittelemassa suunnittelun ja ihmisten kohtaamista. Siitä alkanut yhteistyö ja ystävyys Heikin kanssa on avannut polun, jonka kokemuksista tämä väitöskirja on ollut suorastaan pakko tehdä. Se on johtanut sellaisten voimapanpesien luokse kuten Ritva Harle, Hannu Kurki ja Päivi Litmanen ja monet muut mieleenpainuvat henkilöt, joiden työhön viitaten olen nimennyt työni. Matka on ollut sekä haastava että hauska ja olen siitä Heikille erittäin kiitollinen.

Suurin onni ja tuki työlleni on rakas perheeni. Olen jo lapsuudenkodissa saanut osakseni paljon turvaa ja kannustusta vanhemmiltani. Siitä on syntynyt se vahvuus, jolla nyt jaksan pohtia ja tutkia tätä maailman menoa. Oma perhe-elämä Lassen, Antonin ja Vivin kanssa on tarjonnut täysilaidallisen jokapäiväistä iloa kodin, koulun ja työn ympärillä. Aidosti tasa-arvoinen mies on väittelevän naisen paras mahdollinen kumppani. Tästä tuesta ja rakkaudesta olen Lasselle ja lapsille suunnattoman kiitollinen.

Väitöskirjan tekeminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa lähipiirillä riittää ihmettelemistä. Tämän tutkimuksen nyt päättyessä haluan esittää lämpimän kiitokseni teille kaikille vuosien varrella sen eri vaiheita myötäeläneille ihanille ihmisille, sukulaisille, ystäville, työtovereille ja kodin tukijoukoille. Teistä välittyvän energian avulla on ollut ilo työskennellä.

Töölössä Runebergin 200-vuotissyntymäpäivänä 2004,

Aija Staffans

Tiivistelmä

Tutkimus kohdistuu asukkaiden ja kaupunkisuunnittelun kohtaamiseen. Tavoitteena on tunnistaa asukasosallistumisen herättämien ristiriitojen taustalla olevia tekijöitä. Virallinen osallistuminen ja vuorovaikutus järjestetään kaupunkisuunnittelussa kaavaprosessien sisällä, mutta käytännössä kaupunkisuunnitteluun vaikutetaan vähintään yhtä paljon virallisen kaavaprosessin ulkopuolella erilaisten verkostojen ja median luomassa todellisuudessa. Tutkimuksessa tarkastellaan kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia tässä muodollisten ja epämuodollisten toimintatapojen muuttuvassa ympäristössä. Toimintaympäristön ristiriitoja avataan kolmen kysymyksen avulla: mitä asukasnäkökulma kaupunkisuunnittelussa tarkoittaa, miten asukasvaikuttaminen käytännössä tapahtuu ja tukeeko kaupunkisuunnittelun käytäntö vuorovaikutusta ja niin sanottua jaettua asiantuntijuutta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu suunnitteluteorian ja organisaatioteorian käsitteiden varassa. Kommunikatiivisesta suunnitteluteoriasta avainkäsitteenä on paikallinen tieto ja sen suhde kaupunkisuunnitteluinstituutioon. Organisaatioteorian kiinnostus tiedonrakennukseen ja ihmisten kohtaamiseen erilaisissa verkostoissa on auttanut analysoimaan suunnitteluprosessin tiedonmuodostuksen edellytyksiä.

Tutkimuksessa lähestytään ongelmakenttää sekä teorian että käytännön tapausten avulla. Tutkimus kytkee asukkaiden vaikuttamisen suunnittelun tiedonrakennukseen; minkälaista kaupunkisuunnittelun tieto asukkaiden näkökulmasta on, miten siihen vaikutetaan, miten he tuottavat itse tietoa ja käyttävät sitä toiminnassaan. Empiirinen aineisto on kerätty osallistumalla lähes kolmen vuoden ajan kahden helsinkiläisen kansalaisryhmän toimintaan. Molemmat ryhmät ovat olleet aktiivisia vaikuttajia kaupunkisuunnittelussa, toinen detaljitason, toinen makrotason kaupunkikysymyksissä. Tutkimus tarkastelee kaupunkisuunnittelua näiden ryhmien toiminnan ja kokemusten kautta ja analysoi niiden avulla kaupunkisuunnittelun käytäntöä ja asukkaiden mahdollisuuksia toimia siinä.

Tutkimuksen vaikuttavat asukkaat tekevät toiminnallaan näkyväksi suunnitteluinstituutiossa vallitsevia normatiivisia käsityksiä kaupunkisuunnittelun kokonaisvaltaisuudesta ja innovatiivisuudesta, osallistumisen mahdollisuuksista ja tiedon

objektiivisuudesta. Kaupunkisuunnittelukäytäntö ei nykyisellään tue riittävän hyvin asukkaiden paikallisen, ympäristökokemukseen perustuvan kaupunkitiedon ja suunnittelutiedon kohtaamista, vaan asukasmielipiteet jäävät erillisinä raportteina kaava-asiakirjojen liitteeksi. Tutkimuksen vaikuttavat asukkaat ryhtyivät itse työstämään asukkaiden näkökulmaa eksplisiittiseksi suunnittelutiedoksi. Heistä kehittyi ammattimaisia ”arjen asianajajia”, joiden vaikuttavuus perustui vahvaan asiantuntijuuteen. Asiantuntijuus kehittyi asukkaiden organisoimien ja ylläpitämien kommunikatiivisten verkostojen ja niiden synnyttämien informaativirtojen avulla. Vaikuttavuus oli strategista kykyä kilvoitella tiedon tuottamisessa tilanteen mukaan, joko proaktiivisesti tai reaktiivisesti suhteessa institutionaaliseen valmisteluun. Tämä ammattimainen toiminta törmää kuitenkin institutionaalisen osallistumisen normatiiviseen oletukseen asukkaiden ”tavallisuudesta” ja maallikon roolista, ja ajautuu helposti ristiriitaan valmistelun kanssa.

Tutkimuksen johtopäätöksinä pohditaan mahdollisuutta kehittää vuorovaikutusta edistäviä, tietoa välittäviä rakenteita institutionaalisen kaupunkisuunnittelun piirissä. Kaupunkisuunnittelun jatkuvina, hyvinä käytäntöinä nostetaan esille tutkimustapauksissa välittävinä rakenteina toimineet alue- ja nettifoorumit. Ne tukevat avoimuutta ja luottamusta, mutta niillä on rajallinen mahdollisuus tuottaa uusia ratkaisuja keskusteluun. Tämän vuoksi kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuksessa ovat tarpeen myös erilaiset innovatiiviset ryhmät ja kehittäjäverkostot. Vaikuttavat asukkaat voisivat toimia paikallisen tiedon välittäjinä näissä asiantuntijaverkostoissa. Tämän toteutuminen edellyttää kuitenkin kaupunkisuunnitteluinstituutiolta nykyistä laajemman ja dynaamisemman asiantuntijuuskäsityksen hyväksymistä.

Avainsanat: kaupunkisuunnittelu, vuorovaikutus, asukasosallistuminen, kommunikatiivinen suunnitteluteoria, tiedonrakennus, paikallinen tieto, suunnittelutieto, asiantuntijuus, välittäjäverkosto

Abstract

The purpose of the research is to recognise the factors that influence the conflicts evoked by residents' participation. The formal participation and interaction is organised in urban planning within the zoning process, but in practice, urban planning is influenced at least as much by different networks and the media that are outside the formal planning. This study examines the ways in which citizens can influence the planning process in an ever changing environment of formal and informal praxis. The conflicts are deconstructed through three questions: what is meant by the inhabitants' perspective in urban planning, how does the inhabitants' influencing take place in practice, and does the praxis of urban planning support the interaction and the so called shared expertise?

The theoretical framework of the study is based on the concepts of planning and organisational theories. The key concept emerging from the theory of communicative planning is local knowledge and how it relates to urban planning as an institution. The interest of organisational theory in the construction of knowledge and the meeting of people in different kinds of networks has helped to analyse the conditions for knowledge creation in the planning process.

The study approaches the research problem both theoretically and empirically. The residents' influencing of planning is connected to knowledge creation by describing, what urban planning knowledge from the perspective of the residents is like, how it can be influenced, how the residents produce knowledge themselves, and how they apply know how. The empirical material of the study has been gathered by taking part in the work of two citizen groups in Helsinki, during three years. Both groups have been active participants in urban planning; one of them in small-scale urban issues, the other in general planning issues. The study examines urban planning through the work and experiences of these two groups, and analyses through them the praxis of urban planning and the opportunities for residents to be active in urban matters.

The residents in the study make through their activities visible several normative conceptions that prevail in urban planning, such as the comprehensiveness and innovativeness of planning, the possibilities of participation, and the objectivity of

knowledge. Today, the praxis of urban planning does not sufficiently support the interaction between the citizens' local, place-based urban knowledge and that of planning expertise. The inhabitants' views remain as separate appendices to the planning documents. The inhabitants of the study began to transform their local views into explicit planning knowledge. During this process, they turned into professional "advocates of everyday life" whose influence was based on solid expertise. This expertise developed through the complex communicative networks and information flows that the inhabitants had created and nurtured. Influencing meant a strategic ability to compete in the production of knowledge according to context, either proactively or reactively in relation to the institutional preparatory process. This professional activity dashes against the normative assumption of institutional participation according to which the residents should have layman's role in the planning process, thus causing conflicts.

The study concludes with reflections over the opportunity to create structures within institutional urban planning which enhance interaction and dissemination of knowledge. The study brings forth as best practices the local and internet forums that functioned as mediating structures in the case studies. These forums support openness and trust, but they have limited opportunities to produce new solutions for discussion. Therefore, different innovative groups and development networks are necessary for interactive urban planning. The residents could function as the transmitters of local knowledge in the expert networks. The implementation of the latter requires, however, that the institution of urban planning accepts a broader and more dynamic view of expertise.

Key words: urban planning, interaction, inhabitant participation, communicative planning theory, knowledge construction, local knowledge, planning knowledge, expertise, transmitting network

Sisällysluettelo

OSA I

1 Johdanto	15
Tutkijan lähtökohdat	15
Mieluummin lähellä kuin kaukana	15
Pihlajistossa arkkitehtina	16
Politiikassa kiinteistölautakunnan jäsenenä	18
Tietoyhteiskunnassa sillanrakentajana	19
Oikeus kaupunkiin ja oikeus vaikuttaa	21
Kaupungin itsehallinto ja kilpailukyky	23
Poliitikkojen ja valmistelijoiden esittämä osallistumiskritiikki	26
Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne	28
Laadullinen tapaustutkimus – keksiä, päätellä ja osoittaa	33
Osallistuvaa havainnointia	36
Aineisto	38
Tapaukset Lauttasaari ja Maunula	38
Täydentävä aineisto	40
Aikataulu	41
Viitteet	42
2 Suunnittelu tiedonrakennuksena	45
Tiedonrakennuksella vaikuttamiseen	45
Kommunikatiivinen tiedonrakennus habermasilaisittain	49
Pragmatistinen lähestymistapa	56
Refleksiivistä toimintaa ja moninaisuutta korostava tiedonrakennus	58
Käytäntöyhteisö: rämpien läpi – vai oppien?	58
Transaktiivinen suunnittelu	62
Asianajosuunnittelu	65
Tieto ja asiantuntijuus	67
Tiedon paikallisuus	67
Tiedon jakaminen ja asiantuntijuus	71
Oppivat systeemit ja innovatiivinen tiedonrakennus	73
Toimintaympäristön ymmärtäminen	73
Innovatiiviset yhteisöt	78
Viitteet	83
3 Verkostojen muutosvoima ja strategisuus	87
Verkostot ja verkot käytäntöjen muovaajina	87
Henkilöityvä toimintaympäristö	87
Luottamus ja ”rakenteelliset reiät”	91
Internet	92
Strategisuus, intressi ja yhteisösubjekti	94
Viitteet	99
Yhteenveto	101

OSA II

4 Verikartta ja asukkaiden vastaisu – tapaus Lauttasaari ja Helsingin yleiskaava 2002	107
Suhde tutkimusongelmaan – osajien hyökkäys 1	107
Kaupunkisuunnittelullinen lähtötilanne	108
Taustatietoa Lauttasaaren kaupunginosasta	108
Täydennysrakentamisen aika	113
Yleiskaavan valmistelu – ”tää on nyt sitä vuorovaikutusta”	115
Vuorovaikutus ja pitkittynyt alkku	115
Kehityskuva – visio kilpailukyystä	126
Yleiskaavaluonnos ja toinen vuorovaikutuskierros	128
Lauttasaarelaisten aktivoituminen	130
Muutospaineita: verikartta, länsimetro ja postimerkkikaavat	130
Yleiskaavatyöryhmä syntyy	135
Virallista osallistumista, muodollista vuorovaikutusta	136
Vaikuttavuuden rakentaminen yleiskaavatyöryhmässä	144
Vaikuttamisen kulmakivet	144
Verkosto asiantuntijuuden ja poliittisen toiminnan vahvistajana	152
Tiedon tuottaminen	161
Vastatieto kaupungista	162
Poliittinen käsittely vuoden 2002 lopulla	169
Vastatiedon menestyksellisyys	171
Viitteet	176
 5 Ostarin rappio ja vetovoimainen kaupunki – tapaus Maunula, Suursuon ostoskeskus ja uusi keskusta	 179
Suhde tutkimusongelmaan – osajien hyökkäys 2	179
Kaupunkisuunnittelullinen lähtötilanne	180
Taustatietoa Maunulasta	180
Ongelmana ostoskeskus	186
Organisoituminen ja paineenkasvatus	192
Maunula-ryhmä ja arkkitehtien suunnittelutalkoot	192
Kaupungin yhteistyöryhmä	194
Innokkaat asukkaat ja verkkaiset virkamiehet	196
Aluefoorumi kokoaa keskustelun	201
Kiihdytys, lähestyminen, pettymys ja odottelu	203
Keskustelu kiihtyy	203
Konsulttien palkkaus ja viitesuunnitelmat – mutta mikä kehittämissuunnitelma?	205
Voitto?	209
Strategiset valinnat, tiedon tuottaminen ja työtavat – ”hyvät ideat voittavat”	211
Maunula-ryhmä strategisena toimijana	211
Tietoa, tunnetta ja suunnitelmia kotisivuilla – ostarifoorumi työvälineenä	215
Ostarikeskustelun yhteenveto – ”on lakattava ajattelemasta liian pienesti”	218
Loistoehdotuksia, mutta rakennusperintöön sopimattomia	221

Turvakartta – haave osallistuvasta paikkatietojärjestelmästä	223
Ostarifoorumin kävijämäärät ja hallinnointi	227
Maunulan malli	232
Ristiriidaton lähtökohta ja (liian?) aktiiviset asukkaat	232
Monikerroksinen kommunikointi	235
Viitteet	240

OSA III

6 Voimatoimijoina politiikan ja asiantuntemuksen kentillä	243
Osallistumisen paradoksi	243
Asukkaat asiantuntijoina	246
Kommunikaation ja vaikuttamisen rakenteet	254
Asukkaat julkisuuden muokkaajina	260
Viitteet	266
7 Paikallinen tieto ja suunnittelutieto	267
Kaupunki kokonaisuutena?	267
Tieto paikasta	270
Tieto suunnitelmiksi	272
Arjen ja ympäristökokemuksen asianajajat	278
Viitteet	280
8 Muuttuva kaupunkisuunnittelu	281
Kaupunkisuunnittelun rajankäyntiä	281
Välittäjäverkosto ja laajennettu asiantuntijuus	282
Jatkotutkimuksen suunnat	288
Viitteet	290
Yhteenveto	291
Kirjallisuus	295
Liitteet	313

OSA I

1 Johdanto

Tutkijan lähtökohdat

Mieluummin lähellä kuin kaukana

Tulkitsevan antropologian edustaja Clifford Geertz on kärkevästi kritisoinut akateemisen tutkimuksen intellektuaalista perustaa ja korostanut kokemuksellisen merkitystä tutkimustyössä. Sen sijaan, että rakennetaan teoreettisia malleja ihmisten toiminnasta rinnastamalla se mekanistisiin luonnontieteellisiin malleihin ja etsimällä siitä kausaalisia lakeja, pitäisi tutkia sitä, miksi ihmiset toimivat niin kuin toimivat. Vastausta tähän tulee Geertzin mukaan hakea menemällä ihmisten pariin, sinne missä on oikeaa toimintaa ja aitoja tilanteita. Tässä lähestymistavassa Geertz viittaa psykoanalyytikko Heintz Kohutiin, joka on luonut käsitteet ”kokemusta lähellä oleva” (*experience-near*) ja ”kokemuksesta etäällä oleva” (*experience-distant*) tutkimusote. Ymmärtäminen edellyttää samaistumista, ”*What happens to 'verstehen' when 'einfühlen' disappears?*”¹ Tällainen lähelle meneminen ei siten ole niinkään moraalinen kysymys kuin epistemologinen. Tietämiseen kuuluu tässä tutkimuksessa oleellisena osana lähelle meneminen ja sitä kautta pyrkimys ymmärtää.

Ihmisten luokse meneminen tarkoittaa myös menemistä paikkoihin, joissa he asuvat ja elävät. Paikkojen merkitys syntyy näiden ihmisten kautta eikä edellytä esimerkiksi rakennustaiteellista tai ekologista arviointia. Näitä merkityksiä, tällaista kokemuksellista ainutlaatuisuutta, haluaisin arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun ymmärtävän, ja sitä tutkimukseni tavoittelee. Lynda Schneekloth ja Robert Shibley ovat kirjoittaneet arkkitehtuurista paikan rakentamisena (*placemaking*). Paikka syntyy kollektiivisena konstruktiona, jossa toimijoina ovat niin eri ammattikuntien edustajat kuin paikassa elävät ihmiset. Paikan rakentaminen on aina suhteellista, tilanteeseen sidottua ja inklusiivista.² Kaupunkisuunnittelua ei voi rajata tietyn profession mukaan, vaan se sisältää laajan joukon erilaisia toimijoita ja käytäntöjä, jotka muokkaavat kaupunkiympäristön kehittymistä.

Tutkimustyö edellyttää esiymmärrystä. Tutkimusasetelmaani on vaikuttanut työ kolmessa erilaisessa ympäristössä, helsinkiläisessä lähiössä, poliittisessa lautakunnassa ja Teknillisessä korkeakoulussa, jotka kaikki ovat muokanneet käsityksiäni ja vaikuttaneet tutkimusasetelmaan.

Ymmärrystäni on muokannut myös lapsuus ja nuoruus Hämeenlinnassa, vanhassa suomalaisessa kaupungissa, läheisessä yhteydessä talonpoikaisiin juuriini. Kimmo Lapintie on Juha Siltalaan viitaten kirjoittanut urbaanista torppariudesta tavalla, jonka koen puhuttelevana: ”Jos hänen (modernin kaupunkilaisen) vapautuksensa ilmeni hyvinvointivaltiona ja poliittisesti varmistetun työpaikan turvallisuutena, oliko sen kääntöpuoli kasvava ”torpparius” suhteessa ympäristöön ja elämäntapaan?”³ Omaa vaativaa ja kriittistä suhtautumistani kaupunkisuunnitteluun sävyttää juuri tämänkaltainen kysymys oikeudesta ympäristöön, minkä ymmärtämistä vaadin suunnittelulta ja minkä seurauksena asuminen ja asukasnäkökulma ovat minulle tärkeitä.

Pihlajistossa arkkitehtina

Talvella 1993-94 toimin pihlajistolaisten arkkitehtina. Pihlajisto on vuosina 1970-75 rakennettu kompakti, noin 3000 asukkaan lähiö, josta Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston silloinen päällikkö totesi arkkitehtiopiskelijoille: ”Viimeistään Pihlajistoa rakennettaessa kaikki ymmärsivät, että nyt menee pieleen.”⁴ Tässä ”pieleen menneessä” ympäristössä oli hyvä pohtia niin kaupunkisuunnittelua kuin arkkitehtina toimimisen ehtoja ja mahdollisuuksia.

Hämäläistaustani on opettanut minua suhtautumaan hitaasti ylhäältä tuleviin to-
tuuksiin, ja pihlajistolaiset vahvistivat perspektiiviäni alhaalta ylöspäin. Kaupunkisuunnittelussa ja politiikassa korostetaan usein kokonaisuuksien ymmärtämistä. Ko-

Kuva 1.1. Pihlajistossa kävelykierroksella, ”gäturilla” tammikuussa 1994 Marketta Kytän (vas.), Erkki Korhosen, Anna Savijärven ja Ritva Harlen seurassa. Helsingin Sanomat/ J-P Laitinen.

konaisuuden voi rakentaa monenlaisista aineksista, ja oma näkökulmani kaupunkikokonaisuuteen tarkentui juuri Pihlajistossa.

Suunnitteluasemalla toimiessamme törmäsimme siihen, kuinka vaikea palapeli asuinalueen kehittäminen ja parantaminen oli. Asukkaiden päätösvalta alueeseen oli marginaalista. Suoraa päätösvaltaa he käyttivät taloyhtiöiden osakkaina ja joskus vuokralaisina sekä välillistä päätösvaltaa kaupungin äänestävinä asukkaina. Näiden roolien kautta toimiminen ei tuntunut kovin tehokkaalta. Mutta päätösvaltaa ei näyttänyt olevan kellään muullakaan. Kokonaisuus tuntui olevan hukassa, ja asiat olivat jakautuneet pieniksi paloiksi eri hallintokuntiin ja organisaatioihin.

Toinenkin tutkimusnäkökulmaani vaikuttanut tekijä juontuu Pihlajistosta: uusia työtapoja kannattaa etsiä aikaansa seuraavien kansalaisaktivistien parista. Asukkaiden toiminta oli luovuudessaan ja tehokkuudessaan jatkuvan hämmästyksen aihe. Ehkä on niin, että jos toimijoilla, kuten asukkailla ei ole viralliseen asemaan perustuvaa valtaa, he joutuvat toden teolla etsimään keinoja, joilla voivat vaikuttaa haluamiinsa asioihin, yleiseen mielipiteeseen ja päätöksentekijöihin. Vaikutuskanavien kiivas etsintä johti paitsi hauskoihin mediatempauksiin, myös vakavasti otettavien uusien työtapojen kehittelyyn, mistä arkkitehdin palkkaus ja suunnitteluaseman

pito olivat yksi esimerkki. Pihlajiston lähiöarkkitehtitoiminta alkoi paljon ennen valtakunnallista lähiöprojektia ja vaikutti osaltaan sen muotoutumiseen.⁵

Politiikassa kiinteistölautakunnan jäsenenä

Aivan toisenlaisen näköalan kaupunkiin avasi kausi luottamusmiehenä Helsingin kaupungin kiinteistölautakunnassa vuosina 1997-2000. Oli sattumaa, että pääsin tarkastelemaan kaupungin toimintaa tästä ikkunasta. Syksyn 1996 kunnallisvaaleissa Helsingissä oli mukana uusi ryhmittymä, nuorsuomalaiset, joka sai kolmen valtuustopaikan seurauksena muun muassa yhden naispaikan kiinteistölautakuntaan. Lautakuntaan alun perin valittu jäsen oli muutaman kuukauden jälkeen halukas jättämään paikan. Ryhmän sisältä ei uutta, omaa ehdokasta ollut löytynyt, ja niinpä tuttavuus, oikeanlainen asiantuntijuus ja ennen kaikkea oikea sukupuoli tarjosivat minulle tilaisuuden, johon tartuin.

Sitoutumattomana kiintiönaisena tunsin itseni tässä kokeneiden poliitikkojen joukossa enemmän arkkitehdiksi kuin poliitikoksi. Koulutukseni ja asiantuntemukseni tuella kävin kuitenkin mielenkiintoisia keskusteluja ja tutustuin kiinteistövirastoon. Valtuustokauden aikana nuorsuomalaisten valtuustoryhmä hajosi muiden puolueiden riveihin. Asemani ilman poliittista taustaryhmää oli tämän jälkeen erikoinen. Ei ollut ryhmän tukea, mutta ei myöskään ryhmän velvoitteita ja niinpä sain muodostaa kantani niin kuin parhaaksi näin. Kaikista asioista tuli henkilökohtaisia. Ilman ryhmää ei tietenkään ollut erityistä valtaakaan, paitsi muutamassa äänestyksessä, joissa olin vaa'ankielenä. "Väärin" äänestäminen johti jonkun kerran siihen, että kaupunginhallitus otti asian omaan käsittelynsä, jolloin lautakunnan päätös menetti merkityksensä.

Kokouksissa mietin sitä, miten kaupungin maankäytöstä päätettiin. Maankäytön suunnittelusta, kaavoituksesta, päätti kaupunkisuunnittelulautakunta, mutta jo sitä ennen kiinteistölautakunta saattoi alustavasti varata tontin tiettyyn tarkoitukseen tai tehdä alueesta esisopimuksen, joka sisälsi oletuksen tulevasta rakentamisen määrästä. Kaupunkisuunnitteluviraston ja -lautakunnan sekä kiinteistöviraston ja -lautakunnan välillä vallitsi vuosikymmenien aikana muotoutunut työnjako, jota päätöksenteossa ja esimerkiksi toinen toisilleen annetuissa lausunnoissa noudatettiin. Yhdessä näillä toimijoilla oli paljon valtaa johtuen erityisesti Helsingin kaupungin suuresta maanomistuksesta.

Kausi kiinteistölautakunnassa oli näin ollen ennen kaikkea opetus kaupungin kaavoituksen, maapolitiikan ja tonttien käyttöön liittyvän valmistelun ja päätöksenteon

Kuva 1.2. Helsingin kaupungin kiinteistövaltuuston kokouksessa syksyllä 2000. Kuvassa vasemmalla ylhäällä Helena Rantanen, Timo Jaatinen, Ritva Sjöberg, Reijo Kaunola, Tuula Paalimäki, Olavi Louko, Aija Staffans. Alarivissä vasemmalla Pekka Korpinen, Riitta Väisänen, Kaj Hagelberg, Sirkka Vehviläinen, Kalervo Kallio. Kiinteistöviraston toimintakertomus 2000.

välisistä suhteista. Kansalaisten osallistumisen kannalta nämä suhteet ovat tärkeitä, sillä nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain osallistumissäädäntö koskee lähinnä kaavoitusta. Käytännössä ainakin Helsingissä on jo taitettu peistä siitä, onko kaavaproessi alkanut vai ei.⁶ Epäselvien tilanteiden vuoksi esimerkiksi maankäytösopimusten suhdetta kaavoitukseen on lain hyväksymisen jälkeen tarkistettu muutoksella, jonka mukaan maankäyttöä sitovia sopimuksia ei voida solmia ennen kuin kaava on ollut osallistumis- ja arviointiprosessin mukaisesti nähtävillä.⁷

Tietoyhteiskunnassa sillanrakentajana

Työ vuorovaikutusta tukevien menetelmien parissa johti kiinnostumiseen tietotekniikan hyödyntämismahdollisuuksista suunnittelussa. Pihlajiston suunnitteluasemalla olimme toimineet perinteisesti skissipaperin, lyijykynien, valokuvauskameran ja kopiokoneen varassa, mutta jo silloin heräsi ajatus digitaalisessa muodossa olevan alueellisen tietopankin ja suunnittelufoorumien tarpeellisuudesta. Samaan aikaan oli Helsingin kaupunginosayhdistysten liitossa (Helka) ja Teknillisen korkeakoulun miljöörakentamiskeskuksessa suunniteltu kaupunginosien kotiseututyötä tukevaa

työkirjaprojektia. Ideamme yhdistyivät ”kaupunginosan digitaalseksi työkirjaksi”, Kotikatu-projektiksi, jota ryhdyttiin toteuttamaan Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastossa pienen työryhmän voimin.⁸

Kotikadusta suunniteltiin kaupunginosien nettiverkoston, jossa kaikille mukana olleille alueille asetettiin tavoitteeksi rakentaa omat nettisivut.⁹ Sivuilla oli kolme sisällöltään erilaista kokonaisuutta: kaupunginosan paikkatietopankki, kaupunginosan palvelukanava ja kaupunginosan kehittämisfoorumi.¹⁰

Kotikatu ja sen jatkohanke, Nettimaunula, toivat konkreettisesti esille kaksi kuilua, joiden ylittäminen on osoittautunut työlääksi. Molemmissa tapauksissa on myös tuntunut siltä, että sillanrakennus on aloitettu väärältä puolelta.

Ensimmäinen kuilu ilmeni teknologiahankkeiden ja niin sanotun sisällöntuotannon välillä. Teknologiasektori on valittanut pulaa sisällöntuottajista. Samaan aikaan me sisältöjen kanssa työskentelevät olemme yrittäneet viedä eteenpäin omia tietotekniikkahankkeitamme usein ilman riittävää teknologista asiantuntemusta. Tietotekniikkaorganisaatiot elävät omaa elämäänsä ja niiden tavoittaminen on ollut työlästä. Erillisyyt ja erilaisuus ovat näkyneet myös resursseissa. Teknologiahankkeiden budjetit ovat olleet huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi julkisen hallinnon kehittämiseen varatut rahat.¹¹

Toinen kuilu ilmeni kansalaisten ja hallinnon välillä. Kotikatu pyrki alusta lähtien kansalaisten ja hallinnon yhdyssiteeksi, erityisesti kaupunkisuunnittelussa. Hallinnon ulkopuolelta tulevan, kansalaisjärjestölähtöisen hankkeen oli kuitenkin vaikeaa osallistaa hallintoa ja saavuttaa sellainen asema, johon julkinen sektori, esimerkiksi kunta eri hallintokuntineen, sitoutuisi. Kansalaislähtöinen hanke rajattiin mielellään kansalaisten omaksi jutuksi.

Hallinto on tottunut siihen, että se käynnistää itse omat kehityshankkeensa, usein vielä kukin sektori omansa. Hallinnon sisältä tulevat projektit saavat näin virallisen statuksen ja sitä kautta mahdollisuuden tavoittaa organisaatioiden arkipäiväiset käytännöt ja niiden kehittämisen. Samalla tavoin, omilla ehdoillaan, hallinto osallistaa kansalaisia toimintaansa. Kansalainen joutuu sopeutumaan eri hallintokuntien osallistumismenettelyihin kerta toisensa jälkeen ilman, että julkisen hallinnon organisaatiot koordinoisivat omia prosessejaan tai esimerkiksi ottaisivat huomioon samasta asiasta kansalaisten jo aiemmin esittämät lukuisat kannanotot.

Oikeus kaupunkiin ja oikeus vaikuttaa

Monet eri näkökulmat vaikuttavat siihen, miten kaupunkia voidaan ja halutaan suunnitella. Kaupunkia kuitenkin hallinnoidaan perustuslain asukkailla turvaamalla itsehallinnolla, ja tutkimuksessa tätä itsehallinnollista kaupunkia tarkastellaan asukkaiden jokapäiväisen elämän ja arjen ympäristönä – suunniteltuna ja suunnittelemtomana.¹²

Kaupunkisuunnittelulla tarkoitan tutkimuksessani niitä käytäntöjä, joilla maankäyttöä kunnassa ohjataan, rajaamalla kenttää hallinnollisesti ja ammatillisesti asukkaan näkökulmasta keinotekoisilla määrittelyillä. Arkkitehdille suunnittelu on pääsääntöisesti mahdollisuus, mutta asukkaat kokevat suunnittelun myös uhkana tai rajoituksena, joskus suojelevanakin toimintana. Asukkaalle ympäristö on kokonaisuus, johon suunnittelu on interventio ja usein myös merkki muutoksesta. Tutkimuksessa tarkastellaan tätä suunnittelun tuloa asukkaiden arkeen, mitä asukkaiden näkökulma tässä kohtaamisessa on, ja miten vaikuttaminen tässä tilanteessa toteutuu.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa asukkaiden vaikuttamismahdollisuus ajatellaan turvattavan erityisillä osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelyillä.¹³ Vuorovaikutus on kaksisuuntainen prosessi, jossa näkemyksiä vaihdetaan puolin ja toisin. Vuorovaikutuksen merkitys on noussut esille eri aloilla, mutta samalla on korostunut myös osapuolien kyvykyys toimia näissä tilanteissa. Kasvatustieteessä kirjoitetaan jaetusta asiantuntijuudesta ja sitä kautta syntyvästä syvenevästä ymmärtämisestä.¹⁴ Mediakasvatuksessa korostetaan kansalaisten proaktiivisuutta ja toiminnallisuutta media-kulttuurissa, millä tarkoitetaan sekä yhteiskunnallista että psyykkistä toimintakykyä esittää kritiikkiä, kyseenalaistaa ja vaikuttaa erilaisten viestinnällisten ärsykkeiden ja yllykkeiden keskellä.¹⁵ Organisaatioteoriassa japanilainen Ikujiro Nonaka puolestaan on tuonut esille *crazy boy* -tyypin tiedonrakennuksen dynamona.¹⁶ Näkemyksiä yhdistää toiminnallisuuden korostaminen ja kriittisen ajattelun kyky sen osana.

Julkishallinnon instituutiot kuten kaupungit eivät ehkä ole uusien toimintamallien etujoukoissa, mutta uudistuspyrkimykset ovat ilmeiset myös siellä. Erilaisten yhteistyömuotojen ja vuorovaikutuksen vaatimukset näkyvät julkisella sektorilla niin hallinnon sisäisissä kehittämishankkeissa kuin hallinnon ja kansalaisten välisen suhteen kehittämisessä.¹⁷ Poliitiikan ja hallinnon alalla vuoropuhelua perustellaan erityisesti luottamuksen lisäämisen tarpeella; demokraattinen järjestelmä ei ole uskottava ilman kansalaisten luottamusta siihen, ja vuoropuhelu on tapa rakentaa luottamusta.¹⁸

Muutokset vaikuttavat myös suunnitteluun. Perustuslain 2§:n mukaan yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa elinympäristönsä kehittämiseen. Kaupunkisuunnittelun vuorovaikutusprosesseja käsitellään pääasiassa maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL, 132/1999).¹⁹ Kansalaisen asema maankäytön suunnitteluosapuolena perustuu *osallisen* käsitteeseen sekä *osallistumis- ja arviointisuunnitelman* laatimiseen kaavoituksen yhteydessä. Osallisia ovat lain mukaan paitsi alueen maanomistajat myös kaikki ne, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaiset ja yhteisöt, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään.²⁰

Osallisen määrittelyllä laki antaa option, mahdollisuuden osallistumiselle, toiminnalle ja vuorovaikutukselle. Lain perusteluissa on korostettu osallisten roolia suunnitteluprosessin resurssina.²¹ Kansalaisen asemaa on uudessa laissa vahvistettu niin, että voidaan jopa puhua kansalaisista suunnittelun laadunvalvojina. Tavoitteena on parantaa elinympäristön laatua ja sen suunnittelua paikallista päätöksentekoa parantamalla: vuorovaikutteisen prosessin ja refleksiivisen oikeuden avulla ajatellaan päästävän parempaan lopputulokseen.²² Tämä on mahdollista kuitenkin vasta silloin, kun lain määrittelemästä osallisesta tulee aktiivinen osallistuja; kansalainen, joka osaa esittää kritiikkiä, kyseenalaistaa ja vaikuttaa. Koska lain tavoitteet voivat toteutua vasta osallistumisen myötä, on osallistuva kansalainen kiinnostava tutkimuskohde.

Ketä osallistuva kansalainen suunnitteluprosessissa edustaa? Erityisesti poliitikot korostavat edustavansa ”tavallisia” ihmisiä osallistumisesta puhuessaan. Kaupunginjohtaja palkitsi Helsingin Sanomien toimittajan, joka kolumnissaan nosti esille tavallisen helsinkiläisen arjen.²³ Helsingin kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtaja puolestaan on maininnut esimerkkinä tavallisesta ihmisestä terveydenhoitajan, joka kulkee pitkän matkan junalla Helsinkiin töihin.²⁴ Tavallisuus esitetään näissä puheenvuoroissa suhteessa johonkin. Toimittaja rinnasti tavallisten helsinkiläisten saamat julkiset palvelut suhteessa muualla asuvien suomalaisten parempiin palveluihin. Poliitikko rinnasti pitkien työmatkojen rasittaman tavallisen kansalaisen suhteessa uusien asuntojen rakentamista vastustaviin omahyväisiin helsinkiläisiin, ja korosti samassa puheenvuorossa edustavansa tavallista kansalaista. Mutta mitä edustaa osallistuva kansalainen tässä keskustelussa, saako hän edustaa itse itseään, tavallista kansalaista, vai onko se poliitikkojen yksinoikeus?

Tavallisuutta edustavan näkemyksen rinnalle nostan toisen osallistumiseen usein liitetyn käsitteen, osattomuuden. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehti totesi kuntien strategista suunnittelua käsitelleessä seminaarissa, että Helsingissä on perinteisesti suunniteltu osattomille.²⁵ Tämä toteamus on yksi perustelu sille, miksi juuri Helsinki on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen. Helsingin kau-

punkisuunnitteluvirasto on maan suurin kaavoitusorganisaatio, ja siellä ohjataan yli puolen miljoonan suomalaisen elinympäristön suunnittelua. Miten asukas osallistuu ja vaikuttaa kaupungissa, jossa poliitikot edustavat tavallisia ihmisiä ja suunnittelijat suunnittelevat ympäristöä osattomille?

Juhlapuheista ja vahvasta oikeudellisesta tuesta huolimatta kansalaisaktiivisuus näyttää ärsyttävän osaa suunnittelijoista ja poliitikoista. Ymmärtämätön asukas jarruttaa vastustuksellaan kaupungin kehitystä, työllistää virkamiehiä kyselyillään ja häiritsee poliitikoita puheluillaan²⁶ – ja tämän jälkeen arkkitehtiprofessori voi esitellä kuvia ”demokraattisesta mössöstä”, jota koko työlään prosessin seurauksena on rakennettu.²⁷

Vuonna 2000 voimaan tulleesta maankäyttö- ja rakennuslaista tehdyt ensimmäiset seurantaraportit valmistuivat keväällä 2002²⁸. Julkisuudessa esitettiin arvioita tilanteesta: osallistuminen on hidastanut kaavoitusta ja tulevaisuudessa olisikin muun muassa ”paikallaan harkita valitusoikeuden rajaamista”.²⁹

Tässä tilanteessa ja näistä syistä haluan tarkastella osallistumista ja vaikuttamista tavallisten, osallistuvien asukkaiden näkökulmasta.

Kaupungin itsehallinto ja kilpailukyky

The Mobile Internet will bring down the walls of our homes!

World is no longer a place!

Cool town!³⁰

Maailma ei enää ole paikka, eikä kodilla ole seiniä? Virtuaalinen yhteys on syrjäyttänyt fyysisen läsnäolon. Edellä olevat tunnuslauseet on poimittu maailmanlaajuisten tietotekniikkayritysten johtajien Helsingissä joulukuussa 2000 pitämistä esityksistä. Akateemista vauhtia väitteelle on antanut ennen kaikkea Manuel Castells, jonka käsitteet virtojen tila (*space of flows*) ja paikkojen tila (*space of places*) ovat merkittävästi vaikuttaneet tieto- ja verkostoyhteiskunnasta käytävään keskusteluun. Castells määrittelee tilan samanaikaisten yhteiskunnallisten käytäntöjen (*social practices*) materiaalisena kohtauspaikkana. Perinteisesti nämä käytännöt ovat kohdanneet käsin kosketeltavissa paikoissa, mutta nykyään ne kohtaavat toisensa yhä useammin verkostoissa, joissa erilaiset informaatio-, pääoma-, teknologia- ja mielikuvavirrat jäsentyvät.³¹

Kaupunkien kehittämiskeskustelussa on viime vuosina korostunut kansainvälistyvän kaupungin ideologia, jonka mukaan kaupunkien menestyminen mitataan ennen kaikkea kilpailukyynä kansainvälisillä markkinoilla, Castellsin nimeämässä virtojen tilassa. Kaupungit ovat tämän seurauksena jatkuvassa kilpailussa keskenään ja tarvitsevat tuekseen muun muassa vahvaa markkinointistrategiaa.³²

Kansainvälistä kilpailukykyä korostavassa politiikassa paikat ovat kilpailuvaltti ja osa markkinointia. Paikkojen avulla houkutellaan niin ihmisiä kuin yrityksiä alueelle. Philip Kotler, yksi maailman johtavista markkinointiasiantuntijoista, julkaisi kumppaneineen vuonna 1999 teoksen *Marketing Places Europe*, jossa tarkastellaan kattavasti paikan merkitystä kilpailukyvyn näkökulmasta.³³ Paikkojen merkitys on korostunut myös ”innovatiivisen miljöö” olemusta pohdittaessa.³⁴ Suomessa asuinympäristön laatu osoittautui kolmanneksi tärkeimmäksi tekijäksi liikenneyhteyksien ja työvoiman saatavuuden jälkeen, kun tietoyrityksiltä kysyttiin niiden sijoittumisperusteita.³⁵ High-tech -keskuksien markkinoinnin ja rakentamisen yhteydessä käytetyt puheenvuorot ovat tukeneet tätä näkemystä.³⁶

Vähemmälle huomiolle on jäänyt Castellsin ilmaisema huoli tästä kehityksestä. Vaikka Castellsin teoriassa ei käsitellä ihmisten arkipäivää,³⁷ ottaa hän kuitenkin varsin selvästi kannan paikkojen ja niihin liittyvien kokemusten ja merkitysten puolesta.

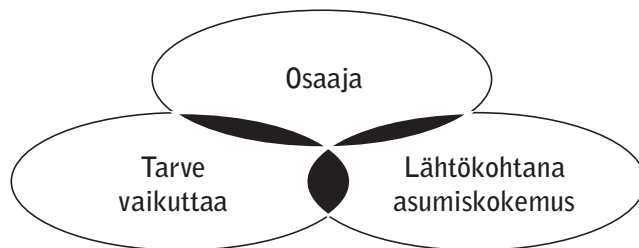
Thus, people still live in places. But because function and power in our societies are organized in the space of flows, the structural domination of its logic essentially alters the meaning and dynamic of places. Experience, by being related to places, becomes abstracted from power, and meaning is separated from knowledge. (Castells 1996, 428)

Itsehallinnolliselle kaupungille paikkoihin liittyvän kokemuksen ja vallan eriytyminen on haaste. Poliittisen järjestelmän, jota globaalit virrat muovaavat, ja paikan merkityksen, joka pääasiassa syntyy siinä elämällä ja kokemalla, eriytyminen on ongelma, jota itsehallinnossa ja kaupunkisuunnittelussa sen yhtenä ohjausvälineenä joudutaan ratkomaan. Castellsin mukaan paikkojen ja laajemminkin kokonaisten kaupunkien tulevaisuus on riippuvainen siitä, miten hyvin virtojen ja paikkojen välille kyetään rakentamaan niin fyysisiä kuin kulttuurisia siltoja.³⁸

Käytännön tasolla kansainvälistyminen ja paikallisuus sekoittuvat kaupunkipolitiikassa kuntien yrittäessä selviytyä näistä erilaisista haasteista. Ainakin kasvukeskuksissa kaupunkien kiinteistöpolitiikka toimii kansainvälisten markkinoiden pääomavirroista riippuvaisessa ympäristössä. Sosiaalipolitiikassa saatetaan sen sijaan luottaa enemmän paikalliseen toimintaan ja esimerkiksi segregoitumista pyritään ehkäisemään paikallisia voimavaroja kokoamalla ja tukemalla. Tämä on ollut nähtävissä

vaikkapa lähiöiden kehittämisprojekteissa. Asukkaiden tulisi kuitenkin voida joka tilanteessa ja eri puolilla vaikuttaa kunnan suunnitteluun ja päätöksentekoon samojen säästöjen turvin. Maankäyttö- ja rakennuslaki kunnianhimoisine tavoitteineen on sama kaikkialla, vaikka esimerkiksi markkinoiden paineet vaihtelevat melkoisesti eri alueilla niin kaupungin sisällä kuin seudullisesti.

Kilpailukyyn kaupunkipolitiikka korostaa osaamista ja kilpailukykyinen kaupunki haluaa asukkaikseen osaajia.³⁹ Jos nämä ihmiset ovat kiinnostuneita ympäristöstään, kuten kaupunkimarkkinoinnissa uskotaan, he ovat kiinnostuneita myös ympäristön muutoksista ja kaupunkisuunnittelusta. Heidän näkökulmansa kaupunkiin perustuu arkielämästä ja työelämästä kertyneeseen kokemukseen ja näyttää usein myös varsin kriittiseltä vallitsevaan suunnitteluun. Yhdessä nämä osaajat tuntuvat muodostavan kasvavan joukon kaupunkisuunnittelun kansalaistilaisuuksissa. Tutkimuksen ongelmanasettelu syntyy niistä ristiriidoista, joita nämä osallistujat kohtaavat etsiessään paikkaa aktiivisina kansalaisina. Mitä tapahtuu, kun nämä osaajat ryhtyvät käyttämään legitiimiä oikeuttaan kaupunkisuunnittelussa? Miten he toimivat, ja mitä siitä voi päätellä kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksista kaupunkisuunnittelussa?

Kuva 1.3. Tutkimusongelmaa käsitellään aktiivisten asukkaiden näkökulmasta. He ovat eri alojen osaajia, joilla on tarve vaikuttaa kaupunkisuunnitteluun ja jotka tarkastelevat kaupunkia omien asumiskokemustensa perusteella.

Poliitikkojen ja valmistelijoiden esittämä osallistumiskritiikki

Osallistumisen ongelmallisuutta kuvastaa osallistuville asukkaille toistuvasti ja samankaltaisina lauseina esitetty kritiikki sekä suhteessa poliittiseen päätöksentekoon että kaupungin kilpailukykyyn. Ero virallisen, laissa määritellyn suunnittelujärjestelmän ja käytännön välillä on ilmeinen. Otan esille neljä lehtileikettä avainsi-merkkeinä esitetystä kritiikistä:

Poliitikon näkökulma:

Helsingin kaupunginhallituksen puheenjohtajan haastattelu Helsingin Sanomissa:

Pajunen ymmärtää, miksi leikkaukset ärsyttävät, mutta haluaisi, että kaupunkilaiset yrittäisivät nähdä kokonaisuuden. ”Emme voi mitään sille, että laki velvoittaa kunnan talouden olevan tasapainossa.” Kaupunginhallituksen on hänen mielestään oltava tarkka, jotta pidetään myös sellaisten ihmisten puolia, jotka eivät pysty tai osaa ajaa omaa asiaansa, kuten täysin syrjäytyneet, ongelmakotien lapset tai vakavasti sairaat. ”On vaara, että parhaiten äänensä saavat kuuluville ne, jotka ovat hyvinvoivia ja osaavat vaikuttaa.” Pajusen mukaan näin kävi esimerkiksi silloin, kun koulutetut ja vaikutusvaltaiset ihmiset yhdistivät voimansa kirjastojen puolesta. ”Näin isoon painostukseen eivät todella hädässä olevat ihmiset pysty.”

”Sinänsä olen sitä mieltä, että ehdotus kirjastojen sulkemisesta oli huono. Ei sulkemisella olisi paljon säästetty, koska kiinteistöä ei olisi helppo vuokrata eteenpäin.”⁴⁰

Kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtajan ja sosialidemokraattien valtuustoryhmän puheenjohtajan yhteishaastattelu Helsingin Sanomissa:

”Demarit ovat aina keskustelleet asukkaiden kanssa vähintään yhtä paljon kuin vihreät. Joskus pitää kuitenkin tehdä päätöksiä, jotka eivät kaikkia miellytä”, Bryggare sanoo.

”Pelkillä asukaspäätöksillä kaupungissa ei olisi yhtään yhteiskunnalle välttämättömyyttä mutta ikävää toimintaa. Tällaista kaupunkiahan ei voi rakentaa.”⁴¹

Suunnittelijan ja valmistelijan näkökulma:

Arkkitehti Jouni Riipisen puheenvuorossa tuotiin esiin osallistuvan suunnittelun huolestuttavia piirteitä ja uhkia. Käytäntö on osoittanut, että osa kaavaprosessin äänekkäistä osallistujista tai valittajista ajaa omaa etuaan siinä missä markkinavoimatkin. Vaikuttamisesta on tullut rakentamisen lisäarvon sijaan prosessin jarru ja luovuuden näivettäjä!⁴²

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehdin kirjoittama artikkeli Helsingin Sanomissa:

Äänekkäin vuorovaikutusryhmä, rakentamisen vastustajat, ei tavallisesti pyri nostamaan kaavasuunnitelmien laatua eikä edistämään yhteistä etua. Se valvoo omaa etuaan, mikä on demokratiassa sallittua.

Oman edun ajamisen pohjavire tulisi yhteiskunnan tiedostaa. Olisi mietittävä sen vaikutusta yleiseen etuun, esimerkiksi kestäväan kehitykseen. Usein rakentamista vastustava vuorovaikuttaja pyrkii estämään ihmisten tuloa naapurustoon korostamalla ympäristömuutosten haittoja. Tulevien asukkaiden elämän ja lähiympäristön laatu ei siinä ole huolen aiheena.

Vuorovaikutuksen korostaminen suunnitteluprosessissa on lisännyt ympäristökonservatismia ja pelkoa uutta kohtaan.⁴³

Artikkelilainauksiin sisältyy useita asukasosallistumiseen kohdistuvia kriittisiä väittämiä:

”Asukkaat eivät ymmärrä kokonaisuuksia.”

”Äänessä ovat vain hyvin koulutetut.”

”Asukkaat eivät ajattele yhteistä tai yleistä etua, vaan ajavat omia etujaan.”

”Vuorovaikutus hidastaa kaavoitusta (ja siksi myös kaupungin kehitystä).”

”Vuorovaikutus tukehduttaa luovat ratkaisut ja lisää ympäristökonservatismia.”

Väittämät ovat esimerkkejä päätöksentekijöiden ja valmistelijoiden kokemista ongelmista, jotka vuorovaikutusprosessissa ja käytännön tilanteissa muuttuvat myös osallistuvien asukkaiden ongelmiksi. Väittämistä voisi jopa päätellä, että kansalaisten asemaa ei edes haluta vahvistaa. Niistä huolimatta asukkailla on kuitenkin legitiimi, monen eri lain turvaama oikeus osallistua ja vaikuttaa elinympäristönsä kehittämiseen, mihin tutkimuksessani nojaan.

Kolme ensimmäistä väittämää koskee kaupunkisuunnitteluun osallistumista osana kunnan itsehallintoa ja demokraattista järjestelmää. Poliitikot kansalaisten edustajina ja suunnittelijat julkisen hallinnon edustajina tuovat puheenvuoroissaan toistuvasti esille sen, että he ajavat yleistä etua. Jotta tämä olisi mahdollista, pitää ymmärtää kokonaisuuksia. Tähän asukkaat eivät puhujien mielestä pysty tai ole halukkaita, vaan ajavat sen sijaan usein vain omia etujaan ja vastustavat kaikkea. Ongelmaa lisää edelleen se, että ne, jotka ajavat asioita, eivät edusta sitä joukkoa, jonka puolesta politiikkaa halutaan tehdä, eli tavallisia ihmisiä.

Väittämistä kaksi jälkimmäistä puolestaan koskettaa kaupunkisuunnittelua kaupungin tulevaisuuden määrittelyn ja kehittämisen instrumenttina. Kaupunkien keskinäinen kilpailu ja paineet menestyä asettavat suuria haasteita suunnittelulle. Suunnittelu tuntuu kerta kaikkiaan puuroutuvan prosessiksi, joka tuottaa yhä enemmän

erilaisia selvityksiä samalla kun tavoitteiden määrittely, perusajatusten löytäminen tai olennaisten asioiden hahmottaminen käy kaikille osapuolille yhä vaikeammaksi. Tässä puristuksessa osallistumisen väitetään hävittävän viimeisetkin rippeet suunnittelun mahdollisuuksista selviytyä tilanteesta. Työlääksi koettu osallistumisprosessi vie valmistelijoiden voimat, valitukset hidastavat ja vaikeuttavat tonttitarjontaa ja jarruttavat koko kaupungin kehitystä. ”Mitä enemmän on vuorovaikutusta, sitä enemmän on vastustusta”, lausui Helsingin apulaiskaupunginjohtaja yleiskaavaprosessin yhteydessä.⁴⁴ Yhtenä esimerkkinä ovat julkisuudessa esillä olleet hypermarkettikaavat, joiden käsittelyyn kauppakamarin edustajat ovat olleet tyytymättömiä. Muutamia suunnittelijaa ja poliitikkoja ovat myös valittaneet suojelun yllättäen rakentamisesta, mitä osallistuminen on heidän käsityksensä mukaan edelleen vahvistanut. Esimerkkinä tästä on liikenneministerin esittämä huoli liito-oravasta liikennehankkeiden estäjänä.

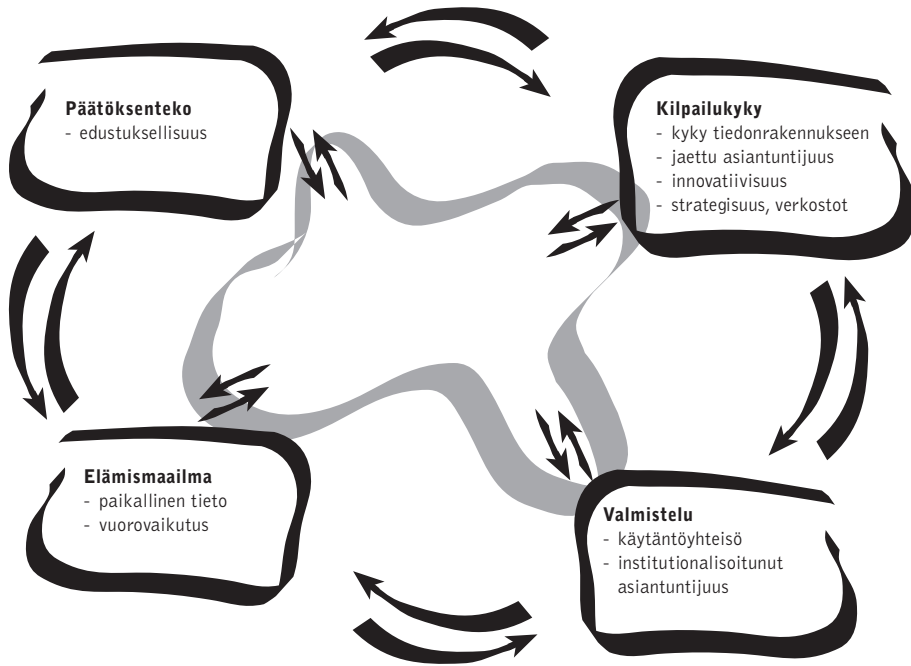
Kritiikki asukasosallistumista kohtaan on runsasta. Mutta tilanteeseen eivät ole tyytyväisiä asukkaakaan, sillä kaupunkisuunnitteluviraston teettämän tutkimuksen mukaan 72 % helsinkiläisistä ei koe voivansa vaikuttaa Helsingin suunnitteluun.⁴⁵ Tätä kuvailemaani ongelmatilannetta tarkastelen tutkimuksessani aktiivisten, osallistuvien kansalaisten toiminnan näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää asukasvaikuttamisen ristiriitojen taustalla olevia tekijöitä, eli tunnistaa niitä kaupunkisuunnittelun kipupisteitä, joista ristiriidat syntyvät. Tutkimus perustuu sekä teoreettiseen tarkasteluun että käytännön kaupunkisuunnittelutapauksista koottuun empiiriseen aineistoon. Metodina käytän kahta tapaustutkimusta Helsingistä.

Avaan tutkimuksen ongelmakenttää seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Mitä asukasnäkökulma kaupunkisuunnittelussa tarkoittaa?
- Miten ja millä edellytyksillä asukasvaikuttaminen kaupunkisuunnittelussa toteutuu?
- Tukeeko kaupunkisuunnittelun käytäntö vuorovaikutusta ja tiedonrakennusta (”sillanrakennusta”) erilaisten näkökulmien välillä?

Kuva 1.4. Tutkimusasetelma, jossa asukasvaikuttamisen ristiriitakenttää tarkastellaan elämismaailman, kaupunkisuunnittelun valmistelukäytäntöjen, edustuksellisen päätöksenteon ja kilpailukyyn vaatimusten vaikutuskentässä. Tutkimus kiinnittyy kahteen teoriaperinteeseen, suunnitteluteoriaan ja organisaatioteoriaan, joiden käsitteiden avulla tutkimuksen ongelmanasettelua avataan.

Kuvassa 1.4 olen esittänyt tutkimusasetelman ja avainkäsitteet. Tarkastelunäkökulmani sekä teoriaan että käytäntöön lähtee vaikuttamaan pyrkivistä asukkaista. Käytän tutkimuksessani heidän toimintaansa ja kokemuksiaan keinona tarkastella itsehallinnollisen kaupungin kaupunkisuunnittelua. Tutkimus jakautuu rakenteellisesti kolmeen osaan. Osassa 1 on johdannon jälkeen esitetty tutkimuksen teoreettinen viitekehys (luvut 2 ja 3), jossa tutkimuksen ongelmakenttää on käsitelty kahden soveltavan, mutta erilaisen teoriaperinteen avulla. Tarkastelun pääpaino on suunnitteluteoriassa, erityisesti sen kommunikatiivisuutta korostavassa traditiossa. Sen keskiössä oleva haaste ihmisten elämismaailma ja suunnittelun kohtaamisesta on myös tämän tutkimuksen fokus. Suunnitteluteorian avainkäsitteitä ovat tässä tutkimuksessa vuorovaikutus ja tiedon paikallisuus (*local knowledge*).

Suunnitteluteorian rinnalla tarkastelen osallistumista käyttämällä apunani organisaatioteoriaa. Organisaatioteorian yhteys tutkimukseen syntyi alun perin tietotekniikan ja tietojohdantamisen (*knowledge management*) teorioiden kautta. Organisaatioteoria auttoi jäsentämään muutamia tutkimuksen kannalta keskeisiä elementtejä, joiden suhteen suunnitteluteoria oli riittämätön. Aktiivisen, osallistuvan ihmisen asema suunnitteluteorian kommunikatiivisessa traditiossa osoittautui monimutkaisemmaksi ja ongelmallisemmaksi kuin oletin, minkä vuoksi jouduin tutkimuksen edetessä arvioimaan uudelleen tutkimukseni suhdetta tähän traditioon.⁴⁶

Avainkäsitteenä tässä uudelleenarvioinnissa oli innovatiivisuus, joka kilpailukyvyyn vaatimusten myötä on vahvasti noussut myös kaupunkikeskusteluun. Jopa tutkimuksen punainen lanka, ajatus suunnittelusta tiedonrakennuksena, löytyi innovaatioteorioiden kautta ja toi vuorovaikutuksen rinnalla esille myös uuden tiedon tuottamisen haasteen. Tiedonrakennuksen teorit täydentävät yhteiskuntatieteellistä käsitystä asiantuntijuudesta ja auttavat osaltaan selvittämään tutkimusongelmassa olevia ristiriitoja vaikuttavien asukkaiden ja valmistelun välillä. Organisaatioteorian ja sen taustalla olevan oppimisteorian tuella tarkastelen kaupunkisuunnittelua käytäntöyhteisönä (*community of practice*) ja tulkitSEN myös sitä kautta asukkaiden edellytyksiä toimia tässä yhteisössä. Organisaatioteoria täydentää tutkimusta myös tiedon strategisuuden ja verkostojen merkityksen käsittelyssä.

Teoriaosan jälkeen esittelen osassa 2 molemmat tapaustutkimukset omina lukuihin (luvut 4 ja 5). Kummassakin tapauksessa tarkastelen asukasryhmiä, jotka olen valinnut oman kokemukseni perusteella Helsingistä, kahdesta erilaisesta kaupunginosasta, kahdessa erilaisessa suunnittelutilanteessa (taulukko 1.1). Molemmilla tapauksilla on myös yhteys Kotikatu-projektiin, jonka parissa teimme töitä arkkitehtiosastolla tutkimukseni alkaessa. Muutaman kaupunginosan avainhenkilöt olivat Pihlajiston pilottivaiheen jälkeen kiinnostuneita soveltamaan internetiä toimintansa tukena. Tästä joukosta erottuivat aktiivisimpina Helsingin Maunula ja Lauttasaari.

Helsinki on 500 000 asukkaan pääkaupunkina Suomen oloissa suuri toimija. Se on osa viime vuosina Euroopan nopeimmin kasvanutta, noin miljoonan asukkaan metropolialuetta. Helsingin tekee tutkimuksen kannalta mielenkiintoiseksi se, että se poikkeaa maapolitiikassa ja kaupunkisuunnittelussa muista kunnista historiallista perua olevan poikkeuksellisen suuren maanomistuksensa vuoksi. Kaupunki omistaa kaksi kolmasosaa maa-alastaan. Omalle maalle suunnittelu on mahdollistanut vahvan kiinteistöpolitiikan ja kaupunkisuunnitteluperinteen. Helsingissä on henkilöstöresursseiltaan Suomen ylivoimaisesti suurin kaupunkisuunnitteluorganisaatio. Kaupungilla on tästä johtuen ollut paljon valtaa ympäristönsä kehittämisessä ja it-

Kaupunginosa	Kohderyhmä	Suunnittelutapaus
Maunula	Maunula-ryhmä	Vanhan ostoskeskuksen alueen kehittämissuunnitelma
Lauttasaari	Lauttasaari-Seuran yleiskaavatyöryhmä	Helsingin yleiskaava 2002

Taulukko 1.1. Tutkimuksen empiirinen osa kohdistuu asukasaktivistien toimintaan kahdessa helsinkiläisessä kaupunginosassa kahden erilaisen kaupunkisuunnittelutapauksen parissa.

sehallinnon toteuttamiselle on maankäytön ohjauksessa ollut hyvät mahdollisuudet. Molempien tapaustutkimuksieni asukkaat, maunulalaiset ja lauttasaarelaiset, toimivat tämän vahvan hallinnon muovaamassa toimintaympäristössä.

Maunula on 7 500 asukkaan helsinkiläinen kaupunginosa, jonka ydinalueet on rakennettu 1950-luvulla. Asukkaiden keski-ikä Maunulassa on Helsingin korkein. Alueella on myös kaupungin keskiarvoa enemmän vuokra-asuntoja ja työttömiä. Maunulassa on aktiivista asukastoimintaa ja muun muassa vuodesta 1996 lähtien kokoontunut aluefoorumi, jolla on eurooppalaisia kaupunkifoorumeja mukaillen rakennettu alueellista verkostoa ja yhteistyötä positiivisen kehityskierteen aikaansaamiseksi alueella.

Tarkastelen tutkimuksessani erityisesti asukkaiden kokoaman Maunula-ryhmän toimintaa alueella sijaitsevan *vanhan ostoskeskuksen ja sitä ympäröivän alueen kehittämiseksi*. Kaupunkisuunnittelun ja kiinteistöpolitiikan näkökulmasta kyseessä on pieni, selkeästi rajautuva detaljitason suunnitelma – minimissään ostoskeskuksen ja kaupungin suhde on vain yksi tontinvuokrasopimus, sillä kaupunki omistaa kyseisen maa-alueen. Ostoskeskuksella on kuitenkin suuri merkitys asukkaiden arkipäivässä, ja asukkaat ovat siksi ryhtyneet toimimaan aktiivisesti entistä paremman paikalliskeskuksen puolesta.

Alueen kehittämissuunnitelman laadinta on esimerkki uudentalaisesta tehtävästä, joka ei perinteisesti kuulu kaupungin hallinnossa kenellekään. Kaupunkisuunnitteluvirastossa laaditaan kaavoja ja kiinteistövirasto vuokraa tontteja. Kuitenkin niin poliittinen lautakunta päätöksessään kuin asukkaat haluavat kehittämissuunnitelman syntyvän. Tapauksessa tarkastellaan kehittämissuunnitelman laadintaa ja asukasaktiivisuuden muotoja tässä prosessissa.

Lauttasaari on 25 000 asukkaan saarikaupunginosa Helsingin kantakaupungista länteen. Korkean työpaikkaomavaisuuden ja asukkaiden koulutustason vuoksi alue on taloudellisesti vahva. Myös Lauttasaaren kaupunkirakenne on saanut alkunsa

1950-luvulla. Lauttasaareen kohdistui tutkimushetkellä kova rakentamispaine alueen sijaitessa keskeisellä akselilla Helsingin Ruoholahden ja Espoon Keilalahden välissä. Lauttasaareessa on myös aktiivista asukastoimintaa ja vahva kaupunginosayhdistys, Lauttasaari-Seura.

Tutkimuksessa tarkastellaan Lauttasaari-Seuran nimeämän yleiskaavatyöryhmän toimintaa *Helsingin yleiskaava 2002 –prosessissa*. Kaupunkisuunnittelutapauksena yleiskaava edustaa laajakantoista, strategista suunnittelua. Yleiskaava on esimerkki asiakirjasta, jossa erilaiset kaupunkipoliittiset haasteet konkretisoituvat. Yleiskaavan halutaan olevan kaupungin kilpailukykyä vahvistava tulevaisuuden visio, kehityskuva, mutta samalla sen myös pitäisi olla maankäytön suunnittelua konkreettisesti ohjaava kaava-asiakirja. Strateginen suunnittelu on perinteisesti tapahtunut kaupungin poliittisen ja virkamiesjohdon piirissä, mutta kaavoitusta koskee vahva kansalaisvaikuttamista tukeva lainsäädäntö. Yleiskaavaprosessissa tämä ristiriita tulee väistämättä esille, kun kansalaiset ryhtyvät keskustelemaan tehtävistä valinnoista. Samalla tulevat esille myös erilaiset näkökulmat kaupunkiin ja kamppailu siitä, kuka itse asiassa määrittelee ”kaupungin tahdon”.

Lauttasaaren tekee mielenkiintoiseksi myös se, että Helsingistä tuskin löytyy kaupunginosaa, jonka asukastoimintaan suhtaudutaan yhtä kiihkein tuntein kuin Lauttasaaren. Saarella on voimakkaat puolestapuhujansa ja vahva edustus kaupungin poliittisessa päätöksenteossa, mutta myös suuri joukko vastustajia, joita ”omahyväinen”, korkeasti koulutettu asujaimisto ärsyttää.⁴⁷ Maunula puolestaan saa helposti monen sympatiat puolelleen, sillä siellä asuu paljon vanhuksia, vuokralaisia, työttömiä ja matalasti koulutettua väkeä. Alueiden maine ja sosio-ekonominen erillaisuus lisäävät tapausparin Lauttasaari-Maunula kiinnostavuutta ja tutkimuksellista jännitettä.

Alun perin suunnittelin myös Pihlajiston mukaan ottamista, mutta koska aktiivisin kausi sen parissa oli jo tutkimusta aloittaessani yli viiden vuoden takana, tuntui vaikealta konstruoida tuota projektia uudestaan. Niinpä Pihlajiston asema jäi kokemukselliseksi tausta-aineistoksi, joskin tärkeäksi sellaiseksi. Rajausta johtui myös työmäärästä, sillä jo kahdenkin suunnitteluprosessin kanssa kului aikaa melkoisesti.

Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset on esitetty osassa 3 (luvut 6-8), jossa vaikuttavien asukkaiden toimintaa tulkitsemalla teen päätelmiä kaupunkisuunnittelun ristiriidoista. Luvussa 6 korostuu erityisesti asukkaiden asiantuntijuuden ja valmistelun asiantuntijuuden välinen jännite, ja tavat, joilla asukkaat siihen suhtautuivat. Tämän jälkeen käsittelen luvussa 7 asukkaiden näkemystä kaupungista ja sitä, miten se tapaustutkimusten valossa asettuu osaksi suunnittelutietoa. Asukkaiden paikallinen ja kaupunkisuunnittelun institutionalisoitunut näkökulma poikkeavat

toisistaan ja haastavat erilaisuudessaan sekä kaupunkisuunnittelun tiedonmuodos-
tuksen että siihen liittyen myös suunnitteluasiakirjojen ilmaisun.

Tutkimuksen lopussa (luku 8) teen tulosten perusteella johtopäätöksiä siitä, mikä merkitys osallistuvilla ja vaikuttavilla asukkailla kaupunkisuunnittelussa on. Pohdin myös sitä, miten kaupunkisuunnittelun käytäntöä tulisi kehittää; mitä eväitä tutkimustulokset tarjoavat aktiiviseen kansalaisuuteen nojaavalle ja ihmisten elämää lähellä olevalle kaupunkisuunnittelulle osana kunnallista itsehallintoa. Pohdinta avaa myös uusia tutkimuskysymyksiä, joiden esittäminen päättää tämän tutkimuksen.

Laadullinen tapaustutkimus – keksiä, päätellä ja osoittaa

Osallistuin keväällä 1998 Oxfordissa järjestettyyn suunnitteluteoriakonferenssiin, jota on jälkikäteen arvioitu suunnitteluteorian tienristeykseksi.⁴⁸ Siellä tanskalainen yhteiskuntatieteilijä ja suunnitteluteoreetikko Bent Flyvbjerg haastoi tutkimuksellaan Ålborgin kaupungin suunnittelusta brittiprofessori Patsy Healeyn kollaboratiivisen teorian. Flyvbjergin suunnittelukuvaus kuulosti tutulta, ja jäin mielessäni ihmettelemään sen herättämää kiivasta keskustelua ja pohtimaan suunnitteluteorian suhdetta käytäntöön.

Sekä Flyvbjerg että vanhemman polven edustaja John Friedmann ovat korostaneet sitä, kuinka tärkeää on tutkia todellisia (*actual*) tapahtumia sen sijaan, että tutkitaan sitä, mitä normatiivisesti haluttaisiin nähdä tapahtuvan.⁴⁹ Kaupunkisuunnittelu on käytännön toimintaa, jota Flyvbjerg kuvasi yhden tapauksen, Ålborg-projektin avulla. Yksikin hyvin kerrottu tapaus voi tutkimuksellisesti olla merkittävä. Tapauksen merkittävyys syntyy sen suhteesta teoriaan, ja tapaustutkimuksen yleistettävyyden toteutuu teorian kautta sen mukaan, kuinka hyvin tapaus on kuvattu ja käsitteellistetty.⁵⁰

Flyvbjergin tutkimuksen voima on sen tiheässä ja rikkaassa kerronnassa eli narratiivisessa tutkimusotteessa. Hän korostaa Machiavelliin viitaten kärsivällisyyttä ja vakavuutta pienimpienkin asioiden suhteen.⁵¹ Myöhemmissä kirjoituksissaan Flyvbjerg on vienyt narratiiviseen metodiin liittyvän kontekstuaalisuuden ajatuksen niin pitkälle, että vaatimus tutkimuksen yleistettävyydestä jää taka-alalle.⁵² Näin radikaaliin, niin sanottuun froneettiseen tutkimusotteeseen, en tutkimuksessani uskaltanut, vaan pidän tarpeellisena tarkastella kertomuksiani ja havaintojani käytännön suunnittelutilanteista myös teoriaperinteen avulla.

Yinin mukaan tapaustutkimus on hyvä menetelmä silloin, kun tutkimuksessa asetetaan kysymyksiä *miten* ja *miksi*, ja kun tutkimuksen kohteena on jokin ajassamme

oleva ilmiö todellisesta elämästä.⁵³ Olen edellä kuvaillut tämän tutkimuksen ongelmakentän ja sen perusteella syntyneet tutkimuskysymykset, jotka ovat tyypillisiä laadulliselle tutkimukselle. Johtuen tutkimusongelmani luonteesta ja siitä, että myös oma esiymmärrykseni tutkimusaiheeseen on pitkälti syntynyt erilaisten suunnittelu- ja kehittämistapausten kautta, olen kokenut tapaustutkimuksen luontevaksi tutkimustrategiaksi. Tapaukset, jotka olen valinnut, ovat hyvin verrattavissa aiempiin kokemuksiini esimerkiksi Helsingin Pihlajistosta, Espoon Latokaskesta ja Vaasan Risinummelta. Niitä yhdistävät asukas- ja lähiympäristölähtöinen ajattelutapa sekä tietyn suunnitteluprosessin paikallisesti aktivoima ja jäsentämä toiminta.

Empiirisen aineiston ytimen muodostavat havainnot erilaisista kommunikointitilanteista kyseisissä suunnitteluprosesseissa. Tapauksieni keskipisteessä ovat osallistuvat ihmiset, asukkaat. Näillä ihmisillä on asumisen myötä syntynyt suhde ympäristöön ja paikkoihin. Suunnitelma koskettaa tätä suhdetta ja saa ihmiset toimimaan. Mahdollinen ympäristömuutos on siten koko osallistumisen perusta. Tästä osallistumisen läheisestä suhteesta ympäristöön seuraa tiettyjä teoreettisia ongelmia, kun yrittän tapauksien kuvauksessa pitää hengissä sekä prosessin etenemistä että paikkaan kohdistuvia muutospaineita, eli suunnitelmien sisällöllistä kehittymistä prosessin kuluessa. Ongelma sivuaa suunnitteluteorian perinteistä jakoa prosessi- ja sisältöteoriaan, minkä koen erityisesti konstruktivistisen tiedonkäsityksen näkökulmasta hankalana.⁵⁴ Viittaan tämän ongelman käsittelyssä Andreas Faludin esittämään vertaukseen, jonka mukaan prosessiteoria on ”käärity” sisältöteoriaan (*envelope*).⁵⁵ Tässä kääreessä on myös asukkaiden toiminta ja kääreeseen sisällä on heidän viestinsä. Ensisijaiset teoreettiset tulokseni kohdistuvat asukkaiden toimintaan ja asemaan suunnitteluprosessissa, eli siihen, miten he viestinsä käärivät. Kääreeseen mukana tulevat kuitenkin väistämättä esille myös kaupunkisuunnittelun sisältöä koskevat kysymykset.

Alasuutarin mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, *havaintojen pelkistämisestä* ja *arvoituksen ratkaisemisesta*.⁵⁶ Tutkimuskysymykseeni asukkaiden vaikuttamisen muodoista ja toimintatapojen kuvauksesta vastaan havaintoja tekemällä ja pelkistämällä näitä havaintoja tiettyjen käsitteiden avulla. Tämän olen tehnyt kummassakin tutkimustapauksessa erikseen omina lukuinaan. Tämän jälkeen käsitteelen näitä tapauskohtaisia havaintoja rinnakkain, yhdistän niitä ja pelkistän edelleen suhteessa tutkimuskysymyksiin. Tulkitsen tapahtumien kulkua ja asukkaiden toimintaa ja pohdin vastausta tutkimukseni varsinaiseen arvoitukseen, eli siihen, mitä asukkaiden näkökulma kaupunkisuunnittelussa tarkoittaa ja miksi se herättää niin paljon ristiriitoja.

Tällaisen tutkimuksen tulokset ovat väistämättä subjektiivisia ja vaikutelmanvaraisia. Olen pyrkinyt vähentämään tätä kuvaamalla tapaukset mahdollisimman yksi-

tyiskohtaisesti, ”tiheästi”, jotta lukija pystyisi myös itse asettumaan asukkaiden asemaan ja arvioimaan prosessin etenemistä heidän näkökulmastaan, miltä eri tilanteet asukkaista näyttivät ja tuntuivat. Subjektiivisuus on tutkimuksessa tällä tavoin sisäänrakennettuna, mutta sitä on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti ja avoimesti.

Sekä yleiskaavaprosessi että Maunulan keskustan kehittämisprosessi mahtuvat lähes kokonaisuudessaan tutkimuskaudelle eli syksyn 1999 ja kevään 2003 väliin. Tapauksien kuvaus noudattaa prosessin mukaan jäsentyvää kronologista järjestystä, jossa kerronta etenee asukkaiden osallistumisen mukaisesti alkaen, kehittyen ja päättyen kyseisten suunnitteluprosessien aikataulussa. Prosessinäkökulman korostamisella pyrin tuomaan esille tilanteiden kehittymisen erilaisten tapahtumien ketjuna. Prosessin kuluessa tulevaisuus on avoin, ja monenlaiset vaihtoehdot ovat mahdollisia. Vasta jälkeenpäin on mahdollista kuvata, miksi tapahtui niin kuin tapahtui, ja mitkä tapahtumat olivat prosessissa käännteentekeviä. Eri tapahtumien välillä on yhteys, mutta pelkkä aikajärjestys ei kuitenkaan vielä ilmennä syy-yhteyttä, korrelaatiota näiden välillä. Syy-yhteys täytyykin ”erikseen tislata esiin, elaboroida, siis keksiä, päätellä ja osoittaa”.⁵⁷

Prosessin ymmärtämisen mahdollisuus on sidoksissa sen avoimuuteen. Asukkailla on harvoin mahdollisuus seurata suunnittelun etenemistä erilaisissa neuvotteluissa ja päätöksentekotilanteissa, eikä sitä usein pidetä edes toivottavana. Esimerkiksi lautakunnissa käytyä keskustelua pidetään niin luottamuksellisenä, ettei sen kulusta saa raportoida ulkopuolisille.⁵⁸ Niinpä asukkaiden tiedonsaanti on sattumanvaraista ja monien eri välikäsien kautta suodattunutta. Suunnittelusta luetaan lehtien palstoilta, kuullaan naapureilta tai poliitikkotutulta, ja saatu informaatio on monenlaisessa muodossa, artikkeleina, huhupuheina ja mielipiteinä, joiden yhtymäkohdat todellisuuteen jäävät arvailujen varaan.

Asukkaiden sekalaiset lähteet vaikuttavat siihen, miten asukkaat toimivat, ja sen vuoksi olen pitänyt tärkeänä tuoda jopa huhupuheet mukaan tapauksien kuvaukseen. En tutkimuksessani puutu näiden huhujen totuusarvoon, vaan niiden ilmaantumisen aiheuttamaan toimintaan asukkaiden keskuudessa. Matti Virtanen on kirjoittanut sen puolesta, että laadullinen aineisto ymmärrettäisiin yhteiskuntatieteissä kuten historian tutkimuksessakin eli lähteiksi. Historiantutkimus ei enää ”syrji” mitään lähdetyyppiä, vaan käsittelee eri lähteitä faktoista riippumattomina tietovarastoina, joiden avulla voidaan vastata monentyyppisiin ja -tasoiisiin kysymyksiin.⁵⁹ Erityisesti mikrohistorian koulukunnan tutkimuksessa on käytetty paikallista intensiivitutkimusta selvitetessä arkipäivän toiminnan verkostoja.⁶⁰

Tapaustutkimuksen yleistettävyyteen vaikuttaa teoriasidosten lisäksi valitun aineiston edustavuus. Arvioidessani valitsemieni asukasryhmien edustavuutta luotan siihen *resonanssiin*, joka näillä aktivisteilla oli suhteessa omaan paikalliseen yhteisöön. Yksilöt tai ydinryhmät eivät kykene polkaisemaan toimintaa tyhjästä tai ohjaamaan sitä, mihin haluavat. Vaikutusvaltaa voi syntyä, jos näiden puhe alkaa ”resonoida joidenkin kannattajakunnassa piilevien toiveiden ja tavoitteiden kanssa.”⁶¹ Sekä Maunulan että Lauttasaaren ryhmät syntyivät pitkäjänteisen asukastoiminnan kyljessä ja ne kykenivät tutkimuksen aikana merkittävällä tavalla mobilisoimaan kannattajakuntaansa kyseisissä kaupunginosissa. ”Niin kauan kuin resonanssia riittää, tällaiset henkilöt tai ryhmät ovat valinnaisesti edustavia oman joukkonsa suhteen.”⁶² Paikalliset asukkaat luottivat näihin edustajiinsa, he resonoivat, ja heidän valintaansa minä puolestani luotan tutkimuksessani.

Osallistuvaa havainnointia

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan aineiston keruutapaa, jossa tutkija tavalla tai toisella osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan.⁶³ Kuten jo edellä totesin, pidän lähelle menemistä asioiden ymmärtämisen kannalta tärkeänä, minkä vuoksi osallistuva havainnointi oli luontainen tutkimusmenetelmä. Tällä kertaa minulla oli siihen mahdollisuus tutkijana ilman päällimmäisenä olevaa huolta prosessin eteenpäin viemisestä ja kehittämisestä, mikä aiemmassa toiminnassani oli aina ollut keskeistä.

Tutkimuskohteiden lähelle meneminen onnistui pääsemällä mukaan edellä kuvattuihin ryhmiin, Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmään ja Maunula-ryhmään. Maunula-ryhmässä olin mukana sen alkuhetkistä lähtien, Lauttasaaren ryhmään liityin noin puoli vuotta myöhemmin. Clifford Geertzin ja muiden antropologien esittämää läheisyysvaatimusta tämä paikan päälle menemiseni ei täyttänyt, sillä antropologinen läheisyys olisi edellyttänyt asukkaaksi ryhtymistä. Tässä mielessä siis poikkesin ryhmien muista jäsenistä – olin ”vain” osallistuva havainnoija, en asukas.

Tietotekniikan osalta tutkimusotteessani on kuitenkin toimintatutkimuksen piirteitä. Halusin tutkia, miten asukkaat käyttivät internetiä ja olin sen vuoksi myös aktiivisesti edistämässä internetin käyttöönottoa tutkimissani kaupunginosissa. Tämä toimintatutkimuksellinen osa on kuitenkin vain osa laajempaa kokonaisuutta, eli aktiivisten asukkaiden toimintatapojen tutkimista, missä tavoitteenani oli olla vaikuttamatta tapahtumien kulkuun. Käytännössä ratkaisin roolini niin, että osallistuin ryhmiin lähinnä tuomalla niihin arkkitehdin ammattitaitoon kuuluvaa osaamista, en ottamalla kantaa ryhmän toimintaan tai heidän valitsemiinsa vaikuttamisen ja

aktivismin muotoihin. Tästä linjasta oli siis poikkeuksena julkilausumani pyrkimys edistää internetin käyttöä tapauksien yhteydessä.

Ryhmät kokoontuivat tutkimuskaudellani Maunulassa 35 kertaa ja Lauttasaaressa 24 kertaa. Osallistuin kaikkiin näihin tapaamisiin aina kun se vain oli mahdollista ja tein kaikissa tilaisuuksissa muistiinpanoja. Tärkein kiinnostukseni kohde oli tapa, jolla suunnittelusta ja suunnitelmista kokouksissa puhuttiin. Halusin merkitä muistiin sen, mistä asukkaat kokouksissa puhuivat, miten he asioita käsittelivät ja mitä ilmaisuja käyttivät.

Molempien ryhmien jäsenet tiesivät alusta alkaen, että teen heidän toiminnastaan kaupunkisuunnittelua koskevaa väitöskirjaa. En kuitenkaan tarkemmin kuvannut tutkimusasetelmaani näissä ryhmissä ennen kuin prosessien päätökset alkoivat olla näkyvissä vuonna 2003. Halukkailla oli mahdollisuus tutustua tekstiini ja kommentoida sitä. Avainhenkilöiden kanssa kävin myös kahdenkeskisiä keskusteluita tutkimuksestani. Tällaista reflektointia pidän eettisesti tärkeänä, sillä kolmen vuoden aikana syntynyt suhde tutkittaviin ryhmiin oli luottamuksellinen.

Suurin tutkimuseettinen ongelma tämän kaltaisissa tapaustutkimuksissa on tutkimuksessa esiintyvien henkilöiden tunnistettavuus. Molemmat tutkimuskohteeni ovat Helsingistä ja nimeltä mainituista kaupunginosista. Suunnitteluprosessia on tällaisessa tutkimuksessa mahdoton kuvata anonyymissä ympäristössä tapahtuvaksi. Tästä seuraa, että ryhmissä toimivien asukkaiden henkilöllisyydet samoin kuin virkamiesten, poliitikkojen ja toimittajien henkilöllisyydet lukija saa selville varsin helposti. Olen kuitenkin jättänyt kaikki tapauksissa esiintyvät henkilöt tekstissä nimettömiksi, mutta virka-aseman, poliittisen aseman tai koulutuksen olen maininnut silloin, kun se kuvauksen kannalta on ollut tärkeää. Käytän tapauksien kuvauksessa asukkaiden omia ilmaisuja silloin, kun ne mielestäni ovat osuvasti ja ytimekkäästi lausuttuja tilanne-, tavoite- tai tunneilmaisuja. Nämä sanonnat ovat tekstin seassa suorina, nimettöminä olevina lainauksina. Poikkeuksen tästä anonyymistä linjasta teen sellaisten tilanteiden kuvauksessa, jotka liittyvät julkisiin esiintymisiin tai lehden palstoilla olleisiin juttuihin, ja jotka siten ovat olleet laajan yleisön avoimesti nähtävissä ja kuultavissa.

Lähelle menemisen metodissa on ongelmansa. Kykeninkö luottamuksellisen suhteeni vuoksi ottamaan analysoinnin ja tulkinnaa vaatimaa etäisyyttä kohteisiini? Olen jälkepäin pohtinut vaihtoehtoisia metodeja asukkaiden toiminnan selvittämiseksi. Kaupunkisuunnittelun yleisötilaisuuksista olisi ollut helppo tunnistaa kiinnostukseni kohteet, aktiiviset toimijat, ja lähestyä heitä esimerkiksi haastattelemalla. Oma roolini tutkijana olisi näin ollut aivan erilainen ja ulkopuolisuus suhteessa tutkittaviin olisi edesauttanut ”viileämpää” kirjoittamista. Olen kuitenkin tehnyt

valintani sillä kokemuksella, mitä aiemmasta toiminnastani on kertynyt. Käsitykseni on, että suunnitteluprosessien monivaiheisen kulun ja eri toimijoiden roolin ja merkityksen ymmärtäminen vaatii haastattelutilanteita pitkäjänteisempää ja -kestoisempaa tutkimusotetta. Lisäksi myös asukkaiden organisoituminen ryhmiin ja verkostoihin puoltaa aineiston keräämistä muutamaa avainhenkilöä laajemmasta kokonaisuudesta, silti toimintaa ylläpitävät voimatoimijat nousevat tutkimuksessa keskeiseen asemaan.

Aineisto

Tapaukset Lauttasaari ja Maunula

Tutkimuksen keskeisimpänä aineistona ovat omat muistiinpanoni Maunula-ryhmän ja Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän kokouksista sekä muutamista muista heidän toimintaansa läheisesti liittyvistä tilaisuuksista. Yhteensä näistä kertyi 58 tilaisuuden muistiinpanot:

- Maunula-ryhmän ja sen arkkitehtiryhmän kokouksia pidettiin yhteensä 35, joista osallistuin 25:een,
- Maunulassa järjestettiin keskustan kehittämistä koskevia aluefoorumeita 7, joista osallistuin 5:een,
- Maunulassa järjestettiin lisäksi kaksi kaupunkisuunnitteluviraston järjestämää tiedotustilaisuutta keskusta-alueen suunnittelusta sekä yksi tiedotustilaisuus koskien kiinteistöviraston päätöksentekoa asiasta, näihin kaikkiin osallistuin,
- Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän kokouksia pidettiin 24, joista 20:een osallistuin,
- yleiskaavatyöryhmä järjesti kolme kaikille asukkaille suunnattua yleiskaavaa käsittelevää tilaisuutta, osallistuin näistä kahteen; lisäksi olin mukana Lauttasaari-Seuran ja yleiskaavatyöryhmän yhdessä järjestämässä vaali-illassa ennen kunnallisvaaleja 2000,
- kaupunkisuunnitteluvirasto järjesti lauttasaarelaisille yhden tiedotustilaisuuden saaren kaavoituksesta, johon osallistuin.

Toinen tärkeä aineisto koostuu siitä materiaalista, jota niin asukkaat kuin valmistelijat tuottivat suunnitteluprosesseissa tutkimuskaudella. Näistä keskeisimpiä ovat:

- Maunula-ryhmän ylläpitämän ostarifoorumin aineisto Maunulan kotisivuilla sekä Maunulan yhteisöverkossa, aineistoon sisältyy muun muassa ryhmän laatimia vaihtoehtosuunnitelmia, kannanottoja ja keskustelupalsta,

- Maunula-ryhmän tuottama aineisto Maunulan Sanomiin,
- Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän omat julkaisut, Lauttasaaren puheenvuoro 1 ja 2, sekä ryhmän jäsenten tuottama aineisto Lauttasaari-lehteen,
- Kaupunkisuunnitteluviraston tuottama aineisto Maunulan kehittämisestä ja Yleiskaava 2002 -prosessissa (kaupunginvaltuuston ja lautakuntien esityslistat ja päätöspöytäkirjat, suunnittelu-asiakirjat eri vaiheissa, kokousmuistiot ja raportit).

Tutkimuskauden aikana seurasin muutamaa tapaustutkimusten suunnitteluprosessiin liittyvää nettisivustoa, joista ostarifoorumin mainitsin jo edellä. Mielenkiintoni kohteena olivat paitsi sisällöt, myös sivujen tuottaminen ja käyttö eri tilanteissa, sikäli kun pääsin seuraamaan sitä esimerkiksi käyttäjätilastojen avulla. Tärkeimmän nettiaineiston olen tallentanut tulostamalla siitä prosessin edetessä paperivetoja.

www.kaupunginosat.net

www.kaupunginosat.net/maunula

www.kaupunginosat.net/maunula/ostari

www.maunula.net

- www.kaupunginosat.net on Kotikatu-projektin myötä syntynyt kaupunginosaportaali, johon on kerätty paitsi Kotikadussa mukana olevat kaupunginosat, myös laaja linkkikokoelma muuhun kaupunginosatoimintaan ja nettiä hyödyntäviin kaupunkisuunnitteluesimerkkeihin. Sivuilta löytyvät myös kaupunginosakohtaiset käyttäjätilastot, joita olen tutkimuksessani hyödyntänyt.
- Maunulan omat kotisivut ovat Helsingin alueen laajimmat ja monipuolisimmat kaupunginosasivut. Näille sivuille rakennettiin myös Suursuon ostoskeskuksen kehittämisprojektin tueksi edellä mainittu ostarifoorumi. Sivut toteutettiin talvikautena 2001-2002 Teknillisessä korkeakoulussa osana Nettimaunula-projektia.
- Kaupunginosaverkostoa hallinnoi Helsingin kaupunginosayhdistysten liitto (Helka) TKK:n arkkitehtiosaston Kotikatu-projektin tuella. Maunulan omien kotisivujen ylläpitäjänä oli aluksi TKK:n Kotikatu-projekti, vuonna 2000 Maunulan kotisivutyöryhmän vapaaehtoiset jäsenet ja vuosina 2001-03 Nettimaunula-projekti pääasiassa paikallisin voimin.
- www.maunula.net on Maunulan yhteisöverkko, joka rakennettiin Nettimaunula-projektin rahoituksella ja palvelee pääasiassa Maunulan sisäistä kommunikointia.

www.lauttasaari.org

- Helsingin Lauttasaaren kaupunginosan kotisivut. Lauttasaaren sivut olivat Helsingin yleiskaavaprosessin kahtena ensimmäisenä vuonna (syksy 1999 – syksy 2001) tietävästi ainoa paikka netissä, josta löytyi yleiskaavan valmisteluun liittyvää kartta-aineistoa. Lauttasaaren sivujen ylläpitäjänä on Lauttasaari-Seura.

www.hel.fi

www.hel.fi/ksv

- Helsingin kaupungin kotisivu, josta löytyvät muun muassa eri virastojen ja laitosten omat sivut. Kaupunkisuunnitteluviraston (ksv) sivulla on koko Yleiskaava 2002 aineisto, jonka kehittymistä seurasin tutkimuskauden ajan. Sivuilla ovat myös kaupunkisuunnittelulautakunnan esityslistat ja päätökset, jotka kuuluvat aineistooni.

Täydentävä aineisto

Tutkimusta täydentävä aineisto ei ole välittömässä yhteydessä Maunulan ja Lauttasaaren tapauksiin, mutta on kuitenkin tärkeää kuvausta prosessien etenemisestä. Tällaista aineistoa on kertynyt eri tilaisuuksista, netistä ja sanomalehdistä tutkimuskauden aikana.

Helsingin yleiskaavaan 2002 -prosessiin liittyvät yleisötilaisuudet

Helsingin yleiskaavaprosessiin liittyi kaksi eri puolilla kaupunkia alueittain järjestettyä vuorovaikutuskierrosta, ensimmäinen syksyllä 1999 ja toinen keväällä 2002. Ensimmäisellä kierroksella osallistuin yhtä lukuun ottamatta kaikkiin tilaisuuksiin. Tilaisuudet on tallennettu sekä videonauhoille että muistiinpanoihin. Toisella kierroksella olin paikalla vain Lauttasaarta koskevassa yleisötilaisuudessa, josta tein muistiinpanot.

Myös kansalaisjärjestöt järjestivät yleiskaavaa koskevia tilaisuuksia valmisteluprosessin aikana. Näistä tärkeimmät olivat Helkan ja ksv:n yhteinen seminaarisarja (5 tilaisuutta), Helsingin kaupunkisuunnitteluseuran seminaarisarja (6 tilaisuutta) sekä Stadin rannat-verkoston kaksi seminaaria.

Yleiskaavaa koskeva kirjoittelu Helsingin Sanomissa

Koko tutkimuskauden ajan keräsin Helsingin Sanomien uutisia ja keskusteluja yleiskaavasta ja sitä sivuavista aiheista. Yhteensä tällaisia uutisartikkeleita, mielipidekirjoituksia, pääkirjoituksia ja toimittajien kirjoittamia kolumneja kertyi arkistoon noin 350 kappaletta. Aineiston rajaaminen ei ole ollut yksiselitteistä, sillä artikkeleissa ei useinkaan mainita yleiskaavaa, mutta kuitenkin ne koskettavat jollakin tavalla yleiskaavan sisällöllisiä kysymyksiä, suunnitteluprosessia, asukasvaikuttamista, kaupunkisuunnittelun linjauksia, jne. Helsingin Sanomien artikkeleiden lisäksi aineistossa on muutamia yksittäisiä juttuja muun muassa Ilta-Sanomista, Rakennuslehdestä ja Hufvudstadsbladetista.

Aikataulu

Tutkimusaineistoni on kerätty syksyn 1999 ja kevään 2003 välisenä aikana. Olen taulukossa 1.2 eritellyt eri aineistojen kokoamisajankohdat sekä tutkimuksen syntyyn alun perin vaikuttaneet toimikaudet Pihlajistossa, kiinteistölautakunnassa ja internet-projekteissa.

	1993-1994	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Esiymmärrys:								
Pihlajistolaisten arkkitehtina	7.10.93-30.6.94							
Kiinteistölautakunnan jäsenenä		1.8.97	...	...	...	...	31.12.00	
Kotikatu-projektissa		1.9.97	...	...	...	...	31.12.01	
Nettimaunula-projektissa						1.6.01	...	30.4.03
Varsinainen tutkimusaineisto:								
Maunula-ryhmän kokoukset ja tuotokset, aluefoorumit ym.						24.1.01	...	30.4.03
Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän kokoukset ja tuotokset					14.9.00	...	...	30.4.03

Taulukko 1.2. Tutkimusaineiston keruuajataulu. Varsinainen aineisto on syntynyt Maunula-ryhmässä ja Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmässä. Täydentävää aineistoa on kerätty eri tilaisuuksissa muun muassa Helsingin yleiskaava 2002:een liittyen sekä Helsingin Sanomien ja paikallislehtien artikkeleista. Aineiston keruu päättyi huhtikuussa 2003. Taulukossa näkyvät myös ne eri tehtävät, jotka ovat kokemuksina vaikuttaneet tutkimusasetelman syntyyn.

Viitteet

- 1 Geertz 2000(1983), 34-35 ja 56-57
- 2 Schneekloth ja Shibley 1995
- 3 Lapintie 2002, 168-169
- 4 Arkkitehti Paavo Perkkiön luento Otaniemen arkkitehtiosastolla lukuvuonna 1995-96.
- 5 Pihlajiston toimintatapaa on esitelty lukuisilla eri foorumeilla. Pidin vuosina 1994-97 noin 40 puheenvuoroa tapauksesta. Lisäksi ainakin Pihlajistossa toiminnanjohtajana työskennellyt arkkitehti Tuomas Eskola ja Pihlajiston asukasaktivisti, ympäristötaiteilija Ritva Harle ovat esitelleet toimintaansa ja lähestymistapaansa monissa eri yhteyksissä.
- 6 Mm. Hbl 2.6.2001
- 7 MRL 91b§ (HE 167/2002)
- 8 Kotikadun tuloksia on vuosien varrella julkaistu useissa eri raporteissa, mm. Staffans, A., Rantanen, H. ja Zielinki, J. 1998
- 9 Kaupunginosaverkoston nettiosoite on www.kaupunginosat.net
- 10 Kotikadun ohjausryhmän hyväksymä projektisuunnitelma 3.4.1997
- 11 Esimerkiksi käy Kotikatu. Ensimmäisen neljän vuoden aikana projekti sai rahoitusta pääasiassa hallinnon ja valmistelun parantamista tavoittelevilla perusteilla Helsingin kaupungilta, sisäasiainministeriön osallisuushankkeesta ja ympäristöministeriöstä yhteensä n. 700 000 markkaa. Tämä summa jakautui yli kymmeneen erilaiseen sopimukseen, joiden käsittely oli aina hidasta ja monimutkaista. Kun tämän jälkeen osa Kotikatua, eli Helsingin Maunulan hanke, hyväksyttiin Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (Sitran) paikallisen tietoyhteiskunnan pilottikohteeksi, oli rahoitus 1,6 milj.mrk yhdellä sopimuksella – Maunulasta tuli Nettimaunula.
- 12 Sekä perustuslain 121 §:n (731/1999) että kuntalain (365/1995) mukaan kaupunki on itsehallinnollinen paikallinen yhteisö, jonka tehtävänä on huolehtia asukkaidensa hyvinvoinnista: ”kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan”, (2 §, 365/1995).
- 13 MRL 62-63 §
- 14 Mm. Bereiter ja Scardamalia 1993 sekä Hakkarainen, Lonka ja Lipponen 1999
- 15 Suoranta ja Ylä-Kotola 2000, 11
- 16 Mm. Nonakan opponointipuheenvuoro Ilkka Tuomen väitöstilaisuudessa Helsingin yliopistossa 13.8.1999
- 17 Esimerkkejä valtionhallinnosta: sisäasiainministeriön osallisuushanke (1997-2002), valtionvarainministeriön Kuule kansalaista -hanke (2000-2001)
- 18 Luhmann 1979, Nummela ja Rynnänen 1996, Virtanen P. 2001
- 19 Yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen on määriteltä perustuslain 2§:ssä (731/1999), kuntalaisen osallistumismahdollisuuksia on määriteltä kuntalaislaissa (365/1995), erityisesti 25§:ssä, osallistumista tukevaa hyvää hallintotapaa määritellään hallintomenettelylaissa (598/1982) ja laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999).
- 20 MRL 62§
- 21 Maankäyttö- ja rakennuslaki perusteluineen 1999, 105
- 22 OTT Olavi Syrjäsen luento Miten kaupunkilainen voi vaikuttaa kaavoitukseen Helsingin seudun kesäyliopiston ja Helsinki-Seuran järjestämässä luentosarjassa Helsingin kaupunkisuunnittelu, missä olet – minne menet? 28.9.2000. Refleksiivisellä oikeudella tarkoitetaan pyrkimystä sellaiseen oikeudelliseen sääntelyyn, jossa sääntelyn kohde, tai pikemminkin ne toimijat, joiden käyttäytymiseen sääntelyllä on tarkoitus vaikuttaa, otetaan kohteiden sijasta enemmän vuorovaikutusosapuolina, Pöyhönen 1988.
- 23 Toimittaja Pasi Tuohimaan kolumnit HS 9.2.2002, 16.2.2002 ja 28.5.2002. Kaupunginjohtaja Eva-Riitta Siitonen palkitsi toimittajan näistä kolumneista, HS 31.1.2003.
- 24 Puheenjohtaja Maija Anttilan puheenvuoro Stadin Rannat –paneelissa 19.9.2001.

- 25 Arkkitehti Matti Visannin kommenttipuheenvuoro Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton ja Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yhdessä järjestämässä seminaarissa Kunnat ja strateginen suunnittelu 3.5.2000.
- 26 Esim. artikkelit Helsingin Sanomissa 11.3.1999 Miksi meidän pihalle? ja 30.6.2002 Ei meidän nurkille?
- 27 Professori Jan Söderlundin jäähyväisluento Otaniemessä 22.4.2002.
- 28 Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus, 2002, ja Maankäyttö- ja rakennuslaki kuntalaisnäkökulmasta, 2002
- 29 HS 27.12.2001
- 30 Poiminnat on tehty Soneran toimitusjohtajan Kaj-Erik Relanderin, Nokian tutkimuskeskuksen strategisen suunnittelun johtajan Juha Ylä-Jääskin ja Hewlett-Packardin Euroopan toimintojen johtajan Alex Sozonoffin esittelemistä kansainvälisessä konferenssissa People, Cities and the New Information Economy Finlandiatlossa Helsingissä 14.-15.12.2000
- 31 Castells 1996, 410-418
- 32 Schulman 1995, Kotler ym. 1999
- 33 Kotler ym. 1999
- 34 Mm. Kostiainen 2002
- 35 Taloustutkimus Oy, 2000; myös Raunio ja Linnamaa 2000
- 36 Mm. toimitusjohtaja Hannu I. Miettisen puheenvuoro Helsingin kiinteistölautakunnan 70-vuotisjuhlaseminaarissa 9.1.2001
- 37 Mm. Järvelä 2000.
- 38 Castells 1996, 428 ja Borja ja Castells 1997, 44
- 39 Osaamista korostava yhteiskunta murtaa vanhoja rakenteita ja aiheuttaa ongelmia myös käsitteiden kanssa. Uuden järjestelmän menestyjistä on muun muassa käytetty ilmaisua ”uusi eliitti”, ”puhuva luokka”, ”kognitiivinen eliitti” ja ”symbolianalytikot”, ks. mm. Ilmonen ym. 2000. Arkipöydällä ilmaisullani ”osaaja” tarkoitan näitä ihmisiä.
- 40 HS 19.1.2003
- 41 HS 28.8.2001
- 42 Arkkitehtiuutiset 30.10.2002. Puhujan koulutus oli artikkelissa väärin; kyseessä oli suunnittelija, mutta ei arkkitehti.
- 43 HS 4.4.2001
- 44 HS 28.9.2000
- 45 Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002; vaikuttamismahdollisuuksia lähiympäristön suunnitteluun pidettiin parempina, 56 % helsinkiläisistä koki halutessaan voivansa vaikuttaa siihen hyvin tai jonkin verran.
- 46 Näiden pohdintojen rinnalla on ollut mielenkiintoista seurata suomalaisten sosiologien samanaikaisesti käymää keskustelua sosiologiassa vallitsevista ihmis- ja toimijakäsityksistä, mm. Alapuro 2001, Roos ja Rotkirch 2003.
- 47 Mäenpää ym. 2000, 90-91
- 48 Yiftachel 1999
- 49 Flyvbjerg 2000, Friedmann 1998
- 50 Eskola ja Suoranta 2001, 65, Yin 1994, 10
- 51 Flyvbjerg 2000, 4
- 52 Flyvbjerg 2000. Flyvbjerg viittaa Foucault'hon ja toteaa, että kontekstuaalisuus on strategia Platonista asti juontuvan foundationalismin ja relationalismin välisen dualismin välttämiseksi, Flyvbjerg 1998b, 200-201
- 53 Yin 1994, 4-11
- 54 Prosessiteorian rinnalla on käytetty myös käsitettä menetelmäteoria (*procedural theory*), Lehti ja Ristola, 1990. Prosessiteoria voidaan kuitenkin tulkita laajemmaksi käsitteeksi kuin menetelmäteoria. Tällöin menetelmäteoriat edustavat prosessiteorioiden normatiivista ulottuvuutta. Sen lisäksi prosessiteoriaan kuuluu joukko deskriptiivisiä teorioita.

- 55 Faludi 1973, 7
- 56 Alasuutari 2001, 39
- 57 Virtanen 2001
- 58 Esimerkiksi Lohjan kaupungin johto lähetti keväällä 2003 niin sanotun paimenkirjeen luottamusmiehilleen asiasta, Länsi-Uusimaa 21.2.2003.
- 59 Virtanen 2001
- 60 Katajala 2002, 17 ja Virtanen 2001
- 61 Virtanen 2001
- 62 Virtanen 2001
- 63 Eskola ja Suoranta 2001, 98

2 Suunnittelu tiedonrakennuksena

Tiedonrakennuksella vaikuttamiseen

”–in a dialogue group you could say that everybody is different – I think, then, that there is the possibility of the transformation of consciousness, both individually and collectively. It is important that it happens together – it’s got to be both. And therefore this whole question – of communication and the ability to dialogue, the ability to participate in communication – is crucial.”

DAVID BOHM

Kaupunkisuunnittelu on sosiaalinen, eettinen ja poliittinen käytäntö (*practice*), jolla yhteisö, tässä tapauksessa erityisesti itsehallinnollinen kunta, vaikuttaa jäsentensä elinympäristön tulevaisuuteen ja yhteisön kehitykseen.¹ Kaupunkisuunnittelun käytäntöön sisältyy lukuisia erilaisia keinoja ja konkreettisia välineitä, joilla haluttua kehitystä tavoitellaan. Tässä kaavoitus ja sen tuottamat kaava-asiakirjat ovat keskeisiä. Kaupunkisuunnittelun käytännössä ajatus suunnittelusta on siten lähtökohtaisesti instrumentaalinen ottamatta kantaa siihen, katsooko sen suunnitteluteoreettisesti perustuvan instrumentaaliseen rationaliteettiin vai kommunikatiiviseen dialogiin ja rationaliteettiin – jako, joka suunnitteluteoriassa viime vuosikymmeninä on jakanut tutkijoita.² Suunnitteluun on sisäänrakennettuna myös normatiivisuus,

jonka painoarvo ja sisältö vaihtelevat. Näkemykset suunnittelun tavoitteista ja sisällystä, tehtävistä ja mahdollisuuksista ovat sen instrumentaalisen luonteen vuoksi väistämättä sidoksissa yhteiskuntakäsitykseen.

Kaupunkisuunnittelu on myös tiedollinen käytäntö, eli tiedorakennusta, johon sisältyy paitsi erilaisia kognitiivisia prosesseja, myös edellä mainituista sosiaalisista, eettisistä ja poliittisista käytännöistä riippuvaisia prosesseja. Bent Flyvbjerg on korostanut tiedon merkitystä kaupunkisuunnittelussa ja samalla tuonut esiin tietoon liittyvän vallan käytön. Flyvbjerg lainaa Francis Baconia: tieto on valtaa. Tietokäsitys on ajan mukana muuttunut, mutta Baconin lause on yhä tai kenties yhä enemmän ajankohtainen. Flyvbjerg myötäilee Baconin ajatusta, mutta jatkaa sitä viittaamalla Michel Foucault'hon: valta on tietoa. Valta ei hae tai saa tietoa jostakin, vaan valta ja sen sosiaaliset rakenteet myös määrittelevät sitä, mikä on tietoa.³ Tärkeätä ei siis ole ainoastaan se, mitä sanotaan, vaan myös se, kuka sanoo.

Kaupunkisuunnitteluun kohdistuu laaja tiedollisten vaatimusten kirjo. Maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä sen perusteluissa on eri tavoin eritelty niitä tekijöitä, joiden ympärille suunnittelutieto rakentuu. Nämä on ilmaistu sekä kaavoituksen sisällöllisinä tavoitteina tai erilaisten vaikutusten arviointitarpeiden avulla. Kaavoituksen on perustuttava riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin, joilla saadaan tietoa muun muassa kaavoitettavan alueen ja sen lähiympäristön luonnonoloista, rakennetusta ja muusta ympäristöstä, väestön tilasta, olevista ja suunnitelluista toiminnoista sekä alueen kehitysnäkymistä.⁴ Kaavoituksen tavoitteenasettelussa edistetään:

- turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista,
- yhdyskuntarakenteen ja alueiden käytön taloudellisuutta,
- rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista,
- luonnon monimuotoisuuden ja luonnonarvojen säilymistä,
- ympäristönsuojelua ja ympäristöhaittojen ehkäisemistä,
- luonnonvarojen säästeliästä käyttöä,
- yhdyskuntien toimivuutta ja hyvää rakentamista,
- yhdyskuntarakenteen taloudellisuutta,
- elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä,
- palveluiden saatavuutta ja
- liikenteen tarkoituksenmukaista järjestämistä sekä erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen toimintaedellytyksiä.⁵

Tällaisen tavoitteenasettelun ja vaikutusten arviointivaatimusten vuoksi maankäytön suunnittelu edellyttää monipuolista ja laaja-alaista tiedonrakennusta. Edellä

luetellut vaatimukset keskittyvät maankäytön suunnittelun sisältöön. Tämä ei tietenkään riitä, vaan koko suunnittelutyö sekä siihen liittyvät prosessit erilaisine vuorovaikutus- ja neuvotteluvaatimuksineen edellyttävät monenlaista osaamista ja tietämistä. Kaupunkisuunnittelusta onkin ajan myötä kehittynyt laaja asiantuntijajärjestelmä, joka toteuttaa lain tavoitteita muun muassa valmistelemalla kaavoja ja tuottamalla tarvittavia tutkimuksia ja selvityksiä maankäytön suunnittelun perustaksi.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuus tässä prosessissa herättää monia kysymyksiä, jotka jatkavat johdannossa esittämiäni tutkimuskysymyksiä vaikuttamisen edellytyksistä. Miten kansalainen kykenee arvioimaan kaikkea tätä asiantuntijoiden tuottamaa tietoa? Miten kansalaisten omat tiedot ympäristöstä kohtaavat asiantuntijoiden tuottaman tiedon – mitkä todelliset mahdollisuudet on saavuttaa vuorovaikutus kansalaisten tuottaman tiedon ja valmistelukoneiston tuottaman tiedon välillä? Miten kansalainen osallistuu ja vaikuttaa tässä tiedonrakennusprosessissa? Olen taulukkoon 2.1 koonnut keinoja, joilla kansalainen pyrkii vaikuttamaan kaupunkisuunnittelussa. Mihinkään niistä ei sisälly suoraa päätösvaltaa suunnitteluun, vaan ne ovat kaikki alisteisia poliittiselle päätöksenteolle – niillä pyritään vaikuttamaan päätösten valmisteluun.

Keinot on jaettu kahteen toisiaan täydentävään kategoriaan. Ensimmäisessä ovat ne, joissa vaikuttaminen perustuu ensisijaisesti kannattajien lukumäärään. Tavoitteena on saada mahdollisimman suuri kannattajajoukko eli *vaikuttaa määrällä*. Koko edustuksellinen demokratia perustuu pitkälti määrälliseen vaikuttamiseen. Kansalaiset äänestävät vaaleissa, äänet lasketaan ja mitä suurempi määrä kannattajia, sitä enemmän on vaikutusvaltaa. Useimmiten äänestys järjestetään asetetuista ehdokkaista, myös äänestys voi kohdistua myös asioihin. Tällöin kansalaiset ottavat suoraan kantaa asiaan, mutta tässäkin tapauksessa vaikuttavuus perustuu määrälliseen kannatukseen. Myös kansalaisadressien allekirjoittaminen, mielenosoitukseen osallistuminen, boikotoiminen ja lakkoilu ovat esimerkkejä keinoista, joiden painoarvo syntyy lähinnä kannattajamäärien kautta (”painostuskeino”).

Toisessa kategoriassa olevat vaikuttamiskeinot eivät nojaa laajoihin kannattajajoukkoihin vaan hakevat *vaikuttavuutta sisällöllisten* kysymysten kautta, keskustelemalla ja argumentoimalla.⁶ Kyseessä voi tällöin olla vain yhden ihmisen esittämä mielipide tai laajemmin valmisteltu lausunto, joko määrämuotoisen prosessin mukaan ilmaistuna tai vapaasti esitettynä. Näihin vaikutuskeinoihin kuuluvat myös lukuisat osallistuvan suunnittelun menetelmät, joilla suunnittelun sisällöllistä rakentamista tuetaan, esimerkkinä tulevaisuusverstaat, työpajat, vaihtoehtosuunnittelu jne.⁷ Lisäksi median käyttö ja lobbaus eli suorat yhteydenotot valmistelijoihin ja päättäjiin

Määrävaikuttaminen	Sisältövaikuttaminen
• Äänestäminen vaaleissa • Kansanäänestys aiheesta • Kansalaisadressin allekirjoittaminen • Boikotointi, lakkoilu • Mielenosoitukseen osallistuminen	• Määrämuotoinen vaikuttaminen: lausuntojen antaminen, muistuttaminen, valittaminen • Julkisen keskustelun aikaansaanti, median hyväksikäyttö: artikkelit, erillisjulkaisut, yleisönosastot, nettisivut, tv-radio • Osallistuvan suunnittelun keinot: työpajat, vaihtoehtosuunnitelmat, ym. • Henkilökohtainen yhteydenotto valmistelijoihin, päättäjiin, aktivisteihin (lobbaus, verkostot)
• Kyselyihin vastaaminen • Kuulemistilaisuuksiin osallistuminen	

Taulukko 2.1. Erilaisia keinoja, joilla kansalaiset voivat osallistua ja vaikuttaa kaupunkisuunnitteluun. Tutkimukseni kohdistuu valkoisena näkyvälle alueelle eli osallistumiseen, jossa vaikuttaminen perustuu aktiiviseen tiedonrakennukseen. Sisältövaikuttamisen muodot tarkentuvat tutkimuksen myötä.

kuuluvat tähän kategoriaan. Oleellista on, että suunnitteluprosessiin tullaan omien näkökulmien kanssa esittelemällä ja perustelemalla niitä eri keinoin.

Kategorioiden välissä on joitakin keinoja, joissa sisältö- ja määrävaikuttaminen yhdistyvät tai ovat epämääräisesti yhtä aikaa mukana. Osallistujat esittävät tällöin kantansa melko pelkistetyssä muodossa ilman perusteluja, esimerkiksi vastaamalla muiden valmistelemiin kysymyksiin, tai niin, että he kuulemistilaisuudessa kertovat kantansa, jonka järjestäjät kirjaavat muistiin. Näillä keinoilla tavoitetaan kohtalaisen laaja joukko kansalaisia, mikä onkin niiden ensisijainen tavoite.

Määrävaikuttaminen perustuu edustavuuteen. Suunnittelijoiden mielestä osallistujien lukumäärän pitäisi olla varsin suuri, esimerkiksi tilastollisesti merkittävä, ennen kuin ”kerätyllä tiedolla” olisi painoarvoa.⁸ Monet tutkimukset ja myös käytäntö ovat lisäksi osoittaneet, että suurelta kansalaismäärästä eivät Suomessa välttämättä vaikuta poliittiseen päätöksentekoon. Kansanäänestyksiä, jotka olisivat yksinkertainen tapa mitata jonkin asian kannatusta, ei kuitenkaan olla kovin halukkaita kunniassa käyttämään – ei, vaikka kansanäänestyksen asema on lain mukaan vain neuvoa-antava. Tässä mielessä suomalainen kehitys ei noudata monissa Euroopan maissa käynnissä olevaa suoran demokratian renessanssia.⁹

Niinpä vaikuttamisen painopiste onkin mitä suurimmassa määrin siinä yhteiskunnallisessa keskustelussa, jota suunnittelun sisällöstä käydään paitsi virallisten osallis-

tumisprosessien puitteissa, myös näiden prosessien ulkopuolella, usein julkisuutta ja mediaa hyväksikäyttäen, mutta usein myös suljettujen ovien takana. Tällainen sisältövaikuttaminen edellyttää kansalaisilta kuitenkin huomattavasti enemmän aktiivisuutta kuin keinot, joissa riittää paikan päälle meneminen ja nimen tai äänestysnumeron kirjoittaminen.

”Tietoyhteiskunnassa korostuu kyky osallistua tiedonrakennusprosessiin”¹⁰ – sisältövaikuttaminen on tiedonrakennusta ja osallistuminen siihen edellyttää kyvykkyyttä.¹¹ Oppimisteoreetikot korostavat tiedon tuottamista, kehittelyä ja kriittistä arviointia. Ei riitä, että löydämme tietoa ja siirrämme sitä paikasta toiseen. Tietointensiivisessä yhteiskunnassa meidän olisi myös pystyttävä tuottamaan uusia ideoita, kehiteltävä niitä toteuttamiskelpoisiksi sekä pystyttävä arvioimaan tiedon merkitystä ja arvoa.¹² Kyky ja mahdollisuus tuottaa ja arvioida tietoa ja sitä kautta osallistua tiedonrakennukseen tekee tiedosta vaikuttamisvälineen ja kytkee sen vallankäyttöön.

Kansalaisten osallistumisessa maankäytön suunnitteluun on mielestäni ennen kaikkea kyse kansalaisten mahdollisuudesta osallistua suunnittelun tiedonrakennukseen ja sitä kautta vaikuttaa kunnallisten päätösten valmisteluun. Tiedonrakennuksella valmistellaan poliittista päätöksentekoa, siinä kootaan olemassa olevaa tietoa ja luodaan uutta tietoa, mihin myös asukkaan pitäisi täysivaltaisesti voida osallistua. Tässä prosessissa osallistuminen muuttuu poliittiseksi vaikuttamiseksi, mitä esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslain osallistumispykälillä tavoitellaan: *”että niillä, joita asia koskee, on mahdollisuus seurata kaavoitusta ja vaikuttaa siihen.”*¹³

Tarkastelen seuraavaksi sitä, miltä tiedonrakennus näyttää suunnitteluteorian valossa. Mitä suunnittelun tiedonrakennus sen mukaan on ja mihin siinä vaikuttaminen perustuu? Tarkastelukulmani suunnitteluteoriaan ja tiedonrakennukseen tapahtuu osallistuvan asukkaan näkökulman kautta.

Kommunikatiivinen tiedonrakennus habermasilaisittain

Maankäyttö- ja rakennuslakiin kirjatun vuorovaikutuksen suunnitteluteoreettinen perusta on viime vuosikymmenien aikana kehittyneessä kommunikaatiota korostavassa traditiossa. Tieto ei sen mukaan ole olemassa jossakin ulkopuolisessa objektiivisessa todellisuudessa, joka tutkimisella olisi löydettävissä, vaan se on pikemminkin jatkuvan sosiaalisen vuorovaikutusprosessin avulla aktiivisesti tuotettua.¹⁴ Konstruktivisuuden lisäksi suunnittelun tiedonrakennus on pragmaattista johtuen tiedon ja toiminnan välisestä läheisestä yhteydestä. Suunnittelu on käytännön toimintaa ja

Toiminnan suuntautuminen Toimintatilanne	Menestykseen suuntaava	Ymmärrykseen suuntaava
	Instrumentaalinen toiminta	---
Ei-sosiaalinen		
Sosiaalinen	Strateginen toiminta	Kommunikatiivinen toiminta

Taulukko 2.2. Habermasin nelikenttä toiminnan eri muodoista. (Habermas 1984, 285)

tiedonrakennus palvelee sen tavoitteita. Tieto konkretisoituu suunnitteluasiakirjoihin, joiden sisältö on jatkuvan keskustelun, kommunikoinnin aihe.

Planning concerns the use of knowledge in action. (Friedmann 1973, 98)

Kommunikatiivisuus alkoi korostua suunnittelussa (”suunnittelun kommunikatiivinen käänne”¹⁵) vähitellen 1970-luvun kuluessa tietokäsityksen muutoksen myötä. Lisääntynyt keskustelu suunnittelun ja suunnittelijan yhteydestä arvovalintoihin ja politiikkaan nosti esille kommunikoinnin merkityksen. Susan Fainsteinin mukaan kommunikatiivisuutta korostavassa suunnitteluteoreettisessa traditiossa voidaan erottaa kaksi filosofisesti erilaista lähestymistapaa, jotka myös kytkeytyvät erilaisiin yhteiskuntamalleihin: kommunikatiiviseen rationaliteettiin perustuva suunnitteluteoria ja amerikkalaiseen pragmatismiin perustuva suunnitteluteoria.¹⁶ Kun seuraavassa käytän käsitettä kommunikatiivinen suunnitteluteoria, tarkoitan kommunikatiiviseen rationaliteettiin tukeutuvaa teoriaa, josta on eri yhteyksissä käytetty myös määrettä kriittinen pragmatismi.¹⁷ Fainsteinin tarkoittamaan amerikkalaiseen pragmatismiin palaan myöhemmin.

Kommunikatiivinen suunnitteluteoria on saanut paljon vaikutteita Jürgen Habermasilta, jonka teoria kommunikatiivisesta toiminnasta on ollut keskeisessä asemassa suunnitteluprosessin kommunikatiivisuuden määrittelyssä. Habermasia pidetään saksalaisen Frankfurtin koulukunnan viimeisenä edustajana.¹⁸ Hän jatkaa kriittisen teorian perinnettä ja marxilais-hegeliläistä poliittista ajattelua kuljettaen sitä kuitenkin kohti kommunikatiivista toimintaa. Habermasin ontologinen peruselementti on yhteisö, jonka muodostumista kulttuuris-sosiaalis-poliittisena yksikkönä hän kuvaa.

Toimintaa käsittelevän teorian lähtökohtana Habermas käyttää analyttistä filosofiaa, jossa keskeisessä asemassa ovat teoriat merkityksestä. Habermas määrittelee toiminnan merkityksen kielellisen ilmaisun, puheaktin (*speech act*) kautta. Rationaa-

liseen toimintaan liittyy myös tieto, ei niinkään tiedon hallinta (*possession*), vaan se, miten tietoa hankitaan ja käytetään. Lisäksi rationaalisuuteen kuuluu päämäärä, *telos*. Toiminnan luonne määrittyy sen mukaan, mikä päämäärä tiedon käytöllä toiminnassa on.¹⁹ Tämän määrittelyn mukaisesti Habermas kuvaa toiminnan eri muotoja nelikentällä (taulukko 2.2), jossa muuttujina ovat toiminnan suuntautuminen (*action orientation*) ja erilaiset toimintatilanteet (*action situation*).²⁰ Toiminta voi Habermasin mukaan olla joko menestykseen tähtäävää tai ymmärrystä tavoittelevaa. Menestykseen tähtäävää toimintaa ohjaa tiedon kognitiivis-instrumentaalinen käyttö, jonka päämääränä on sen instrumentaalinen hallinta (*instrumental mastery*). Habermas jakaa tällaisen menestykseen tähtäävän toiminnan instrumentaaliseen ja strategiseen toimintaan. Habermasin teorian keskiössä oleva kommunikatiivinen toiminta sen sijaan suuntaa ymmärrykseen. Ymmärryksen edellytyksenä on rationaalisesti toimivien ihmisten esioletus objektiivisen maailman saavutettavuudesta kommunikoinnin avulla. Habermasin teoriassa nämä kaksi toiminnan muotoa ovat toisensa poissulkevia, kommunikatiivinen toiminta ei voi olla strategista tai menestykseen suuntaavaa.

Julkisen yhteisön toiminnan tulee Habermasin mukaan perustua kommunikatiiviseen toimintaan. Julkisuuden piiri (*public sphere*) koostuu vapaasta keskustelusta ja poliittinen tila rakentuu yksilöiden välisen vapaan ja avoimen keskustelun kautta.²¹ Habermasin mukaan kommunikatiiviseen toimintaan liittyy aina kolme pätevyysvaatimusta: puheen pitää perustua tosiasialliseen tietoon, sen pitää olla moraalisesti oikeutettua ja ilmaisun tulee olla autenttista. Toiminnalla on saavutettavissa yhteisymmärrys, konsensus, joka on kommunikatiivisen toiminnan kautta määrittävän yhteisön koko julkisen toiminnan päämäärä.²²

Habermasin haaste on yhdistää edellä kuvattu kommunikatiivinen toiminta kriittiseen yhteiskuntateoriaan, jonka mukaan yhteiskunta nähdään funktionaalisesti eriytyneinä järjestelminä, erityisesti suhteessa työvoiman ja pääoman jakautumiseen.²³ Jotta yhdistäminen on teoreettisesti mahdollinen, Habermas määrittelee systeemi- en rinnalle elämismaailman (*lifeworld*). Kommunikatiivinen toiminta on elämismaailman toimintamalli, jonka symbolirakenteet uusintavat systeemistä maailmaa. Habermas joutuu kuitenkin toteamaan elämismaailman analyttisen ja empiirisen rajallisuuden ja ehdottaa, että tarkastelemme yhteiskuntaa samanaikaisesti sekä systeiminä että elämismaailmana.²⁴

Kommunikatiivisen toiminnan teorian toi suunnitteluteoriaan John Forester. Hänen teoriansa kriittisestä suunnittelusta (*critical planning theory*) perustuu Habermasin teoriasta johdettuun ajatukseen suunnittelusta käytännön kommunikatiivisena toimintana (*practical communicative action*).²⁵ Foresterin kautta Habermasin moraalifilosofia tuli osaksi suunnittelua. Foresterin mukaan suunnittelu on luon-

teeltaan perin juurin argumentatiivista.²⁶ Hän painottaa puheen merkitystä suunnittelussa ja kehottaa kriittiseen kuunteluun. Tässä Forester viittaa Habermasin esittämiin kommunikatiivisen toiminnan pätevyyskriteereihin.²⁷

Forester on vaikuttanut viimeisen viidentoista vuoden aikana merkittävästi suunnitteluteoriaan. Foresteria seuraten muun muassa Patsy Healey ja Tore Sager ovat rakentaneet omat Habermasiin tukeutuvat suunnitteluteoreettiset näkemyksensä.²⁸

Sekä Forester että Healey tuovat esille yhteiskunnan erilaisina rajoittavina rakenteina (*constraining structures*), joiden puitteissa toimijuus määrittyy²⁹. Taustalla on marxilaisen filosofian mukainen käsitys taloudellisten tuotantomallien vaikutuksesta yhteiskunnan sosiaaliseen dynamiikkaan. Forester ja Healey tarkastelevat suunnittelua näiden sosiaalisten ja poliittistaloudellisten rakenteiden sisällä toimivana instituutiona.

Critical theory, as we draw on it here, assesses social and political-economic structures as systematic patterns of practical communicative interaction. (Forester 1989, 139)

A critical theory of planning must therefore suggest how existing social and political-economic relations actually operate to distort communications, to obscure issues, to manipulate trust and content, to twist fact and possibility. (Forester 1989, 141)

Sekä Foresterin että Healeyn teorialat osoittavat sen, miten rakenteista lähtevä ajattelu ja yhteisösubjektius kulkevat käsi kädessä institutionaalisuuden kanssa. Jos yhteiskunnallinen muutosvoima syntyy yhteisösubjektin kautta, ei yksittäisten kansalaisten toiminnan tarkastelu ole yhteiskunnallisesti mielenkiintoista, vaan huomio kohdistuu institutionaaliseen toimintaan. Ajatus on yhteneväinen Habermasin teorian kanssa, sillä myös hän korostaa ymmärtämisen saavuttamisessa rakenteellisia järjestelyitä, ja sulkee pois ymmärtämisen esimerkiksi psykologisena ilmiönä.³⁰

Patsy Healeyn teos *Collaborative Planning* rakentuu kokonaan institutionaalisuuden ympärille (*institutional approach, institutional design*). Healeyn institutionaaliseen lähestymistapaan on vaikuttanut myös Anthony Giddensin strukturaatioteoria, jonka keskeinen käsite on aktiivinen toimijuus (*active agency*). Giddensiin viitaten Healey esittää, että yhteiskunnalliset rakenteet ovat olemassa, mutta ne eivät ole ulkoapäin määriteltäviä vaan jatkuvan, jokapäiväisen sosiaalisen konstruoinnin ilmentymä.³¹ Myös Forester viittaa yllä lainatun lauseensa yhteydessä Giddensiin.³²

Healey kuvaa monipuolisesti talouden ja sosiaalisen elämän moninaisuuden asettamia haasteita suunnittelulle. Paikallisen suunnittelun tehtävä on kehittää vuorovaikutteisia käytäntöjä ja yhteistyötä näiden erilaisten voimatekijöiden kentässä. In-

stitutionaalisen kapasiteetin rakentamiselle on erityisen keskeistä näiden tekijöiden suhteellinen (*relational*) ymmärtäminen.

I set the activity of spatial planning in the context of a specific viewpoint on social relations. This stresses the importance of individual agency, but not in the form of isolated individuals. Instead, individuals were presented as inhabiting and actively constructing everyday lives in interaction with others. (Healey 1997, 91)

"How we act in structured situations not only 'makes a difference'; our actions constitute (instantiate) the structural forces. We make structural forces, as we are shaped by them. So we 'have power'.....(Healey 1997, 49)

Healeyn keskeinen osallistujakäsite on osallinen (*stakeholder*). Ajatukseen liittyy paitsi asianosaisuus paikkaan myös aktiivinen toimijuus.³³ Healeyn kontekstissa paikallisen tason ympäristön suunnittelu on tapahtumapaikkana (*locale*) asianosaisten toiminnalle. Stakeholder voi olla myös yksittäinen asukas tai paikallinen asukasryhmä, mutta Healeyn suhtautuminen paikallisiin toimijoihin on kuitenkin varauksellinen, mikä ilmenee oheisesta lainauksesta. Healeyn stakeholder-käsite soveltuu tutkimusasetelmaani sillä edellytyksellä, että kansalainen aidosti hyväksytään yhdeksi toimijaksi tälle foorumille.

Spatial and environmental planning focuses on making links between economic, environmental and social dimensions of issues as these interrelate in places. It potentially impacts on and links to a very wide range of people with stakes in a place, although the stakes are potentially very diverse. (Healey 1997, 69)

Healeyn ja Foresterin käsitykseen institutionaalisesta toiminnasta liittyy keskeisesti eri toimijoiden suhteellisen aseman ymmärtäminen ja vaatimus yhteiskunnallisesta tasa-arvosta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että institutionaalisilla järjestelyillä tulee heidän mukaansa korjata vallan aiheuttamia vääristymiä ja valtaistaa heikompia osapuolia suunnitteluprosessissa. Raine Mäntysalo käyttää tästä institutionaalisesta pyrkimyksestä käsitettä organisoitu emansipaatio.³⁴

Valtaistaminen (*empowerment*) ja osallistava (*enabling*) institutionaalinen toiminta nousevatkin kriittisessä suunnitteluteoriassa keskeiseen asemaan. Keskiöön nousee myös vastuuntuntoinen suunnittelija, jonka eettinen velvollisuus on huolehtia osattomien (*disadvantaged*)³⁵ mahdollisuuksista päästä mukaan keskusteluun. Sekä Forester että Healey määrittelevät suunnittelukäytännön ja suunnittelijan työn tällaisen eettisen vastuunkannon kautta.

Critical planning practice, technically skilled and politically sensitive, is simultaneously an organizing and a democratizing practice. A critical, argumentative account of planning practice integrates structural, organisational, and interactive levels of planning. – At every level, planners will find dynamics of power and needless distortion that jeopardize democratic participation and autonomy,

and they can recognize, anticipate, and work to counteract these influences. (Forester 1989, 162)

The activity of planning, as conscious policy-driven effort to insert a strategic, long-term, interrelating viewpoint into governance processes, has the capacity to assist the task of relational capacity-building by its role in informing political communities about the range of stakeholders and about how they like to discuss issues; by this role in helping to shape arenas where stakeholders can meet; and by helping those involved work out what it means to build new collective ways of thinking and acting, to re-frame and re-structure their ways of proceeding. Those involved as experts in such processes should have an ethical duty to attend to all stakeholders as the interactive processes develop. The result is a process of collaborative planning. (Healey 1997, 312)

Forester tarkastelee suunnittelussa tapahtuvaa kommunikointia kolmella eri käytännön tasolla: kasvatusten tapahtuvana kommunikointina, organisaatiossa tapahtuvana kommunikointina ja yhteiskunnallisten rakenteiden tasolla tapahtuvana kommunikointina. Näillä kaikilla tasoilla poliittis-taloudelliset suhteet pyrkivät Foresterin mukaan vääristämään kommunikointia ja tiedonrakennusta; suunnittelijan tehtävä on tarkkailla tilannetta kriittisesti ja pyrkiä korjaamaan tätä valtasuhteista johtuvaa epäoikeudenmukaisuutta.³⁶ Kriittinen suunnittelija on siten koko prosessin ydin ja eräänlainen autenttisen kommunikoinnin valvoja institutionaalisessa suunnittelussa. Kommunikoinnin aitous on tärkeää, sillä se takaa osapuolten välisen vuorovaikutuksen ja mahdollistaa yhteisymmärryksen syntymisen.

Osallistuvaa asukasta on vaikea perustella kommunikatiivisen suunnitteluteorian yhteisösubjektia korostavassa institutionaalisuudessa. Osallistuminen on keskeinen osa teoriaa, mutta käytännössä osallistuva asukas tulkitaan sosiaalisesti niin vahvaksi voimatoimijaksi (*powerful actor*), että eettisesti toimivan suunnittelijan on syytä epäillä hänen toimintansa motiiveja.

This challenge is particularly powerful and complex for spatial planning activity. The range of people with a 'stake' in a place – a neighbourhood, a landscape, a city, a village, an urban region, a territory – is potentially vast. Some of these people will be forceful and articulate. Others will be silent, or unaware of their stake. (Healey 1997, 91-92)

Thinking about the forces which structure relations of power helps to identify which are the potentially powerful actors, interests and groups in any situation of actual or potential conflict over local environmental quality. (Healey 1997, 113)

I introduce 'responsiveness' in order to link flexibility to a notion that is more explicitly political. In the typical case where the powerful people plan and the less powerful are affected, responsive planning is an aim of critical theory. Both answering and questioning are required to approach fair communication in planning and to counter domination and destructive conflict. (Sager 1994, 258)

Suunnittelun eettinen velvollisuus on huolehtia osattomasta kansalaisesta, mutta miten? Eri toimijoihin kohdistuva osattomuuden ja osallisuuden tarkkailu johtaa helposti tilanteeseen, jossa kaikki ovat jollakin tavoin esteellisiä esittämään kantansa. Koiraihminen ei ymmärrä kokonaisuutta puolustaessaan vain omaa harrastustaan, lauttasaarelainen suojelee ainoastaan omaa lintukotoaan, helsinkiläiset eivät ajattele kaupunkiin muuttavia asunnon tarvitsijoita, espoolaiset unohtavat, että länsimetro ei ole vain heidän asiansa jne. Kaikki nämä väitteet tulevat esille jokapäiväisessä suunnittelukeskustelussa. Sen sijaan, että eettinen arviointi kohdistettaisiin esitettyihin näkemyksiin, arvioidaankin sitä, onko puhujalla oikeus esittää kannanottonsa asiaan. Kansalainen, joka puolustaa harrastustaan, kirjastoaan, puistoaan, kaupunginsa tai kaupunkiaan, on henkilökohtaisen suhteensa eli oman etunsa vuoksi aina jäävi. Moraalisen jääväämisen ketju osallistuvia kansalaisia kohtaan on loputon. Viimeisenä lenkinä ja eettisesti kaikkein vaikeimpana kysymyksenä ketjun päässä ovat tulevat sukupolvet, joiden osattomuus nykykansalaisten rinnalla on yksi keskeinen suunnitteluargumentti.³⁷ Käytännössä tämä johtaa umpikujaan, jossa kukaan ei voi osallistua³⁸ ja jossa väärät ihmiset ovat aina paikalla. Suunnitteluprosessin tavoitteleva ”oikea” osallistujajoukko, ”tavalliset ihmiset”, joiden oletetaan olevan jossakin voimatoimijoiden ja osattomien välissä, on käytännössä tyhjä joukko, mahdottomuus.

Ongelmaksi nousee ennen kaikkea kommunikatiiviseen suunnitteluteoriaan sisäänrakennettu institutionaalisuus sekä siihen läheisesti kytkeytyvä käsitys yhteiskunnasta yhteisöllisenä toimijana ja suunnittelijasta tämän yhteisen hyvän vartijana.³⁹ Tämän tehtävän suunnittelijat ovat varsin hyvin sisäistäneet.⁴⁰ Voiko näin ajateltaessa kansalaisten osallistuminen edes teoriassa toteutua? Edellisen perusteella ei ainkaan käytännön tasolla kovin hyvin. Kansalaisten osallistuminen ja kommunikatiiviseen rationaalisuuteen perustuvan suunnitteluteorian käsitys tavasta, jolla suunnittelulla edistetään yhteiskunnallista tasa-arvoa, näyttävät käytännön tasolla nousevan toisiaan vastaan. Institutionaalinen, ylhäältä alaspäin suuntautuva osallistamispyrkimys johtaa kaikista hyvistä pyrkimyksistä huolimatta kansalaisen loputtomaan pakenemiseen.⁴¹

Foresterin ja Healeyn viitoittama tie kommunikatiiviseen suunnitteluun ei tämän perusteella tarjoa kovin osuvia eväitä tutkimukselleni. Lähestymistapani ja tutkimuskysymykseni eivät ole instituutiolähtöisiä, vaan asukaslähtöisiä. Ne lähtevät asukasryhmistä, jotka ovat ryhtyneet kehittämään ympäristöään itse organisoitumalla ja omien tavoitteidensa kautta hakeneet erilaisia vaikutuskanavia institutionaaliseen suunnitteluun ja poliittiseen päätöksentekoon. He eivät ole tyytyneet niihin osallistumisen tai osattomuuden muotoihin, jotka institutionaalinen suunnittelu on heille varannut, vaan he ovat itse hakeneet omaa paikkaansa erilaisilla toimintatavoil-

la. Heidät voi edelliseen viitaten helposti määritellä voimatoimijoiksi – riippumatta siitä, minkälaisia tavoitteita heidän toiminnallaan on.

Suunnitteluteoreetikkojen tapa soveltaa Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa on ongelmallinen. Poliittisen yhteisön ideaalin voi teoreettisesti määritellä kommunikatiivisen rationaliteetin kautta, mutta ei mielestäni suunnittelua, jossa instrumentaalisuus on lähtökohtaisesti ja oleellisesti sisään rakennettu. Jäljelle jää edelleenkin Habermasin esittämä kysymys tiedosta – miten tietoa käytetään?

Pragmatistinen lähestymistapa

Pragmatismissa korostuvat ihmisen toiminta, toiminnan vaikutukset ja näiden läheinen suhde tiedon rakentumiseen. Pragmatismien yhteiskunnalliset juuret ovat 1900-luvun alun amerikkalaisessa liberalismissa. Teoreettisena perustana ovat erityisesti Charles Sanders Peircen ja William Jamesin totuutta ja merkitystä käsittelevät filosofiat. Pragmatismien ydin on käsitys, jonka mukaan tieteen merkitys on sen käytännön sovellettavuudessa. Peircen ja Jamesin aikalainen John Dewey sovelsi pragmatismia psykologian ja kasvatustieteiden viitekehyksessä yhdistäen älykkään toiminnan myös yhteiskunnallisen muutoksen välineeksi. Deweyn ajattelussa on keskeisenä itseään korjaava, reflektiivinen prosessi, joka tapahtuu aina tiettyssä historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa.⁴² Pragmatismissa toiminta on tulevaisuuteen suuntaavaa – toiminnalla vaikutetaan siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Pragmatismissa korostuvat situationaalisuus ja sattumanvaraisuus (*contingency*), joista johtuva ”epämääräisyys” voidaan nähdä niin vahvuutena kuin heikkoutena näkökulmasta riippuen.⁴³

Esittelen seuraavissa kappaleissa pragmatismien erilaisia heijastumia suunnitteluteoriaan. Aloitan Charles Lindblomilla, Herbert Simonilla ja Donald Schönillä, jotka useimmiten mainitaan pragmatismien edustajina. Oman tutkimusasetelmani näkökulmasta heidän tarkastelunsa on organisaatiokeskeinen, mutta heijastelee kuitenkin toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia 1940-luvulta 1980-luvulle. John Friedmannin transaktiivinen teoria edustaa epistemologisesti ja metodisesti myös pragmatismia. Ero amerikkalaiseksi pragmatismiksi nimetyn tradition valtavirtaan syntyy teorioiden soveltamisesta erilaisiin yhteiskuntamalleihin. Transaktiivinen suunnittelu on suunnattu radikaaliin kamppailuun oikeudenmukaisen kaupungin puolesta, poliittisen yhteisön rakentamiseen ja kansalaisten mobilisoimiseen, kun taas amerikkalainen pragmatismi yleisesti ottaen sitoutuu melko väljään yhteiskunnalliseen kontekstiin, demokraattis-liberaaliin pluralismiin, mihin eurooppalais-

sa kirjoittelussa käytetty määre amerikkalaisuus erityisesti viittaa.⁴⁴ Friedmannin yhteiskunta on radikaaleista muutostarpeista huolimatta pluralistinen, mihin muun muassa Patsy Healey kohdistaa kritiikkinsä. Healeyn mukaan Friedmannin teoria on individualistinen ja soveltuu pienten ryhmien toimintaan, mutta ei julkisen sfäärin monimutkaisiin valtasuhteisiin.⁴⁵

Pragmatismien suhde hegeliläis-marxilaiseen yhteisösubjektiin ja totuuskäsitykseen on mielenkiintoinen. Ratkaisevaksi muodostuu käsitys siitä, mihin reflektiivisen prosessin pragmatismissa tulkitaan johtavan. Tämän ydinkysymyksen suhteen on eroja jo muun muassa Deweyn ja Peircen näkemysten välillä. Deweyn mukaan prosessilla haetaan totuutta, mutta sen tuloksena syntyy kuitenkin vain selityksiä, jotka sopivat kulloisenkin selittäjän tarkoituksiin. Tämän vuoksi Deweyn ajatuksilla on ollut kantavuutta postmodernissa yhteiskuntakritiikissä ja ns. uuspragmatismien synnyssä 1980-luvulla. Peircen mukaan prosessin avulla sen sijaan loppujen lopuksi löytyy yksi, kaikille yhteinen totuus. Tämän vuoksi Peircen ajattelu on yhdistettävissä fundamentalismiin ja sillä on ollut vaikutuksia muun muassa Habermasin universaalipragmatiikkaan.⁴⁶ Pragmatismien ja habermasilaisen kommunikatiivisuuden yhdistelmää kutsutaan suunnitteluteoriassa kriittiseksi pragmatismiksi.⁴⁷

Pragmatismilla on suunnitteluteoriassa ollut suuri merkitys, sillä rationaalisen suunnittelun idea nojaa keskeisesti ihmisen älylliseen toimintaan sekä tiedon ja toiminnan läheiseen suhteeseen. Pragmatismia on kuitenkin monenlaista, minkä muun muassa edellä lyhyesti kuvattu ero totuuskäsityksien välillä tuo esille. Kyseinen ero on oman tutkimukseni kannalta merkittävä ja selittää sen, miksi suunnittelun tiedonrakennukseen aktiivisesti osallistuvan asukkaan näkökulmasta esimerkiksi transaktiivinen suunnittelu resonoi, mutta habermasilainen kommunikatiivisuus ei. Friedmannin teoriassa korostuu suunnittelun tiedonrakennusta tukeva reflektiivinen rationaalisuus, mutta se ei edellytä kriittiseen pragmatismiin sisältyvää yhteisösubjektia tai universaalitotuutta. Foresterin ja Healeyn edustamaan kriittiseen pragmatismiin tämä oletus sisältyy, mikä aktiivisen kansalaisen näkökulmasta on ongelmallinen kuten jo aiemmin olen esittänyt.

Pragmatismien vaikutus on keskeinen myös organisaatioteoriassa, jota suunnittelun piirissä on usein seurattu – suunnitteluteorian ja organisaatioteorian vuorovaikutus näkyy useiden tässäkin tutkimuksessa esillä olevien teoreetikkojen kirjoituksissa.

Refleksiivistä toimintaa ja moninaisuutta korostava tiedonrakennus

Käytäntöyhteisö: rämpien läpi – vai oppien?

Pragmatismi korostaa toiminnan refleksiivisyyttä, joka suunnitteluteoriassa usein tarkoittaa joko suunnitteluorganisaation refleksiivisyyttä tai suunnittelijan refleksiivisyyttä suhteessa toimintaympäristöön. Refleksiiviseen toimintaan kuuluu jatkuvuus, jossa edetään vaiheittain ja joskus syklisestäkin näkökulmasta ja teoriasta riippuen.

Charles Lindblom julkaisi vuonna 1959 artikkelin, jossa hän kritisoi vallalla ollutta kokonaisvaltaista suunnittelua (*comprehensive planning*) ja siihen liittyvää rationaalista tavoitteen asettelua käytännön suunnittelun kannalta mahdottomana. Mahdottomuus syntyy Lindblomin mukaan ihmisen rajallisesta kapasiteetista käsitellä monimutkaisia ja laajoja kysymyksiä kokonaisvaltaisesti, väite koskee sekä poliitikkoja että suunnittelijoita. Lindblom perustelee väitettään kuvaamalla käytännön päätöksenteko- ja suunnittelutilanteita, joita hänen mukaansa eivät ohjaa asetetut suuret tavoitteet, vaan jatkuvat pienet valinnat eri tilanteissa. Kokonaisvaltaisuutta tavoittelevan suunnittelun ja päätöksenteon tilalle, suunnittelun metodologiseksi malliksi, Lindblom esittää ”läpi rämpimistä” (*muddling through*), eli niin sanottua pilkottua inkrementalismia (*disjointed incrementalism*), jossa suunnittelu ja päätöksenteko etenevät pienten toisiaan seuraavien valintojen ketjuna, ja muutos pysähtyneisyydestä voi toteutua vain pienten strategisten askelten politiikalla.⁴⁸

Lindblom viittaa artikkelissaan Herbert Simoniin, jonka 1940-luvulla alkanut, Nobel-palkittu ura loi pohjaa organisaatioiden toiminnan, tehokkuuden ja rationaalisuuden tieteelliselle analysoinnille.⁴⁹ Simonin analyysi organisaatioissa vallitsevista rajoitteista onkin selvästi vaikuttanut Lindblomin inkrementalismiin. Simonin tavoin myös Lindblom keskittyi suunnitteluorganisaation ja päätöksenteon väliseen suhteeseen.

Lindblomin pienin askelin etenevä refleksiivisyys ei sisältänyt oppimisen ajatusta, se ei ollut oppimisprosessi. Se oli pikemminkin pragmaattinen selviytymisstrategia, jossa korostui reaali politiikka, tai sitten se oli hitaasti itseään toteuttava muutosstrategia. Uutta oli kuitenkin suunnittelun interaktiivisuuden esille tuominen, millä oli kauaskantoiset seuraukset suunnitteluteoriassa. Lindblomin skeptisyys teknis-rationaalista ajattelua kohtaan jatkui koko hänen uransa ajan ja tiedon käytettävyyden

merkitys vain korostui. Samalla korostui myös ihmisten jokapäiväisen tiedon, arki-tiedon merkitys.⁵⁰

Oppimisen ajatus ilmestyi suunnitteluteoriaan refleksiivisyyden käsitteen rinnalle 1970-luvulla samaan aikaan tietokäsityksen muuttumisen kanssa. Vuonna 1974 Chris Argyris ja Donald Schön julkaisivat teoksen *Theory in Practice*, joka toi toiminnan teorian suunnittelu ympäristöön. Argyris oli aiemmin kirjoittanut organisaatioiden kehittämisestä lähinnä käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta ja yhdessä Schönin kanssa he sovelsivat toiminnan tutkimusta ammatinharjoittamiseen, praktiikkaan⁵¹.

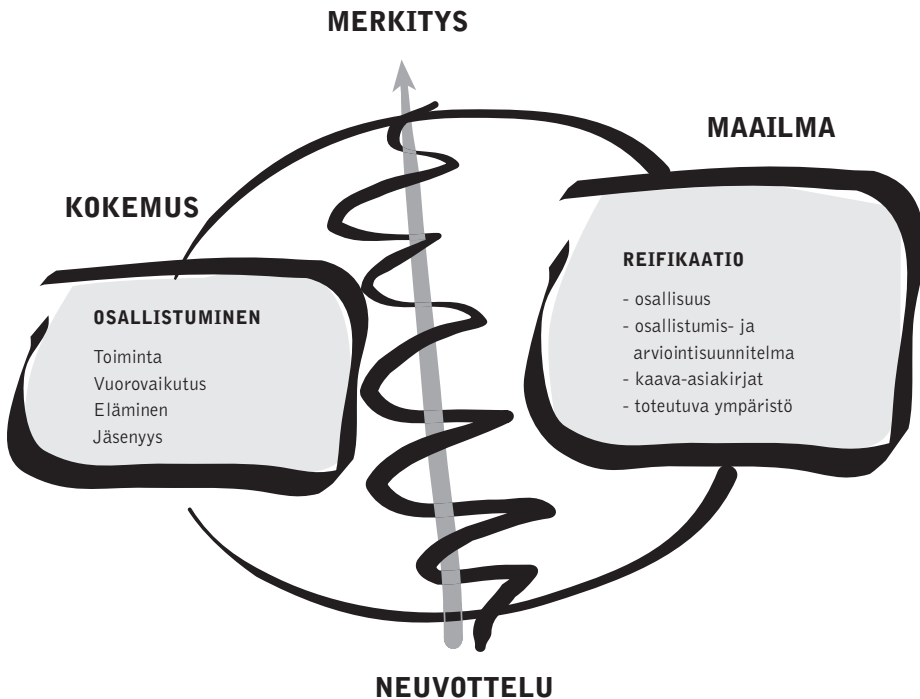
Teorian keskeinen lähtökohta on tietoisien toiminnan tunnistaminen, minkä analysoinnissa Argyris ja Schön käyttävät käsitteitä *espoused theory* ja *theory-in-use*.⁵² Näistä ensimmäinen tarkoittaa teoriaa, jolla toimintaa selitetään ja perustellaan ulospäin, oikeutetaan, jälkimmäinen edustaa teoriaa, joka selittää käyttäytymisen todellisia syitä. Nämä kaksi selitystä (teoriaa) voivat olla ristiriidassa. Argyris ja Schön mainitsevat esimerkkinä poliitikon, jonka näkemys itsestään osallistuvan demokratian kannattajana on ristiriidassa hänen urallaan käyttämän manipuloivan ja karkean taktiikan kanssa.⁵³ Selitysten yhdenmukaisuus tai vastaavasti ristiriitaisuus vaikuttavat ihmisen oppimiseen ja myös toiminnan tehokkuuteen. Oppimista ei tapahdu, vaikka pitäisi.⁵⁴ Organisaatioissa ihmisten toiminnassa ilmenevät ristiriidat johtavat defensiivisiin rutiineihin ja tehottomuuteen. Määritellessään *theory-in-use*-käsitettä Argyris ja Schön viittavat Michel Polanyin hiljaisen tiedon käsitteeseen, johon vielä palaan.⁵⁵

Myöhemmin Donald Schön tutki tiedon olemusta ammattilaisten toiminnassa (*knowing-in-action*) ja tuli tunnetuksi käsitteestä refleктоiva ammatinharjoittaja (*reflective practioner*)⁵⁶. Ammatillaiset muodostavat Schönin mukaan yhteisön (*community of practice*), jossa äänettömällä sopimuksella jaetaan ilmaisu ympäristö, kieli ja välineet. Tiedon sosiaalinen ja konstruktivistinen luonne näkyy selvästi Schönin teoriassa; jaetun ilmaisu ympäristön, kielen ja välineiden avulla ammatillinen yhteisö sekä ylläpitää että uusintaa tietoa. Tällaiset yhteisöt toimivat usein erilaissa instituutioissa kuten tuomioistuimissa, sairaaloissa tai yrityksissä, ja ne liittyvät toimintaan, jossa tilanteet toistuvat samankaltaisina.⁵⁷

Schönin ammatillisesti rajautuvaa käytäntöyhteisöä väljemmin ja tähän tutkimukseen paremmin soveltuvan määrittelyn käytäntöyhteisöstä on tehnyt Etienne Wenger. Wenger on määritellyt käytäntöyhteisöä ylläpitäväksi tekijäksi merkityksen (*meaning*), ei suurena filosofisena kysymyksenä, vaan arjen kokemuksena. Merkitys syntyy käytäntöyhteisössä neuvotteluprosessina, joka perustuu sekä siinä mukana oloon ja osallistumiseen (*participation*) että tämän sosiaalisen toiminnan jatkuvaan

konkretisotumiseen (*reification*). Konkretisoinnilla Wenger viittaa Anthony Giddensiin, jonka mukaan reifikaatio tekee tietyn sosiaalisen ilmiön faktuaaliseksi.⁵⁸

Osallistumisen ja reifikaation välillä on jatkuva vuorovaikutus, ne täydentävät toisiaan mutta eivät voi korvata toisiaan. Wenger muistuttaa reifikaation voimasta: poliitikko voi onnistua tulkitsemaan ja konkretisoimaan äänestäjien tunnot hyvään iskusanaan tai poliittiseen sloganiin, onnistunut väline (*tool*) voi tehostaa toimintaa ja tehdä siitä vaivatonta, hyvä proseduuri voi konkretisoida tietyn käsitteen niin osuvasti, että käsitteen soveltamisesta tulee autommaattista, jne. Mutta reifikoitumisen voima on myös kaksiteräinen miekka. Jos reifikaatio ei onnistu tulkitsemaan osallistumista tai se muusta syystä irtoaa yhteydestään, se voi koko voimallaan kääntyä käytäntöä vastaan.⁵⁹

Kuva 2.1. Kaupunkisuunnittelu neuvottelukäytäntönä, jossa osallistumisen merkitys (vaikutavuus) syntyy sosiaalisen toiminnan ja sen konkretisoitumisen (reifikaation) toisiinsa kietoutuneena prosessina, Wengeriä 1998 soveltaen.

Olen kuvassa 2.1 pohtinut Wengerin teorian ilmaisuvoimaa kaupunkisuunnittelun käytännössä. Wengeriä seuraten kansalaisten osallistuminen kaupunkisuunnitteluun voidaan määritellä osallistumisena kaupunkisuunnittelun käytäntöyhteisöön eli esimerkiksi valmisteluun. Kyse on tällöin paitsi osallistumisesta sosiaalisena toimintana, myös sen konkretisoitumisesta eri tavoin. Maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellyt käsitteet *osallinen* ja *osallistumis- ja arviointisuunnitelma* (OAS) voidaan tulkita Wengerin teorian avulla lain laatijoiden tavoitteleman vuorovaikutushengen konkretisoitumina. Valmisteluprosessissa OAS:n laadinta puolestaan konkretisoi osallistumis- ja arviointiprosessin keskeiset vaiheet. Tärkeimpinä reifikaatioina kaupunkisuunnittelun käytännössä kuitenkin ovat suunnitteluasiakirjat, esimerkiksi asemakaava ja yleiskaava. Wengerin teoria reifikaatiosta nostaa esille yhden suunnitteluasiakirjoja koskevan ongelman: onko suunnitteluasiakirjojen ilmaisutapa kansalaisten näkökulmasta kuitenkaan relevantti eli sellainen, että kansalaiset voivat seurata ja tulkita osallistumisen konkretisoitumista prosessin kuluessa niiden avulla. Vai reifikoituuko kaupunkisuunnittelu kansalaisten näkökulmasta ymmärrettäväksi vasta toteutuneen ympäristön myötä? Jos näin on, niin kansalaisten täysivaltainen osallistuminen kaupunkisuunnittelua koskevaan valmisteluun on ongelmallinen pelkän kaavaprosessin varassa.

Käytäntöyhteisöjen tunnistaminen korostaa tiedon kontekstuaalista, kulttuurista ja sosiaalista luonnetta. Yhteisöt määrittelevät jatkuvasti itse itseään ja samalla myös suhdettaan muihin. Käytäntöyhteisö voi olla hyvinkin staattinen ja suljettu, vanhaa käytäntöä ylläpitävä yhteisö. Tällaisten yhteisöjen kautta tarkasteltuna myös tieto saa melko pysyvän olemuksen, näkökulmassa korostuu käytäntöyhteisössä olemassa oleva tieto, ei niinkään uuden syntyminen. Tämä tuo väistämättä esille myös eri yhteisöjen väliset erot ja konfliktin mahdollisuuden näiden välillä. Tästä johtuvien vaikeuksien ylittämiseen Donald Schön kirjoitti yhdessä Martin Reinin kanssa kyvystä reflektoida erilaisia näkökulmia (*frame reflection*).⁶⁰ Teos on suunnattu lähinnä erilaisten poliittisten näkökulmien yhteensovittamiseen, mutta soveltuu mielestäni myös laajemmin tulkittuna erilaisiin tietoyhteisöihin.

Tilanteeseen, toimintaan ja yhteisöön kytketyn tietokäsityksen näkökulmasta oppiminen on eräänlainen kulttuuriin kasvamisen, sosialisoinnin prosessi. Oppimisteorian muutokset autoritaarisesta kohti vuorovaikutteisempia käytäntöjä näkyvät kuitenkin organisaatioteoriassa mielenkiinnon siirtymisenä käytäntöä ylläpitävistä tekijöistä käytäntöjä muuttaviin tekijöihin; miten käytäntö uudistuu ja synnyttää uutta tietoa. Tässä yhteydessä muun muassa Wenger on kiinnittänyt huomionsa yhteisöön nähden perifeerisiin toimijoihin, marginaaliin, jonka merkitys yhteisön oppimisen ja uudistumisen kannalta on tärkeä. Oppivan yhteisön luonteeseen kuuluu, että se tarjoaa erilaisille perifeerisille toimijoille mahdollisuuden osallistua yhteisön

käytäntöihin (*legitimate peripheral participation*). Perifeerisyys voi Wengerin mukaan olla vallitsevaan käytäntöön nähden joko pätevyyteen liittyvää tai kokemukseen liittyvää.⁶¹

Teoria käytäntöyhteisöstä on lähellä pragmatismen perusolemusta, sen tilanteesta ja käytännöstä lähtevää ajattelua. Se auttaa ymmärtämään yhteiskunnassa vallitsevia ja hallitsevia erilaisia yhteisöjä, joiden sisäiset tietokäsitykset ja toimintatavat vaihtelevat ja vaikuttavat toimintaympäristössämme, kuten kaupunkisuunnittelussa. Pragmaattinen lähestymistapa näyttää yhteiskunnassa vallitsevan pluralismin, mutta ei pyri määrittelemään vallan ”syviä rakenteita” kuten Patsy Healeyn kaltaiset strukturalistit.⁶²

Transaktiivinen suunnittelu

Amerikkalainen suunnitteluteoreetikko John Friedmann kirjoitti vuonna 1973 oppivasta yhteiskunnasta (*learning society*) ja transaktiivisesta suunnittelusta. Hänen mukaansa yhteiskunnan tulisi parantaa kapasiteettiaan oppia itsestään ja kyetä muuttamaan tämä oppi oikeanlaiseksi toiminnaksi. Friedmann nimeää oppimisen yhteiskunnalliseksi ohjeeksi (*societal guidance*).⁶³ Oppimisen ohjeella Friedmann tarkoittaa sitä, että erilaisia tietoja yhdistämällä löydetään yhteiskunnallisten interventoiden kriittiset pisteet. Suunnittelu on yksi intervention muoto, jonka tulisi perustua näiden tiedollisten siltojen rakentamiseen. Suunnittelussa on kyse suunnittelijan ja asiakkaan välisestä kaksisuuntaisesta oppimisprosessista, jossa syntyy uutta tietoa.

In mutual learning, planner and client each learn from the other – the planner from the client’s personal knowledge, the client from the planner’s technical expertise. In this process, the knowledge of both undergoes a major change. A common image of situation evolves through dialogue; a new understanding of the possibilities for change is discovered. And in accord with this new knowledge, the client will be predisposed to act. (Friedmann 1973, 185)

Friedmannin teoria edusti 1970-luvulla uudenlaista tietokäsitystä suunnitteluteorian piirissä.⁶⁴ Friedmann erottaa kaksi erilaista tietämisen muotoa, käsitellyn tai prosessoidun tiedon (*processed knowledge*) ja henkilökohtaisen tiedon (*personal knowledge*).⁶⁵ Prosessoitu tieto on luonteeltaan tieteellis-teknillistä tietoa, joka ilmaistaan väittäminä. Kommunikointi näistä on muodollista, niitä voidaan testata, niistä voidaan väitellä ja niitä voidaan saadun kritiikin ja uusien havaintojen perusteella muuttaa. Henkilökohtainen tieto sen sijaan perustuu tietäjänsä suoraan kokemukseen. Se ei ole koodattua tai systemaattisesti todisteltua tietoa, eikä tapauskohtaisten detaljien runsauden vuoksi yleistettävissä olevaa tietoa. Uutta tietoa syntyy näiden kahden erilaisen tiedon yhdistelmästä.

Friedmann viittaa tiedon sosiologiaan, mutta ei mainitse esimerkiksi Berger-Luckmannin sosiaalisen konstruktionismin teoriaa. Epistemologisia lähteenään Friedmann käyttää muun muassa Michel Polanyiin teoriaa hiljaisesta, henkilökohtaisesta tiedosta ja Jean Piaget'n konstruktivistista oppimiskäsitystä. Piaget on korostanut toiminnan primääriä asemaa suhteessa kieleen ja subjektia tiedon rakentajana, aktiivisena konstruoijana.⁶⁶ Friedmann painottaa toiminnan merkitystä yhteiskunnassa ja sitä, että tieto on koko ajan läheisessä suhteessa toimintaan. Friedmannin Polanyi-tulkinta on hieman harhaanjohtava. Friedmann liittää prosessoidun tiedon suunnittelijaan ja hiljaisen tiedon maallikkoon, kun Polanyiin teorian mukaan nämä tiedon kaksi eri ulottuvuutta, mielen ontologiaa tai ”kriittisen mielen kognitiivista kykyä”, ovat aina läsnä ihmisen tietämisessä.⁶⁷

Transaktio tiedon erilaisten muotojen välillä on joka tapauksessa koko Friedmannin suunnitteluteorian perusta. Transaktiivisessa suunnittelussa kaksisuuntainen, ihmisten välinen oppiminen yhdistyy organisaation kapasiteettiin ja halukkuuteen toimia. Friedmann erottaa kaksi erilaista suunnittelun perusmuotoa, alloktiivisen ja innovatiivisen suunnittelun. Allokatiivinen suunnittelu on ylläpitävää toimintaa, jolla rajattuja resursseja jaetaan kilpailevien käyttäjien kesken. Innovatiivinen suunnittelu on muutosvoima, jonka avulla turvataan yhteiskunnallisen järjestelmän rakenteellinen kasvu ja kehitys. Suunnittelujärjestelmän tulee olla organisoitu niin, että transaktiiviset käytännöt maksimoidaan. Käytännössä tämä tarkoittaa organisaation hierarkisuuden poistamista ja transaktiota tukevien soluorganisaatioiden kehittämistä. Solut ovat työryhmiä, joissa vuoropuhelu (*dialogue*) ja kaksisuuntainen oppiminen on mahdollista.⁶⁸

Friedmann määrittelee kaksi erilaista kommunikointitasoa, jotka molemmat ovat suunnittelussa välttämättömiä ja toisistaan erottamattomia. Ensimmäinen taso on ihmisten välinen elävä vuoropuhelu (*life of dialogue*), joka voi toteutua kaikenlaisen inhimillisen toiminnan puitteissa. Kommunikointia voidaan tarkastella myös asia-keskeisesti (*matter-related communication*), mutta sitä ei saa kuitenkaan irrottaa elävästä ihmisten välisestä dialogista. Jos näin käy, ajattelu kutistuu pelkiksi teoreemoiksi ja toiminta energiaksi, toteaa Friedmann.⁶⁹

Friedmannin ajattelussa tiedonrakenne tapahtuu alhaalta ylöspäin. Kaiken perustana ovat ihmiset ja heidän kohtaamisensa. Friedmannin määritelmässä elävän vuoropuhelun olemusta ja edellytyksiä ihmisen läsnäolo käy ilmi selvästi:⁷⁰

1. Vuoropuhelun edellytyksenä on kahden ihmisen välinen suhde, joka perustuu autenttiseen ihmiskäsitykseen ja hyväksyy ”toiseuden” (*otherness*) perustaksi merkitykselliselle kommunikoinnille.

2. Vuoropuhelu edellyttää suhdetta, jossa ajattelu, moraalinen arviointi, tuntemukset ja empatia yhdistyvät autenttisessa toiminnassa. Friedmann korostaa näiden ominaisuuksien samanaikaisuutta ja yhdistymistä. Autenttinen ihminen on jakamaton kokonaisuus, sillä pelkkä älykkyys on hyödytöntä ja pelkkä moraalinen arviointi omahyväistä, tunteellisuus yksistään on destruktiivista ja pelkkä empatia on välinpitämättömyyttä.
3. Vuoropuhelu edellyttää, että hyväksytään konfliktin olemassaolo. Ihmisten välinen suhde ei aina ole harmoninen. Konflikteja voidaan kuitenkin ratkoa vuoropuhelun avulla, mikäli toiseuteen liittyvä molemminpuolinen kunnioitus toteutuu.
4. Vuoropuhelu edellyttää totaalista kommunikointisuhdetta, jossa merkitykset syntyvät paitsi puhutun substanssin, myös kaikkien muiden ilmaisumuotojen avulla.
5. Vuoropuhelu edellyttää jaettua intressiä ja sitoutumista. Elävä vuoropuhelu syntyy vain molemminpuolisesta halusta ottaa osaa toisten intressiin.
6. Vuoropuhelu edellyttää molemminpuolista suhdetta ja kaksisuuntaisia velvoitteita. Vuoropuhelu on kaksipuolinen sopimus, jossa osapuolet ovat vapaita valitsemaan toisensa.
7. Vuoropuhelu on reaaliaikainen suhde, se tapahtuu tässä ja nyt. Se ei ole tarina tai uni, jonka avulla paetaan aikaa.

Friedmann liittää kuvailemansa vuoropuhelun osaksi suunnittelun tiedonrakennusta. Hän tunnistaa ihanteellisuutensa dialogiin perustuvan oppivan yhteiskunnan suhteen, mutta pitää silti tiukasti kiinni vaatimuksistaan. Ilman vuoropuhelua ja ihmisen läsnäoloa suunnittelu jää persoonattomaksi, professionaaliksi kommunikoinniksi ja sen tunnettu kyvyttömyys liittää tieto toimintaan jatkuu.⁷¹ Friedmannin ajattelu jatkaa pitkää humanistista perinnettä, jonka perustana on antiikin filosofiasta lähtien ollut ajatus ihmisestä kurinalaisena ja itseään kehittämään pyrkivänä olentona. Friedmannin yhteiskuntakäsitys lähtee toisiaan kunnioittavista ihmisestä ja rakentuu alhaalta ylöspäin erilaisten ihmisten kohtaamisesta syntyvän oppimisen ohjaamana. Friedmannin ja Habermasin ihanteelliset käsitykset ihmisten välisestä kommunikoinnista ovat monin osin yhteneväiset, mutta niiden ero on tavassa rakentaa yhteiskuntaa. Friedmann ei tavoittele erilaisten intressien ulossulkemista ihmisten yhteisöstä kuten Habermas, joka kommunikatiivisella toiminnallaan tavoittelee yksimielistä yhteisöä. Friedmannin yhteiskunnallinen pluralismi on tästä syystä ainakin käytännössä elinvoimaisempi.

Friedmann on viime aikoihin asti jatkanut kolmen vuosikymmenen takaisten ideoiden kehittämistä. Näkökulma on laajentunut transaktiivisesta suunnitteluteoriasta kohti vaihtoehtoisen yhteiskuntakehityksen teoriaa kritiikkinä globalisoituvalla ja kahtiajakautuneella yhteiskunnalla. Friedmann vastustaa valtiokeskeistä, korporatiivista ajattelua ja korostaa edelleen alhaalta ylöspäin rakentuvan kansalaisyhteiskunnan mallia päinvastoin kuin valtaosa suunnitteluteoreetikoista tekee. Hän korostaa myös lähiympäristön ja naapuruston merkitystä sosiaalisen hyvinvoinnin ja inhimillisen kukoistuksen (*human flourishing*) perustana.⁷²

Friedmannin on tulkittu raivanneen tietä radikaalille suunnittelulle, joka viime vuosina on uudelleen alkanut profiloitua suunnitteluteoriassa. Radikaali näkemys kohdistaa kritiikin habermasilaiseen rationaalisuuteen ja sen kyvyttömyyteen ratkaista kulttuurisen moninaisuuden ja identiteetin ongelmia; *neither embodied nor embedded*, toteaa Robert Beauregard.⁷³ Radikaalia suunnitteluteoriaa lähellä on kaupungin oikeudenmukaisuutta korostava Just city -liike, joka myös nostaa esille kansalaisten mobilisoitumisen merkityksen osana poliittista toimintaa.⁷⁴

Asianajosuunnittelu

Paul Davidoff julkaisi vuonna 1965 artikkelin asianajosta ja pluralismista suunnittelussa ja jatkoi sillä 1960-luvun alussa alkanutta keskustelua suunnitteluun sisältyvistä arvovalinnoista ja sidonnaisuudesta politiikkaan. Kun Friedmannin transaktiivinen suunnittelu tunnustaa erilaisten intressien olemassaolon, niin Davidoffin asianajosuunnittelu rakentaa koko suunnittelujärjestelmän näiden erilaisten intressien näyttämiseksi. Davidoffin mukaan suunnittelussa pitää avoimesti tuoda erilaiset poliittiset ja sosiaaliset arvot tarkasteltaviksi ja keskusteltaviksi. Suunnittelu ei Davidoffin mukaan voi olla arvoneutraalia, minkä vuoksi suunnittelijoiden tulisi lähteä mukaan poliittiseen prosessiin ja jalkauttaa ammattitaitonsa erilaisten kyseisen yhteisön kehittämisestä kiinnostuneiden ryhmien, järjestöjen ja yksilöiden tueksi.⁷⁵

Suunnittelun ja politiikan läheisen suhteen vuoksi Davidoff epäilee virkakoneiston kykyä tuottaa vaihtoehtoisia ratkaisuja. Asianajosuunnitteluun kuuluu suunnittelun pluralismin tukeminen ja se edellyttää suunnitteluhallinnolta avoimuutta tuoda tarkasteluun myös vähemmistössä olevien intressien mukaisia ehdotuksia. Vasta tällaisen valmistelun jälkeen voidaan käydä demokratiaan kuuluvaa keskustelua.⁷⁶

Davidoff ei konkretisoi siitä, miten asianajosuunnittelun tuottamista erilaisista vaihtoehtoista pitäisi kommunikoida. Hän kuitenkin toteaa, että tekniikkojen löytäminen vaihtoehtoisten suunnitelmien vertailuun on nykysuunnittelun ongelma. Da-

vidoffin mukaan asianajosuunnittelu kuitenkin tuo esille suunnitelmien taustalla olevia arvoja ja niiden yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyötyjä, minkä pitäisi huomattavasti parantaa suunnitelmien arviointia. Viime kädessä ei ole olemassa neutraaleja perusteita suunnitelmien arviointiin; arviointijärjestelmiä on yhtä monta kuin on arvojärjestelmiä.⁷⁷

Asianajosuunnittelua on arvosteltu sen taipumuksesta lisätä konflikteja ja konfrontaatioita yhteiskunnassa.⁷⁸ Konsensusta tavoittelevaan suunnitteluteoriaan nähden Davidoffin lähetymistapa onkin lähes vastakohtainen: ensin mainittu tavoittelee kommunikoinnilla yhteisymmärrystä ja jälkimmäinen erilaisuuden esille tuomista. Taustalla on ennen kaikkea erilainen näkemys siitä, miten ihmisten erilaisuus yhteiskuntateoreettisesti ratkaistaan. Asianajosuunnittelu muistuttaa Manuel Castellsin esittämää näkemystä dynaamisesta osallistumisesta, jossa asukkaat ja akateemiset piirit toimivat yhdessä yhteisön kehittämisen puolesta. Castellsin näkemys perustuu hänen omaan ruohonjuuritason kokemukseensa 1980-luvulla Barcelonan kaupunginhallinnon kehittämisestä, jonka dynaamisena voimana Castells mainitsee muun muassa konfrontaalisuuden.

The other way, which I think is the Barcelona way, is to build contradictory participation from different sectors of the society around a project. That is, the city becomes a collective project, which is conflictual, is contradictory, is constantly debated and constantly readjusted. (Castellsin haastattelu, City 7, toukokuu 1997)

Asianajosuunnittelussa on kolme asukasvaikuttamisen kannalta merkityksellistä lähtökohtaa. Ensinnäkin asianajosuunnittelu tunnistaa institutionaalisen asiantuntijuuden reunaehdot ja valmisteltujen suunnitelmien sidonnaisuuden näihin ehtoihin. Toiseksi asianajosuunnittelu tekee näkyväksi erilaisten näkökulmien ja arvostusten olemassaolon sekä näiden erojen vaikutukset suunnitelmien sisältöön. Kolmas keskeinen piirre on asianajosuunnittelun käsitys siitä, että vaikuttaminen on mahdollista vasta, kun keskusteluun tullaan samalla asiantuntijakielellä, jota institutionaalinen valmistelu käyttää.

Tieto ja asiantuntijuus

Tiedon paikallisuus

Seuraavaksi tarkennan tutkimuksessani soveltamaani tietokäsitystä. Työni kannalta on oleellista hahmottaa sitä tiedon ulottuvuutta, jota arkikielessä tarkoitamme ymmärtämisellä. Kyse on jostakin fundamentaalisesta osasta, jota ilman toimintakin muuttuu merkityksettömäksi.

Palaan edellä Argyriksen ja Schönin sekä Friedmannin yhteydessä mainitsemaani Michel Polanyiin. Polanyin pääteoksena pidetään 1958 julkaistua teosta *Personal Knowledge; Towards a Post Critical Philosophy*. Siinä hän nostaa esille tietoon ja ihmisen toimintaan sisältyvät ”hiljaiset voimat” (*tacit powers*), jotka sisältyvät kykyimme ymmärtää merkityksiä, uskoa tosiasiallisia väitteitä, tulkita erilaisia mekanismeja suhteessa niiden tarkoitukseen sekä reflektoida ja omaperäisesti ratkaista ongelmia.⁷⁹

Patsy Healeyn esittämä ajatus institutionaalisen suunnittelun ”pehmeistä” ja ”kovista” rakenteista (*soft and hard infrastructure of institutional design*) sivuaa aihetta. Healey analysoi ja kuvailee laajasti suunnittelun pehmeitä rakenteita. Esimerkkinä tästä ovat Healeyn mukaan vapaasti verkostoituva ja sosiaalisesti rakentuva paikallinen toiminta⁸⁰ - eli juuri sellainen toiminta, johon tutkimukseni kohdistuu. Pehmeiden rakenteiden teoreettisina taustakäsitteinä Healey viittaa Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin sosiaaliseen konstruktion sekä Bruno Latourin ja Clifford Geertzin käyttämään käsitteeseen *local knowledge*.⁸¹ Healeyn viittaus jää kuitenkin lyhyeksi, eikä hän sen tarkemmin avaa ajatusta tiedon paikallisuudesta.

Clifford Geertz aloittaa teoksensa *Local Knowledge* esittämällä ankaraa kritiikkiä yhteiskuntatieteilijöiden tapaan käsitellä sosiaalista ja yhteiskunnallista elämää (*social life*). Geertz painottaa humanististen tieteiden merkitystä yhteiskuntatieteille ja esittää näkemyksensä siitä, miten ihmistieteiden käyttämät analogiat ja tapa mallintaa tapahtumia laajentaisivat yhteiskuntatieteitä. Geertz haastaa yhteiskuntatieteet hyväksymään inhimillisen toiminnan erilaiset ulottuvuudet. Hän pyrkii lähelle ihmistä ymmärtämään tämän toiminnan perusteita, mielekkyyttä. Tämän vuoksi Geertz korostaa antropologista sisäpuolisuutta yhteiskunnan ymmärtämiseksi. Geertzin käyttämiä analogioita ihmisten toiminnasta ovat ”peli”, ”näytelmä” ja ”teksti” – niiden avulla hän pyrkii tuomaan esille toiminnan erilaisia ulottuvuuksia; Geertzin ihmiset leikkivät, tulkitsevat, ovat strategisia, tukeutuvat rituaaleihin, retoriikkaan, symboleihin jne.⁸²

”Keeping the reasoning wary, thus useful, thus true, is, as we say, the name of the game.” (Geertz 1983, 24)

Matters are neither stable nor consensual, and they are not likely to become soon so. The interesting question is not how all this muddle is going to come magnificently together, but what does all this ferment mean.

One thing it means is that, however raggedly, a challenge is being mounted to some central assumptions of mainstream social science. The strict separation of theory of data, the ”brute fact” idea; the effort to create a formal vocabulary of analysis purged of all subjective reference, the ”ideal language” idea; and the claim to moral neutrality and the Olympian view, the ”God’s truth” idea – none of these can prosper when explanation comes to be regarded as a matter of connecting action to its sense rather than behavior to its determinants. (Geertz 1983, 34)

Toiminnan korostamisessa Geertz on lähellä edellä esittämäni pragmatistista lähestymistapaa. Argyris ja Schön kohdistivat teoriasa samalla tavalla ihmisen toiminnan ymmärtämiseen. Paikallinen tieto selittää ihmisen toimintaa, se on Argyrisen ja Schönin sanoin *theory-in-use*. Habermas, joka myös kohdistaa teoriasa toimintaan, ei tällaista ymmärtämispyrkimystä allekirjoita. Geertzin kaltaisesta tulkitsevasta otteesta, joka koskee fenomenologiaa, lingvistiikkaa ja etnometodologiaa, Habermas toteaa, että siinä yhteiskunta absorboituu elämismaailmaan ja tutkimus sitoo itsensä tutkimuskohteena olevaan kulttuuriin.⁸³ Tämän välttämiseksi elämismaailma pitää Habermasin mukaan institutionalisoida kommunikatiivisen toiminnan kautta.

Healeyn toinen viittaus *local knowledge* -käsitteeseen osoittaa Bruno Latouriin. Tiedon paikallisuus lähtee Latourillakin sisältä päin ja kytkeytyy toimintaan kuten Geertzillä, mutta kun Geertzin keskiössä on toiminnan ymmärtäminen, niin Latourilla on toiminnan strategisuus. Latour kytkee tiedon paikallisuuden omaan verkostoajatteluunsa; paikallista on se, mikä on toimijaverkon sisällä. Latourin toimijaverkosto on foucault’lainen jatkuvan taistelun tila:

”who includes and who is included, who localises and who is localised is not a cognitive or a cultural difference, but the result of a constant fight” (Latour 1987, 229)

Tiedon paikallisuus ei tämän mukaan ensisijaisesti ole kognitiivista tai kulttuurista, vaan strategista, mihin liittyy myös Latourin käsite kääntäminen (*transfer*). Toimijaverkon strategisuus perustuu sen sisältä päin lähtevään pyrkimykseen vaikuttaa toimintaympäristöön kääntämällä uusia toimijoita oman verkoston piiriin yhä laajemman vaikutusvallan saavuttamiseksi. Paikallinen tieto on tässä tapauksessa verkoston sisällä vallitseva ymmärrys siitä, että kannattaa toimia yhdessä.

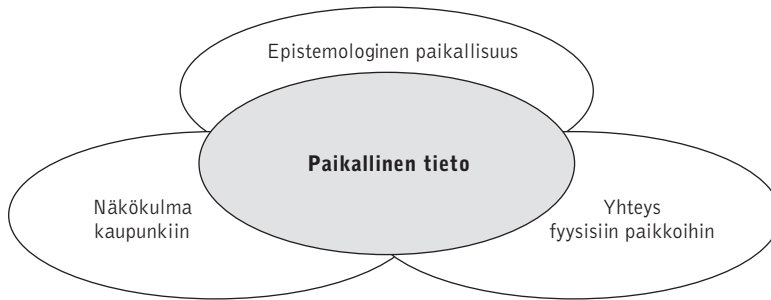
Paikallinen tieto liittyy Healeyn mukaan kulttuuriseen juurevuuteen (*cultural embeddedness*), jota yhteiskunnalliselta toiminnalta, taloudellisilta organisaatioilta ja hallinnolta hänen mukaansa yhä useammin vaaditaan.⁸⁴ Healeyn on kuitenkin vaikea hyväksyä näihin käsitteisiin sisältyvä moninaisuus, inhimillisen toiminnan merkityksellisyys ja yhteiskunnallinen pluralismi. Suhtautuminen pehmeisiin rakenteisiin jää tämän vuoksi viitteelliseksi. Jos pehmeät struktuurit institutionalisoidaan Geertziin ja Latouriin viittaamalla, ei tulos mielestäni ole sitä, mitä Healey esittää. Lisäksi Geertz ja Latour ovat keskenään erilaisia teoreetikkoja. Geertzin antropologinen paikallisuus on jo lähtökohtaisesti vaikeasti institutionalisoitavissa ja Latourin paikallisuus puolestaan on jatkuvaa strategista kamppailua.

Healeyn ajattelussa ilmenee kuitenkin yksi paikallisen tiedon ulottuvuus, joka kaupunkisuunnittelun tiedonrakennuksessa on tärkeää: tiedon suhde fyysisiin paikkoihin. Fyysiset paikat ovat mukana Healeyn osallisen määrittelyssä (*stake in place*) ja paikat korostuvat myös kollaboratiivisen suunnittelun tehtävän määrittelyssä, *shaping places*.⁸⁵ Paikka on tärkeä ja se yhdistää ihmisiä, vaikka he muuten eivät jakaisikaan samoja arvoja.

We often do have important relations with neighbours. Collaboration among neighbours can provide helpful solutions to a lot of the challenges of accomplishing daily life. Neighbours – in the street, the neighbourhood, the city and the region – often share common concerns, even though they do not share a ‘moral order’ or many of their other relations, with their neighbours. So there are real reasons why people who share common spaces might find it helpful to identify and address common concerns. This does not mean that they have re-discovered *gemeinschaft*. It means that they are re-working the meaning of a place-based political community. (Healey 1997, 124)

Kulttuurinen juurevuus ja siihen liittyvä tiedon paikallisuus ovat tärkeitä suunnitteluteoreettisia lähtökohtia tutkimuksessani. Geertzin *local knowledge* -käsitteen avulla ihmisten kokemukset voidaan kytkeä suunnitteluun, mikä edellyttää tiedon kontekstuaalisuuden ymmärtämistä. Paikallinen tieto on kulttuurista ymmärtämistä, se on kiinni ihmisten kokemuksessa, eikä ainakaan kaupunkisuunnittelun viitekehykseen tuotuna ole irrotettavissa myöskään fyysisistä paikoista. Kulttuurinen juurevuus on käsitykseni mukaan löydettävissä läheltä elämismailmaa tiedon paikallisuus tunnistaen.

Olen kuvaan 2.2 koonnut yhteenvedon siitä, mitä paikallisella tiedolla tutkimuksessani tarkoitan. Siihen sisältyy ensinnäkin tiedon paikallisuuden epistemologinen määritelmä. Tieto on aina kiinni tietäjässään ja hänen hiljaisissa voimissaan, jotka luovat ymmärtämisen perustan. Tästä määritelmästä juontuu paikallisen tiedon toinen ominaisuus, joka on näkökulma. Epistemologinen paikallisuus nostaa esille erilaisten näkökulmien olemassaolon ja näkökulman oleellisen merkityksen siihen,

Kuva 2.2. Paikallisen tiedon määrittely tutkimuksen viitekehyksessä.

miten ja minkälaisista aineksista tietoa rakennamme. Nämä molemmat määrittelyt ovat itselleni yleispäteviä eli koskevat tietoa yleensä. Paikallisen tiedon kolmas ulottuvuus liittyy erityisesti tämän tutkimuksen kontekstiin. Kaupunkisuunnittelussa paikallinen tieto on aina myös kiinni fyysisissä paikoissa.

Kuvan 2.2 avulla voin määritellä myös sen, mikä tutkimuksessani on asukas: asukas on itsehallinnollisen yhteisön jäsen; hän edustaa kaupunkisuunnittelussa näkökulmaa, jossa painottuvat asumiskokemus ja siihen liittyvä jokapäiväinen elämä kaupunkiympäristössä. Tarkastelen paikallista tietoa tutkimuksessani tämän asukkaan kautta.

Paikalliseen tietoon liittyy teoreettisia ongelmia, jotka suunnitteluprosessin tiedonrakennuksessa pitäisi pystyä ratkaisaisemaan: Miten kulttuurista juurevuus kaupunkisuunnittelussa voidaan saavuttaa, ellei Healeyn kommunikatiivinen malli sovellu lähtökohdaksi? Miten suhtaudutaan paikallisen tiedon subjektiiviseen olemukseen ja miten tästä subjektista ”tullaan ulos” eli miten paikallista tietoa jaetaan? Niin käytännössä kuin teoriassa paikallinen tieto näyttää jatkuvasti törmäävän dikotomian subjektiivinen – objektiivinen.

Polanyi rakentaa epistemologisen viitekehýksensä nimenomaan korostamalla tietämisen omakohtaisuutta, minkä vuoksi hän käyttää käsitettä *personal knowledge* ja korostaa tietämisen hiljaista (*tacit*) ulottuvuutta. Polanyin mukaan omakohtaiseen tietoon kuuluu olennaisesti tunteenomainen sitoutuminen siihen, minkä usko oivan oikein. Filosofinen avainkäsite on siis sitoutuminen (*commitment*), jolla Polanyi ylittää perinteisen jaon tiedon subjektiivisuudesta ja objektiivisuudesta.⁸⁶

Polanyin sitoutumisen viitekehys sopii hyvin myös Geertzin paikallisuuteen ja on lähellä siihen kuuluvaa sisäpuolisuuden ajatusta.

On such grounds as these, I think we may distinguish between the personal in us, which actively enters into our commitments, and our subjective states, in which we merely endure our feelings. This distinction establishes the conception of personal, which is neither subjective nor objective. In so far as the personal submits to requirements acknowledged by itself as independent of itself, it is not subjective; but in so far as it is an action guided by individual passions, it is not objective either. It transcends the disjunction between subjective and objective. (Polanyi 1998(1958), 300)

Sitoutumisella on yhtymäkohtia Habermasin yhteisymmärrykseen, molemmat pyrkivät ylittämään subjekti-objekti-dikotomian. Oleellisena erona on se, että Habermasin yhteisymmärrys sitoutuu yhteisöön, kun taas Polanyin sitoutuminen kiinnittyy tietämiseen, erityisesti edellä mainittuihin hiljaisiin voimiin, ja palvelee ihmistä ”loogisena matriisina”. Sitoutuminen heijastuu muun muassa ihmisen ongelmanratkaisutilanteeseen, jonka Polanyi ottaa esimerkiksi.⁸⁷

Tiedon jakaminen ja asiantuntijuus

Käsittelen seuraavaksi asiantuntijuuden kehittymistä ja sen kiinnittymistä erilaisiin instituutioihin. Asiantuntijuutta on eri tieteenaloilla määritelty prosesseina, jotka rinnakkain tarkasteltuina rakentavat kuvaa asiantuntijuudesta ihmisen tiedon, mielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodostamassa kentässä.

Kognitiivisesta lähetymistavasta otan esimerkiksi Hubert ja Stuart Dreyfysin esittämän kuvauksen. Dreyfusien mallin ydin on ajatus asiantuntijuuden kokonaisvaltaisuudesta, intuitiivisesta luonteesta ja vahvasta kontekstisidonnaisuudesta. Dreyfusit kuvaavat asiantuntijuuden kehittymisen prosessina, jossa aloittelijasta (*novice*) kehittyy ensin edistynyt aloittelija (*advanced beginner*), sitten pätevä suorittaja (*competent performer*), taitava suorittaja (*proficient performer*) ja lopulta asiantuntija (*expert*).⁸⁸

Aloittelija tuntee alan alkeet, mutta ei ole koskaan soveltanut tietojaan käytännössä. Asiantuntijuuden kehittyminen alkaa Dreyfusien mukaan siitä, kun tietoja aletaan soveltaa ja tehdä omia havaintoja toimintaympäristöstä. Kehittymiseen liittyy oppimista, joka ei ole jonkun opettamaa, vaan toiminnan myötä kehittyvää kykyä huomata yhä tarkemmin erilaisia tekijöitä ja niiden sidonnaisuuksia. Seuraavassa vaiheessa pätevyuden saavutettuaan toimija asettaa itse omia tavoitteitaan ja laatii suunnitelmia, joiden avulla hän erottelee saamansa informaation merkitystä toiminnalleen. Dreyfusien mallissa pätevästä osallistujasta kehittyy taitava suorittaja siinä

vaiheessa, kun hän ottaa toimintakentän haltuunsa käyttäen kaikkia tietojaan ja taitojaan omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Asiantuntijaa kuvatessaan Dreyfusit korostavat siihen liittyvää intuitiivista ongelmanratkaisua, mutta myös kykyä kriittisesti arvioida näitä ratkaisuja

Dreyfusien mallin ongelmana on pidetty asiantuntijuuden huipentumista tietynlaiseen rutiininomaiseen helppouteen, virtuositeettiin, joka sopii vain joillekin aloille. Aloittelijasta kehittyy tietyn alan asiantuntija, joka ottaa olemassa olevat käytännöt haltuunsa, mutta tämän jälkeen malliin ei sisälly uutta luovaa muutosvoimaa ja kehittymistä.⁸⁹ Ongelma on sama, joka käytäntöyhteisöjen teorian yhteydessä tuli esille: Dreyfusien kuvaama asiantuntijuuden kehittyminen johtaa staattiseen käsitykseen asiantuntijuudesta ja on vajavainen uusien ratkaisumallien tai toimintatapojen löytämisen näkökulmasta.

Tätä kritiikkiä ovat esittäneet muun muassa Carl Bereiter ja Marlene Scardamalia. Rutiiniasiantuntijuuden sijaan he korostavat asiantuntijuutta dynaamisena prosessina, joka mahdollistaa tarkoituksenmukaisen toiminnan uusissa tilanteissa. Tällaiseen asiantuntijantajuuteen sisältyy vakiintuneiden rajojen rikkomista ja totuttua käytäntöä laajempaa vastuunottoa.⁹⁰ Bereiter ja Scardamalia edustavat tieteenalana oppimisteoriaa, ja samoin kuin Etienne Wenger, he ovat vaikuttaneet organisaatio-teoriassa muun muassa oppivien organisaatioiden ja innovatiivisten yhteisöjen tutkimuksessa, johon vielä palaan.

Edellä kuvattu kognitiivisesti painottuva käsitys asiantuntijuudesta on tämän tutkimuksen kannalta hyödyllinen, mutta riittämätön. Kaupunkisuunnittelun toimintaympäristön tulkitseminen edellyttää myös asiantuntijuuden sosiaalisen luonteen tarkastelua, asiantuntijuuden riippuvuussuhdetta yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön.

Tiedonsosiologia tutkii inhimillisen ajattelun suhdetta yhteiskunnalliseen taustaan-⁹¹ sa. Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin mukaan tiedonsosiologian tulee pyrkiä selvittämään paitsi ihmisyhteisöjen välistä empiiristä ”tiedon” vaihtelua, myös niitä prosesseja, joiden kautta mistä tahansa tietokokonaisuudesta voi tulla sosiaalisesti hyväksyttyä ”todellisuutta”.⁹² Bergerin ja Luckmannin teoria todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta sisältää loogisesti etenevän kuvauksen siitä miten ihmisten arkipäiväinen kanssakäyminen muuttuu totunnaisuuksiksi ja alkaa instituutiota, ja miten tieto tässä prosessissa alkaa jakautua ja ”objektivoitua”. Asiantuntijuus on Bergerin ja Luckmannin mukaan instituutioihin kasautunutta tietoa, jota pidetään yllä ja toisaalta myös edustetaan roolien avulla.⁹³

Kimmo Saaristo on asiantuntijuudesta kirjoittaessaan korostanut sekä asiantuntijuuden sosiaalista positiota että sen perustumista luottamukseen. Saariston tutkimus käsittelee ympäristökonflikteja, joiden asiantuntijuuskamppailua on julkisuudessa käyty vuosia. Saariston tutkimus tuo esille sen, miten samankin tieteenalan ja profession edustajat tuottavat varsin erilaista tietoa keskusteluun riippuen siitä, minkälaiseen asemaan he sosiaalisesti ovat sitoutuneet. Perinteisesti asiantuntijuus on nojannut kolmeen asiaan, tieteeseen, instituutioihin ja professioon. Vasta-asiantuntijuus ei Saariston mukaan välttämättä poikkea tästä muuten kuin juuri suhteessaan yhteiskunnallisiin instituutioihin. Mutta, vasta-asiantuntijuuden takana saattaa olla myös toisenlaisia tietokäsityksiä ja -järjestelmiä. Tässä yhteydessä Saaristo viittaa hiljaiseen tietoon, jonka asema on perinteisesti ollut heikko, aliarvostettu ja epämääräinen erityisesti niissä tietojärjestelmissä, joissa eksakti ja laskennallinen tieteellinen tieto painottuvat, kuten suunnittelujärjestelmissä.⁹⁴

Asiantuntijuuden rajat hämärtyvät hiljaisen tiedon kohdalla. Sen merkitys nousee jälleen esille, mutta herättää myös kysymyksiä. Pidänkin tutkimukseni vaikeimpana teoreettisena kysymyksenä sitä, miten tiedon jakaminen suunnittelussa voi toteutua. Ongelma on suuri varsinkin silloin, kun kysymyksessä on kaupunkisuunnittelukäytännön periferiasta asiantuntijayhteisöön astuva asukas, jonka sosiaalinen, kokemuksellinen ja ammatillinen lähtökohta voi olla täysin erilainen kuin yhteisöä ylläpitävien toimijoiden. Koska olen korostanut ymmärtämisen ja sitoutumisen merkitystä sekä määritellyt paikallisen tiedon keskeiseksi lähtökohdaksi, on suunnittelun tiedonrakennuksessa jotenkin pyrittävä tavoittamaan myös tämä tiedon hiljaisuus.

Oppivat systeemit ja innovatiivinen tiedonrakennus

Toimintaympäristön ymmärtäminen

Suunnittelun instrumentaalista roolia yhteiskunnassa ei voi mielestäni ohittaa. Päinvastoin, edellä esitetyt kommunikatiiviset teoriat antavat kaikki suunnittelulle välineellisen arvon. Healeyille suunnittelu on kommunikatiivisen prosessin tapahtumapaikka, foorumi, jolla yhteisymmärryksen pitäisi syntyä. Pragmatistinen lähestymistapa korostaa suunnittelua toiminnallisena reflektion välineenä. Friedmannille suunnittelu on yhteiskunnallisen intervention väline, jonka avulla pitäisi saada aikaan muutos. Kyse onkin lähinnä siitä, miten suunnitteluinstrumenttia esitetään yhteiskunnassa käytettäväksi, habermasilaisittain, transaktiivisesti, pragmaattisesti reflektoiden, alloktiivisesti, innovatiivisesti jne.

Suunnitteluinstrumentin olemusta ja suhdetta toimintaympäristöön voidaan tarkastella myös systeemien avulla. Systeemitoreettinen ajattelu luottaa ihmisen kykyyn toimia rationaalisesti havaitsemiensa ongelmien ratkomisessa ja asettamiensa tavoitteiden saavuttamisessa. Suunnitteluteoreetikoista tunnetuin systeemiajattelija lieinee Andreas Faludi. Hän kirjoitti 1970-luvulla suunnittelusta järjestelmänä, jolla tavoitellaan inhimillistä kasvua mitä moninaisimmissa merkityksissä, ja joka perustuu rationaaliseseen, älykkääseen toimintaan.⁹⁵ Tämän kasvun saavuttamisessa oppiminen ja luovuus ovat keskeisessä asemassa. Faludi korostaa rationaalisuudessaan humaaneja hyveitä⁹⁶ osana menestystä.

Faludi erottaa kaksi erilaista ajattelutapaa, konvergentin (yhtenevä) ajattelun ja divergentin (hajauttava) ajattelun. Konvergentti ajattelu on suunnittelun ylläpidon moottori, eli se tukee olemassa olevien toiminta-ohjelmien toteuttamista ja annettujen resurssien oikeaa kohdentamista. Konvergentti ajattelu sopii Friedmannin allokatiivisen suunnittelun käsitteeseen. Divergentti ajattelu puolestaan edesauttaa suunnittelua innovatiivisena toimintana. Se on tilanneherkkyttä, jonka avulla havainnoidaan ympäristömuutoksia ja tuotetaan uusia toimintamalleja ilmenneisiin tilanteisiin. Divergenssiä tukevat monipuolinen kontaktiverkosto ja erilaiset informaatiokanavat suunnittelujärjestelmän ja muun maailman välillä. Divergentti ajattelu on suunnittelun muutosvoima ja rinnastettavissa Friedmannin innovatiivisen suunnittelun kuvaukseen, johon myös Faludi viittaa.⁹⁷

Faludi kytkee systeemiinsä myös kansalaisten osallistumisen. Kansalaiset edustavat Faludille divergenttiä ajattelua, ja niinpä hän tarkasteleekin osallistumista ennen kaikkea luovuuden näkökulmasta:

”Public participation provides the preconditions for creative planning”. (Faludi 1973, 120)

Faludin näkökulmasta asiantuntevat, kriittiset kansalaiset ovat suunnittelun innovatiivisuuden ja menestymisen voimavara. Tässä Friedmannin ja Faludin ajattelu eroavat toisistaan selvästi, esille tulevat heidän erilaiset yhteiskuntamallinsa. Friedmann rakentaa koko yhteiskunnallisen järjestelmän alhaalta ylöspäin erilaisten ihmisten kohtaamisen kautta. Faludi puolestaan korostaa suunnittelujärjestelmää osana edustuksellisen demokratian päätöksentekojärjestelmää, johon erilaiset ihmiset antavat järjestelmän menestymisen kannalta tärkeitä divergenttejä impulsseja.

Faludi siis valjastaa erilaisten äänten kuuntelemisen osaksi järjestelmän menestymistä, kun Friedmann sen sijaan hakee järjestelmään muutosta. Tässä Faludin ajattelu on lähellä organisaatioteoriaa, jossa lähtökohtaisesti tavoitellaan organisaation menestymistä. Esimerkiksi Peter M. Sengen mukaan reflektointi toimintaympäristön kanssa ja oppiminen ovat avaimia kilpailukykyyn, ja ainoa pysyvä kilpailuetu

markkinoilla voi syntyä vain organisaation kyvystä oppia nopeammin kuin kilpailijansa.⁹⁸ Faludin systeeminen ajattelutapa on samankaltainen, mutta hän kehittää suunnittelujärjestelmän menestymistä.

Mäntysalon mukaan systeemisuunnittelua kritisoitiin aikanaan siitä, että sen tieteellinen ja neutraali olemus antaa suunnittelusta näennäisen epäpoliittisen kuvan. Mäntysalo kritisoi ensimmäisen polven systeemiajattelua kahdesta eri näkökulmasta, eettisestä ja toiminnallisesta. Eettinen kritiikki perustuu lähinnä Habermasin käsitykseen systeemisen maailman ja elämismaailman välisestä erosta. Kaksisuuntainen oppiminen (*mutual learning*) on elämismaailman toimintamalli, jota systeemisen maailman strateginen toimintamalli on rationalisoitumisen myötä alkanut dominoida.⁹⁹ Aiemmin esillä ollut habermasilaisen suunnitteluteorian *powerful actor* -keskustelu ja *systemic misinformation* -käsite ovat ymmärrettäviä nimenomaan tässä elämismaailman ja systeemisen maailman toisistaan erottavassa viitekehyksessä. Habermasilaisesta näkökulmasta suunnittelujärjestelmää koskeva keskeinen kysymys onkin se, perustuuko suunnittelujärjestelmä elämismaailman ymmärrysorientoituneeseen toimintamalliin vai kommunikointia vääristävään vallankäyttöön ja strategiseen toimintaan. Kriittisen suunnitteluteorian edustajat ovat eettisin perustein rakentaneet ensin mainittua vaihtoehtoa; tämän vuoksi Faludin systeemiseen maailmaan kuuluva strategisuus ja siihen liittyvä tieteellirationaalinen ajattelu ovat Habermasin teorian valossa eettisesti kyseenalaisia.

Mäntysalo esittää lisäksi systeemisuunnittelun toiminnallisena kritiikkinä muun muassa sen, että systeemisuunnittelu ei ota huomioon sosiaalisia ansoja (*social traps*), joita systeemin toimintaan saattaa sisältyä tilanteissa, joissa systeemissä toimivien yksilöiden henkilökohtaiset strategiat ja systeemin strategiat menevät ristiin. Tällaisia ristiriitaisia strategioita on tutkittu erityisesti peliteoriassa.¹⁰⁰

Fyysikko David Bohmin ajatuksilla on ollut vaikutus moniin systeemiteoreetikoihin. Bohm on pohtinut ajattelun merkitystä ihmisenä olemisen eri tasoilla ja erottelee kolme ontologista ulottuvuutta, yksilötason, kollektiivisen tason ja kosmisen tason. Bohmille maailma on loppujen lopuksi yksi kosminen kokonaisuus, jota voidaan tavoitella niin sanotun osallistuvan ajattelun (*participatory thought*) avulla, mikä monissa varhaisissa kulttuureissa on Bohmin mukaan ollut olennaista. Tietoisuutemme on noista ajoista muuttunut ja osallistuvan ajattelun on tänä päivänä syrjäyttänyt kirjallinen tai sanallinen ajattelu (*literal thought*), jota Bohm pitää osallistuvan ajattelun vastakohtana. Bohm on kehittänyt dialogista metodia tämän osallistuvan ajattelun herättämiseksi.¹⁰¹

Bohm erottelee dialogisessa metodissaan vuoropuhelun (*dialogue*) ja keskustelun (*discussion*). Vuoropuhelu edistää osallistuvaa ajattelua ja on mahdollista pienissä,

muutaman hengen ryhmissä.¹⁰² Ryhmän sisällä Bohm korostaa läheistä yhteyttä, joka on niin fyysistä kuin mentaalista, ”*the whole bodies are involved*”. Tällaisessa ryhmässä voidaan vuoropuhelun avulla edistää luovuutta ja älyllisiä saavutuksia. Vuoropuhelussa ryhmän jäsenet tutkiskelevat ennen kaikkea oman ajattelunsa rakenteita. Avoimen vuorovaikutuksen avulla pohditaan ajattelun ristiriitoja ja eroja sekä haetaan yhteisiä merkityksiä, ”*shared meaning*”.¹⁰³

Keskustelun käsitteen Bohm kytkee päätöksentekoon. Keskustelussa eri osapuolet heittävät peliin omia näkemyksiään tarkoituksenaan voittaa muut puolelleen.¹⁰⁴ Jäsentely muistuttaa aiemmin esillä ollutta Friedmannin käsitteellistä erottelua elävän vuoropuhelun ja asiakeskeisen kommunikoinnin välillä. Kummassakin teoriasa dialogi, vuoropuhelu, määrittelee ihmisten välisen vuorovaikutuksen tärkeimmäksi muodoksi ja se edellyttää myös vahvaa fyysistä läsnäoloa, joka voi toteutua vain pienissä ryhmissä.

Bohmin systeemiajattelussa on yhtymäkohtia Habermasiin, molemmat tavoittelevat universaalia ykseyttä ja edellyttävät ihmisiltä oikeaa asennetta, Habermas ymmärrysorientoitunutta mieltä ja Bohm osallistuvaa ajattelua. Bohmin tapa erottaa keskustelu ja vuoropuhelu toisistaan tuo mieleen Habermasin toimintatypologian. Bohmin määrittelemä keskustelu on lähellä habermasilaista menestysorientoitunutta toimintaa, jossa päämääränä on saada omille ajatuksille kannatusta. Vuoropuheluun molemmat liittävät omat universaalit tavoitteensa. Habermasin vuoropuhelu on vapaata vallasta, Bohmilla se on ajatuksen vapautta. Ero näkyy myös muulla tavoin. Habermas liittää kommunikatiivisen rationaalisuuden elämismaailmaan ja menestysorientoituneen toiminnan systeemiseen maailmaan. Tällaista rakenteellista mallia ei Bohmilla ole, vaan hän tavoittelee universumia ihmismielestä käsin. Bohmin psykologinen painotus ilmenee muun muassa siinä, miten hän kuvaa vuoropuhelun vähitellen syntyvän prosessissa, jossa ihmisten välinen luottamus kasvaa ja saavuttaa todellisen vuorovaikutuksen edellytykset. Tässä Bohm on lähellä Friedmannin ajattelua.

Organisaatioteoriassa Bohmilla on ollut selvä vaikutus muun muassa Peter Sengen systeemiajatteluun.¹⁰⁵ Sengen oppivan organisaation teoria rakentuu viidelle teesille oppimisen edistämiseksi organisaatioissa. Näistä ensimmäinen koskee systeemiajattelua (*systems thinking*). Organisaation oppimisen ja kehittämisen edellytyksenä on Sengen mukaan organisaatiossa toimivien kyky hahmottaa rakenteellisia kokonaisuuksia, systeemejä, sekä systeemien sisäisiä ja eri systeemien välisiä riippuvuuksia. Yksi Sengen teeseistä koskee ryhmäoppimista (*team learning*). Tässä yhteydessä Senge viittaa Bohmin dialogiseen metodiin ja kytkee sekä vuoropuhelun että keskustelun osaksi oppivan organisaation toimintaa.¹⁰⁶

Suunnitteluteoriassa muun muassa Judith Innes ja David Booher ovat käyttäneet Bohmia ja Sengeä lähteinään. Innesin ja Booherin esittämä kompleksinen järjestelmä (*complexive adaptive system*) on ennen kaikkea dynaaminen, tilanneherkkä ja adaptiivinen suhteessa suunnittelun moninaisiin haasteisiin.

Adaptive changes within a system can grow from learning generated by the individual interactions in the networks of system participants. (Innes ja Booher 2001, 250)

Innes ja Booher ovat aiemmin painottaneet habermasilaisen dialogin ja konsensuksen aikaan saamista suunnitteluprosessissa, mutta kompleksisten järjestelmien teoriassa he korostavat ennen kaikkea Anthony Giddensin teoriaa sosiaalisesta refleksiivisyydestä ja dialogisesta demokratisaatiosta. Tämän myötä teoriassa nousee esille myös johtajuus ja strateginen ajattelu sekä epämuodollisten tilanteiden merkityksellisyys strategisissa prosesseissa.¹⁰⁷ Tällaiseen suunnittelujärjestelmään on joustavasti liitettävissä myös kansalaisten suunnalta tulevat aloitteet. Innes ja Booher ovat korostaneet myös verkostoajattelua, johon palaan edempänä.

Suomessa Raine Mäntysalo viittaa Bohmiin ja Sengeen tutkimuksessaan maankäytön suunnittelun organisaatioista.¹⁰⁸ Mäntysalon mukaan on kyse uuden sukupolven systeemiajattelusta, joka perustuu pragmatismiin, toiminnan teoriaan ja kommunikaatioteoriaan, ja jonka tavoitteena on kehittää maankäytön suunnittelua kontrolloivasta järjestelmästä toimintaympäristönsä kanssa paremmin reflektoivaksi järjestelmäksi. Mäntysalo rakentaa suunnittelujärjestelmästä oppivaa organisaatiota dialogisen metodin avulla. Niklas Luhmannin dialogisia toimintajärjestelmiä soveltaen Mäntysalo määrittelee suunnittelun alajärjestelmiksi talouden, politiikan ja asiantuntijuuden alajärjestelmät.¹⁰⁹ Osallistuvan kansalaistoiminnan suhde näihin järjestelmiin on lähinnä välillistä, ei suoraa. Kansalainen voi vaikuttaa kuluttajana markkinoilla tai äänestäjänä edustuksellisen demokratian piirissä, suunnitteluun hän osallistuu Mäntysalon mallissa asiantuntijajärjestelmän määrittelemän osallistuvan suunnittelun metodiikan puitteissa.

David M. Smith ja Maurice Blanc ovat esittäneet demokratiamallin, joka myös perustuu kolmen erilaisen toimijakentän, poliitikkojen, asiantuntijoiden (virkamiesten) ja aktiivisten kansalaisten, väliseen jatkuvaan sosiaaliseen transaktioon.¹¹⁰ Näille toimijakentille on tunnusomaista erilainen legitimaatioperusta ja ne voi systemisessä mielessä rinnastaa omiksi toimintaympäristöikseen. Poliittisen kentän oikeutus syntyy edustukselliseen demokratiaan kuuluvien vaalien kautta, virkamiesten oikeutus perustuu ammatilliseen pätevyYTEEN. Kansalaisten suoran osallistumisen legitimaatioperustan Smith ja Blanc rakentavat ruohonjuuritason kansalaisaktivistien varaan. Aktivisteilla on kyky saada mukaansa erilaisia kansalaisryhmiä ja heidän legitimaationsa perustuu juuri tähän nimenomaiseen mobilisointikykyyn.

Systeemiajattelun vahvuus on sen pyrkimyksessä tunnistaa ja ymmärtää erilaisia toimintaympäristöjä.¹¹¹ Kullakin toimintaympäristöllä on omat, sille ominaiset tapansa kommunikoida ja rakentaa tietoa. Kaupunkisuunnittelun haaste on näiden erikenttien välinen vuorovaikutus, jota niin Mäntysalo kuin Smith ja Blanc omilla tutkimuksillaankin tavoittelevat.

Innovatiiviset yhteisöt

Patsy Healey on esittänyt suunnittelun kommunikointiin institutionaalista osallisuusfoorumia, jossa tiedonrakennus perustuisi habermasilaiseen kommunikatiiviseen toimintaan eri osapuolien kesken. Kansalaisten vaikuttaminen suunnittelun tiedonrakennukseen jää kuitenkin puolitiehen, jos sen oletetaan toteutuvan pelkillä foorumeilla. Foorumien merkitys on tärkeä suunnitteluprosessin avoimuuden ja erilaisten näkemysten kohtaamisen kannalta. Ne voivat olla tärkeitä myös prosessin ymmärtämisen kannalta, mitä Suomessa aluefoorumeita vetänyt Hannu Kurki on korostanut. Mutta tiedon tuottamiseen ne eivät riitä – Healey itse asiassa jättää kokonaan käsittelemättä sen, missä syntyy se aineisto, jonka pohjalta foorumilla keskustellaan. Myös Raine Mäntysalo on kritisoinut Habermasin dialogiin perustuvan toiminnan kyvyttömyyttä tuottaa uusia ajatuksia ja edistää luovuutta.¹¹² Tiedonrakennuksen näkökulmasta vaikutusvalta syntyy olemalla siellä, missä tietoa näille foorumeille tuotetaan, ei keskustelemalla muiden valmistelemista ideoista ja aineistoista. Healeyn foorumilta puuttuvat myös yksilöt, joiden panos tiedonrakennuksessa on keskeinen.

Healeyn osallisuusfoorumiin sisältyy myös normatiivinen ajatus konsensuksesta. Senge on määritellyt kaksi erilaista konsensusta, ”*focusing down*” –konsensuksen ja ”*opening up*” –konsensuksen. Näistä ensimmäinen perustuu pienimmän yhteisen nimitäjän löytämiseen, jälkimmäisessä etsitään ”jotakin suurempaa” yli osapuolten tavanomaisten näkökantojen ja perspektiivien.¹¹³ Vaikka habermasilaiseen kommunikatiiviseen toimintaan perustuva foorumiajatus selvästi tavoittelee jotakin suurempaa, tekee suunnittelun käytäntö siitä helposti utopian, ja aidon vuoropuhelun ja uusien ajatusten ja ideoiden löytymisen sijaan syntyy arkkitehtien väittämää ”demokraattista mössöä” eli focusing down -konsensus.

Foorumit ovat riittämättömiä uuden tiedon synnyttämisen ja erilaisten ideoiden prosessoinnin kannalta. Foorumien rinnalle tarvitaan tämän vuoksi osallistumiskäytäntöjä, joissa luovuus, ajatuksen lento ja vuoropuhelu ”parhaimmissa” muodoissaan voivat toteutua.¹¹⁴ Tällainen kommunikointi on mahdollista vain pienissä, muutamien ihmisten ryhmissä.

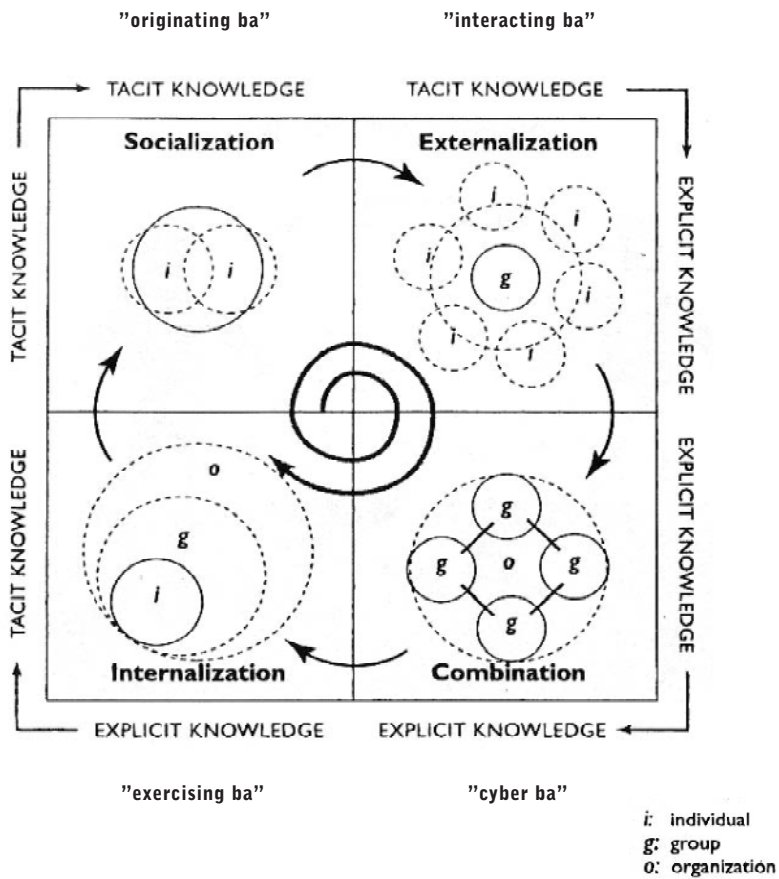
Innovatiivisten yhteisöjen tutkimuksessa joidenkin ryhmien on todettu olevan tiedonrakennuksessa avainasemassa. Tällaisissa ryhmissä tieto syntyy dynaamisessa prosessissa yksilöiden ja yhteisön vuorovaikutuksessa, eräänlaisena yhteiskehityksenä (*co-evolution*). Tämän mukaan innovatiivisuus tarkoittaa uudistavaa, uutta tietoa synnyttävää oppimisprosessia, jossa eksplisiittisen, käsitteellistetyn tiedon lisäksi korostuvat sekä tietotaito (*know-how*) että hiljainen tieto (*tacit knowledge*).¹¹⁵ Tiedonrakentamisprosessin keskeinen kysymys ja haaste koskee nimenomaan hiljaista tietoa, joka on tärkeä, mutta joka kokemuksellisen olemuksensa vuoksi on käsitteellisesti vaikeasti lähettyävissä.

Innovatiivisia yhteisöjä tutkinut japanilainen Ikujiro Nonaka on esimerkki pragmaattisesta management-teoreetikosta, joka on korostanut hiljaisen tiedon merkitystä tiedonrakennusprosessin keskeisenä perustana. Tietokäsityksessään myös Nonaka nojaa Polanyin käsitteisiin *personal knowledge* ja *tacit knowledge*, mutta on kehittänyt Polanyin ajattelua käytännössä sovellettavaan suuntaan keskittyen erityisesti hiljaisen tiedon jakamiseen ja sen muuntamiseen (*conversion*) eksplisiittiseen muotoon.

Nonaka kuvaa tiedonrakennusprosessia neljän käsitteen avulla, jotka ovat sosialisatio (*socialization*), ulkoistaminen (*externalization*), yhdistäminen (*combination*) ja sisäistäminen (*internalization*) (kuva 2.3). Näiden käsitteiden muuttujat ovat sekä epistemologisia että ontologisia. Epistemologisesti Nonakan tiedonrakennus on hiljaisen tiedon ja täsmällisen, koodatun tiedon dynaaminen prosessi. Nonakan mallin ontologiset tasot liikkuvat yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden välillä niin ikään dynaamisena prosessina.¹¹⁶

Sosialisaatio tapahtuu Nonakan mukaan yksilöiden välisenä yhteisenä toimintana, jossa hiljaista tietoa jaetaan empaattisena kokemuksena yhdessä olemisen, elämisen ja ajanvieton avulla, ei niinkään verbaalisen ilmaisun kautta.¹¹⁷ Tässä mielessä asukastoiminnalle tyypillinen epämuodollinen yhdessäolo luo edellytyksiä hiljaisen tiedon jakamiselle. Metodisena esimerkkinä sosialisaaatiosta asukasosallistumistilanteessa tulee mieleen kävelykierros-menetelmä, jonka innostavuus saattaa perustua juuri tähän yksilöiden välillä kävellessä tapahtuvaan ympäristön yhteiseen kokemiin ja sanattomaan tiedonvaihtoon.¹¹⁸

Ulkoistamisella Nonaka tarkoittaa hiljaisen tiedon muuntamista ”ymmärrettävään” muotoon. Nonakan mukaan yksilötasolla tapahtuva minän ylitys (*self-transcendence*) on edellytys sille, että ryhmätasolla voi tapahtua hiljaisen tiedon muuntumista muiden ymmärrettävissä olevaan muotoon. Kuvaus on lähellä Bohmin osallistuvaa ajattelua. Ulkoistamisen avaintekijä on Nonakan mukaan hiljaisen tiedon arti-

Kuva 2.3. Nonakan malli tiedon luomisesta jatkuvana hiljaisen ja käsitteellisen tiedon välisenä dynaamisena prosessina, jota erilaiset ihmisten väliset vuorovaikutustilanteet, -olosuhteet ja työskentelytavat tukevat (Nonaka ja Konno 1998)

kulointi, eli sanat, käsitteet ja kuvaannollinen kieli kuten metaforat, analogiat, kertomukset; tässä mielessä dialogi on oleellinen osa ulkoistamista. Nonaka mainitsee tässä yhteydessä käytännön työssä esille tulleen ongelman: korkeaan ammatilliseen asiantuntijuuteen liittyvän hiljaisen tiedon muuntaminen ja ilmaiseminen muiden ymmärrettävässä muodossa on vaikeaa.¹¹⁹ Edellä mainittu kävelykierros-menetelmä tukee myös tiedon ulkoistamista, sillä menetelmään kuuluu, että kävelemisen jälkeen ryhmät kokoontuvat keskustelemaan kokemuksestaan ja kirjaamaan ajatuksiinsa seinätauluille.

Yhdistämisellä Nonaka tarkoittaa käsitteellistetyt tiedon systematisointia ja tiedon jakamista organisaation sisällä. Yhdistämisessä on kyse puhtaasta organisaatioteoriasta, organisaation tietohallinnosta ja kyvystä hyödyntää tietoa. Tietoa prosessoidaan vastaamaan organisaation suunnitelmia, raportointia ja markkinointia. Kyse on ennen kaikkea tiedon strategisen merkityksen arvioinnista. Palaan strategiseen toimintaan vielä seuraavassa luvussa.

Sisäistämisen vaihe Nonakan tiedonrakennusprosessissa tarkoittaa tiedon siirtämistä toiminnaksi ja käytäntöihin, mistä se jälleen voi kokemusten ja kohtaamisten kautta muuttua osaksi ihmisten hiljaista tietoa.

Nonakan kuvaus tuo mieleeni edellä esittämäni Etienne Wengerin osallistumisen ja reifikaation rinnakkaisuuden. Nonakan tiedonrakennuksen teoriaan sisältyy joka vaiheessa erilaisia reifikoitumisen muotoja, jotka tukevat tiedonmuodostusta. Ne voivat olla yhdessä koettuja tapahtumia, sanoja ja käsitteitä, toimintaperiaatteita ja tiedonhallintajärjestelmiä, jne. – kaikki ne kuitenkin omalta osaltaan tukevat tiedon rakentumista.

Japanilaisteoreetikot ovat liittäneet tiedonrakennukseen myös erilaiset ”olemassa olon tilat”, jolle japanin kielessä on käsite *ba*.¹²⁰ Nonaka on yhdessä Noboru Konnon kanssa kehittänyt *ba*:han perustuvan ontologisen kuvauksen edellä kuvatuista tiedonrakennusvaiheista. *Ba* voi olla fyysinen, mentaalinen tai virtuaalinen jaettu tila (*shared space*), jonka olemus vaihtelee tiedonrakennuksen eri vaiheissa (*originating ba, interacting ba, cyber ba, exercising ba*).¹²¹ Esimerkkinä *ba*:sta Nonaka on maininnut suomalaisen saunan, jonka arvelen sijoittuvan tiedonrakennuksen alkulähteitä kuvaavaksi tilaksi.

Tiedonrakennuksen kriittisin kysymys koskee Nonakan mukaan hiljaisen tiedon asemaa prosessissa. Hiljaisen tiedon jakamisen ja aidon vuoropuhelun tavoittamisessa on jotakin samaa, ne pakenevat tai menettävät hohtoaan käsitteellisen tiedon piiriin tuotuina, ja niiden kuvaus kääntyy helposti joko utopiaksi tai naivismiksi –

varsinkin niinkin käytännön läheisessä kontekstissa kuin suunnittelu. Tiedon hiljaisuuden käsite kätkee tiedonrakennuksen oleellisen, mutta vaikeasti kuvailtavan ytimen ja sitä tavoittelevat eri tavoin niin Friedmann, Bohm kuin Nonaka. He kaikki korostavat fyysisen kohtaamisen merkitystä ja dialogista asennetta, jotka ovat mahdollisia vain pienissä ryhmissä. Ryhmien muotoutumisessa he korostavat itseorganisoitumista ja tiedollista moninaisuutta. Avainhenkilöillä tulee Nonakan mukaan muun muassa olla monipuolinen työtausta ja heidän roolinsa ryhmän tarvitseman informaation runsauden varmistajina on keskeinen.¹²²

Viitteet

- 1 Esim. Sager 1994, 178: *Public planning itself may be seen as future-oriented reflection-in-politics*. Horelli ja Kukkonen 2002
- 2 Esim. Sager 1994, 42
- 3 Flyvbjerg 1998a, 27 ja 226-27
- 4 MRL 9§ ja sen perustelut
- 5 MRL 5§
- 6 Sisältövaikuttamisesta on myös käytetty *laadullisen osallistumisen* käsitettä, mm. Puustinen 2002.
- 7 Mm. Kukkonen 1984, Harju 1988, Staffans 1994, de Laval 1997, Malbert 1998, Horelli 2001
- 8 Puustinen 2002, 235-236.
- 9 Nummela ja Rynnänen 1996, 341-343, Sutela 2000, Puustinen 2002, Niemenmaa 2002. Kuuluisin kansanäänestysesimerkki lieenee Tampereen Koskenniskan siltahanke, jonka suunnittelun yhteydessä noin 10 000 sillan vastustajaa allekirjoitti kansalaisaloitteen neuvoo-antavan kansanäänestyksen järjestämisestä aiheesta. Valtuusto hylkäsi tämän aloitteen. (HS 5.5.1999 ja 6.5.1999) Samanhenkisen, joskin kyynisen vastauksen sai kansalainen, joka eräässä paneelikeskustelussa kysyi Helsingin kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtajalta tämän käsitystä siitä, paljonko kansalaisia tarvitaan, jotta määrä olisi hänen mielestään merkittävä: ”Kuinka paljon on paljon?”. Lautakunnan puheenjohtaja vastasi, että 400 000 on paljon. (Helsingin seudun kesäyliopiston ja Helsinki-Seuran järjestämä paneeli *Helsingin kaupunkisuunnittelu tänään* Svenska Handelshögskolanissa 12.10.2000)
- 10 Hakkarainen 1999
- 11 Käsite tiedonrakennus on lainattu oppimisteoreetikoilta: tiedonluominen (*knowledge creation*), tiedonrakentaminen (*knowledge building*), Hakkarainen, Palonen ja Paavola 2002
- 12 Hakkarainen 1999
- 13 MRL 6§
- 14 Mm. Friedmann 1987 viittaa Piaget’hen 1970, Healey 1997 viittaa Bergeriin ja Luckmanniin 1967, Latouriin 1987 ja Shotteriin 1993. Ks. myös Alan Shaw:n määrittelyt eri käsitteistä: Piaget – konstruktivismi, Vygotski ja Papert – konstruktionismi, Berger-Luckmann – sosiaalinen konstruktionismi. (Shaw 1996, 175-206)
- 15 Healey 1992
- 16 Fairstein 2000
- 17 Forester 1989, 211 ja Forester 1993, Sager 1994, 246, Beauregard 2000, Sandercock 1998, 175
- 18 Smith 2001, 47
- 19 Habermas 1984, 8-12
- 20 Habermas 1984, 285
- 21 Pulkkinen 1998, 208
- 22 ”*Reaching understanding (Verständigung) is considered to be a process of reaching agreement (Einigung) among speaking and acting subjects.*” Habermas 1984, 286-7
- 23 Habermas viittaa Emile Durkheimiin, John Millariin, Adam Smithiin, Karl Marxiin ja Herbert Spenceriin; Habermas 1987, 113.
- 24 Habermas 1987, 118
- 25 Forester 1989, 137-162
- 26 Forester 1989, 138
- 27 Foresterin pätevyyskriteereissä oli tiedon tosiasiallisuuden, moraalisen oikeutettavuuden ja ilmaisun autenttisuuden lisäksi ymmärrettävyyden vaatimus, joka myös alun perin oli Habermasilla, mutta josta hän myöhemmin luopui. Forester 1989, 144.
- 28 Healey 1992 ja 1997, Sager 1995
- 29 Healey 1997, 56-57, Forester

- 30 Habermas 1984, 286. Vrt. Pulkkisen viittaus Habermasiin: järjestelmä, ”kokonaistilanteen haltuunotto”, toivekuva täydellisestä yhteiskunnallisesta itsehallinnasta.
- 31 Healey 1997, 56-57
- 32 Forester 1989, 237: *For a related, though less critical and normatively systematic, account, see Giddens's account of 'structuration'.*
- 33 Healey 1997: *"all those with a stake in a locality"* (sivulla 70), tai *"people with a stake in a place"* (sivulla 91). Maankäyttö- ja rakennuslain käsite *osallinen* on lähellä Healeyn *stakeholder*-käsitettä.
- 34 Mäntysalo 2000, 369
- 35 Käytän englanninkielisestä käsitteestä *disadvantaged* suomeksi käsitettä osaton. Viittaan tässä arkkitehti Matti Visantiin, joka käytti osattoman käsitettä eräässä yleiskaavaseminaarissa 3.5.2000.
- 36 Forester 1989, 149-157
- 37 Mm. Visanti 2001
- 38 Mäntysalo 2000, 100: *We become equally paralysed*
- 39 Myös Campbell ja Marshall ovat kritisoineet kommunikatiivisen rationaalisuuden instituutiokeskeisyyttä ja epäilleet sen mahdollisuutta tavoittaa ja määritellä käytävää keskustelua. Campbell ja Marshall 2000
- 40 Puustinen 2002, Mäenpää ym. 2000
- 41 Leonie Sandercock on moittinut kriittisen suunnitteluteorian tapaa asettaa kansallinen habermasilaiseen tai rawlsilaiseen universaalikategoriaan, jonka seurauksena niin kulttuurinen moninaisuus kuin hegemonian vastustus ovat vaikeuksissa. Sandercock 1998
- 42 Oxford Dictionary of Philosophy: pragmatism, Dewey
- 43 Campbell ja Marshall 2000b, Kivinen ja Ristälä 2001
- 44 Esimerkiksi Campbell ja Marshall 2000b
- 45 Healey 1997, 25-26, 258; Friedmannin ohella Healey kohdistaa arvostelunsa myös Donald Schönin reflektiiviseen oppimiseen.
- 46 Kivinen ja Ristälä 2001
- 47 Forester 1999, Beauregard 2000. Myös organisaation kehittämisteoriassa on tutkimustraditio, joka hyödyntää Habermasin kommunikatiivista toimintaa. Stephen Kemmis on kehittänyt toimintatutkimuksen piirissä reflektiivis-dialektista näkökulmaa, jonka avulla hän pyrkii samanaikaisesti ottamaan huomioon sekä yksilön että yhteiskunnan. Kemmisin mukaan Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian avulla voidaan hahmottaa niin objektoivia kuin subjektia korostavia lähestymistapoja. Huttunen&Heikkinen 1999a, 181, Kemmis 1994
- 48 Lindblom 1959
- 49 Mm Simon 1979
- 50 Lindblom ja Cohen 1970, Lindblom 1990.
- 51 *"A practice is a sesequence of actions undertaken by person to serve others, who are considered clients."* Argyris ja Schön 1991(1974), 6.
- 52 Teoriat voivat Argyriksen ja Schönin mukaan olla käytännöllisiä, yleistajuisia, akateemisia tai tieteellisiä. Teoriat auttavat selittämään, ennustamaan tai kontrolloimaan inhimillistä käyttäytymistä ja toimintaa. Argyris ja Schön 1991(1974), 4-6.
- 53 Argyris ja Schön 1991(1974), 30-31.
- 54 Argyris ja Schön 1991(1974), xxvii
- 55 Argyris ja Schön 1991(1974), 10-11, 201-203.
- 56 Schön 1996(1983)
- 57 Schön 1987, 32
- 58 Wenger 1998, 58-62 ja 287

- 59 Wenger 1998, 61-71
- 60 Schön ja Rein 1994, 23 ja 37-58, *frame* tarkoittaa politiikan taustalla vaikuttavia uskomuksia, havaintoja ja arvostuksia.
- 61 Wenger 1998, 216, Tuomi 1999, 264 ja Hakkarainen ym. 1999, 152
- 62 Healey arvostelee Schönin theory-in-practice –ajattelua näillä sanoilla ja puolustaa yhteiskuntatieteiden tapaa hahmottaa yhteiskunnan valtarakenteita ja niiden dynamiikkaa.
- 63 Friedmann 1973, erityisesti luvut 1-2. Friedmann viittaa ajattelussaan Karl Mannheimin tiedon sosiologiaan ja Amitai Etzionin teokseen *The Active Society*, jossa tämä on esittänyt rationaalisen mallin yhteiskunnan uudistamiseksi.
- 64 Sandercock 1998, 175
- 65 Tietokäsityksessään Friedmann viittaa Michel Polanyin teokseen *Personal Knowledge*, Polanyi 1998(1958).
- 66 Friedmann 1973, 275, Shaw 1996, 177, Tuomi 1999, 307, myös Habermas viittaa Piaget'n käsitykseen kognitiivisuuden kehittymisestä, Habermas 1984, 68-69.
- 67 Polanyi 1998 (1958), 262-268, "*nisi credideritis, non intelligitis*" (Augustinus)
- 68 Friedmann 1973, 195-203
- 69 Friedmann 1973, 177-178
- 70 Friedmann 1973, 178-183
- 71 Friedmann 1973, 181
- 72 Friedmann 1992, Friedmann 1998
- 73 Sandercock 1998, Beauregard 2000
- 74 Fainstein 2000
- 75 Davidoff 1965
- 76 Davidoff 1965
- 77 Davidoff 1965
- 78 Healey 1997, 223-224
- 79 Polanyi 1998(1958), 263-264
- 80 Healey 1997, 286
- 81 Healey 1997, 29, 37-38
- 82 Geertz 1983, 23-35
- 83 Habermas 1987, 148
- 84 Healey 1997, 37-38
- 85 *Collaborative Planning – shaping places in fragmented societies*, Healey 1997.
- 86 Polanyi 1998(1958), 299-304
- 87 Polanyi 1998(1958), 301
- 88 Dreyfus ja Dreyfus 1986
- 89 Hakkarainen ym. 1999, 79
- 90 Bereiter ja Scardamalia 1993, Hakkarainen ym. 1999, 79-82
- 91 Berger ja Luckmann 1998, 14
- 92 Berger ja Luckmann 1998, 13
- 93 Berger ja Luckmann 1998, 85-93
- 94 Saaristo 2000, 108-112, 118-120
- 95 Faludi 1973
- 96 Kuten *self-guidance* ja *self-reflection*
- 97 Faludi 1973, 220
- 98 Senge 1994
- 99 Mäntysalo 2000, 54-64
- 100 Mäntysalo 2000, 64-85
- 101 Bohm 2000, 90-91

- 102 Myös Rainer Mäntysalo ja Kaj Nyman ovat korostaneet vuoropuhelua käyvien ryhmien merkitystä suunnittelussa, Mäntysalo ja Nyman 2002. Organisaatioteoriassa ryhmien merkitystä ovat korostaneet ainakin Peter Senge, 1994 (*team learning*) ja Ilkka Tuomi, 1999 (*team-based communities*).
- 103 Bohm 2003, 188-189, 203-204
- 104 Bohm kirjoittaa myös neuvottelemisesta, jota hän pitää mahdollisen vuoropuhelun alkuna (Bohm 2003, 187).
- 105 Senge 1994
- 106 Senge 1994, 240-241 (Habermasin mukaan tämä ei tietenkään olisi mahdollista menestys-orientoituneessa ympäristössä)
- 107 Innes ja Booher 1999a, 1999b, 2000a ja 2000b
- 108 Mäntysalo 2000, 338-339 ja Mäntysalo 2002
- 109 Mäntysalo 2000
- 110 Smith ja Blanc 1997
- 111 Sotara 1996, 175
- 112 Mäntysalo 2002
- 113 Senge 1994, 248
- 114 Parhaimmalla tarkoitan sitä, mitä Bohm dialogilla tavoittelee: että osapuolet ylittävät itsensä ja saavuttavat jotakin uutta ja innostavaa, johon kaikki ovat valmiita sitoutumaan.
- 115 Paavola, Lipponen ja Hakkarainen 2002
- 116 Nonaka 1994, Nonaka ja Takeuchi 1995, Nonaka ja Konno 1998
- 117 Nonaka ja Konno 1998; Nonaka viittaa puhtaan kokemuksen käsitteeseen ja Nishidan Zen-filosofiseen ajatteluun. Hiljaisen tiedon jakamiselle self-transcendencen on perusedellytys.
- 118 Kävelykierros (*gâtur*) –menetelmästä lisää Ambrose 1990, Staffans 1994, de Laval 1997, Aura, Ylinen ja Ylönen 1999
- 119 Nonaka ja Konno 1998
- 120 Ba on alun perin Kitaro Nishidan käsite. Suomessa ainakin Juha Kostiainen (Kostiainen 2002, 47-49), Pirjo Stähle ja Markku Sotara (Stähle ja Sotara 2002) sekä Liisa Horelli (Horelli 2003) ovat soveltaneet ba-käsitettä kaupunkien kehittämisprosesseja analysoidessaan.
- 121 Nonaka ja Konno 1998
- 122 Nonaka 1994

3 Verkostojen muutosvoima ja strategisuus

Verkostot ja verkot käytäntöjen muovaajina

Henkilöityvä toimintaympäristö

Verkostojen merkitys työlleni syntyy niiden potentiaalisesta muutosvoimasta suhteessa vakiintuneisiin käytäntöihin. Analysoidessaan yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita Manuel Castells painottaa verkostojen merkitystä aikamme hallitsevana organisaatiomuotona. Castells määrittelee verkoston toisiinsa kytköksissä olevien solmujen topologiaa. Verkostoon kuulumisella pyritään lyhentämään etäisyyksiä, jotka voivat olla luonteeltaan fyysisiä, sosiaalisia, taloudellisia, poliittisia tai kulttuurisia.¹

Verkostoituminen on muuttanut käsityksiä organisaatioista, joiden perinteisesti on ajateltu olevan eräänlaisia suljettuja systeemejä. Verkostot hämärtävät organisaatioiden rajoja ja muuttavat niiden rakennetta avoimempaan, kompleksisempaan ja dynaamisempaan suuntaan. Yhtenä syynä tähän kehitykseen on esitetty tiedon merkityksen kasvua, tiedosta on tullut yhä selvemmin resurssi, jonka ympärillä organisoituminen tapahtuu.²

Tiedon kytkeytyminen verkostoihin näkyy kahdella eri tavalla. Tieto on ensinnäkin ihmisiin sidottua kokonaisvaltaista tietämistä. Tällainen tieto on henkilöitynyttä ja

sen jakaminen tai siirtäminen perustuu suurelta osin ihmisten kohtaamiseen, vuoropuheluun ja luottamukseen, minkä vuoksi verkostot ovat tärkeitä. Toisaalta tieto on myös informaatiota, eri muodoissa olevaa dataa, joka on tekniikan avulla yhä nopeammin ja tehokkaammin siirrettävissä paikasta toiseen. Verkostoille ovatkin ominaisia ihmisten väliset yhteydet sekä tiedon jakaminen ja siirtäminen heidän välillään niin henkilökohtaisesti kohdaten kuin teknologian avulla. Verkosto ikään kuin konkretisoi, todentaa tiedon sosiaalisuuden.

Informaatio-, teknologia- ja pääomavirtojen maailmanlaajuinen liikkuminen teki verkostoitumisesta 1990-luvulla kilpailukyvyyn avainsanan. Kiihkeä osaamisen ja tiedon tavoittelu sai vanhat organisaatiomuodot näyttämään vanhanaikaisilta ja hitailta. Verkostoissa korostui epämuodollisuus, jonka kommunikointimuotona todettiin edistävän oppimista ja innovatiivisuutta.³ Verkostot tarjosivat näin ollen mallin avoimempaan ja dynaamisempaan strategiaan.

Verkostoteoriassa avoimuus ja dynaamisuus onkin lähes aina mainittu verkoston ominaisuuksien yhteydessä. Castells toteaa kuitenkin, että verkosto on avoin rakenne sillä ehdolla, että sen osapuolet jakavat samat kommunikointikoodit kuten arvot tai toiminnan tavoitteet. Ehto kuvastaa verkoston strategista luonnetta. Verkostolle onkin ominaista siihen kuulumisen tai sen ulkopuolelle jääminen, ja valta on siellä, missä tätä rajanvetoa tehdään. Paikallisen tiedon yhteydessä luvussa 2 esittelin Bruno Latourin toimijaverkkoteorian, jossa hän myös korostaa kuulumisen ja kuulumattomuuden rajaa. Verkostot muuttavat yhteiskunnan prosesseja ja johtavat valtarakenteiden uusjakoon, toteaa Castells.⁴ Prosessien muuttuminen tai muuttumattomuus onkin verkostoyhteiskunnan mielenkiintoisimpia aiheita.

Edellisessä luvussa rinnastin kaupunkisuunnittelun käytäntöyhteisöön, mutta kaupunkisuunnittelu voidaan tulkita myös osaksi toimintaympäristöä, jonka tiedonrakennus tapahtuu erilaisissa verkostoissa. Tällöin verkostoihin kuulumisen on kansalaisen osallistumisen ja vaikuttamisen kannalta tärkeää.

Suomalaisessa kaupunkipolitiikassa ja -tutkimuksessa verkostoja on korostettu erityisesti alueellisen kilpailukyvyyn näkökulmasta.⁵ Kaupunkiseudun kilpailukyvyyn käsite ”kytkee kaupunkiseudun menestymisen virtojen tilaan ja nostaa esiin myös tietoyhteiskuntatematikkaan liittyvän osaamisen ja innovatiivisuuden merkityksen”.⁶ Eri instituutioiden ja toimijoiden muodostamat ”kehittäjäverkostot” synnyttävät luovaa jännitettä ja ovat kaupunkiseudun kilpailukyvyyn keskeisiä elementtejä. Kehittäjäverkosto koostuu kehittäjäorganisaatioista ja viittaa niihin toimijoihin, joiden missiona on koko alueen tai sen jonkun osa-alueen kehittäminen. Kehittäjäverkostoon voi erilaisten hallinnollisten toimijoiden lisäksi kuulua yrityksiä, kansalaisjärjestöjä ja oppi- ja tutkimuslaitoksia, jos ne varta vasten ovat ottaneet tai niille on annettu

alueen kehittämisen tehtävä.⁷ Sotarausta ym. mukaan kehittäminen on jatkuvaa tulkintojen tekemistä ja merkitysten antoa, jossa toimijat havainnoivat toimintaympäristöään ja suhteuttavat havaintojaan omaan toimintaansa ja kiinnostuksensa kohteisiin.⁸

Kehittäjäverkostot ja tulkitseva kehittäminen eivät tarjoa itsestään selviä rooleja kellenkään. Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta kyse on jostakin aivan muusta kuin perinteisestä poliittis-hallinnollisesta käytännöstä. Asukkaiden tavoin myös kaikki muutkin kaupunkisuunnittelun toimijat joutuvat valitsemaan strategiansa uudessa tilanteessa ja aktiivisesti miettimään sitä, mitä seudun kilpailukykyä tavoitteleva kaupunkisuunnitteluverkosto käytännössä tarkoittaa.

Yhteiskuntatieteilijät ovat tutkineet myös niin sanottuja vaihtoehtoisia verkostoja (*alternative networks*). Nämä liitetään useimmiten globalisaatiota vastustavaan kansalaistoimintaan. Saskia Sassenin määrittelyn mukaan tällaiset vaihtoehtoverkot ovat globalisaation vastamaantiedettä (*countergeography*).⁹ Naistutkimuksessa on esimerkkejä vaihtoehtoverkostoista, joilla eri puolilla maailmaa toimivat paikalliset yhteisöt pyrkivät löytämään toisensa ja verkoston avulla tukemaan toisiaan erilaisissa paikallisissa kamppailuissa. Erotukseksi *networkista* tutkijat ovat nimenneet tällaiset vastaverkostot *meshworkiksi*.¹⁰ Paikat ja paikallisuus ovat tavalla tai toisella usein näiden vaihtoehtoisten verkostojen toiminnan polttopisteessä.

Verkosto kuvataan verkostoteoriassa usein symmetriseksi. Symmetrisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkostoon kuuluvat panostavat siihen suurin piirtein yhtä paljon eli että vapaamatkustajana ei verkostossa saisi olla.¹¹ Vuorovaikutus verkostossa perustuukin ns. vastavuoroisuuden normiin. Castells ilmaisee saman asian toisinpäin: toimijoiden merkitys verkostossa riippuu heidän kyvystään tuottaa informaatiota verkostoon.¹² Vastavuoroisuuden oletus kaupunkisuunnittelun tiedonrakennusverkostossa avaa väistämättä kysymyksen siitä, minkälainen tieto ja informaatio tässä verkostossa määritellään arvokkaaksi tai tarpeelliseksi, eli millä edellytyksillä asukkaiden tuottama tieto on symmetristä esimerkiksi suhteessa valmisteluun. Äärimmilleen verkostojen symmetrisyyden periaatteen on kehittänyt Latour, jonka toimijaverkkoteoriaan kuuluva ns. yleistetty symmetria tavoittelee niin subjektin ja objektin kuin luonnon ja teknologian vastakkainasettelun ylittämistä.¹³ Näkemys perustuu tutkimuksiin, joita Latour on tehnyt innovaatioprosesseja analysoimalla.

Kommunikatiivisen suunnittelun teoriassa on verkostoista kirjoitettu melko vähän. Patsy Healey kuvailee kollaboratiivisen suunnittelun teoriansa alussa erilaisten verkostojen olemassa oloa ja niiden suhdetta valtarakenteisiin. Healeyn mukaan suunnittelun institutionaalinen toimintaympäristö on näiden eri verkostojen kohtauspaikka, foorumi, jonka toimintaa hän kollaboratiivisuuden teoriassa määrittelee.¹⁴

Healey jättää kuitenkin problematisoimatta sen, mikä on verkostoteorian ja hänen edustamansa kommunikatiivisen teorian keskeinen ristiriita: Healeyn rakentamaan institutionaaliseen struktuuriin on vaikea sovittaa yksittäisiä, henkilöityneitä toimijoita, jotka verkostoteoriassa ovat keskeisessä asemassa.

Tätä kritiikkiä on esittänyt muun muassa Jean Hillier. Hän on ilmaissut sen kääntäen toteamalla, että osalliset (*stakeholders*), joilla on harva tai kehittymätön verkosto, jäävät jäykän ja hierarkkisen, muodollisesti järjestetyn institutionaalisen osallistumisen armoille.¹⁵ Verkostoteoria haastaakin kommunikatiivisen teorian ratkaisemaan henkilöitymisen ja perinteisen institutionaalisen toiminnan sovittamisen toisiinsa. Hillierin mukaan ainoa keino vastata verkostoyhteiskunnan sekä hajauttaviin että refleksiivisyyttä korostaviin haasteisiin on vuorovaikutteinen hallintotapa ja uudet johtamismallit.¹⁶

Judith Innes ja David Booher ovat kehittäneet teoriaa suunnittelujärjestelmästä verkostovallan (*network power*) käsitteen avulla. Verkostoon perustuva suunnittelujärjestelmä on heidän käsityksensä mukaan kompleksinen järjestelmä, minkä olen edellä oppivien systeemien yhteydessä tuonut esille. Innes ja Booher tunnistavat myös vastaverkostot, joita eri yhteiskunnalliset liikkeet (*social movements*) ovat synnyttäneet. Vastatoiminta ruokkii heidän mukaansa konflikteja, minkä vuoksi suunnittelun haasteena on ulos sulkemisen sijaan kytkeä myös nämä voimat verkostoonsa.¹⁷ Verkostoajatteluun sisältyvä henkilöityminen näkyy Innesin ja Booherin teorian kehittämisessä. Henkilöitymisen myötä nousevat esille muun muassa osaaminen ja johtajuus, jotka kommunikatiivisen suunnittelun teoriassa ovat muuten jääneet vähäiselle huomiolle.

Liisa Horelli on tutkinut nuorten verkostoja ja pohtinut vuorovaikutteisen suunnittelun suhdetta verkostoteoriaan. Horelli nostaa edellä kuvattujen kilpailukykyä korostavien kehittäjäverkostojen rinnalle arjen "seitit". Horellin mallissa verkostoja voidaan kutsua joko innovatiiviseksi ympäristöiksi tai valtautumisen areenoiksi (*platforms of empowerment*) näkökulmasta ja kokijasta riippuen.¹⁸ Kansalaisten näkökulmasta Horellin teoria täydentää Sotaraudan ym. tulkisevan kehittämisen mallia oleellisella tavalla. Horellin malli ei kuitenkaan ota kantaa suunnitteluteoriassa tyypilliseen valtakysymykseen, vaan lähtee siitä, että institutionaalinen suunnittelu perustuu osallistavaan politiikkaan, eli tarjoaa aktiivisesti kansalaisille mahdollisuutta tulla mukaan näihin verkostoihin.

Henkilöityvää toimintaympäristöä voidaan analysoida myös erilaisten roolien avulla. Verkostoissa on näkökulmasta riippuen tunnistettu muun muassa "rakentajia"¹⁹, "kutojia"²⁰ ja "draivereita"²¹. David M. Smith ja Maurice Blanc ovat tutkineet tiettyjen merkittävien henkilöiden (*prominent person*) roolia erilaisissa sosiaalisissa kon-

teksteissa ja todenneet heidän kykynsä kääntää, tulkita ja neuvotella asioita kahden erilaisen maailman välissä. Nämä aktivistit toimivat eräänlaisina välittäjinä (*intermediary*) tai salakuljettajina (*smuggler*) poliittisen ja professionaalien välissä.²² Tutkimusasetelmani näkökulmasta Smithin ja Blancin teoria voisi tarjota vaikuttamaan pyrkiville asukkaille tällaisen ”välittäjän” tai ”salakuljettajan” roolin verkostoyhteiskunnassa. Jos kuitenkin kaupunkisuunnittelun verkostot sulkeutuvat asukkailta, jää heidän roolikseen lähinnä se, mitä Pekka Himanen kuvaa käsitteellä ”hakkeri”.²³

Luottamus ja ”rakenteelliset reiät”

Verkostotutkimus on lisännyt kiinnostusta ihmisten välisten suhteiden ymmärtämisen, sillä ”verkostovoima” syntyy niiden varassa. Mark Granovetter jaottelee sosiaaliset siteet jatkuvasti ylläpidettyihin ”vahvoihin siteisiin” ja etäisempiin ja harvemmin ylläpidettyihin ”heikkoihin siteisiin”.²⁴ Ensin mainitut ovat merkityksellisiä erityisesti sosiaalisen koheesion ja sitoutumisen kannalta. Vahvoja siteitä ilmentävät muun muassa tiivis yhteydenpito, emotionaalisuus ja molemminpuolinen luottamus. Sekä yhteisöjen että organisaatioiden tutkimuksessa ovat perinteisesti korostuneet nämä vahvat sosiaaliset siteet. Heikot siteet puolestaan ovat tärkeitä informaatiokanavina ja voivat toteutua hyvinkin erilaisten toimijoiden, elämänpiirien ja yhteiskunnan osa-alueiden välillä. Granovetter on kritisoinut organisaatioita kyvyttömyydestä ymmärtää ihmissuhteiden merkitystä. Hän on korostanut juurevuutta²⁵ (*embeddedness*), joka näissä verkostoissa kehittyy. Juurevuus on siis rakenteellinen ominaisuus, jonka kehityshistoria ja jatkuvuus oleellisella tavalla vaikuttaa myös taloudellisten järjestelmien toimintaan.²⁶

Kiinnostus ihmisten välisiin suhteisiin ilmenee myös siinä, että niitä on alettu tutkia yhtenä pääomatekijänä, eli sosiaalisena pääomana. Sosiaalinen pääoma poikkeaa perinteisestä pääomakäsityksestä siten, että sitä ei voi paikantaa kenellekään kuuluvaksi, vaan se koituu kaikkien yhteiseksi hyväksi ja sitä syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.²⁷

Erilaiset empiiriset aineistot ja tutkimusasetelmat ovat johtaneet erilaisiin tulkintoihin sosiaalisen pääoman kehittymisestä. James Coleman on tutkinut sosiaalista pääoma perheiden ja koulujen muodostamisessa verkostoissa, joiden sisällä ihmisten väliset vahvat siteet nousevat myönteisenä tekijänä esille. Coleman tarkasteleekin sosiaalista pääomaa tällaisen sulkeutuvan rakenteen sisällä vaikuttavana resurssina.²⁸ Heikot siteet puolestaan korostuvat esimerkiksi Ronald Burtin teoriassa. Hän tutki eri organisaatioissa menestyneitä henkilöitä ja totesi sosiaalisen pääoman kehittyvän parhaiten niiden henkilöiden varassa, jotka liikkuvat mahdollisimman erilaisissa

ryhmissä ja välittävät tietoa, joka muuten jäisi näiden ryhmien sisälle. Burtin mukaan sosiaalinen pääoma ei siis ole kiinni tietyissä rakenteissa, vaan pikemminkin rakenteellisissa rei'issä (*structural holes*).²⁹

Eräs sosiaalisen pääoman teorian klassikoista on Robert Putnamin teos italialaisten kaupunkien menestymisestä.³⁰ Laajan empiirisen aineiston perusteella Putnam tekee sen johtopäätöksen, että kaupungeissa, joissa oli runsaasti kansalaistoimintaa mitä erilaisimmissa kerhoissa ja yhdistyksissä, demokratia toimi ja ne menestyivät myös taloudellisesti parhaiten. Putnam korostaa erityisesti horisontaalisten ruohonjuuritason verkostojen merkitystä luottamuksen syntymiseen ja siitä kumpuvaan yhteistyöhön.³¹ Putnamin väitettä on kritisoitu siitä, että syy ja seuraus sotkeutuvat siinä toisiinsa.³² Sosiaalisen pääoman tutkimuksissa tämä sama problematiikka nousee usein esille: ihmisten välisten suhteiden syy-seuraus-analyysi on diffuusi kysymys.

Sosiaalisen pääoman tutkimus avaa toimintaympäristön ymmärtämiseen näkökulmia, jotka tutkimusasetelmani kannalta voisivat olla relevantteja, esimerkkinä kysymykset yhteisöllisyydestä ja luottamuksesta. Ihmisten välisen luottamuksen tutkimiseen asti ulottuva työ vaatisi kuitenkin huomattavaa sekä teoreettista että metodologista laajennusta jo nyt laajaan aineistoon, minkä vuoksi joudun rajaamaan ne ulkopuolelle - samalla kuitenkin tunnistaen ja todeten näiden tekijöiden keskeisen merkityksen.

Internet

Verkosto on sosiaalinen rakenne ja verkko on teknologinen infrastruktuuri, josta internet on maailmanlaajuinen esimerkki. Verkoston olemassa olo ei edellytä teknologista yhteyttä, vaan voi rakentua muunkinlaisen ”kytkeytymisen” varaan, mitä edellä olen kuvaillut. Informaatioteknologia voi kuitenkin vahvistaa verkostoa ja verkostojen merkitystä. Käsittelen tutkimuksessani internetiä tällaisena verkoston toimintaa mahdollisesti tukevana työkaluna.

Informaatiotekniikan merkityksestä maailman muuttajana on kiistelty paljon. Joidenkin kuten Castellsin mukaan teknologia on yhteiskunnan perustavanlaatuinen ulottuvuus. Yhteiskunnat kehittyvät ja muuttuvat kulttuuristen, taloudellisten, poliittisten ja teknologisten tekijöiden monimutkaisen vuorovaikutuksen kautta. Teknologia on aina ymmärrettävä tässä monisyisessä kehityksessä, mutta samalla on ymmärrettävä myös teknologian oma dynamiikka. Castells väittää, että tämän vuosisadan yhteiskunnallinen paradigma perustuu informaatioteknologiaan. Hänen infor-

mationalismiksi nimeämänsä paradigma on vähitellen syrjäyttämässä industrialismin.³³

Toisen näkemyksen mukaan informationalismien paradigmatte ei ole perusteita. Frank Webster jakaa laajassa informaatioyhteiskunnan teorioita käsittelevässä analyysissään alan teoreetikot kahteen ryhmään.³⁴ Toisessa ovat jälkiteollista aikakautta ja sen postmodernia olemusta korostavat teoreetikot kuten Daniel Bell, Jean Baudrillard ja Castells, jotka kirjoittavat informaatioyhteiskunnasta uudenlaisena yhteiskuntamallina.³⁵ Toisessa ryhmässä ovat teoreetikot, jotka korostavat informaatioyhteiskuntaa vanhan kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen jatkumona; esimerkkeinä Webster mainitsee uusmarxilaisen Herbert Schillerin, kansallisvaltiosta ja väkivallasta kirjoittaneen Anthony Giddensin ja Jürgen Habermasin kirjoitukset julkisesta sfääristä.³⁶

Tutkimukseni kannalta ei ole teoreettisesti tärkeää, onko ”informationaalisessa kehityksessä” kyse uudenlaisesta yhteiskunnallisesta paradigmatte vai ei, ja edustaako se teknologista determinismii vai ei.³⁷ Käytännön tasolla informaatioteknologia on tavalla tai toisella mukana lähes kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, myös kaupunkisuunnittelun osallistumisprosesseissa. Alkueletukseni on, että internetin ominaisuudet ovat asukasaktivismille mahdollisuus. Muun muassa Sinikka Sassi on tutkinut verkon demokraattista potentiaalia ja todennut sen yhdeksi mahdolliseksi voimatekijäksi kansalaisten identiteetin vahvistumiseen, millä on huomattava sosiaalinen merkitys politiikan perustana.³⁸

Kansalaisyhteiskunnan ja aktivismin kannalta verkon tärkeimmät ominaisuudet ovat sen julkisuus ja sen kyky kytkeä.³⁹ Verkkojulkisuus voi olla kansalaislähtöistä, mikä perinteisissä viestimissä on ollut vaikeaa tai jopa mahdotonta järjestää. Seija Ridellin tutkimukset kansalaislähtöisen verkkojulkisuuden vaikutuksista paikallisjulkisuuteen Tampereella osoittivat, että verkkojulkisuus asemoi kansalaiset uudella tavalla sekä suhteessa journalistisesti tuotettuun paikallisjulkisuuteen että viranomaisjulkisuuteen.⁴⁰ Kansalaisvaikuttaminen mediakulttuurissa edellyttää kuitenkin toimijoilta aktiivisuutta, jopa proaktiivisuutta, johon sisältyy monenlaista yksilöllistä ja yhteiskunnallista kyvykkyyttä.⁴¹ Näiden haasteiden edessä vaikuttamaan pyrkivät asukkaat kaupunkisuunnittelun toimintaympäristössä ovat.

Strategisuus, intressi ja yhteisösubjekti

Strateginen toiminta perustuu intressiin. Intressi voi olla muun muassa yksilöllä, ryhmällä, kaupungilla tai yrityksellä ja siihen voi sisältyä mitä erilaisimpia ajatuksia taloudellisesta voitosta, kilpailukyvyistä, menestymisestä, hyvinvoinnista jne. Intressiä on vaikea kuvitella ilman subjektia. Kyseessä on aina jonkun intressi, olipa tämä joku sitten yksi henkilö, ryhmä tai suurempi organisaatio. Strategisella toiminnalla tämä subjekti pyrkii edistämään oman intressinsä menestymistä, Habermasin sanoin strateginen toiminta on menestysorientoitunutta, mutta päinvastoin kuin Habermas, väitän, että sitä on joka paikassa, myös ihmisten elämismaailmassa – se on jopa ihmisten oikeus.

Mitä suurempi yhteisö intressiä määrittelee, sitä monimutkaisemmaksi muuttuu subjektin käsite. Yhteisön edellytykset toimia subjektina on paitsi filosofinen myös yhteiskunnallinen vallankäyttökysymys. Kunta on esimerkki monimutkaisesta subjektista. Sen määrittely perustuu asukkaiden itsehallintoon, jossa asukkailla on oikeus ja myös intressi määritellä kuntasubjektin toimintaa. Se tarkoittaa vaikuttamista.

Asukkaiden vaikuttamisen halussa ja tarpeessa on eroja. On ihmisiä, joita vaikuttaminen ei kiinnosta, ja niitä, joita kiinnostaisi, mutta eivät syystä tai toisesta voi vaikuttaa. Joku ajattelee vaikuttavansa sillä, että äänestää, vastaa tehtyyn kyselyyn tai osallistuu eri tilaisuuksiin. Tällaisessa tilaisuudessa hän saattaa todeta, että ”ei tää kuitenkaan vaikuta mihinkään”, paljastaen samalla osallistumisen taustalla olevan vaikuttamisen tarpeen. Jonkun toisen vaikuttamispyrkimys on määrätietoisempaa ja hän näkee erityistä vaivaa tavoitteidensa puolesta. Toiminta muuttuu aloitteelliseksi ja tavanomaista osallistumista omaehtoisemmaksi.

Strategisessa toiminnassa tavoitteiden asettaminen edustaa *klassista lähestymistapaa* ja se tukeutuu rationaalisen ajatteluun. Klassiseen strategisuuteen kuuluu myös suunnittelu, joka on analyttistä, systemaattista ja laskelmoivaa.⁴² Klassisella strategialla voi menestyä silloin, kun toimintaympäristö on vakaa ja siten rationaalisesti ennakoitavissa. Suunnitteluteoriassa edellä esitetty Faludi edustaa klassista strategista ajattelua.

Klassisen strategisuuden rinnalle Markku Sotarauta on nimennyt kolme muuta lähestymistapaa strategiaan, evolutionaarisen, systeemisen ja prosessuaalisen strategisuuden. Nämä eroavat toisistaan sekä suhteessa strategian tuloksiin että itse prosessiin.⁴³

Evolutionaarisen lähestymistavan edustajat eivät usko rationaaliseen ajatteluun perustuvaan toimintaan, vaan pikemminkin muistuttavat siitä, että strategia saattaa olla vaarallinen harhakuva. Ainoa mikä ratkaisee, on innovaatioiden ja ideoiden runsaus, joista markkinat valitsevat parhaat.⁴⁴

Systeeminen lähestymistapa strategiaan korostaa strategian kulttuurista kontekstia. Keskeiseksi teemaksi nousee toimijoiden kietoutuminen erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin, jotka vaikuttavat strategisen toiminnan tavoitteisiin ja keinoihin. Systeemiseen lähestymistapaan sisältyy myös usko organisaatioiden kykyyn suunnitella ja toimia tehokkaasti muuttuvassa maailmassa. Käytännön näkökulmasta systeemisen lähestymistavan etu on ennen kaikkea sen pyrkimys tunnistaa kulttuurisesti erilaisia toimintaympäristöjä ja ymmärtää strategioiden riippuvuus näistä ympäristöistä.⁴⁵ Edellä kuvatut oppivat systeemit ovat esimerkkejä tästä ajattelusta.

Prosessuaalinen lähestymistapa strategiaan jakaa evolutionaarisen epäluulon rationaalisen strategisen suunnittelun kyvykkydestä. Mutta sen edustajat eivät ole vakuuttuneita markkinoidenkaan mahdollisuuksista maksimoida voitto tai johtaa haluttuihin tuloksiin. Prosessualistit epäilevät tavoitteiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä tai strategisen johdon hallitsevaa asemaa strategian muodostumisessa. Prosessuaaliseen lähestymistapaan liittyy strategian emergenttisuuden mahdollisuus: strategia voi syntyä tiedostamattomasti ja muista aikomuksista huolimatta toiminnan kautta, jatkuvana vuorovaikutusprosessina luomisen ja toteuttamisen välillä. Prosessuaalinen lähestymistapa siis hyväksyy moninaisuuden ja kompleksisuuden jättäen tilaa myös itseorganisoitumiselle ja itseohjautuvuudelle. Se korostaa epäselvyyden hallintaa ja oppimista jatkuvan kommunikaatio- ja neuvotteluprosessin avulla.⁴⁶

Näiden neljän lähestymistavan rinnalle Sotarauta nostaa *interpretatiivisen, tulkitsevan näkökulman*, jossa strategia on lähinnä konseptuaalinen kartta. Inhimillinen toimija ei vain reagoi toimintaympäristöönsä, vaan luo merkityksiä toimintaympäristöstä saamistaan impulsseista. Merkitysten luominen perustuu siihen, mitä aiemmin on tapahtunut, ja toisaalta siihen, mitä toimija ymmärtää parhaillaan tapahtuvaksi. Sotaraudan ym. kehittämä tulkitseva kehittäminen, jonka edellä verkostojen yhteydessä toin esille, on tämän strategisen ajattelutavan johdannainen. Tulkitsevasa näkökulmassa korostuu yksilöiden kognitiivinen toiminta. Strategiaprosessissa ovat tärkeitä ne merkitykset, joita prosessiin osallistuvat ryhmät ja yksilöt tapahtumille antavat. Loppujen lopuksi tavoitteellinenkin toiminta on Sotaraudan mukaan enemmän tavoitteita luovaa ja tulkitsevaa kuin tavoite-keino-kehikon puitteissa olevaa rationaalista toimintaa. Interpretatiivinen lähestymistapa hyväksyy tavoitteiden tulkinallisen luonteen ja antaa organisaatioiden kommunikaatio- ja oppimispro-

sessien tehtäväksi jatkuvasti uudistaa ja kehittää tavoitteita tuomalla ne keskusteluun.⁴⁷

Strategisuus kaupunkisuunnittelussa on osa rationaalisen suunnittelun perintöä. Ensimmäinen strategisen suunnittelun kausi oli 1960-70-luvulla, jolloin teknis-rationaalinen usko suunnittelujärjestelmän kykyyn ohjata yhteiskunnan kehitystä oli vahva. Strategisen suunnittelun merkitys tässä yhteydessä tulee hyvin esille 1970-luvun suunnitteluteoriassa. Andreas Faludi asetti strategisen suunnittelun koko muun suunnittelutoiminnan yläpuolelle ja korosti strategisen suunnittelun itsenäistä asemaa suhteessa alempiin suunnittelutasoihin.⁴⁸

1970-luvulla strategista ajattelua avattiin alloktiivisuuden ja innovatiivisuuden käsitteiden avulla.⁴⁹ Faludi korosti ajattelussaan strategisen suunnittelun alloktiivista puolta. Strateginen suunnittelu on ennen kaikkea alloktiivaa vallankäyttöä, painotusten ja kehysten määrittelyä, joka ohjaa koko suunnittelutoimintaa ja jolla turvataan suunnittelun kokonaisvaltaisuus. Friedmann sen sijaan korosti suunnittelun innovatiivista puolta. Friedmannin alhaalta ylöspäin rakentuvassa suunnittelujärjestelmässä innovatiiviset ajatukset syntyvät muutaman hengen tilapäisissä toimintaryhmissä ja välittyvät niistä muuhun organisaatioon.⁵⁰

Faludin ja Friedmannin esimerkit osoittavat kaksi erilaista tapaa rakentaa strategian takana olevaa subjektiä: ylhäältä alaspäin ja alhaalta ylöspäin. Subjektin ja strategian yhteys on tärkeä, sillä strategian toteuttamisella on yleensä sitä paremmat edellytykset, mitä vahvemmin se perustuu yhteisesti jaettuun näkemykseen (*shared vision*) tai merkitykseen, jota Sotarauta korostaa. Klassisessa strategia-ajattelussa tavoitteet asetetaan yleensä ylimmässä johdossa, josta ne eri tavoin pyritään siirtämään koko yhteisöön, ”sitouttamaan” työntekijät ja ”osallistamaan” kansalaiset. Yhä useammin organisaatioteoriassa painotetaan kuitenkin strategiaprosessia alhaalta ylöspäin tapahtuvana sosiopsykologisena prosessina. Huomio keskittyy tällöin erityisesti ihmisten väliseen toimintaan, sen reflektiivisyyteen, luovuuteen ja innovatiivisuuteen.

Kunnallisessa toiminnassa kansalaisten suora osallistuminen ei klassiseen strategia-käsitykseen juurikaan mahdu. Faludi esittää kuitenkin mahdollisuuden: kansalaisten osallistuminen on tärkeää suunnittelun innovatiivisuuden kannalta. Kansalaisilta tulevat erisuuntaiset ja ristikkäiset (divergentit) ajatukset ovat impulsseja, joita strategisesti valppaan suunnittelujärjestelmän kannattaa seurata. Sotarauta mainitsee viisi erityyppistä impulssia, jotka voivat olla strategisesti merkityksellisiä: kannustavat, edellytyksiä luovat, mahdollisuuksia avaavat, kyseenalaistavat ja provokatiiviset impulssit.⁵¹ Kansalaisten näkökulmasta osallistumisen vaikuttavuus suunnitteluun on klassisen strategia-käsityksen mukaan näin ollen riippuvaista siitä, mikä stra-

teginen painoarvo, minkälainen impulssi heidän esittämänsä asia suunnittelujärjestelmän kannalta on. Vaatimus on haastava.

Faludin esittämä suunnittelujärjestelmä edustaa teknisrationaalisen tietokäsityksen ja klassisen strategianäkemyksen yhdistelmää puhtaimmillaan. Friedmannin ajattelussa on jo viitteitä tietokäsityksen muuttumisesta, erilaisten tiedon muotojen olemassa olostä ja niiden välisestä jatkuvasta transaktiosta. Käsitys tiedosta sosiaalisena konstruktiona onkin vähitellen muuttanut suunnittelun teknis-rationalistista ajattelua, kommunikation merkitys on korostunut ja se on heijastunut myös suunnitteluteorian strategiäkäsityksiin.

Patsy Healeyn mukaan Donald Schönin teoria reflektiivisestä ammatinharjoittajasta oli ensimmäinen selkeästi suunnittelun viitekehykseen sovellettu teoria toiminnan ja oppimisen välisestä suhteesta ja siihen oleellisesti kytkeytyvästä reflektiokäsitteestä. John Bryson ja Barbara Crosby puolestaan olivat Healeyn mukaan ensimmäisiä, jotka kehittivät vuorovaikutteisuuden perustuvaa strategiaprosessia julkiseen toimintaympäristöön ja sovelsivat siten Schönin sosiopsykologista teoriaa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä, jossa valtasuhteiden ymmärtäminen nousi vuorovaikutuksen keskeiseksi osaksi. Bryson ja Crosby korostivat ennen kaikkea strategian laadintaprosessia ja vertasivat sitä näytelmään, jota innovatiiviset avainhenkilöt (päättökentekijät ja mielipidejohtajat) vetävät erilaisilla foorumeilla, areenoilla ja tuomioistuimissa (*forums, arenas, courts*).⁵²

Suunnitteluteoriassa on yritetty rakentaa strategiaa myös habermasilaisen kommunikatiivisen toiminnan kautta.⁵³ Patsy Healey on kritisoinut Brysonin ja Crosbyn strategia-ajattelua ja todennut sen olevan kylläkin yhteistoiminnallista, mutta jäävän silti liiaksi strategisten johtajien ja innovaattoreiden varaan ja tukevan siten implisiittisesti kilpailuyhteiskuntaa. Healeyn mukaan tietoa ja ymmärrystä tuotetaan kollaboratiivisissa, sosiaalisissa oppimisprosesseissa, ei autonomisten toimijoiden abstrakteilla manipulointitekniikoilla.⁵⁴ Toteamus osoittaa, kuinka vaikeasti johtajuus ja management ovat sovitettavissa habermasilaiseen kehykseen.

Healeyn mukaan kommunikatiivinen strategiaprosessi perustuu jo aiemmin esillä olleen, laajapohjaisen osallisfoorumin toimintaan.⁵⁵ Healey korostaa strategian laajan hyväksynnän merkitystä. Laajapohjaisuuden vaatimusta perustellaan yhteiskunnallisena legitimaatiokysymyksenä.⁵⁶ Foorumin idea on lainattu Brysonilta, mutta sen toiminta on siirretty Habermasin kommunikatiivisen toiminnan mukaiseen viitekehykseen. Healey ei Brysonin tavoin korosta avainhenkilöiden keskeistä asemaa tai johtajuutta, vaan sitä, miten tärkeää on tunnistaa kaikki ne, joilla ylipäätään on ”asianosaisuus paikkaan” (*stake in place*).⁵⁷ Kommunikatiivinen strategiatyö alkaa osallisten kartoituksella, jossa heidät määritellään alueellisia ja toiminnallisia

perusteita käyttäen niin täydellisesti kuin mahdollista. Kartoitus on Healeyn mukaan eettisesti haastava vaihe. Hän korostaa prosessin käynnistämistä, osallisten kartoituksen on tapahduttava institutionaalisen toiminnan puitteissa hyvissä ajoin ennen kuin erilaiset voimatekijät ja äänekkäimmät toimijat pääsevät määrittelemään, miten foorumi rakennetaan.⁵⁸ Vaatimus noudattaa habermasilaista ajatusta siitä, miten keskustelua saadaan tai voidaan käydä vasta kun yhteisestä kentästä on sovittu.

Ajatus kommunikatiiviseen rationaalisuuteen perustuvasta strategiaprosessista, *strategy-making through inclusionary argumentation*⁵⁹, on hämmäntävä Habermasin toiminnan typologiaa ajatellen. Kun Habermas nimenomaan erottaa toisistaan menestysorientoituneen strategisen toiminnan ja yhteisymmärrystä tavoittelevan kommunikatiivisen toiminnan ja määrittelee kommunikatiivisen toiminnan tavalla, jota on mahdoton yhdistää strategiseen toimintaan, on Healeyn esittämä strategia-prosessi outo.⁶⁰ Myös Healey itse hieman epäilee, voiko hänen tavoittelemansa laajapohjainen strategia (*broadly-based strategy*) olla mahdollinen.⁶¹ Muutenkin suunnitteluympäristön hajanaisuus ja moniarvoinen yhteiskunta ovat vaivoja sovitettavissa Healeyn institutionaalisen osallisuusfoorumin vaatimuksiin.⁶² Moni tutkimus on lisäksi osoittanut, että valovoimaisimmat strategiat ja innovatiivisimmat toimintamallit syntyvät usein epämuodollisissa puitteissa. Healeyn foorumimalli ei anna mahdollisuutta tällaiselle asioiden spontaanille esiinnousulle ja epämuodolliselle toiminnalle, vaan pyrkii päinvastoin tarkoin ja ennakolta määrittelemään prosessin kulun. Brysonin ja Crosbyn alkuperäiseen foorumiajatteluun kuuluneet avainhenkilöt ja mielipidejohtajat ovatkin habermasilaisuuden myötä kadonneet strategiafoorumilta.

Suunnitteluteoriassa esitetyt mallit joko ylhäältä alaspäin tai laajapohjaisesti alhaalta ylöspäin rakentuvasta strategiasta ovat kansalaisen näkökulmasta eri tavoin ongelmallisia. Luvun alussa esittämäni verkostoituminen ja siihen liittyvä tulkitseva toiminta tarjoaa vaikuttamaan pyrkivän kansalaisen kannalta enemmän mahdollisuuksia strategiseen toimintaan kuin suunnitteluteorian institutionaaliseen lähestymistapaan sidottu strategisuus.

Viitteet

- 1 Castells 1996, 470
- 2 Hoepner 2002. Hoepner viittaa Alvin Tofflerin vuonna 1980 julkaisemaan tulevaisuutta käsittelevään teokseen *The Third Wave*, jossa hän määrittelee verkostot kolmannen aallon organisaatiomuodoksi.
- 3 Mm. Powell 2000
- 4 Castells 1996, 470-471
- 5 Stähle ja Sotara 2002, Kostiainen 2002, Sotara, Linnamaa ja Suvinen 2003.
- 6 Kostiainen 2002, 275.
- 7 Sotara ym. 2003, 63
- 8 Sotara ym. 2003, 41
- 9 Sassen 2001
- 10 Harcourt ja Escobar 2002
- 11 Hoepner 2002, 227
- 12 Castells 1996, 470
- 13 Miettinen 1998. Latour käyttää näistä verkoston ”toimijoista” käsitettä aktantti, *actant*. (Latour 1987, 84 ja 89)
- 14 Healey 1997, 58-59
- 15 Hillier 2000
- 16 Hillier 2000, 51
- 17 Innes ja Booher 1999c ja 2000b, Booher ja Innes 2000
- 18 Horelli 2003.
- 19 Sotara ym. 2003
- 20 Horelli 2003,
- 21 Sotara ym. 2003
- 22 Smith ja Blanc 1997. Suomessa ainakin muutamat naistutkijat ovat kirjoittaneet välittävän tason merkityksestä ja agenttiudesta eri maailmojen välissä. Horelli ja Vepsä 1995, Horelli, Kyttä ja Kaaja 1998
- 23 Esimerkkeinä vahvoista, suljetuista rakenteista Himanen mainitsee suljetut yritykset ja valtion virastot, jotka hakkerit haastavat omilla, niin sanotuilla hakkerieettisillä toimintatavoillaan. Hakkerietiikan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat Himasen mukaan avoimuus, epämuodollisuus ja intohimoinen asenne tekemiseen. Himanen 2001, 70-79. Intohimon käsite on yhteistä sekä Himasen hakkerietiikalle että Polanyin tiedon teorialle: *The personal participation of the knower in the knowledge he believes himself to possess takes place within a flow of passion.*” Polanyi 1998(1958), 300.
- 24 Granovetter 1973
- 25 *Embeddedness* on juurevuuden lisäksi käännetty suomeksi myös uppoutuneisuudeksi tai imeytyneisyydeksi.
- 26 Coleman 2000
- 27 Lesser 2000
- 28 Coleman 2000
- 29 Burt 1992
- 30 Putnam 1993
- 31 Putnam 1993, 174-176
- 32 Portes 2000
- 33 Castells 1996, Castells 2001
- 34 Webster 1995
- 35 Myös Mark Poster, Michel Piore, Charler Sabel ja Larry Hirschhorn. Webster 1995, 5
- 36 Myös Michel Aglietta, Alain Lipietz, David Harvey, Nicholas Garnham. Webster 1995, 5
- 37 Webster 1995, 195

- 38 Teknologian mahdollisuuksia demokraattisissa prosesseissa on myös epäilty, erityisesti Frankfurtin koulukunnassa: esimerkkeinä Adornon käsite *totaalihallinto*, Marcusen *yksilöllisyys* ja Habermasin *elämismailman teknistymisen* ilmentävät omilla tavoillaan epäilyä teknologian mahdollisuuksiin, ”teknologiauskoon”, mikä Castells-kritiikissäkin on nähtävissä. Feenberg 1998, Häyrynen-Alestalo 2000
- 39 Sassi 2000, 77
- 40 Ridell 2000
- 41 Suoranta ja Ylä-Kotola 2000, 11
- 42 Sotara 1996, 173-4
- 43 Sotara 1996, 171
- 44 Sotara 1996, 177
- 45 Sotara 1996, 175-6
- 46 Sotara 1996, 178-181
- 47 Sotara 1996, 181-2
- 48 Faludi 1973, 210-222
- 49 Friedmann 1973, 17 ja Faludi 1973, 218
- 50 Friedmann 1973, 17
- 51 Sotara 1996, 313-314
- 52 Healey 1997, 258-263, Bryson ja Crosby 1993
- 53 Esimerkiksi Sager 1994, Healey 1997, Sotara 1996
- 54 Healey 1997, 262-263
- 55 Healey 1997, 269-272
- 56 Healey 1997, 247
- 57 Healey 1997, 91
- 58 Healey 1997, 271
- 59 Healey 1997, 263
- 60 Kommunikatiivisen toiminnan yhdistämistä strategiseen toimintaan on kritisoinut muun muassa Kimmo Lapintie, Lapintie 1999.
- 61 Healey 1997, 247
- 62 Campbell ja Marshall 2000

Yhteenveto

Kommunikatiivisuutta korostava suunnitteluteoria asettaa keskiönsä ihmisten elämismailman ja suunnittelun kohtaamisen. Erot eri teorioiden välillä syntyvät sen suhteen, miksi elämismailman ja suunnittelun kohtaaminen on tärkeää, ja siitä, miten se tapahtuu. Myös tämän tutkimuksen teoreettisesti mielenkiintoiset kysymykset liittyvät asukkaiden arkiympäristön ja suunnittelun kohtaamisen mahdollisuuksiin ja ehtoihin. Kysymys on mielestäni sama, jonka Castells on esittänyt sillanrakennuksen haasteena.

Suunnitteluteoriassa on pääsääntöisesti tarkasteltu suunnittelua suunnitteluinstituution sisältä päin, mikä näkyy instituutiolähtöisen näkökulman korostumisena. Asukkaiden ”paikka” suunnittelussa määrittyy tämän seurauksena suhteessa suunnitteluinstituution sisällä vallitseviin käsityksiin niin yhteiskunnasta, suunnittelun tehtävistä kuin tavoitteista. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suunnitteluinstituutiota ulkoapäin, niiden asukkaiden näkökulmasta, jotka pyrkivät vaikuttamaan instituution toimintaan niillä oikeuksilla, jotka heille on annettu.

Suunnitteluteorian ja organisaatioteorian rinnakkainen kuljettaminen perustuu tutkimuksessani niiden toinen toistaan täydentävään fokukseseen. Koko ajan joudun kuitenkin pohtimaan niiden erilaista kontekstia; kaupunkisuunnittelu on osa demokraattista itsehallintoa, kun taas organisaatioteoria useimmiten kytkeytyy liiketalou-

dellisiin tavoitteisiin. Mielenkiintoni on alun perin herättänyt juuri tämä samankaltaisuuden ja erilaisuuden tunnistamisen merkitys.

Kaupunkisuunnittelu muodostaa oman käytäntöyhteisön, joka institutionaalisesti kiinnittyy sekä osaksi kaupungin itsehallinnollista päätöksentekoa että osaksi siihen kuuluvaa asiantuntijavalmistelua. Tutkimuksen empiirisen aineiston avulla pyrin selvittämään sitä, miten asukkaiden mukaantulo tähän käytäntöyhteisöön todellisissa kaupunkisuunnittelutilanteissa tapahtuu. Tapaustutkimusten painopiste on kaupunkisuunnittelua koskevassa valmistelussa, jonka prosesseihin vuorovaikutus lainsäädännössä on kytketty.

Valmistelukäytäntö pitää sisällään suunnitteluprosessiin sisältyvän tiedonmuodotuksen, minkä vuoksi käsittelen suunnitteluprosessia lähinnä tiedonrakennusprosesseina. Lähelle menevä, toiminnan tarkastelun kautta tapahtuva empiirinen osa fokusoi tämän vuoksi erityisesti siihen, missä, miten ja minkälaista tietoa vaikuttamaan pyrkivät asukkaat suunnitteluprosesseissa tuottavat – ja minkälaista tietoa valmistelu tuottaa.

Tiedonrakennuksen avulla on myös mahdollisuus tarkastella kaupunkisuunnittelukäytännössä vallitsevaa käsitystä asiantuntijuudesta. Oppiviin organisaatioihin liittyvä teoria dynaamisesta ja jaetusta asiantuntijuudesta koskee erityisesti suhtautumista perifeerisestä asemasta kyseiseen käytäntöön tuleviin toimijoihin. Miten kaupunkisuunnittelukäytäntö suhtautuu asukastoimijoihin, jotka osallistuvat valmisteluun marginaalista? Mahtuuko asukkaiden asiantuntijuus tähän käytäntöön, ja millä ehdoilla?

Asukastoiminnan kannalta verkostot tarjoavat potentiaalisen vaikuttamismahdollisuuden suhteessa institutionaaliin käytäntöihin jättäen tilaa asukkaiden itseorganisautumiselle ja epämuodollisille toimintatavoille. Verkostoituminen on mahdollisuus omaehtoiseen lähelle menemiseen, joka tiedon jakamisen kannalta on tärkeää. Ja verkostoituminen on myös sosiaalista ”kudontaa”, jonka avulla muun muassa asiantuntijuutta voi rakentaa. Verkostoissa intressit ja toiminnan strategisuus tulevat esille, mutta verkostoihin sisältyvät myös luottamus ja vuoropuhelu.

Vaikeimpana teoreettisena kysymyksenä tutkimuksessani pidän kokemuksellisen tiedon tuomista suunnittelun eksplisiittiseen ilmaisuun, mikä asukkaiden arkikokemuksen vaikuttavuuden kannalta on aivan keskeinen kysymys. Koska olen korostanut ymmärtämisen ja sitoutumisen merkitystä, sekä määritellyt paikallisen tiedon keskeiseksi lähtökohdaksi, pyrin tutkimuksessani kaikin keinoin tunnistamaan myös tämän tiedon hiljaisuuden kaupunkisuunnittelun tiedonrakennuksessa. Tätä pyrki-

- tieto toiminnassa ja käytännössä
- paikallinen tieto, ihmisten kohtaaminen ja rikas vuorovaikutus kulttuurisen juurevuuden perustana
- kaupunkisuunnittelu itsehallintoon kuuluvana tiedonrakennusprosessina
- asukasosallistuminen vaikuttamisena suunnittelun tiedonrakennukseen
- suunnitteluasiakirjat tiedonrakennuksen (ja osallistumisen) reifikaationa
- asiantuntijuus käytäntöyhteisönä ja sosiaalisena positiona
- dynaaminen, jaettu asiantuntijuus uutta synnyttävän tiedon edellytyksenä
- vaikuttaminen strategisena toimintana
- verkostoituminen vaikuttamisen strategiana

Kuva 3.1. Tutkimuksen teoreettiset avainkäsitteet.

mystäni olen ruokkinut monien teoreetikkojen näkemyksillä; näistä Polanyi, Bohm, Friedmann ja Nonaka ovat tärkeimmät.

Paikallisen tiedon tuominen suunnitteluun on käyttämieni teoreettisten lähteiden perusteella vaikeaa ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin siihen liittyy kokemuksen jakamisen haaste, joka voidaan myös ilmaista hiljaisen tiedon käsitteen avulla: miten hiljaista tietoa jaetaan ihmisten kesken? On vaikea kuvitella, että tieto, jota kuvataan sanoilla kokemus ja ymmärrys, voisi muuttua intersubjektiviseksi ilman ihmisten kasvokkain tapahtuvaa kohtaamista ja sen mahdolliseksi tekemää vuorovaikutusta. Tämä ajatus onkin yhteinen kaikille edellä mainitsemilleni teoreetikoille. Ihmisten kohtaaminen on siis suunnittelun keskeinen perusta.

Toinen paikalliseen tietoon liittyvä ongelma koskee sitä, miten ympäristökokemus on ilmaistavissa suunnittelussa vakiintuneilla tavoilla. Kysymys on Etienne Wengerin esittämästä reifikoitumisen vaatimuksesta. Osallistuminen johonkin käytäntöön saa merkityksensä paitsi sosiaalisessa prosessissa, myös sen rinnalla tapahtuvana konkretisoitumisena. Asukkaiden osallistumisen pitäisi jollakin tavalla todentua suunnitteluprosessissa. Pohdittavaksi jää, mitä se on.

Organisaatioteoria ja sen taustalla vaikuttanut oppimisteoria on herättänyt kiinnostukseni pohtia vuorovaikutuksen merkitystä suunnittelun tiedonmuodostuksessa, eli sisältöjen kehittämisessä. Käytän organisaatioteoriassa esitettyjä tiedonrakennus-

teorioita apunani analysoidessani tutkimuksessani sitä, miten erilaiset näkökulmat rakentuvat osallistumisen ja vaikuttamisen myötä. Suunnitteluprosessista pyritään tunnistamaan erilaiset kommunikointitilanteet ja niiden tarjoamat erilaiset edellytykset näkökulmien väliselle vuorovaikutukselle, sisältöjen kehittämiseksi ja myös luovuudelle.

Suunnitteluteorian kommunikatiivisessa traditiossa vuorovaikutuksen merkitys suunnittelun tiedonmuodostukseen on jäänyt taka-alalle; teoriaa pitää keriä niinkin kauas kuin 1970-luvulle, ennen kuin vuorovaikutuksen uusia ratkaisuja synnyttävä innovatiivinen luonne tulee esille. Vuorovaikutuksen inspiroivan olemuksen tunnistaminen haastaakin suunnitteluteorian kommunikatiivisen tradition.

Yhteenvetona esittämistäni teorioista voin siis löytää monta syytä siihen, miksi vuorovaikutus on tavoiteltavaa:

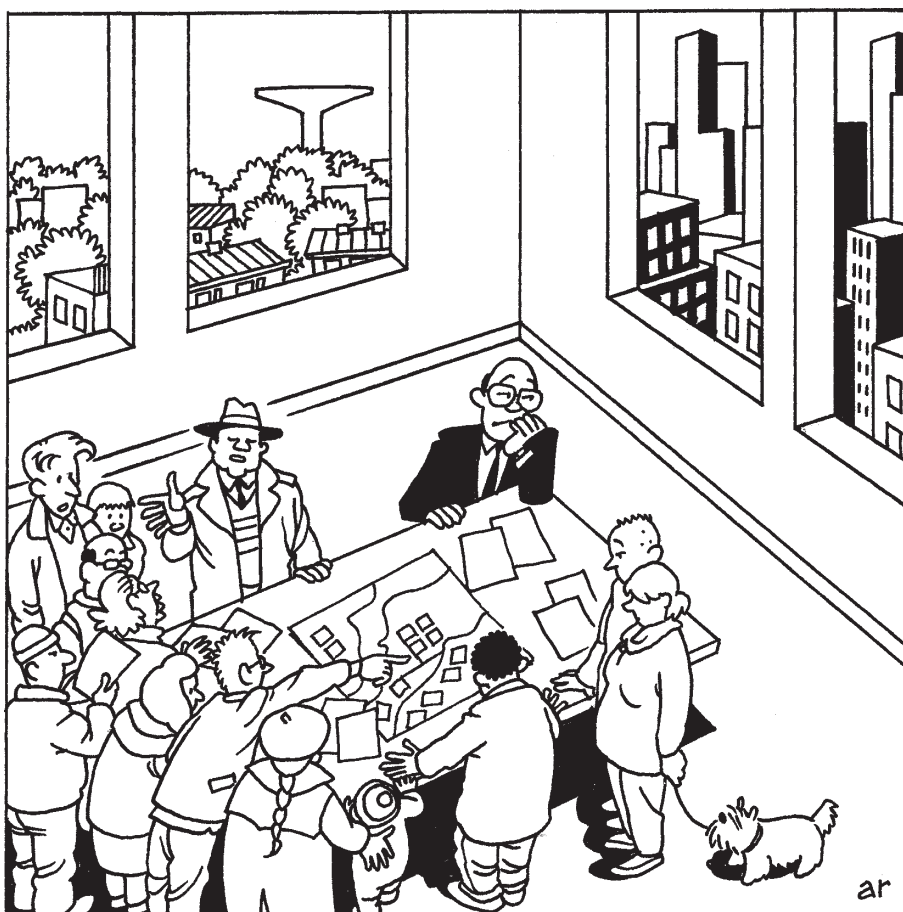
- vuorovaikutus lisää ymmärrystä ihmisten välillä,
- vuorovaikutus tukee tiedonrakennusta erilaisten näkökulmien välillä, mahdollistaa hiljaisen tiedon jakamisen,
- vuorovaikutus innostaa ja inspiroi, mikä tukee innovatiivisuutta,
- vuorovaikutus vahvistaa luottamusta kasvattaen yhteisön sosiaalista pääomaa ja
- vuorovaikutus laajentaa asiantuntijuutta dynaamisemmaksi.

Tässä teoreettisessa viitekehyksessä siirryn tutkimuksessani tapaustutkimusten tarkasteluun. Viitekehyksen avulla olen avannut tutkimuskysymyksiä empiirisen osan tueksi (taulukko 3.1).

Tutkimuskysymys	Tapaustutkimuksiin kohdistuvat empiiriset kysymykset
Mitä asukasnäkökulma kaupunkisuunnittelussa tarkoittaa?	Minkälaisia näkökulmia asukkaat tuovat esille tapaustutkimuksissa? Mitä tiedon paikallisuus käytännössä tarkoittaa? Minkälaista asukkaiden tuottama tieto on?
Miten ja millä edellytyksillä asukasvaikuttaminen kaupunkisuunnittelussa toteutuu?	Miten asukkaat toimivat pyrkiessään vaikuttamaan? Mitä tapahtuu virallisessa osallistumisprosessissa ja mitä sen ulkopuolella? Mihin asukkaiden toiminnan vaikuttavuus perustuu? Minkälainen kaupunkisuunnittelun käytäntö asukkaiden näkökulmasta on? Miten asukkaat verkostoituvat ja mikä merkitys sillä tapaustutkimuksissa on?
Tukeeko kaupunkisuunnittelun käytäntö vuorovaikutusta ja tiedonrakennusta erilaisten näkökulmien välillä?	Minkälaisia asukkaiden kommunikointi- ja tiedontuottamisprosessit ovat? (virallisessa prosessissa, itseorganisoiduneessa prosessissa) Miten asukkaiden esittämät näkökulmat sovitetaan valmisteluaineistoon? Mitä asiantuntijuus merkitsee tapaustutkimuksissa? Mahtuuko asukkaiden asiantuntemus kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuskäytäntöön?

Taulukko 3.1. Tutkimuskysymykset kohdistaminen tapaustutkimuksiin.

OSA II

4 Verikartta ja asukkaiden vastaisu – tapaus Lauttasaari ja Helsingin yleiskaava 2002

Suhde tutkimusongelmaan – osajien hyökkäys 1

Lauttasaarelaiset ovat Helsingissä käsite, johon yhdistetään korkeasti koulutetut asukkaat ajamassa ja puolustamassa aktiivisesti asioitaan kaupungin poliittisella kentällä ja hallinnossa. Valmistelijat moittivat toimintaa omahyväiseksi ja pitivät Lauttasaaren asukkaita esimerkkinä kaikkea vastustavasta asukasliikkeestä. Lauttasaarelaiset ovat joillekin kaupunkisuunnittelijoille ja päätöksentekijöille ongelma, mutta sitä on myös suunnittelu kyseisen kaupunginosan asukkaille.

Tilanne lauttasaarelaisten ja valmistelijoiden välillä kärjistyi Helsingin yleiskaava 2002 -prosessissa, kun kaavan ensimmäiset alueidenkäyttöluonnokset mittavine merentäyttö- ja rantarakentamishdotuksineen tulivat julkisuuteen. Kilpailukykyisen kaupungin visio, jossa korkean teknologian yritykset, tehokas rakentaminen ja edullinen sijainti korostuvat, oli konkretisoitumassa Lauttasaaren ympäristössä, sillä alue sijaitsee kantakaupungin tuntumassa, Helsingin Ruoholahden ja Espoon Keilalahden kasvavien työpaikka-alueiden välissä. Kaupungin suunnittelema länsi-metro kulkisi toteutuessaan alueen halki ja lisäisi omalta osaltaan alueen rakentamispaineita. Näistä suunnitelmista alkoi prosessi, jota tapauksessani tutkin. Mitä tapahtuu, kun asukkaat kokevat suunnittelun sellaisena provokaationa tai hyökkäyksenä, että on ”pakko toimia”?

Ympäristökysymyksenä Lauttasaaren tapaus tuo esille hyvän elinympäristön ja jatkuvan kasvun vaatimusten välisen ristiriidan, johon kaupunkisuunnittelussa joudutaan ottamaan kantaa. Tapauksen paradoksi on siinä, että lauttasaarelaiset nousivat puolustamaan juuri sellaista ympäristöä, jolla osajista pitäisi tulevaisuudessa kilpailla. Lauttasaarelaisten mielestä Helsingin kaupunkisuunnittelu ei tuottanut hyvää asuinympäristöä eikä edistänyt asukkaidensa hyvinvointia.

Kaupunkisuunnittelullinen lähtötilanne

Taustatietoa Lauttasaaren kaupunginosasta

Lauttasaari on 375 ha:n suuruinen saari Helsingin kantakaupungin länsipuolella, meren erottamana, mutta siltojen yhdistämänä.¹ Saari kuului vuosisadan alussa Helsingin maalaiskuntaan ja vuodesta 1921 taajaväkisenä yhdyskuntana eli itsehallinnollisena alueena maalaiskunnasta erotettuun Huopalahden kuntaan.² Vuoden 1946 alueliitoksessa Lauttasaari liitettiin Helsinkiin. Tällä hetkellä Lauttasaaren kaupunginosa on yksi Helsingin 33 hallinnollisesta peruspiiristä. Saaren länsipuolella, heti pääsaaren vieressä olevan Koivusaaren jälkeen, on Helsingin ja Espoon kaupunkien välinen raja.

Lauttasaaren maanomistus poikkeaa Helsingin normaalitilanteesta oleellisesti. Helsingin kaupunki sai aikanaan valtiolta lahjoitusmaita ja on sen vuoksi alueensa suurin maanomistaja, kaupunki omistaa 12 700 ha eli yli kaksi kolmannesta kaupungin pinta-alasta.³ Lauttasaaressa näitä lahjoitusmaita ei ole ollut, vaan ennen vuoden 1946 alueliitosta lähes koko saari oli Tallbergin suvun omistuksessa. Liitoksen yhteydessä kaupunki sitoutui kaavoittamaan Lauttasaareen noin 30 000 asukkaan yhdyskunnan ja Tallbergin perikunta puolestaan luovutti kaupungille tarpeelliset katu- ja puistoalueet sekä julkisten rakennusten tonttimaat.⁴ Tästä historiasta johtuen muut tonttialueet Lauttasaaressa ovat pääsääntöisesti yksityisessä omistuksessa.

Ennen alueliitosta saaren rakentamista oli ohjannut Birger Brunilan vuonna 1913 Julius Tallbergin tilauksesta laatima rakennussuunnitelma. Brunilan kaava edusti klassista kaupunkisuunnittelua symmetrisine aukioineen ja kadunpäätteineen. Yleiset rakennukset oli sijoitettu näiden sommitelmien ympärille. Muutamat Lauttasaaren keskeiset katulinjaukset kuten Pohjoiskaari, Tallbergin puistotie ja Isokaari saivat muotonsa tässä suunnitelmassa ja ovat säilyneet tähän päivään saakka. Lauttasaaresta ei kuitenkaan tullut Brunilan suunnitelman mukainen huvilakaupunginosa, sillä pientalojen määrä jäi saarella vähäiseksi, eikä Brunilan suunnittelemista umpikortteleista yhtäkään rakennettu valmiiksi. Vuonna 1934 Brunila uudisti rakennussuunnitelman. Sen suurin rakenteellinen muutos oli tulevan Länsiväylän varaus saaren pohjoisosaan.⁵

Alueliitoksen aikaan saarella oli 150 huvilaa ja Lauttasaaren kartano sekä muutama 1930-luvulla rakennettu kerrostalo. Ole Gripenbergin 1930- ja 40-luvuilla laatimat asemakaavaehdotukset edustivat avointa tilanmuodostusta ja toivat saarelle myös 6-7-kerroksisia asuintaloja. Ehdotukset ohjasivat rakentamista, mutta niitä ei koskaan vahvistettu. Vahvistetun asemakaavan Lauttasaari sai vasta vuonna 1951 ja

Kuva 4.1. Lauttasaaren kartta vuodelta 2003.

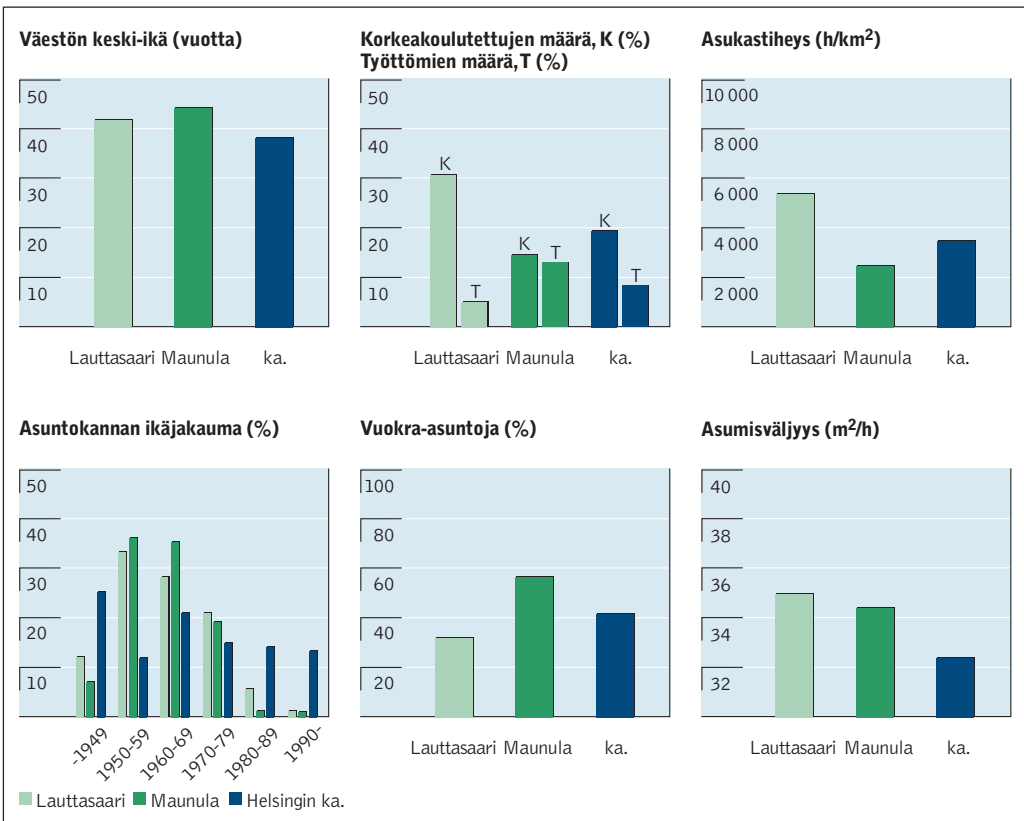
varsinainen kaupunkirakentaminen alkoi sen jälkeen. Lauttasaaren kaupunkirakennustaiteelliseksi identiteetiksi muodostui 1950-luvun arkkitehtuuri ja ajalle tyypillinen mittakaava, jonkin verran omakoti- ja rivitaloja, mutta pääasiassa 4-kerroksisia hissittömiä kerrostaloja väljästi rakennetussa vihreässä ympäristössä. Korttelit olivat suhteellisen tehokkaita, mutta niitä ympäröivät laajat viheralueet.⁶

Lauttasaaren väestökasvun huippu (24%:n kasvu vuodessa) oli vuonna 1953.⁷ Kaupunkirakentaminen jatkui vilkkaana myös 1960- ja 70-luvuilla. Asuinrakennusten lisäksi tuolloin rakennettiin muun muassa Lauttasaaren yhteiskoulu ja ostoskeskus.

©Kaupunkimittausosasto, Helsinki 1993

Kuva 4.2. Viistoilmakuva Lauttasaaresta vuonna 1993 etelästä päin kuvattuna. Etualalla näkyy Vattuniemen alue.

Lähde: Helsinki alueittain 2001 -raportti.

Kuva 4.3. Tilastotietoa Lauttasaaresta ja Maunulasta. Vertailulukuna jokaisessa ruudussa on koko kaupungin keskiarvo.

Vaikka Lauttasaaren läpi oli kuljettu Espooseen jo vuodesta 1937 lähtien, muuttui ympäristö merkittävästi vasta Kantatie 51:n eli Länsiväylän toteutuksen myötä 1960-luvun puolivälissä. Alun perin esitetty tunnelointivaihtoehto ei toteutunut ja uuden moottoriliikennetien linjaus jakoi Lauttasaaren kahteen osaan, johti rantojen täyttämiseen saaren pohjoispuolella ja sen myötä muutoksiin maisemassa. Tie myös lisäsi tulevana vuosina liikennepölyä ja -melua saarella.

Lauttasaaren asukasluku on tällä hetkellä noin 19 000.⁸ Kuvaan 4.3 on koottu muutama keskeinen tilastoluku Lauttasaaren asukkaista ja rakennetusta ympäristöstä. Lauttasaaren asukkaat ovat kaupungin keskitasoa paremmin koulutettuja ja iältään hieman keskimääräistä vanhempia. Asuntokanta on rakentunut vähitellen eri vuosikymmeninä, mutta 1950-luvulta on edelleen noin kolmasosa asuinrakennuksista. Lauttasaari on säilyttänyt vehreän ja merellisen kaupunkikuvansa. Ympäröivä meri nousee esille kaikissa Lauttasaarta kuvailevissa yhteyksissä niin asukkaiden keskuudessa kuin kaupungin hallinnossa.

Lauttasaaren asukastoiminnalla on pitkät perinteet. Ennen vuoden 1946 alueliitosta perustettiin Lauttasaari-Säätiö. Säätiön hallintaan siirrettiin verovaraja, jotka Huopalahden kunnan aikana oli kerätty Lauttasaaresta ja joita ei alueliitoksen yhteydessä haluttu siirtää Helsingin kaupungille. Säätiön tarkoituksena on ”edistää Lauttasaaren yhdyskunnan alueella asuvien henkilöiden paikkakunnallisia etuja, henkistä kehitystä ja ruumiillista kuntoa, kaunistaa paikkakuntaa ja vaalia muistoja sekä muutoinkin toiminnallaan edistää paikkakunnan yhteistä hyvää ja menestystä”.⁹

Säätiön aloitteesta perustettiin vuonna 1963 Lauttasaaren asukkaiden kaupunginosayhdistys, Lauttasaari-Seura. Yhdistykseen kuului vuoden 2002 alussa 750 jäsentä eli n. 4% saaren asukkaista. Lauttasaari-Seura on Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton (Helkan) ja Suomen Kotiseutuliiton jäsen.

Lauttasaari-Seuran tarkoituksena on:

- työskennellä toimialueensa (Lauttasaaren) sivistyksellisten, sosiaalisten ja taloudellisten olojen kehittämiseksi sekä viihtyisyyden lisäämiseksi alueellisen omaleimaisuuden ja paikallisten erityispiirteiden pohjalta lähtien,
- toimia kokonaisvaltaisen kotiseututyön tavoitteiden saavuttamiseksi paikalliskulttuurin, ympäristönsuojelun ja maisemanhoidon sekä matkailun aloilla,
- olla toimialueensa asukkaiden ja eri yhteisöjen yhdyssiteenä sekä syventää asukkaiden kotiseututuntemusta ja paikallishenkeä sekä pyrkiä kaikin tavoin lisäämään heidän kiintymystään omaan kotiseutuunsa.¹⁰

Kuvaaja: Arno de la Chapelle

Kuva 4.4. Arkkitehti Else AropalTION 1950-luvulla suunnittelemaa asutuskortteleita Isokaarella.

Kuva 4.5. Lauttasaaren kotisivujen avaussivu www.lauttasaari.org (16.6.2003).

Lauttasaari-Seura on vuodesta 1967 julkaissut Lauttasaari-lehteä. Lehden levikki oli vuonna 2002 13 500 ja sitä jaetaan Lauttasaaren alueella ilmaislehtenä joka kotiin kerran viikossa. Lehdellä on vankka asema asukkaiden keskuudessa. Lehti uutisoi ja kommentoi aktiivisesti sekä kaupungin hallintoa että saaren omia tapahtumia. Yhtenä keskeisenä teemana läpi vuosien on ollut saaren sekä rakennettu että luonnon-ympäristö ja niihin kohdistuvat suunnitelmat ja muutokset.

Lauttasaari-Seura rakensi yhtenä ensimmäisistä kaupunginosista omat kotisivunsa, joiden ensiversio julkaistiin keväällä 1998. Sivujen rakenne noudatti aluksi Kotikatu-projektissa luotua mallia, mutta keväällä 2002 sivujen rakenne ja ulkoasu uudistettiin. Sivuja ylläpitää Lauttasaari-Seura.

Täydennysrakentamisen aika

Vuonna 1981 vahvistettiin esikaupunkialueiden osayleiskaava. Lauttasaaren asuntokanta oli kaavassa merkitty säilytettäväksi ja saaren muutostarpeet todettiin vähäisiksi. Lauttasaarta pidettiin tuolloin valmiiksi rakennettuna kaupunginosana. Vattuniemessä oli kuitenkin samaan aikaan paljon kaavoitettua, mutta rakentamatonta kerrosalaa, minkä vuoksi alueen tulevaisuudesta käytiin 1980-luvulla vilkasta keskustelua.

Helsingin vuoden 1992 yleiskaavan (YK1992) valmistelua leimasi uusien asuntorakentamiskohteiden etsiminen. 1980-luvun lopun nousukaudella rakentamisen tarve oli suuri ja Lauttasaaren aluetakin tarkasteltiin uudella tavalla. Kaupunkilaisten keskuudessa kerrotaan urbaania legendaa ylipormestari Raimo Ilaskivestä, joka lennelti Helsingin yläpuolella ja kiikaroi sopivia rakentamisalueita. Lauttasaaresta Ilaskiven tarkasteluun tulivat Vattuniemen itärannan, Pohjoiskaaren, Katajaharjun silan ja Koivusaaren alueiden mahdollinen rakentaminen.¹¹

YK1992:een ei kuitenkaan sisältynyt varsinaisia uusia rakentamisalueita Lauttasaarissa. Saaren alueet säilyivät sen mukaan pääsääntöisesti entisessä käyttötarkoituksessaan, mutta osin entistä tehokkaammin rakennettuina. Lauttasaaren rakennetut alueet ovat tässä yleiskaavassa pääasiassa asuntoalueita. Vattuniemessä on asumisen ohella tuotanto- ja varastotoimintojen alueita. Rannat on pääasiassa varattu virkistysalueiksi. Uutta YK1992:ssa oli se, että Helsingin metroa esitettiin kaavassa jatkettavaksi länteen. Esitetty linjaus on kaavakartassa merkitty kulkeväksi Ruoholahdesta Lauttasaaren ja Lehtisaaren kautta Espoon Otaniemeen. Lauttasaareen on yleiskaavassa merkitty yksi asemavaraus, joka on sijoitettu Lauttasaarentien varteen lä-

Kuvaaja: Pia Sopanen

Kuva 4.6. Arkkitehtitoimisto Helin & co suunnittelema uusi asuntokortteli Vattuniemessä Nahkahousuntielleä.

helle ostoskeskusta. Vuoden 1992 yleiskaava on tätä kirjoittaessa yhä voimassa (kuva 4.7).

Yleiskaavan 1992 periaatteiden mukaisesti Lauttasaaren kaavoitus on viime vuosina tähdännyt lähes kokonaan asuntorakentamisen lisäämiseen. Rakentamisen pääpaino on ollut Vattuniemen alueella, mikä käy hyvin ilmi Helsingin asunto-ohjelmasta 1998-2002, jossa Lauttasaareen on merkitty 541 uutta asuntoa neljässä eri kohteessa, kaikki Vattuniemessä:¹²

- Vattuniemen itäranta, 258 asuntoa,
- Vattuniemenkatu, 114 asuntoa,
- Puhdistamon pohjoispuoli, 44 asuntoa ja
- Nahkahousuntie, 125 asuntoa.

Vattuniemen tontit ovat vuosien saatossa vapautuneet alkuperäisestä käytöstään ja niitä on muutettu pääasiassa asuntokäyttöön.¹³ Kaikki asunto-ohjelman kohteet

ovat aiemmin olleet teollisuus- tai muussa vastaavassa käytössä (muun muassa tupakkatehtaan tontti ja vedenpuhdistamon tontti). Yksittäisten muutospyyntöjen käsittelyn helpottamiseksi kaupunkisuunnittelulautakunta hyväksyi helmikuussa 2000 Vattuniemen teollisuustonttien maankäytön periaatteet.¹⁴

Maankäyttöperiaatteissa määriteltiin ne vyöhykkeet, joilla muutos asumiseen on toivottava. Rajana on Nahkahousuntie, jonka pohjoispuolella suositaan liikerakentamista ja eteläpuolella asumista. Alueella pyritään lisäksi säilyttämään joitakin vanhoja pienteollisuustontteja. Maankäyttöperiaatteissa on myös asetettu joitakin laadullisia tavoitteita, kuten ”hyvät asumisolosuhteet, hyvä kaupunkikuva ja korkeatasoinen arkkitehtuuri”.¹⁵ Kaavanmuutoksia laadittaessa noudatetaan Vattuniemen asemakaavoissa vakiintuneita periaatteita muun muassa rakennusoikeutta ja autopaikkamääräystä määritettäessä. Käytännössä tämä tarkoittaa tonttitehokkuutta 1,7-1,95 (ns. e-luku¹⁶). Syksyllä 2002 kaikki asunto-ohjelmassa mainitut alueet oli kaavoitettu ja osin toteutettu.

Yleiskaavan valmistelu – ”tää on nyt sitä vuorovaikutusta”

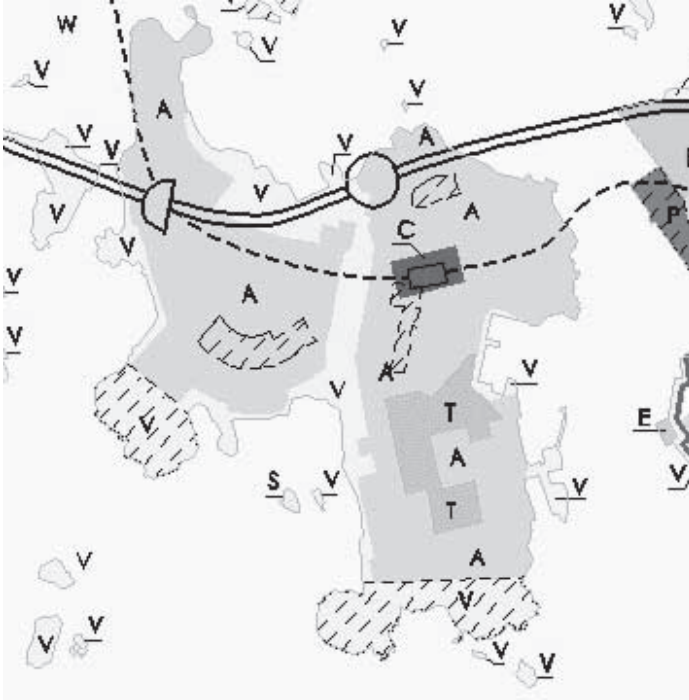
Vuorovaikutus ja pitkittynyt alku

Helsingin uuden yleiskaavan (YK2002) valmistelun käynnistämisestä päätettiin kaupunginvaltuustossa marraskuussa 1996. Uusi yleiskaava merkitsi suuria muutospaineita Lauttasaaren kaupunkirakenteeseen. Lauttasaaren tilanteen tarkastelu ja ymmärtäminen tässä tutkimuksessa edellyttävät koko kaupunkia koskevan yleiskaavaprosessin käsittelyä ainakin jossakin määrin. Tämän vuoksi käyn läpi yleiskaavan valmistelua sekä yleisenä, koko kaupunkia koskevana valmisteluprosessina, että Lauttasaaren asukasaktivistien toiminnan kautta tarkasteltuna prosessina.

Yleiskaavalla tarkoitetaan Helsingissä kolmea asiakirjaa:¹⁷

- maankäytön kehityskuvaa,
- rakennuslain mukaista yleiskaavaa, joka sisältää yleiskaavakartan (=alueiden käytösuunnitelma) määräyksineen ja selostuksineen ja
- toteuttamissuunnitelmaa.

Yleiskaava on Helsingissä sekä kaupungin tulevaisuutta suuntaava strateginen asiakirja, että konkreettinen maankäyttöä ohjaava kaava. Tämä käy hyvin ilmi kaupunkisuunnitteluviraston nettisivuilla olleesta yleiskaavan esittelystä, joka perustuu kaupunkisuunnittelulautakunnassa 14.5.1998 hyväksyttyyn YK2002 ohjelmaan:

Kuva 4.7. Ote Helsingin yleiskaavan 1992 tilavaraukaskartasta Lauttasaaren kohdalta. Lauttasaaren alueet ovat käyttötarkoitukseltaan asuntoalueita (A), tuotanto- ja varastotoimintojen alueita (T) tai virkistysalueita (V). Merkittävin muutos edelliseen yleiskaavaan on katkoviivalla merkitty länsimetron linjaus. Lauttasaaren nykyisen ostoskeskuksen kohdalle on tehty asemavaraus (kartalla punaisella).

Yleiskaavassa määritellään kaupungin kehittämisen suuntaviivat pitkälle tulevaisuuteen. Yleiskaavassa konkretisoituvat yhteiskuntasuunnittelun suuret linjakysymykset ja ristiriitojen sovittelu. Siksi on tarpeen pitää jatkuvaa keskustelua kaupunkikehityksen suuntaviivoista. Nykyisen yleiskaavan mukaan tämä tapahtuu kehityskuvan laadinnan ja hyväksymisen yhteydessä. Yleiskaavassa määritellään kaupungin maankäytölliset ja toiminnalliset päämäärät ja strategiat sekä kaupungin maankäyttö. Kysymys on siitä, millaisen kaupungin haluamme, miten haluamme muuttaa kaupunkiamme ja mitä haluamme säilyttää.¹⁸

Yleiskaavan lähtökohtina nostetaan esille kaupungin väestökasvu ja odotettua hitaammin vähentynyt työttömyys sekä niistä johtuva pula asunnoista ja työpaikoista. Yleiskaavalla haetaan ratkaisuja siihen, miten kaupunki vastaa tällaiseen kehitykseen ja miten kaupunki säilyy elinvoimaisena ja kilpailukykyisenä. Tilaa kaupungissa on rajallisesti ja ympäristölliset lähtökohdat korostuvat kaikissa suunnitteluratkai-

suissa. Esittelytekstissä korostetaan yleiskaavan poliittista luonnetta, esimerkiksi: ”Suhtautuminen väestönkasvuun on poliittinen kannanotto.”¹⁹

Kommunikatiivisuutta korostava suunnitteluoppi näkyi uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä yleiskaavan valmisteluprosessin käynnistymisessä. Laki korostaa sekä yleiskaavan sisältövaatimuksia että uusia menettelytapoja, erityisesti osallistumista ja vaikutusten arviointia. Ajatus suunnittelusta tiedonrakennuksena ja sen sisällön prosessuaalisesta kehittämisestä erilaisten näkemysten vuorovaikutuksessa ja niistä tehtävien arviointien jatkumona on oleellinen osa uutta lakia.

Yleiskaavan aloitustilaisuuksissa jaetusta aineistosta näkyy kaupungin pyrkimys lain hengen mukaiseen vuorovaikutukseen ja avoimuuteen. Kaupunkisuunnitteluvirasto oli palkannut konsultin erityisesti suunnittelemaan osallistumista ja arviointia. Kaavaprosessin alkuvaiheessa kaupunkilaisille jaettu aineisto oli tämän vuorovaikutuskonsultin ja kaupunkisuunnitteluviraston yhdessä valmistelemaa. Osallistumisen kannalta tärkein asiakirja eli Osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS) hyväksyttiin kaupunkisuunnittelulautakunnassa 10.6.1999. (Kuva 4.8) Vuorovaikutuksen ja arvioinnin korkealle asetetut tavoitteet käyvät ilmi OAS:n ensimmäisiltä sivuilta:

Yleiskaava 2002 työprosessiin liittyy oleellisena osana avoin osallistuminen ja valmistelun kanssa rinnan kulkeva arviointimenettely. Tämä osallistumis- ja arviointisuunnitelma luo puitteet tälle prosessille. Sen punaisena lankana on asukkaiden, yrityselämän, erilaisten intressiryhmien, muiden hallintokuntien jne. monipuolinen osallistuminen yleiskaavatyöhön niin, että ristiriitojen esille nousu, vaihtoehtojen suunnittelu ja uusien ratkaisujen etsintä mahdollistuvat riittävän aikaisessa vaiheessa.²⁰

Suunnitelmaan on kirjattu, että kesäkuussa 1999 hyväksytty asiakirja on osallistumis- ja arviointisuunnitelman ensimmäinen osa, niin sanottu puiteohjelma, jossa määritellään osallistumisen ja arvioinnin kohde, osalliset sekä tavoitteet ja keinot. Myöhemmin prosessin edetessä laaditaan puiteohjelman toteuttamiseksi erillisiä työohjelmia, joissa määritellään tilaisuuksien määrät ja ohjelmat sekä laadittavien arviointien menetelmät ja tekijät.²¹ OAS:aan oli kirjattu monia mielenkiintoisia toimintamalleja, muun muassa Avoin paja – ideointi- ja keskustelutila kaupungin keskustassa, asukkaiden palautepostilaatikko ja kaksisuuntainen internetiin tukeutuva vaikuttamiskokeilu.

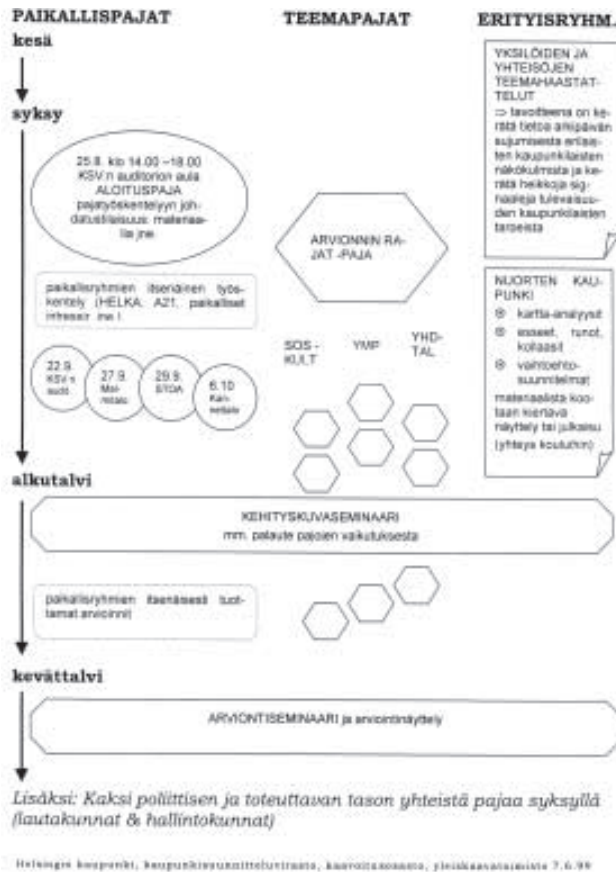
Näistä hyvistä pyrkimyksistä huolimatta Helsingin yleiskaavaprosessi käynnistyi kansalaisten näkökulmasta yllättävällä tavalla alkuvuodesta 1999. Kaupunkisuunnitteluvirastossa oli yleiskaavaan liittyen valmisteltu 26.2.1999 päivätty kartta nimeltä *Yleiskaava 2002, Alueiden käyttösuunnitelmaluonnos*. Tälle kartalle oli merkitty uusia rakentamisalueita noin 10 miljoona kerrosneliömetriä kolmeen eri kategoriaan:

- asemakaavoitettu ja rakentamiselle valmis alue,
- uusi asunto- ja muu rakentamisalue 20 vuoden tähtäimellä (edellinen + tämä 8 milj. k-m²),
- myöhemmän tulevaisuuden rakentamisalue (2 milj. k-m²).

Uudet rakentamisalueet oli merkitty punaisella, ja niinpä kartta sai kansalaisten suussa nopeasti nimen *verikartta*. Kopiot kartasta levisivät vauhdilla värittäen käynnistymässä olevaa valmisteluprosessia. Kartan olemassaolo ja julkitulo nostattivat kovan keskustelun, sillä luonnos sisälsi mittavan määrän rakentamista osoitettuna uusille, merestä täyttämällä saataville alueille. Rantamaiseman merkittävä muuttuminen sai aikaan voimakkaan kansalaisreaktion.

Ensimmäinen uuteen yleiskaavaan liittyvä asukastilaisuus pidettiin huhtikuussa 1999 verikarttakohun ollessa kuumimmillaan. Tämä yleiskaavaseminaari oli kaikille suunnattu, avoin käynnistystilaisuus kaupunkisuunnitteluviraston auditoriossa Helsingin keskustassa. Auditorio oli täynnä väkeä (paikalla noin 110 kaupunkilaista) ja tunnelma aggressiivinen johtuen mitä ilmeisimmin julki tulleesta alueidenkäyttöluonnoksesta. Tilaisuudessa esiteltiin yleiskaavan valmisteluprosessin vaiheet ja aikataulu (kuva 4.9.) sekä kaavan lähtökohtia. Yleisö asetti lähes kaikki virkamiesten esittelemät asiat kyseenalaiseksi:²²

- Miksi asukkaiden työpajojen aluejako on niin suuri, eihän tämä ole mikään paikallispaja?
- Miksi aikataulu on niin tiukka, kansalaisjärjestöt eivät pysty toimimaan vaaditulla nopeudella ja reagoimaan asioihin muutamassa päivässä?
- Miten pajat voidaan vetää yhteen alle viikossa (6.10. viimeinen paja, 14.10. lautakunnassa)?
- Miksi ei käydä arvokeskustelua yleiskaavan perusteista?
- Väestökasvun toteutuma ei ole niin suuri kuin esitetään, opiskelijat tulleet mukaan tilastoihin.
- Miksi suunnittelijat aina puolustavat esityksiään – miksei tarjota vaihtoehtoja?
- Miten asukkaiden mielipiteet aiotaan ottaa huomioon?
- Miksei lautakunnan jäseniä ole kuin yksi paikalla?
- Missä tilaisuudesta on ilmoitettu? Ei ainakaan Ylen aikaisessa tai Minne mennä -palstalla.
- Miten yleiskaavaa voidaan suunnitella Helsingin rajojen sisäpuolella, kun koko pääkaupunkiseudun pitäisi olla tarkastelun alla?
- Miten valtion kanssa on neuvoteltu sen hallitsemista maa-alueista (Töölönlahti, Santahamina)?

Kuva 4.8. Ote paikallispajoissa syksyllä 1999 jaetusta osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta.

Kevään kuohujen jälkeen varsinainen osallistumisprosessi pääsi vauhtiin syksyllä 1999 järjestettyjen vuorovaikutustilaisuuksien myötä. Elokuussa järjestettiin vuorovaikutusprosessin aloitustilaisuus ja sen jälkeen pidettiin syys-lokakuussa eri puolilla Helsinkiä neljä eri iltatilaisuutta eli paikallispajaa alueen asukkailla. Näiden pajojen ohjelma oli jäsennetty kahteen osaan. Ensimmäisen puoliskon aikana virkamiehet pitivät alustuksia yleiskaavan lähtökohdista ja toisella puoliskolla osallistujat jaettiin ryhmiin keskustelemaan annetuista aiheista. Kansalaisille oli lisäksi etukäteen annettu tehtäviä, joita he saattoivat palauttaa pajassa tai myöhemmin.²⁴ Pajoihin osallistui yhteensä noin 350 kaupunkilaista, joista 230 oli mukana myös ryhmätyövaiheessa.²⁵

Kansalaisten osallistuminen alkoi vaikuttaa. Paikallispajojen jälkeen käytiin talven aikana laajaa kansalaiskeskustelua kaupunkisuunnittelun linjauksista, mihin myös

Helsingin Sanomat osallistui aktiivisesti. Kuumiin keskustelu koski esitettyä rantojen rakentamista. Lehti uutisoi koko prosessin ajan tiiviisti yleiskaavan etenemistä ja julkaisi sekä omien toimittajien että ulkopuolisten kirjoittamia juttuja ja juttusarjoja yleiskaavaa koskevista teemoista. Julkinen keskustelu avasi arvokeskustelun kaupungin kehittämisestä ja tarjosi mahdollisuuden vaihtoehtoisten yleiskaavallisten ratkaisujen valmisteluun.

- ilmaisi halunsa jarrutella yleiskaavaa, aikalisä 2002-2005,
- otti esille pääkaupunkiseudun kuntien seudullisen vision tarpeellisuuden,
- leimasi kuohuntaa aiheuttaneet suunnitelmat (verikartan) ”virkamiesten sormiharjoituksiksi”, jotka eivät vastaa hyvän kaupunkisuunnittelun periaatteita ja joita kansalaiset helposti erehtyvät pitämään päätöksinä,

- totesi poliitikkojen lyöneen hanskat tiskiin ja
- myönsi kaupunkisuunnitteluviraston tiedottamisen asukkaille epäonnistuneen, ”suunnitelmilla pelottelu”.²⁶

Korpisen tulo julkisuuteen oli huomiota herättävä, olihan se paitsi julkinen moite omille virkamiehille myös selvä taktinen puheenvuoro. Vuorovaikutus olikin nostanut pintaan voimakkaan kritiikin suunnittelua kohtaan. Jarruttelusta seurasi se, että kaupunkilaisille suunnatut osallistumis- ja arviointitilaisuudet loppuivat lähes täydellisesti vuosina 2000-2001. Paikallispajat ja kaksi asiantuntijoiden teemapajaa oli syksyllä 1999 järjestetty puiteohjelman mukaisesti ja paikallispajojen palaute esitelty kaupunkilaisille niin sanotuissa pajanäyttelyissä, mutta sen jälkeen kesti lähes kaksi vuotta ennen kuin seuraava kaupunkilaisille suunnattu tilaisuus järjestettiin. Monipuolinen ja kunnianhimoinen osallistumis- ja erityisesti arviointisuunnitelma (kuva 4.8) haudattiin vähin äänin.

Yksi syy yleiskaavaprosessin mutkistumiseen oli keskustelun osuminen poliittisesti herkkään ajankohtaan, sillä syksyllä 2000 käytiin kunnallisvaalit. Syyskuussa 2000, juuri ennen vaaleja, vihreiden valtuutettu Zahra Abdulla esitti kaupunginvaltuustossa kysymyksen siitä, ovatko Lauttasaaren asukkaat saaneet osallistua riittävän aikaisin länsimetron ja jo pitkälle edenneiden maankäyttösuunnitelmien (Koivusaari ja Lemislahti-Maamonlahti) valmisteluun. Valtuustossa heräsi keskustelu, joka osaltaan avasi valtuutettujen silmät näkemään käynnissä olevan kaavoitusprosessin merkityksen kaupunkilaisille. Seuraavassa muutamia otteita Helsingin Sanomissa 28.9.2000 olleesta valtuustokokouksen uutisoinnista²⁷:

... kaupunginhallituksen puheenjohtaja Rakel Hiltunen (sd) viime maanantaina....: ”Helsinki ei saa laajentua merelle, rantojen täyttäminen on torjuttava....Haluan pysäyttää tämän ja haluan, että vaihtoehtoiset suunnitelmat tuodaan esiin.”

Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja Harry Bogomoloff näki ensimmäistä kertaa Lauttasaaren puheenvuoro -lehdessä julkaistut yksityiskohtaiset suunnitelmat Koivusaaren osalta....”On paljon asioita, joihin päättäjät eivät pääse ajoissa käsiksi.”

Jussi Tarkkanen (vihr)...”Virkamiehet käyttävät nyt valtaa, joka kuuluisi poliitikoille.”

Korpinen pesi kätensä Lauttasaaren maankäytöstä teetetyistä selvityksistä.

...Korpinen ripitti valtuutettuja oikein kunnolla tosiasioista ja päätöksenteosta. ”Mitä enemmän vuorovaikutusta on, sitä enemmän on tyytymättömiä.”

Syksyn 2000 kunnallisvaaleja pidettiin näiden keskusteluiden seurauksena Helsingissä yleisesti kaupunkisuunnitteluvaaleina. Helsingin Sanomien vaikutus tämän kuvan luomisessa oli merkittävä.²⁸ Tapahtuneessa on mielenkiintoista se, miten

asukkaiden kaavaprosessiin kohdistuva suora osallistuminen ja edustukselliseen demokratiaan kuuluva vaalityö yhdistyivät. Olisiko valmisteluprosessia ryhdytty jarruttamaan ilman lähestyviä kunnallisvaaleja?

Prosessin mutkistuminen näkyi valmisteluajataulussa. Uusi yleiskaava oli alkupe-
räisen ajataulun mukaan tarkoitus hyväksyä vuoden 2002 aikana (kuva 4.9). Olen
koonnut taulukkoon 4.1 toteutuneen ajataulun. Taulukossa ovat eriteltyinä yleis-
kaavan poliittiset käsittelyt kaupunginvaltuustossa ja kaupunkisuunnittelulauta-
kunnassa, tärkeimmät virkamies- ja asiantuntijatapaamiset sekä kaikki kansalaisille
suunnatut avoimet tilaisuudet. Tämän lisäksi olen ottanut esille muutaman laina-
uksen Helsingin Sanomissa olleista uutisista tai artikkeleista, joilla on ollut merki-
tystä käsittelyssä.

Pitkittynyt ajataulu antoi aikalisän kansalaistoiminnalle. Lauttasaaren yleiskaava-
työryhmä, jota jäljempänä käsittelen tarkemmin, käytti ajan tehokkaasti. Myös Hel-
singin kaupunginosayhdistysten liitto (Helka) oli aloitteellinen ja ehdotti kaupun-
kisuunnitteluvirastolle yhteistyötä. Helka ja kaupunkisuunnitteluvirasto järjestivät
viisi yleiskaavoitusta sivuvaavaa seminaaria. Tilaisuuksien ohjelman suunnitteli Hel-
ka ja tilat tarjosi virasto. Suunnittelun yhteydessä sovittiin, että seminaareissa ei kä-
siteltäisi Helsingin yleiskaavaa, vaan alustukset ja keskustelu käytäisiin yleisellä ta-
solla. Täällä kaupunkisuunnitteluvirasto halusi varmistaa, ettei yleiskaavakeskuste-
lu uudelleen ryöpsähtäisi julkisuudessa. Helkan ja kaupunkisuunnitteluviraston
yhteis-seminaarien aiheet olivat seuraavat:

3.5.2000	Yleiskaavasuunnittelun haasteet: Uusia rooleja, prosesseja ja menetelmiä
13.11.2000	Yleiskaavasuunnittelun haasteet: Helsingin elinvoima ja elinkeinoelämä
7.5.2001	Yleiskaavasuunnittelun haasteet: Toimivaa asuinalueita etsimässä
5.11.2001	Yleiskaavasuunnittelun haasteet: Asuinalueiden positiivinen erillaisuus
14.4.2003	Yleiskaavasuunnittelun haasteet: Toimivaa kaupunkia etsimässä

Muutkin kansalaisryhmät aktivoituivat virallisen prosessin pysähtyttyä. Helsingin
kaupunkisuunnitteluseura järjesti vuoden 2001 aikana neljä yleiskaavafoorumia ja
tämän jälkeen kaksi kaupunkikuvaseminaaria:

27.11.2000	Helsingin ensimmäinen yleiskaavafoorumi: Helsinki kasvaa – mutta millä
ehdoilla, missä rajoissa?
3/2001	Helsingin toinen yleiskaavafoorumi: tiivistäminen
4/2001	Helsingin kolmas yleiskaavafoorumi: liikenne
11/2001	Helsingin neljäs yleiskaavafoorumi:
5.2.2002	Miten Helsinki huolehtii kaupunkikuvasta?
20.3.2003	Vaikuttaako kaupunkikuva?

Myös Helsingin kesäyliopisto ja Helsinki-Seura järjestivät syksyn 2000 aikana luen-
tosarjan ”Helsingin kaupunkisuunnittelu, Mistä tulet – minne menet?” Erityisesti

luentosarjan loppupuolen tilaisuudet sivusivat selkeästi myös yleiskaavoitusta:

- 28.9.2000 Miten kaupunkilainen voi vaikuttaa kaavoitukseen?
5.10.2000 Helsingin kaupunkisuunnittelu vuosituhannen vaihtuessa
12.10.2000 Paneelikeskustelu: Helsingin kaupunkisuunnittelu tänään.

Valmistelun jarruttelu näkyi käytännössä myös siinä, että yleiskaava-asiakirjat saivat odotella yli vuoden prosessin etenemistä. Apulaiskaupunginjohtaja viittaus seudullisen vision tarpeellisuuteen konkretisoitui vuoden 2000 aikana. Helsingin ja Espoon samanaikaiset yleiskaavoitusprosessit olivat nostaneet esille kuntien välisen maankäytön suunnittelun yhteistyötarpeen. Niinpä Helsingin, Espoon, Kauniaisen, Vantaan ja Sipoon maankäytön johtavista virkamiehistä nimitettiin työryhmä, joka sai kaupunginjohtajilta tehtäväkseen laatia kuntien yhteisen maankäytön kehityskuvan eli seutuvisio.

Seutuvisio valmistui tammikuussa 2001.³¹ Asiakirja oli sisällöllisesti varsin yleisellä tasolla. Tärkein anti lieneekin se, että kyseisten viiden kunnan maankäytön virkamiesjohto tapasi säännöllisesti ja ylipäätään sai kootuksi yhteisen kehityskuvan. Kehityskuvasta yritettiin herättää myös kansalaiskeskustelua, mutta aineisto ei saanut erityistä huomiota osakseen. Seutuvisiota voikin luonnehtia sisällöllisesti vaatimattomaksi, mutta poliittisesti tarkoituksenmukaiseksi asiakirjaksi. Erityisesti Sipoon mukana olo oli Helsingille tärkeää.³²

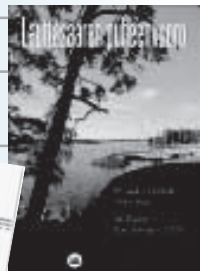
Seutuvisioin kanssa samaan aikaan avattiin toinenkin seudullinen keskustelu keväällä 2001. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan YTV:n Netropoli-keskustelupalsta YTV:n kotisivuilla kohdistui myös koko pääkaupunkiseudun tulevaisuuteen.

Jälkeenpäin voi todeta, että kaupunkisuunnitteluviraston alueidenkäyttösuunnitelman, verikartan, olemassaolo ja julkitulo heti kaavan valmistelun käynnistyttyä oli sekä prosessin uskottavuuden, yleiskaavan poliittisen käsittelyn että valmistelun käytännön organisoinnin kannalta merkittävä tekijä ja aiheutti melkoisen lumipallovyöryn. Luonnoksen julkitulosta on huhuttu, että se oli silloisen kaupunkisuunnitteluviraston virastopäällikön tarkoituksellinen teko, halu hämmentää tulossa olevaa yleiskaavaprosessia. Oli kuinka hyvänsä – oleellista ei kuitenkaan ollut julkitulo, vaan se, että sellainen kartta oli siinä vaiheessa ylipäätään laadittu. Verikartta ilman muunlaisia vaihtoehtoja ja ennen ensimmäistäkään kansalaistilaisuutta synnytti epäluottamusta valmisteluun ja näkyi yleiskaavan avaustilaisuudessa poikkeuksellisen hyökkäävänä tunnelmana. Vuorovaikutuskonsulttikan ei voinut tulehtuneelle tunnelmalle enää siinä vaiheessa mitään, päinvastoin: kaikki, mitä hän kertoi osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta, muuttui yleisön korvissa leikittämiseksi. Neljä vuotta myöhemmin, keväällä 2003 pidetyssä yleiskaavaseminaarissa viraston vuoro-

	Kaupunkisuunnittelu- lautakunnan käsittelyt	Kaupunginvaltuuston käsittelyt	Virkamies- ja asiantuntijatilaisuudet	Tilaisuudet kaupunkilaisille
1996 lopulla		Päätös yleiskaava 2002:n valmistelusta		
1998				
14.5.1998	Yleiskaava 2002 ohjelman hyväksyminen			
27.8.1998	Yleiskaavan lähetekeskustelu, aineistona mm. alueelliset kehittämissuunnitelmat			
1999				
16.2.1999			1. Asiantuntijatapaaminen (osallistumis- ja arviointisuunnitelman suunnittelu)	
4.3.1999	Yleiskaava 2002:n tilannekatsaus: kaupunkirakenteen kehittäminen, alueiden käyttösuunnitelma ja liikennejärjestelmän uudelleen-arvioinnin kohteet, osallistumis- ja arviointisuunnitelma			
9.3.1999			2. Asiantuntijatapaaminen (osallistumis- ja arviointisuunnitelman suunnittelu)	
9.3.1999			Hallintokuntien työpaja	
14.4.1999				Kaupunkilaisten yleiskaavaseminaari
4.5.1999			Hallintokuntien yleiskaavaseminaari	
10.6.1999	Yleiskaava 2002, osallistumis- ja arviointisuunnitelman hyväksyminen			
25.8.1999				Kaupunkilaisten aloituspaja
22.9.-6.10.				1.vuorovaikutuskierros: Neljä paikallispajaa eri puolilla kaupunkia (kaupunkisuunnittelu- virasto, Malmitalo, Stoa, Kanneltalo)
1.11.1999			Vaikutusten arvioinnin teemapaja I (kehityskuva ja alueiden käyttösuunnitelma)	
18.11.1999	Yleiskaava 2002:n tilannekatsaus: paikallispajatyöskentely, alueiden käyttösuunnitelma (luonnos), maankäytön kehityskuva (luonnos)			
14.12.1999			Vaikutusten arvioinnin teemapaja II (kehityskuva ja alueiden käyttösuunnitelma)	
2000				
	<i>"Korpinen jarruttelee yleiskaavaa....helsinkiläisiä kuohuttaneet suunnitelmat ovat vasta virkamiesten sormiharjoituksia." (HS 24.3.2000)</i>			
4-5/2000	Pajanäyttelyt saman aluejaon mukaisesti kuin paikallispajat, esillä kertynyt asukaspalaute			
11.5.2000	Yleiskaava 2002:n tilannekatsaus: asukkaiden yleiskaava (luonnos)			
27.9.2000		Zahra Abdullan valtuustokysymys: Onko asukkaat ohitettu Lauttasaaren kaavahankkeissa? ²⁹		
				
	<i>"Poliitikot pidetty pimennossa rantarakentamisen suunnittelusta." (HS 28.9.2000)</i>			
Kunnallisvaalit 22.10.2000:				
	<i>"kaupunkisuunnitteluvaalit", "Vaaliteema hopeatarjottimella"(HS 25.7 ja 15.10.2000)</i>			
23.11.2000	Lauttasaaren yleiskaavallinen kokonaistarkastelu, tiedoksi lautakunnalle			

Lauttasaaren yk-töryhmän tiedustelu:

Lauttasaaren yk-työryhmän tiedotuslehti,
syyskuu 2000

	Kaupunkisuunnittelu- lautakunnan käsitellyt	Kaupunginvaltuuston käsitellyt	Virkamies- ja asiantuntijatilaisuuDET	Tilaisuudet kaupunkilaisille
2001				
8.2.2001	Yleiskaava 2002:n tilannekatsaus: asukkaiden yleiskaava, maan- käytön kehityskuva (luonnos)			
17.5.2001		Uusien valtuutettujen strategiasemi- naari, aiheena yleiskaava 2002		
11.6.2001			MRL:n 18§:n mukainen viranomais- neuvottelu Uudenmaan ympäristökeskuksessa	
11.6.2001				Tiedotustilaisuus lauttasaarelaisille
14.6.2001	Yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuvan lähettäminen valtuustokeskusteluun			
29.8.2001		Yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, lähetekeskustelu		
13.9.2001			Yleiskaavan valmistelua koskeva kehittämiskeskustelu Uudenmaan ympäristökeskuksen kanssa	
18.9.2001				Lehtisaaren kaavakävely
8.11.2001			Helsingin, Espoon, Vantaan ja Sipoon lautakuntien yhteiskokous kuntien yleiskaavoituksesta	
2002				
17.1.2002	Yleiskaava luonnos 2002, lähettäminen lausunto- ja vuorovaikutuskierrakseen			
19.2.-3.4.2002				2. vuorovaikutuskierrakseen: Laajat yleiskaavanäyttelyt kaupunki- suunnitteluvirastossa ja Lasipalati- sissa (luonnosvaihe) Suppeammat yleiskaavanäyttelyt Kanneltalossa, Malmitalossa ja Stoassa (luonnosvaihe) Näyttelyiden aikana järjestettiin yleiskaavamessut, joihin liittyi tie- dotustilaisuus ja pajatöskentelyä
13.6.2002	Yleiskaavaluonnoksen yhteydessä saadut mielipiteet ja lausunnot, tilannekatsaus			
1.10.2002	Yleiskaavaseminaari; luonnosvaiheen evästyks			
19.12.2002	Yleiskaavaehdotus, pöydälle			
2003				
30.1.2003	Yleiskaavaehdotus, pöydälle			
13.2.2003	Yleiskaavaehdotus, pienin muutoks			
4.3.-30.4.				Yleiskaavaehdotus nähtävillä, mahdolliset muistutukset 30.4. mennessä
Koivusaari, Vartiosaari ja Kivinokka jätettiin yleiskaavassa ratkaisematta (HS 14.2.2003)				

Lauttasaaren yk-työryhmän tiedotuslehti,
lokakuu 2001

Taulukko 4.1. Yleiskaavan käsittely eri foorumeilla huhtikuuhun 2003 mennessä.

vaikutussihteeri, joka oli ollut avaustilaisuuden aikaan ollut kyseisen konsultin työn-tekijä, muisteli ihmetelleensä sitä, miten kansalaiset eivät tuossa avaustilaisuudessa lainkaan olleet kiinnostuneita prosessista, vaan halusivat mennä suoraan yleiskaavan sisältöön.³³

Kehityskuva – visio kilpailukyvyystä

Ensimmäiset arviot Helsingin yleiskaavan kehittymisestä puolentoista vuoden tauon ja seudullisten visioiden jälkeen kuultiin elokuussa 2001, kun yleiskaavaan liittyvästä maankäytön kehityskuvasta käytiin lähetekeskustelu kaupunginvaltuustossa. Poliitikot olivat havahtuneet voimakkaista kansalaisreaktioista, kunnallisvaalit oli käyty ja nyt he halusivat ottaa kantaa yleiskaavoituksen linjauksiin ennen tavanomaista, prosessin loppuvaiheessa tapahtuvaa päätöksentekoa, mikä alun perin oli ollut aiottu käsittelyjärjestys.

Valtuustokeskustelu kaupungintalolla oli vilkas ja jatkui yli kuusi tuntia. Poliitikkojen puheita leimasi yleinen tyytyväisyys siitä, että lähetekeskustelu ylipäättään käytiin – mahdollisuus poliittiseen kannanottoon yleiskaavan linjauksia valmisteltaessa oli tervetullut. Karkeana yhteenvetona keskustelusta voi todeta, että lukuisista lähinnä yksittäisiä alueita koskevista kannanotoista huolimatta mitään merkittäviä muutosesityksiä ei kehityskuvaan valtuuston kokouksessa esitetty. Päinvastoin, kehityskuva sai kaikissa ryhmäpuheenvuoroissa yleisen hyväksynnän. Muutamissa yksittäisissä puheenvuoroissa tuotiin myös esille halu korostaa ihmis- tai asukasnäkökulman merkitystä kaupungin kehityksessä, mutta toisaalta todettiin, että se varmasti tulee ajankohtaiseksi jatkovalmistelussa.

Minkälainen kehityskuva valtuustossa oli esillä? Kehityskuvan Helsinki on euroopalainen metropoli ja kehittyvä suurkaupunki. Asiakirjan johdannossa todetaan, että yleiskaava ei ole matemaattinen yhtälö, vaan keskustelun paikka - taustalla on yleiskaavan valmistelu, josta käytyä keskustelua on laajalti raportoitu.³⁴ Raportteihin sisältyi paikallispajoista ja käydystä kansalaiskeskustelusta koottu asiakirja nimeltään Asukkaiden yleiskaava³⁵. Valtuustossa oli siis esillä kaksi rinnakkaista asiakirjaa, ”virallinen” kehityskuva ja asukkaiden yleiskaava. Virallisessa kehityskuvassa viitataan asukkaiden yleiskaavan olemassaoloon ja sisältöön vain yhden kerran:

Onko Helsinki ehkä idyllinen maakuntakaupunki ja haluaa sellaisena pysyäkin? Kansainvälinen maine ei juurikaan tuo hohtoa tavallisen kaupunkilaisen elämään. Helsinki näyttäytyy monin paikoin hyvältä ja valmiilta kaupungilta, joka voi mennä pilalle enemmän rakentamisesta. Kaupunkilaisten kannalta olisi parempi, jos nyt vain kunnostettaisiin puistoja ja säästettäisiin se mikä vie-

lä on säästettävissä. Kasvu tulisi suunnata muualle seudulle tai mieluiten pysäyttää jo lähtöpaikkakunnille. Kaikkien työpaikkojenkaan ei tarvitse olla Helsingissä, ja onhan etätyökin keksitty.

Tämä on melko lailla keskeinen kysymyksenasettelu, joka on tullut esiin muun muassa kansalaiskeskustelussa. Kun puhutaan kaupungin tulevaisuudesta, on hyvä tietää, kumpaa tavoitellaan. Ilman sitä ei strategiaa voida määritellä. Tuhannet yksittäiset ratkaisut vaikuttavat siihen mihin lopulta joudutaan. Jos suunnat ei ole selvillä, todennäköisyys johtaa siihen, että ei päädytä mihinkään.

Yleiskaavan lähtökohtana on, että Helsinki on eurooppalainen metropoli ja kehittyvä suurkaupunki.³⁶ [lihavoinnit alkuperäiset]

Kansalaisten visiolle on kehityskuvassa annettu nimi ”Idyllinen maakuntakaupunki”. Kehityskuvassa asetetaan vastakkain asukkaiden kaupunki ja kehittyvä metropoli ja kysytään, kumpi valitaan. Kehityskuva sanoutuu naiivein sanakääntein kuvatus-ta asukkaiden kaupungista irti, eikä käsittele aihetta sen enempää. Osallistumisprosessi ei tämän perusteella ollut vaikuttanut kehityskuvaan, vaan kansalaisten näkemys ja ”virallinen” näkemys kaupungin kehittämisestä jäivät erillisiksi, toisiaan kohtaamattomiksi asiakirjoiksi.

Kehityskuvan kaupunkivisio oli esimerkki kilpailukykyä korostavasta kaupunkipoliitiikasta ja asukkaiden yleiskaava puolestaan oli tulos kansalaisten osallistumisesta ja sisälsi heidän näkemyksensä kaupungista. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan kehityskuvassa piti alun perin olla näiden kahden näkökulman vertailua paljon edellistä tekstilainausta enemmän. OAS:n puiteohjelman mukaan ennen lopullista kehityskuvaa oli tarkoitus järjestää Arvioinnin rajat –paja, laaja arviointiseminaarien sarja (sosiokulttuurinen arviointi, ympäristöarviointi ja yhdyskuntataloudellinen arviointi) sekä lopuksi erillinen kehityskuvaseminaari, joissa asukkaiden kehityskuvaa ja vaikutuksia yleiskaavaan olisi käsitelty.³⁷ Kehityskuvan ja asukasnäkemysten vertaileva arviointi kutistui kuitenkin kahdeksi marras-joulukuussa 1999 järjestetyksi asiantuntijapajaksi, joiden tuloksia ei ole esitelty yleiskaava-aineistossa.

Kehityskuva sai valtuustokäsittelyssä hyväksyvän vastaanoton. Poliitikot olivat tyytyväisiä, kun kansalaiset olivat monin tavoin osallistuneet prosessiin. Vaikka valtuustokeskustelussa ei esitetty varsinaisia muutoksia kehityskuvaan, oli siellä esitetyillä näkemyksillä poliittista merkitystä, joka heijastui tulevaan käsittelyyn. Kansalaismielipiteen kannalta merkittävintä oli poliitikkojen esille nostama kielteinen suhtautuminen luonnonrantojen täyttämiseen ja rakentamiseen. Kanta sisältyi sekä kokoomuksen että vihreiden ryhmäpuheenvuoroihin, sosialidemokraatit eivät puheenvuorossaan ottaneet asiaa esille. Lähetekeskustelun tulokseksi jäi näin ollen mielenkiintoinen ristiriitatilanne: raskaan raideliikenteen eli länsimetron ja Laajasalon metrolinjan varaan rakennettu kehityskuva ”hyväksyttiin”³⁸, mutta rantojen tehokkaaseen rakentamiseen, johon metron rakentaminen väistämättä johtaisi, suhtau-

duttiin valtuustossa kriittisesti. Todellinen poliittinen kannanotto konkretisoituikin vasta myöhemmin alueidenkäyttösuunnitelman käsittelyssä. Kaupunkisuunnitteluviraston päällikkö totesi lähetekeskustelua seuranneen päivän Helsingin Sanomissa valtuutettujen puheiden tulkinnan mahdottomaksi ja sanoi, että koko kaupungista ei löydy sellaista viisautta ja henkilöä, joka tämän tulkinnan osaisi objektiivisesti tehdä.³⁹

Yleiskaavaluonnos ja toinen vuorovaikutuskierros

Valtuustokeskustelu kehityskuvasta antoi vauhtia yleiskaavaluonnoksen valmistelulle. Yleiskaavan eteenpäin viemiselle alkoi selvästi olla paineita, mikä käy ilmi muun muassa tiedotusepisodista joulukuussa 2001. Kaupunkisuunnitteluvirastosta lähti 19.12. laajalle joukolle ilmoitukset yleiskaavaluonnoksen uudesta vuorovaikutuskierroksesta, tulevista yleiskaavanäyttelyistä ja osallistumispajoista yksityiskohtaisine aikatauluineen.⁴⁰ Yleisötilaisuudet oli suunniteltu tammikuulle 2002. Kaupunkisuunnittelulautakunta jätti kuitenkin yleiskaavaluonnoksen pöydälle kokouksessaan 20.12., ja niinpä virastosta lähetettiin seuraavana päivänä uudet viestit, joissa lyhyesti todettiin pajat peruutetuiksi ja pidettäväksi myöhemmin ilmoitettavana ajankohtana. Asiaan palattiin 6.2. tulleissa viesteissä, joissa ilmoitettiin uudet ajankohdat maalishuhtikuulle. Kaupunkisuunnittelulautakunta ei käsittelyssään kuitenkaan tehnyt luonnokseen muutosehdotuksia, vaan lähetti sen keskustelun jälkeen sellaisenaan vuorovaikutus- ja lausuntokierrokselle.

Vuorovaikutuskierros käytiin maalishuhtikuussa 2002. Vuorovaikutusasioiden organisointi oli kaupunkisuunnitteluvirastossa muuttunut yleiskaavan ensimmäisen vuorovaikutuskierroksen jälkeen. Ulkopuolisen konsultin sijaan virastoon oli palkattu kaksi uutta vuorovaikutussihteeriä, joiden tehtäväkuvaan yleiskaavankin osallistumisasiat kuuluivat.

Pajamenettelyä jatkettiin ensimmäisen kierroksen linjoilla eri puolilla kaupunkia. Aineisto oli esillä näyttelyissä, joiden yhteydessä järjestettiin myös erillisiä osallistumistilaisuuksia. Tilaisuuksien jäsentely poikkesi ensimmäisestä kierroksesta. Ryhmätöitä ei enää tässä vaiheessa tehty, vaan auditoriossa istuvat, pajatilaisuuksiin osallistuneet kansalaiset saivat vuoronperään esittää mielipiteensä yleiskaavaluonnoksesta ja ne kirjattiin piirtoheittinkalvolle, joka oli koko ajan kaikkien nähtävissä ja täydennettävissä. Vuorovaikutussihteerit ja kaavavalmistelijat olivat näyttelyissä myös tiettyinä aikoina tavattavissa. Kaiken kaikkiaan kaupunkisuunnitteluvirastossa oli selvästi opittu ensimmäisellä vuorovaikutuskierroksella tapahtuneesta tilanteen riistytymisestä. Ilmeisesti vuorovaikutussihteerien työn ansiosta tilaisuuksien niin tek-

ninen järjestäminen kuin tunnelma olivat toisella kierroksella kehittyneet myönteisesti.

Kevään 2002 yleiskaavapajoihin ja tietoisuuksiin osallistui yhteensä noin 420 kaupunkilaista ja tämän lisäksi näyttelyissä luonnokseen tutustui satoja henkilöitä. Näissä tilaisuuksissa kerättiin noin 400 mielipidettä ja tilaisuuksien jälkeen palautelomakkeita kertyi virastolle noin 500. Lausunnon antoi 52 toimijaa pyydetystä 76:sta. Aineisto koottiin ensin sellaisenaan moniosaiseksi monisteeksi ja sen jälkeen aiheittain ja alueittain jäsennetyksi yhteenvetoraportiksi.⁴¹ Eri tahojen tekemät kannanotot oli yhteenvedossa jaettu irrallisiksi lauseiksi ja jäsennetty uudelleen aihe- ja aluejaon mukaan, ja vastaukset oli laadittu näin syntyneisiin koosteisiin.

Kaupunkilaiset saivat nähdä yleiskaavaluonnoksen, jonka kokonaismitoitus (asukasluku, asumisväljyys, kerrosala) ja perusrakenne (raskaan raideliikenteen varassa) olivat ennallaan, mutta yksityiskohtaisia muutoksia oli tehty paljon eri puolilla kaupunkia. Suurin muutos koski rantojen täyttöjen vähenemistä. Lauttasaaresta oli jätetty pois Vattuniemen kärjessä Melkin saarelle ulottuneet täyttöalueet ja Maamonlahti-Lemislahden täyttöalueet, mitä voi pitää merkittävänä muutoksena. Kerrosalaa oli luonnoksessa kuitenkin suurin piirtein saman verran kuin alueidenkäyttöluonnoksen ensimmäisessä versiossa. Vattuniemen kärjen täyttö oli siirtynyt Vattuniemen vanhan alueen sisälle ja Maamonlahti-Lemislahden täyttö Katajajarjuun länsiväylän kattamisalueelle. Koivusaari esitettiin edelleen rakennettavaksi, mutta kerrosala oli pienentynyt saaren eteläkärjestä löytyneen luonnonsuojelukohteen vuoksi.

Vuorovaikutuskierroksen jälkeen yleiskaava palasi valmisteluun. Yleiskaavaprosessin kannalta kriittisimmät kommentit koskivat vaikutusten arvioinnin ja vaihtoehtojen vähäisyyttä. Vaikutusten arvioinnin puutteellisuuteen kiinnittivät huomionsa lausunnoissaan ainakin Helsingin rakennuslautakunta ja ympäristölautakunta, ympäristöministeriö, Uudenmaan ympäristökeskus, STAKES, Uudenmaan TE-keskus ja Sipoon kunta. Kaupunkisuunnitteluvirasto totesi vastineessaan lyhyesti, että vaikutukset arvioidaan vasta ehdotuksen valmistelun yhteydessä.

Lauttasaarelaisten aktivoituminen

Muutospaineita: verikartta, länsimetro ja postimerkkikaavat

Palaan yleiskaavan alkuvaiheisiin Lauttasaaren osalta. Ensimmäiseen alueiden käyttöluonnokseen eli verikarttaan keväällä 1999 sisältyi lukuisia uusia rakennuskohteita Lauttasaaren ja viereisen Koivusaaren alueelle, yhteensä lähes 650 000 kerrosneliömetriä. Ensimmäisen 20 vuoden aikana esitettiin rakennettavaksi yhteensä 488 000 k-m² asumiselle ja 20 000 k-m² työpaikkarakentamiselle sekä myöhemmässä tulevaisuudessa 130 000 k-m² asumiselle. Yleiskaavan mitoitusperusteiden mukaan tämä olisi merkinnyt 12 000 – 13 000 uutta asukasta saarelle tai sen välittömään läheisyyteen.

Uudet suunnitelmat tarkoittivat Lauttasaaressa Maamonlahti-Lemislahti-alueen rakentamista ja viereisen Koivusaaren rakentamista sekä Lauttasaaren eteläisen kärjen rakentamista ja sen ulottamista Melkin saarelle asti. Kaikilla näillä alueilla ehdotukseen sisältyi runsaasti merialueiden täyttöjä (kuva 4.10).

Yleiskaavan kanssa samaan aikaan käynnistettiin länsimetron suunnittelu. Nämä kaksi prosessia, yleiskaava ja länsimetro, liittyivät oleellisesti toisiinsa, sillä koko yleiskaavan rakenne tukeutui raideliikenteen kehittämiseen. Länsimetron linjaus oli esitetty jo vuoden 1992 yleiskaavassa, mutta varsinainen suunnittelu käynnistyi vasta helmikuussa 2000. Metron suunnittelulähtökohtiin tuli tässä vaiheessa Lauttasaaren kannalta merkittävä muutos: Ruoholahden ja Espoon rajan välille suunniteltiin aiemmin esitetyn yhden aseman sijaan kahta asemaa, toista Lauttasaareen ja toista Lauttasaaren viereiseen Koivusaareen. Koivusaareen esitetty uusi rakentaminen liittyi tähän uuteen asemaan (kuva 4.11).

Metroa ja yleiskaavan suuria maankäyttöhankkeita arkisempaa kaupunkisuunnittelua Lauttasaaressa edustivat lukuisat pienet asemakaavat, joita alueelle oli viime vuosina laadittu. Vuoden 1992 yleiskaavan osoittama tarve asuntorakentamisen tehostamiseen näkyi selvästi Lauttasaaressa. Uusi rakentaminen muutti ennen kaikkea Vattuniemeä, jossa teollisuuskäytöstä vapautuvia tontteja yksi kerrallaan muutettiin pääasiassa asumiselle. Kaikki Lauttasaareen ohjelmoidut asunto-ohjelman kohteet vuosille 1998-2002 olivat tällaisia.

Vattuniemen vieressä olevalle Pajalahden alueelle oli myös kaavoitettu uusia asuntokortteleita, jotka ulottuivat osittain yleiskaavassa merialueeksi merkitylle alueelle. Pajalahtea oli työstetty moneen kertaan eri muodoissa ja eri kaavoissa, joista oli käyty kiivaitakin keskusteluita kaavoittajan ja lauttasaarelaisten välillä.

Kuva 4.10. Ote Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston 26.2.1999 päiväisestä alueiden käytösuunnitelmaluonnoksesta ("verikartta") Lauttasaaren kohdalta. Punaisella merkityt alueet on esitetty rakennettavaksi ensimmäisen 20 vuoden aikana, siniviolettiset alueet tämän jälkeen.

Lisää asuntorakentamista Lauttasaareen sisältyi myös kaupunkisuunnitteluviraston työohjelmaan vuosille 2001-2006. Tässä tammikuussa 2002 hyväksytyssä kaavoitus- ja liikennesuunnitteluohjelmassa (Kaal) esitettiin Lauttasaareen kahta uutta asema-kaavoituskohteita:⁴³

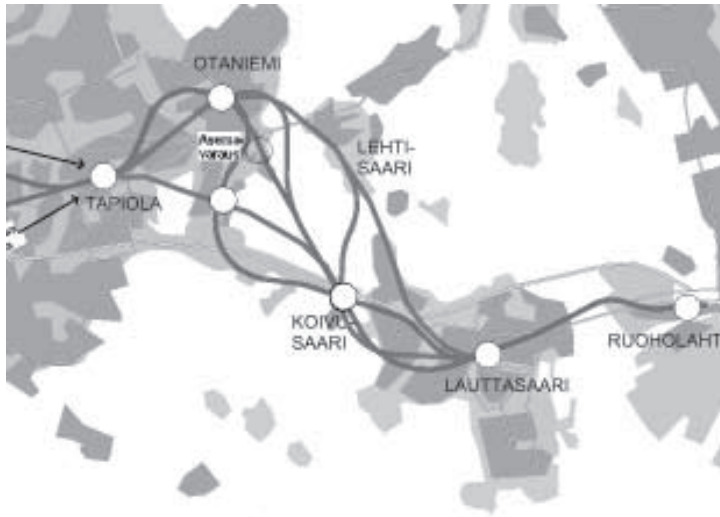
Katajaharju	30 000 k-m ²	326 asuntoa,	600 asukasta
Vattuniemi, uusi kohde	75 000 k-m ²	815 asuntoa,	1500 aukasta
Yhteensä	105 000 k-m ²	1 141 asuntoa,	2100 asukasta

Kaupunkisuunnittelulautakunta oli alun perin jo tammikuussa 2001 hyväksynyt kaavoitusohjelman, jossa oli Katajajarjun ja Vattuniemen kohteiden lisäksi mukana myös 83 000 kerrosneliömetrin asuntorakentamiskohde Maamonlahden ja Lemislahden alueelle. Koska Maamonlahti-Lemislahti oli noussut esille yleiskaavoituksen yhteydessä kiistanalaisena merentäyttöalueena, herätti sen ilmestyminen yksityiskohtaiseen kaavoitusohjelmaan hämmennystä Lauttasaaressa.

Kaupunkisuunnittelulautakunta kuitenkin hyväksyi kaavoitusohjelman. Kaupunginhallitus sitä vastoin päätyi aikanaan (vuoden kuluttua) eri näkemykseen ja tiputti kyseisen alueen kokonaan pois kaavoitusohjelmasta. Katajajarjun kohdalle ohjelmaan lisättiin kaupunginhallituksen päätöksellä merkintä siitä, että kohteen toteutus on riippuvainen käynnissä olevasta yleiskaavoituksesta.

Kaavoitusohjelman käsittelyprosessi kertoo kaavoitushankkeiden päällekkäisyydestä ja tulkinnanvaraisuudesta. Tapaus herättää joitakin kaupunkisuunnittelun ja osallistumisen kannalta keskeisiä kysymyksiä, joita Lauttasaaressa pohdittiin:

- Voidaanko asemakaavoitusohjelmaan ottaa kohteita, joita voimassa olevassa yleiskaavassa ei ole? Tässä asiassa kaupunginhallitus oli selkeästi sillä kannalla, että ensin laaditaan yleiskaava ja sitten sen mukaisesti asemakaavat.
- Voidaanko asemakaavalla poiketa voimassa olevasta yleiskaavasta? Kaupunginhallituksen kannanotto yleiskaavan ja asemakaavan laatimisjärjestyksestä viittaa siihen, että asemakaavoilla tulisi noudattaa yleiskaavan määräyksiä. Käytännössä yleiskaavan sitovuus on kuitenkin kyseenalainen, sillä Helsingissä on jatkuvasti asemakaavoitettavana esimerkiksi asutokohteita alueille, jotka yleiskaavassa on merkitty viheralueiksi.⁴⁴ Pajalahden rannassa on asemakaavoitettu rakentamista sekä yleiskaavan mukaiselle virkistysalueelle että merialueelle.
- Olivatko viraston teettämät esiselvitykset ja –suunnitelmat Maamonlahti-Lemislahden alueelta (kuva 4.12) osa yleiskaava-aineistoa vai tähtäsivätkö ne jo alueen asemakaavoitukseen? Jos ne olivat osa asemakaavoitusta, niin kuin viraston laatimasta alkuperäisestä kaavoitus- ja liikennesuunnitteluohjelmasta voisi päätellä, olisi kansalaisten osallistuminen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti myös pitänyt käynnistää, varsinkin kun kyseessä oli voimassa olevasta yleiskaavasta oleellisesti poikkeava hanke. Valtuutettu Zahra Abdullan kirjallinen kysymys kaupunginvaltuustossa ja sen herättämä vilkas poliittinen keskustelu liittyivät tähän kysymykseen. Muutaman muutosalueella sijaitsevan lauttasaarelaisen asunto-osakeyhtiön pyynnöstä myös Uudenmaan ympäristökeskus kysyi kaupungilta samaa asiaa. Kaupunki vastasi, että aineisto oli osa yleiskaavaprosessia, ja ympäristökeskus oli tähän selvityk-

Kuva 4.11. Länsimetron linjausvaihtoehdot välillä Ruoholahti–Tapiola.⁴² Vuoden 1992 yleiskaavaan verrattaessa metron linjausvaihtoehdot kääntyvät Lehtisaaren ohella Keilalahteen ja Keilaniemeen. Lauttasaaren keskustan lisäksi suunnitelmaan on tullut mukaan toinen asema Koivusaareen.

seen tyytyväinen. Ilmeisesti asiasta kuitenkin käytiin virastojen välillä tiukkaa keskustelua, jonka yksityiskohtiin palaan myöhemmin.

Sekavuus ranta-alueiden suunnitteluttamisesta, eli apulaiskaupunginjohtajan mukaan ”virkamiesten sormiharjoituksista”, ei edistänyt luottamusta ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia asukkaiden ja valmistelun välillä. Myös päätöksentekijät olivat hämmentyneitä, mistä aiemmin esitetyt uutislainat Helsingin Sanomista kertovat.

Lauttasaaren asukasmäärä oli joka tapauksessa selvästi kasvamassa. Riippumatta uudesta yleiskaavasta ja Maamonlahden, Lemislahden ja Koivusaaren tulevaisuudesta merkitsivät edellä esitetyt asunto-ohjelman (541 asuntoa) ja kaavoitusohjelman mukaiset kohteet (1141 asuntoa) Lauttasaareen muutamassa vuodessa arviolta 1 682 uutta asuntoa eli 15 % lisäystä vuoden 1998 asuntomäärään verrattaessa.⁴⁵

Tontti kerrallaan tapahtuvasta kaavoituksesta johtuen oli Lauttasaari-Seura useasti esittänyt kaupungille saaren kaavoituksen tarkastelua yksittäisiä asemakaavoja laajempänä kokonaisuutena. Vaikka lauttasaarelaisten toivomaa osayleiskaavaa ei laadittu, tehtiin kaupunkisuunnitteluvirastossa joitakin kokonaistarkastelua edistäviä toimenpiteitä, joista aiemmin esitelty Vattuniemen maankäytön periaatteet olivat yksi esimerkki. Muihin kokonaistarkasteluihin palaan jäljempänä.

Kuva 4.12. Konsulttien kaupunkisuunnitteluvirastolle laatimia maankäyttösuunnitelmia yleiskaavan ensimmäisen luonnoksen esiselvitysvaiheessa Koivusaaren (alempi kuva) ja Maamonlahti-Lemislahden (ylempi kuva) alueelta. Tekijöinä Arkkitehtiryhmä A6 (Koivusaari) ja Arkkitehtitoimisto Kaira (Maamonlahti-Lemislahti).

Yleiskaavatyöryhmä syntyy

Uusien, esille nousseiden luonnosten ja suunnitelmien myötä Lauttasaaren asukasluku, rakentaminen ja ympäristö näyttivät muuttuvan huomattavasti enemmän kuin mitä missään suunnitelmissa siihen asti oli esitetty. Tämä tilanne laukaisi asukkaiden piirissä prosessin, jota seuraavaksi käsiteltiin.

Lauttasaaren kaupunginosayhdistys, Lauttasaari-Seura, on koko olemassaolonsa ajan ollut kiinnostunut rakennetusta ympäristöstä ja kaupunkisuunnittelusta, niin-pä se reagoi nopeasti myös yleiskaavan alueidenkäyttösuunnitelmaluonnokseenkin. Lauttasaari-lehti kirjoitti ensimmäisen laajan yleiskaavaesityksen palstoillaan 24.4.1999 heti kaupunkisuunnitteluviraston järjestämän aloitusseminaarin jälkeen.⁴⁶ Tutkimuskaudellani Lauttasaari-lehdessä julkaistiin yhteensä 173 kaupunkisuunnittelua koskevaa juttua, näistä noin sadassa käsiteltiin yleiskaavan aihepiiriä.

Seurassa oli pitkään toiminut erillinen ympäristöjaos, jonka tehtäviin kaupunkisuunnittelukysymykset olivat kuuluneet. Koska uutta yleiskaavaa pidettiin Lauttasaaren tulevaisuuden kannalta tärkeänä, nimesi seura ensimmäisen vuorovaikutuskierroksen jälkeen ympäristöjaoksen rinnalle erityisen yleiskaavatyöryhmän, joka keskittyisi nimenomaan YK2002-prosessiin. Osa ryhmän jäsenistä oli seuran toiminnassa aiemminkin aktiivisesti mukana olleita, mutta yleiskaavatyöryhmään nimettiin myös täysin uusia henkilöitä sen perusteella, että nämä olivat ottaneet yhteyden seuraan yleiskaavan tultua julkisuuteen. Ryhmä aloitti toimintansa keväällä 2000, minä liityin joukkoon saman vuoden syyskuussa. Alkuun päästyään yleiskaavatyöryhmä etsi uusia kiinnostuneita henkilöitä mukaan toimintaan myös Lauttasaari-lehdessä olleella ilmoituksella. Työryhmä pyrki näin olemaan mahdollisimman avoin saaren asukkaisiin päin. Käytännössä työryhmän kokoonpano pysyi kuitenkin melko samanlaisena koko tutkimuskauden ajan.

Ensimmäinen valmisteilla olevaa yleiskaavaa koskeva havaintoni lauttasaarelaisista liittyy ensimmäisellä vuorovaikutuskierroksella järjestettyyn kantakaupungin yleiskaavapajaan syyskuussa 1999. Yleiskaavatyöryhmää ei silloin vielä oltu nimitetty, enkä myöskään vielä tiennyt sitä, että valitsisin juuri lauttasaarelaiset tutkimuskohteeni. Tarkoitukseni oli aluksi vain seurata yleiskaavan yleisötilaisuuksia. Tässä ote kantakaupungin työpajassa tekemistäni muistiinpanoista:

Lauttasaarelaiset olivat hankkiutuneet paikalle joukolla, heitä oli noin 20. He saivat pajassa oman työryhmän, jota veti Jussi Vuorinen ja kirjasi Mariitta Vuoren-pää. Olin osan aikaa paikalla. Ryhmä oli selvästi korkeasti koulutettu: sosiologinainen, pursiseuran mies, entinen televisiokuuluttaja, elinkeinoelämän mies, matkusteleva, tunteellinen naistaiteilija valokuvineen jne. Pekka Pietari-

lan (kaavoittajan) tölväisy lauttasaarelaisista lintukodossaan sai aikaan voimakkaan vastahyökkäyksen. Ryhmä vaikutti siltä, että pystyy neuvottelemaan, vaikka epäluulo kaupunkisuunnittelutilannetta kohtaan olikin suurta. Tyhmät ajatukset pitää saarelaisten mielestä ampuu alas heti, sillä niillä on kummallinen taipumus jäädä henkiin, kun ne kerran ovat suunnitelmiin ilmestyneet.

Lauttasaarelaisten esiintyminen ärsytti silmin nähden kaavoittajia – ja verikartan rakentamishdotukset olivat sitä ennen selvästi ärsyttäneet niin lauttasaarelaiset kuin monet muutkin paikalla olleet. Ensihavaintoni lauttasaarelaisista osui monilta osin oikeaan, mutta vasta vuoden kuluttua tuosta pajasta totesin, miten hyvin juuri Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä sopi tutkimusasetelmaani maunulalaisten rinnalle. Näin alkoi tiivis yhteistyö kyseisen yleiskaavatyöryhmän kanssa.

Virallista osallistumista, muodollista vuorovaikutusta

Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä oli saanut Lauttasaari-Seuralta tehtäväkseen yleiskaavaprosessin seuraamisen ja siihen osallistumisen. Ryhmä toimi ja kokoontui, jotta se osaisi oikealla tavalla osallistua ja vaikuttaa Lauttasaaren tulevaisuuden suunnitteluun. Toiminnan ydin olivat sen omat kokoukset. Niissä välitettiin tietoa, suunniteltiin toimintaa, naurettiin ja ihmeteltiin maailman menoa, mutta myös yritettiin vaikuttaa siihen. Kokoontumisten lisäksi työryhmä suuntasi toimintaansa ulospäin, se osallistui. Osallistuminen oli osittain virallisten prosessien mukaista, mutta se oli myös epävirallista verkostoitumista ja jatkuvia yhteydenottoja eri osapuoliin.

Yleiskaavatyöryhmä piti kokouksia säännöllisesti asukastoimintaan varatussa Punaisessa Huvilassa Lauttasaarella. Tutkimuskaudellani pidettiin yhteensä 24 kokousta, vuosina 2000-2001 kokouksia oli noin kerran kuukaudessa, sen jälkeen hieman harvemmin. Kokoukset kutsuttiin koolle sähköpostilla. Osallistuminen kokouksiin oli aktiivista, sillä kokouksien keskimääräinen osallistujamäärä oli 8,5. Paikalla oli aina vähintään 6, mutta yleensä lähes 10 työryhmän jäsentä. Sitoutumista ilmentää hyvin kokous, joka pidettiin heinäkuun 9. päivänä 2001 keskellä lomakautta 29 asteen helteessä: paikalla oli 9 jäsentä.

Oleellinen osa työryhmän käytännön työstä keskittyi eri suunnitteluprosessien tarkkaan seurantaan ja reagointiin aina kulloinkin tarpeelliseksi katsotulla hetkellä ja tavalla. Kokoukset aloitettiin tilannekatsauksella, ja sen jälkeen käsiteltiin eri suunnittelutilanteet yksitellen. Tähän käsittelyyn liittyi yleensä kaiken mahdollisen aiheiston jakelu paikalla oleville, poliitikoilta ja virkamiehiltä saatujen tietojen välittäminen, yleinen keskustelu sisällöstä sekä tavoitteista ja toimenpiteistä päättäminen. Kokouksissa sovittiin myös tavasta, jolla kommentoitiin kulloinkin nähtävillä

olevia suunnitelmia tai muita asiakirjoja: yksityishenkilöinä vai ryhmänä vai mahdollisesti jonkin muun yhteisön kautta.

Kokouksissa käytiin läpi tulossa olevat mielenkiintoiset kaupunkisuunnittelua ja yleiskaavaa sivuavat tilaisuudet ja tarkistettiin, että ainakin joku jäsenistä olisi aina paikalla. Joskus oli tärkeää saada yleisöä paikalle laajasti, ja tällainenkin mobilisointi yleensä onnistui. Jotkut yleisötilaisuudet olivat yleiskaavatyöryhmän näkökulmasta kuitenkin vain eräänlainen pakkopulla - tilaisuuksiin oli osallistuttava MRL:n osallisen velvollisuudesta tai sitten tilaisuus saattoi olla tärkeä julkisuuden kannalta.

Toimeksiantonsa mukaisesti yleiskaavatyöryhmä osallistui kaikkiin yleiskaavan virallisiin vaiheisiin joko ryhmänä, yksityishenkilöinä tai yhdessä seuran kanssa, aina kuitenkin ensin keskustellen ryhmän sisällä aiheesta. Yleiskaavatyöryhmä osallistui myös lukuisiin muihin Lauttasaaressa käynnissä oleviin maankäyttöhankkeisiin, sillä niiden suhde yleiskaavoitukseen osoittautui epäselväksi ja monimutkaiseksi, kaikki tuntui riippuvan kaikesta.

YK2002-prosessin ohella Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä osallistui joko ryhmänä, yksityishenkilöinä tai Lauttasaari-Seuran kanssa tutkimuskaudellani eli kahden ja puolen vuoden aikana ainakin kymmeneen eri asemakaavaprosessiin. Yleiskaavan ja asemakaavojen lisäksi ryhmä tai sen jäsenet kommentoivat maakuntakaavaa, seutuvisiota, länsimetron suunnittelua ja Vattuniemen maankäytön periaatteita. Olen muutamalla lauseella kuvannut yleiskaavatyöryhmän esille nostamat näkökohdat näistä aiheista:

YK2002: Yleiskaava 2002 oli työryhmän tärkein asia. Se oli esillä jokaisessa kolmen vuoden aikana pidetyssä kokouksessa. Ryhmän käsityksen mukaan yleiskaava oli yllimitoitettu ja sen perusajatus rakentamisen painopisteen suuntaamisesta rannoille oli eettisesti, ekologisesti, toiminnallisesti ja kaupunkikuvallisesti kyseenalaista. Työryhmän jäsenet osallistuivat kaikkiin yleiskaavan osallistumistilaisuuksiin ja kommentoivat sitä aina, kun siihen oli suunnitteluprosessissa varattu mahdollisuus.

Länsimetro: Yleiskaavatyöryhmä ei alkujaan vastustanut länsimetroa, mutta yritti vaikuttaa siihen, että metron suunnittelulähtökohdista olisi jätetty pois Koivusaaren asema, tai että suunnitteluvaihtoehtoihin vähintäänkin olisi sisällytetty tutkittavaksi vaihtoehto, jossa olisi vain yksi asema välillä Ruoholahti-Espoon raja. Tässä tavoitteessa epäonnistuttiin ja länsimetroa suunniteltiin kahden aseman periaatteella. Koivusaaren aseman ja koko uuden asuntoalueen rakentamisen kohtalo siirtyi näin Helsingin osalta yleiskaavaprosessin käsittelyyn. Kahden aseman myötä yleiskaavatyöryhmän suhtautuminen koko länsimetroon muuttui kielteiseksi ja se alkoi entistä tarkemmin seurata Espoon keskustelua aiheesta.

Kuva 4.13. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän kokous keväällä 2003 Punaisessa Huvilassa. Kuvassa vasemmalta Raimo Kantola, Liisa Enckell, Päivi Litmanen, Christina Lindén, Marja Alestalo-Häyrinen, Peter Holmström ja Marjatta Waltonen.

Pajalahti: Pajalahden alueelle laadittiin tutkimuskaudellani kahta asemakaavaa. Niin sanottu Lohiapajanlahden kaava koski laituri-alueita Tallbergin puistotien päässä ja ranta-alueita sen ympärillä. Kaava ulkopuolelle jäivät Tallbergin puistotien varren alueet, joiden asemakaava kuitenkin myös oli työn alla. Yleiskaavatyöryhmä kritisoi toiminnallisesti ja kaupunkikuvallisesti yhtenäisen alueen jakamista kahteen pieneen asemakaavaan. Työryhmän mielestä oli lisäksi outoa, että Pajalahden kaavat laadittiin ennen kuin oli tiedossa Lauttasaaren mahdollisen metroaseman sijainti. Asemaa on sekä vuoden 1992 yleiskaavassa että uusissa suunnitelmissa kaavailtu paikkaan, jonka välittömään vaikutuspiiriin Pajalahti kuuluu.

Vattuniemi: Vattuniemen tilannetta olen käsitellyt jo edellä. Vattuniemen kaupunkikuva oli lauttasaarelaisten mielestä epätydyttävä ja kadut liian väljästi mitoitettu. Tämän vuoksi Vattuniemen tulevaisuutta olisi ryhmän näkemyksen mukaan pitänyt tutkia perusteellisemmin kuin mitä esimerkiksi kaupunkisuunnittelulautakunnan hyväksymissä maankäyttöperiaatteissa on esitetty. Muun muassa pienteollisuusalue voitaisiin ryhmän käsitysten mukaan osoittaa asumiselle päinvastoin kuin mitä nykyisissä kaavoissa on määriteltä. Yleiskaavatyöryhmä otti kantaa kahdeksaan tutkimuskaudella valmisteilla olleeseen asemakaavaan Vattuniemen alueella, mikä kuvastaa hyvin Vattuniemen tontti kerrallaan tapahtuvaa postimerkkikaavoitusta. Useissa kohteissa kaavoitettujen kortteleiden mitoitukset ja massoittelevat ryhmän

mielestä lainkaan sopineet Lauttasaaren kaupunkikuvaan. Vattuniemen viihtyisyys laski ryhmien mielestä uusien kortteleiden myötä entisestään.

Espoon suunnittelu: Espoossa käynnistyi yleiskaavaprosessi lähes samaan aikaan kuin Helsingissä. Espoon kannanotot olivat lauttasaarelaisille erittäin tärkeitä, sillä länsimetron toteutuminen tulisi pitkälti riippumaan Espoon päätöksistä. Lauttasaarelaiset tukivat julkaisujensa avulla niitä espoolaisia näkemyksiä, jotka olivat kriittisiä metrolle ja puolsivat esimerkiksi kevytraitiotievaihtoehdon tutkimista. Jossakin vaiheessa espoolaiset todettiinkin yleiskaavaryhmässä parhaiksi liittolaisiksi. Espoon puolella Hanasaaren ja Keilalahden alueen suunnittelu kosketti myös Lauttasaarta, olihan kyse yhteisestä sisämerimaisemasta ja rakentamisen ja liikenteen suhteesta siihen.

Maakuntakaava: Uudenmaan liiton laatimaan maakuntakaavan luonnokseen yleiskaavatyöryhmässä oltiin tyytyväisiä. Lausuntokierroksella olleessa luonnoksessa otettiin selkeästi kantaa lauttasaarelaisille tärkeän rantamaiseman puolesta ja rajattiin kaupunkirakenne erityisesti Seurasaaren selällä niin, että meren täytöt eivät sen mukaan olisi olleet mahdollisia. Helsingin kaupungin näkemys maakuntakaavasta oli päinvastainen, ja kaupunki esittikin lausunnossaan keväällä 2002 ihmetyksensä näin laajojen kaupunkimaisemien suojelusta.⁴⁷ Maakuntakaavaa muutettiin kaupungin esityksen mukaisesti.

Seutuvisio: Yleiskaavatyöryhmän jäsenet osallistuivat myös seutuvisiion nettifoorumille. Seutuvisiolla ei työryhmän mielestä kuitenkaan ollut mitään konkreettista merkitystä käynnissä oleviin kaavahankkeisiin, vaan sillä ainoastaan vahvistettiin tiettyjä kaupunkipoliittisia mainoslauseita.

Vaikka yleiskaavatyöryhmän kokoukset olivat erittäin asiakeskeisiä ja -pitoisia, ei keskustelu ollut mitenkään muodollista. Esityslista oli lähinnä muistilista kaikista meillä olleista hankkeista. Juttu lensi, puhuttiin päälle, ristiin ja välillä kovaakin. Keskustelun kohteena olleet asiakirjat saivat työryhmässä osakseen asiantuntevaa arviointia, huvittunutta vitsailua tai hämmästyntä kauhistelua, tilanteen mukaan.

Kokouksien työnjako oli melko selkeä. Pääosa informaatiosta, eli tiedot suunnitelmien etenemisestä ja suunnitelmiin liittyvä aineisto, tuli ryhmän tiedottajan välityksellä, ja hän toimi tästä johtuen yleensä asioiden esittelijänä. Puheenjohtaja vei käsittelyä eteenpäin ja sihteeri kirjasi pääkohdat, jotka myöhemmin lähetettiin kaikille sähköpostina. Työryhmän jäsenillä oli jokaisella selvästi oma kontribuutiossa ryhmän toimintaan, se oli joko heidän ammatilliseen asiantuntemukseensa perustuva, harrastuksista lähtevä tai poliittiseen kokemukseen nojaava, useimmiten vielä kombinaatio näistä.

Tiedottajan rooli työryhmässä oli keskeinen. Hänen paneutumisensa prosessien etenemiseen ja asiakirjoihin oli ryhmän toiminnan perusedellytys. Mutta tiedottaja ei ollut yksin, vaan hänen rinnallaan toisena keskeisenä henkilönä toimi puheenjohtaja, joka yhteiskuntatieteilijänä toi keskusteluun yhteiskuntakriittisiä näkökulmia. Työryhmässä keskusteltiin näistä rooleista, tiedottaja nimesi itsensä ”virastohäiriköksi” ja yhteiskuntatieteilijä ”seminarihaiksi”, joilla viitattiin heidän väliseensä työjakoon. Toisen tehtävänä oli koluta valmistelukoneistoa selvittääkseen asioiden eteneminen, ja toisen tehtävänä oli tuoda eri yleisötilaisuuksissa esille ryhmän tärkeänä pitämiä asioita.

Voimaparin lisäksi jokaisella ryhmän jäsenellä oli selkeästi joko oma professionaalinen asiantuntemusalueensa (esimerkiksi arkkitehtuuri, kaupunkisuunnittelu, vesistöt ja kalatalous, luonnontuntemus, paikallishistoria) tai laajat henkilökohtaiset kontaktit, esimerkiksi vakiintuneet suhteet poliitikoihin, tai molempia. Virkamieskontaktit syntyivät pääasiassa työryhmän toiminnan myötä, sillä useimmat työryhmän jäsenistä eivät olleet aiemmin olleet aktiivisia osallistujia kaupunkisuunnittelussa. Ryhmän kaikkien jäsenten ja heidän erilaisten kontaktiensa asiantuntemus ja näkökulmat vaikuttivat keskusteluihin, eikä ainakaan kokouksia havainnoimalla voinut huomata minkään näkemyksen tarkoituksellista ohittamista tai väheksyntää.

Viestit ulospäin olivat yleiskaavatyöryhmälle tärkeitä ja jokaisella avainhenkilöllä oli oma roolinsa näiden viestien välittämisessä (seminarihai, virastohäirikö, tiedottaja, äänestäjä, poliitikko, arkkitehti, jne.). Osallistumisen tuli olla asiantuntevaa, rauhallista ja linjakasta – tilanteita ”ei saa sotkea”. Esimerkkihajaksi käy yleiskaavatyöryhmän puheenjohtajan lausuma avaus vaali-iltamissa syksyllä 2000: ”Avaan keskustelun ja toivon asiallisia puheenvuoroja, ei pitkiä tunteenpurkauksia.”

Työryhmä teki kaiken vapaaehtoistyönä. Ainoa, mihin se toiminnassaan tarvitsi rahaa, oli oman lehden, Lauttasaaren puheenvuoron, taittaminen ja painattaminen. Lehden kirjoittajat tekivät juttunsa ilman palkkiota. Taitto- ja painatuskulujen rahoitus järjestyi Helsingin kaupungin paikallisagendarahalla ja Lauttasaari-Säätiön tuella. Lisäksi Lauttasaari-Seura maksoi lehtien postituksen.

Vuorovaikutus kaupunkisuunnitteluviraston kanssa oli muodollista. Selvittäessään Lauttasaaren suunnittelua ja osallistuessaan erilaisiin kaavaprosesseihin, yleiskaavatyöryhmä tuli samaan tulokseen kuin Lauttasaari-Seura: Lauttasaarta pitäisi tarkastella ja suunnitella kokonaisuutena. Kohde kohteelta etenevässä postimerkkikaavotuksessa ei työryhmän mukaan koskaan käsitelty laajemmin saaren kehityssuuntaa tai ongelmia, joita maankäytön suunnittelulla myös pitäisi pyrkiä ratkaisemaan.⁴⁸

Uuden rakentamisen suuntaaminen meren rannoille ei työryhmän näkemysten mukaan millään tavoin edistänyt kaupunkirakenteen myönteistä kehittymistä, vaan päinvastoin entisestään hajotti niin palveluiden, liikenteen kuin kaupunkikuvan rakennetta.

Toiveet kokonaissuunnittelusta saivat jonkinasteista vastakaikua kaupunkisuunnitteluvirastossa. Kesällä 2000 laadittiin virastossa Lauttasaaren yleiskaavallinen kokonaistarkastelu.⁴⁹ ”Esille nousseiden uusien ideoiden ja luonnoksien pohjalta on syntynyt tarve hahmottaa alueellista tilannetta laajemmin kaupunkien osakokonaisuuksina yleiskaavatyön pohjaksi”, todetaan asiakirjan johdannossa.

Julkaisussa käydään läpi Lauttasaaren tilannetta asuntoja, väestöä, palveluita ja liikennettä koskevien tilastojen avulla. Nykyiset ongelmat tuodaan myös esille: Lauttasaaren peruspalveluiden taso on kaupungin omien indeksien mukaan alle keskitason (23/33), asuntojen keskikoko on alle kaupungin keskiarvon (60,3m² - 61,3m²), liikennemelu paikoin kovaa ja julkinen kaupunkitila kulunutta. Niinpä ”taantuneen, vanhan rakenteen saaminen uuteen nousuun vaatii toimenpiteitä.... Näin pysytään mukana kehityksessä ja estetään taantumien mukanaan tuoma ympäristön rappeutuminen.”⁵⁰ Uusi nousu voidaan kokonaistarkastelun mukaan turvata riittävällä väestönkasvulla, joka voidaan saavuttaa täydennysrakentamisella. Toimenpiteinä esitetään täydennysrakentamista seuraavissa kohteissa:

1. nykyisen rakennuskannan sisällä,
2. Pajalahdessa tulevan metroaseman ympärillä,
3. kattamalla Länsiväylä Katajajarjussa,
4. täyttöalueena Lemislahdessa ja
5. rakentamalla kaksi uutta saarta täyttöalueena Koivusaaressa.⁵¹

Kokonaistarkastelussa päädyttiin näin ollen kaikkiin niihin hankkeisiin, joista virastossa jo oli tehty tai teetetty esisuunnitelmia. Näillä toimenpiteillä olisi raportin perusteella ainoastaan positiivisia vaikutuksia: Pajalahdessa Tallbergin puistotie saisi arvokkaan, merinäkyvät säilyttävän päätepisteen, Lemislahden rakentaminen eheyttäisi kaupunkirakennetta, Länsiväylän kattaminen vähentäisi liikenteen melua ja mahdollistaisi uusien urheilualueiden toteuttamisen, Koivusaaren rakentaminen avaisi mahdollisuuden elvyttää paikallispalveluita, tehostaa ennestään tehotonta maankäyttöä ja uutta rantaviivaakin rakennettaisiin paljon lisää.⁵²

Asiakirja sai tyylyn tuomion yleiskaavatyöryhmässä. Pelkästään se, että tarkastelussa ei ollut yhtään kriittistä arvioita esitettyjen hankkeitten vaikutuksista, teki siitä yleiskaavatyöryhmän silmissä merkityksettömän. ”Uskollisesti selostaa verikarttaa”, todet-

tiin. ”Kesäpojan työ”. Lauttasaaren yleiskaavallinen kokonaistarkastelu ei siis mil-lään lailla edistänyt lauttasaarelaiten ja kaupunkisuunnitteluviraston vuorovaiku-tusta tai Lauttasaaren suunnittelua sisällöllisesti, vaan pikemminkin entuudestaan vahvasti työryhmän epäluottamusta valmisteluun.

Toinenkin esimerkkini vuorovaikutuksesta liittyy Lauttasaaren kokonaissuunnitte-luun. Kesäkuussa 2001 (11.6.) järjestettiin kaupunkisuunnitteluvirastossa tilaisuus, jossa esiteltiin kaikki tärkeimmät Lauttasaarella käynnissä olevat kaavoitushankkeet. Tilaisuus pidettiin sen jälkeen, kun eräät lauttasaarelaiset asunto-osakeyhtiöt olivat MRL 64§ vedoten pyytäneet Uudenmaan ympäristökeskukselta neuvottelua Koivu-saaren ja Lemislahti-Maamonlahti-alueen kaavoituksesta. Pyynnön taustalla oli ol-lut näkemys, että konsulttien laatimat maankäyttöselvitykset kyseisiltä alueilta olivat luonteeltaan sellaisia, että niihin olisi pitänyt kytkeä myös osallistumismenettely. Tähän liittyi myös aiemmin mainittu Zahra Abdullan valtuustokysymys. Kaupun-gin ympäristökeskukselle asiasta antamassa selvityksessä todettiin, että maankäyttö-selvitykset olivat osa yleiskaavan taustaselvityksiä, eikä osallistumismenettelyä tämän vuoksi tarvittu. Ympäristökeskus hyväksyi kaupungin antaman selvityksen, mutta vaati epävirallisesti, että lauttasaarelaisille oli järjestettävä tilannekatsaus kaavoituk-sesta.

Odottamattoman suuri osallistujamäärä yllätti tiedotustilaisuuden järjestäjät ja pu-heenjohtajalla oli työ hallita tilanne. Tilaisuutta edeltänyt kirjelmöinti ympäristö-keskuksen kanssa ja se, että lauttasaarelaiset olivat jälleen kerran saapuneet runsas-lukuisina paikalle, lisäsi jännitettä. Tilaisuus jouduttiin jakamaan kahteen huonee-seen, auditorion lisäksi myös lautakunnan kokoushuone täyttyi, ja virkamiehet vie-railivat saleissa vuoronperään.

Molemmat osapuolet, niin kaupunki kuin lauttasaarelaiset, olivat päättäneet hoitaa tilaisuuden kunnialla. Tilaisuudesta keskusteltiin yleiskaavatyöryhmän kokouksessa ja ryhmä oli tarkoin miettinyt viestit, joita se halusi tuoda julki. Helsingin Sanomil-la oli tässä mielenkiintoinen rooli. Yleiskaavatyöryhmällä oli kokouksessaan 7.6. tie-dossa, että lehti seuraisi ja uutisoisi tilannetta, mutta ”toimittaja ei välttämättä ole myönteinen, jos asukkaat huutavat”. Työryhmässä pidettiin tämän vuoksi tärkeänä, että asukkaat hillitsisivät itsensä tulevassa tilaisuudessa, olisivat ”cool”.

Vielä ennen tilaisuutta ilmestyikin Helsingin Sanomissa kolumni, jossa todettiin yleiskaavan olevan kuuma aihe ja että kansalaisten on syytä olla valppaina. ”Joka luulee, että yleiskaava on lukijalle merkityksetön, on väärässä.”⁵³ Tilaisuuden jälkei-senä päivänä Helsingin Sanomat uutisoi illan kulkua ja totesi: ”Tilaisuus säilyi arvokkaana, sillä agitaattorit puuttuivat joukosta. Muutamat yleisöreaktiot lähtivät spontaanisti liikkeelle, mutta yleisö ei provosoitunut hyökkäyksiin. Malti säilyi hy-

vin molemmin puolin.”⁵⁴ Helsingin Sanomien uutisointi osoitti, että lauttasaarelaisten itsehillintä oli onnistunut.

Asioiden kulkua analysoidessa voi todeta illan näytelmälliset piirteet. Työryhmän käsityksen mukaan kaupunkisuunnitteluviraston piti järjestää informaatiotilaisuus ehtona sille, että ympäristökeskus hyväksyisi kaupungin selvityksen merenranta-suunnitelmien luonteesta, ”Rajajärvelle on sanottu, että tilaisuus pitää järjestää, tai muuten tulee erilainen lausunto.” Lauttasaarelaisten piti puolestaan osoittaa asiallisuutensa, kun heille kerrankin järjestettiin heidän toivomansa oma tilaisuus saaren kaavoituksesta. Asukkaiden ”käyttäytymispakko” syntyi lähinnä median sanelemana. Ryhmässä kysyttiin: ”Ohjaako media meitä?” ja vastattiin: ”Ikävä maku, että ohjaa.” Molemmat osapuolet olivat siten eri syistä ”pakotettuja” asialliseen käytökseen, vaikka pinnan alla kuohui.

Sisällöllisesti tilaisuus ei tuonut mitään uutta. Kaikki esitellyt hankkeet olivat jo hyvin lauttasaarelaisten tiedossa. Se, että kaikki suunnitelmat esiteltiin peräkanaa, ei vielä lauttasaarelaisten mielestä ollut heidän tarkoittamaansa kokonaissuunnittelua. Asetelma säilyi ennallaan. Kaupunki jatkoi kaavojen valmistelua entiseen malliin, ja lauttasaarelaiset olivat tähän valmisteluun tyytymättömiä, mutta osallistuivat aina, kun tilaisuus tarjottiin.

Lauttasaarelaisten suhdetta valmisteluun leimasi epäluottamus, mikä ilmeni usein myös yleiskaavatyöryhmän keskusteluissa: ”Kuinka meillä voi olla näin umpinainen ja itseriittoinen KSV?” Epäluottamusta prosessiin olivat synnyttäneet muun muassa verikartta, kaavoituksen pirstaleisuus ja nämä muodollisuuksina koetut kokonaistarkastelut, joita edellä olen kuvannut. Yhteistyötä vaikeuttivat myös valmisteluun liittyvät sisällölliset näkemyserot kaupungista; erot, jotka tulivat varsin hyvin esille myös asukkaiden yleiskaavan ja virallisen kehityskuvan erillisyytenä. Yleiskaavatyöryhmän mukaan kehityskuvan kaupunkivisio ”on kuin Neuvostoliitto, jossa kaikki kukoistaa”.⁵⁵

Epäluottamuksesta johtuen yleiskaavatyöryhmä ei myöskään luottanut siihen viralliseen osallistumiseen, jota kaavaprosesseissa oli tarjolla. Virallinen osallistuminen oli lainsäädäntöön perustuva muodollinen velvollisuus, joka hoidettiin, mutta johon ei uskottu. Toiminnan vaikuttavuutta haettiin muilla keinoilla.

Kuva 4.14. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä työskenteli sekä omassa ryhmässään että osallistumalla aktiivisesti erilaisiin kaupunkisuunnittelutilaisuuksiin. Toiminnasta voi erottaa sekä virallisen, suunnitteluprosessien mukaisen osallistumisen että sen rinnalla mittavan, epävirallisen ja monin eri tavoin tapahtuneen osallistumisen ja vaikuttamisen.

Vaikuttavuuden rakentaminen yleiskaavatyöryhmässä

Vaikuttamisen kulmakivet

Lauttasaaren tapausta leimaa asukkaiden epäluottamus valmisteluun. Epäluottamus ei syntynyt tutkimuskauden aikana, vaan sillä tuntui olevan pitkä historia, joka jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksen aikana se ilmeni monin eri tavoin yleiskaavatyöryhmän keskusteluissa: suunnittelijoiden puheita pidettiin markkinointina, suunnittelullisia kokonaistarkasteluja näennäisinä ja tehtyjä selvityksiä tarkoitushakuisina. Epäluottamus oli molemminpuolista ja tuli esille myös virkamiesten suhteessa asukkaisiin. Kaavoittajan kaunainen asenne ”lintukotolaisia” kohtaan heti ensimmäisessä yleiskaavapajassa ei voinut jäädä ulkopuoliselta huomaamatta – ikään kuin kaupungin harjoittama ns. ”positiivinen diskriminaatio”⁵⁶ olisi tällä käytöksellä ulotettu koskemaan myös koulutettujen asukkaiden vuorovaikutusmahdollisuuksia. Henkilöiden vaihtuminen prosessin edetessä paransi muodollista kanssakäymistä, mutta ei muuttanut suhteen perusvirettä.

Epäluottamus korostuu tilanteessa, jossa osapuolten näkemykset eroavat toisistaan jyrkästi. Vuorovaikutusta tarvittaisiin juuri silloin, mutta jos osapuolet eivät luota toisiinsa, ei edellytyksiä vuorovaikutuksellekaan ole, eikä sen vaatimaa luottamusta hetkessä voi rakentaa. Tällaisessa tilanteessa vaikuttamista haetaan muilla keinoilla.

Keskityn tapaustutkimuksessani seuraavaksi tarkastelemaan yleiskaavatyöryhmän vaikuttamispyrkimyksiä tällaisessa epäluottamuksen ja sisällöllisten erimielisyyksien leimaamassa tilanteessa. Moni näistä asioista on tavalla tai toisella tullut esille jo edellä, mutta täydennän ja jäsennän näitä käsityksiäni vielä edelleen. Yleiskaavatyöryhmän toiminta osoittaa mielestäni samanlaista kyvykkyyttä, jota Markku Sotaraudta on edellyttänyt kunnalliselta päätöksentekijältä.⁵⁷ Klassiset strategiset kyvyt, vuorovaikutuskyvyt ja ammatilliset kyvyt näkyivät yleiskaavatyöryhmän avainhenkilöiden toiminnassa vähintään yhtä vahvasti kuin poliitikkojen toiminnassa Sotaraudan tutkimuksessa. Ryhmän käsitykset vuorovaikutuksestakin olivat aivan yhtä instrumentaalisia kuin vallitsevassa valmistelukäytännössä.

Tunnistan yleiskaavatyöryhmän toiminnasta muutaman keskeisen periaatteen, joilla mielestäni oli yhteys vaikuttamiseen, mutta joilla ei juurikaan ollut yhtymäkohtia viralliseen osallistumiseen. Tällaisia tekijöitä olivat:

- suunnitteluprosessin jatkuva seuranta,
- valmisteluaineiston perusteellinen tuntemus,
- omien tavoitteiden asettaminen,
- oikea ajoitus,
- ristiriitojen tunnistaminen ja hyödyntäminen,
- median hyväksikäyttö,
- legitimitetin⁵⁸ varmistaminen,
- tehokas verkostoituminen ja
- oman tiedon tuottaminen.

Helsingin kaupunki on tutkinut asukkaiden kaupunkisuunnittelun tuntemusta ja kiinnostusta suunnitteluun: suunnittelu kiinnostaa paljon tai aika paljon 55% helsinkiläisistä. Niitä, joita suunnittelu kiinnostaa erittäin paljon tai erittäin vähän, on suunnilleen saman verran, noin 15 %. Erittäin paljon kiinnostuneista noin kolmannes arvelee tuntevansa suunnittelua hyvin tai melko hyvin, kolmannes kohtalaisesti ja kolmannes huonosti tai melko huonosti.⁵⁹

Yleiskaavatyöryhmälle suunnittelu- ja päätöksentekoprosessin tunteminen ja herkeämätön seuranta olivat koko toiminnan perusta. Yleiskaavatyöryhmän tiedottaja kuvasi kerran sitä prosessia, jonka hän oli vajaassa vuodessa käynyt läpi paneutuaan kaavoitukseen. Hän oli ensimmäistä kertaa syksyllä 1999 kiinnittänyt huomionsa tiettyihin hankkeisiin, joita lehtien palstoilla Lauttasaareen oli esitetty. Yleiskaavaprosessi oli tuolloin pajatyöskentelyvaiheessa ja julkisuudessa kirjoiteltiin paljon erityisesti Koivusaaresta ja rantojen rakentamisesta laajemminkin. Erityisesti hänet oli herättänyt lauttasaarelaisen arkkitehdin mielipidekirjoitus ”Helsingin kaunista sisääntulomaisemaa uhkaa tuho”.⁶⁰ Kaksi kuukautta tuon artikkelin jälkeen

tiedottaja esiintyi Helsingin Sanomien laajassa artikkelissa ja kertoi sokkiherätyksensä kaupunkisuunnitteluun.⁶¹

Tapasin tiedottajan ensimmäisen kerran seuraavan vuoden elokuussa Lauttasaaren Kasinonrannassa esittelemässä Lauttasaaren kaavoitusta muille lauttasaarelaisille. Hän oli koonnut valtavan määrän aineistoa A3-kokoiseen kansioon ja kävi kerta toisensa jälkeen niitä läpi asiasta kiinnostuneiden asukkaiden kanssa. Maallikosta oli vuodessa tullut maankäytön suunnittelun taitava asiantuntija.

Tiedottaja oli jatkuvassa yhteydessä poliitikkoihin ja valmistelijoihin ja ryhmälle riitti se, että yksi selvitti asioiden kulun ja kertoi siitä muille. Hänen välityksellään ryhmässä tiedettiin virkamiesten ja poliittisten ryhmien keskenään pitämistä kokouksista. Nopeus, jolla tiedottaja sai tietoonsa sen, kuka oli tavannut kenetkin ja mistä oli keskusteltu, oli hämmästyttävä. Yleiskaavatyöryhmän jäsenet puolestaan raportoivat suunnitelmien etenemisestä muille lauttasaarelaisille muun muassa Lauttasaari-lehden sivuilla ja kehottivat kaikkia osallistumaan.

Tiedottaja sai yhteydenpitonsa ansiosta tiedon myös kaikesta mahdollisesta valmisteluaineistosta. Tutkimuskaudeltani ei ole jäänyt mieleen yhtäkään tilannetta, jossa olisi todettu, että jotakin tiettyä asiakirjaa ei olisi saatu käyttöön, jos sellaisen ylipäätään tiedettiin olevan olemassa. Yleensä eri raportit, taustaselvitykset ja luonnokset saatiin vähintäänkin lainaksi ja niitä kopioitiin ja käsiteltiin työryhmän kokouksissa. Ryhmässä myös paneuduttiin saatuun aineistoon huolellisesti. Useimmiten sovittiin työnjaosta asiantuntemusalueiden mukaan niin, että arkkitehdit, yhteiskuntatieteilijät sekä ympäristö- ja luontoihmiset hoitivat kukin omaa sarkaansa. Joskus aineiston välittäminen muille kansalaisille oli tärkeää. Esimerkiksi yleiskaavan kartta-aineistoa ei kahden ensimmäisen valmisteluvuoden aikana saanut netistä muuten kuin Lauttasaaren kotisivuilta.

Toiminnan oikea ajoittaminen oli osa yleiskaavatyöryhmän strategiaa. Prosessin hallintaa ja toiminnan oikea-aikaisuutta pohdittiin jatkuvasti – koska soitellaan ja kenelle soitellaan, koska kirjoitetaan ja koska vaietaan. Oikealla ajoituksella asukasaktivistit säästivät myös resurssejaan. Liian aikainen tai liian myöhäinen vaikuttaminen turhauttaa ja vie voimia.

Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä tiesi todennäköisesti koko ajan melko tarkkaan, mistä asioista jotakin jo oli sovittu ja mistä ei. Väitettä on vaikea todentaa, mutta suuria yllätyksiä ei työryhmälle tutkimuskaudellani kuitenkaan sattunut. Ehkä se, että YTV:n hallitus asetti lokakuussa 2002 länsimetron omassa priorisoinnissaan muiden liikennesuunnitelmien edelle, oli lauttasaarelaisille jonkinlainen yllätyspäätös. YTV:n hallitus oli yleiskaavatyöryhmän mielestä kävellyt Espoon yli tässä

asiassa. Myöhemmin YTV:n valtuustossa asia muotoiltiin hieman eri tavoin, mutta edelleen saman suuntaisesti. Asian kulkuun vaikutti todennäköisesti valtiolta tulleet tiedot rahoitusehdoista, joiden mukaan länsimetro olisi pääkaupunkiseudulla rahoitettavista liikennehankkeista ykkösjalla. Tätä kirjoittaessa metroa kannattanut espoolaispoliitikko on juuri valittu liikenne- ja viestintäministeriksi.

Kansalaisten osallistumisen yhteydessä nousee usein esille se, miten asukas kokee tulewansa suunnittelutilanteeseen liian myöhään ja epäilee asioista jo päätetyn jossakin ennen osallistumismahdollisuutta.⁶² Oikea-aikainen osallistuminen edellyttääkin valmisteluprosessin tuntemusta, eikä se käytännössä läheskään aina noudata prosessin muodollista käsittelyä. Metroesimerkki osoittaa, minkälaisen ketjujen tuloksena suunnitteluratkaisut voivat toteutua tai kaatua, ja sen, miten vaikeaa osallistumisen todellisten mahdollisuuksien arvioiminen ja ymmärtäminen näissä prosesseissa voi olla. Lisäksi moniin tärkeisiin asioihin ei edes sisälly mahdollisuutta osallistua.⁶³

Se, onko jotain jo päätetty vai ei, koskettaa kansalaisten ohella myös poliitikkoja, niin heidän keskinäisiä suhteitaan kuin heidän suhdettaan valmisteluun. Poliitikkojen suhde yleiskaavaan herkeytyi selvästi prosessin aikana, mistä valtuuston käymä lähetekeskustelu valmistelun alkupuolella on hyvä esimerkki. Vaikkeivät valtuustossa esitetyt puheenvuorot ehkä olleet kovin kirkkaita tai jämäköitä, lisäsivät ne kuitenkin yleiskaavan poliittista kiinnostavuutta ja painoarvoa. Tähän lauttasaarelaisen oikea-aikaisella toiminnalla oli selvä vaikutus. Yleiskaavatyöryhmän julkaisema Lauttasaaren puheenvuoro -lehti valmistui juuri parahiksi ennen kunnallisvaaleja niin, että sitä ennätettiin vielä jakaa päättyvän kauden valtuutetuille samaan aikaan, kun Zahra Abdulla teki valtuustossa kysymyksen asukkaiden mahdollisesta ohittamisesta suunnittelussa. Se, että poliitikot saivat tiedon kaupunkisuunnitteluviraston teettämistä merentäyttösuunnitelmista asukkaiden julkaisemasta lehdestä, osui poliittisesti oikeaan hetkeen ja sai aikaan juuri sellaisen reaktion kuin Lauttasaarassa oli toivottukin. Kun kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtaja tämän jälkeen otti valtuuston lähetekeskustelussa vahvasti kantaa vuorovaikutteisen suunnittelun puolesta, päätettiin Lauttasaarassa hyödyntää näitä lauseita ja ”syleillä kuoli-aaksi” tämä politiikka. Taktikassa yhdistyivät poliitikkojen ylevät lauseet osallistumisesta ja kansalaisten leikittämistuntemukset samasta aiheesta.

Yleiskaavatyöryhmän strateginen kyvykkyys tuli esille myös monella muulla tavalla. Tavoitteen asettamista voitaneen pitää rationaalisen, klassisen strategisen ajattelun keskeisenä ominaisuutena. Yleiskaavatyöryhmä asetti jatkuvasti selkeitä tavoitteita toiminnalleen ja pyrki niiden avulla tunnistamaan eri suunnitteluvaiheissa ne oleelliset ja oikeat asiat, joihin vaikuttaminen kulloinkin keskitettiin. Tavoitteen asettelu oli näin ollen oman toiminnan kohdentamista, ajoittamista ja jäsentämistä, mut-

VATTUNIEMEN MAANKÄYTTÖ: ”Meidän tavoite on, että ei päätöksiä ennen yleiskaavaa.” Vattuniemen ja Pajalahden alueen kehittäminen oli lauttasaarelaisten mielestä sidoksissa metropäätökseen ja yleiskaavaan. Alueen tulevaisuutta ei missään vaiheessa ollut mahdollista tarkastella kokonaisuutena, vaan postimerkkikaavoituksesta johtuen tulevaa käyttöä sidottiin pala palalta. Tämän vuoksi yleiskaavatyöryhmä olisi alun perin halunnut, että ensin päätetään yleiskaavasta ja vasta sitten ratkaistaan detaljikaavatasolla täydennysrakentamistavasta ja -tehokkuudesta. Merkittävät osat Pajalahtea ja Vattuniemeä kuitenkin asemakaavoitettiin tutkimuskauden aikana ennen yleiskaavaratkaisua.

YLEISKAAVA: ”Rannat virkistyskäyttöön”, ”Ei merentäyttörakentamista”. Yleiskaavatyöryhmän yleiskaavalle asettamat kaksi keskeistä tavoitetta koskivat rantoja, jotka haluttiin säilyttää virkistyskäytössä nykyisen käytännön mukaisesti. Rantojen virkistysarvo oli pitkälti sidoksissa luonnonelementteihin. Tämän vuoksi ryhmän toinen keskeinen tavoite oli yleiskaavaluonnoksessa esitetyn merentäyttöalueille osoitetun rakentamisen poistaminen, sillä täytetyille alueille syntyvä rakennettu ranta ei vastannut asukkaiden virkistysarvokäsitystä.

METRO: ”Ei ainakaan Koivusaaren asemaa”. Yleiskaavatyöryhmän tavoite metron suhteen oli aluksi yhden aseman vaihtoehdon (Lauttasaaren keskustan asema) sisällyttäminen metrosuunnitteluun. Tämä ei lupauksista huolimatta koskaan toteutunut, vaan Koivusaari-kysymys jäi yleiskaavakysymykseksi. Yhden aseman vaihtoehdon jäätyä pois valmistelusta, yleiskaavatyöryhmä alkoi entistä enemmän tukea niitä espoolaisryhmiä, jotka vastustivat koko länsimettoa.

MUITA KAUPUNKISUUNNITTELUTAVOITTEITA: ”Lauttasaaren osayleiskaava”. Lauttasaarelaisten pitkäaikaisena toiveena oli ollut Lauttasaarta koskevan osayleiskaavan laatiminen. Voimakkaat rakenta-mispaineet saarelle olisi myös yleiskaavatyöryhmän käsityksen mukaan tullut tarkastella osayleiskaavassa, jossa alueen rakenteellinen, toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen tulevaisuus olisi suunniteltu kokonaisuutena.

Taulukko 4.2. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän asettamia tavoitteita eri suunnitelmille.

ta myös sisällöllistä tavoitteen asettelua eri suunnitelmille, tapahtumille ja tilaisuuksille. Tavoitteiden asettaminen tiivistyi lauseeseen: ”Mietitääs taas, mitä me oikein halutaan!” Tämä kysymys nousi esille monta kertaa, joko yksittäisen asian tai laajemmin koko toiminnan tavoitteita tarkoittaen. Yleiskaavatyöryhmän tärkeimmät tavoitteet koskivat Lauttasaaren tulevia maankäyttöratkaisuja. Taulukkoon 4.2 olen koonnut esimerkkejä ryhmän asettamista tavoitteista tärkeimpien suunnitelmien suhteen.

Toimintaympäristössämme on paljon ristiriitoja, jotka vaikuttavat siihen, mitä asioita sanomme, miten asioita sanomme tai missä asioita sanomme. Ristiriidat voivat juontua eri näkökulmien tai ideologioiden aiheuttamasta ristivedosta, mutta niiden takana on myös monenlaista henkilökohtaista arvovalta- ja valtakamppailua, kilpai-

lua, ym. Laaja kontaktiverkosto auttaa tunnistamaan toimintaympäristössä vallitsevia ristiriitoja. Virastojen väliset ristiriidat ilmenivät Lauttasaaren tapauksessa esimerkiksi lautakuntien lausunnoista. Koska lauttasaarelaiset lukivat valmisteluaineiston hyvin, tulivat nämä näkemyserot heille myös sitä kautta tutuiksi. Helsingin omista hallintokunnista kriittisimmän lausunnon yleiskaavaluonnoksesta antoivat ympäristölautakunta ja yleisten töiden lautakunta, joista ensin mainittu korosti vaikutusten arvioinnin laiminlyöntiä kaavaprosessissa ja jälkimmäinen viheralueiden asemaa. Yleisten töiden lautakunta myös epäili yleiskaavan todellista sitovuutta kaavoituksessa.

Ristiriitoja voidaan käyttää omien päämäärien hyväksi. Lauttasaarelaisten kannalta Helsingin ja Espoon yhteistyön puute tarjosi erityisesti länsimetron valmisteluun kohdistuvan taktikointimahdollisuuden. Lauttasaarelaiset tukivat metrokriittisiä espoolaisiäniä monin tavoin. Kesken yleiskaavaprosessin tapahtui myös lauttasaarelaisten kannalta mielenkiintoinen virkamiesvaihdos, kun Helsingin kiinteistöviraston päällikkö siirtyi Espoon tekniseksi apulaiskaupunginjohtajaksi. Lauttasaaren puheenvuoro –lehti tarttui tilaisuuteen ja haastatteli länsimetroa kriittisesti tarkastelevaa, tuoretta espoolaisjohtajaa palstoillaan.

Ristiriitoja hyödyntävään taktikkaan kuuluu niin ikään eri aineistojen välisten ristiriitojen esille nostaminen. Lauttasaaren työryhmässä käytiin varsin tarkasti läpi muun muassa yleiskaavan mitoituserusteita ja verrattiin niissä esitettyjä kerrosaloja muihin asiakirjoihin sekä Lauttasaareissa käynnissä oleviin kaavoitus- ja rakennushankkeisiin. Vertailujen tekeminen oli välillä työlästä, sillä samat alueet saattoivat asuintyöohjelmassa, kaavoitusohjelmassa, asemakaavassa ja yleiskaavassa kulkea eri nimillä ja hieman erilaisilla rajauksilla. Myös tilastointitavat eri virastojen välillä vaihtelivat ja vaikeuttivat vertailua. Tällaisen analyttisen penkomisen tulokset tuntuivat kiinnostavan myös poliitikkoja, jotka saivat lauttasaarelaisilta hyvää taustatietoa päätöksentekoa varten. Esimerkiksi lautakuntakäsittelystä poikkeava kaupunginhallituksen päätös kaavoitus- ja liikennesuunnitteluohjelmasta oli pitkälti lauttasaarelaisten aikaan samaa.

Vaihtoehtoinen kansalaistoiminta voi hyötyä hallinnon ristivedosta myös taloudellisesti. Helsingin kaupunginkanslian kehittämistoimisto rahoitti aikanaan Pihlajiston suunnitteluasemaa ja kaupungin ympäristökeskus rahoitti Lauttasaaren puheenvuoro -lehteä. Molempien rahoituspäätösten takaa löytyy tukea hakeneiden käsityksen mukaan jännitteitä suhteessa kaupunkisuunnitteluvirastoon. Myös virastot käyttävät kansalaisia oman arvovaltansa vahvistamiseen, ”liittoutuminen” kansalaisten kanssa sopivissa tilanteissa voi tukea omia tavoitteita ja samalla se näyttää ulospäin hyvältä, legitiimiltä toimintakulttuurilta. Ja näitä asetelmia kansalaiset osaavat omassa toiminnassaan hyödyntää.

Kuva 4.15. Lauttasaaren puheenvuoro -lehtien kannet syyskuulta 2000 ja lokakuulta 2001.

Tiedon ja asiantuntijuuden muokkaajana julkisuudella on suuri merkitys. Median kautta julkisuuteen välittyvän kuvan avulla voi joko vahvistaa tai murentaa sekä asiantuntijuuden sosiaalista asemaa että luotettavuutta. Mediajulkisuus tarjoaa areenan kilpaileville tulkinnoille ja konstruoi näin asiantuntijuutta.⁶⁴ Tämän vuoksi median asema tietoyhteiskunnassa vain korostuu. Tämän tietävät niin kaupunki kuin asukkaat.

Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä käytti tiedotusvälineitä kolmeen tarkoitukseen:

- yleiskaavan julkisuuden muokkaukseen,
- oman asiantuntijuutensa vahvistamiseen ja
- muiden kansalaisten mobilisointiin.

Julkisuuden muokkauksella tarkoitan sitä, että yleiskaavatyöryhmä pyrki median avulla saamaan oikeita viestejä julkisuuteen eli rakentamaan yleiskaavakysymyksen julkisuutta oman käsityksensä mukaiseksi. Tavoitteena oli vaikuttaa yleiseen mieli-pideilmastoon erityisesti rantarakentamisen suhteen. Lauttasaarelaiset levittivät tehokkaasti tietoa kaikista niistä suunnitelmista, jotka ilmensivät kaupungin pyrkiä rakentaa asumista merialueille, esimerkkinä verikartta ja Maamonlahti-Lemislampi-Koivusaari-suunnitelmat.

Yleiskaavan julkisuuden kannalta Helsingin Sanomat oli tärkein media. Jo aiemmin olen tuonut esille Helsingin Sanomien merkittävän roolin yleiskaavaprosessin eri vaiheissa. Apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpinen käytti Helsingin Sanomia muutaman kerran painavasti prosessin kriittisissä vaiheissa, mutta myös kansalaisten ääni näkyi palstoilla hyvin. Olen tutkimusajaltani kerännyt Helsingin Sanomista noin sata yleiskaavaa koskevaa uutista, artikkelia, pääkirjoitusta ja mielipidekirjoitusta. Käsittelen Helsingin Sanomien merkitystä erikseen vielä kappaleessa *Asukkaat julkisuuden muokkaajina*.

Toinen ja kenties tärkein rooli medialla oli yleiskaavatyöryhmän oman asiantuntijuuden rakentajana ja vahvistajana. Oman lehden julkaiseminen oli osa edellä mainittua julkisuuden muokkausta, mutta se oli myös tapa tuottaa suunnitteluun sellaista tietoa, mikä sieltä lauttasaarelaiten mielestä puuttui. Lauttasaaren puheenvuoro –lehti ilmestyi tutkimusaikana kaksi kertaa. Sekä ensimmäinen (syyskuu 2000) että toinen (lokakuu 2001) numero olivat molemmat 48-sivuisia neliväri-lehtiä. Lehtien painos oli 5000 kappaletta. Analysoin lehtien sisältöä tarkemmin edempänä kappaleessa *Vastatieto kaupungista*. Työryhmä sai paljon myönteistä palautetta julkaisuistaan, mutta myös kommentin: ”Onko kaupungin rahoilla todella tehty tällaista”.

Lehden julkaisemisessa ryhmä myös osoitti markkinointitaitojaan. ”Ensin tehdään tuote tunnetuksi, sitten kerrotaan ominaisuuksista.” Lehden tarkoituksena oli siis ennen kaikkea etabloida lauttasaarelaiset yhdeksi vakavasti otettavaksi keskustelu-osapuoleksi yleiskaavaprosessissa. Tässä varmasti onnistuttiin.

Kolmas hyöty tiedotusvälineistä liittyi kansalaisten mobilisointiin. Tässä paikallinen Lauttasaari-lehti oli kaikkein tehokkain kanava. Erityisen hyvin se toimi ainakin kunnallisvaalien alla, minkä seurauksena lauttasaarelaiten valtuutettujen määrä kasvoi lähes kaksinkertaiseksi. Myös käynnissä olleiden kaavoitusprosessien eri vaiheissa yleiskaavatyöryhmä käytti Lauttasaari-lehteä. Ryhmän tiedottaja ja muutkin jäsenet kirjoittivat lehteen artikkeleita, jotka yleensä olivat luonteeltaan informatiivisia ja asiapitoisia. Niiden tarkoituksena oli pääasiassa raportoida lauttasaarelaisille erilaisista suunnittelutilanteista, kertoa niiden taustoista ja kannustaa tämän tiedon avulla saarelaisia itse osallistumaan prosesseihin. Tällaisia yleiskaavatyöryhmän jäsenten kirjoittamia juttuja julkaistiin Lauttasaari-lehdessä tutkimusajanani 28 kappaletta.

Yhtenä yleiskaavatyöryhmän vaikuttavuuden kulmakivenä oli huolehtiminen oman toiminnan legitimitetistä. Se oli tärkeää sekä paikallisesti, eli suhteessa muihin lauttasaarelaisiin, että ulospäin, eli suhteessa edustukselliseen päätöksentekoon ja puolueisiin. Lauttasaarelaiten toiminnassa on mielenkiintoista se, miten hyvinkin

erilaiset puoluepoliittiset näkemykset oli saatu yhteisten päämäärien taakse. Yleiskaavatyöryhmän yhteiskuntakriittinen ajattelu sai tukea niin edistyksellisinä kuin konservatiivisina pidetyiltä piireiltä. Konkreettisena esimerkkinä erilaisten voimien yhdistymisestä voi pitää sitä, että Lauttasaari-säätiö palkitsi vuonna 2001 yleiskaavatyöryhmän voimaparin ansiokkaasta työstä paikallisten asioiden puolesta.

Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmällä ei ollut virallista statusta Helsingin yleiskaavaprosessissa. Se oli kuitenkin saanut valtuutuksensa Lauttasaari-Seuralta, jolla kaupunginosayhdistyksenä on hieman vahvempi asema osallistujaosapuolena. Vaikka kaupunginosayhdistykseen kuuluu vain pieni joukko helsinkiläisiä, osoittaa kaupunkisuunnitteluviraston teettämä tutkimus, että jopa 63 % asukkaista on valmis valtuuttamaan oman alueensa yhdistyksen hoitamaan kaupunkisuunnitteluasioita puolestaan.⁶⁵ Tämän perusteella yleiskaavatyöryhmän asema suhteessa Lauttasaaren asukkaisiin on arvioitavissa melko vahvaksi. Ryhmä piti myös koko toimintansa ajan ovet avoimina kaikille halukkaille tulla mukaan ryhmän toimintaan.

Ryhmän paikallinen oikeutus nojasi kuitenkin ennen kaikkea Lauttasaari-Seuraan, jonka hallitukseen kuului kaksi yleiskaavatyöryhmän jäsentä. Yleiskaavatyöryhmä ei kuitenkaan aina välttämättä ollut samoilla linjoilla seuran kanssa. Silti keskustelua ei koskaan haluttu viedä konfrontaatioon, sillä yhtenäinen rintama oli molempien osapuolien kannalta tärkeä. Toisaalta kaikissa päätavoitteissaan yleiskaavatyöryhmä ja seura olivat yksimielisiä.

Paikallista oikeutusta pyrittiin vahvistamaan myös muutamalla avoimella yleisötilaisuudella. Lauttasaari-päivänä työryhmän tiedottaja esitteli itse kokoamansa kansion avulla kaavoitushankkeita kaikelle kansalle asiantuntevasti ja asiallisesti. Kunnallisvaalien alla järjestettiin erityinen valtuustoehdokkaiden haastatteluilta yhdessä seuran kanssa. Yleiskaavaluonnosten tultua julkisuuteen keväällä 2002 järjestettiin myös Punaisella Huvilalla kaksi kaavailtaa, joissa esiteltiin kaava-aineistoa muille asukkaille. Samoin yleiskaavaehdotuksen nähtävilläolona huhtikuussa 2003 järjestettiin tilaisuus, jossa lauttasaarelaisilla oli mahdollisuus tavata yleiskaavan laatija. Tärkeä kanava suhteessa paikallisiin asukkaisiin oli Lauttasaari-lehti, sillä se tavoitti varmasti lähes jokaisen alueella asuvan. Yleiskaavatyöryhmä tuotti jatkuvasti lehteen aineistoa, jota käsitellen tarkemmin edempänä.

Verkosto asiantuntijuuden ja poliittisen toiminnan vahvistajana

Vasta-asiantuntijuus voidaan rakentaa samalla tavalla tieteen ja professioiden varaan kuin perinteinen asiantuntijuus, mutta sen sosiaalinen positio on yleensä erilainen.⁶⁶ Tämä mielestäni pätee Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän toimintaan. Se

nojasi selvästi professionaaliseen osaamiseen ja yhteistyöhön tiedeyhteisön kanssa. Vasta-asiantuntijuudeksi sen teki nimenomaan sosiaalinen asema, asukkaiden asiantuntijuus kumpusi kansalaistoiminnasta haastamaan institutionaalisen, kaupunkisuunnitteluvirastossa vallitsevan suunnittelukäsityksen. Sosiaalista asemaansa yleiskaavatyöryhmä pyrki vahvistamaan mediajulkisuuden ja verkostoitumisen avulla. Tämä oli tarpeen siksi, että se asiantuntijuus, johon poliittinen päätöksenteko kuitenkin ensisijaisesti nojasi, oli institutionaalisilla, asiaa valmistelevilla organisaatioilla.

Lauttasaarelaisten rakentama verkosto oli strateginen ja sen tarkoituksena oli vahvistaa sekä omaa asiantuntija-asemaa että poliittista vaikuttavuutta. Teoreettisesti tällaista strategista verkostoitumista on kuvannut Bruno Latour, jonka toimijaverkoteoriaa olen käsitellyt teoriaosassa. Yleiskaavatyöryhmän verkostossa oli niin virkamiehiä, poliitikkoja, tutkijoita, toimittajia kuin muita kansalaisaktivisteja. Yhteyksissä korostuivat henkilökohtaiset suhteet organisaatioiden jäädessä taka-alalle. Yhteydenpito tapahtui kokousten ulkopuolella eri henkilöiden välisinä kahdenkeskinä epävirallisina keskusteluina. Kukaan ulkopuolinen ei tutkimusaikana vierailut työryhmän kokouksissa. Kokoukseen tulo olisi tehnyt yhteydestä virallisemman ja ainakin virkamiehille sen vuoksi erilaisen.

Yleiskaavatyöryhmän eri jäsenten käymistä kahdenkeskisistä keskusteluista kerrottiin muille jäsenille ryhmän omissa kokouksissa. Käsitykseni näistä yhteyksistä perustuu siihen, mitä kokouksissa mukana olemalla saatoin havaita. Joissakin tilanteissa tuli mieleeni, että tällainen kokouksien ulkopuolella tapahtuva kahdenkeskinen yhteydenpito muovasi ryhmän sisäistä vallankäyttöä ja saattoi palvella joidenkin henkilökohtaista prestiisiäkin, mutta kritiikkiä tätä toimintatapaa kohtaan ei ainkaan lausuttu ääneen. Päinvastoin, kaikkiin kontakteihin ja saatuihin tietoihin suhtauduttiin ryhmän keskusteluissa kiinnostuneina.

Osa työryhmän yhteyksistä oli syntynyt yksipuolisesti selvitellessä ja tiedusteltaessa asioiden etenemistä tai valmistelua; nämä kontaktihenkilöt tuskin tunsivat kuuluvansa lauttasaarelaisten verkostoon. Eivätkä varsinaisesti kuuluneetkaan. Mutta osa työryhmän kontakteista palveli selvästi kaksisuuntaista tiedonvaihtoa ja joitakin molemmille osapuolille yhteisiä intressejä. Niinpä lauttasaarelaisten oli muun muassa helppo löytää kirjoittajia omiin lehtiinsä.

Muutamat avainvirkamiehet ja -poliitikot selvästi arvostivat työryhmän jäsenten asiantuntemusta ja pitivät aktiivista yhteyttä ryhmään. Nämä tärkeät suhteet eivät noudattaneet puolue- tai virastorajoja. Lauttasaarelaisten avulla saatettiin myös hakea tukea omalle poliittiselle tai viranomaistoiminnalle, sillä myös hallinnon sisällä on olemassa vasta-asiantuntijuutta, joka käy jatkuvaa kamppailua asemastaan. Verkos-

ton avulla erilaiset vasta-asiantuntijat löysivät toisensa ja liittoutuivat oman positionsa vahvistamiseksi.

Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän verkostoa.

Virkamiehet

Lauttasaarelaiset ottivat yhteyttä niihin virkamiehiin, jotka olivat konkreettisesti tuottamassa eri asiakirjoja eli kirjoittamassa, suunnittelemassa, laskemassa ja antamassa lausuntoja. Kontaktit suuntautuivat siis operatiiviseen henkilöstöön, eivät johtoon. Virkamiesten tärkein anti yleiskaavatyöryhmälle oli heidän kauttaan saatu informaatio, sen sijaan vaikuttamiseen kaavoja valmistelevien virkamiesten kautta yleiskaavatyöryhmässä ei uskottu.

Tärkeimpiä olivat yhteydet Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoittajiin ja liikennesuunnittelijoihin, mutta yhteyksiä otettiin laajemminkin kaupungin muihin virastoihin kuten rakennusvirastoon, liikuntavirastoon, ympäristökeskukseen ja tietokeskukseen. Muista virastoyhteyksistä mainittakoon YTV, Uudenmaan ympäristökeskus, Uudenmaan maakuntaliitto, ympäristöministeriö ja Espoon kaupunki. Kuten jo edellä olen todennut, keskustelut eri virkamiesten kanssa toivat esille myös eri virastojen välillä vallitsevat henkilö-, arvovalta- ja näkemykselliset ristiriidat, joita asukkaat oppivat nopeasti käyttämään edukseen.

Kaikissa suhteissaan yleiskaavatyöryhmä pyrki käsitykseni mukaan aina olemaan ”asiallinen”, eli välttämään tunteenpurkauksia tai avoimia riitoja, vaikka taustalla olisikin kuohunut. Korkeintaan jonkinlainen ”naljailtiin toisillemme” –kommentti tuli esille joissakin tilanteissa, joissa sekä asukasedustaja että virkamies tiesivät toistensa niin asenteet kuin argumentit, kävivät ne muodon vuoksi läpi ja naureskeliivat päälle. Kokouskeskustelujen perusteella sain myös sen käsityksen, että joihinkin avainvirkamiehiin suhteet olivat melko luottamukselliset; omassa työssään puristuksessa oleva virkamies koki kenties saavansa vahvistusta näkemyksilleen tai piristystä ammatilliseen väsymykseensä näiltä asukkailta.

Poliitikot

Lauttasaarelaiset pitivät poliittista päätöksentekoa tärkeänä. Tästä on osoituksena kampanja, jonka saarelaiset kävivät ennen syksyn 2000 kunnallisvaaleja. Olin paikalla yleisölle avoimella kyselytunnilla, jonka Lauttasaari-Seura ja yleiskaavatyöryhmä yhdessä järjestivät Lauttasaaresta ehdolla oleville kandidaateille.⁶⁷ Illan aikana käytiin läpi ehdokkaiden kantoja eri asioista, joista kaupunkisuunnittelukysymykset

olivat ylitse muiden. Lauttasaari-lehti myös julkaisi nämä kannanotot ehdokaskoh-
taisina haastatteluina palstoillaan. Kampanjan tuloksena Lauttasaaresta valittiin
kunnallisvaaleissa yhdeksän kaupunginvaltuutettua. Lauttasaaren asukaslukuun
suhteutettuna määrän olisi pitänyt olla kolme; edellisellä kaudella lauttasaarelais-
valtuutettuja oli ollut viisi. Lauttasaarelaisehdokkaat olivat saaneet kannatusta myös
muualta kaupungista, muuten tällaista valtuutettujen määrää tuskin olisi voitu saa-
vuttaa.

Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä otti yhteyttä aina niihin poliitikkoihin, jotka olivat
konkreettisesti tekemässä päätöksiä tai antamassa lausuntoja. Käytännössä tämä tar-
koitti valtuuston ja lautakuntien jäseniä, erityisasemassa olivat kaupunkisuunnitel-
lulautakunnan jäsenet. Tärkeitä olivat tietysti myös lauttasaarelaispoliitikot ja hei-
dän kauttaan eri puolueiden paikallisosastot. Puolueiden välillä ei työryhmässä teh-
ty eroja, vaan henkilöt ratkaisivat. Niinpä yhteyksiä oli kaikkiin puolueisiin, sekä
pääpuolueisiin (kokoomus, sosialidemokraatit ja vihreät) että pienempiin ryhmiin
(vasemmistoliitto, ruotsalaiset).

Lauttasaarelaiset olivat vaikuttamassa myös valtuutettu Zahra Abdullan edellisellä
kaudella valtuustossa esittämään kysymykseen asukkaiden ohittamisesta Lauttasaar-
en maankäyttösuunnitelmien yhteydessä. Kysymys nousi lehtien palstoille ja oli
osaltaan vaikuttamassa siihen, että kaupunkisuunnittelusta tuli yksi keskeinen kun-
nallisvaaliteema Helsingissä ja yleiskaavan poliittinen painoarvo nousi.

Poliitikkojen vahva asema yleiskaavatyöryhmän verkostossa selittyi epäluottamuk-
sella, jota työryhmä koki valmistelukoneistoon. Kun virkamiesvalmisteluun ei luo-
tettu, oli luontevaa kääntyä suoraan poliitikkojen puoleen. Poliittista osaamista
osoitti esimerkiksi tapa, jolla lauttasaarelaiset tarjosivat valmiiksi muotoiltuja esityk-
siä poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekotilanteisiin. Tätä taitoa ei aina ole edes
lautakuntien jäsenillä.⁶⁸

Näissä yhteyksissä, ja ehkä hieman yllättäen, tuli joskus esille voimattomuus, jota
myös poliitikot tunsivat suhteessaan valmisteluun. Jos valmistelija ei ollut tuonut
käsittelyyn tyydyttäviä vaihtoehtoja, olivat poliitikonkin mahdollisuudet vaikuttaa
vähissä. Tämä koski erityisesti suunnitelmien käsittelyä, sillä kokouksessa oli paljon
vaikeampi ryhtyä muuttamaan suunnitelmia kuin esimerkiksi tehdä muutosehdo-
tuksia joihinkin teksteihin. Kokouksessa voidaan tietysti päättää asian palauttamises-
ta valmisteluun, mutta kylmähermoisinkin poliitikko on kovilla, jos asia tuodaan
samanlaisena tai näennäisin muutoksin uusiin käsittelyihin. Tämä tuli esille työryh-
män yhteyksissä kaupunkisuunnittelulautakuntaan ja valtuustoon, ja sitä vahvistaa
myös oma kokemukseni kiinteistölautakunnasta.

Tutkimuksen aikana kaupunkisuunnittelulautakunta pyrki kuitenkin entistä selvemmin ohjaamaan asioiden valmistelua, jopa niin, että Helsingin Sanomissa kirjoitettiin uudesta poliittisesta kulttuurista Helsingissä.⁶⁹ Poliitikkojen ja kansalaisaktivistien välisillä keskusteluilla on ollut vaikutusta tähän kehitykseen.

Kansalaistoiminta

Lauttasaarelaiset olivat jatkuvassa yhteydessä myös muihin aktiivisiin kansalaisryhmiin. Merkittäviä yhteistyökumppaneita olivat Helsingin kaupunginosayhdistysten liitto, Lauttasaari-Seura ja Lauttasaari-Säätiö, jotka kaikki ovat asemansa vakiinnuttaneita organisaatioita. Yhteistyö niiden kanssa oli yleiskaavatyöryhmälle ennen kaikkea legitiimeettikysymys, joka välillisesti vahvisti vaikutusmahdollisuuksia. Ryhmässä nousi esille joitakin erimielisyyksiä näiden tahojen kanssa, mutta konflikteja vältettiin. Yhteisen linjan säilyttämistä pidettiin joitakin henkilöristiriitoja selvästi tärkeämpänä tekijänä.

Tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen kansalaisverkosto syntyi Helsingissä talvella 2000-2001 nimellä Stadin rannat. Se oli verkosto, joka ei noudattanut organisaattorajoja, vaan rakentui tietyn sisällöllisen tavoitteen ympärillä toimivien kansalaisten varassa. Stadin rannat syntyi yleiskaavaprosessin yhteydessä ”Helsingin rantojen virkistyskäyttöä puolustamaan”⁷⁰. Sekä yleiskaavatyöryhmän että Lauttasaari-Seuran jäseniä oli tässä verkostossa mukana, mutta ei primus motoreina.

”Liity sinäkin sähköpostilistallemme!” – Stadin rannat oli avoin verkosto, johon saattoi liittyä ilmoittamalla sähköpostiosoitteensa listan ylläpitäjälle. Sähköpostilistalla oli syyskuussa 2001 87 nimeä. Verkostossa oli sen oman esitteen mukaan tuolloin edustettuina noin 20 asukas- ja ympäristöjärjestöä, mutta osoitteiden mukaan sen takaa löytyi myös monta virastoa ja korkeakoulua. Verkosto mobilisoitiin tammiukuussa 2001 virkamiesten toimesta⁷¹ ja syyskuun sähköpostilistan osoitteistakin viidennes (19 kpl) oli virkaosoitteita. Toinen viidennes (20 kpl) oli korkeakoulujen ja yliopistojen osoitteita, joka kymmenes osoite (9 kpl) kuului kansalaisjärjestöille ja loput 40 osoitetta olivat yksityishenkilöiden osoitteita. Stadin rannat järjesti tutkimuskaudellani Helsingin rantoja kiertävän vesibussiretken ja kaksi rantojen suunnittelua koskevaa keskustelutilaisuutta syyskuussa 2001 ja 2002, joissa lauttasaarelaasiakin oli aina paikalla. Kaiken kaikkiaan Stadin rannat on mitä parhain esimerkki siitä, miten kansalaistoiminnan takaa löytyy monenlaisia resursseja ja osaamista. ”Aliedustettuina” Stadin rannat -verkostossa olivat poliitikot.

Yleiskaavatyöryhmälle tärkeää kansalaistoimintaa edusti myös Helsingin kaupunkisuunnitteluseura, jossa erityisesti ryhmän puheenjohtaja toimi aktiivisesti. Kaupunkisuunnitteluseura on yhdistys, joka osallistuu ja ottaa kantaa suunnitteluun varsinkin

ammattimaisin ottein, sillä sen jäsenistössä on muun muassa monia arkkitehteja ja merkittävässä asemassa olevia tai olleita virkamiehiä. Kaupunkisuunnitteluseuran toimesta järjestettiin vuosina 2000-2003 yhteensä kuusi yleiskaavaa ja Helsingin kaupunkisuunnittelua sivuavaa yleisöseminaaria. Seura julkaisi tutkimuskaudella ni myös kriittisen artikkelikokoelman nimellä Uhattu Helsinki, kirja Helsingin kaupunkisuunnittelun kriisistä.⁷² Rantojen suunnittelu nostettiin yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi myös tällä foorumilla.

Tiedeyhteisö

Stadin rannat –verkoston sähköpostiosoitteissa näkyy selvästi tutkijoiden ja heidän kautta tiedeyhteisön mukanaolo kansalaistoiminnassa. Yleiskaavatyöryhmäkin oli aktiivisesti yhteydessä akateemiseen maailmaan. Kontakteja oli ainakin Helsingin yliopistoon ja kaupunkikorkeakouluun sekä Teknilliseen korkeakouluun, ja työryhmän puheenjohtaja oli itsekkin tieteen tekijä. Tiedeyhteisön merkitys asiantuntijuuden vahvistajana oli lauttasaarelaisille tärkeää, mikä näkyi muun muassa Lauttasaaren puheenvuoro -lehtien kirjoittajakunnassa.

Tiedeyhteisön korostunut merkitys näkyi tutkimuskaudella myös kaupungin suunnittelutoimessa. Vuonna 2001 perustettiin Helsingin kaupungin ja Teknillisen korkeakoulun välille 5-vuotinen Innovative City -projekti, jonka yhtenä painopistealueena oli kaupunki- ja liikennesuunnittelu. Hanke oli johdonmukainen jatke ajatuksesta vahvistaa kaupungin kilpailukykyä kehittämällä erilaisia osaamiskeskustoja yliopistojen ja korkeakoulujen ympärille – ajatus, joka yleiskaavan kehityskuvassakin oli keskeisenä teemana.

Tutkimuksen ja siihen liittyen itse tuotetun tiedon merkitys näkyi myös kaupunkisuunnitteluviraston vuonna 2001 uudistetussa organisaatorakenteessa. Samalla, kun yleiskaavoitus siirrettiin suoraan virastopäällikön alaisuuteen, sen yhteyteen liitettiin myös viraston tutkimusyksikkö, joka oli aiemmin ollut osa kaavoitusosastoa. Muutos ilmentää paitsi yleiskaavan strategisen aseman vahvistumista, myös tutkimustoiminnan läheistä suhdetta ja merkitystä strategiseen suunnitteluun.

Toimittajat

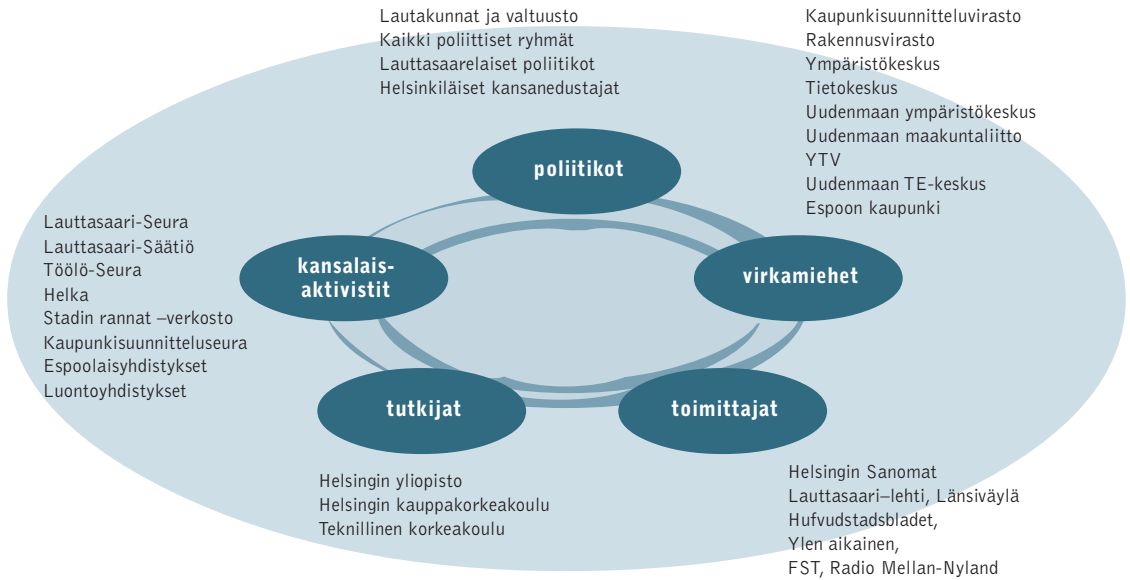
Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän verkostoon kuului useita toimittajia. Tärkeimpänä mediana ryhmässä pidettiin Helsingin Sanomia ja erityisesti sen Kaupunki -toimitusta, joka seurasi koko ajan tiiviisti Helsingin asioita, myös yleiskaavan valmistelua. Yleiskaavasta kirjoitti ja kommentoi tutkimuskauden aikana pääasiassa neljä toimittajaa, mutta yhteensä lehdessä julkaistiin 13 toimittajan aiheeseen liittyviä

Kuva 4.16. Sanomalehtileikkkeitä yleiskaavaa käsitelleistä kirjoituksista.

juttuja. Eräisiin Helsingin Sanomien toimittajiin yleiskaavatyöryhmällä oli hyvä yhteys.

Muut toimittajayhteydet olivat satunnaisempia, mutta niitäkin tutkimuskaudella oli useita. Erityisen hyvin Lauttasaaren kysymykset tulivat esille muun muassa Hufvudstadsbladetissa. Yleiskaavatyöryhmän jäsenistä kaksi oli äidinkieleltään ruotsinkielistä.

Kuva 4.17. Yhteenveto Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän kontaktiverkostosta.

Internet

Internet ei koskaan saavuttanut merkittävää asemaa lauttasaarelaisten toiminnassa muuna kuin informaatiolähteenä ja sähköpostiyhteytenä. Tämä oli minulle yllätys, sillä olin alunperin kiinnittänyt huomioni erityisesti Lauttasaari-Seuran aktiivisuuteen kotisivuhankkeessa ja valinnut tapaukseni osittain sen perusteella.

Yleiskaavatyöryhmän suhde nettiin oli ristiriitainen. Otin muutaman kerran asian esille kokouksessa ja sen seurauksena internet oli työryhmän esityslistalla yhdessä kokouksessa. Heli Rantanen tuli arkkitehtiosastolta esittelemään kaupunginosavuston tavoitteita ja ajatuksiamme kaupunkisuunnittelun interaktiivisesta nettipajasta. Kunnon keskustelua ei kokouksessa kuitenkaan syntynyt. Hanke ei saanut vastakaikua.

Ryhmän avainhenkilöt tekivät kuitenkin ammatikseen markkinointia ja viestintää sekä kirjoittivat artikkeleita tietoyhteiskunnasta kansalaisyhteiskuntana ja olivat näin ollen hyvin perillä netin mahdollisuuksista. Lauttasaaren silloisia kotisivuja moitittiin kokouksessa väärästä rakenteesta ja kömpelyydestä, mikä osittain piti paikkansakin, sillä sivut oli tehty todella pienillä resursseilla. Koska ryhmä oli hyvin kunnianhimoinen omien tuotostensa suhteen, mikä näkyi Lauttasaaren puheenvuoro

–lehden toimittamisessa, se ei pitänyt realistisena tai perusteltuna nettifoorumin kehittämistä harrastustoimintana.

Yksi innostunut keskustelu internetistä kuitenkin kerran käytiin. Helkan kokouksessa oli esitelty niin sanottua Kansalaismuisti-projektia. Tämän Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitoksen käynnistämän projektin tavoitteena oli ”kehittää yksittäisten kansalaisten ja eritasoisten opiskeluryhmien mahdollisuuksia sisältöjen tuottamiseen internetissä, ja edistää niin sanottujen tavallisten kansalaisten hallussaan pitämien historiallisten tai ympäristöä koskevien tietovarantojen (muistitieto, valokuvat, videot) digitalisointia ja välittämistä yleiseen käyttöön”.⁷³ Kun yleiskaavatyöryhmän puheenjohtaja kertoi tästä projektista, syntyi heti vilkas ja ideoiva keskustelu. Ryhmän jäsenillä oli mielessään vaikka minkälaista aineistoa, jonka vietti nettiin ryhdyttiin suunnittelemaan. Valitettavasti nämä suunnitelmat eivät ainaakaan vielä tutkimuskaudellani toteutuneet.

Mietin, miksi ”meidän” Kotikatumme ei sytyttänyt, mutta yliopiston Kansalaismuisti sai ryhmän heti innostumaan. Kansalaismuistin käyttöliittymä tai graafinen ilme ei mielestäni ollut Kotikatua kehittyneempi tai vetävämpi, eikä siksi voinut selittää suhtautumista. Sen sijaan sisällöllinen painopiste näissä hankkeissa oli erilainen.

Kotikadussa oli koko ajan ollut vahvasti mukana suunnittelun vuorovaikutuksen kehittäminen paikallisella tasolla. Vuorovaikutuksen mahdollisuus oli epäluottamuksesta johtuen kuitenkin jo ajat sitten kadotettu Lauttasaassa, eikä yleiskaavatyöryhmä sen vuoksi ollut halukas kehittämään uusia vuorovaikutuskäytäntöjä. Ryhmässä oli myös keskusteltu vaihtoehtosuunnittelun mahdollisuudesta, mutta siihenkään ei uskottu, vaan poliittista vaikuttamista pidettiin ainoana mahdollisuutena. Lisäksi huomautettiin sarkastisesti, että jos suunnitelmia ei virallisesti ollut olemasakaan (viittaus kaupungin Uudenmaan ympäristökeskukselle antamiin selvityksiin Maamonlahti-Lemisolahti-Koivusaari -aineistosta), ei vaihtoehtojakaan voitu tehdä.

Kotikadun vähäinen kiinnostavuus Lauttasaassa saattoi osin selittyä myös käytännöllisillä syillä. Ryhmässä tai Lauttasaari-Seurassa, joka vastasi kotisivujen hallinnoinnista, ei ollut riittävästi osaamista suunnittelusivujen ylläpitoon ja kehittämiseen muilla kuin yleiskaavatyöryhmän tiedottajalla, ja hänellä oli muutenkin paljon työtä hankkeen parissa.

Tiedon tuottaminen

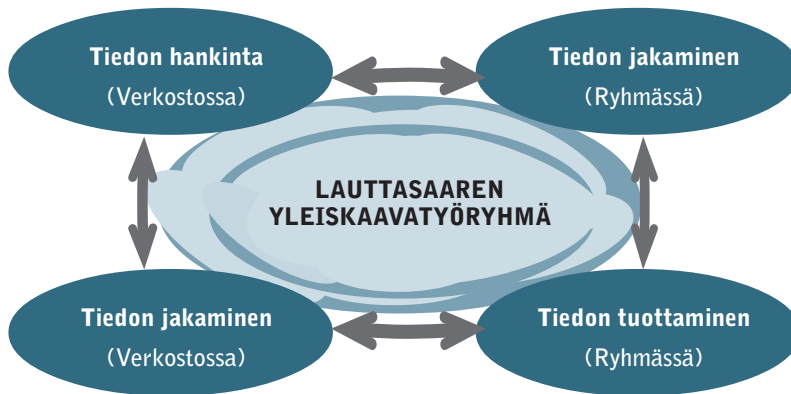
Lauttasaaren yleiskaavaryhmässä ei uskottu, että sen esittämät näkemykset kaupungista voisivat virallisen vuorovaikutusprosessin kautta vaikuttaa valmisteluaineistoon – Lauttasaarta pidettiin tällaiseen vuorovaikutukseen poliittisesti niin kuuman kohteena. Tämän vuoksi yleiskaavatyöryhmä suuntasi kanssakäymisensä ensisijaisesti poliitikoihin ja muihin kaupunkilaisiin. Verkoston avulla uskottiin voitavan vaikuttaa päätöksentekijöihin ja yleiseen kansalaiskeskusteluun, ja sitä kautta aikaan myös valmisteluun. Muodollista osallistumista kaupunkisuunnitteluviraston järjestämiin tilaisuuksiin ei kuitenkaan jätetty huomiotta, vaan nekin hoidettiin.

Lauttasaarelaisten verkosto palveli ennen kaikkea yleiskaavatyöryhmän asiantuntijuuden ja tiedon rakentamista. Tietoa konstruointiin verkostossa tapahtuvien kahdenkeskisten kohtaamisten ja yleiskaavatyöryhmän sisäisesti käymien keskusteluiden jatkuvana, vuorovaikutteisena prosessina. Olen kuvassa 4.18 kuvannut tätä prosessia. Yleiskaavatyöryhmä hankki tarvitsemaansa tietoa ja informaatiota laajan verkostonsa avulla. Tämän perusteella se kävi ryhmän sisällä keskusteluita ja vaihtoi näkemyksiään suunnitelmien edistymisestä ja suuntasi toimintaansa edelleen sen mukaan. Omien kokemustensa ja saamansa informaation avulla yleiskaavatyöryhmä rakensi tietojaan ja tietouttaan kaupungista ja pyrki edelleen verkoston avulla välittämään näitä käsityksiään laajempaan keskusteluun, ja siten vaikuttamaan suunnittelun kulkuun.

Kasvatustieteessä käsitteet hajautettu tai jaettu asiantuntijuus kuvaavat sitä, miten tiedon rakennus on sosiaalisesti hajautettu prosessi. Ihmisen älykästä toimintaa, esimerkiksi suunnittelua, ei voida kuvata vain yksilön prosessina, vaan se on erilaisten asiantuntijoiden ja heidän tukenaan olevien erilaisten ajattelun työvälineiden muodostamien verkostojen osaamista.⁷⁴ Tämä näkyy mielestäni hyvin Lauttasaaren tapauksessa. Verkosto toimi tehokkaasti, mutta ennen kuin siihen päästiin, piti asukkaiden tehdä paljon työtä oman uskottavuutensa vahvistamiseksi ja täysivaltaisuutensa osoittamiseksi.

Jos tällainen uskottava verkosto saadaan syntymään, kuten Lauttasaaren tapauksessa näyttäisi tapahtuneen, on sen avulla mahdollista lisätä ymmärtämystä ja laajentaa eri osapuolien käsityksiä tilanteesta sekä rakentaa vaihtoehtoisiaakin näkökulmia kaupunkiin. Tällainen vuorovaikutusprosessi erilaisten näkemysten kesken edellyttää kuitenkin pitkäjänteisyyttä ja sen avulla vähitellen saavutettavaa luottamusta.

Lauttasaaren tapauksessa näkyy varsin selvästi asiantuntijuuden sosiaalisen aseman merkitys. Silloin kun ollaan eri mieltä asioista, niin kuin lauttasaarelaiset suhteessaan yleiskaavan valmisteluun olivat, ei asukkaan asema riitä vaikuttavuuteen, vaan

Kuva 4.18. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän tiedonrakennus jatkuvana yksilöiden kautta tapahtuvana ryhmä- ja verkostotyöskentelynä. Tiedon jakaminen tarkoittaa tässä kaksisuuntaista jaettua asiantuntijuutta.

tarvitaan edellä kuvattuja keinoja oman position vahvistamiseksi. Kyse on siis vähintäänkin yhtä paljon siitä, mitä sanotaan kuin kuka sanoo. Mitä ja kuka kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa.

Tarkastelen seuraavaksi lauttasaarelaisten tuottamaa aineistoa suunnittelukeskusteluun. Käytän tästä aineistosta käsitettä vastatieto korostaakseni lauttasaarelaisten haastajan asemaa suhteessa yleiskaavan valmisteluun.

Vastatieto kaupungista

Tapaukseni asukkaat kokivat, että heidän oli pakko toimia. Mikä oli niin tärkeää, että oli pakko? Mitä asioita kaavoituksessa olisi yleiskaavatyöryhmän mielestä pitänyt ottaa huomioon? Mihin he halusivat vaikuttaa? Minkälaisen kaupungin he halusivat? Tarkastelen näitä kysymyksiä ryhmän tuottaman laajan aineiston avulla. Siinä on:

- ryhmän yhteisesti suunnittelemat ja kokoamat omat julkaisut, Lauttasaaren puheenvuoro –lehdet; lehtien artikkeleista jotkut olivat ryhmän jäsenten itsensä kirjoittamia, mutta suurin osa oli ulkopuolisilta tilattuja asiantuntija-artikkeleita,
- ryhmän jäsenten omista nimissään kirjoittamat erilliset artikkelit tai mielipidekirjoitukset esimerkiksi Lauttasaari-lehteen ja Helsingin Sanomiin,
- ryhmän joko yhdessä tai ryhmän jäsenten erikseen lausumat kannanotot virallisten osallistumistilaisuuksien puitteissa.

Yleiskaavatyöryhmän verkosto tuotti tietoa suunnitteluprosessiin mitä erilaisimmilla tavoilla. Tämän vuoksi on vaikea vetää rajaa eri tuotosten välille sen suhteen, mitä ryhmä teki ryhmänä, mitä sen jäsenet tekivät erikseen tai mitä ryhmän taustaja sidosryhmät tekivät omien organisaatioidensa kautta yleiskaavatyöryhmän avustamana tai mobilisoimana.

Yleiskaavatyöryhmän ajattelutavan selvittämiseksi analysoin ryhmän omaa julkaisua Lauttasaaren puheenvuoroa. Tällä nimellä ilmestyneitä lehtiä voi varmasti pitää yleiskaavatyöryhmän tärkeimpinä kannanottoina yleiskaavakeskusteluun. Nämä lehdet olivat tarkoin harkittu viesti ulospäin. Viesti, jota levitettiin laajasti sekä poliitikoille että virkamiehille.

Lauttasaaren puheenvuoro –lehti ilmestyi tutkimuskaudellani kaksi kertaa, syyskuussa 2000 ja lokakuussa 2001 (kuva 4.15). En ollut mukana työryhmässä ensimmäisen lehden kokoamisen aikana, mutta käsitykseni mukaan toimitusprosessi oli samankaltainen molemmilla kerroilla. Lehdet olivat 48-sivuisia nelivärijulkaisuja, joissa kuvituksella oli tärkeä asema. Lehdissä oli yhteensä 38 artikkelia, artikkelien kirjoittajia oli 39. Yleiskaavatyöryhmän puheenjohtaja jäsensi lehtien teemoja näin: ”Ensimmäinen lehti toi esille asukkaiden huolen rajujen merentäyttäjien ja teknologiavetoisen kehityskuvan vaikutuksista Lauttasaaren ja koko Helsingin kaupungin tulevaisuudelle. Toinen numero keskittyi erityisesti vanhan kaupunkirakenteen täydentämisen haasteisiin, meren ja luonnon elvyttävään vaikutukseen ja toisaalta liikennemelun ihmisten elämälle haitallisen vaikutuksen esille tuomiseen.”⁷⁵

Mutta miten nämä asukkaiden huolet ja viestit ilmaistaisiin? ”Pitää miettiä, että sanotaan niin, että se menee perille, eli sillä kielellä, mitä siellä käytetään”, todettiin työryhmässä. Mitä on se kieli, mitä siellä käytetään? Työryhmä pohti useassa kokouksessa sitä, minkälaisia artikkeleita se lehtiinsä pyytäisi, ketkä ajattelisivat ja kirjoittaisivat niin, että lauttasaarelaisen näkökulma kaupunkiin välittyisi.

Jälkimmäisen lehden toimitusprosessi alkoi hyvissä ajoin keväällä 2001 määrittelemällä tulevan lehden näkökulmat. Kokouskeskusteluissa nousivat esille muun muassa kylämäinen elämä, arkielämä, hyvä elämä, terveys, liikenne, lapset ja vanhukset, esteettinen kaupunki ja jokamiehen kaupunkioikeudet. Nämä karsiutuivat ja hioutuivat vähitellen seuraaviksi aihekokonaisuuksiksi: kaupunkiestetiikka, liikenne, merellinen vapaa-aika ja terveys.

Aihekokonaisuuksien rinnalla pohdittiin koko ajan myös kirjoittajia. Kirjoittajiksi mietittiin eri alojen asiantuntijoita, tutkijoita, toimittajia, kirjailijoita, runoilijoita, myös poliitikkoja ja virkamiehiä sekä ympäristön ”tavallisia” käyttäjiä. Ensisijaisesti haettiin lauttasaarelaisia kirjoittajia, vaikka artikkeleiden sisältöä ei rajattu koske-

<i>Poliitikko (päättöksentekijän rooli)</i>	<i>Akateeminen henkilö (asiantuntijarooli)</i>	<i>Virkamies (asiantuntijarooli)</i>	<i>Asukas/käyttävä (kansalaisen rooli)</i>
SYYSKUU 2000 18 artikkelia, 19 kirjoittajaa			
Kansanedustaja (rkp) Ent. kansanedustaja (sdp) Europarlamentaarikko (vihr.) Eduskuntaryhmän sihteeri (kok) Paikallisyhdistyksen pj (sdp)	Professori, yhdyskuntaslu Professori, arkkitehtuuri Professori, taloustiede Professori, väestötiede Dosentti, sosiologia Toimittaja, ornitologia Arkkitehti, pilapiirtäjä	Ylitarkastaja (YM) Kalatalousjohtaja (TE-keskus)	Asukas, L-Seuran tiedottaja Asukas, teatteritoimittaja Asukas, lukiolainen Asukas, järjestöammattilainen Pursiseuran puheenjohtaja
5	7	2	5
LOKAKUU 2001 20 artikkelia, 20 kirjoittajaa			
Kansanedustaja (kok)	Akatemianprofessori, estetiikka Professori, ma, ympäristöpsykologia Professori, liikennesuunn. Professori, psykiatria VTM, sosiologia Arkkitehti Arkkitehti Toimittaja	Teknisen toimen johtaja Espoo (haastattelu) Yleiskaava-arkkitehti, Helsinki Ylitarkastaja, Uudenmaan ympäristökeskus	Asukas, L-Seuran tiedottaja Asukas, näyttelijä, suomentaja Asukas, kirjailija Asukas, urheiluseuran hallitus Mökkiasukas, teatteriohjaaja Asukas, journalismin yliopettaja Asukas, FM, tiedottaja Meloja, retkeilijä
1	8	3	8

Taulukko 4.3. Lauttasaaren puheenvuoro –lehtien kirjoittajakunnan asiantuntijuus perinteisen eli koulutukseen ja/tai asemaan liittyvien määreiden avulla eriteltynä.

maan Lauttasaarta. Artikkeleiden kirjoittajista loppujen lopuksi 21 oli lauttasaarelaisia ja 20 jutussa oli selvästi lauttasaarelainen näkökulma.

Olen oheiseen taulukkoon koonnut ja ryhmitellyt Lauttasaaren puheenvuoro -lehtien kirjoittajat. Molemmissa lehdissä oli useita professionaalisia asiantuntija-artikkeleita, niin virkamiesten kuin tutkijoiden kirjoittamia. Ensimmäisessä lehdessä oli lisäksi paljon poliitikkoja, toisessa lehdessä korostuivat puolestaan asukasnäkökulmasta kirjoitetut artikkelit.

Kirjoittajia pohtiessaan yleiskaavatyöryhmä keskusteli paitsi näiden edustamasta näkökulmasta myös heidän poliittisesta, tieteellisestä, ammatillisesta ja hallinnollisesta asemastaan. Asiantuntijoiden sosiaalinen positio nousi selkeästi esille. Kirjoittajavalinta oli siten mitä suurimmassa määrin strategista harkintaa artikkeleiden sisällöllisen tasapainon, niiden kirjoittajien ammattitaidon ja heidän sosiaalisen positionsa välillä. Yleiskaavatyöryhmä valitsi tietoisesti kirjoittajia sekä kunnallishallinnosta että valtionhallinnosta, sekä Helsingistä että Espoosta, sekä oikeistosta että vasemmistosta. (Taulukko 4.3)

Kahta lukuun ottamatta kaikki pyydetty artikkelit saatiin kokoon. Nämä kaksi puuttumaan jäänyttä juttua olisivat olleet arkkitehtuurin alalta. Molempien kirjoittajaehdokkaat olivat nimekkäitä arkkitehteja, jotka kuitenkin kiireisiinsä vedoten kieltäytyivät.

Ympäristön elvyttävät ja haitalliset vaikutukset olivat lauttasaarelaisten keskeisiä viestejä suunnitteluun ja edustivat molemmat kokemuksellista ulottuvuutta kaupunkiin. Lauttasaarelaisten kokemus kaupungista perustui lähinnä asumiseen. Olivathan itseäni lukuun ottamatta kaikki ryhmän jäsenet ennen kaikkea Lauttasaaren asukkaita. Keskusteluissa näkyi selvästi arvostus ja kiintymys 1950-luvun rakennettua ympäristöä kohtaan ja luonnon vahvan aseman korostaminen kaupunkirakenteessa – ominaisuudet, jotka molemmat ovat olleet Lauttasaarelle tyypillisiä. Luontoa korostava kaupunki-ihanne on tullut esille monissa muissakin tutkimuksissa ja siitä on käytetty nimeä pohjoismainen kaupunki-ihanne.⁷⁶ Tällaisen kaupunkirakentamisen katoamisen esimerkkeinä lauttasaarelaiset pitivät Vattuniemeen nousseita uusia kortteleita, jotka eivät millään tavoin noudattaneet asukkaiden arvostamaa paikallista rakennusperinnettä. Jokainen toteutunut kortteli söi kaupunkisuunnittelun uskottavuutta Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän keskuudessa. Eivätkä merentäyttöalueiden esiselvitykset parantaneet tilannetta.

Kokemuksellisen kaupungin esiin tuominen ja esittäminen oli haastava tehtävä. Lauttasaarelaisten kokemus kaupungista oli asumisesta kumpuavaa hiljaista tietoa⁷⁷, jonka ilmaiseminen suunnitteluprosessissa ei ollut helppoa: miten sanoa se ”sillä kielellä, jota siellä käytetään”? Useiden tutkimusten mukaan hiljaisen tiedon jakaminen edellyttää kasvotusten tapahtuvaa yhdessäoloa ja sen mahdollistamaa sanatonta kommunikointia. Hiljaista tietoa voidaan tällaisissa pienissä ryhmissä reflektoida ja pyrkiä kääntämään eksplisiittisempään muotoon, vaikkapa sanoiksi ja kuviksi. Tätä prosessointia yleiskaavatyöryhmässäkin tehtiin Lauttasaaren puheenvuoro –lehteä suunniteltaessa. Käsittelen prosessia vielä tarkemmin luvussa 7.

Työryhmässä pohdittiin sitä, pitäisikö tukeutua suunnittelun ammattilaisten kieleen vai olisiko runoilijoiden ja kirjailijoiden tapa ilmaista asioita osuvampi. Mielikuvien voima suunnittelussa on ilmeisen suuri, sillä myös kaupunkisuunnitteluviraston virastopäällikkö Tuomas Rajajärvi on puheenvuoroissaan tuonut esille tarinoiden merkityksen kaupunkisuunnittelussa.⁷⁸ Varmuuden vuoksi yleiskaavatyöryhmä päätyi lehdissään käyttämään laajaa ilmaisujen kirjoa, valokuvia, pilakuvia, runoja, suunnittelun kieltä, tutkimustuloksia jne.

Voidaksemme arvioida lauttasaarelaisten pyrkimyksiä ilmaista kokemuksellista tietoa, olen julkaisun lopussa olevaan liitteeseen (liite 1) koonnut lehtien jokaisesta artikkelista 1-3 avainlauseita, jotka mielestäni kuvaavat kyseisten artikkelien sisällöllis-

tä viestiä kaupunkisuunnitteluun. Lauseiden yhteydessä en ole maininnut niiden kirjoittajia, vaan olen kollektivoinut ne lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän viesteiksi. Olen lisäksi ryhmitellyt lauseet asiakokonaisuuksiksi, lähinnä niiden lukemisen helpottamiseksi.

Tästä lausekokoelmasta olen poiminut niitä ilmaisia, jotka mielestäni kuvaavat asuinympäristöä kokemuksina ja merkityksinä. Metodini jättää paljon tulkinnanvara, kun nämä sanat ja lauseet on leikattu irti kontekstistaan. Irrottamisesta huolimatta ne mielestäni kuitenkin viestittävät kaupungista jotakin sellaista, johon suunnitteluasiakirjoissa, esimerkiksi yleiskaavan kehityskuvassa, harvoin viitataan. (Taulukko 4.4)

Vertailun vuoksi olen käynyt läpi yleiskaavan kehityskuvaan sisältyviä visioita Helsingistä. Visiot on asiakirjassa kirjoitettu selkeästi eri teemojen loppuun, joten niiden valinnassa ei ole samanlaista tulkinnallisuutta kuin Lauttasaaren puheenvuoro -lehdistä tekemissäni lausevalinnoissa. Kehityskuvassa on yhteensä 21 visiota, joissa jokaisessa on muutama lause. Näistä lauseista olen koonnut kaikki kaupunkia kuvailevat adjektiivit. (Taulukko 4.5)

Lauttasaaren Puheenvuoro -lehden ja kehityskuvan kaupunkikuvaukset ovat erilaisia. Kehityskuvasta ei juurikaan löydy niitä kokemuksellisia ilmaisia kaupungista, jotka lauttasaarelaisille ovat keskeisiä. Lauttasaarelaiset haluavat tuoda esille aurinkoisuuden, turvallisuuden ja hiljaisuuden kaltaisia tuntemuksia, kun taas yleiskaavan kehityskuvassa ympäristö nähdään pääasiassa erilaisina toimintoina ja rakenteina, joita kuvaillaan yleisellä tasolla ja toistuvien sanakääntein (eniten käytetty sana on monipuolinen; monipuolinen kaupunginosa, monipuolinen elinkeinorakenne, monipuolinen kerrostaloalue, monipuoliset mahdollisuudet, monipuolinen toiminnallisuus).

Kehityskuvan tarkastelutavassa näkyy ulkopuolisuus suhteessa ympäristöön, ei sen koettu ulottuvuus. Visioissa ei ole kuvausta siitä, minkälaista elämää sen tavoittelemassa metropolissa eletään ja mitä tämä monipuolisuus ympäristössä tarkoittaa. Suurkaupunkiin liittyy myös monia sosiaalisia ongelmia, joita kehityskuvassa ei lainkaan tuoda esille. Kaupunkilaisten hyvinvointi tai vaikkapa viime aikoina kasvanut turvattomuuden tunne eivät näy visioissa, sillä koko 80-sivuisessa tekstissä tuskin mainitaan sanoja asukas tai kaupunkilainen.

Kehityskuvasta löytyy kuitenkin yksi kohta, jossa viitataan asukkaiden ympäristökemukseen. Tämä on otsikon ”Virikkeinen ja elävä kaupunkiympäristö on Helsingin voima” alla. Kappaleessa todetaan Helsingin metsälähiöiden ongelmallisuus kaupunkikehityksen kannalta: asukkaat kokevat ne kaupunkielämän puitteeksi,

Auringonvalo (terveyden peruskivi)	Hiljaisuus (merkitys mielentilalle)
Tuulinen (uudet alueet)	Kompensaatiotekijä (viheralue, ranta ja luonto stressille)
Kylmä (uudet alueet)	Luonteva liikkuminen (uhattuna)
Liian tiivis (uudet alueet)	Liikkuminen vaikeutuu (lapsilla, vanhuksilla)
Viihtyisä ja tasapainoinen (kaupunkimiljö)	Paha olo (epämiellyttävät paikat)
Rajaava (liikenneväylä)	Psyykinen kuormitus (epämiellyttävät paikat)
Ruuhkainen	Onnellisten saari (suomalainen asuminen)
Turvallinen alue (Lauttasaari)	Aika, jatkuvuus
Omaleimainen (ei saa jäädä sanahelinäksi)	Ylpeys
Elvyttävä (puistot ja puistomaiset luonnonmaisemat)	Vuodenajat, säänvaihtelut
Epämiellyttävä (paikka)	Avaruuden tunne
Esteettinen kokonaisuus (ympäristö)	Avoimuus (tontit)
Identiteetin säilyttäminen (tärkeä arvo)	Uhka (rakentaminen rantaluonnon kestokyvylle, ruuhkaliikenne kulttuuriympäristölle)
Historiallisuus (saaren historia, paikkojen merkitys)	Ihmiset ja hyvä elämä (=kaupunki)
Muistot (nuoruudesta)	Luonnonrakkaus (ei näy yleiskaavassa)
Merellisyys (historia, vesi, näköala, veneily, uiminen, kalastaminen, lintubongaus, talviuinti)	Luonnonrauha (tärkeämpää kuin shoppailu tai kulttuurielämykset)
Vihreys, vehreys (puistojen, metsien)	Tasapaino – vastapaino
Puistomainen (asuminen)	Hyvä rakentaminen (=hyvä elinympäristö)
Kylämäinen (rakenne)	Hienovarainen (täydennysrakentaminen)
Nautinto (istutukset)	Positiivinen ja sosiaalinen elinympäristö (yhä arvokkaampi kilpailutekijä)
Virkistyttyminen (meri, maisema)	Erilaiset ihmiset – moniarvoinen yhteisö – suvaitsevaiset aikuiset
Häiriö (liikenteen, ongelma)	
Stressi (elämäntilanne, melu)	

Taulukko 4.4. Lauttasaaren puheenvuoro -lehtien artikkeleista poimittuja ilmaisia kaupunkiympäristön kokemisesta ja merkityksistä.

Toimiva (keskusta)	Virikkeellinen ja monipuolinen (katutila)
Edustava (keskusta)	Monipuolinen (kerrostaloalue)
Houkutteleva (keskusta)	Keskeinen (sijainti)
Tasaveroinen (kaupunginosat)	Monipuolinen (tarjonta)
Omaleimainen (yhteisö)	Monipuolinen (elinkeinorakenne)
Omaleimainen (kaupunginosapuisto)	Vahva (kasvava ala)
Kaunis	Toiminnallinen monipuolisuus
Optimaalinen (energia, ajan käyttö, tila ja liikkuminen)	Hyvä kansainvälinen maine
Ilmeikäs ja monimuotoinen (liikkumisympäristö)	Monipuoliset mahdollisuudet
Ympäristöä säästävä (katuverkko)	Monipuolinen (käyttö)
Tehokas (käyttö)	Elinvoimainen (ilmapiiri)
Tehokas (uusi pientaloalue)	Rikas (kulttuuritarjonta)
Viihtyisä (asuminen)	Moni-ilmeinen ja rikas (kaupunkirakenne)
Monipuolinen ja virikkeellinen (kaupunginosa)	Sujuva (liikkuminen)
	Tasapaino (alueellinen ja toiminnallinen)

Taulukko 4.5. Yleiskaavan kehityskuvan visiolausekkeisiin sisältyneet kuvaukselliset ilmaisut kaupungista.

mutta kehityskuvan mukaan ne johtavat pikemminkin urbaanin regressioon.⁷⁹ Näitä ongelmallisia alueita yleiskaavassa halutaan ”profiloida ja vahvistaa kaupunkirakenteen tiivistämisen ja eheyttämisen avulla”. ”Samassa yhteydessä on syytä luopua lähiö-leiman käytöstä ja alkaa puhua omaleimaisista ja omintakeisista helsinkiläisistä kaupunginosista”, todetaan kehityskuvassa.⁸⁰

Jonkinlaisena poikkeuksena kehityskuvan yleisestä linjasta on kehityskuvan lopussa oleva luku Viheralueet ja rakennuskulttuuri. Yleiskaavatyöryhmän mielestä tämä osio oli ensimmäisten versioiden jälkeen valmistelun myötä vielä parantunut ja siitä oli löydettävissä lauttasaarelaisten edustamia näkökulmia kaupunkiin. Kehityskuvan viimeisen vision viimeinen lause on: ”Maankäytön suunnittelussa kaupungin historia, merkitykselliset paikat ja rakennukset nähdään voimavarana, jolla on myös sosiaalista merkitystä.”⁸¹ Viimeisessä luvussa tuodaan esille myös Helsingin vahvuuksina luonnonläheisyys ja merellisyys. Tämän lausuman voi tulkita edustavan pohjoismaista kaupunki-ihannetta, jota asukkaatkin puolustivat, mutta joka muualla kehityskuvassa ei näy. Päinvastoin heti kehityskuvan alussa tästä idylliseksi maakuntakaupungiksi nimetystä visiosta sanoudutaan irti (ks. lainaus kappaleessa *Kehityskuva – visio kilpailukyvystä*).

Kaupungin asukkaiden puuttuminen osallistumista korostavan prosessin tuloksena syntyneestä visioista on yllättävää. Se on yllättävää paitsi maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteiden näkökulmasta myös siksi, että viime aikaiset tutkimukset kaupungeista innovatiivisina miljöinä ovat nostaneet keskeiseksi kilpailutekijäksi niin asukkaat kuin asuinympäristön laadun.⁸² Kaupungin innovatiivisuuden arviointia pohjineet tutkijat tuovat selvästi esille ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja luottamuksen osana asuin- ja elinympäristön laatua. Vasta niiden myötä voi syntyä kilpailukykyä parantavia erilaisia kehittäjäverkostoja ja luovaa jännitettä.⁸³ Tämä näkökulma yleiskaavan kehityskuvasta puuttuu. Kaupungin kehityksen kannalta olisi ollut tärkeää pohtia ja visioida sitä, miten asukkaiden kokemukset kaupungista voisivat heijastua ympäristön laadullisiin tavoitteisiin ja minkälaiseksi Helsinkiä ollaan kehittämässä asuinympäristönä.

Edellä esittämieni poimintojen avulla olen toivottavasti pystynyt osoittamaan lauttasaarelaisten ja yleiskaavan valmistelun välillä vallinneen näkökulmaeron. Taustalla olivat paitsi erilaiset kaupunki-ihanteet myös erilaiset tavat ilmaista nämä ihanteet sanoina ja kuvina. Asukkaiden ja virkamiesvalmistelun eroista huolimatta professionaalisuuden, tutkimuksen ja median merkitys näkyivät molempien osapuolien tiedonrakennuksessa. Uskottavuutensa eteen nämä ”lintukodon puolustajiksi” leimatut asukasvaikuttajat joutuivat kuitenkin tekemään paljon enemmän työtä kuin vahvan asiantuntija-aseman omaava valmistelukoneisto.

Poliittinen käsittely vuoden 2002 lopulla

Syksyllä 2002 poliittiset kannat YK2002 –luonnokseen oli viimeistään saatettava valmistelijoiden tietoon. Tässä vaiheessa puolueryhmien välinen neuvottelu kaavan sisällöstä oli kuumimmillaan. Tulevan lautakuntakäsittelyn tueksi myös valtuutetut ottivat eri ryhmissä yksityiskohtaisesti kantaa luonnokseen, sillä poliittiset asetelmat haluttiin varmistaa päätöksentekoa varten.

Kaupunkisuunnittelulautakunta piti lokakuun alussa yleiskaavaa koskevan seminaarin, jossa olivat paikalla myös kaikki valmistelijat. Lauttasaarelaisten näkökulmasta Koivusaaren tulevaisuus oli kaikkein vaikein kysymys, mutta Helsingissä oli muutama muukin tällainen alue, josta käytiin kovaa poliittista kiistaa. Kokoomus ja ruotsalainen kansanpuolue olivat laatineet seminaaria varten paperin, jossa Koivusaaren rakentaminen esitettiin poistettavaksi yleiskaavasta. Vihreät tukivat tätä esitystä. Seminaarista tulleet tiedot otettiin Lauttasaaressa vastaan tyytyväisinä, mutta myös tietoisina siitä, että asia ei kuitenkaan ollut selvä, vaikka siltä ulospäin näyttikin. Kiistat puolueiden välillä olivat edelleen olemassa, ja Koivusaari oli vain yksi pelinappula tässä kokonaisuudessa.

Lautakunnalta saatujen evästysten saattelemana kaupunkisuunnitteluvirastossa laadittiin tämän jälkeen varsinainen yleiskaavaehdotus. Ehdotus tuotiin lautakunnan käsittelyyn joulukuussa 2002, mutta se jäi pöydälle kaksi kertaa, ja varsinainen käsittely oli vasta helmikuussa 2003. Aineisto, joka lautakunnalle jaettiin, oli vuoden aikana kasvanut laajaksi. Mukana olivat kaikki edellä mainitut palauteraportit vuorovaikutuskierroksilta, mutta myös syksyn aikana laaditut lukuisat erilaiset vaikutustenarviointiraportit.⁸⁴

Koivusaaren rakentaminen oli edelleenkin yleiskaavakartalla, mikä osoitti yleiskaavatyöryhmän aavistukset oikean suuntaisiksi. Puolueet olivat vuoden vaihteen aikana neuvotelleet niin sanotun poliittisen kokonaispaketin yleiskaavasta. Vihreät ja kokoomus eivät olleet löytäneet yhteisymmärrystä Kivinokan alueen rakentamisen tai rakentamatta jättämisen suhteen. Ryhmät ajautuivat tämän vuoksi etäämmälle toisistaan, ja samalla sopimus Koivusaarestakin menetti painavuutensa. Erimielisyyksien seurauksena kokoomus ja sosialidemokraatit lähentyivät toisiaan ja kokoomus joutui pyörtämään kantaansa Koivusaaren suhteen, sillä sosialidemokraatit olivat ilmeisesti koko ajan puoltaneet Koivusaaren rakentamista. Kiistanalaiset alueet, Koivusaari, Kivinokka ja Vartiosaari, päätettiin yleiskaavassa ”merkitä harmaalla rasteroinnilla selvitysalueiksi, joiden maankäyttö ratkaistaan alueittain myöhemmin seuraavassa yleiskaavassa tai osayleiskaavassa”.⁸⁵ Tällaisin eväin ja muutamin muin muutoksin yleiskaavaehdotus hyväksyttiin kaupunkisuunnittelulautakunnassa.

Kuva 4.19. Yleiskaavaehdotus keväällä 2003 Lauttasaaren osalta.

Muutokset olivat käytännössä niin pieniä, että yleiskaavaehdotus oli jo kolmen viikon kuluttua valmis asetettavaksi nähtäville.

Näin syntynyt yleiskaavakartta jätti Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmään tyhjäksi luonnehditun olon. Yleiskaava ei loppujen lopuksi ottanut lainkaan kantaa lauttasaarelaisten kannalta kaikkein vaikeimpaan kysymykseen, Koivusaareen.⁸⁶ Harmaalla puumerkillään poliitikot muodollisesti pelastivat oman kunniansa, mutta kaupunkilaisten näkökulmasta kiista-alueet jäivät yleiskaavassa ratkaisematta. Niille voidaan koska hyvänsä ryhtyä laatimaan osayleiskaavaa ja uusi prosessi on jälleen edessä.

Tätä kirjoitettaessa yleiskaavaehdotus on nähtävillä ja siitä voi antaa muistutuksia huhtikuun 2003 loppuun mennessä. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä on kokoon-

tunut kuluneen talven aikana ja seurannut jännityksellä yleiskaava-asiakirjojen kehitystä. Muuta toimintaa ei ole ollut, sillä ryhmän käsityksen mukaan kaikki se, mitä on haluttu, on tässä vaiheessa saatettu valmistelijoiden ja poliitikkojen tietoon. Yhteydenpidosta eri osapuoliin arvellaan vain olevan haittaa – lukuun ottamatta niitä muutamia poliitikkoja, joihin ryhmän jäsenillä on luottamukselliset välit, ja joiden kautta prosessin etenemisestä saadaan tietoa.

Poliittisen kokonaispaketin olomassaolo varmistaa yleiskaavatyöryhmän käsityksen mukaan nykyisen yleiskaavaehdotuksen niin, että siihen ei nähtävilläolosta huolimatta voi enää tulla muutoksia. Ryhmä aikoo kuitenkin yhdessä Lauttasaari-Seuran kanssa jättää virallisen muistutuksen, johon se kokoaa pääkohdat aiemmin valmistellusta aineistosta. Esille otetaan Koivusaaren mahdollisesta rakentamisesta aiheutuvat haitat, siitä seuraavat kaupunkirakenteelliset ongelmat, rakentamisen kalleus ja kannattamattomuus metroasemana, Katajaharjun rakentamisen haitat ja perinteikkään Pyrkän urheilupuiston mahdollinen katoaminen sekä vaatimus Lauttasaaren osayleiskaavan laatimisesta ja Töölön metrolinjan suunnittelun käynnistämisestä.

Vastatiedon menestyksellisyys

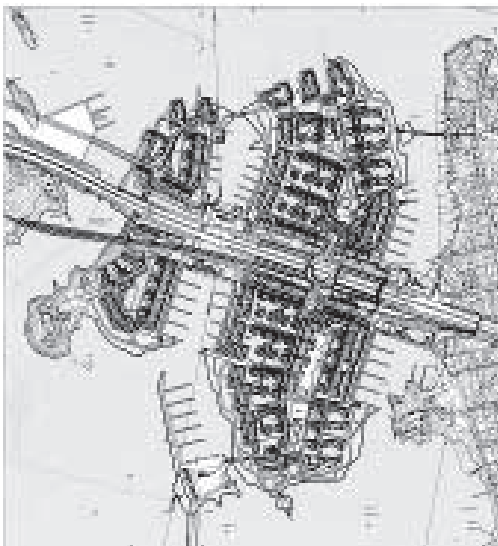
Seurasin tutkimuksessani Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän toimintaa kaksi ja puoli vuotta. Kokoan tähän lopuksi näkemykseni siitä, kuinka kilpailukykyinen lauttasaarelaiten vasta-asiantuntijuus oli valmisteluprosessissa ja miten se konkretisoitui yleiskaava-asiakirjoissa.

Yleiskaavatyöryhmän pääkohteena oli yleiskaavan poliittinen käsittely ja siinä on havaittavissa ryhmän toiminnan huomattavimmat vaikutukset, jotka prosessin kuluessa heijastuivat edelleen myös valmisteluun. Yleiskaavatyöryhmä oli yhtenä keskeisenä toimijana nostamassa rantojen rakentamiskysymystä poliittiseen tietoisuuteen. Tehokkaaksi keinoksi osoittautui Zahra Abdullan valtuustokysymys, jota yleiskaavatyöryhmän jäsenet olivat mukana kirjoittamassa, ja sitä seurannut uutisointi ja keskustelu ennen kaikkea Helsingin Sanomissa. Samaan aikaan kunnallisvaalien alla yleiskaavatyöryhmä julkaisi myös oman lehtensä, joka omalta osaltaan kiihdytti poliittista debattia rannoista.

Kunnallisvaaleissa syksyllä 2000 Lauttasaaresta valittiin ennätysmäärä valtuutettuja, mihin yleiskaavatyöryhmä oli paikallisella tasolla aktiivisesti vaikuttamassa. Ryhmän yhteydet puolueisiin olivat kaiken kaikkiaan moninaiset ja ryhmässä tiedettiin melko tarkkaan eri valtuustoryhmissä käydyistä yleiskaavakeskusteluista. Yleiskaavatyöryhmässä voitiin esimerkiksi seurata eri puolueiden ryhmäpuheenvuorojen valmis-

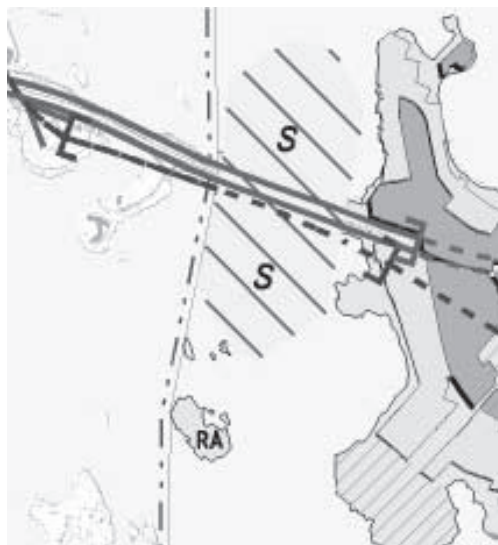
Kuva 4.20. Viistoilmakuva Koivusaaresta vuodelta 1999.

Kuva 4.21. Kaupunkisuunnitteluviraston esiselvitys Koivusaaresta vuodelta 1998. Suunnitelma oli yleiskaavan ensimmäisen alueidenkäyttösuunnitelman pohjana.

Kuva 4.22. Kevään 2002 yleiskaavaluonnos Koivusaaren kohdalta. Esitetty rakentamisalue on supistunut saaren eteläisen kärjen luonnonsuojelualueen vuoksi.

Kuva 4.23. Keväällä 2003 nähtävillä olevassa yleiskaavaehdotuksessa Koivusaaren alue on merkitty selvitysalueeksi.

telua valtuuston kehityskuvakeskustelun alla ja puolueiden välisen poliittisen pake-tin syntyyn johtaneiden neuvotteluiden etenemistä valmistelun loppupuoella. Ryh-mässä laadittiin myös tutkimuksen aikana joitakin konkreettisia esityksiä, jotka lau-takuntakäsittelyissä tai kaupunginhallituksessa tulivat eri poliitikkojen kautta hyväk-sytyiksi.

Yleiskaavatyöryhmän vaikutukset virkamiesvalmisteluun ja yleiskaavan sisältöön syntyivät poliittisen vaikuttamisen kautta, toisaalta tässä poliittisessa vaikuttamises-sa ryhmä nojasi vahvasti asiantuntemukseen ja osaamiseen. Ryhmän toiminnan alussa kansalaisilla oli edessään ”verikartta”, jossa oli täyttöraannoille rakennettuja alueita Lauttasaressakin useassa eri kohteessa. Verikartta koettiin provokaationa, joka mobilisoi asukkaat vastustamaan rantojen rakentamista. Vilkkaan kansalaiskes-kustelun jälkeen myös monet poliitikot halusivat tehdä pesäeron alueidenkäyttö-luonnokseen ja ilmoittivat vastustavansa täyttömaille rakentamista. Kohun jälkeen apulaiskaupunginjohtajakin totesi esitykset sormiharjoituksiksi.

Lemislahti-Maamonlahti-alueen ja Vattuniemen kärjen osalta suunnitelmat muut-tuivat jo luonnosvaiheeseen tultaessa. Vaikka esitetty kerrosala pysyi Lauttasaassa ennallaan, muuttui varsinainen maankäyttöratkaisu kuitenkin luonteeltaan täysin erilaiseksi ja asukkaille tärkeät ranta-alueet säilyivät niiltä osin entisellään.

Koivusaassa tilanne oli erilainen. Se on kohde, josta eräs valmistelija totesi, että ”onneksi en ole tässä käsiäni tuhrinut”. Hanke, jonka vaikutukset ympäristöön, kau-punkikuvaan ja maisemaan arvioitiin merkittäviksi, jota asukkaat yksituumaisesti vastustivat, joka on kallis ja jota en kenenkään muiden kuin joidenkin valmistelijoi-den kuullut puolustavan ääneen, ei prosessin aikana poistunut kaavasta, vaan pysyi verikartan jälkeen niin luonnoksessa kuin viraston laatimassa ehdotuksessa siihen asti, kunnes poliitikot lopulta verhoilivat sen harmaaksi selvitysalueeksi. Olen ohei-seen kuvasarjaan koonnut Koivusaaren vaiheet yleiskaavaprosessissa. (Kuvat 4.20-23)

Tapahtumien kulusta voi päätellä, mitä sormiharjoituksilla Helsingin kaupunki-suunnittelussa tarkoitetaan. Sormiharjoitus on luonnos, mutta ei mikä tahansa heit-to. Se on todellinen suunnitelma, jonka toteuttamisesta kuitenkin voidaan neuvo-tella - ei ehkä kokonaisvolyymin suhteen, mutta maankäyttöratkaisun suhteen kyl-lä. Koivusaaren suunnitelma ei ollut sormiharjoitus. Asukkaiden ongelmaksi jää etukäteen yrittää arvata, mikä esitys on sormiharjoitus ja mikä ei.

Kaupunkisuunnitteluviraston osallistumisen järjestämisen osaaminen muuttui tut-kimuksen aikana selvästi. Yleiskaavaprosessissa oli nähtävissä kaksi vaihetta. Ensimmäinen vaihe ei viraston kannalta mennyt hyvin, vuorovaikutus lisäsi yllättäen vas-

tustusta ja osallistuminen ikään kuin riistäytyi käsistä. Tuli jäähdyttelyn tarve, joka kesti lähes kaksi vuotta ja monia osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa luvattuja asioita unohdettiin. Tauon jälkeen osallistumisessa alkoi uusi vaihe. Osallistumista vetävät henkilöt olivat vaihtuneet ja heidän avullaan uudistettiin tilaisuuksien luonnetta. Eri asiantuntijayhteisöjen yhteistyönä alun perin valmistelu arviointisuunnitelma hiottiin juridisesti vastaamaan maankäyttö- ja rakennuslain käsitteistöä. Osallistuminen nousi myös vaalien jälkeen poliittiseen retoriikkaan: poliitikot totesivat tyytyväisinä käydyin laajan kansalaiskeskustelun ja muun muassa asukkaiden yleiskaavan olemassaolon.

Yleiskaavaprosessi vaikutti kaupunkisuunnitteluviraston osallistumisjärjestelyihin varmasti pysyvästi. Hallinnossa mietitään entistä tarkemmin, minkälaisia osallistumisprosesseja käynnistetään. Toisaalta on suuret paineet hyvien prosessien aikaan saamiseksi, toisaalta myös entistä taitavammia, kriittisempiä ja kokeneempia asukkaita eri puolilla kaupunkia. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset osallistumis- ja arviointisuunnitelmat tullaan laatimaan tarkoin harkiten ja lakipykälää lukien.

Yleiskaavaprosessin aikana Helsingin kaupungin kehitysnäkymät muuttuivat kahdella tavalla yllättävän nopeasti vuonna 2002. Kaupungin taloustilanne vaikeutui valtion yhteisöveron kannossa tapahtuneiden muutosten vuoksi huomattavasti, ja samaan aikaan kaupungin kasvu pysähtyi niin, että vuoden 2002 aikana asukasmäärä väheni ensimmäistä kertaa yli kymmeneen vuoteen. Muutoksista huolimatta kehityskuva, jota alunperin piti tarkentaa prosessin edetessä, jäi 14.6.2000 hyväksytyyn muotoonsa eikä enää vastannut niitä näkymiä, jotka kolme vuotta myöhemmin Helsingissä vallitsivat. Yleiskaavaehdotuksen selostusosan painotuksiin ja retoriikkaan muutokset kuitenkin heijastuivat ja huoli asuinympäristön vetovoimasta näkyi tekstissä. Selostuksessa on elinvoimaisen Helsingin jälkeen kaavan toiseksi tavoitteeksi asetettu laadukas ja viihtyisä asuinympäristö. Tavoite on määritelty näin:

Helsingissä varaudutaan maltilliseen kasvuun ja rakentamismahdollisuuksia osoitetaan. Vakaa ja laadukas asuntotuotanto on viihtyisän ja turvallisen kaupungin kasvun edellytys.

Asumistasoa parannetaan asumisväljyyttä nostamalla, isompien perheasuntojen tuotantoa lisäämällä ja hyvillä palveluilla. Kaupunginosia kehitetään tasaveroina. Kehittämisessä kiinnitetään huomiota omaleimaisuuteen, inhimillisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Tehokkaalla kerrostalotuotannolla tiivistetään rakennetta keskusta-alueilla sekä alue- että paikalliskeskuksissa. Uudentyyppiset, tehokkaat kaupunkipientaloalueet ovat vastaus pientalotarpeeseen.

Länsipainotteista kaupunkirakennetta tasapainotetaan vahvistamalla itäisiä osia sekä fyysisesti että imagollisesti.⁸⁷

Asuminen on asukkaille tärkeää, mutta asukkaiden näkökulma ei yleiskaavassa edelleenkään tule esille. Asumista käsitellään yleiskaavassa asuntotuotantona ja sen viihtyisyys ja laadukkuus ajatellaan turvattavan kasvulla, tehokkuudella ja tiivistämisellä. Asukkaiden toiveiden mukainen muutos on kuitenkin pientaloalueiden osoittaminen, joka on uusi painotus Helsingin kaupunkisuunnittelussa. Tavoitteet omaleimaisuudesta, inhimillisyydestä ja yhteisöllisyydestä ovat myös myönteinen viesti, mutta ovat yleiskaavalla vaikeasti tavoitettavia asioita. Niinkin keskeiseen tekijään kuin asumisväljyyden kasvuun, jolla perustellaan noin puolet uudesta asuinkerrosalasta, liittyy suuria epävarmuustekijöitä. Tavoite voi runsaastakin rakentamisesta huolimatta jäädä toteutumatta tai toisaalta toteutua väestön vähentymisen kautta. Asumisväljyys on rakentamisesta huolimatta pysynyt Helsingissä pitkään lähes samana, sillä asuntojen huoneistoala on viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvanut yhdellä neliömetrillä asukasta kohden. Yleiskaavan mitoitus on nykytilanteeseen verrattuna 7 m² suurempi eli vähintäänkin optimistinen.⁸⁸

Helsingin tulevaisuuteen vaikuttavat myös naapurikaupunkien päätökset. Seudullisen yhteistyön vaatimus tuli yleiskaavan asukaspalautteessa selvästi esille ja myös valtakunnan tuoreessa hallitusohjelmassa asia on otettu esille.⁸⁹ Esimerkkinä naapureiden vaikuttavista päätöksistä on länsimetro, jonka osalta syksyllä 2002 käytiin kovia poliittisia keskusteluita Espoossa. Eteläisen Espoon osayleiskaavan valtuustokäsittelyssä päätettiin, että maankäytössä varaudutaan raideliikenteeseen. Valtuusto jätti kuitenkin avoimeksi sen, halutaanko metro vai jokin kevyempi raideliikennetarkaisu. Jos länsimetro hyväksytään Espoossa, on Koivusaari-keskustelu jälleen edessä.

Viitteet

- 1 Ensimmäinen silta kantakaupungin ja Lauttasaaren välille valmistui vuonna 1935, toinen vuonna 1965 Länsiväylän rakentamisen yhteydessä. 1930-luvun silta korvattiin uudella vuonna 1969, Tarjanne 2003.
- 2 Lauttasaaren rakennettu ympäristö, 7
- 3 Helsingin kaupungin kiinteistöviraston toimintakertomus 2000
- 4 Lauttasaari – kaupunki kaupungissa, 82
- 5 Tarjanne 2003
- 6 Sama
- 7 Lauttasaaren rakennettu ympäristö, 8
- 8 1.1.2003 oli Lauttasaarella 19 006 asukasta Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastojen mukaan, Helsinki alueittain 2003.
- 9 Lauttasaari - kaupunki kaupungissa, 92
- 10 Ote Lauttasaari-Seuran säännöistä
- 11 Uino 1995, 138
- 12 Helsingin asunto-ohjelma 1998-2002, Helsingin kaupunginkanslian julkaisu 1998, 176
- 13 Vattuniemi on ensimmäisen kerran kaavoitettu teollisuusalueeksi vuonna 1939, Tarjanne 2003.
- 14 Hyväksytty kaupunkisuunnittelulautakunnassa 8.2.2001
- 15 Lainaus Vattuniemen maankäytön periaatteista, kaupunkisuunnittelulautakunnan esityslista 5/2001
- 16 Tonttitehokkuus= tontille rakennettavaksi sallittavat kerrosneliömetrit / tontin pinta-ala neliömetreinä.
- 17 <http://www.hel.fi/ksv/kaavoitus/Yleiskaava/yleiskaava2002.html> (15.5.2000)
- 18 Sama
- 19 Sama
- 20 Helsingin yleiskaava 2002, Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, 10.6.1999, kuvailulehti
- 21 Helsingin yleiskaava 2002, Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, 10.6.1999, 3
- 22 Esimerkkejä seminaarissa esitetyistä yleisökysymyksistä.
- 23 Hyväksytty kaupunkisuunnittelulautakunnassa 14.5.1998
- 24 Tehtävä 1. Kuvaile sinulle parhaiten soveltuvalla tavalla, mikä sinusta on tärkeintä tai parasta Helsingissä.
Tehtävä 2. Pohtikaa paikallisryhmissänne, minne teidän alueellanne uudisrakentamista parhaiten voitaisiin sijoittaa. Tehtävä 3. Laatikaa paikallisryhmissänne analyysi alueennehkista, mahdollisuuksista, vahvuuksista ja heikkouksista (swot-analyysi).
- 25 Helsingin yleiskaava 2002, Osallistuminen ja arviointi, Asukkaiden yleiskaava, 13.10.2000, 8
- 26 HS 24.3.2000: Korpinen jarruttelee yleiskaavaa
- 27 HS 28.9.2000
- 28 ”Vaaliteema hopeatarjottimella”, HS 25.7. ja 15.10.2000
- 29 Zahra Abdullan tekemä kirjallinen kysymys (nro 36) kaupunginvaltuustossa 27.9.2000
- 30 HS 28.9.2000
- 31 Espoon, Helsingin, Kauniaisten, Sipoon ja Vantaan yhteinen maankäytön kehityskuva. 12.1.2001
- 32 Sipoon suunta on yksi Helsingin kasvusuunnista ja Helsinki omistaa merkittäviä maa-alueita Sipoon alueella.
- 33 Vuorovaikutussihtööri Maija Mattilan puheenvuoro 14.4.2003 kaupunkisuunnitteluvirastossa järjestetyssä seminaarissa
- 34 Helsingin yleiskaava 2002, Maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 5
- 35 Helsingin yleiskaava 2002, Osallistuminen ja arviointi, Asukkaiden yleiskaava 13.10.2000
- 36 Helsingin yleiskaava 2002, Maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 11

- 37 Helsingin yleiskaava 2002, Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 10.6.1999, liite 1, Osallistumisen ja arvioinnin työohjelmat
- 38 Valtuusto ei muodollisesti hyväksynyt mitään, vaan kävi evästävän lähete keskustelun kehityskuvasta.
- 39 HS 30.8.2001
- 40 Sain itse kutsun neljän eri sähköpostilistan kautta.
- 41 Helsingin yleiskaava 2002, Yhteenvedon luonnosvaiheen lausunnoista ja mielipiteistä sekä vastaukset kannanottoihin, Kaupunkisuunnitteluviraston selvityksiä 2002:20. 19.12.2002
- 42 Länsimetro Ruoholahti – Matinkylä, Tarve- ja toteuttamiskelpoisuusselvitys, joulukuu 2000.
- 43 Hyväksytty kaupunkisuunnittelulautakunnassa 1.2.2001, muutoksin hyväksytty kaupunginhallituksessa 4.2.2002. Esitetyt kerrosalat ovat Kaal:sta, asunto- ja asukasmäärät olen arvioinut itse kerrosalan perusteella. Laskentaperusteena olen käyttänyt ksv:n käyttämiä lukuja: 92 k-m² /asunto (vrt. Pesonen 2000) ja 50 k-m²/asukas (vrt. YK2002 alueidenkäyttöluonnos).
- 44 Helsingin kaupungin yleisten töiden lautakunnan lausunto YK2002 luonnoksesta 16.5.2002
- 45 Lauttasaareissa oli vuoden 1998 lopussa 11 389 asuntoa. Helsinki alueittain 2000
- 46 Lauttasaarilehti 24.4.1999
- 47 HS 13.4.2002
- 48 Litmanen 2002, 5
- 49 Pesonen 2000
- 50 Pesonen 2000, 2
- 51 Pesonen 2000
- 52 Sama
- 53 HS 9.6.2001: Yleiskaava on kuumassa vaiheessa
- 54 HS 12.6.2001: Yleiskaava aiheutti yleisöryntäyksen
- 55 Kehityskuvan ympäristöisuus oli ainoa, joka ryhmän mielestä parani selvästi prosessin aikana.
- 56 Helsingissä toiminut syrjäytymisen ja segregaatian vastainen työryhmä päätyi mietinnössään 1998 suosittelemaan positiivisen diskriminaation käyttöönottoa palvelujen alueellisen kohdentamisessa. Tällä ymmärretään, että alueille, jotka ovat segregoituneet muita huonommiksi asuinalueiksi, kunnallista palvelutasoa nostetaan muita alueita korkeammaksi kompensatiomielellä.
- 57 Sotara 1996, 188-189
- 58 Käytän tässä legitimitetin käsitettä moraaliseen oikeutukseen viittaavana; juridinen oikeus asukkailla on joka tapauksessa.
- 59 Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002, 8
- 60 HS 12.12.1999
- 61 HS 15.2.2000
- 62 Esimerkiksi Suvi Aholan kolumni HS 6.4.2003 Asukasvalppautta oppimassa
- 63 Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan kansalaiset kaipaivat muitakin osallistumiskansia kuin kaavoitusprosessit. Maankäyttö- ja rakennuslaki kuntanäkökulmasta, 2002
- 64 Saaristo 2000, 60
- 65 Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002, 16
- 66 Saaristo 2000, 118-120
- 67 Tilaisuus Apajassa 10.10.2000, paikalla 17 valtuustokandidaattia
- 68 Huomasin itse oman taitamattomuuteni kiinteistölautakunnassa.
- 69 HS 4.4.2003
- 70 Stadin rannat –kampanjan esite syyskuussa 2001.

- 71 Sain itse ensimmäisen sähköisen kutsun verkostoon 24.1.2001, jolloin hankkeen nimenä oli Helsingin rannat – tutkimus- ja toimintakokonaisuus. Tämä viesti tuli Helsingin kaupungin virkamieheltä.
- 72 Uhattu Helsinki, 2000
- 73 Raimo Parikan ja Jyrki Kanervan kirjoittama Kansalaismuisti –projektin projektisuunnitelma osoitteessa <http://www.valt.helsinki.fi/staff/parikka/kamu.htm> (luettu 21.10.2002)
- 74 Hakkarainen, Lonka ja Lipponen 1999, 143-146
- 75 Marja Häyrynen-Alestalon kirjoittaman esipuheen mukaisesti, Lauttasaaren puheenvuoro, lokakuu 2001
- 76 Mm. Wiklund 1995. Perinteinen, pohjoismainen kaupunki-ihanne tuli esille myös kaupunkisuunnitteluviraston teettämässä tutkimuksessa, jossa selvitettiin 1000 helsinkiläisen otoksen avulla asukkaiden käsityksiä suunnittelusta, Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002, 41-42.
- 77 Myös kaupunginarkkitehti Kaija Ojanen on Hämeenlinnan kaupungin asemakaavoituksen yhteydessä käyttänyt asukastiedosta käsitettä hiljainen tieto, Ojanen 1995.
- 78 Rakennuslehti 6.4.2000: Tuomas Rajajärvi – Mies, joka kaavoittaa tarinoita. Sanojen merkityksen suunnittelussa on osuvasti ilmaissut myös Mäenpää ym. (2000) julkaisunsa nimesä ”Sanat kivettyvät kaupungiksi”.
- 79 Yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, keskusteluaineisto 14.6.2001, 56
- 80 sama, 40
- 81 sama, 75
- 82 Ilmonen ym. 2000, Kostianen 2002, Stähle ja Sotara 2002
- 83 Stähle ja Sotara 2002, 54
- 84 Vaikutustenarviointiraportteja oli syksyn aikana valmistunut yhteensä 18, jotka kaikki yhtä lukuun ottamatta oli päivätty 19.12.2002.
- 85 Ote kaupunkisuunnittelulautakunnan päätöspöytäkirjasta 13.2.2003
- 86 Myöhemmin kesäkuussa 2003 Helsingin Sanomat aloitti Vartiosaarta, Koivusaarta ja Kivionokkaa käsittelevän artikkelisarjan nimeltä ”Yleiskaavan kipupisteet”, HS 15.6.2003.
- 87 Helsingin yleiskaava 2002, ehdotus 13.2.2003, selostusosa
- 88 Helsingin tilastollisten aluesarjojen mukaan asumisväljyys oli vuonna 1991 32,33 huoneisto-m²/asukas, vuonna 2001 33,38 huoneisto-m²/asukas, yleiskaavan 2002 mitoitusperuste on 40 huoneisto-m²/asukas.
- 89 Viimeistelen tutkimustani samaan aikaan, kun selvitysmies Jussi-Pekka Alanen on luovuttamassa seutuhallintoa koskevaa selvitystään hallitukselle.

5 Ostarin rappio ja vetovoimainen kaupunki – tapaus Maunula, Suursuon ostoskeskus ja uusi keskusta

Suhde tutkimusongelmaan – osaajien hyökkäys 2

Maunulan kaupunginosan asukkaat ovat keskimäärin Helsingin vanhintaa väkeä muihin kaupunginosiin verrattaessa. Maunulassa on myös poikkeuksellisen paljon vuokra-asuntoja ja korkea työttömyys. Maunulassa kuten Lauttasaassaakin on ympäristö, jossa asukkaat viihtyvät. Alueen 1950-luvun rakennusperintöä arvostetaan.

Kilpailukykyisen kaupungin visiot ja rakentaminen eivät kohdistu Maunulaan, vaan maunulalaisten ongelmana on päinvastoin alueen pysähtyneisyys, uhka taantumisesta ja vanhan ostoskeskuksen rappio sen symbolina. Asukkaat eivät ole tyytyneet tilanteeseen, vaan osaavien avainhenkilöidensä mobilisoimina he ankkuroivat itsensä niin tietoyhteiskuntavisiioihin kuin kaupungin muihinkin keskeisiin strategioihin ja ryhtyvät niihin vedoten pommittamaan kaupunkia erilaisilla esityksillä. Heillä ei siis ole tarvetta vastustaa kaupungin politiikkaa, vaan he pikemminkin haluavat sitä toteutettavan myös Maunulassa. Esimerkkinä heidän toimintatavastaan on prosessi, jonka he käynnistivät ostoskeskuksen ja koko keskusta-alueen ympäristön kehittämiseksi. Ostoskeskuksen kehittämissuunnitelma, jonka valmistelua seuraan, osuu ongelmalliseksi osoittautuvalla tavalla eri toimijoiden väliselle harmaalle vyöhykkeelle, jossa johtajuutta, näkemystä ja uusia toimintatapoja tarvittaisiin tavanomaisesta kaava- tai tontinvuokravalmistelua enemmän.

Maunulalaiset yrittävät ratkoa tutkimusasetelmassa esittämiäni haasteita käytännössä. He yhdistävät strategiaansa sekä vision vetovoimaisesta, kilpailukykyisestä asuinalueesta että asukkaiden hyvinvoinnin ja aktiivisen paikallisyhteisön. Maunulalaiset lähtevät myös avoimeen kilpailuun parhaista ideoista ja toimintatavoista.

Kaupunkisuunnittelullinen lähtötilanne

Taustatietoa Maunulasta

Maunula on noin 7 500 asukkaan alue Helsingin keskustasta pohjoiseen Tuusulantien ja keskuspuiston välissä. Kaupungin hallinnossa Maunula on peruspiiri, johon lisäksi kuuluvat viereiset Metsälän ja Pirkkolan omakotivaltaiset alueet. Yhteenlaskettu asukasmäärä on noin 9000.

Maunula, samoin kuin Lauttasaari, on liitetty Helsingin kaupunkiin sodan jälkeisessä alueliitoksessa vuonna 1946. Sitä ennen Maunula kuului ensin Helsingin pitäjään ja juuri ennen suurta alueliitosta Oulunkylän maalaiskuntaan. Valtaosa Oulunkylän maalaiskunnan maa-alueista kuului Helsingin kaupungin omistamaan Oulunkylän kartanoon. Kartanon maat, Maunulan alue mukaan lukien, siirtyivät siten jo ennen maalaiskunnan hallinnollista alueliitosta Helsingin kaupungin omistukseen.¹

Maunulan rakennuskanta ennen alueliitosta sijaitsi pääasiassa nykyisen Suursuon alueella ja oli lähinnä käsityöläisten omistamia yhden perheen omakotitaloja. Alueella oli myös muutamia vanhoja maatilojen päärakennuksia, jotka aikanaan oli liitetty Oulunkylän kartanoon. Valtaosa vanhoista rakennuksista purettiin uuden kaupunkirakentamisen alta, kun 1950-luvun jälleenrakentaminen pääsi vauhtiin.²

Nykyisen Maunulan kaupunkirakenteellisen ytimen muodostavat 1950-luvun asuinkorttelit ja nimekkäiden arkkitehtien, kuten Hilding Ekelundin, Keijo Petäjän, Viljo Rewellin, Toivo Korhosen ja Osmo Lapon suunnittelemat rivi- ja kerrostalot. Maunula kasvoi 1960-luvulla itäsuuntaan Suursuon alueelle, jonne rakennettiin pääasiassa kerrostaloja. Vanhan Maunulan ja Suursuon välissä kulkee vilkas Pakilantie, jonka varten rakennettiin vuonna 1962 moderni ostoskeskus. Lännessä Maunula rajautuu Helsingin keskuspuistoon, pohjoisessa sitä ympäröivät Pirkkolan ja etelässä Metsälän omakotialueet.

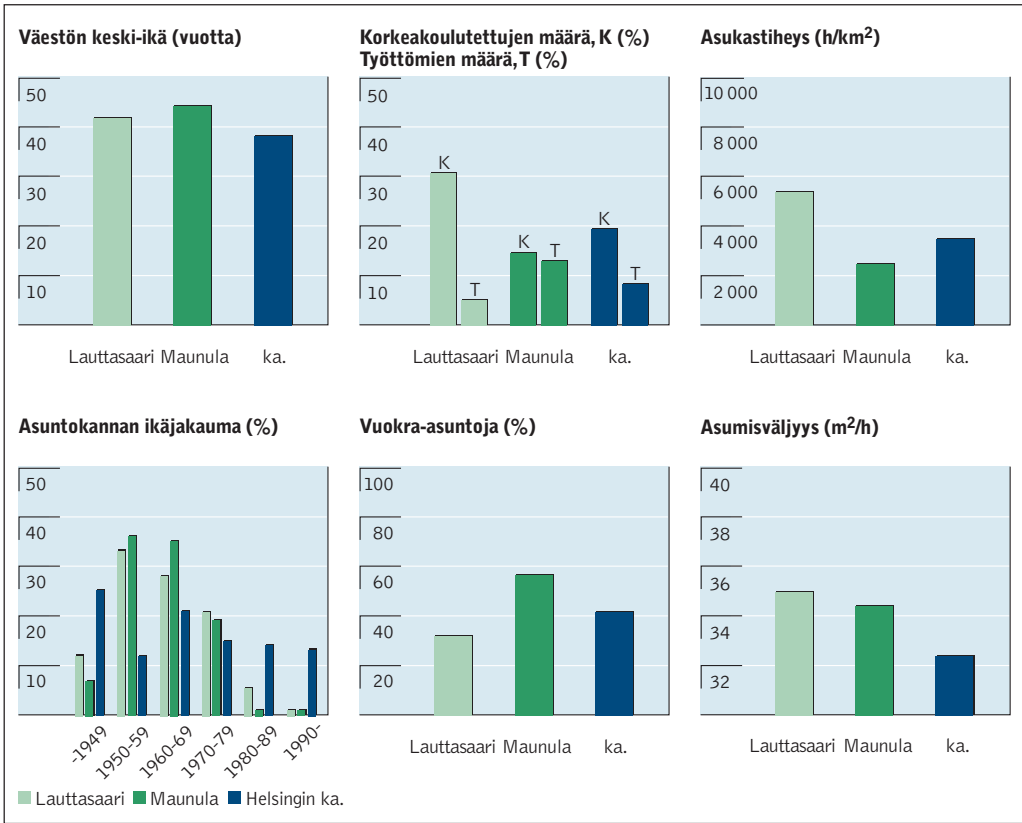
Maunulan kaupunkirakenteellinen tasapaino muuttui Suursuon rakentamisen myötä. Vanha 1950-luvun palvelukeskus, niin sanottu Saunabaarin alue, jonka liiketilat sijaitsivat keskellä aluetta asuintalojen pohjakerroksissa, sai rinnalleen uuden aikaisen liikekeskuksen. Kahden keskuksen rinnakkaiselo ei ollut ongelmaton. Vanha keskusta menetti vuosikymmenien kuluessa kaupallista merkitystään, kunnes aivan viime vuosina erityisesti asukkaiden ponnisteluiden ansiosta on saatu joitakin palveluita elpymään ja jopa uusia syntymään.

Kuva 5.1. Maunulan kartta vuodelta 2003.

Maunulan asukasluku kasvoi rakentamisen tahdissa. Vuonna 1964 Maunulassa oli 12 956 asukasta, mikä on toistaiseksi väkiluvun huippu. Tällä hetkellä asukkaita on noin 9000. Luvussa ovat mukana myös Pirkkolan ja Metsälän 1 500 asukasta. Maunulan nykyiset asukkaat ovat keski-ikältään Helsingin vanhimpia. Asukkaista noin 23 % on yli 65-vuotiaita, ja väestön keski-ikä on noin 5 vuotta korkeampi kuin koko Helsingin keskiarvo. Vanhusväestön määrässä Maunulalle pärjää vain Munkkiniemi.³

Toinen Maunulan asumiselle tyypillinen piirre on vuokra-asuntojen keskimääräistä suurempi määrä Helsingin muihin alueisiin verrattaessa. Maunulan peruspiirin noin 5 000 asunnosta noin 2 800 (56,7 %) on vuokra-asuntoja. Niistä valtaosa on kaupungin omistuksessa ja niitä hallinnoi kiinteistöasakeyhtiö Maunulan Asumukset. Maunulan asukkaiden koulutustaso on kaupungin keskitason alapuolella. Vajaa 15 % on käynyt korkeakoulun, kun koko kaupungin keskiarvo on 19 %. Työttömyysaste on 13 %.⁴

Lähde: Helsingin alueittain 2001 -raportti.

Kuva 5.2. Tilastotietoa Lauttasaaresta ja Maunulasta. Vertailulukuna jokaisessa ruudussa on koko kaupungin keskiarvo.

Maunulalaisten oman kaupunginosahistoriikin mukaan alue oli 1960-luvun rakentamisen jälkeen tullut täyteen rakennetuksi. Tämä kävi ilmi muun muassa vuoden 1992 yleiskaavakäsittelyssä, jolloin keskusteltiin uusien asuinrakennusten sijoittamisesta Tuusulantien varteen. ”Asukkaat vastustivat ehdotusta yksimielisesti.”⁵ Rakennushanke, jonka toteutumista maunulalaiset sen sijaan olivat kauan odottaneet, oli monitoimitalo. Vuosina 1990-92 alueella toteutettiin Helsingin kaupungin virkamiesten ja alueen asukkaiden välinen yhteissuunnitteluprojekti, jonka erityisenä tarkoituksena oli pohtia Maunulan kehittämistä ja ajanmukaistaa alueen puitteita asukkaiden harrastus- ja virkistystoiminnalle. Tämän niin sanotun yhteissuunnitteluprojektin keskeisin esitys oli keskustan kehittämissuunnitelma, johon sisältyivät sekä uusi kirjasto että monitoimitalo. Asukkaiden syväksi pettymykseksi keskustasuunnitelma kuitenkin haudattiin sen valmistelun ollessa jo varsin pitkällä. Pääasiallisena syynä oli kaupungin heikentynyt taloudellinen tilanne. Projektista jäi kui-

Kuva 5.3. Saunabaariksi kutsuttu arkkitehti Viljo Rewellin suunnittelema rakennus on 1950-luvun Maunulan sydän. Liiketoiminnot ovat loppuneet ja nykyisin rakennus on monipuolinen palvelukeskus. Kuvaaja C. Grünberg 1956, Helsingin kaupungin museon kuva-arkisto.

tenkin jäljelle oppi yhteistyöstä, asukkaat ja virkamiehet tutustuivat toisiinsa, ja asukkaat myös huomasivat aktiivisuuden merkityksen asioiden hoidossa.⁶

Vuoden 2002 yleiskaavavalmisteluun suhtauduttiin Maunulassa eri tavoin kuin 10 vuoden takaiseen prosessiin. Ilmeisesti alueen taantumisuhka sai aikaan sen, että mahdolliseen lisärakentamiseen suhtauduttiin nyt myönteisemmin. Asukasjärjestöt olivat mukana tuottamassa aineistoa yleiskaavaprosessiin ja Maunula saikin uudessa yleiskaavassa paikalliskeskuksen aseman. Alueen tulevaisuuden kannalta tätä pidettiin hyvänä.

Näiden ja monien muidenkin hankkeiden myötä Maunulan asukastoiminta kehittyi vuosien saatossa aktiiviseksi ja osaavaksi. Alueella toimii kaksi asukasjärjestöä, Maunula-Seura ry. ja Maunulan Asukasyhdistys ry. Ensimmäinen on Helsingin

kaupunginosasyhdistysten liiton Helkan jäsen ja jälkimmäinen Asukasliiton jäsen. Seurassa on jäseniä noin 100 ja yhdistyksessä noin 200.

Vielä kymmenen vuotta sitten, 1990-luvun alkupuolella, asukasyhdistyksen ja seuran yhteistyö ei toiminut toivotulla tavalla, ja muutamat aktiivijäsenet ryhtyivät kehittämään uutta toimintatapaa alueella. Innostavana mallina pidettiin saksalaisia kaupunkifoorumeita, joita muun muassa Berliinissä, Frankfurtissa, Hampurissa, Hannoverissa, Münchenissä, Stuttgartissa ja Wienissä oli toiminut, jossakin jopa vuosikymmeniä.⁷ Maunulalaiset kehittivät oman fooruminsa nimellä aluefoorumi, mikä viittasi hankkeen asuinalue-kaupunginosakontekstiin. Alueellinen malli heijasteli muun muassa Berliinistä saatuja kokemuksia: siellä koko kaupungin kattavan foorumin rinnalle oli syntynyt Stadtforum von Unten –liike kritiikkinä elitistiselle foorumille. Berliinin kaupunkifoorumi oli alun perin syntynyt ministerin aloitteesta ja sillä oli neuvoa-antava rooli kaupungin johdolle. Foorumi oli kaupunkisuunnittelun ammattilaisten, eri järjestöjen ja kansanliikkeiden asiantuntijaryhmä, jonka keskustelua kaikki kansalaiset pääsivät seuraamaan ja jota tiedotusvälineissä myös seurattiin, mutta josta ei voi puhua varsinaisena kansalaisareenana.⁸

Maunulan aluefoorumista haluttiin nimenomaan paikallista kansalaisfoorumi. Toisaalta se oli myös kansalaisten aloitteesta syntynyt, eikä näin ollen voinut saavuttaaakaan ”virallista asemaa”. Foorumia alusta asti kehittänyt, koordinoanut ja vetänyt DI Hannu Kurki on korostanut foorumia asuinalueen prosessien ymmärtämisen ja kehittämisen välineenä. Aluefoorumit ovat olleet ennen kaikkea kaikille avoimia tilaisuuksia, joissa keskustellaan ennalta valitusta aiheesta. Maunulan aluefoorumi kokoontui ensimmäisen kerran marraskuussa 1997 ja huhtikuussa 2003 järjestettiin 40. foorumi. Foorumeille oli tänä aikana osallistunut yhteensä noin 1 400 henkilöä.⁹

Foorumin tyypillisiä aiheita ovat olleet:

- alueen palvelujen kehittäminen,
- turvallisuuden kehittäminen asuinalueella,
- väestön vanheneminen ja ympäristön kehittäminen vanhusväestölle sopivaksi,
- lasten ja nuorten sekä perheiden ongelmat,
- asuinkiinteistöjen ja niiden hallinnan kehittäminen ja
- alueen viherympäristön kehittäminen (puistot, istutukset, luonnontilaiset alueet).¹⁰

Maunulan aluefoorumi loi suotuisan pohjan Kotikatu-projektille, joka vuonna 1998 haki laajentumisaluetta Pihlajiston pilottivaiheen jälkeen. Kaupunginosan internetfoorumi ja aluefoorumi täydensivät toisiaan juuri sopivalla tavalla – nettifoorumi löysi sille elintärkeän toiminnallisen maaperän, joka Pihlajistosta oli puuttunut, ja

aluefoorumi sai tukea kommunikointiverkostolleen, joka on kansalaistoiminnan keskeinen selkäranka. Maunulan sivuja lähti toukokuussa 1999 työstämään asiasta kiinnostuneiden asukkaiden ryhmä Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston työryhmän johdolla.

Kolme vuotta myöhemmin, keväällä 2002 sivut sisälsivät laajan aineiston Maunulasta ja sen kehittämisestä (kuva 5.4).¹¹ Aluefoorumien aiheet heijastuivat sivujen sisältöön. Sivujen toimittaminen ja ylläpito oli jaettu asukasaktivisteille heidän mielenkiintonsa mukaan. Paikallinen arkkitehti kokosi arkkitehtuurisivuja ja eläkkeellä oleva metsänhoitaja rakensi virtuaaliluontopolun. Teknillinen korkeakoulu oli kiinnostunut kehittämään kaupunkisuunnittelun osallistumisvälineitä, jotka olivat alun perin olleet koko Kotikatu-projektin synnyn taustalla.¹² Aluefoorumin vetäjä puolestaan laati erilaisia kyselyitä ja alueellisen kehityksen seurannan välineitä. Interaktiivisia palstoja olivat kyselyjen lisäksi yleinen keskustelupalsta, asuntojen ostomyynti-vaihto-pörssi sekä ostarikeskustelu. Sivujen käyttäjiä arvioitiin tuolloin olevan 150-200. Koko sivuston koordinoinnista vastasivat Hannu Kurki ja arkkitehti Heli Rantanen Kotikatu-projektista, ylläpitäjinä oli lisäksi Maunulan asukkaita.

Vuonna 2001 aluefoorumin ja nettifoorumin liitto vahvistui, sillä Maunula hyväksyttiin Helsingin kaupungin hakemuksesta Suomen Itsenäisyyden juhlarahaston (Sitran) käynnistämään Osaavat Seutukunnat (OSKU) –hankkeeseen yhdessä seitsemän muun suomalaisen alueen kanssa.¹³ Maunulassa ryhdyttiin toden teolla rakentamaan paikallisen tietoyhteiskunnan mallia. Näin syntyi projekti nimeltä Nettimaunula. Nettimaunulalla oli alusta asti vahvat siteet kaupungin hallintoon, ohjausryhmässä olivat edustajat sekä keskushallinnosta (kaupunginkanslia) että sektorihallinnosta (kaupunkisuunnitteluvirasto ja rakennusvirasto). Alueellisten verkostojen kehittäminen on osa Helsingin kaupungin noudattamaa verkkodemokratia-strategiaa.¹⁴

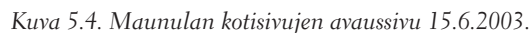
Nettimaunula vahvisti kansalaisten tietoteknistä osaamista erityisellä vertaiskouluttajajärjestelmällä, jossa alueella asuvista työttömistä koulutettiin muiden asukkaiden tietotekniikkakouluttajia – Maunulan ”mummokursseille” jonotettiin syksyllä 2001.¹⁵ Nettimaunulan toinen merkittävä panostus kohdistui alueen tietoteknisen infrastruktuurin vahvistamiseen. Vanhan Maunulan keskustassa jo aiemmin toimineesta Mediapajasta rakennettiin hyvin varustettu nettikeskus, ja taloyhtiöt lähtivät mukaan laajakaistakokeiluihin, jonka hintataso saatiin innovatiivisuudella ja yhteistyöllä murtamaan suurien operaattoreiden rintamaa markkinoilla.¹⁶ Maunulaan rakennettiin myös yksi Suomen ensimmäisistä kaupunginosakohtaisista yhteisöverkoista, joka otettiin toimintaan syyskuussa 2002 kotisivujen rinnalla. Vuoden 2002 lopulla noin 900 maunulalaista oli rekisteröitynyt yhteisöverkkoon.¹⁷

Tietotekniikan ja alueen kehittämisen läheinen yhteys näkyi Maunulan kotisivuilla helmikuussa 2002 olleesta hankeluettelosta. Osa projekteista, lähinnä kaavahankkeet, oli esitelty vain linkkien avulla, osaan (kuten ostoskeskukseen) liittyi suuri määrä Maunulassa työstettyä aineistoa. Luettelossa olivat seuraavat käynnissä olleet tai juuri päättäneet hankkeet:

- *Yleiskaava 2002 luonnos*; kaupunkisuunnitteluvirastossa käynnissä oleva kaavan valmistelu.
- *Lampuotilan ja Pirjontien välisen alueen kaavamuutos*; kaupunkisuunnitteluvirastossa käynnissä oleva asemakaavahanke.
- *Suursuon liikekeskustan kehittäminen*; laaja sivusto Maunula-ryhmän ja suunnittelijaryhmän aineistoa, johon palaan myöhemmin.
- *Saunabaarin alueen ottoautomaatti*; pankkiautomaatin käyttäjämäärän seuranta-tilastot.¹⁸
- *Asuinkiinteistöjen arvon kehittäminen*; sivuilla on tarkoitus käydä keskustelua siitä, miten Maunulassa asuinkiinteistöyhtiöiden hallitukset ja asukkaat voivat kehittää taloyhtiöiden arvoa, yhtiöiden tuottamaa "asumispalvelun laatua" ja viihtyvyyttä eli koko Maunulan arvoa.
- *Vanhusten kuntopolku – Senioriparkki*; Helsingin rakennusvirasto ryhtyi asukasaloitteen pohjalta talvella 2000 suunnittelemaan Maunulaan esteetöntä ja turvallista liikkumispolkua.
- *Tietotekniikkaa kaikille – myös Maunulan mummoille*; opetusministeriön rahoituksella järjestetty kurssi, jonka tavoitteena oli parantaa vanhusväestön tietotekniikkavalmiuksia.
- *Paikallisagenda 21*; maunulalaisten laatima toimintaohjelma oman alueensa kestävä kehityksen pohjaksi.
- *Maunulan kotisivujen kehittäminen*; työryhmä, joka on kevästä 1999 asti kehittänyt ja vastannut Maunulan kotisivuista, osa Kotikatu-projektia;
- *Nettimaunula*; Sitran ja Helsingin kaupungin rahoittama projekti, jossa kehitetään paikallista, ruohonjuuritason tietoyhteiskuntaa.

Ongelmana ostoskeskus

Ostoskeskuksella tarkoitetaan kaupallisia palveluita varten rakennettua liikerakennusta tai toiminnallisesti toisiinsa liittyvää rakennusryhmää. Rakennusten liiketilat on suunniteltu asiakaspalvelukäyttöön ja liiketilat muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Vanhat suomalaiset ostoskeskukset ovat kansainvälisesti vertailtaessa pieniä, yleensä 1500-6000 km².¹⁹

Kuva 5.4. Maunulan kotisivujen avaussivu 15.6.2003.

Ostoskeskukset tulivat kaupunkisuunnitteluun ja kaupan rakentamiseen aikanaan Yhdysvalloista. Ajatus ostoskeskuksesta liittyi kaupunkien yhdyskuntien lähiöistymiseen ja autoistumiseen. Vuonna 1958 Helsingin kauppakamari lausui Helsingin yleiskaavasta, että ostoskeskus olisi sijoitettava asunalähiön liikenteelliseen polttopisteeseen, sillä liikennevirtaus on ostoskeskuksen tärkein edellytys.²⁰ Ostoskeskukset kuuluivat kaupungin palveluverkkoon, ne olivat alunperin keskeinen osa lähipalvelu- ja aluekeskuksia, jotka määriteltiin yleiskaavasunnittelun yhteydessä.²¹ Kaupan kehitys ja kaupunkisuunnittelun tavoitteet olivatkin tässä vaiheessa varsin hyvin toisiaan tukevia.

Ostoskeskusten vilkkain rakentamiskausi oli Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Ostoskeskukset rakennettiin yleensä asuntoalueen läheisyyteen, usein hyvinkin keskelle, eivätkä ne tukeutuneet yhtä vahvasti autoiluun kuin amerikkalaiset esikuvansa.²² Ostoskeskukset olivat rakennustyyppinä uusia, sillä aikaisemmin kaupan palvelut olivat sijainneet asuinrakennusten pohjakerroksissa, kuten 1950-luvun Maunulassakin.

Ostoskeskusten toimintaedellytykset olivat 1960-luvun lopulla ja vielä 1970-luvulla hyvät. Kun ostoskeskuksia alettiin rakentaa, muodostivat päivittäistavarakaupan tuotteet 38 % väestön kulutusmenoista. Erityiskaupan merkitys oli nousussa ja vaurastumisen myötä väestön kiinnostus muihin kulutushyödykkeisiin kasvoi. Niinpä ostoskeskuksen palvelutarjontaan sisältyi parhaimmillaan päivittäistavarakaupan lisäksi lukuisia erikoiskaupan yksiköitä ja muita kaupallisia palveluita. Ostoskeskuksesta kehittyi alueidensa kaupallisten toimintojen keskipiste, ja niissä oli usein myös posti, pankki ja joitakin kunnallisia palveluita.²³

Helsingin Suursuon ostoskeskus valmistui vuonna 1962 (kuva 5.5). Sen suunnittelija on arkkitehti Erkki Karvinen, joka oli sitä ennen piirtänyt jo Kannelmäen, Kulosaaren ja Puotinharjun ostoskeskukset. Suursuo noudattaa rationaalisen suunnittelun ihanteita. Rakennus on pinta-alaltaan 1 700 k-m². Suorakaiteen muotoinen rakennus jakautuu kolmeen osaan kahden itä-länsisuuntaisen sisäkäytävän varsille. Pohjoispuolella olivat alunperin elintarvikeliikkeet, eteläpuolella erikoistavarakaupan myymälät kuten kukkakauppa, vaatekauppa, sähkötarvikeliike, lelu- ja lahjatarvikeliike sekä kenkäkauppa. Käytävien välissä olevan myymälävyöhykkeen päässä olivat pankkien konttorit ja keskellä kemikalio ja parturi-kampaamoliikkeet (ks. kuva 5.6).²⁴

Ostoskeskusten asema kaupunkirakenteessa alkoi kuitenkin heiketä kaupunkien palveluverkon täydentymisen ja uusien aluekeskusten rakentamisen myötä jo 1980-luvulla. Uusia keskuksia rakennettiin sinne, missä ostovoimakeskittymä oli mahdollisimman suuri. Helsinkiläisiä esimerkkejä tältä ajalta ovat Itäkeskus ja Malmi.

Vanhat ostoskeskukset putosivat palveluverkkohierarkiassa alaspäin ja menettivät monia niissä aiemmin olleita aluekeskustasoisia palveluita uusiin keskuksiin. Uusiin keskusten houkutteleva palvelutarjonta yhdessä autoistuvan elämäntavan kanssa johtivat siihen, että suuri osa ostovoimasta valui pois vanhoista ostoskeskuksista, ja niiden rooli muuttui aluekeskuksia täydentävien palveluiden tarjoajaksi.²⁵

Ostoskeskuksen vähittäinen hiljeneminen tuntui ja näkyi ennen kaikkea paikallisesti. Suursuon ostoskeskuksen palveluiden tarjonnassa tapahtunut muutos käy ilmi kuvasta 5.6.

Suursuon ostoskeskuksen tulevaisuuden pohtiminen tuli ajankohtaiseksi vuonna 2000. Tuolloin umpeutui vuonna 1961 solmittu maanvuokrasopimus tontin omistajan eli kaupungin ja liikerakennuksen omistajan eli Suursuon Ostoskeskus Oy:n välillä. Asukkaille ensimmäinen viesti tilanteesta tuli Lähilehti-nimisen paikallislehden uutisoinnista. Sen mukaan uusi vuokrasopimus tultaisiin solmimaan kymmeneksi vuodeksi. Uutinen oli ennenaikainen ja virheellinen, mutta sai aikaan paikallisen reaktion. Maunulan asukasjärjestöt lähettivät 2.5.2000, hyvissä ajoin ennen vuokrasopimuksen umpeutumista, Helsingin kaupunginhallitukselle kirjeen koskien ostoskeskuksen tulevaisuutta. Allekirjoittajina olivat Maunula-Seura ja Metsälä-Seura sekä Maunulan Asukasyhdistys.

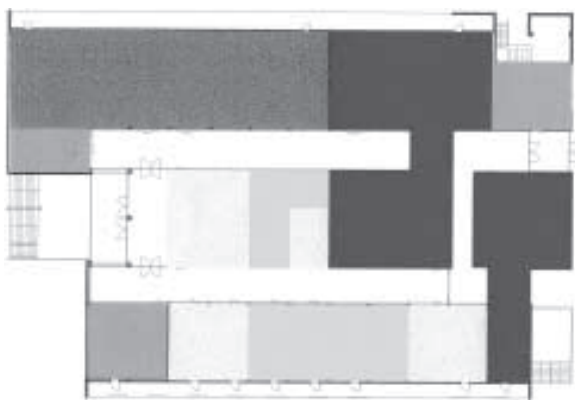
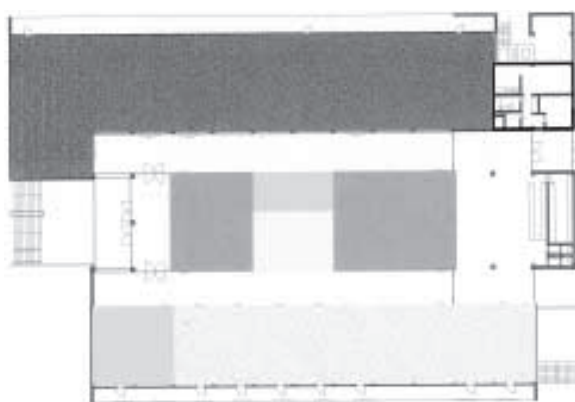
Asukasjärjestöt esittivät kirjeessään, että kiinteistövirasto ei jatkaisi tontin vuokra-aikaa ennen kuin Suursuon ostoskeskuksen kokonaiskehittämisestä on tehty päätös. Kirjeessä ehdotettiin, että Suursuon ostoskeskuksen ja Pakilantien toisella puolella olevan Valintatalon alue nimettäisiin maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseksi kehittämisalueeksi ja sille ryhdyttäisiin suunnittelemaan uutta liikekeskusta.²⁶ Ajankoh- ta oli asukkaiden mukaan poikkeuksellisen edullinen, koska:

- ostoskeskuksen tontin vuokra-aika oli menossa umpeen,
- Helsinki valmisteli samaan aikaan uutta yleiskaavaa, jossa Suursuon alueelle kaavailtiin asuntorakentamista,
- Suursuon ostoskeskuksen ohi kulkevaa joukkoliikennereittiä (nk. Jokeri-reitti) oltiin piakkoin toteuttamassa,
- kaupungin tavoitteena oli panostaa sekä segregaaation torjuntaan että elinkeinoelämän ja kunnan elinvoiman kehittämiseen, ja
- uusi rakennuslaki mahdollisti uusia, tehokkaita keinoja alueiden kehittämiseen.²⁷

Poliittista tukea näille pyrkimyksille antoi kaupunginvaltuutettu Arto Bryggaren saman suuntainen valtuustoaloite kesäkuussa 2000. Aloitteessa esitettiin, että kiinteistövirasto ei merkittävästi pidentäisi ostoskeskuksen tontin vuokra-aikaa ennen kuin Suursuon liikekeskustan kokonaiskehittämisestä on tehty päätös, ja todettiin, että

Kuva 5.5. Suursuon ostoskeskus vuonna 2002.

60-LUKU

- ELINTARVIKELINE X - 150m²
- HOK - 150m²
- K-KAUPPA - 150m²
- STS-PANKKI - 80m²
- PYP-PANKKI - 150m²
- KEMMÄLÖ - 20m²
- KENKÄKAUPPA - 60m²
- PARTURI - 20m² - KAMPAAMO - 20m²
- POSTILA - 20m² - LELUKAUPPA - 20m²
- VAATERKAUPPA - 110m² - SAHKOJEN - 80m²
- KUKKAKAUPPA - 50m²
- TALONMIEHEN ASUNTO - 40m²

90-LUKU

- ELINTARVIKKEET - 300m²
- R-KIOSKI - 30m²
- Apteekki - 110m²
- KEMMÄLÖ - 20m²
- PARTURI - 20m²
- KIRPPutori - 40m² - KUPPARI - 20m²
- FYSIOHOT. - 45m² - JALKAHOTOLA - 20m²
- KAMPAAMO - 20m² - KAMPAAAMO - 80m²
- PIZZERIA - 40m²
- OLUTRAVINTOLA - 30+55m²
- OLUTRAVINTOLAR - 150m²
- TYÖJÄRVI - 30m²

Kuva 5.6. Suursuon ostoskeskuksen pohjaratkaisu ja palvelut 1960-luvulla ja 1990-luvun lopulla. (Kurki 2002)

vuokrasopimuksen merkittävä pidentäminen tekisi mahdottomaksi alueen kehittämisen.²⁸

Tontinvuokraus tuli kiinteistölautakunnan käsittelyyn ensin kesäkuussa 2000 ja pöydälle panon jälkeen elokuussa samaan aikaan Puotilan, Puotinharjun ja Pihlajamäen ostoskeskusten vuokrasopimusten kanssa. Yrittäjät olivat toivoneet pitkiä, 15 vuoden sopimuksia. Kaupunkisuunnitteluviraston kanta erityisesti Pihlajamäen ja Suursuon osalta oli kolme vuotta, sillä näillä alueilla oli viraston mukaan sellaisia kaupunkirakenteellisia muutospaineita, jotka olisi ensin selvitettävä. Kiinteistölautakunnan esittelijä ehdotti Puotilan, Puotinharjun ja Pihlajamäen tonttien vuokra-ajaksi yrittäjien esitysten mukaisesti 15 vuotta ja Suursuolle seitsemää vuotta. Kokouksessa tehtiin kaksi muutosesitystä: Puotinharjulle esitettiin pitempää, 30 vuoden sopimusta ja Suursuolle lyhempää, 3 vuoden sopimusta.²⁹ Molemmat muutokset hyväksyttiin. Kaikkiin sopimuksiin päätettiin myös liittää pykälä, jonka mukaan kaupungin kiinteistö- ja kaupunkisuunnitteluvirastot yhdessä vuokramiehen kanssa laatisivat 31.12.2002 mennessä vuokra-alueita, vuokra-alueella olevaa rakennusta ja vuokra-alueella tapahtuvaa toimintaa koskevan kehittämissuunnitelman.³⁰

Samassa kiinteistölautakunnan kokouksessa käsiteltiin Suursuon ostoskeskusta kahdessa muussakin kohdassa. Kaupunginkanslia oli pyytänyt lautakunnalta lausuntoa sekä edellä mainitusta maunulalaisten kaupunginhallitukselle lähettämästä kirjeestä että Bryggaren valtuustoaloitteesta. Esittelijän laatiman lausuntotekstin mukaan maanvuokrasopimusta oli joko jatkettava tai, mikäli sopimusta ei jatkettu, rakennus oli purettava ja tontti oli siistittynä luovutettava kaupungille. Koska ostoskeskuksen lähellä ei ollut rakennuskelpoista tonttia, jonne ostoskeskuksen palveluita olisi voitu siirtää, tontin vuokraa oli esittelijän mukaan jatkettava seitsemällä vuodella. Lausuntoesitys hyväksyttiin lautakunnassa sillä muutoksella, että seitsemän vuotta muutettiin kolmeksi vuodeksi edellä tehdyn maanvuokrapäätöksen mukaisesti. Vastauksissa oli myös maininta vuokrasopimukseen liitettävästä kehittämis ehdosta. Lähes samoilla sanoilla lausuttiin sekä maunulalaisten kirjeestä että valtuustoaloitteesta.³¹

Päätös Suursuon vuokrasopimuksen lyhennetystä, kolmen vuoden jatkoajasta ja kehittämisehdosta otettiin Maunulassa vastaan myönteisesti ja odotukset kehittämissuunnitelman suhteen olivat korkealla.

Organisoituminen ja paineenkasvatus

Maunula-ryhmä ja arkkitehtien suunnittelutalkoot

Maunulan asukasjärjestöt olivat olleet ostoskeskuksen suhteen aloitteellisia aieminkin. Ostaria oli käsitelty aluefoorumilla lokakuussa 1999, jolloin oli valmistunut aiheeseen liittyvä diplomityö TKK:n arkkitehtiosastolla. Aktiivinen ote jatkui myös kiinteistölautakunnan päätöksen jälkeen. Aluefoorumin vetäjä kutsui joulukuussa 2000 koolle joukon Maunulassa asuvia suunnittelijoita (pääasiassa arkkitehteja) ja muita avainhenkilöitä, jotka olisivat kiinnostuneita ostoskeskuksen ja koko liikekeskustan ideasuunnittelusta.

Meidät, Heli Rantanen ja minä Teknillisestä korkeakoulusta, kutsuttiin mukaan kotisivuyhteistyön perusteella. Olimme pitkään hakeneet sopivaa suunnittelutapausta internetiä hyödyntävän suunnittelupajan kehittämiseen. Suursuon ostoskeskus soveltui monin tavoin näihin suunnitelmiin. Olemassa olevat kotisivut tarjosivat hyvät lähtökohdat paikalliselle nettikokeilulle, suunnittelukohteena ostoskeskus oli mittakaavallisesti sopivan kokoinen ja lisäksi haasteellisella tavalla monitoimijainen projekti.

Ensimmäiseen tapaamiseen ei tullut paikalle kuin viisi henkilöä, joista kokoonkutsuja oli yksi ja minä toinen. Joukko oli pieni ja epäilin sen vuoksi todellista paikallista kiinnostusta asian suhteen, sillä kokouskutsua oli jaettu avoimesti ja laajalle joukolle. Yksi kolmesta paikalle tulleesta osoitti kuitenkin poikkeuksellista paloa asian suhteen. Tämä arkkitehti oli selvästi päättänyt tehdä asialle jotakin: ”Tehdään Maunulasta niin Maunula kuin se vain voi olla! Ei mikään hieno paikka, vaan helppo olla.” Tämä tuleva avainhenkilö kertoi käyneensä kerran aluefoorumilla hieman kuuntelemassa, mitä siellä tapahtuu. Ratkaiseva aktivoituminen tapahtui kuitenkin vasta nettisivujen myötä: ”...sitten sytyin täysin, kun kävin nettisivuilla.”

Ryhmän ensitapaamisen jälkeen päätettiin vielä yrittää uutta kokoontumista. Jälleen lähti sähköposteja laajalle joukolle. Tammikuun 24. päivänä 2001 saapui paikalle 12 henkilöä. Tästä joukosta muotoutui vähitellen Maunula-ryhmä. Nimi vaihteli alussa, välillä se oli Suursuo-ryhmä, ostariryhmä, suunnittelijaryhmä jne. Käytän tutkimuksessani nimeä Maunula-ryhmä, joka vähitellen vakiintui yhteiseen kieleemme.

Maunula-ryhmään kuului:

- asukasjärjestöjen edustajia (Maunula-seuran ja Maunulan asukasyhdistyksen edustajat),

- kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehtiedustaja,
- Teknillisen korkeakoulun edustajia (Kotikatu-projektista ja myöhemmin Nettimaunula-projektista),
- paikallisia arkkitehteja ja
- vierailijoita aina tilanteen mukaan (esimerkiksi Helkan puheenjohtaja, ostoskeskuksen yrittäjiä ja kaupan alan konsultteja).

Kokoonkutsujana ja puheenjohtajana toimi aluefoorumin vetäjä. Ryhmä kokoontui tutkimuskauden aikana yhteensä 35 kertaa, näistä 8 oli pienemmän valmistelevalle ryhmän tapaamisia. Kokouspaikkana oli aluksi vanhusten asuintalon, 400-vuotiskoti –säätien kerhohuone, myöhemmin Nettimaunula-projektin mediapaja. Paikallaolijoiden määrä vaihteli, yleensä oli läsnä 6-10 henkilöä.

Maunula-ryhmän ensi kokoontumisesta lähtien oli selvää, että työryhmä halusi itse tuottaa ideoita keskustan tulevaisuudesta, sillä ”meillä ei ole arvoa, mutta ideoilla voi olla.” Ryhmä tiedosti epävirallisen asemansa ja totesi voivansa vaikuttaa asioiden kulkuun ainoastaan tuottamalla hyviä ideoita keskusteluun. Heti alkajaisiksi työryhmässä pidettiin aivoriihi tulevaisuuden ostarista. Läsnäolijat kirjoittivat lapuille omia ajatuksiaan ja niistä koottiin seinällinen ostarivisioita. Uusi keskus sai lempinimen ”sivik sentteri”.

Maunula-ryhmä oli erityisen aktiivinen ostoskeskusprojektin alkuvaiheessa. Työn edetessä vuoden 2001 aikana tämä laaja kokoonpano tapasi harvemmin, kunnes noin vuoden kuluttua oli jälleen tarpeellista käydä perusteellisempaa keskustelua tilanteesta. Ryhmä aktivoituikin uudelleen keväällä 2002. Palaan tähän myöhemmin.

Kaupunkisuunnitteluviraston aluearkkitehti oli kutsuttu Maunula-ryhmään mukaan alusta alkaen. Ryhmän ensimmäisessä kokouksessa virastosta olivat paikalla sekä kymmenen vuoden takaisen suunnitelman silloin laatinut aluearkkitehti että tämän nuorempi kollega. Nämä kaavoittajat siirtyivät kuitenkin pian muihin tehtäviin, ja alueen asemakaavoitus ja samalla edustus Maunula-ryhmässä siirtyivät virastossa arkkitehdille, joka sattumalta myös itse asui Maunulassa. Yhteistyön edellytykset viraston ja asukkaiden välillä olivat tämän suhteen vuoksi varsin hyvät, vaikka viraston arkkitehdin osallistuminen Maunula-ryhmän kokouksiin käytännössä loppui vuoden 2002 aikana.

Maunula-ryhmän sivik sentteri –ajatusta lähti konkretisoimaan alueella asuvien ammattisuunnittelijoiden työryhmä, joista suuri osa kuului Maunula-ryhmään. Käytän tästä valmistelevalle ”työvaliokunnasta” nimeä arkkitehtiryhmä, vaikka siinä toimi myös diplomi-insinöörejä. Ryhmän jäsenet kutsuttiin koolle myös avoimesti.

Saamissani kokouskutsuissa oli 24 sähköpostiosoitetta, näistä 20 meni alueella asuvalle arkkitehdille tai insinöörille. Kutsu meni myös kaupunkisuunnitteluvirastoon neljälle arkkitehdille, joista ryhmään saapui edellä mainittu Maunulan maunulalainen aluearkkitehti.

Arkkitehtiryhmän työskentelyn avainhenkilönä oli heti ensimmäisessä tapaamisessa innostuneesti puhunut arkkitehti. Hänen arkkitehtitoimistonsa ja tietotekniset apuvälineensä olivat suunnittelijaryhmän konkreettinen tukipiste Maunulassa. Ryhmän toisena vetäjänä oli aluefoorumin koollekutsuja. Lisäresursseja suunnitteluun toi myös Teknillinen korkeakoulu, jonka osallistuminen oli mahdollista Nettimaunula-projektin rahoituksella. Arkkitehtiryhmän työskentelyyn osallistui vaihdellen 3-6 henkilöä.

Jo Maunula-ryhmän ensimmäisessä kokouksessa oli keskusteltu kahdesta hieman erilaisesta toimintalinjasta. Osa ryhmästä oli sitä mieltä, että tärkeintä oli tuottaa hyvä liikeidea tulevalle keskukselle, osa ryhmästä lähti heti kehittämään alueen fyysistä muodonantoa. Nämä hieman erilaiset lähestymistavat heijastuivat myös arkkitehtiryhmän toimintaan. Keskustelu tiivistyi kuitenkin yhteiseen käsitteeseen ideasuunnittelu, jonka keskeisenä tavoitteena oli ”tunnistaa liikekeskustan kehittämisen keskeiset reunaehdot, tavoitteet, ongelmat ja ratkaisuideat.”³²

Arkkitehtiryhmän toiminta oli koko ajan ammattimaista suunnittelua. Tilaohjelmia, mitoituksia, ratkaisumalleja ja laskelmia tehtiin kuin missä hyvänsä suunnittelutoimeksiannossa. Kaikki työ tehtiin kuitenkin talkoilla, puhuttiin suunnittelutalkoista. Heti alussa sovittiin myös, että kaikki syntyvä aineisto olisi kaikkien käytössä, mutta sitä ei kukaan saisi hyödyntää kaupallisesti. Ryhmä käytti mahdollisuuksiensa mukaan tietotekniikkaa, erityisesti 3D-mallinnusta ja nettisivuja. Syksyllä 2000 Kotikatu-projektissa työskenteli opiskelijaharjoittelija, joka mallinsi Maunulan alueen kartan kolmiulotteiseksi. Tätä mallia hyödynnettiin arkkitehtiryhmän laatimien ehdotusten esittelyssä niin asukastilaisuuksissa kuin kotisivuilla.

Kaupungin yhteistyöryhmä

Kaupungin puolella asian valmistelu käynnistyi niin, että kiinteistölautakunnan maanvuokrapäätöksen mukaisesti kaupunki nimesi yhteistyöryhmän, joka sai tehtäväkseen Suursuon ostoskeskuksen kehittämissuunnitelman laatimisen. Työryhmän ensimmäisestä muistiosta käy selville, että toimeksianto ymmärrettiin Maunulan keskustan kehittämisenä samoin kuin asukkaat olivat esittäneet, eli ei pelkästään ostoskeskuksen tonttiin keskittyvänä valmisteluna vaan laajemmin koko paikalliskes-

kusta koskevana kysymyksenä. Käytän tutkimuksessani tästä ryhmästä nimeä (kaupungin) yhteistyöryhmä.³³ Käsitakseni työryhmän toiminnasta perustuu ryhmässä toimineen asukasedustajan näkemyksiin ja Maunula-ryhmän kokouksissa käytyihin keskusteluihin. Lisäksi käytössäni ovat olleet kokouksien muistiot.

Yhteistyöryhmän osapuolet pysyivät valmistelun ajan samoina, mutta henkilöt vaihtuivat tilanteiden mukaan jonkin verran. Kaupunkisuunnitteluvirastoon palkattiin prosessin aikana vuorovaikutussihteeri, joka ryhtyi työryhmän sihteeriksi. Lisäksi kaupan edustajilla oli omia suunnittelijakonsultteja kokouksissa edustajinaan. Työryhmän osapuolet olivat seuraavat:

- Kaupunkisuunnitteluvirasto (4-6 jäsentä),
- Kiinteistövirasto (1 jäsen),
- Kaupunginkanslian elinkeinotoimisto (1 jäsen),
- Sosiaalivirasto (1 jäsen),
- Suursuon Ostoskeskus Oy (2-3 jäsentä),
- Elanto (1-2 jäsentä) ja
- Maunulan asukasyhdistys ja Maunula-Seura (1 jäsen).

Yhteistyöryhmän puheenjohtajana toimi koko ajan kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehti, mutta henkilö vaihtui eläkkeelle lähden vuoksi vuoden 2002 lopulla. Tutkimuskauteni aikana työryhmä kokoontui yhteensä 15 kertaa. Ensimmäinen kokous pidettiin 27.2.2001 eli kaksi kuukautta Maunula-ryhmän ensitapaamisen jälkeen. Se, että asukkailla oli edustaja tämän kaltaisessa työryhmässä oli poikkeuksellista. Asukasedustajan nimeämistä ehdotti työryhmän puheenjohtaja Maunula-Seuran puheenjohtajalle sen jälkeen, kun hän oli pannut merkkeille alueen aktiivisuuden asiassa. Asukassuunnittelua alusta asti vetänyt arkkitehti oli molempien asukasjärjestöjen edustajien mielestä tehtävään sopivin.

Tavallisesti tällaisen virallisen työryhmän työskentelystä saadaan paikalliselle tasolle tietoa vain välikäsien kautta. Nyt asukasedustus avasi suoran yhteyden paikallisten toimijoiden ja valmistelevan työryhmän välille. Asukkaiden edustaja laati kokouksista omat muistiinpanonsa ja Maunula-ryhmän kokouksissa käytettiin paljon aikaa siihen, kun asukkaiden edustaja kertoi muille ryhmän jäsenille yhteistyöryhmän kokouksien kulusta. Nämä keskustelut olivat prosessin ymmärtämisen kannalta asukkaille tärkeitä. Asukasedustajan mukaan hänen asemassaan oli myös ongelmia. Asukasedustajan avoin kommunikointi molempiin suuntiin aiheutti yhteistyöryhmässä hämmennystä ja jopa muistutuksia siitä, että ryhmän kokoonpano voidaan tarvittaessa miettiä uudelleen. Hämmennystä saattoi aiheuttaa myös asukasedustajan koulutus. Asukas oli ammattitaitoinen suunnittelija, mikä ei välttämättä vastannut rooliodotuksia. Toisaalta asukasedustajan ammattilaisuus saattoi myötävaikuttaa

joihinkin prosessin aikana pidettyihin kollegiaalisiksi luonnehdittaviin tapaamisiin, jotka ilman suunnitteluasiantuntemusta eivät todennäköisesti olisi olleet mahdollisia.

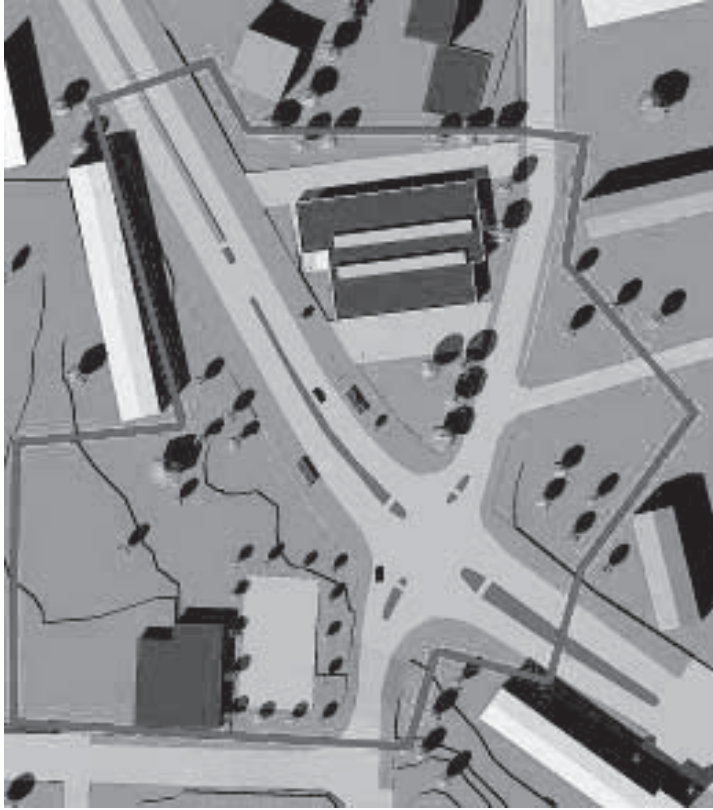
Innokkaat asukkaat ja verkkaiset virkamiehet

Maunula-ryhmän toisessa kokouksessa tammikuussa 2001 kaupunkisuunnitteluviraston edustajat korostivat, että ostoskeskuksen suunnittelussa ei tulisi olemaan samanlaisia resursseja kuin 10 vuoden takaisessa yhteissuunnittelussa. Työhön ei voitaisi osoittaa viraston omaa projektiarkkitehtia, vaan suunnittelu tultaisiin teettämään konsulteilla. Kaupunkisuunnitteluviraston edustajan mukaan kaupunki odotti maunulalaisilta esitystä siitä, mitä nämä alueelle haluavat. Tällä toivottiin vältettävän rankka valituskierrros. Asukkaat käynnistivät ostoskeskuksen kehittämisen omalta osaltaan vauhdikkaasti.

Maunula-ryhmä halusi kartoittaa maunulalaisten ajatuksia laajasti ja päätti järjestää kyselyn aiheesta. Kysely toteutettiin kaavakkeella, jota jaettiin neljän kanavan kautta: paikallisen Lions Clubin järjestämän jääjuhlan käsiohjelman välissä, mediapajalta, yhdessä taloyhtiössä joka asuntoon jakamalla sekä nettikyselynä Maunulan kotisivuilla. Vastauksia saatiin 180. Tulokset vietiin kotisivuille ja esiteltiin myöhemmin myös aluefoorumilla. Tulokset olivat yhteneviä ympäristöministeriön tekemän tutkimuksen kanssa: suppea palvelutarjonta ja ostarilla pyörivän väen häiriökäyttäytyminen ovat tutkimuksen mukaan kaksi tärkeintä syytä siihen, miksi asukkaat eivät käytä vanhoja ostoskeskuksia.³⁴ ”Ostarilla on kaikkea sitä, mitä sinne ei haluta, ja sieltä puuttuu kaikki, mitä halutaan”, totesi eräs asukas aluefoorumilla.

Ostoskeskuksen suurin ongelma oli siis asukkaiden mielestä sen kapeutunut palvelutarjonta sekä luotaantyöntäväksi ja pelottavaksi koettu keskiohluaravintola. Mieli-kuva vanhasta ostoskeskuksesta oli asukkaiden mielestä niin huono, että uudistuvaa keskustaa ei voitaisi sen varaan rakentaa. Myös arkkitehtiryhmän mielestä ostoskeskuksen 1960-luvun rakennuksen säilyttäminen rajoitti koko Pakilantien sen puolen tehokasta käyttöä. Näiden perusteluiden vuoksi ryhmä piti suunnittelun lähtökohdana vanhan ostoskeskuksen purkamista.

Prosessin muut toimijat, erityisesti jotkut ostoskeskuksen yrittäjistä, mutta myös kaupungin virkamiehet, asettivat tulevana kuukausina purkamislähtökohdan moneen kertaan kyseenalaiseksi. Sekä Maunula-ryhmä että sen arkkitehtiryhmä pitivät kuitenkin kiinni tästä lähtökohdastaan, sillä sen taustalla oli monien vuosien paikallisen keskustelu aiheesta, laaditut kyselyt alueen asukkaille sekä nettisivuilla käydyt

Kuva 5.8. Suursuon keskusta-alueen suunnittelualuerajaus.

keskustelut, joiden kautta saadut kannanotot lähes poikkeuksetta olivat puoltaneet ostoskeskuksen radikaalia uudistamista.

Ostoskeskuksen lisäksi keskusta-alueen ongelmana oli jo pitkään ollut vilkkaan Pakilantien turvattomaksi koettu ylitys. Tien ja viereisen risteyksen uudelleenjärjestelyä oli pohdittu kaupungillakin. Kymmenen vuoden takaisessa yhteissuunnitteluhankkeessa oli löydetty ratkaisu, joka edelleenkin oli asukasryhmien mielestä hyvä. Arkkitehtiryhmässä oltiin kuitenkin sitä mieltä, että ajoneuvoliikenteen uudelleenjärjestely ei pelkästään riittänyt, vaan että kevyen liikenteen ylitys pitäisi voida tehdä myös tien yli erillistä siltaa tai kantta pitkin. Tämän suunnittelijaryhmä ottikin työskentelynsä lähtökohdaksi.

Vuoden 2001 alussa asukkaiden suunnitteluprosessia veti Maunula-ryhmä, joka koontui useamman kerran ja käsittelee keskustan kehittämistä laajojen keskusteluiden siivittämänä. Kevään mittaan toiminnan painopiste siirtyi arkkitehtiryhmään,

©Kaupunkimittausosasto, Helsinki 2002.

Kuva 5.9. Viistoilmakuva Suursuon keskusta-alueesta vuonna 2002.

joka tuotti konkreettisia ehdotuksia asukaskeskusteluun. Asukaspalautetta tehdystä työstä haettiin sekä aluefoorumien avulla että netissä Maunulan kotisivuilla.

Suunnittelualue käsitti paitsi ostoskeskuksen tontin myös sen ympäristön, sekä vastapäisen puolen Pakilantietä ja väliin jäävän liikennealueen, jolle kaupunki oli suunnittelemassa muun muassa Jokeri-linjan pysäkkiä. Pakilantien toisella puolella oli enemmän tilaa, sillä Valintatalon ja tien väliin jäi kaupungin omistama alue, jolla oli ainoastaan pysäköintiä. (Kuvat 5.8 ja 5.9)

Asukassuunnittelijat työskentelivät eräänlaisella avoimen arkkitehtikilpailun idealilla. Yhteistyöryhmä käytti tästä ilmaisua ”kyläkilpailu”. Yhdessä keskustellen laadittiin liikekeskuksen suunnitteluohjelma, ja sen jälkeen kaikki halukkaat voivat laatia omia ehdotuksiaan aluefoorumilla myöhemmin esiteltäviksi. Ohjelmakeskustelu käynnistyi työpajassa eräänä maaliskuisena perjantai-iltapäivänä keväällä 2001 ja jatkui seuraavana päivänä. Tämän jälkeen jokainen työsti omia ideoitaan omalla

aikataulullaan. Suunnitelmien arviointi jätettiin asukkaiden avoimeen keskusteluun. Ensimmäinen laaja keskustelu suunnitelmien sisällöstä käytiin huhtikuun aluefoorumilla.

Fyysisen suunnittelun ja liikeidean välisestä suhteesta käytiin ryhmässä keskustelua, josta ilmeni koko kehittämissuunnitelman ongelmallisuus: miten maankäytön suunnittelu, rakennussuunnittelu ja kaupallinen suunnittelu saadaan nivotuksi yhteen niin, että tuloksena syntyy vetovoimainen keskusta-alue. Arkkitehtisuunnittelu käynnistyi vauhdilla, mutta liikeidean kehittäminen ei sujunut samaan tahtiin, sillä sen suhteen ryhmän ammattitaito ei ollut riittävä. Tavoitteet ja mahdollisuudet nähtiin, mutta konkreettisen, vetovoimaisen liikeidean synnyttäminen osoittautui hyvästä yrityksestä huolimatta vaikeaksi. Dynaamiselle kehitysmanagerille olisi ollut kova kysyntä Maunulassa.

Asukassuunnittelun punaisena lankana oli yksityisen, julkisen ja kansalaistoiminnan kumppanuus, jonka yhteydessä myös alueellisen tietoyhteiskunnan mallia voitaisiin tutkia. Käytännössä tämä merkitsi erityisesti kirjaston, koulun ja työväenopiston mukaan saamista uudenlaisen paikallisen keskuksen suunnitteluun. Espooseen vuonna 2001 valmistuneen Ison Omenan partnership-malli kiinnosti maunulalaisia, ja tavoitteeksi nimettiin Pikku Omppu. Asian kompleksisuus tiedostettiin, ja siitä vitsailtiin Maunula-ryhmässä todeten, että ”jos huonosti käy, niin me saadaankin Pikku Makkara.” Kommentti liittyi Elannon aluefoorumilla esittämiin suunnitelmiin Pakilantien varteen rakennettavasta liikerakennuksesta, jossa autopaikoitus olisi avoimesti katolla, ja Helsingin keskustan niin sanotun makkaratalon purkamiskeskusteluun, jota samaan aikaan käytiin julkisuudessa.

Uudenlaisen kumppanuuden toivossa ja oman työnsä tueksi arkkitehtiryhmä koki yhteen eri sidosryhmiä. Maunulassa pidettiin suunnittelijaryhmän aloitteesta kaksi sidosryhmäkokousta maaliskuussa 2001 ja kolmas kokous tammikuussa 2002. Ensimmäisessä oli asukasedustajien lisäksi paikalla virkamiehiä kaupungin liikennesuunnittelusta, sosiaalikeskuksesta, nuorisoasiainkeskuksesta, yhteiskoulusta ja elinkeinopalveluista sekä aluepoliisista. Toisessa kokouksessa olivat paikalla yrittäjien edustajat, lähinnä Elanto, sillä ostoskeskuksen hallituksen edustajat eivät koko aikana olleet mukana asukkaiden keskusteluissa. Kolmas varsinainen sidosryhmätaapaaminen koski erityisesti ajatusta saada aikaan uudenlainen ”paikallistiedon keskus”, jossa kirjastolla, työväenopistolla, kouluilla, kansalaistoiminnalla ja tietotekniikalla olisi keskeiset roolit.

Asukassuunnittelu alkoi ensimmäisenä vuonna innostuneesti ja kunnianhimoisesti. Arkkitehtiryhmä koki voivansa vapaasti esittää erilaisia vaihtoehtoja ja uskoi nii-

den avulla voivansa vaikuttaa uuden keskustan suunnitteluun: ”Kaikki mikä ei ole kielletty, on sallittu.”

Virkamiesvalmistelu käynnistyi huomattavasti hitaammin kuin asukasvalmistelu. Ensimmäisen toimintavuotensa eli vuoden 2001 aikana kaupungin yhteistyöryhmä kokoontui kolme kertaa, kun maunulalaiset olivat eri kokoonpanoissa koolla 16 kertaa³⁵. Yhteistyöryhmän alkuvaiheen kokousmuistiot ovat suppeita eikä niistä käy ilmi keskustelun sisältö. Kehittämistyön lähtökohdat kuitenkin todettiin hyvin samansuuntaisiksi kuin mitä asukassuunnittelussa oli todettu:

- Kehittäminen koskee koko keskusta-aluetta,
- Ostoskeskuksen ongelma on hajanainen omistajapohja,
- Pakilantien ylitys on turvaton,
- Avoin vuorovaikutus on suotavaa ja hyödyllistä.³⁶

Ensimmäisessä kokouksessa Elanto ilmoitti tavoitteekseen toimintansa säilyttämisen ja jopa laajentamisen Maunulassa. Kiinteistöviraston edustaja esitti, että jos kaupunkisuunnitteluvirasto ei saa asemakaavoitusta määräaikaan mennessä valmiiksi, on kiinteistövirasto valmis jatkamaan tontin vuokra-aikaa kiinteistöyhtiön kanssa. Yhteisesti todettiin, että kehittämistyön tueksi pitää täydentää lähtökohtatietoja kunnallistekniikan, ostoskeskuksen liiketilojen käytön, tontin vuokratietojen ja julkisten palveluiden mahdollisen tilantarpeen osalta.

Yhteistyön ilmapiiri oli asukasedustajan mukaan työryhmän ensimmäisissä kokouksissa hyvä. Asukkaita vaivasi kuitenkin koko prosessin ajan epäily siitä, että yhteistyöryhmä on nukketeatteri, ja ostoskeskuksen tulevaisuudesta on jo sovittu jossakin muualla. Maunula-ryhmässä uskottiin kaupunkisuunnitteluviraston kuitenkin olevan asukkaiden kanssa enemmän samoilla linjoilla kuin kiinteistöviraston. Kiinteistöviraston edustaja yhteistyöryhmässä ei ilmeisesti missään vaiheessa pitänyt ostoskeskuksen purkamista todellisenä vaihtoehtona.

Vähitellen vuoden 2001 kuluessa maunulalaisten toiveikkuus uudesta keskustasta heikkeni. Maunula-ryhmässä oltiin yllättyneitä siitä, että yhteistyöryhmässä ei koko tuona aikana oltu käyty varsinaista sisällöllistä keskustelua Suursuon keskustan tulevaisuudesta. Asukasryhmiä ihmetytti tavoitteenasettelun puuttuminen – mitä kaupunki halusi kehittämissuunnitelmalta? Eri osapuolet kyllä esittivät omat näkemyksensä ja jopa suunnitelmansa kokouksissa, mutta työryhmässä ei näistä lähtökohdista tehty synteisiä, jolla kehittämissuunnitelman ja kaavoituksen sisältöä olisi viety eteenpäin. Syynä saattoi olla se, että kaupunkisuunnitteluvirastolla ei ollut resursseja varsinaiseen projektin vetämiseen, minkä viraston arkkitehdit olivat selkeästi tuoneet esille jo Maunula-ryhmän alkutapaamisissa. Kiinteistövirastolla puolestaan

ei ilmeisesti ollut intressiäkään, sillä tonttiosaston edustajan mukaan ostoskeskuksen tontti tuotti kaupungille jo nyt riittävästi tuloja.

Yhteistyöryhmää aktiivisempaa otetta ostoskeskuskysymykseen edusti asukkaiden ohella myös apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpinen Maunulan kesäseminaarissa 8.6.2001. Hän piti kuulijoita innostaneen alustuksen tietoyhteiskunnan vaikutuksista kaupunkiin ja kuvaili, miten palveluyhteiskunnasta oli tullut itsepalveluyhteiskunta, ja miten pienet kaupungit olivat kehityksen myötä kuolleet. Korpisen sanoin ”Maunula haastaa dinosaurusyhteiskunnan”. Hän maalasi kuvan tulevaisuuden ostarista, jossa viihde ja yhdessäolo, kaupan jakelu ja kaupungin e-palvelut löytävät toisensa. Tällaiseen konseptiin kaupunki olisi Korpisen mukaan valmis satsaamaan, vaikka havaittavissa oli hänen mukaansa myös ”ikiaikaista byrokraattista kitkaa” ja ”ei kuulu kaupungille” –mentaliteettia. Korpisen visio oli lähellä asukkaiden haaveita. Maunulalaiset videoivat esityksen, ja siihen palattiin monissa keskusteluissa seuraavan vuoden aikana.

Ehkä tämä ikiaikainen byrokraattinen kitka johti siihen, että käytännössä Suursuota suunnittelivat ja suunnitteluttivat vuoden 2001 aikana yrittäjät ja asukkaat, ja kaupunki³⁷ katseli sivusta. Ostoskeskuksen hallitus ja Elanto ryhtyivät molemmat omilla tahoillaan teettämään suunnitelmia Suursuosta. Elanto oli kiinnostunut siirtämän liiketoimintansa paremmalle liikepaikalle Pakilantien varteen eli Valintatalon vieressä olevalle vapaalle alueelle. Suursuon ostoskeskus puolestaan teetätti omaa liikerakennustaan koskevia muutossuunnitelmia omilla konsulteillaan. Näitä suunnitelmia käsiteltiin kaupungin yhteistyöryhmässä elokuussa 2001 ja tammikuussa 2002. Samoissa kokouksissa esitteli myös asukasarkkitehti Maunula-ryhmän laatimia ideoita alueesta.

Esillä olleita vaihtoehtoja oli vaikea verrata. Elanto kehitti ymmärrettävästi ”omaa” puoltaan Pakilantiestä, ostoskeskus omaa olemassa olevaa rakennustaan ja asukkaat koko aluetta. Kaupunki ei siinä vaiheessa ottanut kantaa alueeseen, se ikään kuin antoi jokaisen touhuta itsekseen ja seurasi, syntykö mitään. Suunnittelu näytti ainakin ulospäin hajanaiselta yhteistyöryhmän ensimmäisen toimintavuoden lopulla. Maunulalaiset kaipaivat sitä, että kaupunki olisi aktiivisemmin ohjannut prosessia.

Aluefoorumi kokoaa keskustelun

Maunulan aluefoorumilla uutta keskustaa käsiteltiin vuoden 2001 kuluessa kaksi kertaa. Asukkaat yrittivät näin omalta osaltaan saada aikaan kunnon keskustelua ja edistää kokonaisnäkemysten syntyä. Huhtikuun foorumilla esiteltiin Maunula-ryh-

män ostarikyselyn tulokset ja kaksi asukassuunnittelijoiden laatimaa ideasuunnitelmaa alueesta. Lisäksi foorumilla esiteltiin 30 nuoren voimin Maunulan yläasteella ja nuorisotalolla järjestettyjen tulevaisuusverstaiden tuloksia.

Lokakuun foorumilla Maunula-ryhmän omat suunnitelmat olivat lisääntyneet yhdellä, kun itsekkin innostuin miettimään yhden uuden vaihtoehdon. Myös Elanto toi oman suunnittelijansa foorumille ja esitteli erilaisia vaihtoehtoja Pakilantien toisesta puolesta. Kaupan avoin toimintatapa sai asukkailta myönteisen vastaanoton, vaikka ratkaisu kaikilta osin ei ollutkaan asukkaiden mielestä tyydyttävä ("Pikku Makkara"). Keskustelu foorumilla ei kuitenkaan voinut johtaa mihinkään, sillä kaupunki ei vielä ollut halukas esittämään näkemystään. Tilanne johti joihinkin kitkeisiin asukaskommentteihin, foorumia syytettiin "fantasioinnista". Pääasiassa palautte kuitenkin oli myönteistä, hyvästä yrityksestä kiiteltiin ja todettiin, että paljon hyvääkin tällä fantasioinnilla on vuosien aikana saatu aikaan.

Kaikista esillä olleista suunnitelmista huolimatta lokakuisen aluefoorumin jälkeen oli vaikea kuvitella uuden uljaan keskustan toteutumista Maunulaan, sillä todelliset toimijat tuntuivat olevan jossakin muualla. Prosessin kaksi keskeistä osapuolta, kiinteistöviraston edustaja ja ostoskeskuksen hallituksen edustaja, olivat asukkailta näkymättömissä. Maunulaan tilanne näytti siltä, että heidän tavoitteenaan oli löytää mahdollisimman edullinen tapa tehdä ostoskeskuksen kiinteistön korjausremontti niin, että se täyttäisi vuokra-ajan jatkamisen edellytykset. Kaupunkisuunnitteluviraston suunnittelijat puolestaan osallistuivat foorumiin, mutta asukkaille tuntemattomista syistä heidän sisällölliset panoksensa prosessiin olivat siinä vaiheessa vähäiset. Ikään kuin virasto olisi uteliaana vierestä seurannut, kuinka käy - onnistuuko Maunula kaatamaan dinosaurusyhteiskunnan.

Käsitykseni vahvistuivat kuunnellessani lokakuun foorumin jälkeisenä aamuna Yleisradion uutislähetystä. Suursuon Ostoskeskus Oy:n hallituksen puheenjohtaja kertoi ostoskeskuksen pohjaratkaisuun tulevista muutoksista, joiden mukaan rakennuksen toinen sisäkäytävä oltiin poistamassa, jotta päivittäistavarakauppa ja olutravintola pääsisivät laajentumaan. Elannon edustaja kuvaili "omaa" puoltaan Pakilantiestä, ja kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehti piti Suursuon todennäköisenä tulevaisuuden kuvana sitä, että ostari olisi kymmenen vuoden päästä maamerkkinä paikallaan.³⁸ Haastatteluista syntynyt visio oli aivan toinen kuin se, mistä edellisellä iltana Maunulassa oli haaveiltu – eli todellakin fantasioitu.

Maunulalaisten oli vaikea ymmärtää yhteistyöryhmän ja erityisesti kaupungin sivusta katsojan roolia tilanteessa, jossa keskustan todellista kehittämistä puolsivat monet niin taloudelliset, poliittiset kuin kaupunkikuvalliset ja –rakenteelliset tekijät, puhumattakaan kansalaismielipiteestä. Asia kärjisty kysymykseen, miten yhden olutra-

vintoloitsijan etu menee kaikkien muiden intressien edelle. ”Kukkakaupat on häädetty pois ja olutravintolat laajentavat toimintaansa....Tämäkö on se vetovoimainen ostoskeskus, jota kiinteistöviraston ja kaupunkisuunnitteluviraston yhteisen suunnittelun myötä on kehitetty lähes vuosi?” kysyttiin Maunulan kotisivuilla 22.11.2001. Tieto entistäkin suuremmista ”juottoloista” sai asukkaat kiukkuisiksi, sillä olutpubit asiakkaineen symboloivat koko ostarin rappiota.

Vuosi 2001 päättyi sekavissa tunnelmissa.

Kiihdytys, lähestyminen, pettymys ja odottelu

Keskustelu kiihtyy

Kaupungin yhteistyöryhmän kokoontumisaikataulu tiivistyi alkuvuonna 2002, kun lähestyi aika valita konsultit suunnittelemaan aluetta. Myös Maunula-ryhmä alkoi jälleen kokoontua aktiivisemmin. Usko vuorovaikutukseen oli siinä vaiheessa lujilla. Pelkät hyvät tavoitteet tai ideat eivät tuntuneet enää riittävilä, vaan tammikuun lopulla pidetyssä Maunula-ryhmän kokouksessa alettiin entistä selvemmin keskittyä ”kovempiin argumentteihin” eli taloudellisten perusteiden esittämiseen uuden keskustan puolesta.

Yhtenä lokakuun foorumin johtopäätöksenä syntyi tarve parantaa keskusteluyhteyttä ostoskeskuksen edustajiin. Myös kaupungin muiden hallintokuntien tavoittaminen tuntui jälleen tärkeältä. Niinpä tammikuun lopulla 2002 oli koolla kolmas asukkaiden järjestämä sidosryhmäkokous, jossa painopisteenä oli erityisesti kirjaston, työväenopiston ja koulujen yhteistyö uudenaikaisessa paikalliskeskuksessa.

Keskusteluyhteys saatiin lähinnä ostoskeskusyhtiön pienempiin osakkaisiin, joita vieraili Maunula-ryhmän kokouksessa helmikuussa 2002. Heidän suhtautumisensa yhtiön hallituksen valmistelemiin muutossuunnitelmiin paljasti, että kiinteistöyhtiö oli sisäisesti hyvinkin erimielinen kiinteistön tulevaisuudesta. Pienet yrittäjät olivat taloudellisesti ahtaalla ja jopa halukkaita luopumaan liiketoiminnastaan. Tilanne oli heidän kannaltaan tukala, sillä kukaan ei ostaisi osakkeita yhtiöstä, jonka tulevaisuus oli näin epävarma. Luopumisen sijaan heidän pitäisi taipua kolmen suurimman osakkaan ajamaan remonttiin, jotta kaupungin asettama kehittämissuhte saataisiin täytetyksi ja uusi, pidempi vuokrasopimus solmituksi.

Yhtiön osakkaat kertoivat myös tarjouksesta, jonka he olivat saaneet vuonna 1998 eräältä eläkekassalta. Tämä oli ollut halukas ostamaan Suursuon kiinteistöyhtiön

osakkeet, mutta kaupan ehtona oli ollut se, että kaikki osakkeet tulisivat myyntiin. Tarjous oli ollut 6000 mk/m², mitä valtaosa osakkaista oli pitänyt hyvänä. Yhtiön 14 osakkaasta 11 oli ollut valmis myymään osakkeensa, mutta kaupan esti kolme suurinta osakasta, joilla oli äänienemmistö yhtiössä. Ennen tarjouksen antamista kiinteistöstä oli teetätetty kuntoarvio, jonka mukaan rakennus oli niin teknisesti kuin toiminnallisesti elinkaarensa päässä eikä korjaaminen olisi ollut kannattavaa. Siihen nähden ostotarjous oli hyvä.

Nämä tiedot auttoivat Maunula-ryhmää ymmärtämään kiinteistöyhtiön hallituksen puheenjohtajan asemaa ja käyttäytymistä yhteistyöryhmässä. Tietoon liittyi vielä huhu, että puheenjohtajan edustama yhtiö oli tehnyt liikehuoneistostaan pidemmän vuokrasopimuksen kuin mitä kiinteistöyhtiön ja kaupungin välillä oli sovittu maanvuokrasta.³⁹ Vuokra-aikojen mahdollinen epäsynkroni olisi selittänyt hallituksen puheenjohtajan voimakkaan intressin saada kaupunki hyväksymään laadittu remonttisuunnitelma ja sopimaan pidemmästä vuokra-ajasta. Samaan aikaan hänen ongelmanaan kuitenkin olivat muutoksiin haluttomat yhtiökumppanit, jotka olivat tietoisia kiinteistön huonosta kunnosta ja korjaamisen kannattamattomuudesta. Tällaiset investointipäätökset edellyttivät yhtiölain mukaan yksimielistä päätöstä. Hallituksen puheenjohtajan ristiriitatilanne näkyi paradoksaalisina viesteinä yhteistyöryhmän kokouksissa: hän oli toisaalta valitellut vaikeutta viedä muutosajatuksia läpi yhtiössään, mutta toisaalta kuitenkin yrittänyt vakuuttaa kaupungin edustajat ostoskeskuksen uudistuvasta ilmeestä.

Maunulan asukasjärjestöt laativat 11.2.2002 kirjelmän, johon he keräsivät edellä mainittuja näkökohtia lähetettäväksi sekä virkamiehille että poliitikoille. Kirjeen pääviesti oli sama kuin ennenkin: vuokratalovaltainen, lamasta kärsinyt Maunula tarvitsee uuden vetovoimaisen keskustan, ja ajankohta on siihen poikkeuksellisen hyvä. Perusteluissa korostettiin nyt taloudellista näkökulmaa, kun aiemmin tukea oli haettu poliittisista ohjelmista ja yleiskaavoituksellisista tavoitteista. Järjestöt kysyivät, onko kaupungin edun mukaista jättää käyttämättä mahdollisuus nostaa Suursuon alueelta saatavia vuokratuloja huomattavasti nykyisestä.

Tässä yhteenveto asukkaiden kokoamista perusteluista Suursuon uuden keskustan puolesta:

- alueen asukkaat olivat, päinvastoin kuin yleensä, sitä mieltä, että pitäisi rakentaa,
- maanvuokrasopimus oli katkolla ja kaupungilla oli mahdollisuus parantaa kiinteistönsä tuottoa,
- alueella oli tilaa maankäytön tehostamiseen,
- alueen liikenteellinen asema oli paranemassa entisestään uuden Jokeri-linjan vuoksi,

- ostoskeskusten kehittäminen oli poliittisissa ohjelmissa nimetty tärkeäksi tavoitteeksi,
- Maunulan tietotekniikkaprojektit loivat pohjaa uudenlaisen paikalliskeskuksen idealle, mistä kirjasto ja työväenopistokin olivat kiinnostuneita,
- muutama kaupan edustajakin oli innostunut visioimaan uutta kansalaiskeskusta,
- Maunulaa oli uudessa yleiskaavaluonnoksessa esitetty paikalliskeskukseksi, mikä tarkoittaisi entistä parempaa palvelutasoa.

Ennen kirjeen julkistamista asukasedustaja esitteli sen yhteistyöryhmässä. Kirje herätti huomattavaa ärtymystä erityisesti kiinteistöviraston ja ostoskeskuksen edustajissa, jotka pitivät sitä herjaavana. ”Viesti meni perille, mutta lähetti ammuttiin”, oli yksi työryhmän jäsen kuiskannut asukasedustajalle. Asukasedustajaa muistutettiin myös siitä, että työryhmän jäsenyys voitaisiin aina harkita uudelleen. Asukkailla ei koskaan täysin selvinnyt, mitkä kohdat kirjeessä olivat saaneet ärtymyksen aikaan. Oliko kyse esitetyistä taloudellisista väitteistä vai jostakin muusta? Kaikki virheet luvattiin kuitenkin korjata. Yhteistyöryhmältä tuli kuitenkin vain yksi pieni tarkennus kirjeeseen. Korjauksen jälkeen asukkaat veivät kirjeen kotisivuilleen arvellen sen jo tehneen tehtävänsä. Kirje on liitteenä julkaisun lopussa.

Konsulttien palkkaus ja viitesuunnitelmat – mutta mikä kehittämissuunnitelma?

Yhteistyöryhmä käsittelee kokouksessaan 12.2.2002 kahden konsultin palkkaamista keskustahankkeeseen, toista kaupan alalta, toista arkkitehtisuunnittelun alalta. Konsulteilta haluttiin ratkaisuja kahdesta päävaihtoehdosta. Toisessa vaihtoehdossa vanha ostoskeskusta kohennettaisiin ja sen eteläpuolelle tutkittaisiin toimitila- ja asuntorakentamisen mahdollisuutta, lisäksi Pakilantien länsipuolella tutkittaisiin uudisrakentamisen mahdollisuutta kaupallisille palveluille, julkisille palveluille, asunnoille ja toimitiloille. Toinen laadittava vaihtoehto poikkeaisi edellisestä Pakilantien itäpuolen suhteen. Siinä vanha ostoskeskus purettaisiin ja koko keskusta-alue olisi näin uudisrakentamistarkastelussa. Konsultit valittiin seuraavaan 12.3. pidettyyn kokoukseen mennessä. Arkkitehtitoimeksiannon sai Arkkitehti- ja insinööritoimisto AADI tehtävänsä laatia Maunulan keskusta-alueen viitesuunnitelma. Kaupalliseksi konsultiksi valittiin Keskustakehitys Oy.

Kevään 2002 aikana, ratkaisevalla hetkellä, alkoi tuntua siltä, että kaupunkisuunnitteluvirasto ja Maunula-ryhmä olivat löytämässä tavan toimia yhdessä. On vaikea määritellä, mistä tämä tunne tuli. Muutos tapahtui helmi-maaliskuun aikana, jolloin yhteistyöryhmä ja Maunula-ryhmä kokoontuivat vuorotahtia. Vaikka kokouk-

siin liittyi edellä kuvattuja kiihkeitäkin hetkiä, niin jotakin positiivista tämän kuohunnan lomassa kuitenkin tapahtui.

Kaupunkisuunnitteluvirasto ilmoitti olevansa halukas esittelemään suunnitteluvaihtoehtoja maunulalaisille huhtikuun lopun aluefoorumilla. Lisäksi ostoskeskukselle oltiin virastossa perustamassa omia sivuja, jotka haluttiin linkittää Maunulan sivuille. Kaikille helsinkiläisille samoihin aikoihin jaetussa kaavoituskatsauksessakin oli melko lupaavasti todettu uuden vuorovaikutteisen suunnittelun alkaneen Maunulassa.⁴⁰

Samaan aikaan Maunula-ryhmässä käytiin sisäistä keskustelua sen omasta tavasta kommunikoida muiden asukkaiden kanssa. Ostarin nettisivut olivat vuodessa levähäneet liian laajoiksi, ja asukassuunnittelijat olivat itse hieman laiskasti osallistuneet keskustelupalstalle. Nettisivut päätettiinkin uudistaa mahdollisimman nopeasti maaliskuun aikana ennen tulevaa forumia. Hetki oli strategisesti tärkeä, sillä kaavoituskonsultti oli juuri aloittamassa työtään yhteistyöryhmälle. Paikallisesti tuotetun aineiston oli tuolloin oltava saatavilla.

Maunulan keskustan kehittämissuunnitelman valmisteluprosessi huipentui Maunulan kirkossa huhtikuun 16. päivänä pidetyssä kaupunkisuunnitteluviraston tiedotustilaisuudessa, joka järjestelyiltään noudatti aluefoorumien kaavaa. Kirkossa on harvoin ollut yli 100 henkilöä niin kuin tuolloin. Kirkkoon oli myös asennettu videolaitteisto, joka mahdollisti kirkossa pidettävän tilaisuuden esittämisen netissä Maunulan kotisivuilla.⁴¹ Seurakunta oli viime vuosina tullut aktiivisesti mukaan Maunulan paikallistoimintaan, mistä tämäkin asukastilaisuus oli esimerkki.

Tiedotustilaisuudessa näkökulmansa keskustan kehittämiseen esittivät kaikki keskeiset osapuolet kiinteistövirastoa lukuun ottamatta. Esitellyiksi tulivat kaupunkisuunnitteluviraston, Elannon, Suursuon Ostoskeskus Oy:n ja Maunula-Seuran näkemykset. Paikalla olivat myös valitut konsultit, jotka esittäytyivät, kiertelivät ja kyselivät kiinnostuneen tuntuksina asukkaiden parissa. Tunnelma oli rakentava ja vahvisti yhteistyön ilmapiiriä.

Seuraavaan kahteen kuukauteen oli tämän tilaisuuden jälkeen ladattu paljon odotuksia. Koko prosessin ongelmaksi näytti kuitenkin muodostuvan aikataulu. Yhteistyöryhmän alkuperäinen aikataulu vuodelle 2002 oli ollut kohtuullinen jättäen aikaa myös konsulttien työskentelylle.⁴² Sen mukaan työt olisivat olleet esiteltävinä asukkaille jo huhtikuun tilaisuudessa. Kun näin ei ollut, vaan suunnittelu vasta alkoi tuolloin ja siitä haluttiin vielä asukaspalautekin ennen kesälomia, jäi konsulttien työaika aivan liian lyhyeksi. Tämä heijastui tuloksiin, jotka olivat kaikille pettymys - ilmeisesti myös kaupunkisuunnitteluvirastolle. Kaaviokuvat, jotka työn tulok-

	VE 1C	VE 2C	VE 3	VE 4	VE 5	VE 6
Pakilantien länsipuoli	Asuntoja Julkiset palvelut (ent. Valintatalossa)	Asuntoja Suuri pt-myynti.	Asuntoja Julkiset palvelut (ent. Valintatalossa)	Asuntoja Julkiset palvelut Suuri pt-myynti. (yhtenäinen kompleksi)	Asuntoja Julkiset palvelut Suuri pt-myynti.	Asuntoja
Pakilantien itäpuoli	Ostari säilyy Suuri pt-myynti. Senioriasuntoja (yhtenäinen kompleksi)	Ostari puretaan Julkiset palvelut Asuntoja Pieni pt-myynti.	Ostari säilyy Suuri pt-myynti. Senioriasuntoja (uudisrakentaminen omalla tontilla)	Ostari säilyy Julkiset palvelut (uudisrakentaminen omalla tontilla)	Asuntoja	Ostari säilyy Suuri pt-myynti. Senioriasuntoja Julkiset palvelut (yhtenäinen kompleksi)

Taulukko 5.1. Yhteenvedo Maunulan keskustan viitesuunnitelmista kesäkuussa 2002.

sena syntyivät, eivät vieneet kehittämistä eteenpäin. Ne olisivat olleet hyvä keskustelun pohja vuotta aiemmin, mutta tässä vaiheessa odotukset olivat korkeammalla. Epäselyä lisäsi vaihtoehtojen suuri määrä ja epäloogisuus (taulukko 5.1). Lisäksi esityksistä puuttuivat kokonaan muun muassa liikennesuunnittelullinen ja kaupunkikuvallinen tarkastelu. Viitesuunnitelmat on esitelty kuvina sivulla 225.

Viitesuunnitelmat ja kaupallinen selvitys esiteltiin asukkaille kesäkuussa Maunulan kirjastossa olleessa näyttelyssä. Ehdotusten vastaanotto oli laimea. Kirjaston palauttekaavakkeen täytti 27 henkilöä, näistä 6 netin kautta. Lisäksi jätettiin 12 muuta kirjallista mielipidettä aiheesta. Palautteen vähyyteen oli yhtenä syynä esittelyaineiston viitteellisyys. Kaavakkeen kysymyksiin oli niiden perusteella vaikea vastata ja vaihtoehtojen eroja oli vaikea hahmottaa. Myös Maunula-ryhmä oli neuvoton ja koki tilanteen kesäkuussa 2002 masentavana. Senkin olisi pitänyt lausua suunnitelmista jotakin, mutta kukaan ei oikein jaksanut. Niistä ei yksinkertaisesti ollut mitään selasta sanottavaa, mitä ei olisi sanottu lukuisia kertoja aiemmin.

Tuli kesä ja lomakausi. Kaupunkisuunnitteluvirasto toivoi vielä jälkeensä Maunula-ryhmältä viitesuunnitelmista lausuntoa. Ryhmä kokoontui kerran asian tiimoilta ja lausui pettymyksensä. Ryhmän olisi pitänyt jaksaa puida eri vaihtoehtoja, mutta se oli liian väsynyt tilanteeseen. Konsulttien suunnitteluaikataulua olisi ryhmän mielestä voitu jatkaa kesälomien yli ja tulokset esitellä asukkaille vasta elokuussa. Näin olisi varmasti päästy pidemmälle.

Kaupallisen selvityksen perusteella keskustan keskeinen kysymys oli se, sijaitsevatko kaupalliset palvelut hajallaan Pakilantien molemmilla puolilla vai keskitetysti.⁴³

Selvityksen perusteella kysymys vanhan ostoskeskuksen purkamisesta oli sivuseikka, vaikka sitä ei suoraan sanottukaan. Sekä keskitetty malli että hajautettu malli voitiin toteuttaa riippumatta vanhasta ostoskeskuksesta. Vaihtoehto 1C täyttikin niin kaupunki toiveet keskitetystä kauppakeskuksesta kuin asukkaiden toiveet uusista asunnoista ja julkisten palveluiden sijoittamisesta koulujen puolelle Pakilantietä. Ostoskeskus voi siinä vaihtoehdossa säilyä sillä ehdolla, että se on mukana uuden kauppakeskuksen kehittämisessä. Ainoaksi ongelmaksi vaihtoehdossa 1C jäi se, miten kaupunki pystyisi toteuttamaan julkiset palvelut. Myös vaihtoehto 5 oli mahdollinen niin asukkaiden toiveiden kuin kaupallisen selvityksen suhteen. Siinä kaikki palvelut olisi keskitetty Pakilantien länsipuolelle. Ostoskeskus olisi purettu ja koko Pakilantien itäpuoli olisi varattu asunnoille.

Vuoden 2002 loppupuoliskolla Maunulassa vallitsi suuri epäselvyys siitä, miten kehittämissuunnitelman valmistelu tulisi etenemään. Kehittämissuunnitelman piti olla valmis vuoden loppuun mennessä, jotta kiinteistölautakunta pääsisi käsittelemään ostoskeskuksen tontin tulevaisuutta sovituissa aikatauluissa. Kahden vuoden valmistelun jälkeen kenelläkään ei tuntunut olevan tietoa siitä, minkälainen kehittämissuunnitelman itse asiassa pitäisi olla. Vaatimuksia ei alun perin esittänyt kiinteistölautakunta, mutta näkemyksiään ei sen jälkeen ollut esittänyt myöskään asiaa valmisteleva yhteistyöryhmä. Ostoskeskuksen kiinteistöyhtiön näkemys kehittämissuunnitelmasta oli vaatimaton remonttisuunnitelmia, jota se oli esitellyt yhteistyöryhmässä mutta ei julkisuudessa.

Yhteistyöryhmän kevään 2002 kokousmuistioiden perusteella valmistelun oli määrä edetä niin, että kaupunkisuunnitteluvirasto laatisi kehittämissuunnitelman konsulttien viitesuunnitelman ja kaupallisen suunnitelman perusteella. Suunnitelmas-
sa otettaisiin kantaa myös keskustan julkisiin palveluihin.⁴⁴ Huhtikuun aluefoorumeilla kaupunkisuunnitteluvirasto käynnisti kehittämissuunnitelman rinnalla asemakaavan valmistelun, ja aluearkkitehdin tehtävänä oli marraskuuhun mennessä saada valmiiksi asemakaavaluonnos vietäväksi kaupunkisuunnittelulautakuntaan. Vaikka kehittämissuunnitelman muoto oli vielä elokuussakin auki, olivat kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavalle asettamat tavoitteet kuitenkin asukkaiden toiveiden mukaisia:

Maunulaan keskustaan valmistellaan asemakaavan muutosta. Keskustaa kehitetään vetovoimaiseksi ja kaupunkikuvallisesti korkeatasoiseksi palvelukeskukseksi. Alueelle tutkitaan sijoitettavaksi liiketilaa, toimitilaa julkisia palveluita varten, toimistotilaa ja/tai uusia asuntoja. Suunnittelulla pyritään luomaan puitteet miellyttävälle ja viihtyisälle, Maunulan lisäksi Pakilaa ja Paloheinää palvevalle paikalliskeskukselle, joka voidaan kokea myös turvalliseksi. Alueen suunnittelussa otetaan huomioon Maunulan arkkitehtuuriperintö sekä alueen iäkkään väestön tarpeet.

Jokerilinjan merkitys alueen vetovoimaisuudelle ja kehittyvän julkisen liikenteen vaatimat pysäkkialuejärjestelyt ja -mitoitukset ovat perusteena Pakilantien–Rajametsäntien risteuksen siirrolle sekä Rajametsäntien–Metsäpurontien risteuksen uudelleenjärjestelylle. Kevyen liikenteen sujuvat ja turvalliset yhteydet Pakilantien yli ja puistoihin ovat suunnittelussa tärkeällä sijalla.⁴⁵

Valmistelu eteni, joskin koko ajan hitaammin kuin oli suunniteltu. Vähitellen myös selvisi se, miten kaupunkisuunnitteluvirasto täyttäisi vaatimuksen kehittämissuunnitelmasta. Kaavoituksen pohjaksi laadittiin syksyn aikana kolme erilaista toimintojen sijoitusvaihtoehtoa. Vaihtoehdot A, B ja C olivat valmiit joulukuussa ja ne esiteltiin maunulalaisille helmikuun 25. päivä. Tämän jälkeen asukkailla oli mahdollisuus jättää omat kommenttinsa vaihtoehtoista.

Voitto?

Kaupunkisuunnitteluviraston helmikuussa 2003 järjestämä tiedotustilaisuus oli huolellisesti valmisteltu ja paikalle saapui noin 60 asukasta. Vaihtoehdot esiteltiin ja niistä tuntui heti löytyvän se, mitä suurin osa asukkaista oli valmis puoltamaan. Vaihtoehto C muistutti viitesuunnitelmien vaihtoehtoa 5, jossa kaikki palvelut sijaitsivat Pakilantien länsipuolella eli Maunulan puolella, ja tien toisella puolella ostoskeskus esitettiin purettavaksi ja paikalle rakennettavaksi asuintaloja. Tällaisen ratkaisun Maunula-ryhmä oli joskus kokouksessaan todennut niin sanotuksi ”varmaksi nakiksi” – kukaan ei vastustaisi, jos ostoskeskuksen paikalle esitettäisiin asuntoja, ei edes kiinteistövirasto, ja Elanto saisi uudet tilat paremmalta paikalta, oli ryhmässä arveltu. Vaihtoehdot ovat kuvina sivulla 226.

Mutta juuri kun asukkaiden ja kaupunkisuunnitteluviraston yhteistyö tuntui sujuvan, tilaisuus sai yllättävän käänteän. Kaiken myönteisen keskustelun jälkeen kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehti, yhteistyöryhmän puheenjohtaja, kuin sivulauseessa ilmoitti kiinteistöviraston käyvän samaan aikaan neuvotteluita ostoskeskuksen kanssa ja arveli syntyvän maanvuokrasopimuksen pituudeksi 15 vuotta. Kokousväki kiihtyi tästä tiedosta ja piti koko prosessia turhana hommana, ”yhdestä vanhasta ostarin rämästä jaketaan jauhaa vuosikausia”. Kiinteistöviraston edustajia ei ollut paikalla, mutta asukkaita kannustettiin ottamaan yhteys kiinteistölautakunnan jäseniin. Tilaisuus päättyi sekavissa tunnelmissa ja seuraavana päivänä Maunulan kotisivujen avauskuvana oli provosoiva kuva ostarista ampumaratana (kuva 5.11).

Tilaisuuden jälkeen asukkaat ottivat aktiivisesti kantaa kaupunkisuunnitteluviraston esittämiin vaihtoehtoihin. Virasto sai 276 palautetta asiasta ja näistä 76 % kannatti vaihtoehtoa C. Heti kaupunkisuunnitteluviraston tilaisuuden jälkeen maunulalaiset päättivät järjestää toisen tilaisuuden, johon kutsuttiin paikalle kiinteistölautakun-

Kuva 5.11. Maunulan kotisivujen avauskuva 26.2.2003

nan jäsenet ja edustajia kiinteistövirastosta. Tilaisuus pidettiin kahden viikon kuluttua 11.3. Saunabaarilla. Se osui juuri eduskuntavaalien alle ja paikalle saapui kahden kiinteistölautakunnan jäsenen lisäksi kaksi kansanedustajaehdokasta, joista toinen oli myös kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja. Asukkaiden provokatorinen kutsu ja lähestyvät vaalit olivat saaneet poliitikot selvittämään asiaa. He vakuuttivat, ettei mitään oltu sovittu asukkaiden selän takana, päinvastoin kaikki ilmoittivat tukevansa asukkaiden pyrkimyksiä ja kannattavansa mahdollisimman lyhyttä, lähinnä kaavan laadinnan kestävästä vuokrasopimuksesta. Vaihtoehto C sai myös tukea. Ostoskeskuksella ei kenenkään mielestä ollut sellaisenaan tulevaisuutta. Kiinteistövirastosta oli paikalla yksi virkamies, ja hän myös tuki esitettyjä näkemyksiä.

Kaikki näytti päättyvän asukkaiden mielestä hyvin. Ostoskeskuksen yrittäjät olivat kokouksessa kerrotun mukaan alun perin esittäneet 25 vuoden maanvuokrasopimusta, jota kiinteistövirasto oli neuvotteluissa pyrkinyt lyhentämään. Vuokra-aika tuntuikin lyhenevän koko ajan asukkaiden ja poliitikkojen yhteydenottojen myötä. Yleisötilaisuuden jälkeen näytti siltä, että todennäköinen olisi 1-3 vuoden sopimus, eli se aika, jonka asemakaavaprosessi veisi. Tätä kirjoittaessa ei asia vielä ole ollut kiinteistölautakunnassa, joten lopullinen päätös on vielä edessäpäin. Tulevan keskustan ympärillä leijuu myös rahahuolia kaupungin heikentyneen talouden vuoksi, mikä koskettaa erityisesti investointimahdollisuutta julkisiin palveluihin.

Asian kehittyminen on hyvä esimerkki siitä, miten vaikea on arvioida sitä, mikä vaikutus asukasaktiivisuudella todellisuudessa oli. Jälkikäteen on vaikea arvioida sitä, oliko 15 vuoden vuokrasopimus todellinen vaihtoehto vai ei. Kaupunkisuunnitteluviraston tilaisuuden jälkeen Maunula-ryhmässä arveltiin, että mikäli uhka pitkästä sopimuksesta oli todellinen, saattoi kaupunkisuunnitteluviraston tilaisuuden kulku olla tarkoin harkittu: asukkailla esiteltiin ensin vaihtoehdot, joille löytyi kannatusta ja syntyi myönteinen ilmapiiri, tämän jälkeen väläytettiin kiinteistöviraston synnyttämää uhkakuva koko hankkeelle. Jos näin oli, asukkaat toimivat eräänlaisina bulvaaneina virastojen välisen näkemyseron ratkaisemiseksi, sillä ilmeisesti koko kulu- neen kahden vuoden ajan näiden kahden välillä oli vallinnut erimielisyys ostoskeskuksen tulevaisuudesta. Oli kuinka hyvänsä, asukkaat kimpaantuivat, ottivat yhteyden poliittikkoihin, saivat tukea ja asia eteni asukkaiden ja kaupunkisuunnitteluviraston näkemyksen mukaisesti.

Strategiset valinnat, tiedon tuottaminen ja työtavat – ”hyvät ideat voittavat”

Maunula-ryhmä strategisena toimijana

Prosessin ymmärtäminen lienee käsite, jota aluefoorumin vetäjä Hannu Kurki on eniten käyttänyt alueiden kehittämisestä puhuessaan. Tämä ymmärtäminen tapahtuu Kurjen mukaan erityisesti systeemisen tarkastelun avulla. Asuinalue on systeemi, jonka osasysteemejä ovat muun muassa taloyhtiöt ja liikekeskusta. Esimerkiksi liikekeskusta voidaan ymmärtää asiakaskäyntien ja liikennevirtojen sekä yritysten ja kunnan organisaatioiden sijoittumisen kautta. Ymmärtämällä näiden sistemien toimintaa ja keskinäisiä riippuvuussuhteita voidaan Kurjen mukaan parantaa koko asuinalueen vetovoimaisuutta.⁴⁶ Vetovoimaisen asuinalueen saavuttamisen näkökulmasta ostoskeskuksen rappiotila oli keskeinen ongelma, sillä ostoskeskuksella oli heijastusvaikutuksia moneen tekijään kuten alueen imagoon, kiinteistöjen arvoon ja asuntojen hintoihin.⁴⁷

Keskusteluihin osallistuneet asukkaat olivat ostoskeskuksen radikaalista uudistamistarpeesta hyvinkin yksimielisiä, vaikka kaikki eivät tavoitelleet uutta keskusta vetovoimaisuuden vuoksi. Osassa Maunula-ryhmässä ja aluefoorumeilla esitetyistä puheenvuoroista korostettiin keskustan uudistumistarvetta asukkaiden hyvinvointikysymyksenä. Rappiolla oleva ostoskeskus vaikutti näiden näkemysten mukaan hyvinvointiin ainakin kahdella tavalla. Vanhusvaltaisen alueen lähipalvelut olivat

kadonneet yhä kauemmaksi asukkaiden lähiympäristöstä. Toiseksi rappiolla oleva ostoskeskus koettiin pelottavana paikkana, mikä tuli erittäin selvästi esille Maunulan lasten ja nuorten esitellessä tulevaisuusverstaaidensa tuloksia aluefoorumilla huhtikuussa 2001. Hyvinvointikysymyksenä voitaneen pitää myös sitä näkemystä, jonka mukaan keskustan pitäisi paremmin palvella asukkaita kohtaamisen ja sosiaalisen kanssakäymisen paikkana. (kuva 5.12)

Riippumatta siitä, oliko tavoitteena hyvinvoinnin vai vetovoimaisuuden lisääminen, Suursuon ostoskeskuksen täydellinen uudistuminen oli asukkaille strategisesti tärkeää, mikä varmasti selitti vuosia jatkuneen sitkeän kehittämistyön ja yksimielisyyden, joka prosessiin osallistuvien asukkaiden ja heidän taustajärjestöjensä kesken vallitsi. Kun nämä näkemykset lisäksi olivat monella tavalla yhteneviä kaupungin poliitistien ohjelmien kanssa, perustui alkuasetelma asukkaiden ja kaupungin välillä asukkaiden puolelta luottamukseen siitä, että laadittavan kehittämissuunnitelman ja asukkaiden tavoitteiden välillä ei vallitsisi ristiriitaa. Asukkaiden toiminta lähti tästä luottamuksesta.

Luottamusta viralliseen valmisteluun kuvasti ajatus siitä, että hyvät ideat voittaisivat, mikä siivitti Maunula-ryhmän toimintaa ensimmäisen vuoden ajan. Maunula-ryhmä otti vapaaehtoisien ideageneraattorin roolin ja oli motivoitunut tuottamaan hyviä ajatuksia tulevan kehittämissuunnitelman aineksiksi. Ryhmä halusi tuoda esille tulevan keskustan ”elämällisen puolen” ja toimia ”aluelähtöisesti, nopeasti ja vikkelästi.” Ryhmä piti valttinaan sitä, että se saattoi piirtää ja kirjoittaa vapaasti ilman sidonnaisuuksia.

Ryhmässä oli hieman erilaisia näkemyksiä siitä, pitäisikö saada syntymään hyvä liikeidea vai tietty visio fyysisestä ympäristöstä. Molempia valmisteltiin, kuten aiemmin olen kuvannut. Aineistoa tuottivat toisaalta ”luovat propellihatut” ja toisaalta ”kalkkyliporukka” puheenjohtajan käyttämiä termejä lainatakseeni. Luovat propellihatut olivat arkkitehteja, jotka hakivat uuden keskustan visuaalista ilmettä, kalkkyliporukka puolestaan selvitti hankkeen taloudellisia mahdollisuuksia lähinnä laskennallisoin keinoin.

Suuri yksimielisyys vallitsi myös siitä, että toiminnan avoimuus oli tärkein sitä ohjaava periaate – ehkä se olikin Maunula-ryhmän kaltaisen ”vallattoman” joukon ainoa todellinen ase. Tämä nosti tiedottamisen ja median hallinnan keskeiseen asemaan. Nettisivujen aktiivinen hyödyntäminen tuki tätä periaatetta oivallisesti. Avoimuus palveli Maunulan sisäistä kommunikointia aktivistien ja muiden asukkaiden välillä, mutta sillä pyrittiin myös edistämään vuorovaikutusta Maunulan ulkopuolisten tahojen kanssa. Netin kautta hyvien ideoiden levittäminen onnistui tehokkaasti laajalle joukolle.

Kuva 5.12. Asukkaiden kaksi erilaista näkökulmaa Suursuon ostoskeskukseen. Molemmat näkökulmat johtavat samaan lopputulokseen: ostoskeskuksen kehittäminen on Maunulalle strategisesti tärkeä hanke.

Maunula-ryhmän avoimuus tarkoitti käytännössä sitä, että:

- ostoskeskuksen prosessin etenemisestä tiedotettiin mahdollisimman laajalle joukolle,
- prosessin eri osapuolet ja heidän sidoksensa hankkeeseen selvitettiin ja kerrottiin avoimesti,
- olemassa oleva tausta-aineisto oli kaikkien saatavilla,
- valmisteilla olevista suunnitelmista kerrottiin avoimesti,
- eri osapuolia koottiin saman pöydän ympärille keskustelemaan tavoitteistaan avoimesti (aluefoorumit, sidosryhmäkokoukset).

Avoimuuden periaatetta oli melko helppo noudattaa omassa piirissä, mutta siitä aiheutui selviä ongelmia suhteessa kaupungin yhteistyöryhmään. Asukasedustajan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä korostavat puheenvuorot eivät valmistelevassa työryhmässä aina saaneet ymmärtämystä osakseen. Ulkopuolisena on erittäin vaikea arvioida, miten työryhmän ilmapiiri kehittyi. Avoimuuden korostaminen voitiin kokea myös uhkauseksi. Uhkaavuus tuli esille ainakin silloin, kun asukasedustaja kertoi Maunula-ryhmässä ilmoittaneensa työryhmälle nostavansa ”helvetinmoisen metelin”, jos Suursuon tilanteesta paljastuisi jälkeensä jotakin, mistä alussa ei ole kerrottu. Avoimuuden vaatimusta saatettiin yhteistyöryhmässä tämän perusteella pitää myös tarkkailuna ja suurennuslasin alla olemisena, mikä Maunula-ryhmässä tiedotettiin. Ongelmista huolimatta asukkaat pyrkivät pitämään kiinni periaatteestaan ja nettiä käytettiin tässä määrätietoisesti hyväksi.

Vähitellen ensimmäisen toimintavuoden aikana Maunula-ryhmän luottamus kaupungin valmisteluun alkoi rakoilla. Tilanne kulminoitui lokakuun 2001 aluefoorumilla, jossa kaupungin passiivisuus kehittämissuunnitelman suhteen korostui. Tilaisuudessa asukkaat esittelivät omia ehdotuksiaan ja Elanto omia suunnitelmiaan kaupungin ottamatta kantaa asiaan.

Aluefoorumin keskustelu ja sen jälkeiset kommentit julkisuudessa, erityisesti seuraavan aamun radiohaastattelut, osoittivat taktisen virheen Maunula-ryhmän omassa toiminnassa. Se, että ryhmä ei ollut kutsunut ostoskeskuksen edustajia foorumille, oli vastoin ryhmän omia toimintaperiaatteita. Vaikka on todennäköistä, että esimerkiksi ostoskeskuksen hallituksen puheenjohtaja ei kutsua olisi noudattanut, olisi sitä avoimuuden nimissä kuitenkin pitänyt yrittää. On inhimillisesti ymmärrettävää, että asukastoimijoiden oli vaikea lähestyä ostaria, jota yhteen ääneen oli moitittu. Syynä oli se, että asukkaat eivät kerta kaikkiaan pitäneet mahdollisena, että ostari voisi sen hetkisten omistajien ja liiketoimintojen avulla riittävästi parantua. Ostoskeskuksen suurimmilla yrittäjillä oli tämän vuoksi perustelunsa syyttää asukkaita hyökkäävästä asenteesta.

Asukkaiden kärkevyys ja hyökkäävyys ostaria kohtaan oli moitittavaa myös yhteistyöryhmän ja kaupungin virkamiesten mielestä, mikä tuli esille joissakin huomautuksissa. Ostoskeskuksen purkamishalua pidettiin asukkaiden päähänpinttymänä ja esille nostettiin siitä syntynyt konfliktitilanne asukkaiden ja ostoskeskuksen välillä. Asukkaat puolestaan joutuivat toteamaan, että purkamisvaihtoehto oli välillä unohtua yhteistyöryhmän valmisteluaineistosta.

Kommunikoinnin olemattomuus asukasryhmien ja ostoskeskuksen välillä oli heikkous, joka Maunula-ryhmässä lokakuun aluefoorumin jälkeen havaittiin, ja johon myös tartuttiin. Yhteyksiä ryhdyttiin solmimaan, ei suurimpiin osakkaisiin, vaan pienempiin. Myös nämä olivat lähtökohtaisesti olleet epäileviä asukkaiden toimien suhteen, sillä koko alkuperäinen ajatus lyhyestä kolmen vuoden vuokrasopimuksesta, jota asukkaatkin olivat toivoneet, oli yrittäjien kannalta huono. Tiiviimpi yhteys ostarin pieniin osakkaisiin toi esille kiinteistöyhtiön sisäiset ristiriidat. Pääomistajien halu kehittää kiinteistöä, jonka kuntoarviossa oli todettu olevan elinkaarensa päässä, ei joidenkin osakkaiden näkökulmasta vaikuttanut kovin kauaskantoiselta ja viisaalta, vaikka olutravintolan toiminta olisikin ollut liiketaloudellisesti tuottoisaa. Avoimuuden periaatetta noudattaen asukkaat kokosivat näitä näkökulmia julkisuuteen vietäväksi. Äänenpainot yhteistyöryhmässä asukasedustajan ja muiden jäsenten välillä kovenivat, kun asukkaat toivat esille näitä taustoja.

Asukkaiden taktiikka muuttui vuodessa selvästi. Hyvät ideat eivät tuntuneet riittävän, vaan tarvittiin kovempia argumentteja, eli viittauksia kaupungin talouteen.

Oliko kaupungilla varaa olla parantamatta omaisuutensa tuottoa yhden olutravintolan liiketoiminnan vuoksi? Taktiikan muutos taloudellisten argumenttien suuntaan johti myös siihen, että maunulalaiset käänsivät oman roolinsa asukkuudesta omistajuuteen. Joistakin virkamieskommenteista oli tullut esille vähättelevä asenne asukkaan statukseen. Niinpä maunulalaiset ilmaisivat olevansa myös merkittävä omistajataho. Omistajuutensa asukkaat toivat esille kokoamalla 24 asunto-osakeyhtiötä verkostoksi, joka myös ryhtyi ottamaan kantaa. Verkosto muun muassa lähetti sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselle kirjeen, jossa monenlaisella tutkimustiedolla perustellen vastustettiin ostoskeskuksen ravintolan laajentumista ja avattavan pizzerian anniskelu-oikeuksien myöntämistä.

On vaikea arvioida, vaikuttivatko kovemmat argumentit vai varsinaisen asemakaavaprosessin lähestyminen siihen, että yhteistyö erityisesti kaupunkisuunnitteluviraston kanssa alkoi sujua paremmin keväällä 2002. Jos lokakuun aluefoorumi oli luottamuksen pohjanoteeraus, niin päinvastainen huipentuma koettiin puolen vuoden päästä huhtikuun foorumilla. Vaikka konsulttityöt tämän jälkeen olivat asukkaille pettymys, sujui kaupunkisuunnitteluviraston ja asukkaiden yhteistyö lähes ongelmitta koko seuraavan vuoden.

Tietoa, tunnetta ja suunnitelmia kotisivuilla – ostarifoorumi työvälineenä

Maunulan omat kotisivut olivat alueen asukastoimijoille tärkeä väline ja ostarifoorumi oli osa tätä kokonaisuutta. Se oli maunulalaisten oma paikka tehdä hankkeesta juuri sen näköinen kuin he itse halusivat. Ostarifoorumilla keskityttiin Suursuon ostoskeskuksen ja Maunulan uuden keskustan kehittämiseen ja se oli Maunula-ryhmän toiminnan merkittävin ikkuna niin paikallisesti kuin suhteessa alueen ulkopuolisiin toimijoihin.⁴⁸ Tämän vuoksi ostarifoorumin sisällöstä käytiin jatkuvaa keskustelua ryhmässä. Maunulan avainhenkilöiden näkökulmasta ostarisivujen kehittäminen palveli ennen kaikkea alueellista kehitystyötä, kun taas Teknillisen korkeakoulun näkökulmasta sivuilta haettiin uusia käytäntöjä vuorovaikutteiseen suunnitteluun kansalaisten ja hallinnon välille. Sivujen kytkeytyminen ostoskeskuksen kehittämisprosessiin on eri tavoin ollut esillä jo edellä. Kokoan kuitenkin vielä joitakin pääkohtia ja kerron hieman tarkemmin ostarifoorumin sisällöstä.

Maunulan ostarisivujen sisällöllinen kehitys tutkimuskauden aikana voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa rakenne oli kuin avoin kertomus, johon lisättiin uusia lukuja tarpeen tullen entisten sekaan. Sivut saivat alkunsa heti asukasjärjestöjen kaupunginhallitukselle lähettämän kirjeen jälkeen toukokuussa 2000. Maunulan kotisivujen avausnäkymän ilmestyi 11.5.2000 otsikko ”Suursuon liikekeskustan kehittäminen”. Otsikon alta löytyivät asukkaiden lähettämä kirje

kokonaisuudessaan ja linkki kaupunginvaltuuston vuonna 1997 hyväksymään Helsingin yhteisstrategiaan, jonka avaintavoitteita Maunulan kannalta olivat muun muassa ”lähiöiden ja muiden asuinalueiden vetovoimaisuuden parantaminen”, ”hallintokuntien alueellinen yhteistyö ja kumppanuus asukkaiden ja elinkeinoelämän kanssa” sekä ”sähköisten vuorovaikutuskanavien kehittäminen”. Jo alusta asti maunulalaiset näin ankkuroivat toimintansa suoraan kaupungin poliittisiin linjauksiin. Maunulalaiset halusivat viestittää olevansa mukana kehittämässä kaupunkia yhteisten päämäärien mukaisesti, ja tähän internetiä käytettiin alusta alkaen.

Kiinteistölautakunnan elokuisen päätöksen jälkeen Maunulan kotisivujen yleiselle keskustelupalstalle ilmestyi myös ensimmäisiä mielipiteitä ostarista. Lokakuussa keskustelu oli niin vilkasta, että ostarikeskustelulle avattiin oma sivu. Ensimmäinen viesti uudelle keskustelusivulle tuli 11.10.2000. Tämän jälkeen kahden vuoden aikana ostarikeskustelussa esitettiin 111 mielipidettä. Yhteenvedo keskustelusta on jäljempänä.

Syksyllä 2001, lokakuun aluefoorumin jälkeen, ostarisivuille vietiin myös asukas-suunnittelijoiden laatimat ehdotukset Suursuon alueesta. Sivuilla käyntiä ja suunnitelmien kommentointia hankaloitti tuohon aikaan sivujen hajanaisuus, mikä heijastui myös esimerkiksi keskustelupalstan kävijämääriin ja suunnitelmista saatuu melko niukkaan palautteeseen. Puolessatoista vuodessa ostarifoorumille oli kertynyt yli sata sivua aineistoa, mikä sinänsä ei olisi mahdoton määrä hallita tai löytää, mutta kun kasvu oli tapahtunut spontaanisti aina uuden tarpeen ilmaantuessa, heikkenivät sekä käytettävyys että ylläpidon hallittavuus jossakin vaiheessa. Tällä tarpeen mukaisella laajenemisella oli kuitenkin vältetty keinotekoiset, keskeneräiset ja teko-hengitetyt sivut, joista [www-maailmassa](http://www.maailmassa) on paljon esimerkkejä.

Sivujen hajanaisuus johtui myös kehittämisprosessin hahmottomuudesta asukkaiden suuntaan. Virkamiesjohtoinen yhteistyöryhmä oli saanut toimeksiannokseen Suursuon ostoskeskuksen kehittämissuunnitelman valmistelun, johon asukkaat olivat itse päättäneet osallistua. Hankkeella oli monta nimeä, ”uusi keskusta”, ”Maunulan keskusta”, ”Suursuon liikekeskusta”, ”kehittämissuunnitelma”, mikä näkyi nettifoorumilla kertoen myös siitä, miten vaikeaa käynnissä olevan prosessin ymmärtäminen sen kuluessa on.

Ostarifoorumin toinen kehitysvaihe alkoi, kun Maunula-ryhmän toiminta jälleen vilkastui keväällä 2002. Sivujen uudelleen kokoaminen oli oleellinen osa aktivoitumista. Nettimaunula-projektin avulla tehtävään voitiin palkata arkkitehtiopiskelija ja uusittujen sivujen oli määrä olla valmiina maaliskuun lopulla 2002, kun kaupunkisuunnitteluviraston konsultit aloittivat työnsä Suursuon ostoskeskuksen suunnittelun parissa.

Uudelleenmuokkaukseen liittyi asukassuunnittelijoiden kesken käytyä vilkasta keskustelua ja ideointia netin mahdollisuudesta tukea ostoskeskuksen kaltaista kehittämisprosessia. Ideoita sivuille haettiin peliteoriasta, verkostanalyysistä ja paikkatietoajattelusta. Vaikka kovin merkittäviä hienouksia ei saatu toteutetuksi, jäi monta hyvää ajatusta muhimaan. Lopputulos oli kuitenkin rakenteellisesti selkeämpi ja visuaalisesti kauniimpi kokonaisuus kuin edellinen sivusto. Uuden ostarifoorumin viisi sisältöaluetta olivat Visio, Analyysi, Prosessi, Keskustelu ja Suunnittelu. Näiden otsakkeiden alle jäsennettiin kaikki aiheeseen liittyvä vanha ja uusi aineisto (taulukko 5.2 ja kuva 5.13)

Visio: Visio-sivuilla kuvattiin Maunulan asukasjärjestöjen luoma tulevaisuudenkuva Maunulasta vuonna 2012. Visiossa painottuivat paikallisen tietoyhteiskunnan kehittäminen, sijainti liikenteellisesti hyvässä paikassa, vetovoimainen keskusta, viihtyisiä ja turvallinen asuinalue sekä rikas luonto ja korkeatasoinen arkkitehtuuriperintö. Sivuille oli myös linkkejä kaupungin keskeisiin strategioihin.

Analyysi: Analyysi-sivut olivat alueen tietopankki, johon kerättiin erilaisia tunnuslukuja, karttoja, mallinnuksia ja valokuvia erityisesti ostoskeskuksen alueelta. Analyysiosiossa olivat muun muassa tulokset ostarin palveluita koskevasta kyselystä, jonka Maunula-ryhmä järjesti tammikuussa 2001 heti ensimmäisen kokouksensa jälkeen asukkaille. Tämä kysely, niin kyselylomake kuin yhteenveto tuloksista, vietiin kotisivuille ja myöhemmin ostarifoorumin analyysiosioon. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 160 maunulalaista. Vastauksista 34% tuli verkon kautta. Tulosten perusteella eniten kysyttyjä palveluita olivat päivittäistavarakauppa, kiosk, pankkipalvelut, posti, kahvila, kirjasto, työväenopisto, kuntosali ja apteekki. Netin kautta vastanneiden palvelutoiveet noudattelivat melko hyvin muiden vastaajien linjoja. Ainoastaan apteekkipalveluita nettivastaajat halusivat muita vähemmän. Analyysiosiossa olleet 3D-mallit ja panoraamat olivat kävijätilastojen perusteella suosittuja.

Prosessi: Prosessi-sivuilla kehitettiin tapaa kuvata käynnissä olevan kehittämishankkeen edistymistä kirjaamalla kaikki eri osapuolien tekemät oleelliset ”siirrot” sitä mukaa kun niitä tehtiin. Osio oli prosessikirjoittamisen työkalu, jossa kaikki tapahtumat vähitellen arkistoituivat pitkäksi tapahtumien ketjuksi. Tätäkin työkalua olisi voinut kehittää älykkäämmäksi, kytkeä siihen kalenteri ja erilaisia hakumahdollisuuksia, mutta sellaisenaankin se kuitenkin palveli eri osapuolia tiedon haussa ja prosessin hahmottamisessa. Käyttökelpoisuutta osoittaa myös se, että kaupunkisuunnitteluvirasto kehitti omille Maunula-sivuilleen samankaltaisen suunnittelu-päiväkirjan, johon asemakaavaprosessia kirjattiin.

Visio	Analyysi	Prosessi	Keskustelu	Suunnittelu
Asukkaiden visio M.n tulevaisuudesta Kaupungin strategiat	Karttoja, tilastoja, 3D-malleja, panoraamakuvia, kyselyitä	Siirtopäiväkirja Työryhmät: tehtävät ja kokoonpano	Avoin keskustelufoorumi ostarin kehittämiseksi	Maunula-ryhmän ja kaupunkisuunnitteluviraston laatimia suunnitelmia keskustasta

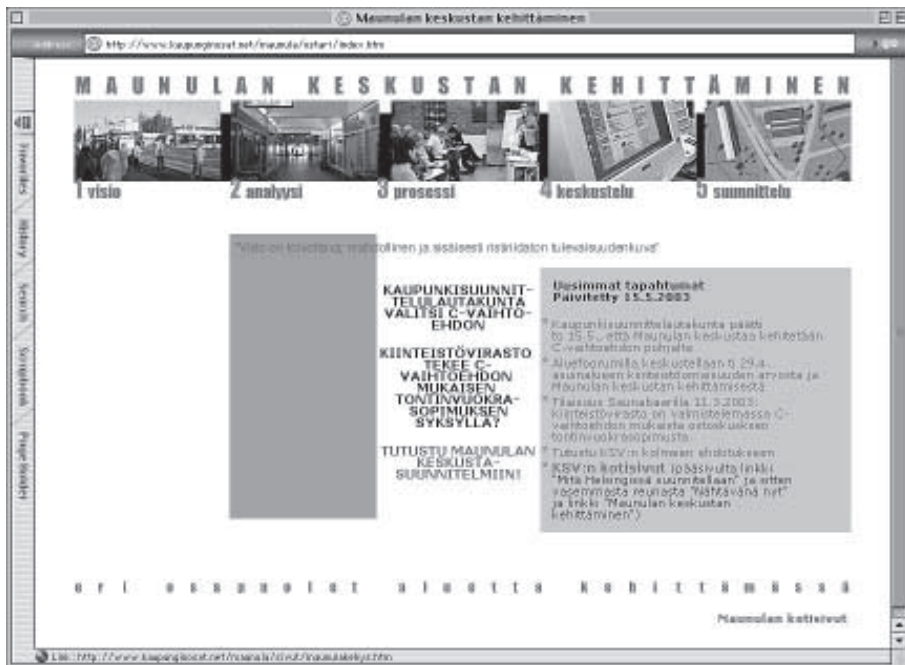
Taulukko 5.2. Ostarifoorumin pääosiot.

Ostarikeskustelun yhteenveto – ”on lakattava ajattelemasta liian pienesti”

Keskustelu ostoskeskuksesta alkoi Maunulan kotisivuilla heti syksyllä 2000 kiinteistölautakunnan päätöksen jälkeen. Keskustelua käytiin aluksi yleisellä keskustelufoorumeilla ja marraskuun 2001 jälkeen erillisenä ostarikeskusteluna. Yhteensä ostarikeskustelun palstoille kertyi kahdessa vuodessa (11.10.2000-30.10.2002) 111 mielipidettä, jotka lyhenneltynä ja numeroituina ovat liitteenä julkaisun lopussa. Puheenvuoron aloituksia oli 63 ja näihin esitettyjä kommentteja kertyi 40 (1-8 kommenttia/puheenvuoro), tämän lisäksi aloittaja vastasi kommentteihin vielä 8 kertaa. Mielipiteistä ainakin kolmannes oli naisten esittämiä (32 mielipidettä) ja kolmannes miesten (33 mielipidettä); joka kolmannesta mielipiteestä ei esittäjän sukupuolta voinut päätellä (36 mielipidettä). Noin puolet viesteistä oli esitetty nimellä (51,8 %). Keskustelijoiden henkilöllisyyttä ei ole voitu tarkistaa, vaan olen esittämissäni luvuissa luottanut siihen, mitä palstalle on kirjoitettu.

Ensimmäisen vuoden aikana nettikeskustelussa keskityttiin pohtimaan ostoskeskuksen palvelutarjontaa ja visioimaan uutta keskusta. Mallikelpoisia palvelukeskuksia nimettiin omasta kokemuspöydästä ja ”kunnon ruokakauppa” mainittiin yleensä ensimmäisten toiveiden joukossa. Vuoden vaihteessa 2001-2002 nimimerkkien käyttö yleistyi, ja keskustelu keskittyi olutravintoloiden mahdolliseen laajentumiseen. Nämä kommentit liittyivät muutossuunnitelmiin, joista ostoskeskuksen hallituksen puheenjohtaja oli kertonut julkisuudessa. Tällainen remontti näytti asukkaiden silmissä lähinnä kehittämisprosessin irvikuvalta ja kirvoitti muutaman napakan kommentin myös keskustelupalstalle (yhteenvedossa mielipiteet 28-32).

Olen taulukkoon 5.3 koonnut yhteenvedon keskustelupalstalla esitetyistä kannanotoista. Ylivoimainen enemmistö keskustelijoista oli sitä mieltä, että vanha ostari pitää purkaa. Tämä ilmaistiin osassa mielipiteitä suoraan, osassa välillisesti joko valitsevien ongelmien kautta (häiriöt, pelko, turvattomuus, imago) tai esittämällä ideoita uuden keskustan kehittämiseen. Vanhaa ostaria puolustavia kannanottoja oli kaksi, joista toinen oli ostoskeskuksen osakkaan esittämä. Lisäksi kaksi keskustelijaa

Kuva 5.13. Ostarifoorumin avaussivu kesäkuussa 2003.

Viesti tai väittämä	Mielipiteiden määrä
Vanha ostari on epäsiisti tai vastenmielinen, aiheuttaa häiriöitä	15
Vanha ostari on pelottava, turvaton	6
Vanha ostari on häpeäpilku, imago-ongelma	7
Vanha ostari pitää purkaa ja tilalle pitää rakentaa uusi keskusta	18
Vanha ostari pitää purkaa ja tilalle pitää rakentaa puistoa tai leikkipaikka	3
Epäily siitä, onko uusi suurempi liikekeskusta entistä parempi	3
Huoli Saunabaarin alueen kehityksestä, jos uusi keskusta rakennetaan	2
Vanha ostari säilytetään ja korjataan	2
Juopot aidataan vanhalle ostarille	1
Esityksiä uuden ostarin palveluista ja liikeideasta	23
Muistutus kauneuden, arkkitehtuurin merkityksestä	6
Kommentteja Maunula-ryhmän suunnitelmista	13
Uuteen keskukseen ei saa tulla kaljakuppiloita	7
Ehdotuksia vanhusten, lasten tai nuorten näkökulmasta	17
Keskustan suunnittelussa tulee huomioida kulkemisen esteettömyys	7
Huoli liikenneturvallisuudesta keskusta-alueella	8
Huoli pysäköintitilojen riittäväyydestä tulevaisuudessa	3
Taloudellinen näkökulma ostoskeskuksen kehittämiseen (korjaamisen kannattamattomuus, tontinvuokra)	3
Tytytmättömyys poliittiseen tai virkamieskäsittelyyn	8

Taulukko 5.3. Yhteenvedo ostarifoorumin keskustelupalstalla esitetyistä kannanotoista.

nosti esille huolen Saunabaarin alueen tulevaisuudesta, jos uusi keskusta rakennetaan. Muutamat vanhan ostarin palveluista haluttiin säilyttää, tärkeimpänä näistä apteekki.

Edellisten lisäksi nostan esille vielä muutaman muun teeman tai havainnon ostarifoorumin keskustelupalstasta:

- Boikottikeskustelu: Erään asukasaktivistin aloitteesta keskusteltiin siitä, pitäisikö tiettyä päivittäistavaramyymälää ryhtyä boikotoimaan. Tämä oli asukkaiden silmätikkuna sen vuoksi, että myymälän liiketilan omisti kiinteistösijoitusyhtiö, jonka tekemää pitkää vuokrasopimusta kyseisen kaupan kanssa asukkaat pitivät yhtenä keskeisenä syynä kiinteistöyhtiön hallituksen nihkeään käyttäytymiseen ostoskeskuksen kehittämisessä.
- Peliteoriakeskustelu: Keskustelupalstalla esitettiin peliteoreettinen asetelma, jossa ostoskeskuksen 303 neliömetrin (keskiolutravintola) omistajuus asetettiin Maunulan asuinkiinteistöjen 250 000 neliömetrin omaisuusmassan omistajuuden kanssa vastakkain, ja kysyttiin, kumpaa osapuolta kaupunki tukee.
- Keskustelu työttömyydestä, syrjäytymisestä ja yhteiskunnasta: Miksi ihmiset olettavat, että syrjäytyneet eivät haluaisi uusia tiloja? Jokaisen ihminen todettiin tässä mielipiteessä pitävän kauniista, eikä suurin osa työttömistä kirjoittajan mielestä notku ostarilla. Mielipide innosti muutamaan muuhunkin mielipiteeseen työttömyydestä ja syrjäytymisestä.
- Ostoskeskuksen edustaja kävi pitkän keskustelun asukkaiden kanssa siitä, vähentävätkö kiinteistöyhtiön tekemät parannusehdotukset rauhattomuutta ja häiriötä alueella.
- Palstalla yksi asukas esitti oman suunnitelmansa keskustasta (piirros netissä).
- Palstalla ei esitetty yhtään henkilökohtaista herjausta tai hävyttömyyksiä.
- Palstalla esitettiin kaksi mielipidettä, jotka eivät liittyneet keskustan kehittämiseen, vaan Metsälän asuntola-hankkeeseen ja Maunulan TV-kanaviin.

Nettikeskustelun edetessä ilmeni, että ympäristön turvallisuus oli teema, joka asukkaiden puheessa nousi eri tavoin jatkuvasti esille. Tämä korostui ostarikeskustelussa erityisesti liikekeskuksen ympärillä pyörivien humalaisten ja narkomaanien vuoksi: ”Se (ostoskeskus) imaisee suojiinsa onnettomat, yksinäiset, vähävaraiset. Se oksentaa ulos epämääräisesti pyörivän lihakasan, jossa heiluu käsiä, jalkoja, puukkoja”, kirjoitettiin keskustelupalstalla elokuussa 2002 (mielipide 58). Turvallisuusteemaan tartuttiin Maunula-ryhmässä ja Nettimaunula-projektissa, jotka järjestivät Maunulassa turvallisuuskyselyn ja kehittivät kaupunkisuunnitteluviraston tuella interaktiivista turvakarttaa alueen analysointiin.

Ostoskeskuksesta käydyn keskustelun taustalla oli arviolta 60-70 henkilöä. Epävar-

muus lukumäärästä johtuu nimimerkeistä – eri nimimerkit on luvussa laskettu eri henkilöiksi. Mielenpisteistä voi päätellä valtaosan kirjoittajista olleen asukkaita. Virkamiehistä vain nuorisotalon johtaja ja ostoskeskuksen puolesta yksi osakas osallistui keskusteluun. Joitakin asukkaita ihmetytti se, että kaupungin edustajat, esimerkiksi sosiaalitoimen edustajat, eivät esittäneet kantojaan. ”Ei se, että ollaan hiljaa, tee heistä (kaupungin instanssit) puolueettomia, vaan välinpitämättömiä”, todettiin nettikeskustelussa (mielipide 54).

Keskustelu ostoskeskuksesta oli kaikkein vilkkainta heti lokakuussa 2000, eli silloin, kun asukkaat kokivat kehittämissuunnitelman valmistelun alkaneen lautakunnan päätöksen jälkeen. Keväällä 2001 mielipiteitä esitettiin harvakseltaan, mutta syksyllä lokakuun aluefoorumin aikoihin keskustelu vilkastui. Vuoden 2002 aikana keskustelupalstalle tuli lähes 70 mielipidettä, aktiivisin jakso ajoittui huhtikuun ja lokakuun aluefoorumien välille, jolloin myös konsulttityöt valmistuivat. Tämän jälkeen keskustelu Maunulan foorumilla loppui lähes kokonaan. Asukkaat innostuivat uudelleen vasta siinä vaiheessa, kun kaupunkisuunnitteluviraston suunnitelmat selvästi etenivät keväällä 2003. Tuolloin suunnittelukeskustelua ei kuitenkaan käyty Maunulan sivuilla, vaan se ohjautui kaupunkisuunnitteluvirastoon annettuna palautteena laadituista vaihtoehtoista.

Loistoehtotuksia, mutta rakennusperintöön sopimattomia

Ostarifoorumin suunnitteluosion taustalla oli Maunula-ryhmän suurin yksittäinen työpanos eli suunnittelutalkoot, joissa paikalliset arkkitehdit laativat ideasuunnitelmia uudesta keskustasta. Työn tavoitteena oli osoittaa Suursuon keskusta-alueen tarjoamat mahdollisuudet suhteessa nykyiseen ostoskeskukseen ja siten lisätä paineita uuden keskustan tulevaisuuden puolesta. Suunnitelmat esiteltiin sekä aluefoorumilla että netissä. Suunnitteluosiosta löytyi myös koko kaupunkisuunnitteluviraston tuottama aineisto sekä linkit viraston sivulle.

Maunula-ryhmän keskustasuunnitelmilla tavoiteltiin mahdollisimman suurta tehokkuutta, monipuolisia kaupallisia ja julkisia palveluita sekä asukkaiden yhteisiä tiloja ja asuntoja mahdollisuuksien mukaan. Keskustan tilaohjelmasta ja mitoituksista keskusteltiin ryhmässä ja arkkitehtijäsenet laativat omia suunnitelmiaan sen perusteella. Loppujen lopuksi vaihtoehtoja valmistui neljä, joista yksi tuli kokoon-tuneen ryhmän ulkopuolelta jo syksyllä 2000 (kuva 5.14). Yksi neljästä oli minun ehdotukseni.

Kahdessa ehdotuksessa rakennusmassat ulottuivat Pakilantien yli (kuvat 5.15 ja 5.16), minun ehdotuksessani Pakilantien eri puolia yhdisti kevyen liikenteen silta

(kuva 5.17). Neljännessä ehdotuksessa oli kaksi erillistä liike- ja toimistorakennusta tien molemmin puolin (kuva 5.14). Asukkaiden suhtautuminen arkkitehtiryhmän suunnitelmiin oli ristiriitainen. Aluefoorumilla työt saivat myönteisen vastaanoton, mutta netin kautta tuli myös kritiikkiä. Ostarifoorumilla esitettiin yhteensä 13 tehtyihin ehdotuksiin kohdistuvaa kannanottoa, näistä 8 oli myönteistä ja 5 kielteistä. Kommentit oli valtaosin esitetty omalla nimellä. Perusjako näissä kannoissa määräytyi suhteessa rakentamisen tehokkuuteen, rakentamista ei vastustettu, mutta esitettyä volyymiä ja massoitteita joissakin mielipiteissä kyllä:

”Vihdoinkin konkreettisia aloituksia kiitos Maunula- ja Metsälä-seurojen....ei liian massiivinen, mutta jotakin uutta ja riittävän näyttävääkin.”

”Sekä konsultin että maunulalaisten suunnittelijoiden visioita rasittaa liian suuri kerrosala.”

”Minä olen Maunulassa aina arvostanut juuri tyylikästä, persoonallista ja maanläheistä arkkitehtuuria. Pilaako tämä Gigantti lapsuudenmaisemani?”

”Minusta tuo suunnitelma näyttää oikein hyvältä. Loistavaa!”

Sekä ehdotuksissa että keskustelupalstalla oli havaittavissa sukupuolten välinen ero. Miehet olivat useammin tehokkaampien ratkaisujen kannalla kuin naiset, jotka puolestaan korostivat Maunulan 1950-luvun rakennusperintöä ja vaativat keskustasuunnitelmilta sopeutumista siihen. Kaiken kaikkiaan palaute ehdotuksista oli muuhun keskusteluun nähden melko niukkaa. Niin paikallisia kuin myöhemmin konsulttien laatimia suunnitelmiakin vaivasi kansalaisten palautteen perusteella sama ongelma: asukkaat olisivat halunneet enemmän tekstiin nojaavaa selostusta eri vaihtoehtoista, kaaviot ja 3D-mallit eivät avautuneet riittävästi, tai sitten niiden väitettiin ohjanneen liikaa koko suunnittelua. Erityisen hankalana varsinkin konsulttien viitesuunnitelmia piti nuorisotalon väki. Paikallisten suunnittelijoiden niukka esitystapa johtui ennen kaikkea ajankäytöstä, voimavaroista ja ehkä jonkin verran myös motivaatiosta. Talkoilla tehty suunnittelu vei paljon aikaa päivätyöltä, eikä prosessi tuntunut vuosien 2001 ja 2002 aikana kuitenkaan erityisesti etenevän. Suunnittelusivujen aineistoa kuitenkin täydennettiin vähitellen myös selostuksilla.

Maunulan ostarifoorumi palveli asukkaiden ja kaupunkisuunnitteluviraston yhteistyötä koko kehittämisprosessin ajan. Virasto antoi aineistoa asukkaiden käyttöön ja ostarifoorumia käytettiin myös palautekanavana viraston suunnitelmiin. Kaavaprosessin käynnistyessä virasto avasi myös omat Maunula-sivut. Maunulan ja kaupunkisuunnitteluviraston nettisivujen suurin periaatteellinen ero oli niiden tavassa rajata keskustaprojekti: asukkaiden suunnittelusivuilla käsiteltiin keskustakysymystä laajana kokonaisuutena, kaupunkisuunnitteluviraston sivut keskittyivät käynnistyneen asemakaavaprosessin sisältöön ja etenemiseen. Kaavaprosessin ulkopuolelle jäi koko kahden vuoden keskustelu paikallisella foorumilla, eivätkä valmistelijat

myöskään kommentoineet Maunula-ryhmän laatimia suunnitelmia. Yhteistyöryhmässä niistä oli keskusteltu, mutta tämän keskustelun sisältöä ei kirjattu. Nettilofoorumien rinnakkaisuus ja erilaisuus ei kuitenkaan ollut ongelma, sillä tiedonkulku ylläpitäjien välillä toimi, eikä ristiriitatilanteita syntynyt.

Sivuille 223-226 on koottu kaikki tutkimuskauden aikana Suursuon keskustasta tehdyt suunnitelmat. Ensimmäisenä ovat asukkaiden visiot (kuvat 5.14-17), seuraavana konsulttien viitesuunnitelmat (kuva 5.18) ja kolmantena kaupunkisuunnitteluviraston kolme kehittämisvaihtoehtoa (kuvat 5.19-21).

Turvakartta – haave osallistuvasta paikkatietojärjestelmästä

Yksi esimerkki Maunulan kotisivuihin liittyvästä kehitystyöstä oli niin sanottu turvakartta, joka oli karttaliittymään ja asukkaiden kommentteihin perustuva paikkatietojärjestelmä. Paikkatietojärjestelmät (*Geographic Information Systems, GIS*) perustuvat tietokantoihin, joihin voidaan kerätä alueisiin liittyvää tietoa mitä erilaisimmilla tavoilla. GIS:n avulla järjestelmän käyttäjillä on mahdollisuus tehdä valikoivia hakuja tietokantoihin ja niiden avulla manipuloida ja muuttaa tulostettavaa karttaa.⁴⁹

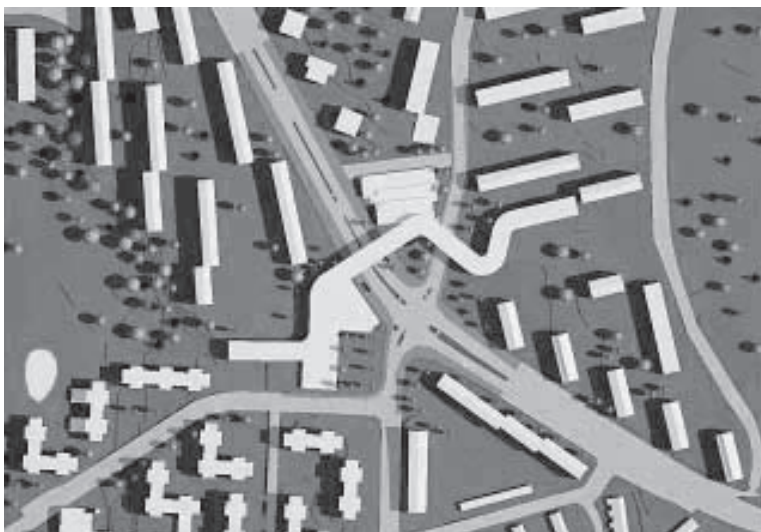
Kuva 5.14. Klaus Luohion ehdotus Suursuolle syksyllä 2000.

*Kuva 5.15. Matti Pöyryn ehdotus
Suursuolle (huhtikuu 2001).*

*Kuva 5.16. Paavo Kaipiaisen ehdotus
Suursuolle (huhtikuu 2001).*

*Kuva 5.17. Aija Staffansin ehdotus
Suursuolle (lokakuu 2001).*

Kuva 5.19.
Kaupunkisuunnittelu-
viraston laatima
vaihtoehto A.
(helmikuu 2003)

Kuva 5.20.
Kaupunkisuunnittelu-
viraston laatima
vaihtoehto B.
(helmikuu 2003)

Kuva 5.21.
Kaupunkisuunnittelu-
viraston laatima
vaihtoehto C.
(helmikuu 2003)

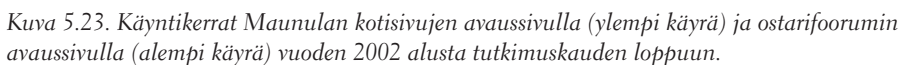
Tavallisesti paikkatietojärjestelmät ovat teknisiä ja raskaita asiantuntijajärjestelmiä. Tietokantoina käytetään esimerkiksi väestöä koskevia tilastotietoja tai kiinteistöihin ja infrastruktuuriin liittyviä teknisiä ja hallintatietoja. Tietokannat liittyvät usein järjestelmiä käyttävien viranomaisten toimialaan. Aivan Kotikatu-projektin ensimmäisistä hetkistä lähtien sen yhtenä tavoitteena oli vallitsevan paikkatietoajattelun laajentaminen niin, että myös asukkaat paikallistuntemuksineen ja –tietoineen voisivat olla mukana rakentamassa oman alueensa tietokantaa.⁵⁰ Tällaisista ”osallistuvista paikkatietojärjestelmistä” (*participative GIS*) voidaan käyttää nimeä kaupunginosa-GIS tai yhteisö-GIS (*neighborhood GIS, community GIS*), jolloin korostuu järjestelmän kohdentuminen tiettyyn kaupunginosaan tai yhteisöön, tai asukas-GIS (*resident-generated GIS*), jolloin taas korostetaan asukkaiden osallistumista tietokannan tuottamiseen.⁵¹

Nettimaunula-projekti mahdollisti kaupunginosa-GIS:n ensiaskeleet ja asetti konkreettiseksi tavoitteeksi kehittää Maunulaan liittyvää interaktiivista karttaliittymää, jota asukkaat pääsisivät konstruoimaan omilla tiedoillaan ja kommentillaan. Helpokäyttöinen kartta voisi olla käyttökelpoinen ainakin suunnittelualueen analyysivaiheessa, ympäristön arviointitarkoituksessa tai esitettävien suunnitelmien kommentoinnissa. Kartan käyttö tapahtuisi internetissä Maunulan kotisivuilla ja liittyisi jollakin tavoin Suursuon ostoskeskuksen kehittämiseen. Turvallisuuskysymyksen noustua yhdeksi keskeiseksi ongelmaksi Maunulassa, suunniteltiin karttaliittymä palvelemaan nimenomaan turvattomuuden tunteen, liikenteen vaarallisuuden sekä paikkojen miellyttävyyden tai epämiellyttävyyden kokemuksen kartoittamiseen alueella. Nettimaunula-projektin resursseilla tällainen kartta avattiin kotisivuilla helmikuussa 2003 nimellä *Minun Maunulani*.

Kesäkuussa 2003 tietokantaan oli rekisteröitynyt tietoja niin paljon, että karttaan liittyvä hakutoiminto voitiin myös avata. Tuloksia voi hakea tietoja syöttäneiden iän ja sukupuolen mukaan. Kokemukset tulostuvat kartalle merkittyinä symboleina käyttäjien antamien tietojen mukaan (kuva 5.22).

Ostarifoorumin kävijämäärät ja hallinnointi

Suursuon keskustan kehittämisen edetessä kävi ilmeiseksi, että Maunulan ostarisivuja seurasivat niin asukkaat kuin ulkopuoliset, ja sivut tuntuivat toimivan hyvin myös ikkunana ulospäin. Kaupungin virkamiehet ja poliitikot osoittivat seuraavansa Maunulan asioita kotisivuilla, mikä tuli esille useammassakin keskustelussa. Varsinkin erilaisten taustatietojen ja kyselytulosten haku sivuilla yleistyi selvästi suunnittelukonsulttien palkkauksen tultua ajankohtaiseksi huhti-toukokuussa 2002.

Tiedot Maunulan kotisivujen ja ostarifoorumin kävijämääristä on kerätty Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton Helkan palvelintilastoista. Helka on seurannut kaikkien Kotikatu-projektiin kuuluvien kaupunginosien kotisivujen käyttöä. Tilastot ovat nähtävillä kaupunginosaverkoston sivulla ja niistä voi kuukausittain eriteltynä seurata jokaisen erillisen sivun kävijämääriä.⁵³ Näistä Helkan tilastoista olen koonnut ostarifoorumia koskevat tiedot kuvaan 5.23 ja taulukkoon 5.3.

Kuvassa 5.23 on esitetty rinnakkain sekä käynnit Maunulan kotisivujen navigointisivulla tammikuusta 2002 tutkimuskauden loppuun huhtikuuhun 2003 että käynnit ostarisivuilla niiden uusimisesta eli maaliskuusta 2002 eteenpäin. Ostarifoorumi oli seuranta-aikana yksi Maunulan kotisivujen käydyimpiä osioita, avaussivun kävijämäärät vaihtelivat kuukausittain 195:sta 517:ään, alin luku on heinäkuulta 2002. Kävijätilastoissa ostarin ohittivat vain Maunulan asuntopörssi ja Nettimaunulan sivu, erityisesti sen laajakaistahanke. Suosittuja olivat myös Maunulan uutissivu ja luontosivut, joista erityisesti lintuihin koskevia tietoja haettiin paljon – aivan tutkimuskauden lopulla huhtikuussa 2003 mustarastaan ja pajulinnun tietoja haettiin useammin kuin ostarifoorumin avaussivua. Päivittäiset käynnit Maunulan kotisivuilla keskittyivät arkipäiville, kävijämäärät notkahtivat joka viikko lauantain ja sunnuntain kohdalla.⁵⁴

Taulukossa 5.3 ovat eriteltyinä kaikki ostarifoorumin eri sivut vuoden ajalta, joulukuusta 2001 marraskuuhun 2002.⁵⁵ Ostarifoorumilla käynnit eivät rajoittuneet avaussivuun, vaan käyntimääristä päätellen sivuilta haettiin paljon erilaista tietoa – kaiken kaikkiaan ostarifoorumin eri sivuja avattiin vuoden aikana noin 20 000 kertaa. Taulukosta näkyy vanhojen ja uusien ostarisivujen ylimenokausi maalis-huhtikuussa 2002. Uusien sivujen pääosiot (Visio, Analyysi, Prosessi, Keskustelu ja Suunnittelu) ovat taulukossa rasteroitu. Näistä suunnittelu eli varsinaiset suunnitelmat ja keskustelu houkuttelivat eniten kävijöitä, joskin keskustelu väheni selvästi vuoden 2002 lopulla. Keskustelusivuja avattiin kahta kautta, sekä sanomasivuilta että ostarifoorumin avaussivulta, minkä vuoksi keskustelusivun kävijämäärät näkyvät taulukossa kahtena lukusarjana. Keskustelusivuilla käytiin kuukausittain 125:stä 389:ään kertaa, pohjanoteeraus oli heinäkuulta 2002.

Ostarifoorumin käyttö lisääntyi ostoskeskusta käsittelevien aluefoorumien aikaan, esimerkiksi huhtikuussa ja lokakuussa 2002 sekä helmikuussa 2003. Myös konsulttien intensiivinen työskentelyaika huhtikuusta kesäkuuhun 2002 näkyy käyntien lisääntymisenä. Suunnitteluosion avaussivulla oli enimmillään yli 200 käyntiä kuukaudessa. Yksittäisiä suunnitelmia käytiin kuukausittain katsomassa 10-69 kertaa, asukassuunnittelijoiden ehdotukset olivat suosituimpia kuin konsulttien viitesuunnitelmat. Seurantajakso ei ulotu kaupunkisuunnitteluviraston viimeisimpien suunnitelmien valmistumiseen (vaihtoehdot A, B ja C). Yksittäinen yllätys sivujen tekijöille oli ostarifoorumin kävijöiden osoittama kiinnostus Maunulan ympäristöstä teh-

tyihin animaatioihin. Näitä käytiin katsomassa koko seurantajakson ajan tasaisen paljon, 50-300 kertaa kuukaudessa.

Nettisivujen käyttökelpoisuus ja merkitys syntyivät Maunulassa niiden suhteesta todelliseen suunnitteluprosessiin ja sen puitteissa saavutettuun vuorovaikutukseen eri osapuolten välillä. Käytännössä yhteys toimintaan syntyy sivujen ylläpidon ja palvelimen sijainnin myötä. Maunulan ostoskeskuksen tapauksessa luontevia paikkoja foorumille olisivat voineet olla esimerkiksi kiinteistöviraston tai kaupunkisuunnitteluviraston sivut. Myös ostoskeskus olisi voinut halutessaan perustaa paikallisen suunnittelufoorumin keskustelemaan tulevaisuudestaan. Maunulassa asukkaat olivat kuitenkin se osapuoli, joka oli päättänyt ottaa ainakin henkisen vetovastuun keskustan kehittämisestä ja käyttää nettifoorumia tämän toiminnan tukena. Sivut rakennettiin tämän vuoksi Teknillisessä korkeakoulussa olleelle projektipalvelimelle.

Ratkaisu johti kuitenkin siihen, että kun kaavaprosessi alkoi, ja suunnitteluaineisto lisääntyi, kaupunkisuunnitteluvirastolla oli tarve rakentaa omat ostarisivunsa. Sitä ennen TKK oli huolehtinut myös sen tuottaman aineiston viennistä nettiin Maunulan kotisivuille. Omien sivujen tarve tuli esille sekä yhteistyöryhmän kokouksissa että huhtikuun aluefoorumilla. Virasto avasi Maunula-sivunsa syksyllä 2002 ja ne linkitettiin Maunulan foorumille. Kaupungin sivujen valmistumisen jälkeen Maunulan ja viraston sivut elivät rinnakkain ja niillä oli oma profiilinsa kuten edellä olen kuvannut.

Maunulan ostarifoorumia hallinnoivat asukkaat yhdessä Teknillisen korkeakoulun kanssa. Käytännön tasolla ostarifoorumin ylläpito tapahtui kolmen henkilön voimin. Maunulassa sivuja ylläpiti Maunula-ryhmän vetäjä, Teknillisessä korkeakoulussa sivuja rakensivat ja ylläpitivät Nettimaunulan projektipäällikkö ja keväällä 2002 myös arkkitehtipiskelija. Oma työpanokseni sivujen kehittämisessä kohdistui sisällölliseen ideointiin. Tärkeimmät tekniset sovellukset toteutettiin alihankintana. Kaiken kaikkiaan ratkaisujen kehittäminen oli TKK:lla teknisesti joustavampaa kuin mitä se kaupungin verkon sisällä todennäköisesti olisi ollut. Kotikatu-projektilla oli aikaisempi kokemus vastaavasta hankkeesta Helsingin kaupungin rakennusviraston kanssa, missä tietyt interaktiiviset toiminnot olivat osoittautuneet hankaliksi toteuttaa.⁵⁶

Sivu	Jou01	Ta02	Hel02	Ma02	Hu02	Tou02	Ke02	Hei02	Elo02	Syy02	Lo02	Mar02	YHT
Ostari/avaussivu/vanha			173	222	116								511
- avaussivu/uusi				22	308	385	331	195	218	213	324	259	2255
Kehittäminen/ostarivisioita	20	25	16	18		10	8	6	6	2	9	10	130
- visio/uusi				7	227	117	90	70	59	80	108	72	830
Ostari/analyysi/uusi				10	228	112	93	62	49	50	115	56	775
- tausta		71	98	74	88	20	20	10	13	10		27	431
Kehittäminen/ostarikysely	25	169	140	115	95	30	108	50	24	9	50	31	846
- osa 1				89	72	62	62	90		82		6	463
- osa 2				35	18	9	17			10	10	21	120
- osa 3				34	16	13	9	8	11	15	11	24	141
- osa 4				31	19	16	10	8	11	9	13	28	145
- yrittäjäkysely					22	11	16	6	7	5	9	6	108
Kehittäminen/Suursuo 3D-kuvat	20	29	26	30	59	61	67	30	37	29	41	27	456
Kehittäminen/animaatioita	155	231	271	312	310	237	53	48	103	151	146	251	2 268
Ostari/tunnusluvut		13	14	19	42	12	30		11	8	13	21	183
Ostari/faktat		31		50	29								110
Ostari/kalvo		12	13	17	43	17	27	16	17	18	18	19	217
Ostari/kuvamateriaali					57	32	20	7	9	7	11	11	154
Ostari/tulokset/vanha	25	29	37	37	21								149
Ostari/kronologia/vanha	29	27	48	47	34								
- prosessi/uusi				11	182	114	84	54	52	70	101	56	724
- siirrot					134	67	71	38	53	58	142	101	664
Ostari/työryhmä		36	71	55	88	22	27		14	22	34	29	398
- työryhmän strategia					47	19	17	9	14	20	16	14	156
- ksv-työryhmä				25	58	30	27	23	22	24	40	18	267
- muistiot					33	8	16	9	9	6	11	12	104
Sanomat/ostarikeskustelu/vanha	101	181	162	218	214	94	75	65	95	93	88	74	1 460
- ostarikeskustelu/uusi				8	175	119	102	60	55	58	92	46	715
Ostari/ideasuunnitelmat/vanha	61	71	57	69	41								
Ostari/suunnitelmat/uusi				11	203	147	178	85	58	61	108	72	923
- ksv:n suunnitelmat							234	71	77	69	51	15	517
- vaihtoehto 1								20	12		7	9	48
- vaihtoehto 2							26	14	9	6	6	6	67
- vaihtoehto 3							16	14	6	8	3	6	53
- vaihtoehto 4							15	16	6	6	4	6	53
- vaihtoehto 5							15	14	8	5	2	6	50
- vaihtoehto 6							17	12		4	1	6	40
- suunnitelma/Aija				69	39	35	12	19	15	27	19	235	
- suunnitelma/Matti				48	37	28	14	15	13	16	18	189	
- suunnitelma/Paavo				52	41	33	19	17	22	17	20	221	
- suunnitelma/Klasu				24	21	43	10	17	19	12	14	160	
- suunnitteluohjelma				27	24	39	21	10	9	23	20	173	
Kehittäminen/Ss:n ideasuunnittelu	13	9				1	1	1	1			1	27
Kehittäminen/Suursuo	43	58	55	54	31	23	14	13	20	18	14	22	365
Kehittäminen/Suursuon I-keskusta	50	63	60	64	42	19	17	13	11	11	13	18	381
Kehittäminen/Suursuon ehdotus	22	18	21	38	20	7	12	10	6	9	14		177
Kehittäminen/kirjoituksia S.suosta	23	37	41	51	19	6	12	5	10		11	13	228
Ostarisivuilla käynnit yhteensä	587	1 110	1 303	1 773	3 311	1 982	2 115	1 228	1 191	1 324	1 731	1 490	19 145
Kaikki Maunulan kotisivuilla käynnit	11155	19108	22284	24285	24354	21927	16228	14644		19565	27363	26491	27236

Taulukko 5.3. Käynnit Maunulan ostarisivuilla 1.12.2001-30.11.2002 Helkan palvelimelta saatujen tilastojen perusteella. Taulukossa näkyvät käynnit sekä vanhoilla että maaliskuussa 2002 uusituilla sivuilla. Ostarifoorumin pääosiot (visio, analyysi, prosessi, keskustelu, suunnittelu) on rasteroitu.

Maunulan malli

Ristiriidaton lähtökohta ja (liian?) aktiiviset asukkaat

Suursuon ostoskeskuksen kehittäminen oli usean eri asiakirjan perusteella kaupungin poliittisen tahdon ja virkamiesvalmistelun mukainen hanke. Kaupunkisuunnitteluviraston kiinteistölautakunnalle antaman lausunnon mukaan ”on ilmeistä, että Maunulan ostoskeskus ei nykymuodossaan vastaa tarkoitustaan.”⁵⁷ Lausunnon mukaan seudun poikittaisliikennettä palvelevan Jokeri-yhteyden kaupunkirakenteellinen merkitys tulisi olemaan suuri, ja sen vaikutukset voitaisiin suunnittelussa ottaa huomioon suuremmassa määrin kuin mitä siihen asti oli ajateltu. Yleiskaavatyön yhteydessä pitäisi tutkia niin täydentävää asuntorakentamista kuin kaupan ja julkisten palveluiden erilaisia sijoitus- ja rakentamisvaihtoehtoja nykyisen ostoskeskuksen sijaan.⁵⁸

Vuonna 2001 Helsingin kaupunginkanslia oli myös julkaissut raportin menestyvä Itä-Helsinki, jossa nostettiin esille vanhojen ostoskeskusten ongelmallisuus. ”Ostoskeskukset tarvitsevat perusteellista arviointia sekä laajamittaista ympäristön, rakennusten ja kaupallisten toimintojen kehittämistä. Viimeistään vuokrasopimusten uusimisen yhteydessä liiketilojen omistajat sidotaan kehitysyhteistyöhön. Jolleivät paikalliset voimat riitä, kaupunki voi puuttua ostoskeskuksen kehittämiseen.”⁵⁹

Ostoskeskuksien kehittämistä oli näitä ennen sivuttu myös kaupunginvaltuuston hyväksymässä segregaaation ehkäisyohjelmassa, lähiöprojektissa, elinkeinopoliittisessa ohjelmassa ja asunto-ohjelmassa. Lisäksi Suursuon ostoskeskuksen kehittämisestä oli tehty valtuustoaloite, ja paikalliset asukasjärjestötkin olivat kirjelmoineet hankkeen puolesta. Voi kenties todeta, että harvasta asiasta ollaan kaupungissa oltu näin yksimielisiä. Tämä yksimielisyys myös nosti asukkaiden odotukset korkealle.

Maunulan ostoskeskuksen kehittämisen takkuaminen kahden ensimmäisen vuoden aikana ei tutkimusaineiston valossa ollutkaan missään vaiheessa ensisijaisesti kiinni asukkaiden ja kaupungin välisestä sisällöllisestä ristiriidasta. Kaupungilla tarkoitantässä edellä mainittuja poliittisia linjauksia ja virkamiesvalmistelua, lukuun ottamatta kiinteistövirastoa, jonka osalta asiaa on vaikea arvioida, sillä kiinteistövirasto ja -lautakunta eivät tutkimusajana ottaneet kantaa siihen, minkälainen kehittämissuunnitelma olisi hyvä. Viraston passiivisuus prosessissa voidaan ehkä tulkita haluksi säilyttää ostoskeskus entisellään.

Ongelmaksi muodostui Maunulan keskustassa tämän tyyppisen kehittämishankkeen vaatima tehtäväjako, osaaminen ja resurssointi. Kiinteistölautakunnan päätök-

sen mukaan kehittämissuunnitelman valmistelu kuului kaupunkisuunnitteluvirastolle ja kiinteistövirastolle yhteistyössä vuokramiehen ja muiden kaupan edustajien kanssa. Kehittämissuunnitelma oli kuitenkin käsite, joka ei kuulunut valmistelun vakiintuneisiin muotoihin. Kiinteistöviraston tonttiosaston edustaja piti ostoskeskustasia ensisijaisesti vuokrasopimuskysymyksenä ja kaupunkisuunnitteluviraston edustajat korostivat heti prosessin alussa laativansa ainoastaan toteutuskelpoisia kaavoja. Kaupan edustajat puolestaan suunnitteluttivat omien intressiensä mukaisia esityksiä. Kenellekään ei näyttänyt kuuluvan kehityshankkeen sisällön määrittely, tehtävän vaatima koordinointi, saati tavoitteellisempi johtaminen.

Ensimmäisen kahden vuoden aikana valmistelua vaivasikin johdon ja johtamiseen kuuluvan tahtomisen puute. Valmistelukoneisto ei antamiensa lausuntojen perusteella ollut haluton laajamittaisempaan kehittämiseen, mutta käytännössä se kuitenkin näytti voimattomalta toteuttamaan tavoitteita, jotka oli poliittisesti asetettu. Valmisteluun nimetty yhteistyöryhmä ei pystynyt tuottamaan sellaista kehittämissuunnitelmaa, josta asukkaat haaveilivat ja joka olisi jollakin luovalla tavalla konkretisoinut poliittisesti hyväksytyjä strategisia linjauksia.

Kaupunkisuunnitteluviraston ja kiinteistöviraston yhteistyö oli minimaalista, mikä itse asiassa saattoi olla johtamisongelman taustalla. Johtamisen ja yhteistyön puutetta ei asukastoiminnalla voitu paikata, vaikka asukkaiden koolle kutsumat aluefoorumit ja sidosryhmätapaamiset siihen pyrkivät. Asukkaat myös suunnittelivat aluetta talkoilla, tekivät kyselyitä, kokosivat tausta-aineistoa ja pitivät yllä laajaa nettisivustoa aiheesta. Asukasaktivistien innovatiivisuus näkyikin ennen kaikkea työtavoissa, mutta uudenlaisten ratkaisujen löytäminen oli Maunula-ryhmällekin vaikeaa. Aktiivisuus aiheutti jännitteen kaupungin ja paikallisten toimijoiden välillä, minkä vuoksi yhteistyöryhmän puheenjohtaja soitti ainakin kaksi kertaa asukasedustajille ja moitti liiallisesta aktiivisuudesta ja salassa toimimisesta. Yhteistyöryhmän epäilevä asenne asukkaisiin tuntui katoavan vasta siinä vaiheessa, kun siirryttiin asuma-kaavaprosessiin, eli prosessiin, jonka valmistelu noudatti perinteistä tehtäväjakoa.

Kehittämissuunnitelman valmistelun toinen ongelma oli se, että asukkaiden tiedonrakennusprosessit ja valmistelun tiedonrakennusprosessit etenivät eriaikaisesti. Eriaikaisuudesta johtuen asukastiedon oli vaikea tavoittaa virallinen valmistelu. Asukkaille ostoskeskus oli olemassa joka päivä, ja sen ongelmat ja mahdollisuudet keskusteluttivat jatkuvasti. Kiinteistölautakunnan päätös tarjosi yhden mahdollisuuden tilanteen parantamiseksi ja avasi vilkkaan paikallisen keskustelun. Asukkaat alkoivat toimia heti. Kaupungin valmistelu alkoi sen sijaan hitaasti ja pääsi toden teolla käyntiin puolentoista vuoden kuluttua kaavaprosessin käynnistyessä. Kaupungin ja asukkaiden välinen vuoropuhelu oli sidoksissa kaavaprosessiin, minkä seuraukse-

na asukkaiden käymä vilkas alkukeskustelu jäi sen ulkopuolelle. Virasto teki yhteenvedon vain niistä mielipiteistä, jotka esitettiin sille määrämuotoisesti oikeaan aikaan.

Asukkaiden oma edellä kulkemisen strategia oli osasyynä tähän kohtaamattomuuteen. Keskustakysymystä oli paikallisesti työstetty niin pitkälle, että kaavavalmisteluun ensimmäiset tuotokset olivat pettymys. Asukkaat eivät motivoituneet antamaan palautetta kaupungin vaihtoehtoista ennen kuin jotakin heidän näkökulmastaan uutta oli tarjolla. Asukkaiden prosessi ja viraston prosessi tavoittivat toisensa kahden ja puolen vuoden kuluttua kiinteistölautakunnan päätöksestä, kun vaihtoehdot A, B ja C valmistuivat arvioitaviksi.

Kaupunkisuunnitteluviraston tutkija Timo Vuolanto totesi vaikutusten arviointia käsitelleellä aluefoorumilla syyskuussa 2002, että pettymyskin on yksi ihmisiin kohdistuva vaikutus. Ristiriidattomasta lähtökohdasta kummunneiden odotusten ja osallistumisinnan jälkeen voimattomaksi muuttuva hanke olisi todellakin pettymys kansalaisille. Maunulalaisilla on muistissaan kymmenen vuoden takaa kalkkiviivoilla yllättävällä tavalla kaatunut keskustasuunnitelma, jota oli valmisteltu laajan yhteissuunnitteluprojektin voimin. Tätä kirjoittaessani kaupunkisuunnitteluvirasto on esittämässä kiinteistövirastolle kolmen vuoden maanvuokrasopimusta, minkä aikana asemakaavaprosessi arvioidaan saatavan päätökseen. Uuden keskustan synty olisi sen jälkeen ”enää” toteutusta vaille valmis.

Asukastoiminnan eräänlainen sokea piste kuluneiden lähes kolmen vuoden aikana oli suhde ostoskeskuksen kiinteistöosakeyhtiöön. Vaikka yhteistyön edellytykset olivat lähtökohtaisesti heikot, olisi maunulalaiseen toimintatapaan pitänyt kuulua edes yritys lähestyä yhtiötä. Tulehtuneen tilanteen vuoksi tähän ei kuitenkaan ryhdytty. Lähes yhtä ongelmallinen oli asukastoimijoiden suhde kiinteistövirastoon. Viraston keskeinen rooli prosessissa tiedettiin koko ajan, mutta keskusteluyhteyttä siihen suuntaan ei koskaan syntynyt. Kiinteistövirastolla ei ollut halua tai tarvetta tulla asukkaiden foorumeille, sillä tontinvuokrauksen valmistelu on tavallista virkätöitä ilman vuorovaikutuksen vaatimusta. Asukkaiden yhteydenpito jää tällöin epävirallisten puhelinsoittojen ja poliittisen kansalaisvaikuttamisen varaan, mihin ostoskeskusprosessin viime vaiheessa turvauduttiinkin sattumalta viikkoa ennen eduskuntavaaleja.

Ongelmista huolimatta keskustan kehittämisprosessi ylitti monin tavoin vuorovaikutuksen normaalikäytännöt. Kaupungin yhteistyöryhmässä oli asukkaiden edustaja, ja hänen kauttaan tieto kulki molempiin suuntiin. Nettisivuja kehitettiin yhteistyössä kuten edellä olen kuvannut, ja kaupunkisuunnitteluvirasto vei hanketta loppujen lopuksi asukkaiden toiveiden suuntaan. Maunulalaisten tärkeimmät panokset tässä prosessissa olivat asukasosallistumisen mobilisointi, suunnittelutiedon

tuottaminen ja keskustan kehityspotentiaalin osoittaminen sekä ennen kaikkea keskustelun kokoaminen säännöllisesti aluefoorumeille.

Monikerroksinen kommunikointi

Maunulan ostoskeskuksen kehittämisprosessia voi näin jälkikäteen hyvin kuvata sanalla monikerroksinen tai monitasoinen. Työskentelyn kerroksellisuus syntyi edellä kuvattujen ryhmien toisiaan täydentävästä toiminnasta ja niiden välisestä vuorovaikutuksesta. Kerroksellisuus syntyi myös siitä laajasta koko aluetta koskevasta prosessimaisesta ajattelusta, joka Maunulan asukastoiminnalle oli jo vuosien ajan ollut keskeistä. Ostoskeskus oli tässä kokonaisuudessa yksi tärkeä pala, mutta kuitenkin vain yksi monen muun tekijän joukossa.

Maunulan toiminta-mallia on havainnollistettu kuvassa 5.24. Keskustan kehittämistä piti paikallisesti yllä Maunula-ryhmä, jonka voimaparina oli kaksi henkilöä. Toinen heistä oli ryhmän kokoonkutsuja ja samalla myös aluefoorumin vetäjä, toinen oli arkkitehtiryhmän primus motor, joka myös edusti asukkaita kaupungin yhteistyöryhmässä. Tärkeinä taustaorganisaatioina olivat Maunulan asukasjärjestöt, joista molemmista oli kaksi edustajaa ryhmässä. Vuorovaikutuksen tehokkuus mallissa perustui siihen, että joukko avainhenkilöitä oli aktiivisesti mukana vähintään kahdessa eri ryhmässä. Tieto ryhmien välillä kulki näin suoraan ryhmästä toiseen kahden yhteisen jäsenen kautta. Tällaisesta toimintatavasta on hyviä kokemuksia myös verkostoyrityksissä.⁶⁰

Ryhmän toiminnan avainyhteys oli asukasedustajan mahdollisuus olla mukana kaupungin yhteistyöryhmässä. Se loi suoran kanavan virkamiestyöskentelyn ja paikallisen toiminnan välille. Maunula-ryhmällä ja yhteistyöryhmällä oli toinenkin yhteinen jäsen, kaupunkisuunnitteluviraston Maunulassa asuva arkkitehti. Maunulan kannalta oli onnekas sattuma, että ostoskeskuksen kehittämistä valmisti kaupunkisuunnitteluvirastossa alueen asukas. Vaikka valmistelija-arkkitehti jättäytyi pois Maunula-ryhmästä asemakaavaprosessin alkaessa, säilyi yhteys hyvänä.

Lisäarvoa ryhmän toimintaan toi myös yhteys Teknilliseen korkeakouluun ja erityisesti Nettimaunula-projektiin. Sen kautta ryhmä sai tukeen ostarifoorumin toteutuksen, tietoteknisiä resursseja ja muuta asiantuntija-apua eri tilanteissa.

Maunula-ryhmän työskentelytapaa esittää taulukko 5.5, johon olen koonnut kaikki kaupungin yhteistyöryhmän, Maunula-ryhmän, arkkitehtiryhmän ja aluefoorumin kokoontumisajat tutkimuskauden aikana. Taulukosta käy ilmi ryhmien kokoontumisen vuorottaisuus ja osittain strateginenkin suhde toisiinsa. Maunula-ryhmä pyr-

ki kokoontumaan aina ennen yhteistyöryhmää ja valmisteli edustajansa tueksi työryhmässä esille nostettavia näkökulmia. Tarvittaessa valmistelua vielä työstettiin suunnittelijoiden pienemmällä joukolla. Toisaalta asiat vietiin säännöllisesti myös alue- ja nettifoorumeille. Näiden kanavien kautta keskustaa aktiivisesti työstävä joukko haki keskustelu- ja vuorovaikutusyhteyttä alueen muihin asukkaisiin. Ostoskeskusta ja liikekeskustaa käsitteleviä aluefoorumeita tai siihen rinnastettavia yleisötilaisuuksia järjestettiin tutkimuskauden aikana yhteensä kahdeksan. Nämä foorumit vetivät väkeä keskimääräistä enemmän, osanottajamäärä vaihteli 43 ja 130 välillä, kun foorumeiden kävijäkeskiarvo on 34 henkilöä.⁶¹ Nettifoorumin kävijämääriä olen käsitellyt jo edellä.

Nettisivujakin laajemman joukon maunulalaisia tavoitti paikallinen sanomalehti Maunulan Sanomat. Lehti ilmestyi tutkimuskaudella 8 kertaa, joten se ei ollut nopea, saati vuorovaikutteinen kanava, mutta ilmaislehtenä se kuitenkin tavoitti asukkaat hyvin ja oli luettu. Tämän vuoksi Maunula-ryhmä piti tärkeänä, että liikekeskustan suunnittelua uutisoitiin myös paikallislehdessä. Niinpä kaikissa tutkimuskauden aikana ilmestyneissä Maunulan Sanomissa oli jokin ostariin liittyvä artikkeli.

Taulukkoon 5.4 olen eräänlaisena loppuyhteenvetona koonnut kaikki Maunulan tapauksessa kommunikointia ylläpitäneet paikalliset rakenteet. Joukossa ovat niin kasvokkain kokoontuneet ryhmät kuin paikallinen sanomalehti ja nettisivut, jotka kaikki omalla tavallaan tukivat prosessin etenemistä. Näissä rakenteissa myös konkretisoitui maunulalaisten tiedonrakennus suunnitelmina, päätöksinä, kannanottoina, analyysinä, keskusteluina jne.

Tällä monikerroksisen, hyvin organisoituneen verkoston ja median yhdistelmällä Maunula-ryhmän oli mahdollista pitää yhteyttä laajaan asukasjoukkoon. Verkosto oli esimerkki siitä, miten muutaman hengen aktivistiryhmä tavoitti laajan joukon paikallisia ihmisiä, jotka tarpeen vaatiessa mobilisoituivat eri tavoin. Silti näinkin laaja verkosto herättää kysymyksen siitä, ketkä Maunulassa jäivät paikallisen keskustelun ulkopuolelle. Virkamiehet nostivat joissakin yhteyksissä esille ostoskeskuksen olutravintoloiden asiakkaat – mihin maunulalaiset halusivat heidän siirtyvän, miksi heidät piti siivota pois? Oluotravintoloiden käyttäjäkunta ei osallistunut foorumeille tai ainakaan tuonut näkemyksiään esille.

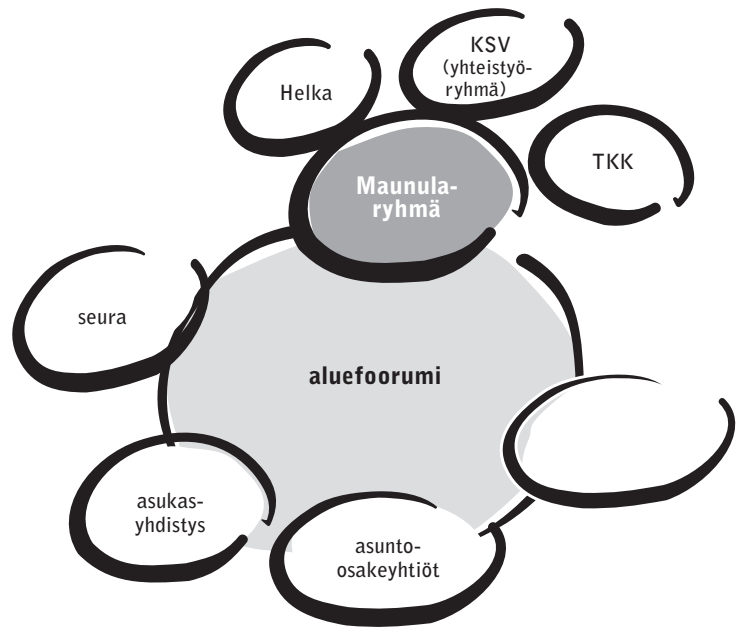
Suursuon olutravintoloiden puolustaminen elinkeinopoliittisilla perusteilla ei maunulalaisten mielestä kuitenkaan ollut yhtään sen eettisempää kuin heidän esittämänsä ostoskeskuksen purkuvaatimus. Syrjäytyneen ryhmän ongelmia hyödyntävä liiketoiminta kaupungin omistamalla tontilla oli heidän mielestään myös kyseenalaista – kenen etua tontinvuokrasopimuksen jatkaminen palveli?

Kommunikointirakenteet	Kuvailu	Yhteys suunnitteluprosessiin	Tavoitettu ryhmä
Aluefoorumi	Kaikille avoin paikallisfoorumi, joka kokoontuu muutaman keran vuodessa keskustelemaan Maunulan kehittämisestä. Aluefoorumin rinnalla järjestetään joka kesä kesäseminaari	Ostoskeskus oli tutkimuskaudella 8 kertaa aluefoorumin aiheena. Lisäksi sitä sivuttiin yhdessä foorumiin verrattavassa kesäseminaarissa.	Ostoskeskusta käsitelleillä foorumeilla kävi 43-130 henkilöä.
Maunula-Seura ry.	Kaupunginosayhdistys, joka on Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton Helkan jäsenyhdistys. Osa paikallisen asukastoiminnan perusrakenteista.	Seura laati yhdessä asukasyhdistyksen kanssa keväällä 2000 kirjeen kaupunginhallitukselle Maunulan keskustan kehittämisen puolesta. Toinen vetoamus aiheesta tehtiin keväällä 2002.	Seuralla on n. 100 jäsentä.
Maunulan Asukasyhdistys ry.	Asukasyhdistys, jonka jäsenet asuvat pääasiassa kaupungin omistaman Maunulan Asunnot OY:n asunnoissa. Asukasliiton jäsen. Osa paikallisen asukastoiminnan perusrakenteista.	Yhdistys laati yhdessä seuran kanssa keväällä 2000 kirjeen kaupungin-hallitukselle Maunulan keskustan kehittämisen puolesta. Toinen vetoamus aiheesta tehtiin keväällä 2002.	Yhdistyksellä on n. 200 jäsentä.
Maunula-ryhmä	Ryhmä syntyi paikallisten asukasjärjestöjen aloitteesta Suursuon kehittämisen tultua ajankohtaiseksi. Maunula-ryhmä koottiin avoimella kutsulla aiheesta kiinnostuneista asukkaista, erityisesti suunnittelu-ammattilaisista.	Ryhmä keskusteli, ideoi uutta paikalliskeskusta ja tuotti aineistoa pääasiassa lehtiin ja nettiin. Ryhmä kokoontui tutkimuskaudella 27 kertaa.	Kokouksissa kävi 5-15 henkilöä. Asukkaiden lisäksi ryhmässä oli ensimmäisen vuoden aikana yksi kaupunki-suunnitteluviraston arkkitehti ja 2-3 ulkopuolista asiantuntijaa TKK:sta (erityisaloina kaupunkisuunnittelu ja internet).
Arkkitehtiryhmä	Maunula-ryhmän ”työvaliokunta”, johon kuului alueella asuvia suunnitteluammattilaisia.	Ryhmä syntyi tarpeesta tuottaa ja tutkia erilaisia liike- ja suunnitteluideoita ostoskeskuksen kehittämisen tueksi. Ryhmä kokoontui 8 kertaa; jäsenet työskentelivät tämän lisäksi itseksin eri vaihtoehtojen tuottamiseksi. Tulokset esiteltiin netissä ja foorumilla.	Konkreettista suunnittelutyötä teki 3-6 henkilöä, suunnittelukokouksissa oli useampi henkilö.
Yhteistyöryhmä (ei paikallinen)	Kaupungin nimeämä yhteistyöryhmä. Ryhmässä olivat kaupunkisuunnitteluviraston, kiinteistöviraston, sosiaaliviraston, keskeisten yrittäjien ja asukkaiden edustajat, yhteensä 10-14 jäsentä.	Ryhmän tehtävänä oli valmistella Maunulan keskusta-alueen kehittämissuunnitelma poliittista päätöksentekoa varten. Ryhmä kokoontui 14 kertaa.	Ryhmässä oli yksi asukas-edustaja.
Kirkko	Maunulan kirkkoon rakennettiin Sitran Kotikirkko-projektin ja Hgin seurakuntayhtymän rahoituksella yhteisöstudio, josta voitiin lähettää ulos sekä suoria että editoituja lähetyksiä.	Kirkko toimi keskeisenä kokoontumispaikkana tärkeimmille aluefoorumeille, kesäseminareille ja tiedotustilaisuuksille. (www.kotikirkko.com)	Kirkossa järjestetyt foorumit ja muut tilaisuudet vetivät tutkimuksen aikana joka kerta 60-200 ihmistä.
Asunto-osakeyhtiö-verkosto	24:n asunto-osakeyhtiön muodostama yhteistyö-verkosto	Verkosto aktivoitui ostarikeskustelun taloudellisten argumenttien vahvistumisen myötä	Verkoston yhtiöissä asuu n. 2500 maunulalaista. Verkoston kiinteistömässä on n. 80 000 m ² ja omaisuuden yhteen laskettu arvo n. 135 milj. euroa.

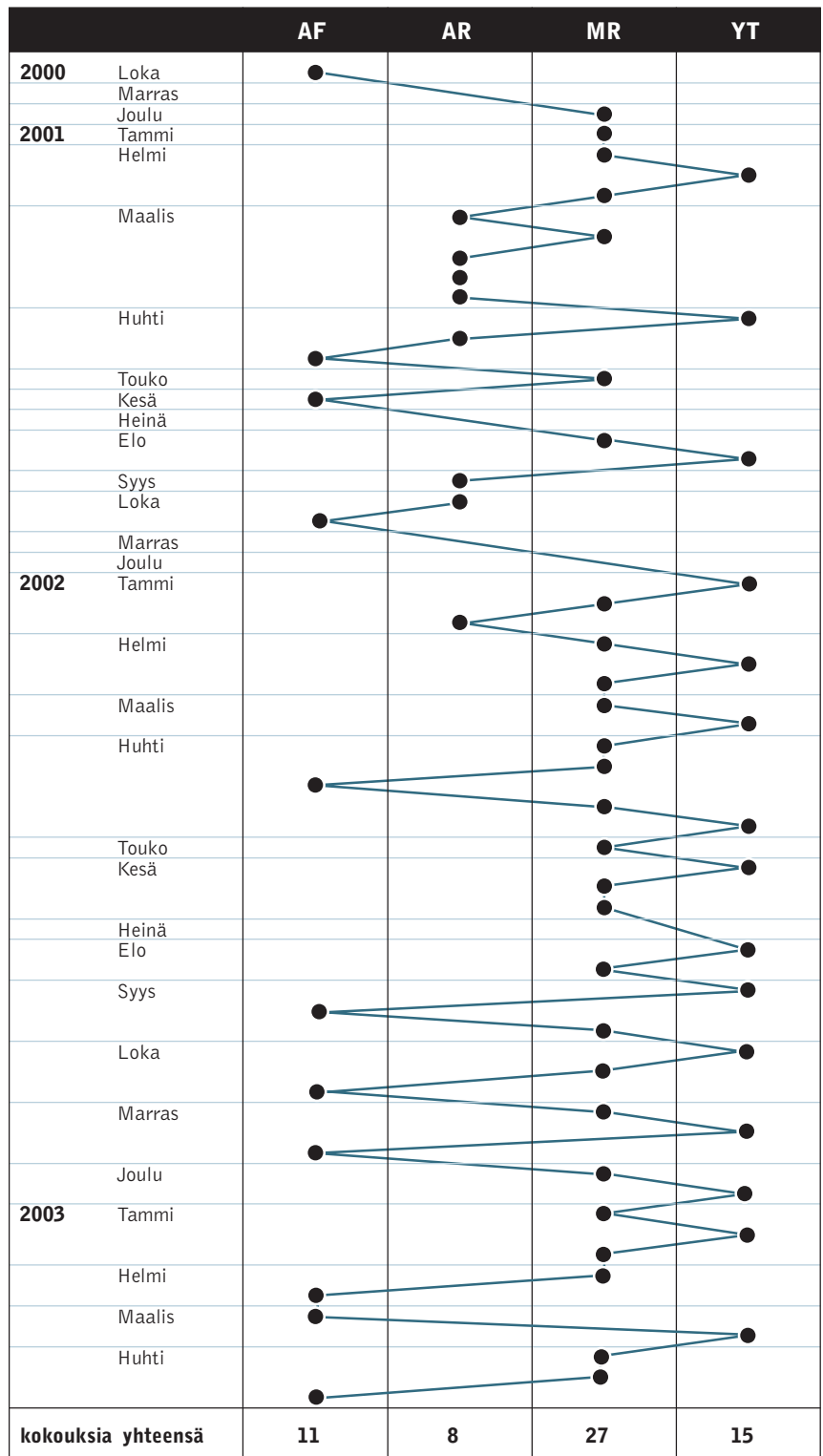
Taulukko 5.4. Maunulan keskustan kehittämisprosessin paikalliset kommunikointirakenteet ja niiden yhteys suunnitteluprosessiin. (jatkuu seuraavalle sivulle)

Kommunikointirakenteet	Kuvailu	Yhteys suunnitteluprosessiin	Tavoitettu ryhmä
Maunulan Sanomat	Maunulan Sanomat on Maunulan Sanomien Tuki ry:n julkaisema paikallislehti, joka ilmestyy 4 kertaa vuodessa.	Tutkimuskaudella lehti ilmestyi 8 kertaa. Ostoskeskusta käsiteltiin joka numerossa. Tämän aineiston lehteen tuotti Maunula-ryhmä.	Levikki on 7000 kpl. Lehti jaetaan Maunulassa joka talouteen ja se tavoittaa asukkaat hyvin.
Mediapaja	Maunulan vanhassa keskustassa sijaitseva asukkaiden tietotupa. Rahoitus tuli aluksi Nettimaunula-projektilta, myöhemmin paikallisilta yhdistyksiltä.	Mediapaja oli osa Maunulan paikallista tietoyhteiskuntastrategiaa, jossa tietotekniikan käyttö pyrittiin saamaan kaikkien ulottuville.	Mediapajan palveluita käytti tutkimuskaudella kuukausittain 400-900 asukasta.
Maunulan kotisivut ja ostarifoorumi	Maunulan kotisivut ovat osoitteessa www.kaupunginosat.net/maunula Ostarifoorumi on näillä sivuilla.	Liikekeskustan kehittämistä varten rakennettiin omat sivut, joilla oli laaja aineisto taustatietoja, prosessin kuvausta, suunnitelmia ja keskustelua. Suunnittelufoorumia ylläpidettiin Maunula-ryhmän ja TKK:n toimesta.	Maunulan kotisivujen avaussivulla käytiin tutkimuskauden aikana 1000-2000 kertaa kuukaudessa. Ostarifoorumin eri sivuilta haettiin tietoja yhteensä 20 000 kertaa seurantavuoden aikana. Ostarin keskustelu -palstalle kertyi yhteensä 111 mielipidettä seurantavuoden aikana.
Maunulan yhteisöverkko	Nettimaunula-projektin tuloksena syntynyt alueellinen yhteisöverkko, joka on netissä osoitteessa www.maunula.net	Yhteisöverkko tarjoaa ennen kaikkea suljettuja kanavia alueen sisäiseen työskentelyyn.	Verkkoon oli marraskuussa 2002 rekisteröitynyt 900 maunulalaista. Avoimen ympäristön käyttäjistä ei ole kävijätilastoja.

Taulukko 5.4. (jatkuu edelliseltä sivulta)

Kuva 5.24. Maunulan vaikuttamisverkosto

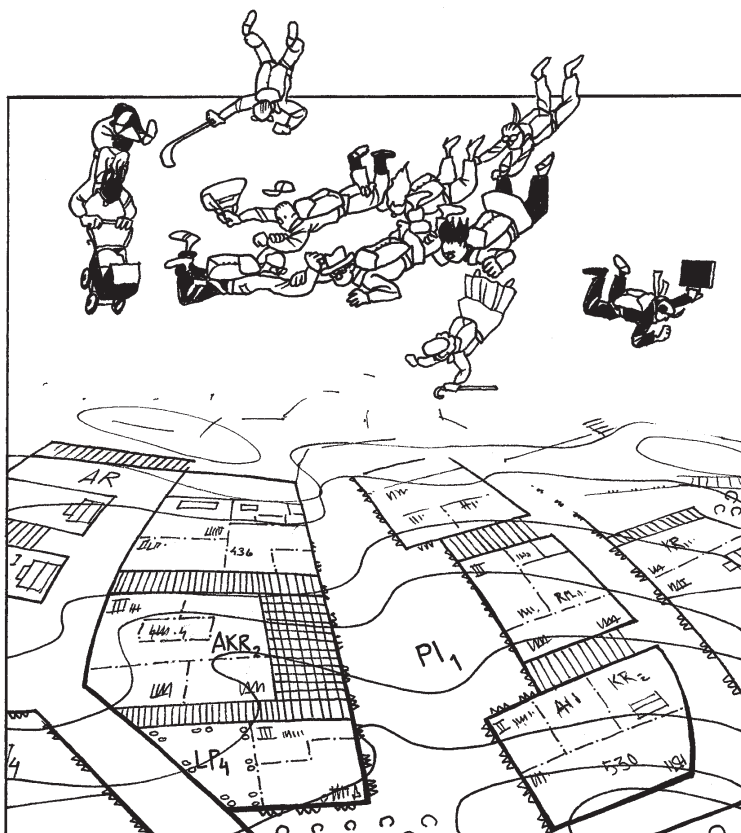
Taulukko 5.5. Suursuon liikekeskustan kehittämi- seen osallistuneiden ryh- mien, aluefoorumin (AF), Maunula-ryhmän (MR), arkkitehtiryhmän (AR) ja kaupungin yhteistyöryh- män (YT), kokoontumiset tutkimuskauden aikana. Aluefoorumeihin on las- kettu mukaan myös yksi kesäseminaari ja kolme muuta yleisötilaisuutta. Arkkitehtikokoontumisissa ovat mukana myös sidos- ryhmätapaamiset.

Viitteet

- 1 Maunula, kaupunki keskuspuiston kainalossa, 1993
- 2 Sama
- 3 Helsinki alueittain 2001
- 4 Helsinki alueittain 2001
- 5 Maunula, kaupunki keskuspuiston kainalossa, 1993, 66
- 6 Poikonen 1998
- 7 Horn 1996
- 8 Niemenmaa 1997
- 9 Kurki, Päivänen ja Virrankoski 2002
- 10 Kurki, Päivänen ja Virrankoski 2002
- 11 www.kaupunginosat.net/maunula ja vuodesta 2002 myös www.maunula.net
- 12 Staffans, Rantanen ja Zielinski 1998, Staffans 1999
- 13 www.oskut.net
- 14 Ks. Helsingin kaupungin internetstrategioista Keskinen ja Paavola 2000, Nettimaunula - projektista Rantanen 2003
- 15 HS syksy 2001: Ikäihmisten matka internetiin alkaa Maunulan mediapajalta
- 16 HS 24.9.2002
- 17 Rantanen 2003
- 18 Maunulan pankkiautomaatti on maunulalaisten esimerkki asukasaktiivisuudesta. Hannu Kurki on esittänyt aiheesta peliteoreettisia tulkintoja, Kurki 1999. Siihen liittyen asukkaat voivat itse netistä seurata, miten ottoautomaatin käyttö kuukausittain kehittyy.
- 19 Luukinen ja Santasalo 1990, 13
- 20 Hankonen 1994, 250
- 21 Luukinen ja Santasalo 1990, 12
- 22 Luukinen ja Santasalo 1990, 13
- 23 Luukinen ja Santasalo 1990, 21
- 24 Kurki 2002, 73 ja Suomela 1999
- 25 Luukinen ja Santasalo 1990, 49-50
- 26 Viittaus maankäyttö- ja rakennuslain kehittämisaluepykäliin, MRL 110-112 §.
- 27 Maunulan asukasjärjestöjen 2.5.2000 päivätty kirje Helsingin kaupunginhallitukselle.
- 28 Kiinteistölautakunnan kokouksen esityslistat ja päätöspöytäkirjat liitteineen 15.8.2000 pidetystä kokouksesta
- 29 Suursuon sopimuksen lyhennys oli oma esitykseni.
- 30 Kiinteistölautakunnan kokouksen esityslistat ja päätöspöytäkirjat liitteineen 15.8.2000 pidetystä kokouksesta
- 31 Sama
- 32 Kokouskutsu 16.3.2001
- 33 Kaupunki käytti tästä ryhmästä nimeä ”koordinoiva työryhmä”.
- 34 Koski ym. 1998
- 35 Luvussa ovat aluefoorumit ja kesäseminaari sekä Maunula-ryhmän ja arkkitehtiryhmän kokoukset.
- 36 Kokousmuistio 27.2.2001
- 37 Käytän tutkimuksessani kaupunkia subjektina, sillä sitä se on niin asukkaiden puheessa kuin juridisena toimijana.
- 38 Toimittaja Outi Pukkilan Ylen aikaisessa 31.11.2001 tekemät haastattelut Elannon Raimo Kantolalle, Suursuon Ostoskeskus Oy:n Vuohelaiselle ja kaupunkisuunnitteluviraston arkkitehti Markku Hietalalle.
- 39 Vuokrasopimus ulottui asukkailla olleen tiedon mukaan vuoteen 2007 eli samaan vuoteen kuin mitä kiinteistölautakunnan esittelijä oli alun perin ehdottanut tontin maanvuokraajaksi.

- 40 Helsinki kaavoittaa ja suunnittelee liikennettä. Kaavoituskatsaus 2002, 21.
- 41 www.kotikirkko.com
- 42 Ohjelman mukaan konsulttien työskentelyn piti tapahtua 11.2.-5.4. Tämän jälkeen oli vielä varattu vajaa kaksi viikkoa aikaa kehittää suunnitelmia edelleen ennekuin ne esitellään asukkaille 16.4.
- 43 Keskitetystä mallissa kaupalliset palvelut olisivat kaikki samassa rakennuskompleksissa, mikä kaupan kannalta olisi suotavaa, hajautetussa mallissa kaupalliset palvelut sijoittuvat Pakilantien molemmille puolille. Lähde: Maunulan keskustan kaupallinen selvitys, Keskustakehitys Oy, 3.6.2002.
- 44 Kokousmuistio 12.2.2002
- 45 www.hel.fi/ksv/projektit/Maunula/suunnittelu (17.5.2003)
- 46 Kurki 1999 ja 2001, Kurki, Päivänen ja Virrankoski 2002
- 47 Kurki 2002
- 48 www.kaupunginosat.net/maunula/ostari
- 49 Burrough ja McDonnell 1998
- 50 Esimerkkejä tällaisesta GIS:n käytöstä osana yhdyskuntien suunnittelua ja osallistumisprosesseja löytyy ulkomailta, esim. Leitner ym. 1998, Talen 1999, Geertman 2002.
- 51 Talen 1999
- 52 <http://www.kaupunginosat.net/maunula/kartta/tulokset.html> (15.6.2003)
- 53 <http://kotikatu1.hut.fi/hesa/tilastot/kavijatilastoja.htm> (seuranta 12.12.2000-30.4.2002)
- 54 Päivittäisiä käyntejä navigointisivulla voi seurata osoitteessa <http://escati.linkopp.net/counter2001/393438.shtml>
- 55 Palvelintiedot joulukuulta 2002 puuttuvat teknisten syiden vuoksi. Seurantavuosi ei sen vuoksi noudata kalenterivuotta.
- 56 Rantanen ja Staffans 1999, <http://www.hkr.hel.fi/viher/?luonnonhoito.html>
- 57 Kiinteistölautakunnan esityslista-aineisto 15.8.2000, asia vp/4, liite nro 11
- 58 sama
- 59 Menestyvä Itä-Helsinki, 2001, 28
- 60 Hyötyläinen 2000, 86
- 61 Tiedot perustuvat Hannu Kurjen keräämään seuranta-aineistoon.

OSA III

6 Voimatoimijoina politiikan ja asiantuntemuksen kentillä

Osallistumisen paradoksi

Tutkimuksessa seurattiin kahta Helsingissä vuosina 2000-2002 käynnissä ollutta erilaista kaupunkisuunnittelutapausta, kaupunkisuunnittelun mittakaavallisia ääripäitä: selkeästi rajautuvan ostoskeskuksen kehittämistä (Maunula) ja koko kaupungin tulevaisuutta visioivan ja ohjaavan yleiskaavan valmistelua (Lauttasaari). Yleiskaava oli maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukainen kaavaprosessi, jossa kansalaisten osallistuminen oli määritelty kaupunginvaltuuston hyväksymässä osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa. Toinen valmisteluprosessi oli nimeltään ”kehittämissuunnitelman laadinta”, jota tehtiin virkamiesjohtoisesti kahden viraston, yrittäjien ja asukkaiden muodostamassa yhteistyöryhmässä. Kehittämissuunnitelmaan ei liittynyt MRL:n mukaista osallistumista, mutta sen rinnalla valmisteltiin asemakaavaa, jonka laadinnassa noudatettiin lain osallistumissäädöksiä.

Tapaustutkimuksissa tarkasteltiin kyseisiä suunnittelutapauksia niihin osallistuvien asukkaiden näkökulmasta. Molemmille tapauksille oli yhteistä asukkaiden vahva omatoimisuus. Tarkoitan omatoimisuudella sitä kansalaistoimintaa, joka tapahtui virallisten osallistumisprosessien ulkopuolella. Tutkimuksissa seurattiin myös määramuotoisten prosessien etenemistä, mutta painopiste oli asukkaiden epävirallisessa toiminnassa, sen muotojen ja merkityksen ymmärtämisessä.

Suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmälle oli tutkimuksen perusteella tärkeää tehdä distinktio ”asukkaan” ja ”asiantuntijan” välillä.¹ Erottelu ei perustunut asianomaisten koulutukseen tai osaamiseen, vaan nimenomaan järjestelmässä kummallekin osapuolelle annettuun rooliin ja siihen liittyvään erilaiseen asemaan valmistelussa. Konkreettisimmin tämä tuli esille osallistumistilaisuuksissa, joissa eläkkeellä olevat kaupunkisuunnitteluviraston päällikkö, kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtaja, rakennushallituksen ja asuntohallituksen pääjohtajat sekä ympäristöministeriön virkamies istuivat yleisössä asukkaina.

Asukkaan roolista esitetyt näkemykset koottiin kategoriaan ”asukasmielipiteet”. Kaupunkisuunnitteluviraston vuorovaikutussihteerit kirjasivat asukkaiden eri tilaisuuksissa esittämät mielipiteet mahdollisimman tarkasti esitetyssä muodossa, ja tavoitteena oli mahdollisimman monen mielipiteen saaminen. Mitä enemmän mielipiteitä kertyi, sen paremmin osallistumisen ajateltiin edustavan niin sanottuja tavallisia asukkaita, eikä pelkästään niitä, jotka ”aina osallistuvat”. Poliittiselle päätöksenteollekin oli tärkeää se, että asukkaat olivat osallistuneet runsaslukuisesti. Yleiskaavaa koskevassa poliittisessa retoriikassa toistettiin useaan otteeseen sitä, kuinka mittava osallistumisprosessi oli ollut ja kuinka paljon asukkaat olivat osallistuneet. Prosessia pidettiin onnistuneena, kun osallistuminen oli ollut runsasta. Puheesta unohtui se, että asukkaiden käsitys yleiskaavaaluonnoksesta oli yleisesti ottaen kriittinen, mikä todettiin myös konsulttien laatimissa vaikutus selvityksissä.²

Vaikka osallistumista oli paljon, vuoropuhelua oli vähän. Asukkaiden mielipiteisiin otettiin kantaa niukasti, ja mahdolliset vastineet laadittiin yleispiirteisesti. Esimerkiksi yleiskaavan nettikeskustelussa kansalaiset saivat keskustella keskenään ilman, että valmistelijat kommentoivat tai vastasivat esitettyihin kysymyksiin.³ Yleiskaavan ensimmäisellä osallistumiskierroksella kansalaiset laativat myös swot-analyysseja yhteensä 17 kaupunginosasta; esimerkiksi Lauttasaarta analysoi 291 asukasta. Tulokset jäivät irrallisiksi liiteasiakirjoiksi asukasmielipideraporttien loppuun. Maunulan tapauksessa asukkaiden laatimia keskustasuunnitelmia ei virallisessa osallistumisprosessissa kommentoitu. Myöskään maunulalaisten kotisivuillaan käymä nettikeskustelu ei kohdannut valmistelua. Molempiin tapaustutkimuksiin liittyi paljon tällaista osallistumista, joko virallisessa muodossa tai asukkaiden itse järjestämässä muodossa, joiden yhteydessä ei voi puhua vuorovaikutuksesta.

Rajoittavan ja erottelevan asiantuntijuuskäsityksen ohella toinen merkittävä ongelma oli asukkaiden ja suunnittelun erilainen näkökulma kaupunkiin. Poliitikot ja valmistelijat tarkastelivat kaupunkiympäristöä ulkoapäin erilaisten ohjelmien, suunnitelmien ja strategioiden toteuttamiskohteena, asukkaat taas ympäristöstä itsestään ulospäin katsellen, siinä eläen ja asuen. Tämän seurauksena asukkaiden kaupungissa painottuvat ja nousivat esille aivan erilaiset asiat kuin institutionaalisessa tarkas-

telussa. Asukasmielipide ei tästä erilaisuudesta johtuen sellaisenaan ”istunut” suunnittelutietoon, vaan jäi irralliseksi – suunnittelun näkökulmasta jopa irrationaaliseksi, mikä käsitys kävi ilmi valmistelijoiden kommentteista tapaustutkimusten yhteydessä.

Erilainen lähestymistapa ja jäsennys ilmenivät muun muassa suunnitteluasiakirjojen ja arkikokemuksen kohtaamattomuutena. Maunulalaisten oli suurpiirteisistä kaavioista mahdotonta arvioida, miten esitetyt kuusi keskustavaihtoehtoa lisäisivät heidän turvallisuuden tunnettaan. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten tulkitseminen tuotti esitystavasta johtuen vaikeuksia. Toisaalta maunulalaisten oli vaikea itse kehittää vaihtoehtoisia, heidän näkökulmaansa paremmin sopivia esitys- ja arviointitapoja. Sama ongelma tuli esille myös arvioitaessa yleiskaavan vaikutuksia ihmisiin. Konsultin laatimassa raportissa todettiin yleiskaavan valmistelutekstiä lainaten kaavalla pyrittävän hyviin tavoitteisiin, mutta sen jälkeen todettiin näiden tavoitteiden toteutumisen olevan vaikeasti arvioitavissa kyseisen kaava-aineiston puitteissa. Asukkaiden näkökulmasta vaikutusten arviointi olisi kuitenkin ollut tärkeää molemmissa tapaustutkimuksissa. Laaditulla suunnitteluaineistolla ei arviointia pystytty tekemään asukkaiden kannalta tyydyttävästi.

Näistä kahdesta tekijästä, asukkaalle suunnitteluprosessissa varatusta maallikon roolista sekä asukkaiden ja valmistelun kaupunkinäkemysten erilaisuudesta, syntyi osallistuvan asukkaan paradoksi. Jos asukas ilmaisi mielipiteensä sellaisenaan, tavalliselle asukkaalle luontevalla ja osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa määritellyllä tavalla ilman mielipiteen prosessointia suunnittelukontekstiin (suunnittelun kielen), se jäi erilaisen näkökulmansa vuoksi irralliseksi toteamukseksi muiden samanlaisten joukkoon. Vaikuttavuus suunnitteluun jäi kyseenalaiseksi, koska tiedon jäsentäminen ja ilmaisu eivät kohdanneet. Asetelma johti tuskastumiseen ja turhautumiseen niin valmistelijoiden kuin asukkaiden keskuudessa. Valmistelijoiden näkökulmasta osallistumisprotokolla oli työläs ja asukkaiden silmissä se muuttui leikittelemiseksi.

Jos taas asukkaat lähtivät itse työstämään kokemuksiaan ja näkemyksiään ammattimaisesti, kuten molempien tapaustutkimusten aktivistit, he törmäsivät ensin mainittuun ongelmaan, eli asukkaan ja asiantuntijan erotteluun valmisteluprosessissa. Koska asukkaan odotettiin ilmaisevan mielipiteensä ”tavallisen asukkaan” tavoin, astui ammattimaisilla argumenteilla ja aineistolla osallistuva ja vaikuttamaan pyrkivä asukas virkamiesvalmistelun reviirille ja ajautui helposti haastajan tai vasta-asiantuntijan asemaan. Poliitikot puolestaan tulkitsivat tällaisen osallistumisen usein koulutettujen tai hyväosaisten vaikuttamiseksi riippumatta siitä, minkä asian puolesta asukkaat olivat toimineet.

Maankäyttö- ja rakennuslaki ei helpota asetelmaa lisäämällä samaan aikaan sekä kansalaisosallistumisen että asiantuntijuuden vaatimuksia.⁴ Periaatteessa kansalaisten pitäisi voida osallistua valmisteluun juuri sellaisilla tiedoilla kuin heillä kaupungista ja ympäristöstään on. Asukkaalle varattu rooli vastaa tätä ihannetta, mutta se ei riitä vaikuttavaan toimintaan. Jos asukkaiden pitäisi tai he itse haluaisivat entistä enemmän toimia oman ympäristönsä laadunvalvojina, kuten eräissä puheenvuoroissa on tuotu esille⁵ - joudutaan väistämättä siihen, että eri tilaisuuksiin osallistuvat kansalaiset ovat yhä useammin tapaustutkimusteni asukkaiden kaltaisia aktiivisia, eri alojen korkeasti koulutettuja ammattilaisia. Nämä osallistujat kykenevät suunnittelutiedon arviointiin, kyseenalaistamaan heille esiteltäviä suunnitteluperusteita, ja he myös tuottavat prosessiin omien näkemystensä mukaista tietoa. Heidän pulmakseen muodostuu kuitenkin jo edellä mainittu ongelma: he eivät vastaa valmistelun rooliodotuksiin, he ovat instituution mielestä vääränlaisia osallistujia.

Analysoin tässä luvussa sitä, miten vaikuttamaan pyrkivät asukkaat tässä ristiriitailanteessa vahvistavat paikkaansa asiantuntijuuden ja politiikan välissä, miten heidän oma asiantuntijuutensa kehittyi ja miten he erilaisilla organisatorisilla ja kommunikatiivisilla rakenteilla sitä tukivat.

Asukkaat asiantuntijoina

”Mitä enemmän on vuorovaikutusta, sitä enemmän on vastustusta.”⁶

Institutionaalista kaupunkisuunnittelukäytäntöä pitävät yllä poliittiset päätöksentekijät ja heille päätöksiä valmistelevat virkamiehet. Suunnittelijoiden ammattitaito ja suunnitteluasiakirjojen erityisluonne verrattuna esimerkiksi tavanomaiseen teksti- ja numeroperustaiseen esitystapaan johtavat siihen, että valmistelijoilla on paljon valtaa näitä asiakirjoja eli kaavoja ja suunnitelmia laatiessaan. Tätä valmistelua ohjaavan suunnitteluammattitaidon edessä voimattomuutta kokevat tutkimuksen perusteella paitsi asukkaat, myös poliitikot. Jos valmistelusta ei alun alkaen tuoda käsitteeseen erilaisia vaihtoehtoja tai esiteltyyn suunnitelmaan kriittistä arviointia, on uusien suunnitelmien synnyttäminen kokoustyöskentelyn avulla vaikeaa. Tästä johtuen valmisteluprosessi on kaupunkisuunnittelussa erittäin tärkeä.

Tapaustutkimusten asukkaat tiedostivat hyvin valmistelun merkityksen. Heidän valmisteluun kohdistamansa vaikuttamispyrkimykset johtivat tarkasteluajana oppimisprosessiin, jossa heidän osallistumisestaan kehittyi asiantuntevaa toimintaa. Asukasryhmien osaamisessa kietoutuivat yhteen sekä osallistumisen ja vaikuttamisen

operatiivinen puoli että osallistuminen ja vaikuttaminen kykynä osallistua suunnittelusta käytävään sisällölliseen keskusteluun.

Asukkaat aloittivat ryhmissä erilaisilla valmiuksilla. Heillä oli tukenaan hyvä koulutus ja monenlaisia ammatillisia taitoja, joita he aktiivisesti hyödynsivät osallistumisaan. Usealla heistä oli takanaan kansalaistoimintaa järjestöissä tai yhdistyksissä, joillakin myös puoluepolitiikassa. Jotkut Maunula-ryhmän jäsenistä olivat kymmenen vuotta aiemmin osallistuneet kaupungin vetämään yhteissuunnitteluprojektiin, jossa oli samoja tavoitteita kuin uudessa kehittämissuunnitelmassa. Ryhmien arkkitehtijäsenillä oli ammattinsa vuoksi jo alussa hyvät valmiudet kaupunkisuunnittelukysymysten käsittelyyn. Kaupunkisuunnittelun tuntemus erityisesti Lauttasaareissa oli aluksi vähäistä.

Alkutilanteen eroista huolimatta näistä osallistujista kasvoi tutkimuksen aikana varsin hyvin kaupunkisuunnittelua tuntevia kansalaisia, kaupunkisuunnittelun ja osallistumisen asiantuntijoita ja vaikuttajia, joita myös osa poliitikoista mielellään kuunteli. Olen taulukossa 6.1 soveltanut Hubert ja Stuart Dreyfusin kuvausta asiantuntijuuden portaittaisesta kehittämisestä,⁷ ja analysoinut sen avulla havaintojani niin tutkimusryhmieni aktivisteista kuin muistakin eri tilaisuuksiin osallistuvista asukkaista.

Asukas, joka ensimmäistä kertaa elämässään osallistuu kaavoitusta käsittelevään yleisötilaisuuteen, on ”aloittelija”. Hänellä on erilaisia kansalaistietoja ja -taitoja, mutta ei erityistä kaupunkisuunnittelun tuntemusta. Asiantuntijuuden kehittyminen alkaa Dreyfusien mukaan siitä, kun tietoja aletaan soveltaa ja tehdä omia havaintoja toimintaympäristöstä. Kehittyminen on oppimista, ei jonkun opettamana, vaan toiminnan myötä kehittyvänä kykynä huomata yhä tarkemmin erilaisia tekijöitä ja niiden sidonnaisuuksia. Asukas alkaa hahmottaa valmisteluprosessin vaiheita, tutustuu erilaisiin asiakirjoihin ja selvittää tilannetta virkamiehiltä. Käytän asiantuntijuuden tästä vaiheesta nimitystä ”kehittynyt aloittelija”. Dreyfusien mukaan seuraavassa vaiheessa toimija asettaa omia tavoitteitaan ja laatii suunnitelmia, joiden avulla hän erottelee saamansa informaation merkitystä toiminnalleen. Kaupunkisuunnittelun osallistumisessa tämä merkitsee osallistumisen ainakin osittaista irrottautumista virallisesta osallistumisprosessista ja omaehtoisten toimintatapojen lisääntymistä. Asukas tunnistaa kaavaprosessin kytkennät muihin suunnitelmiin ja käynnissä oleviin hankkeisiin. Myös asioiden poliittinen arviointi kuuluu tämän ”pätevän osallistujan” kykyihin.

Dreyfusien mallin kaksi viimeistä vaihetta poikkeavat omista käsitteistäni. Pätevästä osallistujasta kehittyi näkemykseni mukaan asiantuntija siinä vaiheessa, kun hän ottaa toimintakentän haltuunsa käyttäen kaikkia tietojaan ja taitojaan omien tavoit-

teidensa saavuttamiseksi. Intuitiivisten valintojen rinnalla tämä asiantuntija tekee myös jatkuvaa analyttistä arviointia toiminnastaan. Dreyfusien mallissa tällainen toimija on taitava suorittaja. Oman aineistoni perusteella nimeän tällaisen kansalaisen kaupunkisuunnittelun asiantuntijaksi, ”vaikuttajaksi”.

Tästä vaikuttajajoukosta haluan tapaustutkimusteni perusteella vielä erikseen nostaa esille muutaman henkilön. Kyseessä ovat ”voimatoimijat”, joista eräissä aikaisemmissa puheenvuoroissani olen käyttänyt nimitystä ”supertyyppi”.⁸ Näiden henkilöiden suhdetta osallistumiseen leimaa poikkeuksellisen vahva sitoutuminen asetettuihin tavoitteisiin ja suorastaan intohimoinen suhde kaupunkisuunnittelukysymyksiin. He olivat myös tutkimuskohteenani olleiden ryhmien keskeiset strategit ja kokivat roolinsa paitsi paikallisten päämäärien edistäjinä, myös yleisemmällä tasolla uusien toimintatapojen edelläkävijöinä. Yksi näistä avainhenkilöistä ilmaisi tavoitteekseen ”antaa sisältö osallisen käsitteelle” ja ”tehdä suunnitteluprosessissa tilaa asukkaille”.

Asukasvaikuttajaksi kehittyminen oli kaupunkisuunnitteluprosessin asteittaista haltuunottoa. Se oli risteytys poliittista asiantuntemusta ja kaupunkisuunnittelun ammatillista asiantuntemusta, mikä ei tarkoittanut suunnittelijan ammattitaitoa, vaan kykyä osallistua asiantuntevasti kaupunkisuunnittelukeskusteluun. Siihen liittyi oleellisena toiminnan vaikuttavuuden kasvaminen, ”lopputuloksena” oli siis vaikutusvalta kaupunkisuunnitteluprosessissa. Kehitystä voi verrata luvussa 2 esittämäni oppimisprosessiin, jossa perifeerisestä asemasta tiettyyn käytäntöyhteisöön osallistuva henkilö vähitellen ottaa kentän haltuunsa.

Molempien tutkimieni ryhmien jäsenille oli yhteistä kehittyminen osaaviksi osallistujiksi, vähintäänkin päteviksi sellaisiksi. Kehitystä kuvaa kaksi Helsingin Sanomissa ollutta artikkelia Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän tiedottajasta. Ensimmäisessä jutussa hänet esiteltiin tavallisena kansalaisena, vajaan vuoden kuluttua kansalaisaktivistina.¹²

Tiedolla ja siihen liittyen myös kielellä oli keskeinen asema tässä prosessissa kohti asiantuntevaa ja vaikuttavaa asukasaktivismia. Kumpikaan ryhmä ei pitänyt mahdollisena kyseenalaistaa suunnittelun tapaa ilmaista asioita, vaan asukkaat pyrkivät ilmaisemaan omat näkemyksensä niin, että ne ymmärrettäisiin ”siellä” eli samantyyppisellä jäsenyyksellä ja asiantuntijakielellä kuin valmistelijat. Tästä johtuen ryhmät eivät tutkimuskauden aikana esittäneet episteemisesti tai kielellisesti radikaaleja käsitteitä kaupungista, vaan niin Lauttasaareissa kuin Maunulassa oltiin hyvin ”asiallisia”. Asiallisilla esityksillä ja myös asiallisella käytöksellä tavoiteltiin eri tilanteissa ennen kaikkea uskottavuutta. Asialinjan valintaan liittyi molemmissa ryhmissä kuitenkin varaus. Asialinjasta oltiin valmiit siirtymään muihin keinoihin, esimerkiksi

Osallistujasta vaikuttajaksi – asukkaiden asiantuntijuuden kehittyminen kaupunkisuunnittelussa	
Aloittelija	- Ei tunne kaupunkisuunnittelua (kaavatasoja, asiakirjoja, organisaatioita, prosessia jne.) Tällaisia asukkaita on erään tutkimuksen mukaan Helsingissä 60 %.⁹ - Kiinnostuu kaupunkisuunnittelusta jonkin konkreettisen suunnittelutapauksen vuoksi. Menee tapauksen tiimoilta järjestettyyn asukastilaisuuteen. - Korkea koulutus, jonka avulla ryhtyy ”selvittämään” kaupunkisuunnittelua. Usein myös aktiivinen järjestötausta, joskus poliittinen tausta.¹⁰
Kehittynyt aloittelija	- Hahmottaa kiinnostuksen kohteena olevaan suunnittelutapaukseen kytkeytyvän valmisteluprosessin (mikä kaava, kuka valmistelee, koska päätetään) ja haluaa vaikuttaa siihen. - Kyselee virkamiehiltä tai muilta osallistujilta heidän näkemyksiään. Tutustuu erilaisiin asiakirjoihin, osallistuu järjestettyihin tilaisuuksiin ja kertoo niissä mielipiteensä.
Pätevä	- Tuntee kaupunkisuunnittelujärjestelmää laajemmin ja hahmottaa eri suunnitelmien ja asiakirjojen väliset yhteydet. - Pystyy arvioimaan suunnitteluasiakirjojen sisältöä ja pätevyyttä. - On tietoinen asioiden poliittisesta luonteesta ja käsittelystä. - Hahmottaa asiaan liittyviä intressejä ja ristiriitoja. - Viralliset osallistumistilaisuudet tuntuvat riittämättömiltä. - Hakee muita vaikutuskanavia.
Vaikuttaja, asiantuntija	- Hyvä verkosto, keskustelee laajasti eri asiantuntijoiden kanssa kaupungin kehittämisestä. - Tuottaa omaa aineistoa keskusteluun ja ottaa kantaa julkisuudessa. - Osallistuu aktiivisesti kansalaistoimintaan asian tiimoilta. - Hyödyntää omaa ammattitaitoaan aktiivisesti.
Voimatoimija, ”supertyyppi”	- Kaupunkisuunnittelukeskustelun paikallinen moottori - ”Maailmanparantajan” luonne, intohimo aiheeseen.¹¹ - Organisoii kansalaisten osallistumista laajasti. Hankkii informaatiota ja jakaa sitä muille.

Taulukko 6.1. Asukkaan kehittyminen osallistujasta kaupunkisuunnittelun vaikuttajaksi Dreyfus ja Dreyfusia (1986) soveltaen.

kaupan boikottiin, ellei muuten ”pärijättäisi”. Näihin muihin keinoihin ei tutkimuksen aikana kuitenkaan ilmennyt tarvetta turvautua.

Asiallisen linjan vastakohtana pidän aiempaa kokemustani Pihlajistosta, jossa asukastoiminnan mielenkiintoisena piirteenä oli tapa karnevalisoida¹³ niin virkamiesmäinen käyttäytyminen kuin vallitsevat hallinto- ja suunnittelumallit. Yhtenä syynä näihin erilaisiin strategioihin arvelen olleen sen, että tutkimukseni asukkaat olivat sidoksissa tiettyihin käynnissä olleisiin suunnitteluprosesseihin, joiden kieli oli etukäteen määritelty – yleiskaava, asemakaava, maakuntakaava, jne. Maunulassa, jossa kehittämissuunnitelman muoto ei ollut aivan yhtä selvä, asukkaat pyrkivät edelläkävijän ja määrittelijän asemaan. Lopulta hekin kuitenkin joutivat tyytymään ase-

makaavan muotoihin. Tilanne oli erilainen Pihlajistossa, jossa asukkaiden tavoitteenä oli saada päättäjien ja kaupunkisuunnittelijoiden huomio kiinnittymään alueeseensa, jolla ei ollut käynnissä mitään – he halusivat ennen kaikkea mobilisoida eri toimijoita työskentelemään alueella tiettyjen asukkaiden kokemien ongelmien poistamiseksi. Tässä karnevalisointistrategia ja erilaiset mediatempaukset olivat tehokas tapa, mutta niidenkin ”purevuus” perustui varsin asiantuntevaan näkemykseen kaupungin hallinnosta ja päätöksenteosta.

Kaupunkisuunnittelun käytännön voi habermasilaisittain tulkiten todeta kolonisoivan kansalaistoimintaa siitä hetkestä lähtien, kun kaavaprosessi alkaa edetä osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaisesti. Jos tällaista prosessia ei ole käynnissä, ovat kansalaistoiminnan muodot vapaammat ja käytetyt keinot ja kieli rikkaampia. Tuloksena voi olla mitä erilaisimpia demonstraatioita ja tempauksia tärkeiksi koettujen asioiden puolesta. Tällainen vaikuttaminen nojaa ennen kaikkea mediajulkisuuteen ja sitä kautta mahdollisesti syntyvään poliittiseen keskusteluun asiasta.

Asukkaiden asiantuntemuksen ja kaupunkisuunnittelun institutionaalisen asiantuntemuksen kohtaaminen oli Maunulassa ja Lauttasaassa erilainen. Strategia, jolla tapaustutkimusten asukkaat perifeerisestä asemastaan lähestyivät institutionaalista valmistelukäytäntöä, oli sidoksissa paikallisten intressien ja kyseisissä suunnittelutilanteissa tunnistettavissa olleiden ”kaupungin intressien” väliseen suhteeseen.

Maunulan tapauksessa kiinteistölautakunnan päätös ostoskeskuksen lyhyestä vuokra-ajasta ja kehittämissuunnitelman laadinnasta herätti asukkaissa toivon entistä paremmasta keskusta-alueesta. Kaupunki oli ryhtynyt toimenpiteisiin asiassa, joka oli kauan vaivannut Maunulan asukkaita ja josta he olivat kirjelmöineet kaupunginhallitusta myöden. Lauttasaassa sen sijaan yleiskaavan ”verikartta” ja siihen sisältyneet merentäyttösuunnitelmat olivat kiihdyttänyt mielialat ja kaupunkisuunnitteluviraston luonnoksia pidettiin alueen rakentamisperinteeseen ja maisemaan nähden käsittämättöminä. Myös uudet toteutuneet asuntokorttelit Vattuniemessä vahvistivat näitä epäluuloja. Maunulan tapauksessa paikallinen intressi ja kaupungin intressi olivat samansuuntaiset, Lauttasaassa eivät. Tämä asetelma vaikutti erityisesti ryhmien suhteeseen kaupunkisuunnitteluvirastoon. Maunulalaiset pitivät ensisijaisesti yhteyttä viraston valmistelijoihin, kun taas lauttasaarelaiset keskustelivat selvästi enemmän poliitikkojen kanssa. Virkamiehet olivat heille lähinnä informaatilähteitä.

Epäluottamus valmistelun ja asukkaiden välillä sekä erilainen käsitys kaupungin tulevaisuudesta johtivat erityisesti Lauttasaaren tapauksessa siihen, että yleiskaavatyöryhmän asiantuntijuus virkamiesvalmisteluun nähden väistämättä kehittyi vasta-asiantuntijuudeksi. Ero Maunulan ja Lauttasaaren ryhmien välillä oli kuitenkin

pieni. Virkamiesvalmisteluun alun perin myönteisesti suhtautuneiden maunulalaisen toimintaa epäiltiin yhteistyöryhmässä pitkään, mikä puolestaan herätti ihmetystä Maunula-ryhmässä. Asiantuntijan tavoin toimiva asukas tuntui lähes väistämättä ajautuvan epäilyttävään asemaan. Vallinneen asiantuntijuusjännitteen purkamisessa kaupunkisuunnitteluviraston vuorovaikutussiihteerillä oli Maunulan tapauksessa myönteinen rooli. Hänen tasa-arvoinen suhtautumisensa asukastietoon, oli se sitten ammattimaista tai maallikkotietoa, paransi yhteistyötä kaavaprosessin kuluessa. Myös viraston käyttämien konsulttien kanssa asukkaiden yhteistyö sujui hyvin.

Tapaustutkimuksissa korostui tiedon instrumentaalinen ja strateginen merkitys kaupunkisuunnittelussa. Asukasryhmille tiedon tuottaminen oli keskeinen vaikuttamisen väline. Maunulalaiset pyrkivät koko ajan kulkemaan valmisteluprosessin edellä ja vaikuttamaan näin sekä käytettäviin argumentteihin että suunnitelmien sisältöön. He olivat tiedon tuottamisen suhteen *proaktiivisia*. Lauttasaarelaiset puolestaan olivat *reaktiivisia*, he kritisoivat valmistelijoiden esittämää aineistoa ja tuottivat vastatietoa. Kuvailen taulukoissa 6.2. ja 6.3 tarkemmin näitä kahta erilaista vaikuttamisstrategiaa.

Myös kaupunkisuunnitteluviraston toiminnassa näkyivät tiedon instrumentaalisuus ja strategisuus. Selkeimmin tämä tuli esille Lauttasaaren yleiskaavallisen tarkastelun yhteydessä, joka päätyi yksiselitteisesti esittämään juuri niitä rakentamisalueita, joita viraston laatimissa luonnoksissa jo aiemmin oli esitetty. Myös yleiskaavan kehityskuvan kritiikön suhtautuminen metropolikehitykseen antoi valmistelusta yksipuolisen kuvan. Vaihtoehtottomuus näkyi kehityskuvan valtuustokeskustelussa, jossa Osmo Soininvaara totesi, että kehityskuvassa asukkaiden vaihtoehtoksi nimetty ”idyllistä maakuntakaupunkia” ei koskaan ole ollut, ei koskaan tule olemaan eikä kukaan sitä myöskään koskaan ole esittänyt, kuten kehityskuva väittää.¹⁴ Tällaisella näennäisvaihtoehdolla oli pikemminkin kielteinen vaikutus asian käsitteelyyn.

Kaupunkisuunnittelukysymykset ovat moniulotteisia ja vaikeita, ja lähes jokaisella valinnalla on myös negatiivisia vaikutuksia, jotka valmistelussa pitäisi sen uskottavuuden ja luotettavuuden vuoksi tuoda esille. Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että erityisesti vaikeiden ratkaisujen tueksi esitettiin yksipuolista aineistoa. Tämä ei lisännyt kansalaisten ja valmistelun välistä luottamusta, ja heijastui väistämättä asukkaiden toimintaan.

Tiedon aseman muuttuminen ja korostuminen suunnittelussa on käynyt ilmi myös muissa kaupunkisuunnittelua koskevissa tutkimuksissa, joskin hieman eri tavalla. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa tehdyssä haastattelututkimuksessa suunnittelijat valittivat tiedon roolin heikentynyttä asemaa. Tällä he tarkoittivat sitä, että

Proaktiivinen vaikuttamisstrategia: ”Kilpailu tiedosta - hyvät ideat menestyvät”

Maunulalaisten vaikuttaminen painottui aktiiviseen ideoiden tuottamiseen ja ideoilla kilpailemiseen. Keskeisenä ajatuksena heillä oli ensinnäkin osoittaa tukevansa kaupungin eri strategioita ja ohjelmia ja sen jälkeen niihin vedoten kehittää ostoskeskuksen liikeideaa ja erilaisia fyysisen ympäristön ratkaisumalleja. He siis luottivat siihen, että laatiessaan hyviä ideoita ja suunnitelmia ne saisivat vastakaikua valmistelussa ja heidän ideansa menestyisivät. Maunulalaiset pyrkivät myös siihen, että he olisivat tuotoksissaan aina virkamiesvalmistelua edellä, ja että he siten voisivat määritellä käsitellyn retoriikan, kuten ryhmässä asia ilmaistiin.

Maunula-ryhmä tuotti prosessin kuluessa laajan aineiston erilaisia visioita, suunnitelmia ja analyyskejä. Ideoilla kilpaileminen oli kuitenkin työlästä ja muistutti sekä vapaaehtoistyön rajoista että valmistelun suljetusta luonteesta: hyvät ideat vaativat paljon työtä ja väärään aikaan esitettyinä ne jäivät valmistelun ulkopuolelle.

Virkamiesvalmistelu jakautui kahteen vaiheeseen, yhteistyöryhmän työskentelykauteen ja asemakaavaprosessiin. Asukkaat olivat aktiivisimmillaan prosessin alussa eli sen kahden vuoden ajan, jona yhteistyöryhmän piti valmistella kehittämissuunnitelmaa. Yhteistyöryhmän kokoonpano oli monipuolinen ja ainakin periaatteessa sillä olisi voitu luoda uutta suunnittelukulttuuria. Valmistelua vaivasi kuitenkin koko ajan eriaikaisuus ja eriseuraisuus, eikä vuorovaikutusta tai luovuutta ollut havaittavissa. Viraston ulkopuolella valmisteltuja ja ryhmässä esiteltyjä ehdotuksia (asukkaiden ehdotukset ja kaupan ehdotukset) ei tuotu julkiseen keskusteluun arvioitaviksi, vaan asukkaiden kokoamat aluefoorumit ja nettisivut olivat ainoa paikka nähdä nämä kaikki rinnakkain. Maunulassa odotettiin sitä, että kaupunkisuunnitteluvirasto olisi vähintäänkin ottanut kantaa muiden tekemiin ehdotuksiin. Parempana vaihtoehtona pidettiin sitä, että yhteistyöryhmä olisi ”myllyttänyt” eri näkemyksiä ja aktiivisesti kehittänyt omaa ehdotustaan.

Asemakaavaprosessin alettua valmistelussa palattiin rutiineihin. Tähän rutiiniin kuului myös tarve pitää erillään asukastoiminta ja virkamiesvalmistelu. Maunula-ryhmässä siihen asti toiminut asukasvirkamies jättäytyi pois ryhmästä, ryhtyi valmistelemaan kaavaa ja asukkaat puolestaan ryhtyivät antamaan asukaspalautetta. Samaan aikaan yhteistyö asukkaiden ja viraston välillä kuitenkin selvästi parani, vanhat roolit astuivat voimaan ja vuorovaikutussihteeri toimi välissä.

Ideoilla kilpailemisen vaikuttavuutta on vaikea arvioida. Joka tapauksessa asukkaiden aktiivisuus vaikutti siihen, että ostoskeskuksen kehittämissuunnitelman valmistelua seurattiin keskimääräistä tarkemmin niin Maunulassa kuin poliitikkojen keskuudessa, ja sitä oli tämän vuoksi vaikea valmistella pelkkänä tontinvuokra-asiana, jota ainakin kiinteistövirasto ilmeisesti pitkään halusi.

Arkkitehtonisesti Maunulan aineisto antaa väisun kuvan kaupunkisuunnittelusta. Mielestäni mikään prosessin aikana esitetyistä suunnitelmista ei ollut kovin korkeatasoinen – eivät paikalliset vaihtoehdot, eivät konsulttien vaihtoehdot, eivätkä viraston laatimat vaihtoehdot. Yrityksistä huolimatta eri osapuolia innostavan, uusia tuulia puhaltavan kehittämissuunnitelman synnyttämiseen ei riittänyt ideoita, voimaroja tai haluja. Ehkä koko kahden vuoden pitkä jännaus kuitenkin vaikutti siihen, että karkealla periaatteellisella tasolla asemakaavan valmistelu eteni paikallisten toiveiden suuntaisesti: vanha ostoskeskus purettaisiin ja tilalle rakennettaisiin uusi liikerakennus ja asuntoja. Paljon asukkaiden esittämiä ajatuksia jäi kuitenkin saavuttamatta, eikä niitä asemakaavalla voikaan ratkaista. Siksi olisi tarvittu kehittämissuunnitelmaa.

Taulukko 6.2. Maunulan proaktiivinen vaikuttamisstrategia.

suunnittelun perustuminen tieteelliseen tutkimukseen oli vähentynyt virastossa voimakkaasti, mitä pidettiin valitettavana.¹⁵ Syksyllä 2001, jonkin aikaa mainitun tutkimuksen valmistumisen jälkeen, kaupunkisuunnitteluviraston organisaatiossa vahvistettiin tutkimuksen asemaa. Tieteellisyyden vahvistumista ei voi arvioida pel-

Reaktiivinen vaikuttamisstrategia: ”Kilpailu tiedosta – vastatiedon rakentaminen”

Lauttasaareissa asukassuunnitteluun ja vaihtoehtosuunnitteluun suhtauduttiin penseästi, vaikka ryhmän arkkitehdit olisivat siitä ehkä olleet kiinnostuneita. Ryhmässä oltiin sitä mieltä, että ei ole asukkaiden tehtävä suunnitella. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, etteivätkö myös lauttasaarelaiset olisi käyttäneet oman tiedon tuottamista vaikuttamisen välineenä, päinvastoin. Keskusteluissa ja argumenteissa käytettiin maunulalaisten tavoin samaa ilmaisua valmistelun kanssa, mutta Lauttasaareissa ei suunniteltu.

Suunnitteluun sijasta lauttasaarelaiset lähtivät penkomaan erilaisia valmistelussa esitettyjä väitteitä (paljonko rakennetaan, paljonko väestö lisääntyy, paranevatko palvelut), hakivat ristiriitoja erilaisista suunnitteluasiakirjoista ja eri virastojen antamasta informaatiosta sekä vertasivat niitä saatavilla olevaan tutkimustietoon. Lauttasaarelaiset analysoivat eri lähteitä ja tarjosivat tilalle omia lukujaan kuvaamaan sitä, mitä ympäristössä tapahtuu. Yhtenä argumenttina oli muun muassa se, että kaupungilla ei ole ajan tasalla olevia välineitä seurata, kuinka paljon alueilla todella rakennetaan silloin, kun kyseessä olevat alueet eivät ole olleet kaupungin omistuksessa. Toinen keskeinen väite oli, että kaupunki ei ota huomioon sitä tosiasiaa, että Lauttasaari oli jo ennen yleiskaavaa kantakaupungin kanssa yhtä tiheästi rakennettu alue. Yleiskaavaluonnoksissa tämän asutuksen päälle, saman palvelurakenteen varaan, oltiin lisäämässä noin 7 000 uutta asukasta.

Tehokkain kanava näiden näkemysten levittämiseen oli oma julkaisu, jonka artikkeleihin lauttasaarelaiset etsivät asiantuntijatietoa, tutkimuksia tai poliittisia ohjelmia, sekä kirjoittajia, jotka edustivat asukkaille tärkeitä asioita. Omien tilastollisten ja muiden analyysiensä ohella lauttasaarelaiset korostivat erilaisia näkökulmia ympäristöön, kuten virkistys ja hyvinvointi, maisema- ja luontoarvot sekä rakennusperintö. Varsinkin asukkaiden hyvinvointikysymykset puuttuivat yleiskaavan kehityskuvasta lähes kokonaan ja tähän lauttasaarelaiset tarttuivat. Yleiskaavaehdotuksen retoriikka muuttuikin kehityskuvaan verrattuna jonkin verran asukasystävällisemmäksi.¹⁶

Toiminnallaan lauttasaarelaiset pyrkivät ennen kaikkea vaikuttamaan päätösten perusteisiin ja seurasivatkin siksi tarkkaan eri poliittisten ryhmittymien keskustelua ja käytettyjä argumentteja. Myös lauttasaarelaisten valitsema asialinja oli työläs ja kohtasi vaikeuksia. Välillä ryhmässä tuntui siltä, että edes virkamiehet tai lautakunnan jäsenet eivät olleet lukuineet asiaan kuuluvaa aineistoa yhtä huolella kuin lauttasaarelaiset tai olivat haluttomia keskustelemaan niihin sisältyvistä ”asiavirheistä” tai ristiriidoista. ”Edes virheiden osoittaminen ei auta mitään” tai ”papereiden ainoa tarkoitus näyttää olevan, että ne ovat olemassa”, todettiin ryhmässä. Jälkimmäinen kommentti koski erityisesti yleiskaavan vaikutus selvitysaineistoa.

Valmistelu oli lauttasaarelaistenkin mielestä tärkeää, mutta epäluottamus kaupunkisuunnitteluvirastoa kohtaan johti poliittisen käsittelyn korostumiseen lauttasaarelaisten vaikutuskanavana. Vahva kansalaistoiminta yhdessä Helsingin Sanomien kanssa tekivät yleiskaavasta merkittävän poliittisen kysymyksen, jossa lauttasaarelaisten osuus ei ollut vähäinen.

Taulukko 6.3. Lauttasaaren reaktiivinen vaikuttamisstrategia.

kän organisaatiomuutoksen perusteella, mutta tiedon strategisen merkityksen kasvun se osoittaa. Asukkaiden asiantuntijuuden lisääntyminen kaupunkisuunnitteluprosesseissa tuo tiedosta käytävän kilvoittelun väistämättä kiihkeämmäksi, ja sosiaalisesti uudella tavalla rakentunut asiantuntijuus rikkoo vanhaa roolijakoa asukkaiden ja valmistelijoiden välillä. Tämä kaupunkisuunnitteluvirastossakin on havaittu.

Kommunikaation ja vaikuttamisen rakenteet

Maunulan ja Lauttasaaren tapaustutkimuksista käy ilmi näkemys, jonka mukaan yksilötason asukasosallistuminen ei ole tuloksellista – se ei riitä – vaan vaikuttavuus edellyttää järjestäytymistä, ”olen yksi Maija Maallikko Haahkatieltä ja vastassa on 152 asiantuntijaa”. Järjestäytyminen ei niinkään tarkoittanut perinteistä yhdistyksiin ja puolueisiin järjestäytymistä, vaan se oli monimuotoista verkostoitumista niin paikallisesti kuin alueelta ulospäin. Molemmista tapaustutkimuksista olikin tunnistettavissa samat piirteet:

- aktiivinen, tietyn asian parissa työskentelevä työryhmä (Maunula-ryhmä ja Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä), joka tuotti aineistoa yleiseen keskusteluun,
- pitkäjänteinen paikallinen asukastoiminta, jonka luottamuksella em. ryhmä toimi ja
- tehokas verkostoituminen kaupunkisuunnittelun eri toimijoiden kanssa.

Tapaustutkimusteni aktiiviset ryhmät eivät syntyneet tyhjästä. Vaikka ne tutkimuksen rajaamassa tarkastelussa näyttäytyvät yhden asian liikkeinä, toisin sanoen *ostoskeskusryhmänä* ja *yleiskaavaryhmänä*, kytkeytyivät ne kuitenkin monin tavoin paikalliseen kansalaisyhteisöön ja -toimintaan. Ryhmiä tuskin olisi syntynyt ilman jo olemassa olevaa paikallista verkostoa ja pitkäjänteistä kiinnostusta erilaisiin kysymyksiin, mikä loi valmiuksia tarttua tärkeiksi koettuihin ajankohtaisiin asioihin, kuten tutkimuksen kaupunkisuunnittelutapauksiin. Asukasverkosto mobilisoitui osallistumaan, kun tarve ilmeni. Tarpeen voi synnyttää konkreettinen suunnitteluhanke kuten Lauttasaaressa, mutta myös pitkään jatkunut ongelma tai epäkohta kuten aikanaan Pihlajistossa ja osittain myös Maunulassa.

Paikalliset kaupunginosa- ja asukasyhdistykset olivat aktiivisia kootessaan nämä ryhmät. Ne palvelivat alueen asukkaita myös toisin päin tarjoamalla valmiin organisaation ja vaikutuskanavan niille yksittäisille asukkaille, jotka tutkimuksen kaupunkisuunnittelutapauksissa halusivat ryhtyä toimimaan. Kyseiset yhdistykset nauttivat Helsingissä laajaa luottamusta, sillä kaupunkisuunnitteluviraston teettämän tutkimuksen mukaan 63 % helsinkiläisistä on valmis valtuuttamaan paikallisen yhdistyksen hoitamaan kaupunkisuunnitteluasioita puolestaan ja 25 % asukkaista on ainakin jonkin verran ollut mukana vaikuttamassa tällaisessa yhdistyksessä.¹⁷

Paikallistoiminnassa aiemmin vakiintuneet käytännöt heijastuivat molemmissa tapaustutkimuksissa työryhmien omaksumiin toimintatapoihin, joskus rajoittaen niitä, joskus mahdollistaen. Tutkimukseni kohteena olleet ryhmät hyödynsivät jo toimivia, olemassa olevia foorumeja, jotka palvelivat parhaimmillaan sekä asukkaita että virkamiehiä. Kääntäen, jos tällaisia foorumeja ei ollut, ei niitä myöskään yhden

erillisen prosessin puitteissa ollut mahdollista rakentaa. Tästä näkökulmasta asukkaiden paikallisella toiminnalla on strategista merkitystä kunnallispolitiikassa. Mikäli kaupunki haluaa kehittää asukkaiden osallistumista, tulisi ennen kaikkea pohdita sitä, minkälaisia pysyviä paikallisia käytäntöjä halutaan luoda ja tukea. Vakiintuneista, hyvistä toimintatavoista hyötyvät myös hallintokunnat järjestäessään erilaisia vuorovaikutusprosesseja, mikä Maunulan tapauksessa näkyi selvästi.

Tapaustutkimuksista hahmottuva paikallinen järjestäytyminen nojasi siis alueen perinteeseen, mutta sisälsi myös lukuisia uusia elementtejä, joista Maunulan tapausten yhteydessä olen käyttänyt nimitystä kommunikaatorakenne.¹⁸ Uudenlainen paikallinen järjestäytyminen voidaan tulkita vanhojen rakenteiden ajanmukaistamiseksi vastaamaan tietoyhteiskunnan haasteita. (Taulukko 6.4)

Yhdistykset, paikallislehdet ja avoimet yleisötilaisuudet edustivat tapaustutkimuksissa vanhoja toimintamalleja, jotka eivät nykyisessä toimintaympäristössä enää yksistään olleet riittävän tehokkaita. Ne loivat kuitenkin vahvan perustan, jonka päälle uusia muotoja voitiin rakentaa. Projektiryhmät syntyivät näiden tuella ratkomaan tiettyjä kysymyksiä, esimerkiksi kaupungissa valmisteilla olevaa yleiskaavaa tai ongelmallista ostoskeskusta.

Tietoteknisten yhteyksien merkitys näkyi molemmilla alueilla. Pelkät kokoontumistilat eivät enää riittäneet, vaan niihin haluttiin myös nettiyhteys. Maunulassa tietotekniikan käyttö oli strategisempaa kuin Lauttasaaressa. Maunulalaiset paikallistoimijat olivat nostaneet tietotekniikan yhdeksi alueen kehittämisen strategiseksi painopisteeksi, kun taas Lauttasaaressa tietotekniikalla oli arksampi sivurooli. Kiinnostus tietotekniikkaan johti Maunulassa siihen, että alueen asukkaiden käytössä oli teknisesti edistyskellisiä kokoontumispaikkoja, esimerkkeinä Mediapaja ja Maunulan kirkon yhteisöstudio. Kaupunkisuunnitteluprosesseissa myös paikallisten arkkitehtitoimistojen ohjelmistojä ja laitteita käytettiin tarvittaessa tukena kummallakin alueella.

Yleisötilaisuudet oli Maunulassa jo 1990-luvun puolessa välissä jalostettu aluefoorumeiksi, joita järjestettiin säännöllisesti käsittelemään ajankohtaisia asioita. Aluefoorumien rinnalle oli luontevaa kehittää myös kaupunginoman omat kotisivut eli nettifoorumi, joka Maunulassa on tällä hetkellä yksi Suomen kehittyneimpiä vastaaviin verrattaessa. Kotisivut tarjosivat paikan muun muassa tapaustutkimuksessa esitellylle ostarifoorumille.¹⁹

Paikallinen kommunikointi perustui näin ollen pienryhmiin ja foorumeihin, niitä tukevaan infrastruktuuriin, eli sopiviin kokoontumispaikkoihin ja tehokkaisiin tietoyhteyksiin ("tietolinkit"), sekä näiden eri rakenteellisten elementtien ylläpidon

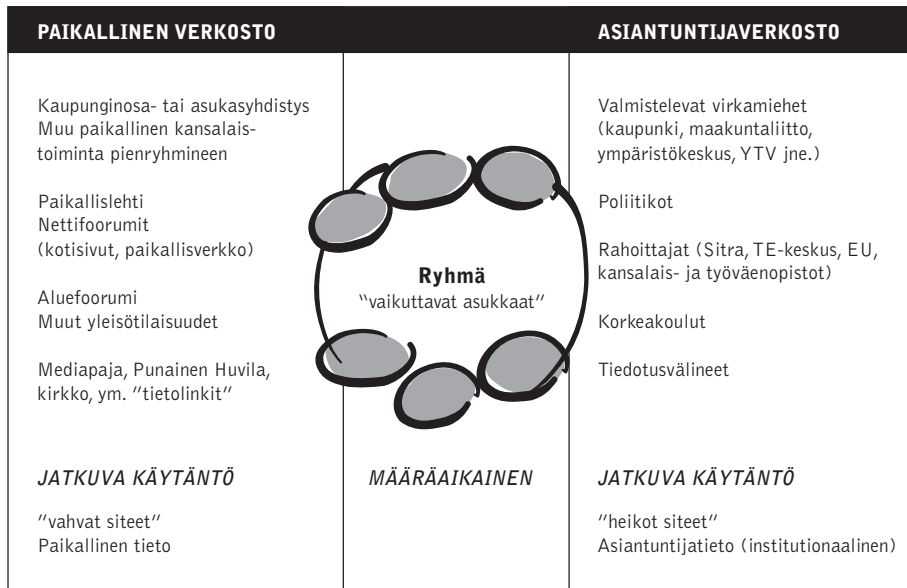
ympäri järjestyneisiin uusiin työtapoihin. Tämän olen tapaustutkimuksessa nimennyt Maunulan malliksi.

Lauttasaassa paikallinen keskustelu ei tutkimuskaudella kanavoitunut tai kumuloitunut erityisen vilkkaaksi kansalaiskeskusteluksi millekään tietylle foorumille. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö kaupunkisuunnittelusta olisi Lauttasaassa tuona aikana keskusteltu. Päinvastoin, kaavoitus ja rakentaminen vaikuttivat yleiskaavatyöryhmässä käydyin keskustelun perusteella olevan usein esillä tilanteissa, joissa asukkaat tapasivat toisiaan vaikkapa harrastusten parissa ja kauppamatkoillaan. Myös Lauttasaari-lehti piti yleiskaavaa jatkuvasti esillä palstoillaan ja antoi tilaa hyvinkin erilaisille mielipiteille. Lehden kyky ja mahdollisuus toimia vuorovaikutteisena keskustelufoorumina oli kuitenkin rajallinen suhteessa erityisesti Maunulan aluefoorumiin. Kokoavien foorumien puute oli ainakin osasyynä siihen, että yleiskaavatyöryhmän verkostossa painottuivat suorat henkilökohtaiset kontaktit.

Sekä Maunula-ryhmä että Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmä olivat paikallisesta verkostosta riippuvaisia, vaikka toisaalta olivat myös itse sitä koko ajan aktiivisesti edelleen kehittämässä. Tapaustutkimukset kertoivat tarkemmin sen, minkälaista toimintaa ryhmien sisällä oli – en enää palaa siihen. Sen sijaan otan esille ryhmien merkityksen paikallisen toiminnan ja institutionaalisen asiantuntijuuden välissä; ryhmät olivat koko ajan kiinni näissä molemmissa.

Asukkaille oli tärkeää, että heidän verkostonsa ulottui mahdollisimman laajasti erilaisiin institutionaalisiin yhteisöihin, jotka edustivat asiantuntijuutta, politiikkaa ja mediaa. Tässä verkostossa tapahtui paitsi monipuolista informaation vaihtoa myös todellista vuorovaikutusta erilaisten näkemysten välillä. Muun muassa asukkaiden yhteydet korkeakouluihin lisäsivät toiminnan innovatiivisuutta. Teknillinen korkeakoulu Maunulassa ja taidekoulut aikanaan Pihlajistossa tukivat ja täydensivät osaamisellaan avainhenkilöiden pyrkimyksiä ja lisäsivät myös toiminnan kiinnostavuutta ulospäin.

Verkostoteoria auttaa tulkitsemaan asukkaiden paikallisen verkoston ja asiantuntijaverkoston eroa. Paikallisessa toiminnassa korostuivat ihmisten väliset vahvat siteet ja yhdessä tekeminen, jonka puitteissa kokemuksia jaettiin ja ideoitiin. Asiantuntijaverkosto sen sijaan perustui pääasiassa heikompiin siteisiin. Siinä oltiin yhteydessä hyvinkin erilaisiin käytäntöihin ja ihmisiin, joita etukäteen ei tunnettu. Osa kontakteista oli pelkästään informaation vaihtoa, mutta joistakin suhteista kehittyi myös todellisia vuorovaikutussuhteita. Asukkaiden toiminnalle tämä ”institutionaalinen surffailu” oli yksi vaikuttavuuden kasvun salaisuus. Richard Burtin teoria rakenteellisista rei’istä ja niiden myötä syntyvästä rikkaasta informaativirrasta muuttui käytännöksi vaikuttavien asukkaiden toiminnassa. Surffailu merkitsi myös asukkaiden

Taulukko 6.4. Tutkimuksen vaikuttavat asukkaat paikallisten rakenteiden ja institutionaalisten rakenteiden välittäjinä.

oman sosiaalisen position vahvistumista, minkä asiantuntijuuden teoreettisessa tarkastelussa olen ottanut esille.

Erityisesti Maunulan monikerroksista kommunikaatorakennetta, mutta myös Lautasaaren yleiskaavatyöryhmän toimintaa, voidaan tulkita luvussa 2 esittämäni Nonakan tiedonrakennusspiraalin avulla (kuva 6.2). Kasvotusten jaetun hiljaisen, kokemuksellisen tiedon voi tapaustutkimuksissa ajatella välittyneen erilaisten kommunikointimuotojen avulla sekä laajempien piirien jakamaksi eksplisiittiseksi suunnitteluaineistoksi että myös ymmärrykseksi. Nonakan mallin oivallus on erilaisten kohtaamistilanteiden ominaisluonteen tunnistaminen, eli kuten Nonaka itse asian ilmaisee, eri ontologisten tasojen kytkeminen erilaisiin tiedonmuodostustilanteisiin. Vuorovaikutuksen ja tiedonrakennuksen mahdollisuus on erilainen vaihdellen sen mukaan, miten ja missä tavataan.

Kokemuksen jakaminen tapahtuu pääasiassa ihmisten kohdatessa toisensa epämuodollisissa tilanteissa. Kokemusta voidaan käsitellä ja työstää pienissä ryhmissä kasvotusten saman pöydän ympärillä. Tällaisissa ryhmissä on mahdollista synnyttää uusia ideoita, löytää luovia ratkaisuja ja avata uusia polkuja. Sekä Maunula-ryhmän proaktiivisen että Lautasaaren reaktiivisen toiminnan tehokkuus perustui tähän aja-

tukseen. Maunulalaiset odottivat innovatiivisuutta ja aktiivisuutta myös kaupungin yhteistyöryhmältä, joka kuitenkin tyytyi odottamaan, mitä muut ehdottivat, ja laatimaan sen pohjalta niin sanotun ”realistisen vaihtoehdon”.

Ryhmässä syntyneitä ja eksplisiittiseen muotoon työstettyjä suunnitteluideoita ja vaihtoehtoja arvioitiin Maunulassa kaikille avoimilla foorumeilla, joita olivat ennen kaikkea aluefoorumit, mutta myös muut keskustelutilaisuudet, seminaarit, lehtien mielipidepalstat ja interaktiiviset internetisivut, kuten Bryson ja Crosby ovat foorumeja hahmottaneet.²⁰ Vasta tällaisen keskustelun jälkeen erilaiset ideat tai vaihtoehdot, arviointitavat jne. olivat valmiita vietäviksi virallisiin asiakirjoihin, esimerkiksi kaavaluonnoksiin, ja sitä kautta poliittiseen päätöksentekoon. Lievää ontumista tiedon prosessoinnissa oli havaittavissa Maunula-ryhmän aluefoorumeille viemän aineiston suhteen. Aluefoorumilla kritiikkiä ei esitetty, mutta jälkepäin nettisivuilla epäiltiin esitystavan ohjanneen suunnittelua. Tähän kommenttiin konkretisoitui Maunula-ryhmän arkkitehtien vaikea rooli paikallisen tiedon ja asiantuntijuuden saumassa; paikallisen tiedon tulkitseminen suunnittelukielellä oli vaikeaa.

Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta on tärkeää tunnistaa myös eri käytäntöjen erilainen aikajänne, jonka olen lisännyt tulkintaani Nonakan teoriasta. Osa kaupunkisuunnittelun tiedonrakennusta on jatkuvasti pyörivää käytäntöä ja osa tapauskohtaisesti muotoutuvaa ja määrittävää tiedonrakennusta, joka kestää rajatun ajan. Esimerkkejä jatkuvista prosesseista ovat ihmisten epämuodollisen kanssakäymisen erilaiset muodot, mutta myös kaikki strukturoidummat avoimen keskustelun foorumit, joille erilaisia näkemyksiä, ideoita ja tietoa säännöllisesti tuodaan. Näiden jatkuvien käytäntöjen merkitys tiedonrakennukseen näkyy hitaasti, sillä niiden vaikuttavuus perustuu lähinnä luottamuksen syntyyn ja lisääntymiseen, mikä on hidas prosessi.

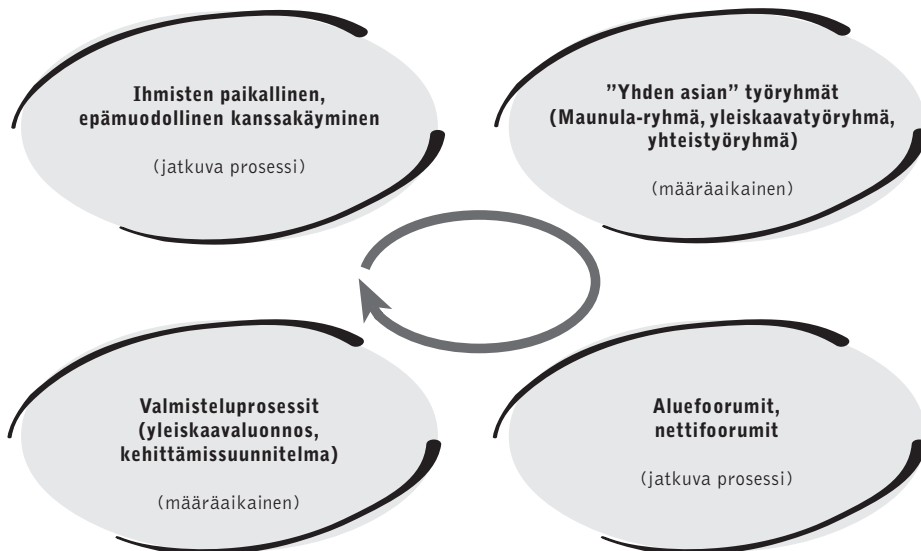
Jatkuvien prosessien ”päälle” voidaan tapauskohtaisesti rakentaa erilaisia määräaikaista prosesseja, jotka tuottavat ideoita tietyn erityistehtävän tai -ongelman tiimoilta – esimerkkeinä tutkimuskohteina olleet työryhmät. Myös monet hallinnolliset valmisteluprosessit, joissa laaditaan asiakirjat poliittista päätöksentekoa varten tietyn protokollan mukaan, ovat luonteeltaan määräaikaista – kaavan valmistelu on tästä esimerkki.

Kaikkiin näihin toimintamuotoihin sisältyy erilainen, niille ominainen kommunikoinnin mahdollisuus, joka on koko ajan myös eri tavoin sidoksissa suunnittelutiedon sisällölliseen rakentumiseen. Tiedonrakennuksen näkökulmasta kaupunkisuunnittelun osallistumisprosesseissa ja valmistelussa painottuvat määräaikaisten prosessit. Tiedon ymmärtämisen ja vuorovaikutuksen kannalta tärkeät jatkuvat prosessit jäävät liian vähälle huomiolle. Asukaskokemuksesta yritetään hypätä suoraan

kaavan valmisteluasiakirjoihin, minkä seurauksena asukastieto jää kyseisen kaavan erillisiksi ja irrallisiksi liiteasiakirjoiksi kuten tämän luvun alussa toin esille.

Asukkaiden verkoston tulkitseminen jää tutkimuksessani puolitiehen, jos sen strateginen merkitys jää huomiotta. Tutkimuksen asukkaiden verkostoituminen voidaan nähdä myös Latourin toimijaverkkoteorian mukaisena järjestelmänä, mikä mahdollistaa verkoston tulkin paitsi strategisena myös poliittisena välineenä. Latour tuo tiedonrakennukseen vallankäytön, joka Nonakan mallista puuttuu. ”Latourin mukaan yhteiskunnallisuus syntyy tavasta koodata yhteen heterogeenisiä nippuja ja kääntää jonkinlaiset oliot toisiksi”²¹. Keskeistä on toimijoiden mobilisointi ja heidän intressiensä kääntäminen niin, että verkkoon osallistumisesta tulee välttämättömyys. Tällainen strateginen verkostoituminen näkyi selvästi sekä Maunulassa että Lauttasaareissa.

Nonakaa ja Latouria yhdistää ajatus kääntämisestä. Nonaka kääntää tietoa hiljaisesta eksplisiittiseen ja päinvastoin, Latour yhdistää ja kääntää intressejä tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Malleissa on myös selvä ero. Latourin kääntäminen on strategista toimintaa ilman sitä vuoropuhelua, jota muun muassa David Bohm, Jürgen Habermas, John Friedman ja Peter Senge eri tavoin teorioissaan tavoittelevat.

Kuva 6.2. Suunnittelun tiedonrakennuksen ontologiset tasot paikallisen osallistumisen näkökulmasta Nonakaa (1994) soveltaen.

Nonakan kääntämisessä tämä kaksisuuntainen oppiminen ja ”dialoginen asenne”²² sen sijaan korostuvat, mutta Nonaka jättää tiedonrakennukseen liittyvän strategisuuden ja vallankäytön teoriansa ulkopuolelle.

Rinnakkain tarkasteltuina Nonakan ja Latourin teoriali kääntämisestä täydentävät toisiaan. Aktivistien toiminta voidaan ajatella kääntämisenä, jolla oli sekä operatiivinen, strateginen ulottuvuus että tiedonrakennukseen liittyvä sisällöllinen ulottuvuus. Asukkaiden verkostoitumisen ja kommunikoinnin eri muodot palvelivat kääntämistä näissä molemmissa merkityksissä toisiinsa limittyneinä. Latourilainen kääntäminen on helppo tunnistaa molemmista tapaustutkimuksista, mutta kokemuksellisen kaupungin mahdollinen kääntäminen suunnittelukielelle herättää monia kysymyksiä, joihin palaan seuraavassa luvussa.

Asukkaat julkisuuden muokkaajina

Viimeisenä asukkaiden vaikuttamisen ja asiantuntemuksen vahvistajana otan esille julkisuuden, jonka muokkaus oli tärkeää molemmissa tapaustutkimuksissa. Julkisuuden avulla asukkaat pyrkivät rakentamaan suunnittelutapauksista ”oikean näköisiä”. Kummassakin tapauksessa oli yksi media ylitse muiden, Maunulassa internet ja Lauttasaassa valtakunnan suurin päivälehti Helsingin Sanomat, joiden avulla julkisuutta tavoiteltiin. Yleiskaava oli koko kaupunkia koskeva prosessi ja Maunulan keskustan kehittäminen oli paikallinen prosessi. Tämä vaikutti asukkaiden median valintaan. Paikallisesta kysymyksestä voi toki pyrkiä tekemään laajemman kysymyksen, mutta Maunulassa siihen ei ollut tarvetta, sillä kaupungin poliittiset ohjelmat tukivat maunulalaisten tavoitteita. Lauttasaassa sen sijaan arvioitiin tarpeelliseksi laajan julkisuuden saavuttaminen.

Internetin käyttöä Maunulassa olen jo käsitellyt monin tavoin, mutta arvioin vielä sen merkitystä tapaustutkimuksessa. Tutkimus osoittaa sen, että internet on hyödyllinen vasta, kun se kytkeytyy riittävän hyvin olemassa olevaan toimintaympäristöön. Havainto ei ole uusi, mutta korostuu tarkasteltaessa rinnakkain Maunulan ja Lauttasaaren tapauksia. Maunulassa avaintoimijoiden halu ottaa väline käyttöönsä ja kokeilla sen kantavuutta osana asukasvaikuttamista oli ratkaiseva. Halun lisäksi tarvittiin myös taitoja, ja ne kertyivät tehdessä.

Maunula-ryhmän kehittämistyössä nettityökalut rakennettiin kaupunginosan olemassa oleville kotisivuille. Alueellinen portaali oli luonteva paikka ja vahvasti käsitystäni kaupunginosan virtuaalifoorumin käyttökelpoisuudesta monien eri prosessi-

en kokoajana ja vuorovaikutuksen mahdollistajana. Maunulan kotisivujen käyttö lisääntyi tutkimuskaudella koko ajan ja sillä olevan ostarifoorumin eri sivuja haettiin seurantajakson eli yhden vuoden aikana noin 20 000 kertaa. Vaikka kaupunkisuunnitteluvirasto Maunulan tapauksessa teki lisäksi omat suunnittelusivunsa keskustan kaavoituksen edetessä, oli niiden rinnalla paikalliselle foorumillekin käyttöä. Paikallisfoorumin aikajänne ja suhde alueeseen ja ympäristöön oli erilainen kuin viraston. Kaupunkisuunnitteluviraston suhde ostoskeskukseen syntyi ja eli asema-kaavan laadinnan mukaisesti, kun paikallisfoorumi kokosi kaikki ostoskeskukseen liittyvät erilaiset kunnalliset suunnitelmat ja ohjelmat rinnakkain ja kytki ne osaksi asukkaiden arkea, heidän alueella käymäänsä keskustelua ja muuta toimintaa.

Kaupunginosasivujen tärkeä ominaisuus oli myös se, että asukkaat voivat omaehtoisesti tuottaa ja viedä nettiin aineistoaan ilman byrokratiaa. Tämä oli, paitsi käytännöllisempi ja helpompi tapa toimia, myös merkityksellinen tiedonrakennukseen ja ylläpitoon liittyvästä vallankäytönäkökulmasta. Asukkaat halusivat olla edelläkävijöitä ja käyttivät nettiä esimerkiksi keskustan kehittämisen retoriikan määrittelyssä. Mittavien suunnitelmien avulla puolestaan haluttiin osoittaa keskusta-alueen kehittämispotentiaali. Kunnianhimoisten tavoitteiden julistamista ja näyttävää ankkurointia kaupungin erilaisiin strategioihin oli niin valmistelijoiden kuin poliitikkojen vaikea ohittaa.

Internetillä asukkaat haastoivat tiedonrakennuksen, eli tässä tapauksessa kaupunkisuunnittelun valmisteluprosessin ja poliittisen päätöksenteon, avoimuuteen. Avoimuuden edistäminen tai avoimuuden puutteen näyttäminen oli asukkaiden ase, jota netillä tuettiin erityisesti Maunulassa. Lauttasaaren sivuillakin levitettiin yleiskaavaaluonnoksen ”verikarttaa”, jota siinä vaiheessa ei löytynyt muilta sivuilta. Avoimuutta tuki netin mahdollistama lähes reaaliaikainen seuranta, jossa eri esityksiä, päätöksiä ja tapahtumia tuotiin asukkaiden tietoon. Osa seurantaa oli ostarifoorumille kehitetty ”siirtopäivyri”, johon tapahtumia koottiin sitä mukaa kun niitä ilmeni. Päivyriin kertyi 57 tapahtumaa toukokuuhun 2003 mennessä, jolloin kaupunkisuunnittelulautakunta valitsi C-vaihtoehdon kehittämisen pohjaksi. Siirtopäivyri oli eräänlaista prosessikirjoittamista, joka auttoi asukkaita, paitsi pitämään muistissa kuluneet vaiheet, myös ymmärtämään koko pitkän prosessin luonnetta ja kehitystä. Päivyri omalla tavallaan konkretisoi kehittämissuunnitelman tiedonrakennusprosessin. Teknisenä sovelluksena se oli vaatimaton, mutta kaikessa yksikertaisuudessaan kuitenkin käyttökelpoinen.

Netissä voi toimia anonymisti ja yksityisesti. Jokainen, joka osaa viedä nettiin tietoa, saa sen nopeasti laajalle joukolle ja jakelun voi tehdä nimettömänä, jos haluaa. Jokainen voi myös surffailla eri tietolähteissä vapaasti ja senkin voi tehdä anonyy-

minä. Internetin käytön yksityisyys, epämuodollisuus ja nopeus ovat hallinnolle vaikeita ominaisuuksia, mutta asukkaiden toimintakulttuuriin ne sopivat hyvin. Valmistelijat ja poliitikot kyllä seurasivat Maunulan sivuja, mutta vain muutamassa poikkeustapauksessa he osallistuivat keskusteluun. Tässä suhteessa Maunulan ostarifoorumilla ei ollut vuorovaikutusta, mutta pelkällä olemassaolollaan se välillisesti kuitenkin edisti asukkaiden ja kaupunkisuunnitteluviraston yhteistyötä.

Lauttasaaren tapauksessa asukkaat eivät tarvinneet nettiä muuhun kuin sähköpostiin ja tiedonhakuun. Lauttasaarelaiset tarvitsivat ja käyttivät sen sijaan Helsingin Sanomia. Lehden merkitys yleiskaavaprosessissa, varsinkin sen alkuvaiheessa, oli suuri, sillä se on Helsingin kaupungin asioiden julkisen käsittelyn ykkösfoorumi. Se ottaa aktiivisesti kantaa kaikissa kaupungille tärkeissä asioissa. Kaupunkisuunnittelukysymyksistä olivat yleiskaavan rinnalla tutkimuskauden aikana usein esillä muun muassa Töölönlahden suunnittelu, länsimetro, Vuosaaren satama, asuntopolitiikka, väestökehitys ja seudun kilpailukyky ja yhteistyö.

Lehti antoi tukea kansalaisreaktiolle, joka rantojen täytöstä ja rakentamisesta syntyi. Yleiskaavaprosessin alun ensimmäisessä uutisessa kesäkuussa 1999 ei vielä otettu rantoja erikseen esille, vaan siinä oli yleisemmät otsikot ”Helsinki haravoi viimeisiä rakennusmaita” ja ”Joka niemeen, notkoon, saarelmaan kodin taht...”.²³ Kun kansalaiskeskustelu syksyn vuorovaikutuskierroksen aikana kiihtyi, otti Helsingin Sanomat myös rannat tarkasteluun. Ensimmäinen suuri rantauutinen koski Koivusaaren rakentamista: ”Metron kannattavuus ei vaadi Koivusaaren rakentamista”.²⁴ Jutun ohessa oli Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän tiedottajan haastattelu, joka kertoi siitä, miten hän oli herännyt huomaamaan käynnistyneen yleiskaavaprosessin ja siihen sisältyvät ”valtavat suunnitelmat Lauttasaaren varalle”. Toimittajan oma kommentti Koivusaaren jutun liitteenä oli otsikoitu: ”Eihän tämä ole mikään Hongkong!” Yleiskaavaryhmän tiedottaja kertoi jälkepäin, että herätyksen oli saanut aikaan Helsingin Sanomien joulukuussa 1999 julkaisema mielipidekirjoitus, jonka lauttasaarelainen teollinen muotoilija oli kirjoittanut yleiskaavapajojen jälkeen: ”Helsingin kaunista sisäntulomaisemaa uhkaa tuho”.²⁵

Näistä artikkeleista varsinaisesti alkoi Helsingin Sanomien yleiskaavakeskustelu, jonka vilkkain vaihe elettiin seuraavan puolen vuoden kuluessa. Maaliskuun aikana lehti julkaisi viisi laajaa artikkelia eri rakentamiskohteista, johdannon ”Helsinki varautuu valtavaan rakentamiseen” ja neljä erillistä artikkelia kantakaupungin rantojen täyttymisestä, Vantaan rajan metsäsaarekkeiden tilkitsemisestä, Malmin lentokentälle mahtuvasta lähiöstä ja Itä-Helsingistä tietotekniikkakaupunkina.²⁶ Ennen sarjan viimeistä juttua ilmestyi apulaiskaupunginjohtajan jarrutteluartikkeli, jossa tehdyt luonnokset nimettiin sormiharjoituksiksi.²⁷

Kaavan valmistelu pysäytettiin pitkäksi aikaa ja välillä tehtiin pääkaupunkiseudun kuntien seutuvisio. Mutta kansalaiskeskustelu jatkui ja kunnallisvaalit lähestyivät. Helsingin Sanomat oli mukana tekemässä yleiskaavasta kunnallisvaaliteemaa.²⁸ Kuumiin poliittinen uutisointi liittyi syyskuussa 2000 tehtyyn valtuustokysymykseen asukkaiden ohittamisesta rantojen suunnittelussa. Lauttasaarelaisten mobilisoima kysymys ja samaan aikaan julkaisema oma lehti oli poliittinen täysosuma, jonka Helsingin Sanomat uutisoi otsikolla ”Poliitikot pidetty pimennossa rantarakentamisen suunnittelussa”.²⁹ Asukkaiden ohittamista suurempi kysymys olikin poliittikkojen ohittaminen. Vähän tätä ennen oli Ilta-Sanomissa julkaistu lauttasaarelaispoliittikon mielipidekirjoitus ”Missä on Helsingin kaavoitusvalta?” ja muutaman päivän päästä apulaiskaupunginjohtajan vastaus Helsingin merellisistä rannoista ja kaavoituksesta.³⁰ Kyseinen poliitikko meni tämän kirjoittelun avulla uuteen valtuustoon.

Vaalien jälkeen oli hiljaisempaa, kunnes kesällä 2001 valmisteltiin kehityskuvaa. Samaan aikaan osui kaupunkisuunnitteluviraston lauttasaarelaisille järjestämä tiedotustilaisuus, jonka uutisointiin liittyi Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmässä käyty keskustelu median ohjaavasta vaikutuksesta ja jota Lauttasaari-luvussa olen tarkemmin kuvannut. Kehityskuvan käsittelyn kynnyksellä yleiskaava oli myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksen aihe: ”Helsingin uusi yleiskaava herättelee arvokeskustelua”. Elokuussa esiteltiin peräkkäisinä päivinä ensin vihreiden, sitten sosialidemokraattien ja lopuksi kokoomuksen kaupunkisuunnittelunäkemyksiä. Vihreiden ja demareiden välillä käytiin kitkerää sanailua. Kehityskuvan varsinainen valtuustokäsittely oli Helsingin Sanomien mukaan ”suurten odotusten ja pienten pettymysten ilta”.³¹

Kehityskuvakeskustelun jälkeen yleiskaavan käsittely Helsingin Sanomissa oli vähäistä ja ajoittui prosessin virallisten vaiheiden uutisointiin. Talvikaudella 2001–2002 kaupunkisuunnittelun ehdoton ykkösaihe lehden palstoilla oli Töölönlahden kaavan käsittely. Sen vaiheita lehti seurasi tarkasti ja julkaisi muun muassa koko valtuuston istumajärjestykseen merkityn äänestyskäyttäytymisen, ensin arviona ja sitten toteutuneena. Yksittäisenä yleiskaavakysymyksenä nousi keväällä 2002 esille Malmin kentän mahdollinen rakentaminen. Keskustelua käytiin mielipidekirjoituksina eläkkeellä olevan ylipormestarin ja kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtajan välillä, mutta myös muissa artikkeleissa.

Yleiskaavaehdotuksen julkistamisen aikaan joulukuussa 2002 pääkirjoituksessa todettiin neutraalisti, että ”Helsingin yleiskaava keskittyy asuntojen rakentamiseen.”³² Kirjoituksessa yleiskaavaa pidetään maltillisena, eikä käytyä rantakeskustelua mainita. Asukkaiden toiveita todetaan kuunnellun ainakin yhdessä asiassa: pientalorakentamiselle varataan enemmän alueita samalla kun lähiöajattelusta luovutaan. Tam-

mikuussa 2003 uutisoitiin poliittisten ryhmien käyvän kauppaa Koivusaaresta ja kuukauden päästä poliittinen sopimus uutisoitiin: ”Kiisteltyjen rantojen maankäyttö jäi Helsingissä auki. Koivusaari, Vartiosaari ja Kivinokka jätettiin yleiskaavassa ratkaisematta.”³³

Yleiskaavan kaksi eri vaihetta, kuuma poliittinen alku ja väritön jatkovaihe, ovat nähtävissä Helsingin Sanomien sivuilla. Mielipidekirjoitusten määrää voi pitää yhtenä indikaattorina kansalaiskeskustelusta, vaikka toimitus tietysti koko ajan määrittelee palstan sisältöä julkaistavien juttujen valinnoilla. Yleiskaavaa koskevia mielipidekirjoituksia ilmestyi tutkimuskaudella 14, näistä valtaosa julkaistiin vuonna 2000. Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän jäsenten kirjoittamia mielipidekirjoituksia oli kolme, yksi tiedottajan mainitsema herätyskirjoitus, yksi puheenjohtajan kirjoitus ja yksi tiedottajan oma kirjoitus.³⁴ Tutkimusaineistoni mielipidekirjoitusten suhteen voi olla puutteellinen, sillä joistakin yksittäisistä alueista esitetyt kannanotot ovat saattaneet jäädä huomaamatta. Yleiskaavaa käsitelleiden asukastilaisuuksien järjestäminen painottui selvästi vuodelle 2000 ja keväälle 2001, mikä myös puoltaa käsitystä kuumasta alusta ja rauhallisesta jatkovalmistelusta. Mielipidekirjoittelusta ja tilaisuuksista päätellen Helsingin Sanomat reagoi, kun asukkaat reagoivat.

Kaiken kaikkiaan Helsingin Sanomat on Helsingin politiikan ehdoton voimatoimija, minkä asukkaat hyvin tiesivät. ”Asukkaille juttu on tosi, kun se on Hesarissa, mutta päättäjille se on tosi, kun se uhkaa tulla Hesariin”, todettiin Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmässä. Yleiskaava oli niin suuri kysymys, että asukkaiden oli saatava keskustelu Helsingin Sanomien palstoille voidakseen vaikuttaa siihen. Oman lehden julkaisemisella tuettiin tämän julkisuuden saavuttamista taitavasti. Lauttasaarelaiset osasivat julkisuuden rakentamisen, jossa viestinnän ja mainonnan ammattitaidosta oli hyötyä.

Internetin käyttö Maunulan mallin mukaan ei todennäköisesti olisi tuottanut Lauttasaareissa tulosta. Lauttasaaren tapauksessa asukkaiden ei ollut mahdollista ottaa vastaavanlaista edelläkävijän roolia, vaan heille jäi altavastajan rooli, minkä vuoksi vaikuttamisen välineetkin valittiin toisin. Sähköposti oli verkostoitumisessa tärkeä, samoin netti erilaisten asiakirjojen haussa. Lauttasaarelaiset olivat aktiivisina muun muassa Stadin rannat –verkostossa, jonka kommunikointi perustui lähes yksinomaan sähköpostin käyttöön ja jossa jäseneksi tultiin liittymällä sähköpostilistalle. Stadin rannat olikin esimerkki kansalaisten omaehtoisesta järjestäytymisestä, jossa virtuaaliverkko näytteli keskeistä roolia.

Maunulan ostoskeskuksesta ei kirjoitettu tutkimuskaudella Helsingin Sanomissa yhtään juttua, Nettimaunula-projektista ja erityisesti sen laajakaistahankkeesta kylläkin.³⁵ Rajatut paikalliset jutut voivat hyvinkin päästä lehden palstoille, mutta laa-

jempi huomio näyttäisi edellyttävän asian poliittista tai muuta periaatteellista merkittävyyttä, esimerkkeinä vaikkapa Katajanokalla merikadettikoulun tontin tapaus³⁶, Mustikkamaan tanssikeskuksen³⁷ tai Laajasalossa Sopulitien nuorisoasuntolahanke³⁸, joita kaikkia Helsingin Sanomien toimitus on seurannut ja uutisoinut. Suursuon ostoskeskuksen tulevaisuuteen ei kytkeytynyt vastaavanlaisia poliittisia tai kaupunkikuvallisia intohimoja. Se oli esimerkki asukkaille tärkeästä, mutta valmistelijoiden näkökulmasta rutiinijutusta, mikä osaltaan vaikutti asukkaiden mediavalintaan.

Viitteet

- 1 Ilmaiset ”asukasmielipide” ja ”asiantuntijalausunto” kuvastavat tätä erottelua.
- 2 Helsingin yleiskaava 2002:n vaikutusselvitys, Ihmisten elinolot ja elinympäristö, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston selvityksiä 2002:4, 19.12.2002, 32
- 3 Vuoden aikana nettipalstalla esitettiin yli sata mielipidettä, joissa esitettiin useita kysymyksiä valmistelijoille. Kaupunkisuunnitteluvirasto vastasi kaksi kertaa.
- 4 Laissa korostetaan monin eri tavoin niin pätevyyden ja ammattimaisen suunnittelun tarpeellisuutta kuin arvioinnin merkitystä valmistelussa. Lain mukaan kaavoituksen tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin, joissa tarkastellaan muun muassa kaavoitettavan alueen ja sen lähiympäristön luonnonoloja, rakennettua ja muuta kulttuuriympäristöä, väestön oloja, ympäristön tilaa, olevia ja suunniteltuja toimintoja sekä alueen kehitysnäkymiä (MRL 9§). Tällaista suunnittelutietoa tuotetaan yleensä asiantuntijatyönä joko virkamiesten tai konsulttien toimesta. Myös siihen tarvitaan paljon erilaista tietoa, että kaavojen vaikutuksia pystytään arvioimaan kaikkien niiden tekijöiden suhteen, joita laki suunnittelun tavoitteiksi mainitsee: ympäristön tulisi olla turvallinen, terveellinen, viihtyisä, sosiaalisesti toimiva, taloudellinen, kaunis, luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvaroja säilyttävä, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä edistävä ja niin edelleen (MRL 5§).
- 5 Syrjänen 2000
- 6 HS 28.9.2000
- 7 Dreyfus ja Dreyfus 1986
- 8 mm. Staffans 2002
- 9 Helsingiläisistä 59,9 % tunsivat kaupunkisuunnittelua erittäin huonosti tai huonosti, Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002, 49.
- 10 Korkea koulutus tai aktiivinen järjestötausta ei ole aloittelijan edellytys, vaan asiantuntijuuden kehittymisen edellytys.
- 11 Tarkoitin maailmanparantajalla ihmistä, joka on aatteellisesti kiinnostunut yhteisten asioiden hoitamisesta. Voimatoimijoille tällainen antaumuksellisuus oli ominaista.
- 12 HS 15.2.2000 ja 11.10.2000
- 13 Tarkoitin karnevalisoinnilla vaikeidenkin asioiden viihteellistämistä. Pihlajistolaiset järjestivät erilaisia tapahtumia, jossa sekä taiteellisesti että viihteellisesti käsiteltiin esimerkiksi kaupungin monimutkaisia hallintorakenteita tai ympäristön epäkohtia.
- 14 Helsingin kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 29.8.2001
- 15 Mäenpää ym. 2000, 48-49
- 16 Esimerkiksi yleiskaavaehdotuksen päämääriä kuvailevan luvun alussa on lause: ”Helsingin elinvoima nousee kaupunkilaistensa tarpeista ja hyvinvoinnin edistämisestä.” Helsingin yleiskaava 2002, ehdotus 19.12.2002, selostusosa, 55
- 17 Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002
- 18 Päivänen, Kurki ja Virrankoski 2002, 36 ja Kurki 2003, 149
- 19 Ostarifoorumin esittely ja arviointi on myös julkaistu erikseen, Staffans 2003.
- 20 Bryson ja Crosby 1992, Sotara 1996
- 21 Turo-Kimmo Lehtosen käännös, Lehtonen 2000
- 22 Nonaka 1994
- 23 HS 7.6.1999
- 24 HS 15.2.2000
- 25 HS 12.12.1999
- 26 HS 11.3., 14.3., 19.3., 23.3. ja 25.3.2000
- 27 HS 24.3.2000
- 28 HS 25.7.2000 ja 15.10.2000
- 29 HS 28.9.2000
- 30 IS 1.9. ja 6.9.2000
- 31 HS 30.8.2001
- 32 HS 19.12.2001
- 33 HS 19.1. ja 14.2.2003
- 34 HS 12.12.1999, 8.3. ja 30.7.2000
- 35 Yksi yleisartikkeli vanhoista ostoskeskuksista julkaistiin 15.8.2001 otsikolla ”Vanhat ostoskeskukset joko uusiutuvat tai hiipuvat”.
- 36 HS 9.4.2003, HS 10.4.2003, HS 11.4.2003 ja HS 12.4.2003
- 37 mm. HS 28.1.2002
- 38 mm. HS 27.8.2002 ja 8.2.2003

7 Paikallinen tieto ja suunnittelutieto

Kaupunki kokonaisuutena?

”Mä oon aivan liikaa ollu siellä ksv:ssa. Alkaa unohtua, mistä tässä oikein oli kysymys.”¹

”Asukkaat” on subjektina yhtä epämääräinen kuin kaupunki. Tutkimuksen kohteena olleet asukkaat olivat kuitenkin oppineet esittämään asiansa niin, että kyseisissä tapauksissa on perusteltua kirjoittaa asukkaista yhteisösubjektina ja käsitellä heidän näkökulmaansa kollektiivisena asukasnäkökulmana. Asukkaiden paikallinen tieto ja kokemus kaupungista oli edellä analysoimieni kommunikatiivisten rakenteiden ja niihin kytkeytyvien työtapojen avulla hiottu yhteiseksi näkemykseksi ja vaikuttaminen perustui tämän yhtenäisyyden säilyttämiseen, kuten Patsy Healey luvussa 2 esitetystä sitaatista toteaa: *”they are re-working the meaning of a place-based political community”*.² Yhtenäisyys oli pitkän prosessin tulos, ja aktivistiryhmät olivat tietoisia siitä, että esitettyjen suunnittelunäkemyksien konkretisoituminen ympäristössä saattaisi tulevaisuudessa aiheuttaa myös erimielisyyksiä.

Tapaustutkimusten suunnitteluprosesseissa korostui asukkaiden ja institutionaalisen valmistelun erilainen näkökulma kaupunkiin, joka johti hyvinkin erilaisiin painotuksiin kaupunkisuunnittelukysymyksissä. Asukkaille elinympäristö ei ollut asun-

totuotannon lisäämisen, kaupunkirakenteen tiivistämisen tai kaupungin kilpailukyvyyn säilyttämisen väline, vaikka eri poliittisiin ohjelmiin saatettiin vedota voimakkaastikin silloin, kun ne tukivat omia tavoitteita. Poliittiset ohjelmat eivät kuitenkaan olleet osallistumisen ”driving force”, vaan toimintaa motivoi asumisen ja elämisen myötä syntynyt kokemus kaupungista. Suunnittelu (yleiskaava) tai jokin epäkohta (ostoskeskuksen rappio) oli riittävän voimakkaasti koskettanut tutkimuksen asukkaiden elämää ja sai heidät toimimaan ja tekemään uskomattoman paljon töitä vaikuttamisen eteen.

Poliitikot ja suunnittelijat korostivat tutkimuksessa omaa lähestymistapaansa kokonaistarkasteluna, kokonaisuuden ymmärtämisenä – tämä näkökulma tuli esille lähes poikkeuksetta yleiskaavan yleisötilaisuuksissa. Kokonaisuutta määriteltiin ja argumentoitiin esimerkiksi kunnallistalouden, väestökasvun, alueiden välisen tasa-arvon tai kaupungin kilpailukyvyyn näkökulmasta. Paikat ja fyysinen ympäristö olivat tässä tarkastelussa ennen kaikkea toteutusareena tämän kokonaisuuden kautta määrittävälle politiikalle tai suunnitteluperiaatteille. Yleiskaavan johtoaajatuksina olivat lauseet ”menestyvässä kaupungissa on mahdollisimman paljon asukkaita ja tehokas liikennejärjestelmä”³ ja ”kasvu on voimavara”⁴. Näistä käsityksistä syntyi se kokonaisnäkemys, jota suunnittelulla haluttiin edistää. Kehityskuva nostikin keskeiseksi suunnitteluvisioksi urbaanin kaupunkiympäristön edistämisen, sillä urbaanin tiheyden katsottiin synnyttävän luovuutta ja innovatiivisuutta ja siten tukevan kasvua.

Poliitikkojen ja valmistelijoiden mielestä kansalaiset eivät ymmärtäneet tätä kokonaisuutta. Yleiskaavan kehityskuvassa todettiin ongelmaksi se, että asukkaat kokevat urbaanin ympäristön sijaan metsälähiöt kaupunkielämän puitteiksi.⁵ Kehityskuvan mukaan metsälähiöt johtaisivat pikemminkin kaupunkielämän vähenemiseen ja urbaaniin regressioon.⁶

Kansalaiset puolestaan olivat sitä mieltä, että kukaan (kaupungilla) ei ajatellut kokonaisuutta. Yleiskaavatilaisuudessa esitettiin närkästynyt yleisökommentti poliitikolle, joka väitti, etteivät asukkaat ymmärrä kokonaisuutta. Asukkaiden mielestä oli pikemminkin päinvastoin, heidän näkökulmastaan kaupungin suunnittelu ja ylläpito oli keinotekoisesti pirstoutunut, ja kokonaisuuden tarkastelu hukkui muun muassa hallintokuntien, kuntien, ammattikuntien, kaavatasojen ja puolueiden rajoihin. Tutkimuksessa näkyi myös hallinnollisten prosessien ja asukkaiden erilainen ajallinen suhde ympäristöön. Kaupunkisuunnittelun suhde Maunulan keskustaan oli asemakaavaprosessin pituinen ja kiinteistöviraston suhdetta Suursuon ostoskeskukseen rytmitti vanhan maanvuokrasopimuksen umpeutuminen ja uuden jatkaminen. Asukkaiden elämässä nämä hallinnolliset tapahtumat asettuivat osaksi ympäristösuhteen jatkumoa ja olivat vain yksi vaihe lähiympäristön kehityksessä.

Mikä sitten oli tutkimustapausten valossa asukkaiden kokonaisuus? Maantieteellisesti tarkasteltuna kaupunginosa oli asukasnäkökulmalle luonteva suunnittelurajaus ja myös luonteva organisoitumisen rajaus, mutta ei kuitenkaan määräävä tekijä. Varsinkin yleiskaavatilaisuuksissa asukkaiden kysymykset tuntuivat käsittelevän joko oman lähiympäristön tulevaisuutta tai sitten todella laajoja kysymyksiä muuttoliikkeestä, ekologiasta, aluepolitiikasta, seutuhallinnosta ja niin edelleen. Asukkaiden näkökulmasta yleiskaava liikkui jossakin näiden mittakaavojen välimaastossa. Yleiskaavan avulla ei useinkaan voitu vastata asukkaiden lähiympäristön tulevaisuutta koskevin kysymyksiin sillä tarkkuudella kuin he olisivat halunneet, toisaalta yleiskaavalla ei myöskään tavoitettu kuntarajat ylittävää tasoa, joka monien asukkaille tärkeiden kysymysten käsittelyssä olisi ollut välttämätöntä.

Asukkaat eivät yleensä korostaneet omaa näkökulmaansa kokonaisuutena, vaikka aktivistit keskustelivat asioista laajasti ja kokonaisvaltaisesti. Ympäristö oli elämisen paikka, jossa kohdattiin ja erottiin, kasvatettiin lapsia, käytiin koulussa ja kaupassa, harrastettiin, vanhennuttiin jne. Asukkaiden arkiympäristön ja asumisen kokemuksen myötä syntynyt tuntuma paikkaan ja tilaan muodostivat sen näkökulman, johon asukkaat niin suunnitelmia kuin laajemminkin kaupungin toimintaa tutkimustapauksissa suhteuttivat. Tällaisen paikallisuuden kautta voi asukkaiden näkemyksen mukaan myös rakentaa niin sanottua yleistä eli politiikkaa, jolla kaupunkia kehitetään elinvoimaisena ja kilpailukykyisenä, ei jonkin yleisen vastakohtana, vaan nimenomaan paikat ja paikallisen näkökulman huomioon ottavana ympäristön suunnitteluna. Analysoin seuraavissa kappaleissa tarkemmin tätä näkökulmaa.

Taina Rajanti on kuvannut kaupunkia tavalla, joka tuo mieleeni tässä tutkimuksessa ilmenevän eron asukkaiden kaupungin ja suunnittelun kaupungin välillä. Käsitteiden ”kaupunki” ja ”suurkaupunki” avulla Rajanti määrittelee eron kokemuksellisen kaupungin, ihmisen kodin, ja modernia edustavan suurkaupungin välillä. Moderni hävittää inhimillistä kaupunkia, ”ei ideaalista, menetettyä ja alkuperäistä pikkukaupunkia, vaan paikkaan ja maaperään juurtunutta sekoittunutta inhimillisen olemisen tilaa.”⁷ Rajannin kuvaama ero kulminoitui tutkimusaineistossa yleiskaavan kehityskuvan ilmaisuun ”eurooppalainen metropoli” (tai ”kehittyvä suurkaupunki”) ja valmistelijoiden asukasnäkemysistä kokoaman ”asukkaiden yleiskaavan” ilmaisuun ”idyllinen maakuntakaupunki”.⁸ Tutkimukseni asukkaat eivät kuitenkaan puolustaneet idyllistä maakuntakaupunkia tai epäurbaania metsälähiötä, vaan ennen kaikkea kaupunkia asumisen ja elämisen tilana. Tämä korostui erityisesti Lauttasaarella, mutta myös Maunulassa. Rappiota symboloivan ostoskeskuksen, ”modernin ruumiin”, tilalle haaveiltiin uudenlaista paikalliskeskusta, jossa kansalaisten toistensa kohtaaminen ja yhdessäolo voisivat yhdistyä kaupallisiin ja julkisiin palveluihin. Suunnitteluteoreettisesti näkemys sivuaa lähiön ideaa, mutta an-

saitsisi kuitenkin perusteellisemman analyysin pohjoisen kaupunkielämän muodoista, mihin muutamissa viimeaikaisissa tutkijapuheenvuoroissakin on viitattu.⁹ Maunulalaiset ja lautasaarelaiset pitivät itseään kaupunkilaisina, eivät metsälähien asukkaina.

Tieto paikasta

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä määrittelin paikallisuutta epistemologisenä käsitteenä käyttäen apunani Clifffort Geertzin ja Bruno Latourin *local knowledge* -käsitettä ja Michel Polanyin sitoutumisen käsitettä. Tutkimuksen empiirinen aineisto tuo tiedon paikallisuuden kaupunkisuunnittelun viitekehykseen ja tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ja edelleen tarkentaa paikallisuuden käsitettä ja merkitystä suunnittelussa.

Tutkimuksen kohteena olleet asukkaat konkretisoivat omalla kaupunkinäkökulmallaan sen, mikä tiedon epistemologisessa paikallisuudessa on keskeistä: tieto ja ymmärrys ovat kontekstuaalisia – ja näiden kautta hahmottuvien erilaisten kokonaisuuksien yhteensovittaminen on kaupunkisuunnittelun tiedonrakennuksen haaste. Eli, jos hyväksytään tiedon paikallisuus, on hyväksyttävä myös erilaiset näkökulmat kaupunkiin. Ei ole oikeaa tai väärää näkökulmaa, vaan joukko erilaisia näkökulmia. Suunnitteluprosessissa eri osapuolet pyrkivät vaikuttamaan siihen, että juuri heidän näkökulmansa tulee näkyväksi. Kansalaisten äänen vahvistuessa näkökulmien erilaisuus korostuu entisestään. Sen vuoksi näkökulmien avoin esittäminen valmisteluprosessissa on vuorovaikutuksen perusedellytys. Se on edellytys myös Donald Schönin kuvaamalle näkökulmien reflektoinnille, joka politiikan tekoon kuuluu.

Tutkimuksessa näkyi myös paikallisen tiedon yhteys todellisiin paikkoihin. Kaupunkisuunnittelun tiedonrakennus konkretisoituu asiakirjoissa, jotka esitetään karttoina, tieto kiinnitetään paikkaan. Koska paikka on monenlaisen toiminnan ja pyrkimysten keskiössä, kiinnostaa kaupunkisuunnittelun kaltainen interventio paikkaan monia. Asukkaiden näkökulmasta suunnittelutiedon yhteys paikkaan korostui erityisesti, sillä juuri paikkoihin liittyvät muutokset ja kiinnostus paikkojen tulevaisuuteen sai tutkimuksen kohteena olleet asukkaat osallistumaan. Sekä ympäristöpsykologit että maantieteilijät ovat kirjoittaneet ”liikkuvasta paikallisuudesta”, jossa kaupunkia hahmotetaan asuinympäristöstä ulospäin suuntautuvana laajana liikkumisen, erilaisten symbolimerkitysten ja sosiaalisten verkostojen alueena.¹⁰ Tällainen paikallisuus on lähellä tutkimustapauksista hahmottuvaa tulkintaa paikallisuudesta. Näkökulma heijastuu myös politiikkaan. Asukkaiden paikoissa sisällä olevasta näkökul-

masta rakentuva politiikka on erilaista kuin politiikka, jota tehdään paikoilla.¹¹ Sekä Maunulan että Lauttasaaren tapauksessa asukkaat alistivat kunnallispolitiikkaa vallitsevat puoluepoliittiset rajat paikasta lähtevälle politiikalle.

Perustavaa laatua oleva yhteys fyysisiin paikkoihin aiheuttaa kaupunkisuunnittelun tiedonrakennukselle ”paineita”. Lainsäädännön asettamat tavoitteet kaupunkisuunnittelulle ovat laajat. Alueiden käytön suunnittelun ensimmäisenä tavoitteena on maankäyttö- ja rakennuslain 5 §:n mukaan ”edistää turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista”.¹² Kansalaisten vaatimukset kaupunkisuunnittelulle ovat vähintään yhtä laajat. Ongelma syntyy suunnitteluasiakirjoista, joiden mahdollisuus vastata niin lain kuin kansalaisten odotuksiin osoittautui tutkimuksessa rajalliseksi.

Käytännössä kaupunkisuunnittelun tärkein instrumentti on kaava. Juridinen kaava-asiakirja esitetään kaksiulotteisena karttana sijoittamalla, rajaamalla ja määrittämällä erilaisia alueita maan tulevaa käyttöä ohjaamaan. Asukkaita kiinnostaa, miten kyseinen kaava osaltaan vaikuttaa heidän ympäristöönsä ja sitä kautta heidän elämänsä. Lain mukaan asukkaiden myös odotetaan aktiivisesti vaikuttavan tämän kaava-asiakirjan valmisteluun. Paperilla tai kuvaputkella avautuvasta aineistosta asukkaat yrittävätkin arvioida heitä kiinnostavia kysymyksiä, esimerkiksi minkälainen melutaso asuinalueella tulevaisuudessa on, lisääntykö vai heikentykö koulutien turvallisuus uuden rakentamisen myötä, säilykö kaunis näkymä tai viihtyisiä pihapiiri, jos kaava toteutuu, ja niin edelleen. Paikkojen kiinnostavuuden ja siitä johtuvien lukemattomien kysymysten vuoksi kaavaan kohdistuvat arviointitarpeet ovat asukkaiden näkökulmasta katsoen mitä moninaisimmat ja suuret ne ovat myös maankäyttö- ja rakennuslain mukaan.

Kaavakartan ja todellisten paikkojen kiinteä ja samalla ongelmallinen yhteys tuli esille yleiskaavan valmistelussa. Lukuisista mielipiteistä ja lausunnoista huolimatta kaavan laatijat esittivät yleiskaavakartan ilman taustalla näkyvää pohjakarttaa. Kaava-asiakirjan aluerajauksia, merkintöjä ja määräyksiä oli tämän seurauksena vaikea kohdentaa olemassa olevaan ympäristöön. Juuri tätä kohdentumista asukkaat kuitenkin kaavaa lukiessaan halusivat selvittää. Pohjakartan puuttumisen lisäksi yleiskaavan aluerajaukset oli piirretty epätarkasti, kaavoittajan ilmaisua käyttäen ”nurkia pyöristäen”. Tietoisella epätarkkuudella haluttiin kaavoittajan mukaan vähentää tulevia valituksia. Epätarkkuus oli käytännön sanelema ratkaisu ristiriitaisiin odotuksiin ja jätti kaavaan laatijan näkökulmasta riittävästi tulkin varaa tulevaa asemakaavoitusta varten. Strategisen asiakirjan tuskin tarvitsekaan olla tontin tarkkuudella piirretty, mutta kun sama asiakirja kuitenkin myös ohjaa tulevaa asemakaavoitusta, on tietoinen epätarkkuus ongelmallista.

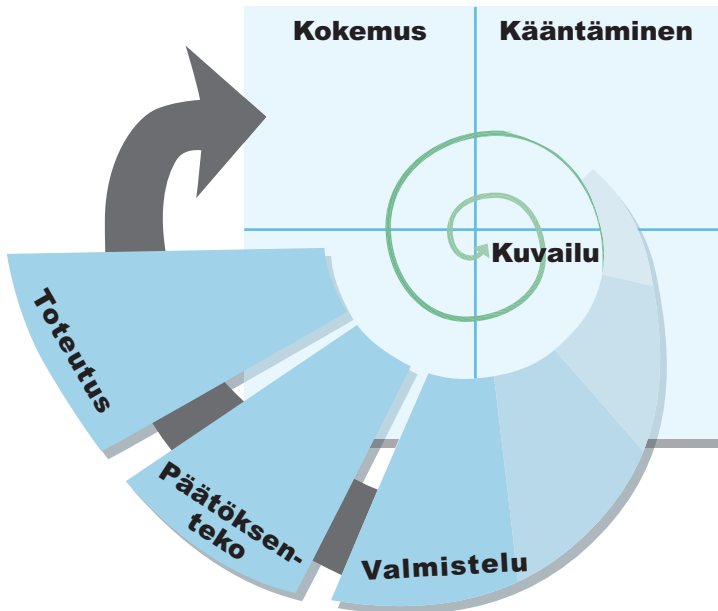
Maunulan tapauksessa kaava-asiakirjan rajoituksista olisi ollut mahdollista irrottautua. Kehittämissuunnitelman valmistelu tarjosi tilaisuuden lähestyä paikan ongelmaa uudella tavalla; poliitikot ja asukkaat suorastaan odottivat erilaista asiakirjaa. Valmistelu kuitenkin pitäytyi vakiintuneissa rutiineissa. Kehittämissuunnitelman sijasta syntyi asemakaava ja tontinvuokrasopimus, minkä seurauksena Maunulan uuteen keskustaan kohdistuneet odotukset kangistuivat tavanomaiseksi asemakaavakartaksi.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että nykyisten suunnitteluasiakirjojen avulla on vaikea vastata niin maankäyttö- ja rakennuslain kuin kansalaisten kaupunkisuunnitteluun kohdistamiin odotuksiin ja vuorovaikutuksen vaatimuksiin. Asetettujen tavoitteiden ja arviointivaatimusten täyttäminen kaava-asiakirjoilla tuntui tapaustutkimuksissa lähes mahdottomalta; näin siitäkin huolimatta, että yleiskaavakartan liitteenä oli kymmeniä erilaisia selvityksiä lain ja asukkaiden asettamien vaatimusten vuoksi.

Kaupunkisuunnittelutiedon moniulotteinen paikallisuus ja suunnitteluasiakirjojen rajallinen kyky vastata tähän moninaisuuteen oli tutkimuksen kohteena olleiden asukkaiden ongelma. Asukaskokemuksen ilmaiseminen vallitsevassa suunnittelu-kontekstissa oli vaikeaa. Intensiivinen yhteistyö asukasryhmien kanssa, käydyt keskustelut ja niistä tekemäni muistiinpanot tutkimuksen edetessä vahvistivat koko ajan kokemuksellisen kaupungin ja tiedon paikallisuuden merkitystä osoittaen samalla nykyisen suunnitteluaineiston kapea-alaisuuden. Asukkailla tärkeiden asioiden kuvaaminen vakiintuneessa, nykyisten suunnitteluasiakirjojen muovaamassa käytännössä on vaikeaa.

Tieto suunnitelmiksi

Paikallinen tieto rakentui Maunulassa ja Lauttasaareissa ihmisten kohdatessa luvussa 6 esittelemieni verkostojen varassa. Edellä kuvatuista ongelmista johtuen tutkimuksen molemmat asukasryhmät joutuivat jatkuvasti pohtimaan paikallista näkemystä ja omaa ilmaisuaan muotoillakseen ne niin, että ne tavoittaisivat valmistelu-prosessin. ”Meidän pitää määritellä retoriikka”, ”meidän pitää tarkkaan miettiä, mitä kerrotaan ja koska kerrotaan”, ”pitää miettiä, että sanotaan niin, että se menee perille” jne. Yritän tässä luvussa tarkemmin kuvata sitä prosessia, jolla asukkaat rakensivat sisällöllistä siltaa oman ympäristösuhteensa ja kaava-asiakirjojen välille. Käytän apunani organisaatioteorian sovelluksia tiedonrakennuksesta.

Kuva 7.1. Nonakan tiedonrakennusspiraaliin perustuva sovellutus asukkaiden ympäristökokemuksen kääntämisestä osaksi suunnittelun tietopohjaa.

Paikallisen tiedon ongelma koskettaa teorialuvussa esittelemääni hiljaisen tiedon käsitettä, tiedon paikallisuuteen sisältyä paljon hiljaisuutta. Organisaatioteoriassa hiljaista tietoa ”käännetään”. Ajatus perustuu Nonakan tiedonrakennusspiraalin mukaisesti hiljaisen tiedon ja muun tiedon väliseen transaktioon tiedonrakennusprosessissa. Suunnitteluteoriassa Friedmann on lähellä samaa ajatusta. Nonakan malli korostaa erityisesti hiljaista tietoa ja sen kääntämistä, minkä vuoksi hiljaisen tiedon ja muun tiedon välille syntyy vaikutelma rajasta, joka saa nämä tiedon kaksi ulottuvuutta näyttämään toisistaan erillään olevilta. Tästä kuitenkin ei ole kysymys, hiljainen tieto ei katoa mihinkään, vaan Nonakan mallissa sitä pyritään tietoisesti prosessoimaan ”ulos”.

Pohtiessani asukkaiden paikallisen näkökulman asemaa suunnittelutiedon osana, päätin ongelmista huolimatta kokeilla tiedon kääntämisen ajatusta tutkimusaineistossani. Kuvassa 7.1. olen Nonakaa soveltaen karkeasti hahmotellut asukkaiden ympäristökokemusta suunnittelun ja rakentamisen kokonaisuudessa. Kehän perustana on asukkaiden *kokemus* ympäristöstään. Tätä kokemusta he ryhtyivät fokuoimaan tietyn suunnittelutilanteen motivoimina. Keskustelun kuluessa he määrittivät vähitellen erilaisia kantavia teemoja ja ideoita, jotka olivat paitsi eksplisiittises-

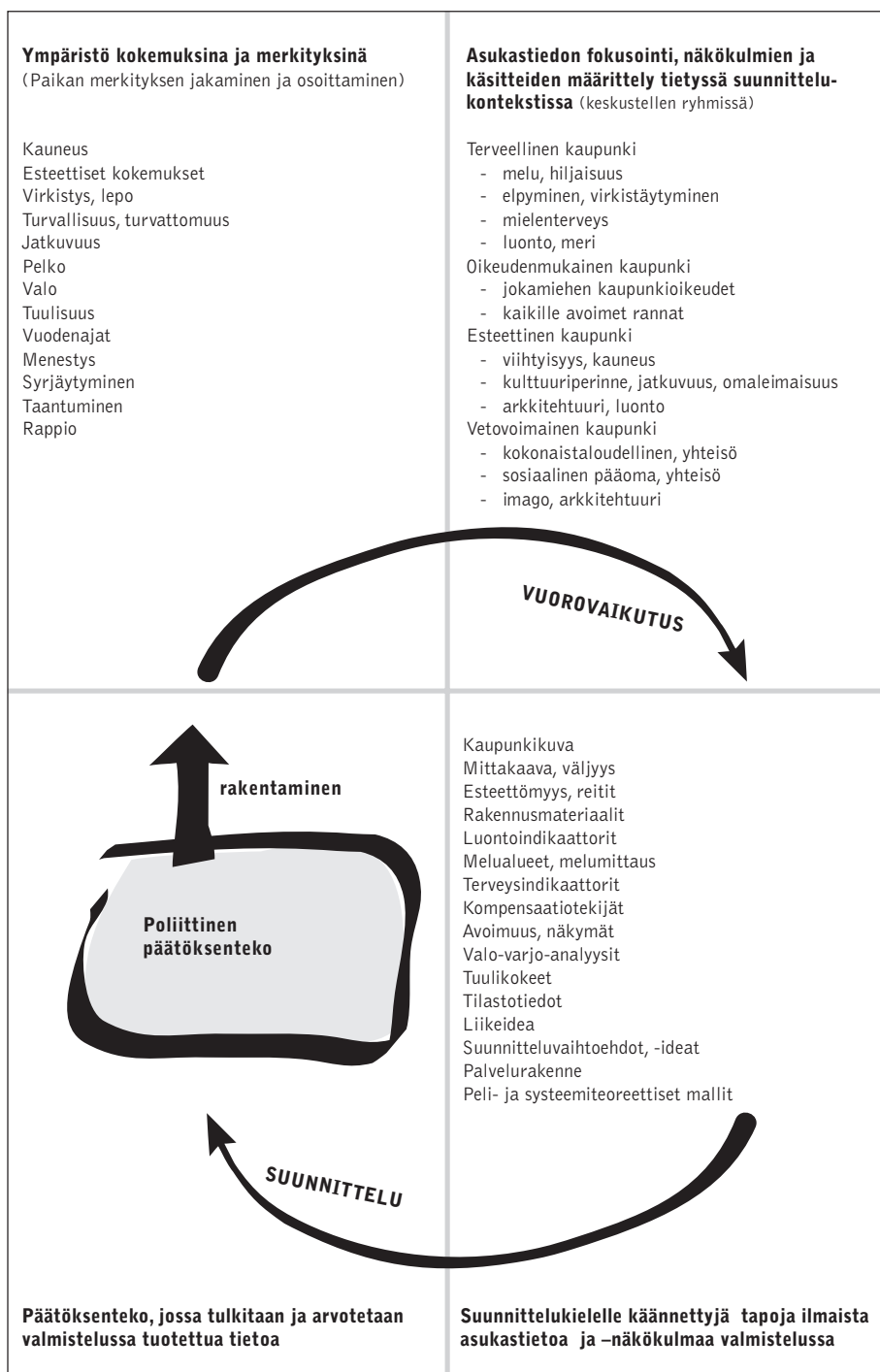
sä myös suunnittelukontekstiin siirrettävässä muodossa. Tämän vaiheen tulkitsen ympäristökokemuksen *kääntämiseksi*. Seuraavassa vaiheessa näitä teemoja ja ideoita ilmaistiin suunnittelun kielellä. Tällöin syntyi erilaisia konkreettisia keinoja *kuvailla* ja analysoida kyseistä suunnittelutapausta. Maunulalaiset olivat tässä vaiheessa proaktiivisia ja yrittivät edelläkävijöinä vaikuttaa valmisteluprosessissa tehtäviin painotuksiin, valintoihin ja ratkaisuihin. Lauttasaarelaiset sen sijaan kritisoivat teemoistaan käsin valmisteluasiakirjoja, pyrkivät osoittamaan niiden puutteellisuuden asukasnäkökulmasta katsottuna ja rakentamaan vastatietoa kaupungista.

Nonakan mallin sisältämän organisaatioiden välisen tiedonrakennuksen olen omassa kaaviossani laajentanut sisältämään koko institutionaalisen kaupunkisuunnittelun sekä myös kaupunkirakentamisen, eli suunnitelmien toteuttamisen. Asukkaiden näkökulmasta toteutunut ympäristö on oleellinen osa tiedonrakennusta, sillä vasta sen kautta suunnittelu muuttuu ympäristökokemukseksi eli asukkaiden hiljaiseksi ympäristötiedoksi, joka edelleen vaikuttaa heidän tulevaan toimintaansa osallistuvina kansalaisina. Olemassa olevan ympäristön positiiviset ja negatiiviset kokemukset vaikuttivat molemmissa tapaustutkimuksissa oleellisesti asukkaiden suunnittelunäkemyksiin.

Viereisellä sivulla (kuva 7.2.) olen Lauttasaaren ja Maunulan aineistojen avulla konkretisoinut kuvan 7.1. ajatusta asukkaiden tiedonrakennuksesta. Kokemuksen kääntäminen suunnittelutiedoksi tapahtui tutkimusryhmissä vaiheittain. Kaavion kyseenalaisin osa on kokemusta kuvaava ensimmäinen osio – hiljaista tietoa kun ei lähtökohtaisesti voi kirjoittaa sanoiksi, vaan se olisi jaettava muilla keinoilla. Haluan kuitenkin muutamien sanojen avulla muistuttaa kokemuksellisen kaupungin luonteesta, koska se on asukasosallistumisen keskeinen lähtökohta.

Asukkaiden paikallinen, kokemuksellinen näkökulma toi esille ihmisten ympäristösuhteen kaksi ulottuvuutta, kehon ja mielen. Ensinnäkin ympäristö oli asukkaille fyysinen kokemus. Sitä tarkasteltiin muun muassa arkisten toimintojen kuten liikumisen kautta, jolloin esimerkiksi palveluiden saavutettavuus ja sijaintitekijät olivat tärkeitä. Fyysiseen kaupunkiin liitettiin usein myös aistillisia kokemuksia esimerkiksi tuulesta, valosta, vuodenaajoista, avantouinnista jne.

Fyysisen, aistittavan kaupungin rinnalla asukkaiden näkökulmassa tuli esille mentaalinen kokemus kaupungista, jolloin ympäristön sosiaaliset verkostot, esteettiset arvot, merkitykset, symbolit ja identiteettitekijät olivat mukana keskusteluissa. Tällöin puhuttiin esimerkiksi turvallisuuden tunteesta, jatkuvuudesta, virkistäytymisestä tai pelon ja rakkion läsnäolosta. Esimerkkikeskusteluna voi pitää Lauttasaaren Pajalahden asemakaavan käsittelyä yleiskaavatyöryhmässä. Nähtävillä olleessa kaavaehdotuksessa oli esitetty nykyistä veneiden talvisäilytyspaikkaa siirrettäväksi Tall-

Kuva 7.2. Tutkimusaineiston perusteella tehty mallinnus asukkaiden ympäristökokemuksen kääntämisestä suunnittelutiedoksi (Nonaka 1994 soveltaen).

bergin puistotien päästä kaupunkikuvallisesti vähempiarvoiseen paikkaan. Rannalla talvehtivat veneet kuuluivat kuitenkin asukkaiden mielestä alueen merelliseen identiteettiin eikä niitä olisi pitänyt siirtää pois.¹³

Prosessin alusta alkaen molemmissa tutkimustapauksissa nousi yksi aihe ylitse muiden, yksi pääviesti, jonka merkittävyyttä asukasryhmät pyrkivät eri tavoin prosessin kuluessa välittämään ulospäin. Oleellista tälle viestille oli sen paikka-lähtöisyys (ostoskeskus, rannat). Julkisuutta apunaan käyttäen asukkaat rakensivat kuvaa ja tietoa paikasta omaa näkemystään vastaavaksi.

Maunulalaisten viesti oli ”ruumiinavaus” eli sen osoittaminen, miten negatiivinen tekijä rappiolla oleva ostoskeskus asukkaille oli. Maunulalaiset kehittivät ajatusketjun, jolla he osoittivat asuntoalueen vetovoiman riippuvuuden ostoskeskuksen vetovoimasta, mikä puolestaan heijastuisi koko kaupungin vetovoimaisuuteen. Käsite *vetovoimainen kaupunki* oli suoraan Helsingin kaupungin strategisista visioista otettu ilmaisu. Ajattelutapansa avulla maunulalaiset pyrkivät siten myös osoittamaan lojaalisuutensa poliittisen ajattelun mukaiselle kokonaistarkastelulle ja kaupungin kokonaisedulle. Vetovoimaisuus oli myös lähellä yleiskaavassa käytettyä kilpailukyvyn käsitettä. Kaupungille kilpailukyky oli kuitenkin ennen kaikkea menestymistä kansainvälisillä markkinoilla, kun se asukkaille oli hyvinvointia omassa elinympäristössä ja sen kautta syntyvää positiivista imagoa ja houkuttelevuutta.

Lauttasaarelaisten toiminnassa pääpainona oli osoittaa, kuinka merkittäviä tekijöitä meren rannat, avarat näkymät, vihreys ja luonto olivat asukkaille. Keskeisiä teemoja olivat *terveellinen kaupunki*, *esteettinen kaupunki* ja *oikeudenmukainen kaupunki*; kaikki näkökulmia, joita maankäytön kehityskuvassa oli käsitelty vähän tai ei lainkaan. Lauttasaarelaiset eivät päinvastoin kuin maunulalaiset yrittäneet osoittaa olevansa virallisen kaupunkivision mukaisia, vaan lähtivät avoimesti rakentamaan vaihtoehtoista kaupunkia urbaania tiheyttä korostavalle kehityskuvalle. Muutama kehityskuvan kanssa yhteinenkin teema lauttasaarelaisilla oli, esimerkiksi *omaleimainen kaupunki* ja *merellinen kaupunki*, mutta yhtäläisyys jäi lähinnä sanojen tasolle. Asukkaat korostivat meren elvyttävää merkitystä, kaupunki rakentamista meren rannoille. Lauttasaarelaisten käsite *jokamiehen kaupunkioikeudet* oli ilmaisu ajatuksesta, jossa suomalaisten ikaikainen luontosuhde ja ”nautintaoikeus” yhdistyivät kaupunkiympäristöön sisältäen vahvan sosiaalisen viestin tämän ympäristön kytketymisestä asukkaiden jokapäiväiseen elämään.¹⁴

Merkitysten ja käsitteiden määrittelyn ohella asukasryhmät puntaroivat erilaisia asiantuntijanäkökulmia. Sen avulla ryhmien ajatukset vähitellen saivat konkreettisia muotoja, jolloin oltiin jo lähellä suunnittelukieltä. Tähän liittyvän anekdootin mukaan Lauttasaaren puheenvuoro -lehden ensimmäisen numeron sisällön laa-

dinta alkoi sillä, että tiedottaja haki netistä TKK:n arkkitehtiosaston yhdyskuntasuunnittelun peruskurssin luentorungon ja päätteli, että tämä varmasti olisi oikeaoppinen jaottelu lehden sisältöä muokattaessa. Maunulassa suunnittelukieli oli alusta asti hallussa ryhmään kuuluneiden arkkitehtien vuoksi.

Yksi lopputulos asukkaiden tiedonrakennusprosessista oli se, että asukkaiden hiljainen tieto kaupungista tylsistyi samaan tahtiin kun se läheni suunnittelun kieltä. Omaperäiset ja lennokkaat ajatukset ympäristöstä katosivat, kun niitä puristettiin suunnittelun muottiin. Näin kävi erityisesti maunulalaisten visioimalle ”sivik sentterille”, jossa innovatiivista suunnitteluotetta toden teolla yritettiin löytää. Jos maunulalaisten toiveet olisivat saaneet vastakaikua tai ilmaa siipien alle kaupungin valmistelukoneistossa, olisi lopputuloksena voinut todellakin olla uudenlainen paikalliskeskus, mutta innovatiivisuus osoittautui kovaksi haasteeksi sekä asukkaille että kaupungille. Maunulalaisten alkuperäinen strategia eli usko hyvän idean kilpailukykyyn osoittautui ainakin vapaaehtoistyönä vaativaksi toimintatavaksi ja jouduttiin loppujen lopuksi kääntämään tiukaksi taloudelliseksi laskelmaksi tontin tuottavuudesta kaupungille.

Tutkimuksen perusteella näyttääkin siltä, että asukasryhmien alun perin kekseliäät ja hauskat ajatukset oli ilmaistava ”kovassa” muodossa, koska ne ratkaisivat. Koivuosaaren tapaus oli tästä mitä parhain esimerkki. Kova argumentti tarkoittaa useimmiten markkoja, mutta myös suojelulainsäädäntö sisältää suunnittelua sitovia määräyksiä ja tarjoaa siksi kovia argumentteja keskusteluun. Niittykasvin suojele Koivuosaaren eteläpuolen rakentamisen estäjänä nauratti Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmää. ”Löytyisiköhän joitakin mönkiäisiä tai leviä myös saaren pohjoisosasta?” Ovatko turvautuminen luonnonsuojeluun tai rakennussuojeluun markkojen ohella ainoita keinoja ajaa paikallisia sisältöjä suunnitteluun? Kuka suojelee ihmisiä, kyseltiin. Asukkaiden tarrautuminen suojelulakeihin on tässä valossa ymmärrettävää. Tämä kuitenkin ärsyttää joitakin suunnittelijoita, jotka valittavat lainsäädännön suojelevan liikaa nykyarvoja.¹⁵ Mitä muuta laki kuitenkin voi suojella kuin nykyarvoja?

Hämmäntävänä lopputuloksena asukkaiden tiedonrakennusprosessista pidän sitä, että suurin osa asukkaiden esittämistä sisällöllisistä tavoitteista on aina kuulunut hyvään suunnitteluun ja suunnittelijat on myös koulutettu analysoimaan ja arvioimaan niitä monilla sellaisilla välineillä, joita asukkaat ehdottivat tai vaativat. Palveluiden saatavuus, esteettömyys, inhimillinen mittakaavaa, viihtyisyys, kauneus, luonnonläheisyys, terveellisyys ja turvallisuus kuuluvat keskeisinä tavoitteina niin asumisen laatuun kuin kaavoitusperiaatteisiin. Kuitenkin asukkaat arvostelivat suunnittelua juuri näiden tekijöiden puuttumisen vuoksi. Se, mihin kokemukselli-

nen tieto kääntyi, ei siis ollut uutta, ja jotakin sen olemuksesta valitettavasti rapisi prosessin myötä, mikä osoittaa suunnittelun rajallisuuden suhteessa ihmisten kokemusmaailmaan.

Pohtiessani asukkaiden ja suunnittelun välistä suhdetta tulee mieleeni Michel Polanyiin kuvaus hiljaisesta tiedosta:

”Tacit knowing of a coherent entity relies on our awareness of the particulars of the entity for attending to it; and...if we switch our attention to the particulars, this function of the particulars is cancelled and we lose sight of the entities to which we had attended” (Polanyi 1967, 34)

Tämän mukaan hiljainen tieto on edellytys eksplisiittisen tiedon ymmärtämiselle; hiljainen tieto perustelee kokonaisuuden, jota eksplisiittisesti yritetään ilmaista. Asukkaiden ympäristökokemusten ”pilkkominen” suunnittelutiedoksi saattoi edellä kuvaamistani kääntämisyrityksistä huolimatta kadottaa yhteytensä tiedon hiljaiseen ja paikalliseen perustaan. Tästä näkökulmasta suunnittelu on väkivaltaa.

Kokemuksellisen tiedon ja suunnittelutiedon sisällöllinen tulkitseminen Nonakan tiedonrakennusmallin avulla vahvistaa sen, minkä jo edellisessä luvussa otin esille erilaisten kommunikatiivisten käytäntöjen merkityksen yhteydessä: nykyisillä osallistumiskäytännöillä on vaikeaa tavoittaa asukkaiden paikallinen tieto. Hyppy kerätyistä mielipiteistä suunnitteluasiakirjoihin on liian suuri, mikä heijastuu mielipideraporttien erillisyytenä. Kokemusten prosessointi pienemmissä ryhmissä olisi tästä näkökulmasta katsoen välttämätöntä. Tämänkin jälkeen jää vielä ratkaistavaksi suunnittelukielen ilmaisuvoiman kehittäminen.

Arjen ja ympäristökokemuksen asianajajat

Asukkaat kohdistivat arkkitehtuuriin ja kaupunkikuvaan monia odotuksia niin Lautasaassa kuin Maunulassa. Heidän ongelmana oli kuitenkin suunnitteluinstituutioihin sisäänrakennettu riippuvuus kaupungin valtarakenteista, joiden näkökulma kaupunkiin oli erilainen kuin asukkaiden paikasta lähtevä näkemys. Riippuvuussuhteen vuoksi kaupunkisuunnittelija usein joutui joko tietoisesti tai tiedostamattaan tukemaan ratkaisuja, joiden arkkitehtuuri tai vaikutukset kaupunkikuvaan eivät välttämättä edistäneet hyvää ympäristöä, eli sitä, mitä asukkaat ensisijaisesti vaativat, vaan jotakin muuta tavoitetta. Asukkaiden ilmaisua käyttäkseni arkkitehti joutui virkansa puolesta ”uskollisesti selostamaan verikarttaa”. Rivien välistä tämän saman voi lukea myös kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavapäällikön lehtihaastattelusta: ”Kaupunkisuunnittelussa ei ole parasta vaihtoehtoa.”¹⁶

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että asukkaiden kokemusten ja merkitysten kytkeminen osaksi kaupunkisuunnittelua on kovaa työtä. Se on kovaa tiedon paikallisuudesta johtuvien erojen vuoksi, se on kovaa kunnallispoliittisten valta-asetelmien vuoksi ja se on kovaa myös suunnitteluasiakirjojen rajoitetun ilmaisuvoiman vuoksi. Vaikka monet asukkaiden tavoitteista periaatteessa kuuluvat hyvään suunnitteluun ja niitä tukevaa tutkimustietoaakin on saatavilla, vaativat ne kuitenkin aktiivista muistuttamista ja ”syöttämistä” suunnitteluprosessiin. Vaikutti siltä, että asukkaiden oli joskus helpompi puolustaa hyviä suunnitteluperiaatteita kuin valmistelijoiden. Tätä työtä tekivät tutkimukseni osallistumisen ammattilaiset, kukin itselleen ja osaamiselleen luontevalla tavalla ja valitsemiensa eri alojen asiantuntijoiden tuella. Kaupunkilaisten jokapäiväinen kokemus ympäristöstään ja ammattimainen osaaminen kohtasivat näiden paikallisaktivistien toiminnassa.

Palaan suunnitteluteoriaan: mitä tällainen kaupunkisuunnittelu on? Paul Davidoffin pluralismia korostavan asianajosuunnittelun on sanottu sopivan amerikkalaiseen yhteiskuntaan; Amerikkaan siksi, että siellä on paljon yksityistä pääomaa erilaisille vaihtoehtoryhmille ja järjestöille. Asianajosuunnittelua pidetään meidän julkisen hallintomme kaavoitusmonopolin vastakohtana. Käytännössä emme kuitenkaan ole kovin kaukana asianajosta: yritykset teettävät omia suunnitelmiaan maankäytön esisopimusten pohjaksi, yksityisen sektorin vetämät aluekehittämishankkeet ovat jälleen tulossa ajankohtaisiksi, ja myös asukkaat pyrkivät mahdollisuuksiensa mukaan vaikuttamaan tähän keskusteluun. Kuten teorialuvussani totesin, asianajosuunnittelussa on asukkaiden kannalta kolme tärkeää ominaisuutta: se tunnistaa institutionaalisen valmistelun reunaehdot ja laadittujen suunnitelmien sidonnaisuuden näihin ehtoihin, se tekee näkyväksi erilaisten näkökulmien ja arvostusten olemassaolon sekä näiden erojen vaikutukset suunnitelmien sisältöön, ja sen mukaan vaikuttaminen on mahdollista vasta sitten, kun keskusteluun tullaan samalla asiantuntijakielellä, jota institutionaalinen valmistelu käyttää.

Kaupunkisuunnittelun muuttuvassa toimintaympäristössä on yhä enemmän aktiivisia, vaikutushaluisia toimijoita, joilla on vahva näkemys siitä, miten kaupunkia pitäisi suunnitella. Jos itsehallinnollinen kaupunki ei tätä ”asianajoa” halua nähdä, se tapahtuu yhä enemmän epävirallisena, nykyisten valmisteluprosessien ulkopuolella. Vaihtoehtoja synnytetään, käsitellään ja esitellään erilaisissa verkostoissa ja muokataan julkisuudessa tiedotusvälineiden avulla. Asukkaat valitsevat omat vaikutuskanavansa ja toimivat tapaustutkimusten asukkaiden tapaan: omalla osaamisella, tunteella ja talkootyöllä. Kaupungin mahdollisuus säilyttää asemansa tässä keskustelussa edellyttää uutta tilannearviota. Tämän jälkeen voisi myös löytyä perusteita soveltaa kuntalain tarjoamaa mahdollisuutta tukea asukkaiden vaihtoehtoisten suunnitelmien valmistelua.¹⁷ Pienen asian esteenä on kuitenkin suuri periaatteellinen kysymys.

Viitteet

- 1 Lauttasaaren yleiskaavatyöryhmän jäsenen toteamus.
- 2 Healey 1997, 124, myös Harcourt ja Escobar 2002
- 3 Yleiskaavapäällikkö Jussi Vuorisen lausuma johtoaajatus Innovative City –seminaarissa 6.11.2001
- 4 Helsingin kaupungin maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 21
- 5 Helsingin kaupungin maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 56
- 6 Helsingin kaupungin maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 56
- 7 Rajanti 1999, 142-157
- 8 Asukkaiden yleiskaava ei ollut suunnitteluvaihtoehto, vaan se oli raportti, johon oli koottu asukkaiden ensimmäisellä vuorovaikutuskierroksella esittämiä mielipiteitä ja näkemyksiä. Helsingin yleiskaava 2002, Osallistuminen ja arviointi, Asukkaiden yleiskaava 13.10.200
- 9 Ilmonen ym. 2000, Bäcklund, Maury ja Vuolanto 2002, Horelli 2003b
- 10 Jovero ja Horelli 2001, Kanninen ja Bäcklund 2002
- 11 Tähän viittaa englanninkielisissä tutkimuksissa ilmaisu *place-based*. Harcourt ja Escobar 2002: *place-based politics*, Healey 1997: *place-based political community*.
- 12 MRL 5§
- 13 Kuriositeettina mainittakoon, että yleiskaavatyöryhmän arkkitehtijäsenet olivat samaa mieltä kaupunkisuunnitteluviraston kanssa eli taipuvaisia siivoamaan ”arvokkaan kaupunkiakselin päätteen” avoimeksi näkymäksi.
- 14 Se oli myös suomalainen esimerkki amerikkalaistutkijoiden esille nostamasta *spatial/environmental justice* –teemasta, esim. Soja 2000.
- 15 Esimerkiksi Pakkala 2002, Visanti 2001
- 16 HS 5.10.2000
- 17 Kuntalain 27§:n mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan muun muassa avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua.

8 Muuttuva kaupunkisuunnittelu

Kaupunkisuunnittelun rajankäyntiä

Vaikuttavat asukkaat koettelevat kaupunkisuunnitteluinstituution normatiivisia perusteita ja rajoituksia. Samalla he muistuttavat osaamista korostavasta yhteiskunnasta, joka vanhoja instituutioita kunnioittamatta haastaa vanhentuneet käytännöt ja jäykät asiantuntijarakenteet. Virallinen valmisteluprosessi määritteli tutkimuksen kohteena olleiden asukkaiden toiminnan aikataulun, mutta sen vaikuttavuus rakentui osallistumisprotokollan ulkopuolella perustuen ennen kaikkea verkostoitumiseen ja julkisuuden muokkaukseen. Asukkaat toimivat niin kuin ”kaikki muutkin” näyttivät toimivan.

Vaikuttavat asukkaat tekevät näkyväksi tiedon strategisuuden. Virkamiehet ja poliitikot korostavat sitä, miten tärkeää on pitää erillään valmistelu (asiantuntijuus) ja politiikka. Raja on kuitenkin veteen piirretty viiva, jonka suunnittelun tarkastelu tiedonrakennusprosessina ja siihen kytkeytyvänä asiantuntijuutena tuo esille. Rakenteet ja työtavat, joihin tiedonmuodostus on kiinnittynyt, kantavat koko ajan mukanaan toimijoidensa kokemuksia ja näkökulmia vaikuttaen siihen, mitä pidetään oikeana tietona ja mitä vääränä – niin sanottu ”kokonaisuus” rakentuu tästä syntyvän ymmärryksen mukaan.

Erilaisten näkökulmien vahvistuminen kaupunkisuunnittelukeskustelussa voimistaa myös kysymystä siitä, mitä hyvällä ympäristöllä tarkoitetaan ja mitä suunnittelulla voidaan saavuttaa. Asukkaiden paikoista ja arjen ympäristökokemuksista lähtevä näkökulma on erilainen kuin se näkökulma, jossa politiikkaa tehdään paikoilla. Jos ympäristöä korostetaan ennen kaikkea jatkuvan kasvun alustana, joudutaan helposti ristiriitaan asuinympäristön laadullisten näkökulmien kanssa. Kaupunkisuunnittelusta tulee asukkaiden näkökulmasta mekanismi, jossa neuvotellaan siitä, mitä alueita kasvulle uhrataan. Suunnittelu etenee pienimmän vastustuksen tietä. Ongelma asukkaiden ja kaupunkisuunnittelun välillä on kumulatiivinen, sillä se, mitä kaupunkisuunnittelu uusille alueille synnyttää, on aina vain tehokkaampaa. Tuloksena on ympäristöä, joka saa asukkaat entistä enemmän epäilemään kaupunkisuunnittelun kykyä tuottaa hyvää ympäristöä.

Itsehallintoon perustuva kaupunkisuunnittelu, joka nojaa edustukselliseen poliittiseen päätöksentekoon ja sen valtuuttamaan asiantuntijavalmisteluun, on lähtökohdaisesti vahva. Käytännöt sen ympärillä kuitenkin muuttuvat, mistä vaikuttavat asukkaat ovat oire. Heidän aiheuttamansa rajankäynti tiedosta, asiantuntijuudesta, kielestä ja hyvästä ympäristöstä koskettaa kaupunkisuunnittelun perusteita ja johtaa helposti defensiiviseen asenteeseen käytäntöä ylläpitävän instituution sisällä. Kysymykset kuitenkin jäävät, vaikka niiden esittäjät eivät olisi vallitsevan käytännön edellyttämällä tavalla edustavia, tavallisia tai tulevia asukkaita.

Kaupunkisuunnittelun irtaantuminen asukkaiden ympäristökokemuksesta ja paikallisesta tiedosta heikentää kaupungin kulttuurista juurevuutta ja itsehallinnollista perustaa niin, että loppujen lopuksi koko itsehallinnolla ei enää ole merkitystä kaupungin tulevaisuuden määrittelijänä. Se olisi tappio paikallisdemokratialle. Tätä tarkoittaa mielestäni Manuel Castellsin huoli vallan ja paikan merkityksen eriytymisestä. Paljastaessani normatiivisen sitoumukseni vahvan paikallisdemokratian puolesta, haluan tutkimukseni päätteeksi kääntää lukujen 6 ja 7 tulkinnot kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksiksi ja esittää niihin perustuvan kehittämisnäemykseni.

Välittäjäverkosto ja laajennettu asiantuntijuus

Kaupunkisuunnittelun esiin piirtyvät rajat nostavat vuorovaikutuksen merkityksen entistä keskeisemmäksi. Palaan siihen, mistä alussa lähdin liikkeelle: ihmisten kohtaamiseen. Vuorovaikutus on mahdollista vain ihmisten kohdatessa.

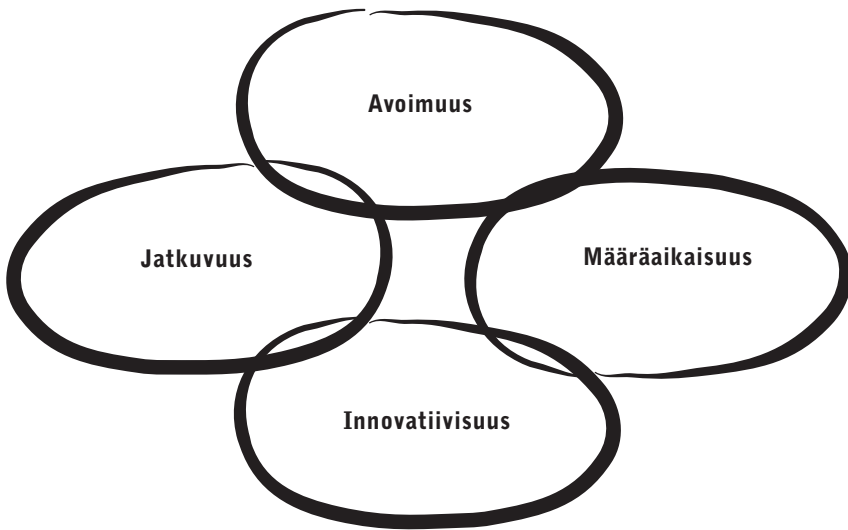
Tiedonrakennuksen korostuminen ja innovatiivisten yhteisöjen tutkimus muistuttavat John Friedmannin ja Andreas Faludin aikanaan esittämästä käsityksestä suunnit-

telun innovatiivisuudesta ja allokatiivisuudesta. Jako tunnistaa kaupunkisuunnittelun kaksi erilaista ulottuvuutta, suunnittelun uutta etsivät ja suunnittelua ylläpitävät toimintatavat. Tulkitsen kaupunkisuunnittelun allokatiiviseksi tehtäväksi kaupungin itsehallinnon ja asukkaiden hyvinvoinnin ylläpidon. Suunnittelukäytännön on tuettava ja vahvistettava tätä paikallisdemokratian muotoa. Mutta sen rinnalla kaupunkisuunnittelun on myös edistettävä luovuutta tukevien työtapojen käyttöön ottoa ja etsittävä innovatiivisia ratkaisuja. Säilyttääkseen asemansa kaupungin kehityskeskusteluiden keskeisenä areenana on julkisen kaupunkisuunnittelun vastattava näihin molempiin haasteisiin.

Tiedonrakennuksen ja oppimisen teoriat auttavat tunnistamaan ja jäsentämään kaupunkisuunnittelun erilaisia vuorovaikutustilanteita ja niiden suhdetta tiedon muodostukseen. Kaupunkisuunnittelu voidaan tulkita oppimisympäristönä, jossa tietoa syntyy sekä ihmisten välisten vahvojen, ymmärtävien siteiden varassa, että satunnaisempien, erilaisia näkökulmia välittävien kohtaamisten varassa. Näillä kommunikaatiotilanteilla on erilainen merkitys tiedon rakentumiseen. Tutkimuksessa soveltamani Nonakan malli korostaa uutta tietoa tuottavaa, *innovatiivista* vuorovaikutusta, jossa kokemuksellisella tiedolla on keskeinen asema. Paikallisdemokratiaa vahvistavalle vuorovaikutukselle on tämän lisäksi ensiarvoisen tärkeää, että kommunikaatiotilanteet ovat mahdollisimman *avoimia*. Suunnittelun vuorovaikutusprosesseissa näille molemmille, avoimuudelle ja innovatiivisuudelle, on oltava tilaa. Ne eivät toteudu samoissa tilanteissa, mutta eivät myöskään sulje toisiaan pois.

Tapaustutkimuksissa nousi esille myös vuorovaikutuksen suhde aikaan. Asukasryhmissä vuorovaikutus oli intensiivistä ja luonteeltaan *määräaikaista*, tietyn tehtävän hoitamiseen sitoutunutta. Vuorovaikutus tuki ongelma-, suunnitelma- ja kaavakeskeistä työskentelyä tuottaen tietoa asetettujen lähtökohtien ja tavoitteiden mukaisesti. Nämä määräaikaiset, ideoita tuottaneet vuorovaikutusprosessit kuitenkin hyötyivät siitä, että niiden rinnalla oli sellaisia pysyviä käytäntöjä, jotka rakensivat luottamusta. Tästä näkökulmasta vuorovaikutuskäytäntöjen *jatkuvuus* on avainsana, sillä luottamus ruokkii sekä suunnittelun demokraattisia että innovatiivisia tavoitteita.

Kaavavalmistelu on esimerkki prosessista, joka alkaa ja loppuu tietyn ohjelman mukaisesti. Erityisesti asukkaiden näkökulmasta kaupunkisuunnittelun vuorovaikutus fokusoituu tällä hetkellä juuri kaavaprosessiin, jonka määramuotoisuus ja -aikaisuus on osallistumis- ja arviointiohjelmassa tarkoin määritetty. Yhden kaavaprosessin aikana ei käytännössä kuitenkaan ole mahdollista luoda hedelmällisiä vuorovaikutussuhteita, ellei prosessin tukena ole myös jatkuvaa, luottamusta lisäävää kommunikointia.

Kuva 8.1. Avainsanat kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuskäytäntöjen kehittämiseksi.

Kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuskäytäntöjä on näiden näkökulmien perusteella kehitettävä kaikkien edellä kuvaamieni neljän muuttujan, avoimuuden, innovatiivisuuden, jatkuvuuden ja määräaikaisuuden suhteen niiden erilaiset vaatimukset ja edellytykset tiedostaen. (kuva 8.1.)

Tapaustutkimusten perusteella on mahdollista arvioida, miten erilaiset rakenteelliset järjestelyt tukevat edellä asettamiani vaatimuksia. Aineistosta nousee esille kolme erilaista tapaa kohdata: noin kymmenen hengen ryhmät, erilaiset paikalliset ja virtuaaliset foorumit sekä laajat politiikan, eri professioiden, median ja tiedeyhteisön edustajia kattavat verkostot. Ihmisten väliset siteet näissä kohtaamisissa vaihtelivat. Pienryhmissä ne olivat vahvoja, tietyn intressin ympärille rakentuneita, foorumeilla ja verkostoissa ne olivat löyhiä, hyvinkin erilaisia näkökulmia edustavia. Tiedonmuodostukseen näillä organisoitumismuodoilla oli erilainen suhde. Verkostot ja foorumit edesauttoivat tiedonvaihtoa erilaisten näkökulmien välillä ja paransivat toimijoiden mahdollisuuksia ymmärtää toimintaympäristön erilaisia prosesseja ja rakentaa yhteistyötä. Pienryhmissä näistä havainnoista keskusteltiin ja niiden avulla tuotettiin konkreettisia esityksiä, kannanottoja, suunnitelmia jne. jälleen laajempaan tarkasteluun vietäväksi.

Olen kuvan 8.2. nelikenttään koonnut kaupunkisuunnittelun keskeiset vuorovaikutusrakenteet. Ne muodostavat kaupunkisuunnittelun välittäjäverkoston, jota erilai-

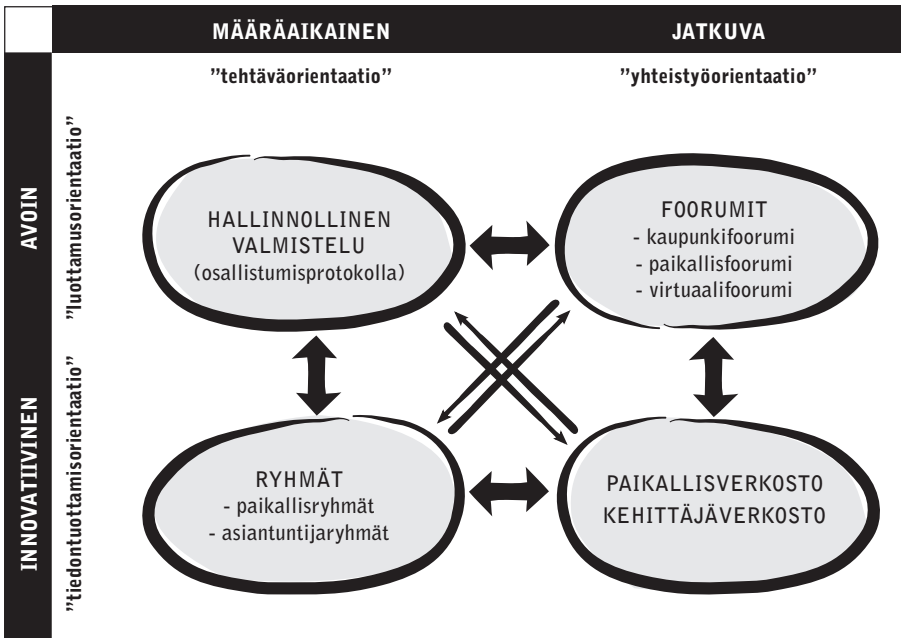
silla avoimilla, innovatiivisilla, jatkuvilla ja määräaikailla vuorovaikutuskäytännöillä ylläpidetään. Käytännöt eivät ole uusia, vaan pikemminkin monissa eri tutkimuksissa ja käytännön tilanteissa hyviksi havaittuja työskentelytapoja. Uutta on niiden jäsentäminen kokonaisuudeksi, jossa tunnistetaan niiden erilainen orientaatio ja erilainen tapa tukea kaupunkisuunnittelun tiedonmuodostusta ja alueiden kehittämistä.

Foorumit tarkoittavat laajalle yleisölle avoimia kohtaamispaikkoja, joille kokoonnutaan käsittelemään yhteisiä asioita. Niiden tehtävänä on kommunikoida tuottaen yhteisiä merkityksiä ja luoda edellytyksiä yhteistyölle. Tapaustutkimusten perusteella erityisesti säännöllisesti kokoontuva, lähelle ihmisiä menevä paikallinen foorumi osoittautui hyödylliseksi vuorovaikutusta tukeväksi rakenteeksi. Virtuaalifoorumien merkitys kaupunkisuunnittelussa on vasta kehittymässä. Ne eivät mahdollista kasvokkain tapahtuvaa kohtaamista, mutta voivat tarjota tehokkaan informaatiokanavan ja eri toimijoiden yhteistyötä tukevan koordinaatioalustan. Maunulan ostarifoorumi oli ensiaskel tähän suuntaan.

Paikallisverkostot ja *kehittäjäverkostot* ovat kommunikaatorakenteina väljiä ja monikerroksisia. Paikallisverkostot rakentuvat ihmisten arjen ympärille ja ne perustuvat pääasiassa vapaaehtoiseen kansalaistoimintaan. Kehittäjäverkostot liitetään yleensä laajempaan alueelliseen kehittämiseen ja kilpailukyvyn vahvistamiseen. Kehittäjäverkostot ovat luonteeltaan asiantuntijaverkostoja. Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta sekä paikallis- että kehittäjäverkostot ovat resurssipankki, jonka epämuodolliset informaatiovirrat rikastuttavat vuorovaikutusta ja luovat edellytyksiä innovatiivisille strategioille, näkökulmille ja hankkeille.

Ryhmät ovat noin kymmenen hengen työryhmiä, joita yhdistää yhteisen ongelman ratkominen, suunnitelman laatiminen tai muu kohtuullisen selkeästi määriteltävissä olevan tehtävän suoritus. Ryhmä on motivoitunut ja sitoutunut ja kykenee prosessoimaan myös kokemuksellista tietoa uusien ratkaisujen löytämiseksi – sillä on edellytykset olla innovatiivinen. Useat vuorovaikutuksesta kirjoittaneet teoreetikot korostavat pienen ryhmän potentiaalia luovuuden ja oppimisen näkökulmasta.

Hallinnollinen valmistelu tarkoittaa maankäyttö- ja rakennuslaissa määriteltyä institutionaalista asioiden valmistelua, joka etenee valmisteluprosessin alussa laaditun ohjelman mukaisesti. Kaupunkisuunnittelun välittäjäverkostossa valmisteluprosessilla on siis oma erityinen, lakisääteinen tehtävänsä ja kulkunsa, johon vuorovaikutus on sidottu. Itsehallintoon kuuluvan, institutionaalisen kaupunkisuunnittelun tulevaisuus liittyy siihen, miten sen valmisteluprosessiin sidotut vuorovaikutuskäytännöt kytkeytyvät nelikentän muihin rakenteisiin – rakenteisiin, joilla joka tapauk-

Kuva 8.2. Kaupunkisuunnittelun välittäjäverkosto erilaisina avoimina, innovatiivisina, jatkuvina ja määräaikaisina vuorovaikutuskäytäntöinä.

sessä on yhä suurempi merkitys kaupunkikeskustelussa. Kyse on institutionaalisen kaupunkisuunnittelun strategisista valinnoista.

Tutkimuksen kohteena olleet asukkaat ryhtyivät itse tuottamaan tai hakemaan näitä vuorovaikutusta välittäviä muita rakenteita, joita viralliseen osallistumiseen ei kuulunut. Vaikka kaupunki tapaustutkimuksissa antoi taloudellista tukea asukkaiden hankkeisiin, jäi ongelmaksi syntyneiden uusien rakenteiden institutionaalisen statuksen puute. Asukkaat pystyivät näissä kyseisissä tapauksissa lisäämään omaa vaikuttavuuttaan, mutta rikkoivat samalla valmistelun normeja ja saivat aikaan puolustusreaktion. Kansalaistoiminnan institutionaalinen muutosvoima jää tämän vuoksi olemattomaksi. Parhaimmissakin tapauksissa tuloksena on vain yksittäisiä *best practice* -statuksen saavia esimerkkejä.

Tästä syystä pidän tarpeellisena kehittää kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuskäytäntöjä huomattavasti nykyistä laajempaan kokonaisuuteen. Ensinnäkin kaupunkisuunnittelu on niin oleellisesti osa itsehallintoa, että asukasvaikuttamista tukevat rakenteet eivät voi jäädä tämän tapajärjestelmän ulkopuolelle – jos asukkaiden vai-

kutusmahdollisuudet todella halutaan turvata. Toiseksi, puutteellisilla vuorovaikutusrakenteilla on muitakin seurauksia kuin asukasnäkökulmasta korostuva itsehallintovaje. Kysymys on valmisteluinstituution omasta kilpailukyvyystä toimia merkitävänä vaikuttajana ja hyvän ympäristön tuottajana. Nykyisellään sen asiantuntijaroolit ovat jäykät ja niitä ylläpidetään pitkän perinteen muovaamilla, hallintokuntien ja virkatehtävien kesken sovitulla käytännöllä. Tällainen suljettu ja hierarkkisesti rakentunut instituutio on este asiantuntijuuden dynaamiselle kehitykselle ja heikentää vähitellen sen asemaa.

Hallinnon näkökulmasta foorumit ja ryhmät voidaan kytkeä institutionaaliin käytäntöihin helpommin kuin verkostot. Erilaiset yleisötilaisuudet ja valmistelevat työryhmät ovat jo nyt osa käytäntöä. Kyse on lähinnä niiden strukturoinnista, jatkuvuudesta sekä tiiviimmästä yhteydestä niin asukkaiden paikalliseen näkökulmaan kuin kentän muihin toimijoihin. Verkostot sen sijaan ovat hallinnolle haaste. Yleensä verkostot, jotka liittyvät selkeästi tietyn organisaation toimintaan, kuten talouden, hallinnon ja politiikan toimijaverkostot, organisoituvat hierarkkisesti tehtävien ja roolisuoritusten mukaan. Tällaiset hierarkkiset verkostot on kuitenkin todettu heikoiksi tuottamaan luottamusta ja vastavuoroisuuden normeja, jotka tukisivat yhteistyön kulttuuria.¹ Vuorovaikutuksen kannalta keskeiset kehittäjäverkostot ja paikallisverkostot eivät ole tällaisia. Tutkimuksen asukkaiden verkostojen painoarvo syntyi siitä, että he liikkuvat laajasti erilaisten institutionaalisten toimijaverkostojen välillä, eli hyödynsivät Burtin määritelmän mukaisia ”rakenteellisia reikiä”.² Tällaisessa sosiometrisesti vaihtelevassa verkostossa toimivan asukkaan tavoittama informaatiovirta oli rikas, eikä hän myöskään ollut sosiaalisen kontrollin sitoma samalla tavalla kuin ne toimijat, joiden verkosto perustui ensin mainittuihin hierarkkisiin rakenteisiin.

Institutionaalisen verkostoitumisen pitäisi siis rakentua huomattavasti nykyiseen organisaatioon nähden löyhemmin, jotta siitä vuorovaikutuksen näkökulmasta olisi hyötyä. Yhtenä keskeisenä ongelmana on verkostoituneeseen toimintatapaan liittyvä toimijoiden henkilöityminen. Jotta vuorovaikutus verkostossa tuottaisi sen hyödyn, jota siltä odotetaan, olisi myös julkisessa hallinnossa toimivat henkilöt uskallettava ”personoida” nykyistä enemmän. Virkamies ei ole vain tietyn tehtävän hoitaja, vaan oikea henkilö, jolla on omat luonteenpiirteet, kokemukset ja näkökulmat. Sama koskee asukkaiden roolia näissä uudenaikaisissa verkostoissa. Tavallisuuden tai edustavuuden vaatimus ei saisi muodostua esteeksi paikallisten, asiantuntevien asukastoimijoiden mukaan pääsyle erilaisiin kehittäjäverkostoihin. Muussa tapauksessa paikallinen ääni uhkaa kokonaan jäädä keskustelun ulkopuolelle.

Erilaisten välittävien henkilöiden, ”brokereiden”, myönteisen merkityksen kaupunkisuunnittelun monimutkaisessa toimintaympäristössä totesi Jane Jacobs jo 1960-

luvulla, ja saman suuntainen keskustelu on jälleen puhjennut Richard Floridan viittämässä keskustelussa kaupungin luovuudesta.³ Yhteiskunnan eri osa-alueilla liikkuvilla välittäjillä on vaikutusvaltaa, joka ei kerry vain heidän omaksi hyödykseen, vaan siitä on etua koko yhteisölle sosiaalisen pääoman kasvuna. Tällaisella välittämällä on myös yhteys johtamiskulttuuriin. Tulevaisuuden johtaja on paitsi vaikuttava myös välittävä henkilö, sanojen kaikissa merkityksissä.

Uudet välittäjä rakenteet merkitsevät asiantuntijuuden laajentamista ja jakamista. Asukkaiden kannalta kyse on paikallisen tiedon vahvistamisesta ja heidän vaikutusvaltansa lisääntymisestä nykyistä laajemman keskustelun ja monipuolisemman tiedonrakennusprosessin myötä. Valmistelun kannalta kysymys on asiantuntijuuden kehittämistä dynaamisemmaksi, mikä on suunnitteluinstituution oman tulevaisuuden kannalta keskeinen kilpailutekijä.

On paradoksaalista, että se, mitä tutkimukseni keskeisenä johtopäätöksenä esitän, on institutionaalisten vuorovaikutusrakenteiden kehittäminen; käytinhan teorialuvun alussa paljon voimavarojani selvittääkseni sitä, miksi Patsy Healeyn institutionaalinen lähestymistapa ei sovellu tutkimukseeni. Siitä puuttui kuitenkin ihmisen mentävä rakenteellinen reikä, jonka kautta todelliseen vuorovaikutukseen vain voidaan päästä. Näitä reikiä olen tutkimuksellani yrittänyt puhkoa; sillä loppujen lopuksi kaikkein tärkeintä, eli ihmisten kohtaamista, ei kuitenkaan voi institutionalisoida. Mutta sitä voi tukea.

Jatkotutkimuksen suunnat

Monitieteinen tutkimukseni avaa lopussa vähintään yhtä monta uutta kysymystä kuin sen alussa esitin. Kaupunkisuunnittelu koskettaa laajasti ihmisten asumista, työtä, elinympäristöä, taloutta ja loppujen lopuksi koko yhteiskuntaa. Eri tieteenalojen näkökulmasta nämä tekijät painottuvat ja avautuvat eri tavoin. Rajautuminen suunnitteluteoriaan ja organisaatioteoriaan on tässä kokonaisuudessa ongelmallista, sillä ne molemmat edustavat omaan pragmaattiseen viitekehykseensä läheisesti sitoutuneita tutkimusaloja. Suunnitteluteoria, erityisesti sen kommunikatiivinen traditio, on kulkenut rinnan yhteiskuntatieteen kanssa, kun taas organisaatioteoria seurailee pääasiassa talouden ja oppimisen tutkimusta. Molempiin tarkasteluihin sisältyy omat rajoituksensa, jotka tässäkin työssä ovat tulleet esille.

Kommunikatiivista suunnitteluteoriaa on kritisoitu kyvyttömyydestä vastata kulttuurisen moninaisuuden haasteisiin, mikä myös voidaan ilmaista pluralismin ymmärtämättömyytenä. Sitä on myös kritisoitu sokeudesta nähdä suunnittelu osana valta-

rakenteita. Ongelmana on, että tästä kritiikistä ei ole rakentunut sellaista konstruktivistista suunnitteluteoriaa, jonka varassa suunnittelua voitaisiin edelleen kehittää. Enkä ole varma, voiko kyseisen kritiikin varaan edes kuvitella syntyvän sellaista teoriaa. Kysymys on siitä, asetammeko suunnitteluteorialle edelleenkin normatiivisen tavoitteen tukea käytäntöä. Myönteinen vastaus tähän avaa väistämättä toisen kysymyksen: minkälaista yhteiskuntakehitystä suunnittelulla (ja sitä tukevalla teorialla) ylläpidetään tai tavoitellaan? Kysymykset ovat tärkeitä, kun yhteiskunnassa käydään laajaa keskustelua muun muassa ihmisten hyvinvoinnista, yhteisöjen ja ympäristön merkityksestä sekä uusista yhteistyömuodoista menestyksellisen tulevaisuuden turvaamiseksi. Tulevaisuutta on mielestäni uskallettava rakentaa myös suunnitteluteorian avulla, mutta ei ilman kriittistä ja avointa tilannearviota.

Pragmaattisella tasolla kommunikatiivisen suunnitteluteoria kysymykset ovat niitä, joita edellisessä kehittämiskappaleessa otin esille, eli miten kaupunkisuunnittelun institutionaalisia vuorovaikutuskäytäntöjä voidaan nykyistä paremmin integroida muuhun toimintaympäristön. Kaavoituskäytäntöä ei enää enempää voi kuormittaa, vaan sitä pitäisi pikemminkin keventää. Kevennys ei kuitenkaan saa tapahtua kansalaisten vaikutuskanavia rajoittamalla tai ohittamalla, vaan lisäämällä. Kyse on vuorovaikutuksen edellytysten ja vaatimusten tunnistamisesta ja erilaisten välittäjä-rakenteiden kehittämisestä.

Vuorovaikutuksen lisääminen koskee myös kaupunkisuunnittelun innovatiivisuutta. Rakennussuunnittelussa on esimerkkejä työtavoista, jotka vastaavat nykyisiä käsitteitä innovatiivisten yhteisöjen toimintatavoista, mutta kaupunkisuunnittelussa tämä on jäänyt taka-alalle. Dynaamisen asiantuntijuuden tutkiminen ja ymmärtäminen ovat erityisesti kaupunkisuunnittelussa keskeisiä. Miten ideat ja ratkaisut kaupunkisuunnittelussa syntyvät? Tässä yhteydessä olisi myös mahdollista tehdä tätä tutkimusta tarkempaa ja kattavampaa analyysiä siitä, minkälaisia kaupunkisuunnittelun vaikutusverkostot tällä hetkellä ovat.

Tutkimushaasteita riittää myös suunnittelun ilmaisukielen ja -keinojen kehittämisessä. Kaavakartan rinnalle kaivataan uusia asiakirjamuotoja, ei pelkkiä raportteja, vaan muun muassa tietotekniikkaa hyödyntäviä simulointeja ja mallinnuksia, joiden avulla tulevaisuuskuvaa määritellään. Erityisesti ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi vaatii tämän tutkimuksen perusteella paljon tutkimus- ja kehittämistyötä. Ongelmana on, että vaikutuksiin ei ”päästä kiinni” nykyisen kaavakartan kaltaisella aineistolla, vaan uudistus on aloitettava niistä.

Yhteiskunnallisesti tärkein jatkotutkimuksen suunta osoittaa institutionaalista kaupunkisuunnittelua laajempiin kysymyksiin. Suomalaiseen kehittämiskeskusteluun, koskipa se sitten kaupunkipolitiikkaa, aluekehitystä, innovatiivisia ympäristöjä tai

EU-linjauksia, ei ylipäättään näytä kuuluvan kansalaisten mukanaolo. Kansalaisia koulutetaan, heille suunnitellaan, heitä hoidetaan ja jopa palvellaan, mutta heitä ei oteta mukaan. Kansalaisuus asetetaan asiantuntijuuden vastakohdaksi; asiantuntijat opettavat ja kehittävät ja ihmettelevät, kun tuloksia ei synny. Muun muassa teknologiabarometrissa 2004 tarkastellaan tietoyhteiskunnan muuttumista tietämysyhteiskunnaksi ja todetaan Suomen jäävän kauas sen tavoitteista. Suomen kompastuskiviä ovat uuden tiedon soveltamisen, verkottumisen, kansainvälisyyden ja yrittäjyyden vähäisyys.⁴ Tietämysyhteiskunnalla viitataan Ilkka Niiniluodon käsitteeseen ymmärräsyhteiskunta, joka perustuu sivistykseen ja viisauteen.⁵ Kuitenkin saman barometrin indikaattoreista puuttuvat kokonaan ihmisten henkiseen hyvinvointiin, sosiaalisen kanssakäymiseen ja yhteiskunnalliseen luottamukseen liittyvät kuvaajat, jotka taloustieteessä ovat nousseet esille sosiaalisen pääoman käsitteen alla. Kyse on kulttuurisesta juurevuudesta, jonka varassa tietämysyhteiskunta voi kehittyä. Tämän vuoksi pidän yhtenä tärkeänä tutkimussuuntana pohtia, mikä strateginen merkitys kansalaisten aktiivisella mukanaololla, vilkkaalla kansalaiskeskustelulla ja myös sen huomioon ottamisella yhteiskunnan kehityksessä on.

Viitteet

- 1 Kaunismaa 2000, 134
- 2 Burt 1992
- 3 Jacobs 1961, Florida 2002.
- 4 TekBAR, teknologiabarometri 2004
- 5 Niiniluoto 1997

Yhteenveto

Asetin tutkimukseni alussa tavoitteeksi selvittää asukasosallistumisen ristiriitojen taustatekijöitä kaupunkisuunnittelun toimintaympäristössä. Olen tarkastellut suunnittelutilanteita vaikuttamaan pyrkivien asukkaiden näkökulmasta, tulkitsemalla heidän toimintaansa ja kokemuksiaan. Tutkimusasetelma poikkeaa suunnitteluteoriassa vakiintuneesta tavasta tarkastella kaupunkisuunnittelua suunnitteluinstitution sisältä ja rakentaa käytännöt instituutiossa vallitsevien normatiivisten tavoitteiden mukaan. Tämän tutkimuksen teoreettista lähestymistapaa ja empiiristä aineistoa tulkitsemalla voidaan näiden institutionaalisten näkemysten rinnalla pohtia sitä, miten vuorovaikutuskäytäntöjä on mahdollista kehittää asukkaiden näkökulmasta.

Vaikuttamaan pyrkivien asukkaiden kannalta nykyiset osallistumiskäytännöt koetaan riittämättömiksi, vaikka kaupunkisuunnitteluprosesseissa järjestetään paljon erilaisia yleisötilaisuuksia ja kootaan mielipiteitä. Ongelmana on, että erillisiksi liiteasiakirjoiksi kootun aineiston suhde suunnitelmien kehittymiseen, eli vaikuttavuus, jää prosessissa epäselväksi; vaihtoehtoja ei asukkaiden mielestä esitetä riittävästi ja arviointien suhde suunnittelun sisältöön ei käy riittävän hyvin ilmi. Tämä johtaa tutkimuksen empiirisen aineiston perusteella asukkaiden valmisteluun kohdistamaan epäilevään asenteeseen – ”ei tää kuitenkaan vaikuta”.

Tapaustutkimusten perusteella toimintaympäristön ongelmakohdat liittyvät kahteen tekijään, joista toinen liittyy suunnitteluprosessin tiedonmuodostukseen ja toinen suunnitteluinstitution luonteeseen käytäntöyhteisönä.

Tiedonmuodostuksen ongelma tulee esille osallistumisen tehdessä näkyväksi asukkaiden paikallisen tiedon luonteen. Asukkaiden näkökulmassa korostuu kokemuksellinen kaupunki, jonka ”kääntäminen” suunnittelutiedoksi on tiedonrakennuksen kannalta valmisteluprosessin haaste. Nykyiset osallistumiskäytännöt eivät tutkimuksen perusteella tue riittävästi sillanrakennusta asukkaiden kokemuksellisen, useimmiten paikoista lähtevän näkökulman ja suunnitteluinstitution asiantuntijajärjestelmien välillä. Liian pitkä ”hyppäys” selittää ainakin osin osallistumisraporttien jäämisen erillisiksi suhteessa muihin suunnitteluasiakirjoihin. Tiedonrakennuksen

ongelma kytkeytyy myös suunnitteluasiakirjojen ilmaisutapaan. Maankäyttö- ja rakennuslaki asettaa suunnittelulle sellaisia tavoitteita, joiden suhteen nykyisten asiakirjojen ilmaisukyky on riittämätön. Lain tavoitteet heijastuvat asukkaiden kaupunkisuunnitteluun kohdistamiin odotuksiin, mutta törmäävät kaava-asiakirjojen tarkasti määriteltyihin, teknisiin muotoihin.

Edellä kuvattu tilanne johtaa siihen, että vaikuttavuus todellisuudessa voi toteutua vain kaupunkisuunnittelussa vallitsevan asiantuntijuuden ehdoilla. Asukasvaikuttaminen onkin tutkimuksen perusteella monipuolista osaamista osoittavien henkilöiden asianajon varassa – ”pitää kertoa niin, että ne (valmistelijat) ymmärtää”. Tämä toiminta muuttaa valmisteluasetelmaa oleellisesti, sillä kaupunkisuunnittelukäytännössä asukasedustajan ei oleteta olevan asiantuntija, vaan ”tavallinen”, mielipiteitään kertova maallikko.

Asukasasiantuntijat joutuvat ristiriitatilanteeseen, jossa he tapaustutkimusten perusteella toimivat joko proaktiivisesti tai reaktiivisesti. Edellä kulkeva, proaktiivinen strategia on todennäköinen silloin, kun paikallisen näkökulman ja institutionaalisen näkemyksen välillä ei ole suuria ristiriitoja, tai, kun suunnittelutilanne on vielä riittävän avoin. Reaktiivinen strategia on todennäköinen silloin, kun suunnittelutilanteessa on suuri ristiriita paikallisen ja institutionaalisen näkemyksen välillä, tai kun valmistelu on jo edennyt asukkaiden kannalta ”liian pitkälle”.

Asukkaiden ja valmistelun asiantuntijuuden kohtaamisten avulla on mahdollista pohtia kaupunkisuunnitteluinstituution luonnetta käytäntöyhteisönä. Asiantuntijuus on tällä hetkellä vahvasti sidottu kaupungin omaan asiantuntijaorganisaatioon. Tätä käytäntöä ylläpitää ensinnäkin edustuksellinen päätöksentekojärjestelmä, joka valtuuttaa hallintokunnat valmistelevaan asioita. Käytäntöä ylläpitää myös hallintokuntien välinen työnjako, joka on vuosien kuluessa vakiintunut tiettyihin uomiin. Kolmanneksi kaupungin käytäntöyhteisöä pidetään yllä hallintokuntien sisällä sekä virka-asemien että professioiden avulla. Rajojen ylitykset tässä yhteisössä ovat ongelmallisia ja yhteistyö, joka edellyttäisi asiantuntijuusreviirien laajentamista, tuottaa vaikeuksia.

Asukasasiantuntijoiden intervenetio tähän käytäntöön aiheuttaa hämmennystä. Tutkimuksen asukkaat tunnistivat nopeasti sen rakenteet, rajoitukset ja mahdollisuudet. Vaikuttavuutta tässä käytännössä alettiin rakentaa verkostoitumalla strategisesti ja käyttäen julkisuutta hyväksi. Vaikuttaja-asukkaiden toiminnassa korostui laaja informaatiavirta, joka syntyi monenlaisten ihmisten kohtaamisista ja sitä tukevan kommunikaatiojärjestelmän rakentamisesta. Oman henkilökohtaisen verkostonsa lisäksi he motivoivat ja mobilisoivat olemassa olevat paikalliset organisaatiot järjes-

täytymään uudelleen, muun muassa ylläpitämään ja kokoamaan aluefoorumeita ja nettifoorumeita.

Kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuskäytäntöjä on tutkimuksen perusteella sekä syvennettävä että levennettävä. Esittämäni kehittämisajatukset perustuvat kahteen normatiiviseen sitoumukseen: suunnittelukäytännön on tuettava sekä kaupungin itsehallintoa että innovatiivisten ratkaisujen syntyä. Vuorovaikutus liittyy näihin molempiin ja asukkaiden paikalliselle tiedolle on oltava tilaa molemmissa.

Itsehallinnon tukeminen tarkoittaa sitä, että mahdollisimman monenlaiset asukkaat saavat näkemyksensä välitetyksi kaupunkisuunnitteluun. Osallistumiskäytäntöjä on vahvistettava työtavoilla, jotka tavoittavat nykyistä paremmin paikallisen kokemuksen. Osallistuvan suunnittelun traditiossa on tällaisista menetelmistä runsaasti esimerkkejä, mutta niiden institutionaalinen käyttöönotto on ollut sattumanvaraista. Kyseisissä työtavoissa korostuvat pienissä ryhmissä kasvatusten käytävät keskustelut sekä ilmaisen monipuolisuus. Eri asukasryhmien tavoittaminen ja heidän ympäristökokemuksensa siirtäminen kaupunkisuunnitteluun edellyttävät muutosta myös asiakirjoihin. Osallistumisen ja suunnitelmien arvioinnin pitäisi konkretisoiua niihin nykyistä selkeämmin. Itsehallintoa vahvistavat myös luottamusta pitkällä aikajänteellä rakentavat jatkuvat vuorovaikutuskäytännöt, jotka ovat jääneet kaavaprosessiin keskittyvien käytäntöjen jalkoihin.

Kaupunkisuunnitteluinstituution kyky avata innovatiivisia näkökulmia ja tuottaa uusia ratkaisuja kaupunkikeskusteluun on sidoksissa asiantuntijuuskäsitykseen. Jäykällä asiantuntijarakenteella ei ole edellytyksiä vastata kaupunkiin kohdistuviin kilpailukyvyn vaatimuksiin. Asiantuntijuuden dynaaminen jakaminen ja utelias suhtautuminen myös perifeerisiin osajiin on nykyisten organisaatiokäsitysten mukaan yksi menestymisen kulmakivi. Kaupunkien kehittämiskeskustelussa onkin todettu kehittäjäverkostojen tarpeellisuus. Niillä etsitään uusia strategisia tulkintoja ja yhteistyömalleja alueelliseen kehitykseen.

Kehittäjäverkostoissa pitäisi olla tilaa myös paikalliselle näkökulmalle. Asukkaiden mahdollinen mukaantulo näihin asiantuntijaverkostoihin herättää jälleen kysymyksen asukkaan oletetusta ”tavallisuudesta”: kuka edustaa paikallista näkökulmaa, voivatko heitä edustaa tutkimuksen kohteena olleet vaikuttavat asukkaat vai ottaako hallinto tämän tehtävän hoitaakseen? Vaikuttaja-asukkaiden asiantuntijuuden hyväksyminen kehittäjäverkostoihin edellyttää kaupunkisuunnitteluinstituutiolta sekä paikallisen tiedon erityislaadun että laajennetun asiantuntijuuden merkityksen tunnistamista.

Kaupunkisuunnittelun erilaisista vuorovaikutuskäytännöistä rakentuu välittäjäverkosto, joka vahvistaa sekä itsehallintoa että kilpailukykyä. Tavoitteet eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan täydentäviä. Ymmärtämällä ja ottamalla huomioon vuorovaikutuksen eri ulottuvuudet ja merkitykset kaupunkisuunnittelu voi tuottaa yhden rakenteen Manuel Castellsin kaipaamaan siltaan paikkojen ja globaalien virtojen välillä.

Kirjallisuus

- Adler, P. ja Seok-Woo, K. Social Capital: The Good, the Bad and the Ugly. Teoksessa: Lesser, E. L. (toim.) *Knowledge and Social Capital: Foundations and Applications*. Boston, Oxford ym.: Butterworth-Heinemann. 89-118.
- Alapuro, R. 2001. Missä ovat toimijat? *Sosiologia* 38:1, 51-57. Westermarck-seuran julkaisu.
- Alasuutari, P. 2001. *Laadullinen tutkimus*. 3. Uudistettu painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ambrose, I. 1990. EBB - Evaluering af boligbebyggelser i brug. Helhedsvurderinger med brugerne som aktive deltagere. *SBI-meddelelse* 76. Tanska.
- Argyris, C. ja Schön, D. 1991. *Theory in practice. Increasing Professional Effectiveness*. Ensipainos 1974. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Aura, S., Ylinen, H. ja Ylönen, A. 1999. Lähion sosiaalinen kehittäminen. Asukkaiden osallistuminen lähion uudistamisen perustana. *Tampereen teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtuurin osasto. Suunnittelupreusteet. Julkaisuja* 2. Tampere.
- Beauregard, R. 2000 Neither Embedded Nor Embodied: Critical Pragmatism and Identity Politics. Teoksessa: Buraydi, M. A. *Urban Planning in a Multicultural Society*. Westport, CT: Praeger. 53-66.
- Bereiter, C. ja Scardamalia, M. 1993. *Surpassing Ourselves: An Inquiry into the Nature and Implications of Expertise*. Chicago: Open Court.
- Berger, P. ja Luckmann, T. 1987. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Alkuperäinen laitos 1966. Harmondsworth: Penguin Books Ltd. Suomeksi: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Gaudeamus 1998.
- Bohm, D. 2003. *Thought as a System*. Ensipainos 1992. Lontoo ja New York: Routledge.
- Bohm, D. 2000. *On dialogue*. Lee Nichol (ed.). Ensipainos 1996. Lontoo ja New York: Routledge.
- Booher, D. E. ja Innes, J. E. 2000. Network Power in Collaborative Planning. Julkaisematon artikkeli.
- Borja, J. ja Castells, M. 1997. *Local and Global. Management of Cities in the Information Age*. London: Earthscan Publications Limited.
- Bryson, J. ja Crosby, B. 1993. Policy planning and the design of forums, arenas and courts. *Environment and Planning B*, 20(2), 123-252.
- Burrough, P. A. ja McDonnell, R. A. 1998. *Principles of Geographical Information Systems*. Oxford et al: Oxford University Press.
- Burt, R. S. 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bäcklund, P., Maury, J. ja Vuolanto, T. 2002. Helsingin yleiskaava 2002. Tutkimus asukkaiden osallisuudesta kaupungin suunnitteluun. *Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja* 2002: 12. 26.9.2002.

- Cambell, H. ja Marshall, R. 2000. Public Involvement and Planning: Looking beyond the One to the Many. *International Planning Studies*, Vol. 5, No.3, 321-344.
- Castells, M. 1989. *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. 1996. *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol 1: The Rise of the Network Society*. Malden and Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- Castells, M. 1997. *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol 2: The Power of Identity*. Malden and Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- Castells, M. 2001. Informationismi ja verkostoyhteiskunta. Epilogi teoksessa: Himanen, P. 2001 *Hakkerietiikka ja informaatioajan henki*. Juva: WS Bookwell Oy.
- City 7. May 1997. Bristol. Citizen movements, information and analysis. An interview with Manuel Castells. Interviewed by Bob Catterall. 140-155.
- Coleman, J., S. 2000. Social Capital in the Creation of Human Capital. Teoksessa: Lesser, E. L. (toim.) *Knowledge and Social Capital: Foundations and Applications*. Boston, Oxford ym.: Butterworth-Heinemann. 17- 42.
- Davidoff, P. 1965. Advocay and Pluralism in Planning. Teoksessa: Faludi, A. (ed.) 1973. *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press Ltd. 277-296.
- De Laval, S. 1997. *Planerare och boende i dialog. Metoder för utvärdering*. Tukholma: Institution för Arkitektur och stadsbyggnad.
- Dodge, M. ja Kitchin, R. 2001. *Mapping Cyberspace*. Lontoo ja New York: Routledgte.
- Dreyfys, H. ja Dreyfys, S. 1986. *Mind over Machine: The Power of Human Intution and Expertise in the Era of the Computer*. New York: Free Press.
- Eskola, J. ja Suoranta, J. 2001. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 5. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fainstein, S. 2000. New Directions in Planning Theory. *Urban Affairs Review*, Vol 35, No.4, March 2000, 451-478.
- Faludi, A. 1973. *Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press Ltd.
- Feenberg, A. 1999. Escaping the Iron Cage, or, Subversive Rationalization and Democratic Theory. Teoksessa: Schomberg, R. (ed.) *Democratizing Technology. Theory and Practice of Deliberative Technology Policy*. Tilburg: International Centre for Human and Public Affairs.
- Florida, R. 2002. *The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Flyvbjerg, B. 1998a. *Rationality and Power. Democracy in Practice*. Käännös: Steven Sampson. Chigaco: The University of Chigaco Press. (Alkuperäinen teos: *Rationalitetet og makt*, vol. 2: *Et case-baseret studie af planlægning, politik og modernitet*. Akademisk Forlag 1991)
- Flyvbjerg, B. 1998b. Empowering Civil Society: Habermas, Foucault and the Question of Conflict. Teoksessa: Douglass, M. ja Friedmann, J. (Eds) *Cities for Citizens*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 185-211.
- Flyvbjerg, B. 2000. Bringing Power to Planning Research: One Researcher's Story. Plenary paper for *Planning Research 2000*, London School of Economics and Political Science, 27-29 March 2000.

- Flyvbjerg, B. 2001. *Making Social Science Matter: Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge, New York, ym.: Cambridge University Press.
- Forester, J. 1989. *Planning in the Face of Power*. Berkeley, Los Angeles ja Lontoo: University of California Press.
- Forester, J. 1993. *Critical Theory, Public Policy and Planning Practice. Toward a Critical Pragmatism*. New York: State University of New York Press.
- Forester, J. 1999. *The Deliberative Practitioner. Encouraging Participatory Planning Processes*. MIT Press.
- Friedmann, J. 1973. *Retracking America. A Theory of Transactive Planning*. New York: Anchor Press/Doubleday.
- Friedmann, J. 1987. *Planning in the Public Domain. From Knowledge to Action*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Friedmann, J. 1992. *Empowerment. The Politics of Alternative Development*. Cambridge (Mass.): Blackwell Publishers Inc.
- Friedmann, J. 1998. The New Political Economy of Planning: The Rise of Civil Society. Teoksessa: Douglass, M. & Friedmann, J. (Eds) *Cities for Citizens*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 19-35.
- Geertman, S. 2002. Participatory planning and GIS: a PSS to bridge the gap. *Environment and Planning B: Planning and Design* 2002, vol 29, sivut 21-35.
- Geertz, C. 2000. *Local Knowledge. Further Essays in Interpretive Anthropology*. Third edition. Ensipainos 1983. USA: Basic Books Ltd.
- Giddens, A. 1997. *Sociology. Third Edition*. Cambridge: Polity Press.
- Granovetter, M. 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78. 1360-1380.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kanttäyömenetelmät*. Juva: WSOY.
- Habermas, J. 1984. *The Theory of Communicative Action. Volume 1. Reason and the Rationalization of the Society*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. 1987. *The Theory of Communicative Action. Volume 2. Lifeworld and System: a Critique of Functionalist Reason*. Cambridge: Polity Press.
- Hakkarainen, K. 1999. Millä taidolla tietoyhteiskuntaan? Teoksessa: Tietoyhteiskunta tulee. Mutta miten? *Sonera OY:n julkaisusarja* 1/99. 20-25.
- Hakkarainen, K., Lonka, K. ja Lipponen, L. 1999. *Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen*. Porvoo: WSOY.
- Hakkarainen, K., Palonen, T. ja Paavola, S. 2002. Kolme näkökulmaa asiantuntijuuden tutkimiseen. *Psykologia* no 6, 2002, 448-464.
- Hallitusmuoto* 1999 (1999/731)
- Hankonen, J. 1994. *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla*. Tampere: Gaudeamus Kirja, Otatieto Oy ja TTKK Arkkitehtuurin osasto.

- Hanna, K. S. 2000. The Paradox of Participation and the Hidden Role of Information. A Case Study. *APA Journal. Autumn 2000. Vol.66, No.4, 398-410.*
- Harcourt, W. ja Escobar, A. 2002. Women and the Politics of Place. *Development. Journal of the Society for International Development (SID). Vol. 45. March 2002. 7-13.*
- Harju, P. 1988. Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä. Raportti SOFY-projektin kenttäkokeiluista. *Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 15. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.*
- Healey, P. 1992. Planning through debate: the communicative turn in planning theory. *Town Planning Review Vol 63(2), 143-62.*
- Healey, P. 1997. *Collaborative Planning. Shaping Places in Fragmented Societies.* Hampshire ja Lontoo: MacMillan Press Ltd.
- Heinonen, A., Mäkinen, M., Ridell, S., Martikainen, A., Halttu, M. ja Sirkkunen, E. 2000. Verkko-
torilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden välissä. Paikallisuus verkkomediassa –projektin loppuraportti. *Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisu C 32/2000.*
- Hillier, J. 2000. Going round the back? Complex networks and informal action in local planning processes. *Environment and Planning A, 2000, volume 32, 33-54.*
- Himanen, P. 2001. *Hakkerietiikka ja informaatioajan henki.* Juva: WS Bookwell Oy.
- Hoepner, J. 2002. Strategen bygger nätverk – nätverksteori. Teoksessa: Nygaard, C. (toim.) ja Bengtsson, L. *Strategizing – en kontextuell organisationsteori.* Lund: Studentlitteratus. 217-236.
- Horelli, L. 2003a. Valittajista tekijöiksi - Nuoret valtautumisen verkoissa Pohjois-Karjalassa. *Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 86. Espoo.*
- Horelli, L. 2003b. Kaupungissa oltava tilaa lapsille. *Helsingin Sanomat 12.7 2003. Vieraskynäartikkeli.*
- Horelli, L. 2001. Methodology of Participatory Planning. Teoksessa: Bechtel, R. & Churchman, A. (eds.). *Handbook of Environmental Psychology.* New York: John Wiley & Sons.
- Horelli, L. ja Kukkonen, H. 2002. Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Teoksessa: Bäcklund, P. Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa.* Helsinki: Gaudeamus. 243-259.
- Horelli, L., Kyttä, M. ja Kaaja, M. 1998. Lapset ympäristön ekoagentteina. Projektin loppuraportti. *Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto. Julkaisu 49. Espoo.*
- Horelli, L. ja Vepsä, K. 1995. *Ympäristön lapsipuolet.* Helsinki: ITLA.
- Huttunen, R. ja Heikkinen, H. L. T. 1999a. Kriittinen teoria ja toimintatutkimus. Teoksessa: Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. ja Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja.* Juva: Atena Kustannus. 155-186.
- Huttunen, R. ja Heikkinen, H. L. T. 1999b. Toimintatutkimus ja demokratia. Teoksessa: Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. ja Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja.* Juva: Atena Kustannus. 187-200.

- Huttunen, R., Kakkori, L. ja Heikkinen, H. L. T. 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Teoksessa: Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. ja Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Juva: Atena Kustannus.
- Hyötyläinen, R. 2000. Development mechanisms of strategic enterprise networks. Learning and innovation networks. *VTT Publications 417*. VTT Technical Research Centre of Finland. Espoo.
- Häyrynen-Alesto, M. 2000. *Is Knowledge-based Society a Relevant Strategy for Civil Society?* (julkaisematon käsikirjoitus)
- Ilmonen, K. 2000. Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Ilmonen K. (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi42. Jyväskylä. 9-38.
- Ilmonen, M., Hirvonen, J., Knuuti, L., Korhonen, H. ja Lankinen, M. 2000. Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 78*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Innes, J., E. ja Booher, D. E. 1999a. Metropolitan Development as a Complex System: A New Approach to Sustainability. *Economic Development Quarterly*, Vol 13, No. 2, May 1999, 141-156. Julkaistu myöhemmin teoksessa: Madanipour, A., Hull, A. ja Healey, P. (toim.) *The Governance of Place. Space and planning processes*. Aldershot, Burlington (USA), Singapore, Sydney: Ashgate. 239-264.
- Innes, J., E. ja Booher, D., E. 1999b. Consensus Building and Complex Adaptive Systems. A Framework for Evaluating Collaborative Planning. *APA Journal. Autumn 1999. Vol. 65, No.4*, 412-423.
- Innes, J. ja Booher, D. 1999c. Planning institutions in the network society: Theory for collaborative planning. Amsterdam 25.-26.2.1999, "Revival of Strategic Spatial Planning" -kollokvium, Royal Netherlands Academy of Arts and Science. Julkaisematon paperi.
- Innes, J. E. ja Booher, D. E. 2000a. Indicators for Sustainable Communities: A Strategy Building on Complexity Theory and Distributed Intelligence. *Planning Theory & Practice*, Vol. 1, No. 2, 173-186.
- Innes, J. ja Booher, D. 2000b. Public Participation in Planning: New Strategies for the 21st Century. Julkaisematon paperi Association of Collegiate Schools of Planning:n konferenssissa 2.-5.11.2000.
- Innes, J. E. ja Booher, D.E. 2000c. Network power in collaborative planning. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Innes, J. E. ja Gruber, J. 1999. Planning Strategies in Conflict. The Case of Regional Transportation Planning in the Bay Area. Julkaisematon paperi AESOP:n vuosikokouksessa Bergenissä 7.-11.7.1999.
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities: the Failure of Town Planning*. New York: Vintage.
- Jovero, S. ja Horelli, L. 2002. Nuoret ja paikallisuuden merkitys. Nuorten ympäristösuhteen tarkastelu Vantaan Koivukylän ja Havukosken alueella. *Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisu B84*. Espoo.
- Järvelä, M. 1999. Manuel Castells ja identiteetin tilat. *Sociologia* 1999:2. 116-121. Westermarck-seuran julkaisu.

- Kanninen, V., ja Bäcklund, P. 2002. Metropolin reunalla – havaintoja jälkiesikaupungillisesta elämästä. Teoksessa: Keskinen, V., Tuominen, M. ja Vaattovaara, M. (toim.) *Helsinki – Pohjoinen metropoli*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Katajala, K. 2002. *Suomalainen kapina. Talonpoikaislevottomuudet ja poliittinen kulttuuri Suomessa Ruotsin ajalla n. 1150-1800*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Historiallisia tutkimuksia 212. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Katse kansalaiseen – osallisuudesta ja osallisuushankkeiden tuloksista. Laiho, U.-M. (toim.) *Sisäasiainministeriön katsaus 2000*. Helsinki.
- Kaunismaa, P. 2000. Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Ilmonen K. (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi42. Jyväskylä. 119-143.
- Kemmis, S. ja Wilkinson, M. 1998. Participatory Action Research and the Study of Practice. Teoksessa: Atweth, B., Kemmis, S. ja Weeks, P. *Action Research in Practice. Partnerships for Social Justice in Education*. Lontoo ja New York: Routledge. 21-36.
- Keskinen, A. 1999. Towards User Empowerment. On Development of Utilisation of Informations Technology in Decision Making of Administrations. *Studia Politica Tamperensis*, no 6. Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos. Tampere.
- Keskinen, V. ja Paavola, V. 2000 Helsingin kansalaiskanavat. *Hallinnon tutkimus* 2000:1, 101-103.
- Kivinen, O. ja Ristelä, P. 2001. Pragmatistisia näkökulmia tiedonhankintaan ja toimintaan. Metodologinen relationalismi käytännön toiminnassa. *Sociologia*. 38:4, 249-259. Westermarck-seuran julkaisu.
- Koivunen, H. 1997. *Hiljainen tieto*. Helsinki: Otava.
- Koski, K., Ritakallio, V.-M., Huhdanmäki, A. ja Vuorenhela, T. 1998. Myymäläverkon muutosten sosiaaliset ja sosiaalitoimeen kohdistuvat vaikutukset. Tapaustutkimus Itä-Turusta. *Suomen ympäristö. Alueiden käyttö*: 255. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kostiainen, J. 2002. *Urban Economic Development Policy in the Network Society*. Tampere: Tekniikan Akateemisten liitto.
- Kotler, P., Asplund, C., Rein, I. ja Haider, D. H. 1999. *Marketing Places Europe*. Harlow ja Lontoo: Pearson Education Limited.
- Kukkonen, H. 1984. A Design Language for A Self-Planning System. A procedural development study based on practical experiments with small-group housing. *Acta Polytechnica Scandinavica, Civil Engineering and Building Construction Series* No. 82. Helsinki.
- Kuntalaki 1995 (365/1995)
- Kuule kansalaista –henkeen loppuraportti. 2001. Valtionvarainministeriön työryhmämuistioita. Valtionvarainministeriö. Hallinnon kehittämisosasto. Helsinki.
- Lapintie, K. 1999. *Rationality Revisited. From Human Growth to Argumentations*. Discussion material for the Conference on Communication in Urban Planning in Gothenburg, 2.-5.10.1999.
- Lapintie, K. 2002. Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. Teoksessa: Bäcklund, P. Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus. 158-179.
- Latour, B. 1987. *Science in Action. How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- Lehti, E. ja Ristola, K. 1990. Suunnittelu luovaa työtä. Helsinki: Rakennuskirja.
- Lehtonen, T.-K. Kuinka monta meitä on? Kollektiivin koettelua kolmessa Bruno Latourin tutkimuksessa. *Tiede ja Edistys* 4/00. 276-295.
- Leitner, H., McMaster, R., Elwood, S., McMaster, S. ja Sheppard, E. 1998. Models for making GIS available to community organizations: dimensions of difference and appropriateness. National Centre for Geographic Information and Analysis:n järjestämässä konferenssissä pidetty esitys, Kalifornia, Santa Barbara, 14-17.10.1998.
- Lindblom, C. E. 1959. The Science of "Muddling Through". Teoksessa: Faludi, A. (toim) 1973. *A Reading in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 151-169.
- Lindblom, C. E. 1990. *Inquiry and Change: The troubled Attempt to Understand and Shape Society*, New Haven, Conn., Yale University Press.
- Lindblom, C. E. ja Cohen, D. 1979. *Usable Knowledge : Social Science and Social Problem Solving*, New Haven, Conn., Yale University Press.
- Luhmann, N. 1979. *Trust and Power*. New York ym.: Wiley & Sons.
- Luhmann, N. 1995. *Social Systems*. (Transl. Bednarz, Jr. with Baecker, D.) Stanford, California: Stanford University Press.
- Lytard, J.-F. 1985. *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino. (Alkuperäisen teos: *La Condition postmoderne: rapport sur le savoir*. Paris: Minuit 1979)
- Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus 2002. Arvio saaduista kokemuksista. Maankäyttö- ja rakennuslain toimeenpanon seurannan yhteistyöryhmä. *Suomen ympäristö 565, alueidenkäyttö*.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki kuntanäkökulmasta 2002. Osa 1. Kaavoitus. Suomen Kuntaliiton seuranta- ja arviointihanke 2000-2002. *Suomen Kuntaliiton julkaisu*.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki perusteluineen 1999. Lakikokoelma*. Helsinki: Edita.
- Malbert, B. 1998. *Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory*. Department of Urban Design and Planning, University of Technology Gothenburg. Göteborg.
- Miettinen, R. 1998. Materiaalinen ja sosiaalinen: toimijaverkkoteoria ja toiminnan teoria innovaatioiden tutkimuksessa. *Sosiologia* 1998:1, 28-42. Westermarck-seuran julkaisu.
- Mäenpää, P., Aniluoto, A., Manninen, R. ja Villanen, S. 2000. *Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsinginkaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista*. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B83. Espoo: Otamedia OY.
- Mäntysalo, R. 2000. *Land-use Planning as Inter-organisational Learning*. Acta Universitatis Oulensis C Technica 155. Oulu: Oulu University Press.
- Mäntysalo, R. 2002. Dilemmas in Critical Planning Theory. *Town Planning Review* 2002, Vol 73(4), 417-436.
- Mäntysalo, R. ja Nyman, K. 2002. Osallisuuslaboratorio. Kokemuksia vuorovaikutteisen maankäytön suunnittelun koulutusprojektista. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 260-279.
- Niemenmaa, V. 2002. Asukasaktiivien ääni. Osallistuminen ja osallisuus Helsingin kestävän kehityksen prosessissa. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 200-217.

- Niiniluoto, I. 1997. *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi*. Hallinnon edistämiskeskus. Helsinki: Edita.
- Nonaka, I. 1994. A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation. *Organization Science* Vol. 5, No. 1. 14-37.
- Nonaka, I. ja Konno, N. 1998. The Concept of "Ba". Building a Foundation for Knowledge Creation. *California Management Review* Vol.40, No. 3, Spring 1998. 40-54.
- Nonaka, I. ja Takeuchi, H. 1995. *The Knowledge Creating Company*. New York: Oxford University Press.
- Nummela, J. ja Rynnänen, A. 1996. *Kansalainen ja uusi hallinto*. Lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Ojanen, K. 1995. Suunnittelun muutossuunnat Vaikutusten arviointi Hämeenlinnan asemakaavotuksessa. *Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Selvitys 9/1995*. Helsinki.
- Oxford Dictionary of Philosophy*. 1996. (Blackburn, Simon). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Paavola, S., Lipponen, L. ja Hakkarainen, K. 2002. *Epistemological Foundations for CSCL (Computer-supported collaborative learning): A Comparison for Three Models of Innovative Knowledge Communities*. <http://newmedia.colorado.edu/cscl/228.html>. (luettu 13.12.2002)
- Pakarinen, T. 2002. Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 75-91.
- Pakkala, P. 2001. Erityisintressit korostuvat – kokonaisuus hämärtyy. Artikkelit *Rakennustaiteen seuran jäsentiedotteessa* 2001:4, 7-11.
- Polanyi, M. 1967. *The Tacit Dimension*. New York: Anchor Books.
- Polanyi, M. 1998. *Personal Knowledge. Towards a Post-Critical Philosophy*. Ensimmäinen painos 1958. London: Routledge.
- Portes, A. 2000. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. Teoksessa: Lesser, E. L. (toim.) *Knowledge and Social Capital: Foundations and Applications*. Boston, Oxford ym.: Butterworth-Heinemann. 43-68.
- Powell, W. W. 2000. Learning from Collaboration: Knowledge and Networks in the Biotechnology and Pharmaceutical Industries. Teoksessa: Smith, D. E. (Toim.) *Knowledge, Groupware and the Internet*. Woburn: Butterworth-Heinemann. 65-77.
- Pulkkinen, T. 1998. *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus-kirja ja Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Putnam, R. 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Puustinen, S. 2002. Suunnittelijat yleisen edun takaajina? Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 218-242.
- Pöyhönen, J. 1988. Materiaalinen vai refleksiivinen? Teoksessa: Tuori, K. (toim.) *Teorioita oikeuden kehityksestä*. Helsinki. 145-163.

- Rajanti, T. 1999. Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. *Tutkijaliiton julkaisu 91. Paradeigma-sarja*. Helsinki.
- Rantanen, H. 2003. Nettimaunula – pohdintoja kansalaisten tietoyhteiskuntahankkeista. Teoksessa: Bäcklund, P. (toim.) *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 5. Helsinki. 63-72 ja 105-122.
- Raunio, M. ja Linnamaa, R. 2000. Asuin- ja elinympäristön laatu ja kaupunkiseudun kilpailukyky. Osajien preferenssit ja tyytyväisyys Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Porin ja Seinäjoen seuduilla. *Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 9/2000*. Tampere: Cityoffset Oy.
- Ridell, S. 2000. Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa. Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt. Teoksessa: Heinonen, A., Mäkinen, M., Ridell, S., Martikainen, A., Halttu, M. ja Sirkkunen, E. Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa –projektin loppuraportti. *Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisu C 32/2000*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 55-98.
- Roos, J.P. ja Rotkirch, A. 2003. Habituksen paluu? Evoluutioteorian huomioimisesta sosiologian ihmisenäkemyksessä (osa 1). *Tieteessä tapahtuu 1/2003*. 33-41.
- Ruuskanen, P. Luottamus verkostotalouden laidalla. Teoksessa: Ilmonen K. (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi42. Jyväskylä. 93-118.
- Ryynänen, A. 2000. Paikallishallinto eurooppalaisittain. Suomalainen kunnallishallinto läheisyysperiaatteen toteuttajana. *Helsingin kaupunginvaltuusto 125 vuotta, 1875-2000. Tilaisuuksissa pidettyjä puheita*. Julkaisematon moniste.
- Saaristo, K. 2000. Avoin asiantuntijuus. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisu 66*. Jyväskylä.
- Sager, T. 1994. *Communicative Planning Theory*. Aldershot: Avebury.
- Sandefur, R., L. ja Laumann, E. O. 2000. A Paradigm for Social Capital. Teoksessa: Lesser, E. L. (toim.) *Knowledge and Social Capital: Foundations and Applications*. Boston, Oxford ym.: Butterworth-Heinemann. 69-88.
- Sandercock, L. 1998. The Death of Modernist Planning: Radical Praxis for a Postmodern Age. Teoksessa: Douglass, M. ja Friedmann, J. (Eds) *Cities for Citizens*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 163-184.
- Sassen, S. 1992. *The Global City*. New York, London, Tokio: Princeton University Press. Princeton.
- Sassen, S. 2001. Impacts of Information Technologies on Urban Economies and Politics. Teoksessa: Kasvio, A., Laitalainen, V., Salonen, H. ja Mero, P. (toim.) *People, Cities and the New Information Economy. Materials from an International Conference in Helsinki, 14.-15. December 2000*. Helsinki: Palmenia Kustannus. 80-88.
- Sassi, S. 2000. *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen julkaisuja 3. Helsinki: Yliopistopaino.
- Schneekloth, L. ja Shibley, R. 1995. *Place-making. The Art and Practice of Building Communities*. New York ym: John Wiley & Sons.
- Schotter, J. 1993. *Conversational Realities: constructing life through language*. Lontoo: Sage Publications.

- Schulman, H. 1995. Kaupunkipolitiikan aika. Teoksessa: Mansikka, M., Berg, H. ja Kalliokoski, R.-L. (toim.) *Katse kaupunkiin. Kirjoituksia kaupungista*. Ympäristöministeriö. Helsinki: Painatuskeskus Oy. 13-30.
- Schön, D. 1996. *The Reflective Practioner. How Professionals Think in Action*. Ensipainos 1983. Avebury: Ashgate Publishing Limited.
- Schön, D. ja Rein, M. 1994. *Frame Reflection. Towards the Resolution if Intractable Policy Controversies*. New York: Basic Books.
- Senge, P., M. 1994. *The Fifth Discipline. The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Currency Doubleday.
- Shaw, A. 1996. Social Constructionism and the Inner City. Teoksessa: Kafakai, Y. ja Resnick, M. *Constructionism in Practice. Designing, Thinking and Learning in a Digital World*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. 175-206.
- Siisiäinen, M. 2000. Järjestöllinen pääoma Suomessa. Teoksessa: Ilmonen, K. (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi42. Jyväskylä. 144-169.
- Simon, H. 1979. *Päätöksenteko ja hallinto*. Ekonomia-sarja.
- Smith, D. M. ja Blanc, M. 1997. Grass-roots democracy and participation: a new analytical and practical approach. *Environment and Planning D: Society and Space, volume 15*, 281-303.
- Smith, P. 2001. *Cultural Theory. An Introduction*. Malden (USA), Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- Soja, E., W. 2000. *Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Sotarauta, M. 1996. *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohtana*. Tulevaisuuden tutkimuksen seuran julkaisu. Finnpublishers.
- Sotarauta, M., Linnamaa, R. ja Suvinen, N. 2003. Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit. Verkostot ja johtajuus Tampereen kehittämisessä. *Sente-julkaisuja 16/2003. Tampereen yliopisto ja Tekniikan Akateemisten Liitto*. Tampere.
- Staffans, A. 1994 Asukkaat ja lähiöarkkitehti. Pihlajistossa uusia työtapoja etsimässä. *Ympäristöministeriön yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunnan julkaisu 5/1994*. Vantaa.
- Staffans, A. 2002. Kilpailu tiedosta kiristyy. Supertyypit eletyn kaupungin tulkkeina. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. ja Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 180-199.
- Staffans, A. 2003. Verkkopaikallisuus kaupunkisuunnittelussa. Teoksessa: Bäcklund, P. (toim.) *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 5. Helsinki. 123-145.
- Staffans, A., Rantanen, H. ja Zielinski, J. 1998. Asukkaat verkossa – vaan ei satimessa. Raportti Kotikatu-projektista. *Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosaston julkaisuja 1998/53*. Espoo.
- Stähle, P. ja Sotarauta, M. 2002. Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa. Tulevaisuusvaliokunat. Teknologian arviointeja 13. Esiselvitys. *Eduskunnan kanslian julkaisu 8/2002*.
- Suoranta, J. ja Ylä-Kotola, M. 2000. *Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Sutela, M. 2000 *Kansanvalta kunnassa – oikeusvertaileva tutkimus kansanäänestyksestä kunnan asukkaiden itsehallinnon toteuttajana*. Joensuun yliopiston väitöskirja. Lakimiesliiton kustannus.

- Syrjänen, O. 2000. Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta. Teoksessa: *Uhattu Helsinki. Kirja Helsingin kaupunkisuunnittelun kriisistä*. Helsingin kaupunkisuunnitteluseuran julkaisu. Saarijärvi. 119-139.
- Talen, E. 1999. Constructing neighborhoods from the bottom up: the case for resident-generated GIS. *Environment and Planning B: Planning and Design* 1999, vol. 26., sivut 533-554.
- Taloustuktimus OY. 2000. Alueiden kilpailukyky yritysten näkökulmasta. Keskuskauppakamarin tilaama selvitys.
- Taylor, N. 1998, *Urban Planning Theory Since 1945*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- TekBAR. *Teknologiabarometri 2004*. Valtion teknillinen tutkimuskeskus ja Tekniikan Akateemisten Liitto.
- Toffler, A. 1980. *The Third Wave*. Lontoo: Collins.
- Tuomi, I. 1999. *Corporate Knowledge. Theory and Practice of Intelligent Organizations*. Helsinki: Metaxis.
- Uhattu Helsinki. Kirja Helsingin kaupunkisuunnittelun kriisistä*. 2000. Helsingin kaupunkisuunnitteluseuran julkaisu. Saarijärvi.
- Virtanen, M. 2001 Laadulliset lähteet ja niiden edustavuus. *Sosiologia* 38:2, 81-92. Westernmark-seuran julkaisu.
- Virtanen, P. 2001. Karavaani kulkee ja koirat haukkuvat? Kansalaisjärjestöjen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. *Valtionvarainministeriön tutkimukset ja selvitykset 3/2001*. Valtionvarainministeriö. Hallinnon kehittämisosasto. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Visanti, M. 2001. Vuorovaikutus ei aina edistä kaupunkisuunnittelua. *Helsingin Sanomat* 4.4.2001. Vieraskynäartikkeli.
- Watson, V. 2000. Learning from Planning Practice? Planning Research 2000 –konferenssi, London School of Economics 27.-29.3.2000, Lontoo. Julkaisematon paperi.
- Webster, F. 1995. *Theories of the Information Society*. London and New York: Routledge.
- Wellman, B. 2002. Physical and Cyberplace: The Rise of Personalized Networking. *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol 25.2 June 2001. 227-252.
- Wenger, E. 1998. *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiklund, T. 1995. *Det tillgjorda landskapet. En undersökning av förutsättningarna för urban kultur i Norden*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Yiftachel, O. 1999. Planning Theory at a Crossroad: The Third Oxford Conference. *Journal of Planning and Education and Research* 18:267-270.
- Yin, R. Y. 1994. *Case Study Research. Design and Methods. Second Edition*. London: Sage Publications.
- Ylikoski, P. 2000. Bruno Latour ja tieteen tutkimus. *Tiede ja Edistys* 4/00. 296-310.

Sanomalehtiartikkelit

- HS 11.3.1999 Miksi meidän pihalle? – Kenenkään kotikulmille ei saisi rakentaa koskaan mitään. Leena Lavoniuksen artikkeli Sunnuntai-sivuilla.
- HS 5.5.1999 Tampereen valtuusto päättää Koskenniskan silta-adressista. Uutinen
- HS 6.5.1999 Tampereen valtuusto hylkäsi kansanäänestyksen sillasta. Uutinen
- HS 7.6.1999 Helsinki haravoi viimeisiä rakennusmaita. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 7.6.1999 Mikä yleiskaava? Anna-Leena Pyykönen.
- HS 7.6.1999 Arkkitehdit hahmottelevat Helsingin uusia kaupunginosia. Monet asuinalueiksi aiotut paikat sijaitsevat saatuneella maalla. Helsinki lupaa ottaa asukkaat mukaan rakentamista suunnittelemaan. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 29.10.1999 Laajasalon ja Vasikkasaaren välin voisi vallata mereltä asunnoille – Tulevaisuuden metron varteen uusi asuntoalue 15 000 ihmiselle. Kaarina Sinerkari.
- HS 9.11.1999 Kaupunki ei puolla Koivusaaren merenrantaniityn suojelua.
- HS 19.11.1999 Suunnittelu avoimeksi – Mukana mm. kaupunginosayhdistyksiä, Aseman Lapset ja Saariston ystävät.
- HS 19.11.1999 Rantojen täyttö vanhanaikaista – Kaupunkilaisilla hyviä mielipiteitä.
- HS 19.11.1999 Sadat kaupunkilaiset ”vaikuttivat” Helsingin yleiskaavaan 2002 – Paikallispajoissa harjoiteltiin vuoden 2000 uutta rakennuslakia. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 12.12.1999 Helsingin kaunistusta sisääntulemaisemaa uhkaa tuho. Mielipide. Sara Sirén.
- HS 15.2.2000 Metron kannattavuus ei vaadi Koivusaaren rakentamista. Jaana Savolainen.
- HS 15.2.2000 Meren täyttö pöyristyttää lauttasaarelaisia. Jaana Savolainen.
- HS 15.2.2000 Eihän tämä ole mikään Hongkong! Toimittajan kommentti. Jaana Savolainen.
- HS 28.2.2000 Uusi Helsinki tuo ahtaat asuinsijat. Mielipide. Anja Valamo-Kaila.
- HS 6.3.2000 Rakennusmaata kyllin Helsingin seudulla. Mielipide. Esa Järvinen.
- HS 8.3.2000 Helsingin yleiskaava kuuluu kansalaisille. Mielipide. Marja Häyrynen-Alestalo
- HS 11.3.2000 Helsinki varautuu valtavaan rakentamiseen. Olli Pohjanpalo.
- HS 11.3.2000 Helsingin väkiluku voi nousta 600 000:een. Olli Pohjanpalo.
- HS 11.3.2000 Yleiskaava ohjaa maankäyttöä.
- HS 14.3.2000 Kantakaupungin rannat täyttyvät. Olli Pohjanpalo.
- HS 19.3.2000 Metsäsaarekkeitä tilkitään Vantaan rajalla. Olli Pohjanpalo.
- HS 23.3.2000 Malmin kentälle mahtuu lähiö.
- HS 24.3.2000 Korpinen jarruttelee yleiskaavaa. Jaana Savolainen.
- HS 24.3.2000 Kukaan ei saa sanella, kun kuntaa kaavoitetaan. Vieraskynä. Ritva Laine.
- HS 25.3.2000 Tietotekniikkaa myös Itä-Helsinkiin. Olli Pohjanpalo.
- HS 25.3.2000 Antaa keskustelun yleiskaavasta jatkua. Näkökulma-artikkeli. Olli Pohjanpalo.
- HS 27.3.2000 Helsingin yleiskaava aluepolitiikkaakin. Mielipide. Seppo Laaksonen.
- HS 2.4.2000 Yleiskaava hämmentää. Pääkirjoitussivun kolumni. Keijo Himanen.
- HS 22.4.2000 Mikä on nykyisen Helsingin sietokyky? Mielipide. Ahti Korhonen.
- HS 21.5.2000 Helsingiläiset jakaisivat muuttopainetta naapurikuntien kesken (pajanäyttelyiden uutisointi). Anna-Leena Pyykönen.
- HS 25.7.2000 Kivinokka kiinnostaa uusia mökkiläisiä. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 25.7.2000 Vaaliteema hopeatarjottimella. Anna-Leena Pyykönen.

- HS 30.7.2000 Santahamina-keskustelu poliittista populismia. Mielipide. Päivi Litmanen.
- HS 22.8.2000 Helsingin edustalle nousi saunasaari. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 22.8.2000 Täyttöalue uhkaa saaren idylliä. Anna-Leena Pyykönen.
- HS 25.8.2000 Laajasalon satama pientalotonteille. Mielipide. Heidi Eräpuro.
- HS 12.9.2000 Huolestunut katse Helsingin rantoihin. Olli Pohjanpalo.
- HS 28.9.2000 Poliitikot pidetty pimennossa rantojen suunnittelusta. Olli Pohjanpalo.
- HS 28.9.2000 Korpinen pesi kätensä Lauttasaaren maankäytöstä teetetyistä selvityksistä.
- HS 29.9.2000 Vartiosaari, Lauttasaaren kärki ja Kivinokka jätetään rauhaan. Kaarina Sinerkari.
- HS 29.9.2000 Miksi vaikuttamisesta ei saa puhua valtuustossa? Olli Pohjanpalo
- HS 29.9.2000 Asuntohallituksen entinen puheenjohtaja Syrjänen haluaa kuntalaiset mukaan kaavoitukseen.
- HS 4.10.2000 Puhuuko asukas kuuroille korville? Mielipide.
- HS 9.10.2000 Valtuustoryhmät penseitä rantojen rakentamiselle. Uutinen.
- HS 11.10.2000 Poliitikkoja tarvitaan, mutta hekin tarvitsevat asukasaktivisteja. Kunnallisvaalit 2000. Pasi Tuohimaa.
- HS 15.10.2000 Kenelle rannat kuuluvat? Rannat houkuttelevat rakentajia. Laaja sunnuntaijuttu ennen vaaleja. Ritva-Liisa Snellman
-
- HS 4.4.2001 Vuorovaikuttaminen ei aina edistä kaupunkisuunnittelua. Vieraskynä. Matti Vi-santi.
- HS 7.4.2001 Terveystantasta kaupunkisuunnittelija. Pasi Tuohimaa.
- HS 8.4.2001 Krohn ihmettelee Anttilan lausuntoja. Pasi Tuohimaa.
- HS 1.6.2001 Kuntalainen saa ajaa etuaan kaupunkisuunnittelussa. Vieraskynä. Olavi Syrjänen.
- HS 9.6.2001 Yleiskaava on kuumassa vaiheessa. Olli Pohjanpalon kolumni.
- HS 12.6.2001 Yleiskaava aiheutti yleisöryntäyksen. Uutinen. Olli Pohjanpalo.
- HS 12.-16.6.2001 5-osainen juttusarja Lauttasaaresta (13.6.2001 Koko Lauttasaari kuulee, kun Tanner tömisee.)
- HS 12.6.2001 Helsinki haluaa vauhdittaa yleiskaavan tuloa valtuustoon. Pasi Tuohimaa.
- HS 14.6.2001 Helsingin uusi yleiskaava herättelee arvokeskustelua. Pääkirjoitus.
- HS 15.8.2001 Vanhat ostoskeskukset joko uusiutuvat tai hiipuvat. Elina Ruhanen.
- HS 25.8.2001 Vihreät: Asuntoja satamiin, mutta ei satamaa Vuosaareen. Pasi Tuohimaa.
- HS 28.8.2001 Demarit tyrmäävät vihreän vision kaupunkisuunnittelusta
- HS 30.8.2001 Ylimalkaista keskustelua rakentamisesta. Ari Lahdenmäki.
- HS 30.8.2001 Suurten odotusten ja pienten pettymysten ilta. Sanna Sommers.
- HS 30.8.2001 Soininvaara haluaisi yhdistää Helsingin ja Vantaan. Pasi Tuohimaa.
- HS 25.9.2001 Helsinki tarkistaa suunnan. Pääkirjoitussivun kolumni. Keijo Himanen.
- HS 18.10.2001 Ikäihmisten matka internetiin alkaa Maunulan mediapajasta
- HS 27.12.2001 Valitukset pysäyttivät lapsiperheiden asuntojen rakentamisen vuosiksi.
- HS 27.12.2001 Kuntaliitto: Kaavoista valitetaan kerkeästi.
-
- HS 28.1.2002 Mustikkamaan ravintolassa tanssipaviljonki oli kirosana. Pasi Tuohimaa.
- HS 9.2.2002 Tavallinen helsinkiläinen. Pasi Tuohimaan kolumni.
- HS 16.2.2002 Vielä kerran tavallinen helsinkiläinen Pasi Tuohimaan kolumni
- HS 6.4.2002 Onko länsi metro vain Espoon asia? Pasi Tuohimaan kolumni.

- HS 28.5.2002 Miksi valtio unohtaa tavallisen helsinkiläisen? Pasi Tuohimaan kolumni.
- HS 17.6.2002 Melkein tuhat ihmistä antanut palautetta Helsingin yleiskaavasta. Olli Pohjanpalo.
- HS 30.6.2002 Ei meidän nurkille? Sunnuntai. Ritva-Liisa Snelmann.
- HS 19.8.2002 Helsingin asukasmäärä pienentynyt. Uutinen.
- HS 21.8.2002 Helsingin väestökato yllätti. Pääkirjoitus.
- HS 24.9.2002 Laajakaistaa seitsemällä eurolla kuussa. Maunulan omatoimimalli romahduttaa käsitykset internetin kalleudesta.
- HS 19.1.2003 Varautunut vastuunkantaja.
- HS 19.1.2003 Helsingin poliittiset ryhmät käyvät kauppaa Koivusaaresta. Olli Pohjanpalo.
- HS 31.1.2003 Toimittaja Pasi Tuohimaa sai kiitokset kaupunginjohtajalta. Uutinen
- HS 14.2.2003 Kiisteltujen rantojen maankäyttö jäi auki Helsingissä. Olli Pohjanpalo.
- HS 14.2.2003 Koivusaari, Vartiosaari ja Kivinokka jätettiin yleiskaavassa rakentamatta. Olli Pohjanpalo.
- HS 4.4.2003 Fallpakan pohjoisosaan pientaloja ja pienkerrostaloja. Fallpakasta ei tule ”Itä-Helsingin porttia”. Olli Pohjanpalo.
- HS 6.4.2003 Asukasvalppautta oppimassa. Suvi Aholan kolumni.
- HS 15.6.2003 Yleiskaavan kipupisteet –artikkelisarja. Osa 1: Vartiosaari. Vihreä Vartiosaari uinu omassa rauhassaan. Olli Pohjanpalo.
- HS 20.6.2003 Yleiskaavan kipupisteet –artikkelisarja. Osa 2: Koivusaari. Veneily hallitsee kiisteltä Koivusaarta. Olli Pohjanpalo.
- HS 12.7.2003 Kaupungissa oltava tilaa lapsille Vieraskynä. Liisa Horelli.
- HBL 2.6.2001 Miljöcentralen ingriper på Drumsö. Öborna sura på nya bygglagen.
- Arkkitehtiutiset 30.10.2002 Kaupunkisuunnittelun parisuhdepäivät
- Länsi-uusimaa 21.2.2003 ”Kokousten kulkua ei referoida, liitteitä ei näytetä” Kaupunginhallitus panee lautakuntia kuriin Lohjalla.
- IS 1.9.2000 Missä on Helsingin kaavoitusvalta? Terhi Kautin vieraskynä-artikkeli.
- IS 6.9.2000 Helsingin merelliset rannat ja kaavoitus. Pekka Korpisen vastaus edelliseen.
- IS 27.9.2000 Asuntoja maalle – ei merelle. Birgitta Dahlberg.
- IS 27.9.2000 Merenrantasotaa
- IS 28.9.2000 Pekka Korpinen: Merilähiöhankeista annettu oikeata tietoa.
- IS 17.2.2000 Helsingin kartalle valkeita läikkiä. Pääkirjoitus.
- Rakennuslehti 6.4.2000. Tuoma Rajajärvi – Mies, joka kaavoittaa tarinoita.
- Rakennuslehti 9.11.2000. Risto Ikkala: Helsingin kaupunkisuunnittelu kuin Neuvostoliitossa.

Lauttasaari

Bäcklund, P., Maury, J. ja Vuolanto, T. 2002. Helsingin yleiskaava 2002. Tutkimus asukkaiden osallisuudesta kaupungin suunnitteluun. *Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu* 2002: 12. 26.9.2002.

Espoo – Helsinki – Kauniainen – Sipoo – Vantaa. Kuntien yhteinen maankäytön kehityskuva. Keskusteluasiakirja 12.1.2001.

Helsinki alueittain 2000. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2000.

Helsinki alueittain 2001. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2001.

Helsinki alueittain 2003. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2003.

Helsingin kaavoituskatsaus 1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 1999.

Helsingin kaavoituskatsaus 2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2001.

Helsingin kaavoituskatsaus 2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2003.

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnittelulautakunnan esityslistat ja päätöspöytäkirjat 1999-4/2003.

Helsingin kaupungin asunto-ohjelma 1998-2002. Helsingin kaupunginkanslian julkaisu 1998, 178.

Helsingin yleiskaava 1992, toteuttamissuunnitelma 1992 ja yleiskaavakartta (tilanvarausuunnitelma). Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Alueiden käyttösuunnitelma, luonnos 26.2.1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. 10.6.1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Kehityskuva 1999, luonnos 12.8.1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Osallistuminen ja arviointi. Paikallispajatyöskentely syksy 1999. 18.11.1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Osallistuminen ja arviointi. Asukkaiden yleiskaava 13.10.2000. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Maankäytön kehityskuva 14.6.2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Luonnos 13.12.2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Osallistumisen yhteydessä saadut kommentit ja vastineet. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosaston selvityksiä 2001:9. 13.12.2001.

Helsingin yleiskaava 2002. Ehdotus. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2002:17.

Helsingin yleiskaava 2002. Yhteenveto luonnosvaiheen lausunnoista ja mielipiteistä sekä vastaukset kannanottoihin. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston selvityksiä 2002:20. 19.12.2002.

Helsingin yleiskaava 2002. Luonnoksen vaikutusten arviointi. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Kaavaluonnoksen vaikutusselvitys, liikenne. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Ihmisten elinolot ja elinympäristö. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Arviointi Helsingin yleiskaava 2002:n vaikutuksista Natura-alueisiin. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002. Yleiskaavan vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen sekä virkistysalueverkostoon. 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

- Helsingin yleiskaava 2002. Vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Vaikutukset maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Vaikutukset pintavesiin ja maaperään.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Jätkäsaaren merentäyttäjien vaikutukset merialueelle.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Ilmanlaatuvaikutusten arviointi.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Luonnoksen ilmastovaikutukset.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Liikennemelun ulottuvuus Helsingissä 2020.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Helsingin yleiskaava 2002. Yhdyskuntataloudelliset vaikutukset.* 19.12.2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Kaavoitus- ja liikennesuunnitteluohjelma.* Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 14.12.2000.
- Koivusaaren maankäyttöselvitykset 13.12.2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosasto, kantakaupunkitoimiston muistio.
- Lauttasaaren puheenvuoro 1.* Lauttasaari-Seuran yleiskaavatyöryhmän julkaisu. Syyskuu 2000. Helsinki.
- Lauttasaaren puheenvuoro 2.* Lauttasaari-Seuran yleiskaavatyöryhmän julkaisu. Lokakuu 2001. Helsinki.
- Lauttasaaren rakennettu ympäristö.* Lauttasaari-Seuran julkaisu. Helsinki 1983.
- Lauttasaari-* lehdet ajalta 1.4.1999-30.4.2003.
- Lauttasaari, kaupunki kaupungissa.* Lauttasaari-Seuran, Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton ja Helsingin kaupungin julkaisusarja Helsingin kaupunginosat. Helsinki 1995.
- Länsimetro Ruoholahti – Matinkylä. Tarve- ja toteuttamiskelpoisuusselvitys. I vaihe: Metrolinjaus- ja asemavaihtoehtojen vertailu.* Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki ja Liikenne- ja viestintäministeriö. Joulukuu 2000
- Litmanen, P. 2002. Lauttasaaren suunnittelu elää. Artikkelit *Lauttasaaren puheenvuoro 2*. Lauttasaari-Seuran yleiskaavatyöryhmän julkaisu. Lokakuu 2001. Helsinki. 4-5.
- Mäenpää, P., Aniluoto, A., Manninen, R. ja Villanen, S. 2000. *Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista.* Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B83. Espoo: Otamedia OY.
- Pesonen, T. 2000. Lauttasaaren yleiskaavallinen kokonaistarkastelu. Helsingin yleiskaava 2002, esiselvitys. *Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosaston selvityksiä 2000:2*.
- Sopanen, P. ja Staffans, A. 2001. Muuttuva kaupunki. Artikkelit *Lauttasaaren puheenvuoro 2* -lehdessä. Lauttasaari-Seuran yleiskaavatyöryhmän julkaisu. Lokakuu 2001. Helsinki. 6-13.
- Tarjanne, H. 2003. Helsingin rakennuskulttuuri. Lauttasaaren rakennusinventointi. *Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 1/2003*. Helsinki.
- Uhattu Helsinki. Kirja Helsingin kaupunkisuunnittelun kriisistä.* 2000. Helsingin kaupunkisuunnitteluseuran julkaisu. Saarijärvi.
- Uino, A. 1995. *Lauttasaari. Helsingin merellinen kaupunginosa.* Lauttasaari-Säätiön julkaisu. Helsinki.

Maunula

- Bäcklund, P. ja Paavola, V. 2002. "Koko porukka letulle!" Asukas, paikallisyhteisö ja kaupunginhalinto. Artikkelit NettiMaunula-hankkeen väliraporttiin. Julkaisematon moniste. Sitra.
- Hankonen, J. *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentamisessa 1960-luvulla*. Julkaisija Gaudeamus Kirja, Otatieto Oy ja TTKK Arkkitehtuurin osasto. Paino: Tammer-Paino, Tampere 1994.
- Harju, P. 1988. Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä. Raportti SOFY-projektin kettäkeiluista. *Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A 15*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Helsinki alueittain* 2000. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2000.
- Helsinki alueittain* 2001. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2001.
- Helsinki alueittain* 2003. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu 2003.
- Helsingin kaavoituskatsaus* 2002. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu.
- Helsingin kaupungin kiinteistölautakunnan kokousten esityslistat ja päätöspöytäkirjat 1997-2000.
- Horn, L. M. 1996. Saksalainen kaupunkidialogi. Miten mobilisoida kollektiivinen järki kaupungin aseman parantamiseksi? *Miljöörakentamiskeskusten julkaisu R1/1996*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Keskinen, A. 1999. Towards User Empowerment. On Development of Utilisation of Informations Technology in Decision Making of Administrations. *Studia Politica Tampereensis*, no 6. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Keskinen, V. ja Paavola, V. 2000 Helsingin kansalaiskanavat. *Hallinnon tutkimus* 1/2000, 101-103.
- Kurki, H. 1999. Lähitalouden kehittämisen mahdollisuudet. *Kvartti* 1/99, 18-29. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kurki, H. 2001. Luova ja elinvoimainen kaupunginosa. *Kvartti* 2/2001, 39-50. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kurki, H. 2002. Mitä tapahtui Maunulan ostarille? Teoksessa: Markkinoilta markettiin. *Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:8*, 72-79.
- Kurki, H., Päivänen, J. ja Virrankoski, L. 2002. Parempaan kaupunginosaan. Aluefoorumi kehittämisen menetelmänä. *Suomen ympäristö* 589. Ympäristöministeriö.
- Luukinen, A. ja Santasalo, T. 1990. *Vanhojen ostoskeskusten kaupallinen kehittäminen*, Tuomas Santasalo Ky, Helsinki.
- Maunula. Kaupunki keskuspuiston kainalossa*. 1993. Poikonen, P., Bäckman, E., Gustafsson, P., Hilska, M., Jauhiainen, J., Jänterä, A. ja Kaivola, R. (toim.). Maunula-Seura ry:n julkaisu.
- Maunulan keskustan kaupallinen selvitys. *Keskustakehitys Oy*. 3.6.2002.
- Maunulan keskustan viitesuunnitelma. *Arkkitehti- ja insinööritoimisto AADI Oy*. 3.6.2002.
- Maunulan Sanomat* ajalta 1.1.2000-30.4.2003.
- Menestyvä Itä-Helsinki. *Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A*, 2/2001.
- Niemenmaa, V. 1997. Foorumipuhetta Berliinissä. *Alue ja Ympäristö* 26:1, 17-27.
- Poikonen, P. 1992. Maunulan kehittämisohjelma, *Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A* 7/1992.
- Rantanen, H. 2003. NettiMaunula-projektin kuvaus. Teoksessa: Bäcklund, P. (toim.) *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus NettiMaunula*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 5. Helsinki. 63-72 ja 105-122.
- Rantanen, H. ja Staffans, A. 1999. Raportti Kotiluonto-projektista. Tietoverkot vuorovaikutteisen luonnonhoitosuunnittelun välineenä. Helsingin kaupungin rakennusvirastolle laadittu julkaisematon raportti.

- Staffans, A. 1999. Kotikatu kunnan ja asukkaan kohtauspaikkana. *Kuntatekniikka* 1999:1, 24-26.
- Staffans, A. 2003. Verkkopaikallisuus kaupunkisuunnittelussa. Teoksessa: Bäcklund, P. (toim.) *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 5. Helsinki. 123-145.
- Staffans, A., Rantanen, H. ja Zielinski, J. 1998. Asukkaat verkossa – vaan ei satimessa. Raportti Kotikatu-projektista. *Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiasaston julkaisuja. Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun laboratorio* 1998/53.
- Sollo, P. 2002. Aluefoorum Maunulan suunnittelussa. *Helsingin yliopiston maatieteen laitoksen pro gradu –tutkielma*.
- Suomela, Leena 1999. Lähiöostokeskus - pala menneisyyttä vai tulevaisuuden voimavara. *Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiasasto, diplomityö*.
- Suomela, Leena 1999. Lähiön käyntikortti muutostilassa: Mitä tehdä ostoskeskusten kehittämiseksi? *Lähiöverkosto-lehti* 2/1999, Kuntaliitto.
- Yhteissuunnittelu eri tieteenalojen, organisaatioiden ja intressiryhmien näkökulmasta. Sofy-projekti. *Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja C1*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 1989.

Otteita Lauttasaaren puheenvuoro -lehistä vuosilta 2000 ja 2001

Yleiset suunnitteluperusteet, suunnittelun lähtökohdat

Meren moneen kertaan myyminen on ahneutta – kohteen kuoliaaksi syleilevä hyödyntäminen on kaupungin suurimpia uhkia.

Suunnittelua suunnattava pohjoiseen ja kuntien väliseen yhteistyöhön. Kuntalaki ja pääkaupunkiseudun yhteistyötä koskeva erillislaki ohjaavat kaupunkeja seudulliseen yhteistyöhön, mutta tulokset ovat vaatimattomia.

Kuntien yhteinen seudullinen visio on nykymuodossaan liian löyhä ja abstrakti.

Yksittäiset alueet joutuvat usein alistumaan yleisempien tavoitteiden toteutuslupaksi – Lauttasaassa on käymässä juuri näin.

Yleiskaavan on tuettava alueiden parhaita piirteitä.

Väestölisäys ei kuitenkaan riitä ylläpitämään palveluita.

Väestöennusteet ovat epävarmoja, asuntotarvelaskelmien tekeminen on visainen tehtävä.

Asuntokanta – asutuskunnat, pienasuntovaltaisuus ajaa perheet muualle, voisi olla viisasta rakentaa perheasuntoja, mutta sen sijaan pienasunnot ovat lisääntyneet.

Helsingin yleiskaava ei kuvasta ihmisten luonnonrakkautta.

Yleiskaavan pääasiallisena arvona näyttää olevan tehokkuus. Suomen imago hyvinvointivaltiona alkaa vaikuttaa falskilta.

Rakentamisen suunnittelussa pitäisi miettiä liikenteen, viheralueiden ja asumisen kokonaisuutta, mutta myös ihmisten sosiaalisia suhteita ja palveluverkkoa.

Ensimmäiseksi pyyhkisin kartalta kuntien rajat. Meidän ei tarvitse tilan puutteen vuoksi asua kerroksissa.

Miksi ja ketä varten virastot suoltavat erilaisia suunnitelmiaan ja budjettejaan? On yleiskaavasuunnitelmia, vanhustenhuollon ohjelmia, perusparannushankkeita, kilpailuttamista, tilaamista ja tuottamista. Hyvä kaupunki syntyy kuitenkin ihmisistä ja heidän hyvästä elämästään.

Helsingin, Espoon ja Vantaan eripuraisuus koituu asukkaiden harmiksi.

Lauttasaarelaiset ovat valmiita panostamaan aikaansa ja osaamistaan oman peruspiirinsä kokonaisuuden tutkimiseen ja hyvien ratkaisujen löytämiseen yleiskaavan kehityksessä.

Oleellista olisi tarkastella suunnitelmien laatua suhteessa olemassa olevaan: miten ympäristö muuttuu ja millä perusteella?

Paloittain kaavoittamista vastustetaan. Samaan aikaan, kun metron ja yleiskaavan valmistelu on kesken, aiotaan ratkaista aiotun metroaseman kohta (Pajalahden alue) asemakaavalla – ilman, että suunnitelmissa näkyy metron vaatimia tiloja. Tämäkin alue on vielä jaettu kahteen eri kaavaan.

Lauttasaaren maankäyttöä ja kaupunkisuunnittelua tulisi miettiä alueellisena kokonaisuutena (minkälainen keskusta, minkälainen liikenneverkosto, mitä palveluita, minkälaista asuntorakentamista, minkälainen rantamaisema jne.)

(On löydettävä ratkaisuja, joissa koko kaupungin etu ja paikalliset tavoitteet ovat oikealla tavalla tasapainossa. Ratkaisuja voidaan valmistella keskustelun ja vuorovaikutuksen avulla. Viime kädessä asioiden oikea paino ratkeaa poliittisen päätöksenteon kautta.) KSV:n mielipide

Isoisä Tallberg luovutti maat kaupungille sillä ehdolla, että aluetta käytettäisiin helsinkiläisten työätekevien ulkoilumajoihin ja muuhun virkistykseen. Luotamme tähän myyttiset mittasuhteet saaneeseen asiakirjaan.

Kestävä kehitys

Kestävän kehityksen periaatteet:

- Ekologiset; Lauttasaaren tapauksessa rantaluonnon kestokyky on uhattuna.
- Taloudelliset; Helsingissä tarvitaan uusia veronmaksajia ja lisärakentamista.
- Sosiaaliset; Lauttasaaren rantojen virkistysarvo on tärkeä, se tarjoaa mahdollisuuksia merellisiin harrastuksiin. Lauttasaari on yksi Hgin turvallisimmista alueista. Lauttasaari on viihtyisä.
- Kulttuuriset; Lauttasaari on kahden kielen ja kulttuurin kaupunginosa. Lauttasaaren maisemalla on monia kulttuurisia ulottuuksia (siirtolapuutarhat, rannikko- ja ilmapuolustus, saunominen ja veneily, historialliset kerrokset).

Vesiluonto, luontotyyppit

Rakentaminen on uhka vesialueiden luonnolle.

Ranta-alueiden rakentaminen muuttaisi suoraan saaren kasvi- ja eläinfaunaa (tarkka analyysi saaren eri diversiteettialueista ja niiden biotoopeista).

Rantojen rakentaminen merkitsee merenpohjan ruoppausta, maa-alueiden läjitystä, vedenalaisten soraharjujen pumppauksia ja nostoja jne. jotka kaikki ovat kalataloudelle turmiollisia toimenpiteitä. Suunnittelu toteutetaan pieninä hankkeina niin, että yhteisvaikutuksia ei päästä arvioimaan.

Sirpaloitunut suunnittelu ei tunnista niitä selkeitä aluekokonaisuuksia, joita Helsingin rannikko ja saaristo muodostavat merivirtauksineen, veden laatuineen, pohjaeläimineen, lintuineen, kaloineen, kasveineen ja asukkaineen.

Lauttasaaressa on neljä merenrantaniittyä, jotka ovat luonnonsuojelulain mukaisesti suojeltuja uhanalaisia ja harvinaisia luontotyyppialueita. Näistä kaksi on uhattuna, jos Koivusaaren ja Hattusaarten rakentaminen toteutuu.

Maisema, kaupunkikuva, kaupunkirakenne

Uudet alueet ovat kuin kasvaimia nykysaaressa.

Kulttuurimaisema otettava suunnittelun lähtökohdaksi. Uudisrakentamisen taustalla ei ole kunnollista analyysiä nykyisten alueiden luonnollisista ja kulttuurihistoriallisista ominaispiirteistä.

Yleiskaavaluonnos muuttaisi Helsingin läntisten vesialueiden maisemallista luonnetta peruuttamattomasti. Samalla vesien virkistyskäyttämömahdollisuudet huononisivat ratkaisevasti (vaikka niiden merkitys tulevaisuudessa vain korostuu).

Merimaisema yksityistetään.

Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kirkkonummen ympäristöyhdistykset ovat esittäneet yhteistä merellistä kansallispuistoa rannikolle. Saari soveltuu parhaiten asumiseen, pienteollisuus- ja palvelutoimintaan ja virkistyskäyttöön. Kaavaluonnoksen tapa sijoittaa yritykset väylän varteen melusteeiksi uusille merentäyttö- ja tehorakennusalueille ei noudata saaren rakennustapaa ja ominaispiirteitä.

Uusien satelliittilähiöiden asukkaat eivät voi luontevasti liikkua Kanta-Lauttasaaressa.

Kaupunkien välisessä kilpailussa ei enää riitä, että tehdään tehokkaasti. Se, että kaavoitetaan merta ja vajaakäyttöisiä puistoja, ei erotu edukseen tavanomaisista kilpailukeinoista. Helsingillä olisi erinomaiset mahdollisuudet kilpailla viihtyisän ja tasapainoisen kaupunkimiljöön kehittämisellä.

Kallioita ja lahdelmia ei voi rikkoa. Niissä on näyttävä aika, sileäksi hiottuine pintoineen.

Ympäristö on esteettinen kokonaisuus – tai pikemminkin toisiinsa sisältyvien ja lomittuvien kokonaisuuksien sarja.

Lauttasaaressa näkyy historiallisuus: muistot saaren asemasta osana kaupungin puolustusta, saarta hallinnut kartanotalous sekä sen yhteys mantereeseen, merenkäyntiin, veneilyyn ja kalastukseen liittyvä elämäntapa sekä huvila- ja uimarantakulttuuri.

Oman identiteetin säilyttäminen on muuttoliikkeen pyörteissä tärkeä arvo. Omaleimaisuus ei saa jäädä vain sanahelinäksi. Merellisyys, saaristoluonto, puistomainen asuminen ja kylämäinen rakenne olisi konkretisoitava kartalle. Vihreys on puistojen ja metsien ohella myös tonttien avoimuutta ja vehreyttä, joka ohikulkijallekin luvan nauttia istutuksista. Merellisyys saa sisältöä muustakin kuin vedestä ja merinäköalasta, se on vaikkapa veneilyä, uimista, kalastamista, lintubongausta tai talviuintia.

Liikenne, metro

Metro kulkee liian rannassa ja houkuttelee lisääntyä.

Liikenne Lauttasaarentiellä lisääntyy, lasten ja vanhusten liikkuminen vaikeutuu.

Metro aiheuttaa niin paljon rakentamista, että autoliikenne loppujen lopuksi lisääntyy.

Kalliit asunnot eivät tue joukkoliikennettä.

Miksi saari on tuhottava, ylikansoitettava, asvaltoitava, ja nypittävä väyläksi? Siksi, että ihmiset ja autot pääsevät sinne, missä kulkee se ihme, ”ekologinen” liikenneväline, metro.

Lauttasaaren amebamainen rakenne ei sovi metrolle, Töölö olisi parempi reitti Espooseen.

Metro heikentäisi liikenneyhteyksiä suurelle osalle asujaimistoa ja toisi sietämättömiä rakennuspaineita.

Löytyykö metrolle rahaa? Jo nyt Espoolla on mittava investointiohjelma lähivuosille, jolla pyritään täyttämään asukkaiden palvelutarpeita.

Metrokriittisyydelle löytyy perusteita, kun suunnitelmia tarkastellaan kaupunkirakenteen, taloudellisuuden ja asukasviihtyvyyden näkökulmasta.

Pidän Espoon rantojen merkittäviä täyttöjä epärealistisinä ja myös tarpeettomina. Myös merkittävät täytöt Koivusaassa ovat mielestäni epärealistisia. Tämä varmaankin vaikuttaa ajatellun metron rahoituskuvioidin Helsingissä ja Helsingin kiinnostus länsimetron laskee.

Tapiolan jo nyt ruuhkainen liikenne uhkaa kulttuuriympäristöä.

Lapinlahden sillan uusimisen yhteydessä tulee varmasti ajankohtaiseksi tutkia Länsiväylän tunnelointi Kotkavuoren läpi. Samalla tulisi korjatuksi nykyinen saaren pohjoisreunassa ammottava viilto.

Lauttasaari on tyypillinen kevyen liikenteen kineettinen kenttä parin kilometrin maksimimittojensa vuoksi. Luonnollisia lähtökoh-
tia ovat vetävimmät rantapaikat. Lisäksi saassa on muutamia kauniita kukkuloita, niittyjä, aukioita ja rakennuksia, jopa kirkko keskellä kylää. Saaren sisäinen liikenne onkin kehitettävä paikkamerkitystä omaavia kohteita yhdistäväksi verkostoksi.

Asukkaan näkökulmasta elämänlaatua Lauttasaassa heikentäviä tekijöitä ovat mm. voimakas läpikulku- ja saareen suuntautu-
va työpaikkaliikenne. Rantoja tarvitaan tämän vastapainona. Tämän päälle yleiskaava heittää vakavan varjon.

Kävi niin, että suunnittelijoiden mielestä rantatie, jota lukuisat ihmiset joka päivä taivaltavat, ei ollutkaan tie. Mökki, joka löytyi tien haarasta, ei ollutkaan tien haarassa, vaan tien ja rannan välissä, siis suunnittelijoiden tiellä.

Ympäristöterveys

Uudet asunnot sijaitsevat melualueella.

Länsiväylän ympäristö Lauttasaaren kohdalla ylittää 55 dB:n melutason vuonna 2000 ja näyttää siltä, että myös meluntorjunta-
ohjelman toteutumisen jälkeenkin taso ylittyy.

Asukkaiden kokemat liikenteen häiriöt ovat todellinen ongelma, vaikka tiemelun desibelit ovat sallituissa rajoissa. Terveysriskien
lisäksi liikenne aiheuttaa päivittäisten toimintojen sopeuttamista meluun, stressaa vaikeissa elämäntilanteissa sekä hankaloittaa
melun kompensatiokkeinojen etsintää. Kompensatiokkeinoja ovat viheralueet, ranta-alueet, ym. luonnossa olevat henkireikätilat,
joissa käydään rauhoittumassa ja hoitamassa mielenterveyttä. Kompensatiokkeinojen loputtua asukas muuttaa.

Puistot ja puistomaiset luonnonmaisemat vähentävät stressaantuneisuutta ja elvyttävät stressistä (luontoaltistuksella on 1. fysio-
logisia, 2. mielialaa muuttavia sekä 3. tarkkaavuutta ja keskittymistä edellyttävää toimintaa tehostavia vaikutuksia).

Asuinalueen epämiellyttävät paikat aiheuttavat pahaa oloa ja psyykkistä kuormitusta. Ne myös rajaavat liikkumista ja reittivalin-
toja.

Asuinalueiden terveyttä edistäviin tekijöihin kuuluvat paitsi rakennettu ympäristö, myös sosiaaliset suhteet, palvelut, vapaa-ajan
viettimisen ja virkistysympäristöt.

Hiljaisuus on ennen kaikkea mielentila, jossa avaamme ovet sisimpäämme ja annamme ympäröivän luonnon ja oman sisimpämme
virrata meihin.

Jokaista luontopalasen säilytystä tulee harkita tulevien helsinkiläisten terveyden kannalta. Asian tärkeys korostuu vuosi vuodelta.

Liikunta ja auringonvalo ovat molemmat terveyden peruskiviä.

Lapset, nuoret ja vanhukset saattavat oireilla eniten lähiympäristön muutoksista tai terveyshaitoista sairastumalla fyysisesti tai
psykykkisesti, sillä he viettävät suuren osan ajastaan kodin ja sen lähiympäristön piirissä.

Asuminen, asuin ympäristö

Ehdotukset eivät lisää kohtuuhintaista asumista.

Uudet alueet ovat liian tiiviitä, tuulisia ja kylmiä.

Onnellisten saari; missä ja miten suomalaiset asuvat ja miten he haluaisivat asua?

Positiivinen ja sosiaalisesti toimiva elinympäristö on tulevaisuudessa yhä arvokkaampi kilpailutekijä globaaleilla markkinoilla.

Uudet asunnot pitäisi toteuttaa hienovaraisena täydennysrakentamisena, jossa voidaan toden teolla kokeilla rakennuslain mukais-
ta osallistuvaa suunnittelua.

Lauttasaareen tulee sijoittaa erilaisia ihmisiä. Luksustalojen rinnalle tarvitaan keskihintaisia ja edullisia asuntoja. Moniarvoises-
sa yhteisössä lapset ja nuoret kasvavat suvaitsevaisiksi aikuisiksi.

Espoolaiset ovat selvästi viestineet asuinympäristönsä viihtyvyyden ja merellisyyden puolesta.

Liian tiheää rakentamista ja slummutumista pelätään.

Lauttasaaren väljyys on myytti. Lauttasaari on keskimääräistä tiheimmin asuttu ja rakennettu Heti kantakaupungin jälkeen 8. sijalla (asukkaita/km², kerrosala/ha). Mitä järkeä on tehdä tilastokirjoja. Jos niitä ei kukaan lue? Miksi suunnitteluviranomaiset eivät käytä kaupungin omia tilastoja?

Tieto- ja taitoammattilaisille luonnonrauha on tärkeämpää kuin shoppailu tai kulttuurielämykset.

Asuinympäristön ja asukkaan välinen suhde on kokemuksellinen ja toiminnallinen.

Det är med stolthet jag kan visa mot den gröna ön: dethär är ön jag bor på! (släta klippor, eller stenar med strandväxter, gröna kvistar och svanar eller änder i strandvatten...olika årstid, olika väderlek...havet, som påminner oss ofta om att vi inte är så mäk-tiga som vi vill tro)

Ei pelkästään hyvää rakentamista, vaan ensisijaisesti hyvää elinympäristöä.

Harrastaminen, virkistyskäyttö

Missä nykyiset ja tulevat helsinkiläiset harrastavat veneilyä, jos uudet asunnot rakennetaan virkistys- ja harrastusmahdollisuuksia tarjoavien venesatamien päälle. Lauttasaarella on 11 veneily-yhdistystä. Paljon talkootyötä, kasvatustyötä...

Nimenomaan meri ja osin edelleen luonnontilaiset rannat tekevät Lauttasaaresta miellyttävän asuinpaikan, ne luovat olemiseen avaruuden tunnetta. Rannalla vietetyn päivän tai avantouinnin jälkeen tuo tunne muuttuu kouriintuntuvaksi: meri opettaa luonnosta vieraantuneelle kaupunkilaiselle, että hän on osa elinympäristöään, luontoa ja sen kokonaisuutta.

Pyrkkäri (urheilukenttä) oli lähellä....muistelmia nuoruudesta.

Enemmän kuin uutta asuntoaluetta, Lauttasaari ja lauttasaarelaiset tarvitsevat perusteellisesti uusitun urheilu- ja ulkoilualueen. Pyrkän surkeat olosuhteet eivät selity sillä, että kentällä ei olisi käyttöä ja käyttäjiä. Siellä harjoittelee kahdeksan jalkapallojoukkuetta, tenniksen pelaajia, luistelijoita ja jääkiekkoilijoita, koululaisia, lenkkeilijöitä...

Lauttasaari on helsinkiläisten lomakeidas. Moni helsinkiläinen kuuluu yhteisöön, jolla on varatut alueensa Lauttasaarella (Polisien Maja, Naisyhdistyksen huvila, Saunaseura, pursiseurat, mökkiläisten yhdistys...) Lisäksi ovat tuhannet jäällä hiihtäjät, luistelevat, pilkkivät ja rannoilla lenkkeilevät ja pyöräilevät sekä vesillä soutelevat, kalastelevat, melovat ja uivat kaupunkilaiset eri puolilta bussiyhteyden päässä.

Kaupalliset palvelut

Pt-kaupalla on todennäköisesti toimintaedellytykset Koivusaarella, jos se sijoitetaan niin, että siihen pääsee sekä autolla, että julkisella liikenteellä.

Nykyisten kauppojen kapasiteetti ei riitä palvelemaan niin suurta uusien asukkaiden määrää.

Koivusaaren asukkaiden ostovoima ei todennäköisesti suuntaudu Lauttasaaren nykyisiin kauppoihin huonojen paikoitustilojen vuoksi.

Asukasmielipiteestä, vuorovaikutuksesta

Kaupunkisuunnittelun lähtökohtana tulee olla nykyasukkaat, ei tulevat asukkaat.

Suunnittelijat on ohjattu kaavoittamaan merialueita, vaikka asukkaat eivät sellaista hyväksi (Asukkaiden yleiskaava). Suunnittelutyö ja kansalaismielipide ovat selvästi ristiriidassa. Kaupunki rahoittaa sellaista suunnittelua, jota kansalaiset eivät hyväksy.

Kansalaiskeskustelun tehtävä on muodostaa mahdollisimman yhtenäinen näkemys niistä arvoista, joiden pohjalta kaavoittaja ja poliittinen päättäjä työnsä rakentavat. Mikään nykyinen arvoperusta ei edellytä rikkonaisen Etelä-Helsingin muodostamista "eurooppalaiseksi metropoliksi".

Jotta kansalaisten kuuleminen tuottaisi eväitä suunnitteluun, on keinoja selvästi monipuolistettava. Kaupunkisuunnitteluvirastolla pitää olla varaa käyttää aikaa ja vaivaa sekä metodisesti monipuolisia keinoja.

Vuorovaikutuksen pitäisi metropolialueella olla myös kuntarajat ylittävää sisältöjen ja keinojen vaihtoa.

Yhteenveto Maunulan nettisivuilla käydyistä ostarikeskustelusta

11.10.2000-16.1.2002 aikajärjestyksessä

1	Toimittaja, nimi	Mies 11.10.00	Suursuon ostoskeskuksen tulevaisuus Asukkaat ja yrittäjät ovat eri mieltä vuokrasopimuksen pituudesta. Ottakaa kantaa.
2	Maunulan Asukas- yhdistyksen puheen- johtaja, nimi	Nainen 12.10.00	Suursuon ostoskeskus Uusi ostoskeskus on välttämätön. Nykyinen on koettu häpeäpilkuksi paikalla, jossa sen pitäisi olla Maunulan julkisivu. Alue on levoton, eivätkä palvelut ole riittävän monipuolisia. Kolmen vuoden aikana on mahdollisuus tehdä hyvät suunnitelmat.
3	Asukasaktivisti, nimi	Nainen 13.10.00	Suursuon ostoskeskus Ostoskeskus on vanhanaikainen ja epäkäytännöllinen. Liikuntaesteisten on vaikea päästä pankkiautomaatille. Palvelut ovat heikentyneet. Nuhrinen ja varsinkin vanhuksille vastenmielinen paikka.
4	Asukas, nimi	Nainen 14.10.00	Suursuon ostarista Ostoskeskus on sellainen läävä, ettei sinne kukaan yrittäjä viitsi tulla. On hyvä, että vuokrasopimus päättyy ja päästään suunnittelemaan uutta. Uuteen keskukseen pitäisi saada Alko, vaikka siitä puhuminen onkin riski. Ehkä uusi uljas imago pitäisi ympäristön siistinä.
5	Nimi	Mies 15.10.00	Uuden ostoskeskuksen suunnittelu Toivon, että koko rakennus vedetään maan tasalle. Palveluita, joita uuteen keskukseen haluaisin: laadukas lähikauppa...luettelo yksityisistä palveluista, aluepoliisi, pankki, posti... Ei missään nimessä kaljakapakkaa. Hyvät pysäköintitilat pitää olla. Vanhuksille ostosten tilaus- ja kotiinkuljetuspalvelu. Nuoriso voisi haluta hampurilaipaikan.
6	Nimi	Mies 16.10.00	Maunulan ostarin kehittämisestä Nykyinen ostoskeskus olisi remontoitava siistiksi ja moderniksi paikaksi. Luettelo palveluista: kunnollinen ruokakauppa, kiosk, videovuokraamo, pizzeria-kebab-paikka, kampaamo, hieroja, kukkakauppa, jonkin nuorisoyhdistyksen ylläpitämä tila, jonkinlainen vaate- ja sukkakauppa. Kaljabaarit pois kokonaan. Pikkulapsille voisi olla siisti leikkipaikka.
7	Nimi	Nainen 16.10.00	Vastaus kyselyyn Maunulan palveluista Toivottavasti uusi ostoskeskus saadaan pian, vanha on todella käyttökelvoton. Toiveeni ovat: hyvä ruokakauppa, eläintarvikeliike, viihtyisä kahvila, kirjasto, aluepoliisi, kunnollinen ruokapaikka – muutakin kuin pizzaa. Ei kaljakuppiloita.
8	Nimi Nainen	16.10.00	Ostarin suunnittelu Toivottavasti nykyinen rappiolla oleva ostari puretaan. Tontille voisi rakentaa asuintalon tai palvelu/liikerakennuksen. Maunula kaipaa pankkipalveluita, aluepoliisin, kunnan postin, suutarin sekä ohjattua nuorisotoimintaa. Ei kaljakuppiloita. Nykyisistä palveluista parturit, kukkakauppa, apteekki, pizzeriat, ym. ok. Kaupalliset palvelut voisi sijoittaa Valintatalon puolelle, muut palvelut nykyisen ostarin paikalle.

9	Asukas, nimi Mies	17.10.00	Ostarin suunnittelu Nykyinen on ostari on synkkä, pahanhajuinen ja siellä ei apteekin ja kemikalion lisäksi ole kunnollisia liikkeitä. Pitäisi olla kunnollinen päivittäistavaraliike, apteekki, leipäkauppa, kukkakauppa. Alkoa en kannata, Pirjon krouvi riittää. En osaa sanoa, pitäisikö vanha rakennus purkaa, mutta kyllä uuden suuremman ostoskeskuksen rakentaminen voi olla parempi, jos liikenne kasvaa ja rakennetaan lisää. Poliitikot puhuvat aluekehityksen puolesta, mutta ovat kuitenkin myöntämässä lupia yhä suuremmille ostoskomplekseille.
10	Nimi	Mies 22.10.00	Maunulan ostarin kehittämistä Edellisissä viesteissä on puhuttu jostakin kyselystä. Koskahan se jaetaan tänne Männikkötiele? Edellisen puheenvuoron kommentti liikenteen kasvusta on huomion arvoinen. Tämä tukee sitä, että uusi ostari voisi olla kolme- tai nelikerroksinen. Siinä tulisi olla riittävästi parkkitilaa. Ehdotukset ruokaravintolasta ja aluepoliisista ovat kannatettavia. Myös joitakin erikoiskauppoja, kuten vaatekauppa, urheiluliike, kodinkoneliike, makeiskauppa ja pesula, voisi olla.
11	Alueaktivisti, nimi	Mies 24.10.00	Vastaus edelliselle liittyen kyselyyn Vastaus edelliselle koskien kyselylomaketta.
12	Pienten lasten äiti, Nimi	Nainen 30.10.00	Erikoisliikkeet ostariin: KYLLÄ Kommentti autokoulun johtajalle, jonka haastattelu oli ollut Lähilehdessä: Olen varma, että maunulalaiset eivät halua erikoisliikkeiden häviävän, mikä mielestäni näkyy hyvin myös täällä palstalla. Aiemmat ehdotukset ovat hyviä – joukkoon kuuluu myös maineikas autokoulu. Ostoskeskus ei tätä nykyä ole viihtyisä paikka. Lastenvaunuilla on vaikea asioida, ihmettelen miten liikuntaesteiset voivat käydä esimerkiksi kiosilla.
13	Nimi	Mies 30.10.00	Leikkipuisto ja Suursuon ostari Suursuon ostarin voi räjäyttää taivaan tuuliin, jotta paikalle saataisiin avaraa tilaa. Siihen mahtuisi niin lasten leikkikenttä kuin aikuisten petanque-kenttä. Samalla päästäisiin eroon ostarin spuge- ja narkarihöhröistä.
14	Nimi	Nainen 2.11.01	Leikkipuisto ja Suursuon ostari Kaikkien palveluiden keskittäminen nykyisen ostarin alueelle on arvelluttavaa. Maunulan asukkaista 24% on yli 65-vuotiaita. Heistä valtaosa asuu Saunabaarin lähellä. Ostoskeskuksen käyttäminen merkitsee monelle vanhukselle bussimatkaa. Saunabaarin kiinteistön katutasen tilat pitäisi järjestää uudelleen liikuntaesteiset huomioon ottaen.
15	Nimi	Mies 15.11.00	Yrjön aatokset Toivon, että ostari uusitaan tarkoituksenmukaisemmaksi. Ainakin rappuset saisi poistaa ja kulku saada katutasolta. Kunnon ruokakauppaa kaivataan, sekä asukastilaa, jossa olisi pelejä ja pari koppia tietokoneille. Vartijaa tarvitaan myös. Edellä olleet ehdotukset ovat hyviä.
16	Nimi	Mies 2.12.00	Suursuon ostari Kannatan lämpimästi ehdotusta räjäyttää ostari tuhannen mäsäksi. Näin saadaan sosiaaliavulla elävä parhaassa iässä oleva roskaväki ja häirikköspurgut pois. Viimeinen asia, mitä ostarille tarvitaan, on Alko, jota joku mammeli paikallislehden haastattelussa kaipaill. Tyly fakta on se, että uuden rakentaminen tuskin kannattaa. Ei taida olla tarpeeksi ostovoimaa. Niinpä paikalle voisi olla paras rakentaa aiemmin ehdotettu puisto ja petanque-kenttä.

17	”Nuori tyttö”	Nainen 10.3.01	Ostari tarvitaan! Ostarin lähellä on todellakin pelottavaa kulkea iltaisin. Pakko on, kun asun lähellä. Kaipaisin kahvilaa juottoloiden tilalle. Myös kunnon ruokakauppa kuuluu ostarille. Mikäli ostari räjäytetään, onko pakko hakea palvelut muualta. Typerää, sillä tänne on hyvät kulkuyhteydet. Pyrin käyttämään lähipalveluita. Myös alueen vanhuksat eivät mielellään matkusta kauas palveluiden perään.
18	”Ostaria välttelevä”	? 17.3.01	Jatkoa keskusteluun Mielestäni alueella tarvitaan palvelut. Kuitenkin sosiaalipäätösten vuoksi suuri osa ihmisistä välttelee ostaria viimeiseen saakka. Vaikea ongelma ratkaista. Julkisuopotte- lusta linnaan?
19	Arkkitehti, asukas vuodesta 1960, nimi	Nainen 3.5.01	Ostoskeskuksen alueen kehittäminen Saamieni tietojen pohjalta kommentoin aluefoorumilla 26.4. esitellyjä suunnitelmia. Ponte Vecchio –suunnitelma on kaunis ja sopinee kaavoituksen pohjaksi. Käytännön toteutukseen esitän, että ostoskeskuksen alue jätetään aluksi rakentamatta. Yhtiö muutetaan kaupungin yrityshautomoksi. Samalla etsitään uutta, suurempaa yrittäjää, joka voisi rakennuttaa Pakilantien sen puolen. Valintatalon puoli toteutetaan heti Ponte Vecchio –suunnitelman mukaan. Tarvittavia palveluita ovat: elintarvikemyymälä, asiamiesposti, R-kioski sisätiloille, kirjaston ja työväenopiston yhteistila, ulkomyyntialue torikaupalle, apteekki (mikäli sille ei löydy tiloja vanhasta Maunulasta). Myös nykyostarin muille yrittäjille löytäneet tilat vanhalta puolelta.
20	HOK:n edustajiston jäsen, nimi	Mies 7.6.01	Ostarin vetonaulaksi 1500 m² menestyvä S-market ja Rosso Paikalle Helsingin menestynein PT-kauppa eli S-market. Veromarkatkin jäävät Helsinkiin, kun omistaja on HOK. Toimin mielelläni näin eläkeläisenä yhdyshenkilönä, sillä olin aikanaan kehittämässä S-Market-ketjua.
21	Nuorempaa sukupolvea, ”Sammy”	Mies 7.6.01	Aluepoliisi & Posti Aluepoliisi ja posti ois kaks asiaa, mitä Maunulassa tarvitaan. Ne juottolat voisi tunkeaa ”sanonkomäminne”. Mä en oo käynyt ostarilla vuosiin, koska se on mun mielestä etovampi paikka kun junan vessa. Ei mua kiinnosta pyörä narkareiden ja muiden aivottomien keskellä. Niiden kiinnostuksen kohteet voisi viedä pois, niin voisi muakin näkyä vähän useemmin kylänraitilla.
22	”maunulalainen”	? 17.7.01	Rauhaa Maunulaan Maunula on liikenteellisesti mainiossa paikassa. Luontoa on ja urheilupuisto. On kirjasto ja leipomo, josta saa tuoretta pullaa. Mutta ostari on epäsiisti. Siellä majoilevat humalaisia, eikä sinne uskalla laittaa kouluikäistä lasta asioille. Toivon, että ostarista tehdään miellyttävämpi paikka lapsille ja aikuisille. Ei Alkoa eikä kaljakuppiloita. Kunnon ruokakauppa tarvitaan. Myös posti, suutari, fillarikorjaamo, apteekki, kamppaamo ja joko poliisi tai vartiointiliike.
23	”K”	? 17.7.01	Rauhaa Maunulaan Syy, miksi noita kuppiloita on alueelle pesiytynyt: liikehuoneistoihin ei ole ollut muita tulijoita ja asiakkaita riittävä! Posti olisi tarpeellisempi kuin Alko. Miksiköhän posti muuten katosi Pakilantien varrelta? Yksi publi riittää.
24	Asukas Männikkötietä	? 30.9.01	Palveluita lisää Ostoskeskuksen suunnittelussa on suunnattava katse tulevaisuuteen ja lakattava ajattelema ”liian pienesti”. Ostoskeskuksen sijaan puhuttava kauppakeskuksesta. Paikan sijainnilla on paljon mahdollisuuksia. Pakilantien molempia puolia pitää kehittää samaan aikaan. Mallia voisi ottaa YIT/Eterra-talosta tai Itäväylän ylittävältä talostalta. Tällä keskustelupalstalla on paljon hyviä ehdotuksia palveluiden suhteen. Uudella ostarilla pitäisi olla: valokuvausliike, isoon ketjuun kuuluva videovuokraamo, urheiluväline-liike, kunnon ruokaravintola (ei pizzeria), ehkä hampurilaisravintola, liikuntakeskus, kodinkoneliike, jokin Sokoksen tai Anttilan tyylinen myymälä, jossa voi tehdä myös vaateostoksia.

25	”maunulalainen”	?	Kauppakeskus Kannatan edellistä ajatusta siitä, että liikenteen solmukohtaa pitää hyödyntää. Onkohan mitään mahdollisuutta siivota nykyistä ostaria laitapuolen kulkijoista?
26	Asukas, nimi	Mies 19.10.01	Ostari Ei ostaria kannata kehitellä tai saneerata. Kannatan esitystä puistosta ja pelikentistä. Palvelut pitäisi sijoittaa vanhaan tapaan rakennusten pohjakerroksiin, katu- jen varsille tuottamaan tuloja asunto-osaakeyhtiöille. Ostarin kuvottavuuden takia moni käy Valtsun puolella asioilla. Jotta siitä vaan nurin. Valtsu olisi kyllä voinut hieman satsata Maunulassa. Tietysti voisi aidata vanhan ostarin keskikaljapäiväko- tipihaksi nykyisille käyttäjille.
27	Juha P.	Mies 27.10.01	Uusia ideoita ostariin Maunulan väki ikääntyy ja haluaa varmaan edelleenkin asua Maunulassa. Hissittö- missä taloissa asuu vanhuksia, jotka eivät ole vuoteen käyneet ulkona. Ehdotankin, että ostarille remontoidaan ikäihmisten palvelutalo, joka tukee heidän haluaan asua kotona ja selviytyä mahdollisimman itsenäisesti. Nämä palvelut täydentäisivät ny- kyistä kotipalvelu- ja sairaanhoitotoimintaa.
28	Maunulalainen asunnon omistaja	?	Olutravintoloille lisää tilaa ostarista Maunulassa liikkuu huhu, että kukkakauppa on häädetty pois ja olutravintolat laa- jentavat toimintaansa. Jäljelle jäävät siis olutravintola, kampaamo ja Spar. Tämäkö on se vetovoimainen ostoskeskus, jota kiinteistöviraston ja kaupunkisuunnitteluviras- ton yhteisen suunnittelun myötä on kehitetty lähes vuosi? Mikä on tämä ostarin uusi, nerokas liikeidea? Maunulan juupoille ja narkkareille lisää palveluita? Ostari koetaan turvattomaksi asiointipaikaksi ja 50 % Maunulan ostovoimasta valuu ulos. Koko Maunula taantuu olutravintoloiden myötä. Väärien ratkaisujen takana ovat osaamat- tomat, ulkopuoliset omistajat sekä ostarin omistusjärjestelmän toimimattomuus. Alueen asuinkiinteistöjen omistajat, vaikuttakaa asiassa! Ottakaa yhteys kiinteistövi- rastoon ja kiinteistölautakuntaan.
29	Maunulan Asuntojen hallituksen jäsen, keskusta(sit.), nimi	Nainen 25.11.01	Ostarin kehittäminen Edellisellä aluefoorumin jälkeen ostarin hallitus viestitti median avulla, että heillä on valmiina suunnitelmat kehittämisestä. Kaksikäytäväratkaisua ollaan muuttamassa ja olutravintola laajenee, kukkakauppa poistuu. Palveluita tarjotaan siis vain Bartsin asiakkaille. Maunulan asukkaat ovat tehneet töitä ja nähneet vaivaa oman alueensa kehittämisessä, mutta ilman päättäjien ymmärrystä asiaan ei saada muutosta. Olisi- ko kiinteistölautakunnan luottamushenkilöiden aika puuttua olennaiseen ja huomioi- da, että hyvät palvelut tuovat markkoja alueelle ja hyvinvointia yrittäjille?
30	”Asunnonomistaja”	?	Barts Pitääkö paikkansa, että ostarin juottolat laajenevat entisestään? Onko lähes koko ostari tarkoitus pyhittää narkkarispurguhörhöille?
31	Entinen maunula- lainen	?	Ostari rappiolla Ostoskeskuksen kehittämisestä on turha puhua, ennekuin juottolat on karsittu mini- miin. Jatkuva örvely ei houkuttele ketään asiaille. Virtsa haisee ja kaikenlaista hiihättäää lorvii nurkissa. Asiakkaat kokevat turvattomuutta ja hakeutuvat muualle.
32	Pirkkolalainen, nimi	Mies 16.1.02	Myös julkisia palveluita Maunulan ostarille Maunulan ostoskeskukseen on syytä liittää myös kunnalliset palvelut. Julkisten palve- luiden lisääminen antaisi koko alueen kehittämiselle paremmat mahdollisuudet. Kir- jaston saaminen nykyistä parempiin tiloihin olisi aiheellista. Myös sosiaalitoimen ja nuorisotoimen tiloja tarvitaan. Esimerkiksi nuorisokahvila tai klubitila olisi tervetul- lut. Eläkeläisten kohtaamispaikka niinikään. Maunulan posti- ja pankkipalvelut pitäi- si myös selvittää uudelleen.

Yhteenvedo uudistetulla keskustelupalstalla käydystä keskustelusta

4.11.2001-30.10.2002

33	TKK:n tutkija, nimi	Nainen 4.11.01	Keskustelua Suursuon liikekeskustan kehittämisestä Palstan avauspuheenvuoro, jossa kannustetaan ottamaan kantaa esitettyihin suunnitelmiin.
34	Entinen ja ehkä tuleva helsinkiläinen, ehkä myös tuleva maunulalainen, nimi	Mies 7.11.01	Näennäisvaihtoehtoja Kansalaisen pääsy mukaan kommentoimaan ja ottamaan kantaa ostarin suunnittelun tässä vaiheessa tuntuu aikamoiselta näennäisosallistumiselta. Varsinainen päätöksenteko näyttää tulleen jo tehdyksi. Kyse on enää pysäköinti ja kevyen liikenteen järjestämisestä. Paljon merkityksellisempää olisi päästä vaikuttamaan siihen, miten tulevaisuuden kaupan kerrosala alueelle kokonaisuudessaan sijoitetaan.
35	Sama kuin edellä, nimi	Mies 7.11.01	Tarkemmin tutustuttuani Edelliseen kommenttiini viitaten totean, että asiaan ja (näinkin monipuolisiin sivuihin) tarkemmin tutustuttuani huomaan ilolla, että esittämäni kritiikki on aiheeton. Suunnittelu on edennyt ja valittu päävaihtoehto muokattu alueen asukasjärjestöiltä saatu palaute huomioon ottaen. Pahoittelen epäonnistunutta avaustani.
36	Asukas, nimi	Mies 28.11.01	Kritiikkiä ostarin suunnittelusta Vihdoin konkreettisia aloituksia kiitos Maunula- ja Metsälä-seurojen. Tietysti kiitos hyvistä ehdotuksista sekä Kaipainen, PaaVo, että Pöyry, Matti. 20 vuotta Maunulassa asuneena toivon uutta ja kehityskelpoista Maunulaan, muutoin alue näivettyä ja ränsistynyttä. Alueella on potentiaalia sekä alueellisesti että asukkaattensa puolesta. Perheeni raati valitsi ehdottomasti Pöyryn ehdotuksen parhaimmaksi tähän astisiin. Ei liian massiivinen, mutta jotakin uutta, riittävän näyttävääkin.
37	Nimi	Nainen 12.12.01	Kävelen liikkuvien edut olennaisia Ostoskeskusta suunniteltaessa pitäisi ottaa huomioon, että Maunulassa asuu paljon vanhempia ihmisiä. Tämä näyttää toteutuvan jo papereilla olevissa suunnitelmissa. Väylien pitäisi talvella olla tasaisia ja turvallisia kulkea. Se helpottaisi myös lasten ja lasten kanssa liikkuvien kulkua.
38	Nimi	Nainen 13.12.01	Kevyen liikenteen ympäristö Yhdyn edellisen kirjoittajan näkemykseen. Jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden liikkumisympäristö on tärkein lähtökohta. Suurin osa Maunulassa liikkujista on kevyen liikenteen edustajia, vanhuksia ja lapsia. Tärkeimpiä periaatteita tulisi olla yli- ja alikulkujen välttäminen. Ylikulut ovat tuulisia ja talvella nousut ja laskut ovat hankalia. Alikulut puolestaan ovat pelottavia ja luotaantyöntäviä, pyörän kanssa joskus vaarallisiakin. Esimerkiksi Raision kaupunki on poistanut modernit eritasoratkaisut toimimattomina ja rumina. Myös muut yksityiskohdat kuten liikkeiden sisäänkäynnit ja parkkipaikkojen sijoittelu vaikuttavat siihen, miten helppoa ja miellyttävää jalankulkijan on liikkua arjisilla reiteillään. Toivottavasti hienoa kehittämishanketta suunnitellaan kevyen liikenteen ehdoilla.
39	Nimi	Nainen 17.12.01	Ostoskeskuksen kehittäminen Kaikki mallit näyttävät tietokoneilla tehtyinä siisteiltä, tehokailta ja hyviltä. Mutta istuvatko ne nykyiseen ja pysyvään rakennuskantaan? Käärme vai 4-kerroksinen rakennus? Suunnittelijoiden tehtävä ei varmasti ollut helppo, mutta silti petyn ehdotuksiin. Maunulaan sopivat parhaiten matalat kantikkaat rakennukset, ei yli 4 kerrosta, eikä maamerkkejä missään nimessä. Nykyisen ostarin tontti näyttää olevan täyteen ahdettu. Valintatalon puoli on hieman väljempi. Palveluita tarvitaan, muttei hinnalla millä hyvänsä. Maunula on viihtyisästi aikoinaan kaavoitettu ja rakennettu, yksi ostari voi ja pystyy (kuten nykyinen) pilaamaan alueen maineen.

40	Nimi	Mies 24.3.02	Ostarin paikalle Jokeri-pysäkki Ostarin paikalle pitää rakentaa muuta toimintaa, vaikka Jokeri-pysäkki. Pistin nettiin pari piirrosta: www.geocities.com/ostari_sileeks/index.html
41	Nimi, ostarin osakas (+13)	Mies 22.4.02	Häiriköt ja ostari Kysyin eilen aluefoorumilla, miten asukkaat suhteutuvat siihen, että ostarin yrittäjät pyrkivät poistamaan epäsosiaaliset ihmiset ostarilta. En saanut vastausta. Kysyn nyt uudestaan: Onko ostarin suurin ongelma nämä epäsosiaaliset ihmiset?
	Nimi	Nainen	Komm.1 Varmasti kaikki eilen näimme, mikä on yleinen tunnelma. Mutta jäin kaipaamaan ostarin edustajilta konkreettisia ehdotuksia, pintamaalaus ja vartiointi ei kyllä auta. Vast. Kyse on peruskunnostuksesta, ei lateksin levittämisestä. Muunnetaan ostaria, niin, että ei ole häiritseviä terasseja. En ymmärrä tätä, että yrittäjät ja mahdolliset asiakkaat voivat olla näin napit vastakkain.
	Nimi, asukasaktiivi	Nainen	Komm. 2 Ostarin ongelma on, että meille tavallisille kuluttajille ei ole tulossa palveluita. Kyllä asukkaat puolustavat palveluita, esimerkiksi apteekkia oltiin puolustamassa, kun sosiaalipuoli oli keskittämässä kaiken Yliopiston apteekkeihin. Häiriötekijöitä ei poisteta parantamalla ravintolapalveluita. Vast. Koulun rehtori esitti foorumilla järkevän ajatuksen, että asemakaavalla ja rakennusmassojen suunnittelulla keskustaa kehitetään vaiheittain niin, että vanha ostari säilyy ja sitä laajennetaan, kun muut palvelut ovat valmiit. Itse kannatan vaihtoehtoa, jossa risteys muutetaan kiertoliittymäksi.
	Nimi	Nainen	Komm. 3 Ostarin isännöitsijä Pauli Nurmi esitti, että ostarin yhtiövastikkeet ovat keskimääräistä korkeampia. Sehän jo osoittaa, että nykyisen ostarin tekohengitys ei kannata. Pienet yritykset ovat jo nyt ahtaalla. Tämä puolustaa sitä, että nyt pitää satsata uuteen ostariin, jonka elinkaari on 40 vuotta tästä eteenpäin. Vast. Olet oikeilla jäljillä. Oikea kehittäminen edellyttäisi pitkää tontinvuokra-aikaa ja kaupungilta sosiaalipoliittisesti ja kaupallisesti oikeita toimenpiteitä. Tämä suunnitteluryhmän pitäisi ratkaista. Keskustelu ostarista on hyvä, mutta sävy väärä. Pitäisi lähteä siitä, että Maunula on hyvä paikka. Itkeminen ei auta. Teidän pitää suunnata palveluiden ostaminen Maunulaan, niin kyllä niiden tarjoajia on jonossa. Munkkivuoren ostari käy hyväksi esimerkiksi uudistuneesta ostarista. Lisärakennusoikeutta tarvitaan. Poliisi, pankin maksupalvelupiste, jokeri-kuljettajien taukotila ja yhdistysten tilaa tarvitaan.
	Nimi	Nainen	Komm. 4 Suuret rakenteelliset muutokset nykyostariin tuntuvat utopistisilta. Miten tällainen investointi voi kannattaa? Lisäksi käytävänpoistoremontin myötä katoaisi koko rakennuksen juju. Vast. Käytävänpoisto on vain yksi esimerkki, miten niihin pesiytyneet häiriköt voidaan sulkea rakennuksen ulkopuolelle.
	"harmistunut asukas" ?		Komm. 5 Lähinnä tuo ostarin vartiointi on vitsi. Kaiken häiriön alku ovat kuppillat. Ei ole viikonloppua, jolloin ei ole rikottu tai töhritty jotakin paikkaa ostarin lähetytyillä. Paras lääke on puskuotraktori ja uusi rakennus, johon ei oteta yhtään ravintolaa.
	"koska aukeaa keskustelu olennaisesta" ?		Komm. 6 Alueella on myös henkilöitä, jotka kannattavat nykyistä politiikkaa ja ovat huolissaan, mihin nämä nykyiset asiakkaat joutuvat, jos juottolat katoavat. Nämä lähimäisistään huolehtivat eivät kuitenkaan asu Maunulassa. Jos ostarin suurimmat osakkaat (kapakat+elintarvikeliike) lunastavat lisää osakkeita pienemmiltä osakkailta, ei vastiketaso vielä voi olla liian korkea. Ehkä yhtiövastikkeet eivät vielä ole tarpeeksi korkeat. Mutta se on selvää, että asukkaat ainakaan Maunulassa eivät ole tyhmiä. Koska aukeaa keskustelu olennaisesta?

			Vast. Mitä pidät olennaisena? Olisiko olennaisempi keskustelun aihe Helsingin sosiaalipoliitikka? Olen asunut lapsuuteni pienessä kaupungissa, jossa oli sodan jälkeen enemmän merimiehiä kuin asukkaita. Kaikki ns. hyvät ihmiset ja ns. huonot ihmiset asuivat samassa tiheässä yhdyskunnassa ja kaikki toimi. Jos joku haluaa Maunulasta Tapiolaa, niin se ei kyllä onnistu. Mutta jos maunulalaiset lopettaisivat napinan ja keskittyisivät yhteiselön parantamiseen, niin kohta tämä olisi mainio Maunula. Komm. 7 Mitä vikaa on Tapiolassa? Komm. 8 Ostarin suurin ongelma on kyllä tuo epäsosiaalinen aines. Uudisrakennukseen ei kyllä pidä perustaa kaljakuppiloita. Maunulan ostari ei kyllä ole poikkeuksellisen huono, vaan ongelma on lähes kaikissa lähiöostareissa, Itä-Helsingissä jopa pahempi. Mutta Maunulan arkkitehtuuri on suorastaan upeata. Ei Maunula ole mikään huono paikka asua!
42	Nimi, aluefoorumin (+ 8) vetäjä	Mies 30.4.02	Peliteoria ja omaisuuden arvo Mitä mieltä keskustelijat ovat aluefoorumeilla esitetystä ajatuksesta boikotoida Sparia, jos Maunulan asukkaiden ja asuintaloyhtiöiden mielipiteitä ei suunnittelussa kuunnella? Varma-Sammon omistama Vasa-Sijoituskiinteistöt omistaa Sparin 303m2:n liiketilan. Vasa-Sijoituskiinteistöt on perustellut nykyisen ostoskeskuksen säilyttämistä omalla, vuoteen 2007 asti ulottuvalla Sparin kanssa tehdyllä vuokrasopimuksella. Vasa-Sijoituskiinteistöjen edustaja on Suursuon Ostoskeskuksen hallituksen puheenjohtaja ja edustaa ostoskeskusta kaupunkisuunnitteluviraston yhteistyöryhmässä. Peliteoreettisesti Vasa-Sijoituskiinteistöjen 303 neliömetrin omistus uhkaa Maunulan asuinkiinteistöjen 250 000 neliömetrin omaisuusmassan arvoa. Komm. 1 Peliteorian mukaan heikot väistyvät. Jos kaikki suuntaavat askeleensa Spariin, niin heikompi väistyy ja heikommalla sosiaalisella statuksella varustetut kansalaiset siirtyvät muualle. Koska olet viimeksi käynyt Sparissa? Vast. 1 Asukasjärjestöt ajavat lapsiperheiden ja vanhusten asiaa. Juuri tämä väestönosa välttää ostoskeskuksessa käyntiä sen turvattomuuden vuoksi. Muutin Suursuolta vuonna 1996 Oulunkylään Suursuon osarin taantumisen vuoksi ja nyt käytän Ogelin turvallista ja viihtyisää Sparia. Soisin saman maunulalaisille. Komm. 2 Sitähän mekin. Spar on siisti kauppa. Komm. 3 Edellä mainitun mukaan kiinteistö on kaiken pahan alku ja juuri. Mihin ihmiset menevät, jos kiinteistö puretaan? Komm. 4 Ne voivat mennä vaikka Ogeliin norkoilemaan. Komm. 5 En tarkoittanut boikotilla koko Spar-ketjua, vaan Suursuon ostarin Sparia, joka mielestäni suhtautuu välinpitämättömästi asukkaiden turvallisuuteen. Henkilöille, jotka surevat, mihin asukkaat siirtyvät, jos vanha ostoskeskus puretaan, vaoin todeta, että juuri siihen UUTEEN VIIHTYISÄÄN KAUPPAKESKUKSEEN. Komm. 6 Hannu Kurjelle: Muutatko joskus takasin Maunulaan? Vast. Ilman muuta. Tietysti. Heti, kun uusi, hieno keskusta on rakennettu ja ennen kuin asuntojen hinnat ovat nousseet pilviin.
	Nimi, ostarin osakas	Mies	
	”kysymys?”	?	
	”Hannu K:n puolesta”	?	
	Nimi, asukasaktiivi	Nainen	
	”lukenut”	?	

43	Nimi, asukas (+ 1) It-yrityksen toimitus-johtaja	Mies 5.5.02	Maunulan keskustan tulevaisuuden potentiaali Keskustelua pitäisi laajentaa uuden liikekeskustan sisällön ideoinnin suuntaan. Sijainti on itse asiassa ihanteellinen. Painopiste siirtyy Helsingissä Pasilan myötä pohjoiseen, siis aivan naapuriin, ja koko maan tihein liikennevirta on Kehä 1:llä juuri Maunulan pohjoispuolella. Jokeri-linja vilkastuttaa Piimäki-Bio-Viikki-yhteyden. Hyvät mahdollisuudet vaikka tietotekniikkayritysten sijoittumiselle. Voisi tarjota myös julkisia palveluita korkealuokkaisissa tiloissa, päivittäistavaroita ja monia muita palveluita unohtamatta. Samassa kiinteistömassassa voisi olla myös kerrosta-loasuntoja Ison Omenan tyyliin. Komm. 1 Ajatus kehittyneemmästä keskustasta on hyvä. Oletko valmis siirtämään oman yrityksesi sinne? Oletko sitä mieltä, että keskustan ylittävä viherväylä tulisi katkaista keskustan kohdalta?
44	Nimi, ostarin osakas (+ 2)	Mies 6.5.02	Maunulan kehittäminen Löytyy niitä sosiaalitapauksia lähempänäkin olevista ostareista. Mutta riittävä asiakaskunta estää heitä jyräämästä normaalit asiakkaat. Saunabaarin tilathan on tarkoitettu yhteiskäyttöön. Ehkä nämä sosiaalitapaukset voitaisiin ohjata käyttämään Saunabaarin aluetta. Komm. 1 Saunabaari kunnostettiin lähinnä vanhusten ja työttömien palvelemiseksi sen jälkeen, kun alueen palvelut alkoivat kadota. Asukkaat ja erityisesti omistusasunnoissa asuvat lähtivät taistelemaan palveluiden puolesta ja tuloksena ovat mm. Alepa, Viialan Kotileipomo, pankkiautomaatti ja kukkakaupan postipalvelut. Kommentti siirtää sosiaalitapaukset Saunabaariin on vähintäänkin vastenmielinen. Ei ihmisiä siirrellä paikasta toiseen sosiaalisin perustein. Jokaisella kuuluu olla paikka elää, mutta ostari ei korvaa asuntoa, eikä voi ajatella sitä paikkana elää. Ostarin ongelmia on turha vähätellä. Asiasta on myös tehty laaja kysely asukkaille. Jokaisen AIKUISEN olisi syytä pohtia asiaa lasten kannalta. Komm. 2 Naurattaa nämä nykyisen ostarin puolustajat. Ei ne yrittäjät sääli sosiaalitapauksia tippaakaan. Niille kelpaa vain RAHA. Jos kapakat ei tuottaisi niin hyvin, niin paikalla olisi jotakin muuta. Enemmän minua säällittää asukkaat ja erityisesti lapset ja vanhuksat, jotka joutuvat kiertämään illalla pitkin pihoja, että uskaltaa tulla kotiin. Niin kauan kuin maksan veroni ja hoidan lapseni ja vanhukseni, minullakin on oltava oikeuksia.
45	”lukenut” (+ 1)	? 7.5.02	Maunulan kehittäminen Maunulan palveluita ei pidä boikotoida, sillä kaikki Maunulasta ulos siirretty osto-voima kurjistaa jäljelle jääneitä palveluita. Komm. 1 Miksi ihmiset olettavat, että syrjäytyneet eivät haluaisi uusia tiloja. Palveleehan uudet ja monipuoliset tilat kaikkia. Kyllä jokainen ihminen pitää kauniista.
46	”lukenut” (+ 2)	? 7.5.02	Maunulan kehittäminen Saunabaarin toimintaa voisi yhteiskunnan toimin tehostaa, jotta työttömät aktivoituisivat eikä heidän tarvitsisi notkua jossain muualla. Lohtu pullosta tai piikistä ei ole oikea ratkaisu ihmiselle eikä yhteiskunnalle. Komm. 1 Kumma käsitys työttömistä. Suurin osa työttömistä ei notku ostarilla, eikä ole nistejä tai alkoholisteja. On helppo luokitella ihmiset hyviin ja huonoihin, mutta koskaan ei tiedä, mistä itsensä voi löytää... ihan ilman omaa syytään. Komm. 2. Kirjoittaja ei todellakaan usko, että kaikki työttömät ovat nistejä tai holisteja. Työttömyys ei todellakaan ole työttömien syy, vaan siitä vastaavat ns. markkinavoimat. Työttömien taloudellinen tuki tehdään yhteiskunnan varain siirroilla, mutta turha vapaa-aika pitää saada täytetyksi jotenkin muuten. Osa pärjää omatoimisesti, osa tarvitsee tukea. Tällaista toimintaa varten on kunnostettu Saunabaari.

47 (+ 3)	”lukenut” Nimi, asukasaktiivi	? 7.5.02 Nainen	Maunulan kehittäminen Oikein. Yhteiskunnan on taattava elämisen ja asumisen mahdollisuus, paikka jokaiselle. Saunabaari on tästä hyvä esimerkki. Komm. 1 Asukasaktiivisuus on nimenomaan heikko-osaisten auttamista, ei syrjimistä. Olen asunut alueella 63 vuotta ja toivon palveluita kaikille. Tuntuu siltä, että juuri vanhuksia ja lapsia on lupa syrjiä. Komm. 2 Mnikä ihmeen yhteiskunnan? Eikö puhuttaisi oikeilla nimillä: veronmaksajien! Ei se sosiaaliapu taivaalta tipu. Nostetaanko vielä veroja? Vai otetaanko lapsilta ja vanhuksilta? OK, keskustelu menee nyt harhateille. Anteeksi tämä välikommentti. Olen muuten asioista samaa mieltä. Komm. 3 Yhteiskunnan tarjoaminen on löysää puhetta, kun ei pysty kertomaan, mistä rahat otetaan.
48 (+ 2)	Sisustussuunnittelija, asukas, nimi	Nainen 16.5.02 ?	Kummallisia visioita Tutustuin Maunulan sivuilla arkkitehtien ehdotuksiin. Mielestäni ne olivat kaikki kyseenalaisia. Suursuontien hankalia liikennejärjestelyitä ei lainkaan ollut otettu huomioon. Yhdestä tontista oli lohkaistu osa ostarille. Kaikissa ehdotuksissa ostari tulee yhden taloyhtiön rasitukseksi. Maunulan tapaisella alueella ei missään tapauksessa voi rakentaa katettuja parkkipaikkoja katutasoon tai halliin. Komm. 1 Olen ollut toteuttamassa kyseisiä 3D-malleja, mutta en suunnittelemassa. Tarkoitus oli vain osoittaa, mitä mahdollisuuksia kyseinen rakennuspaikka tarjoaa. Malleissa on myös virheitä mm. Suursuontie 8:n piha-alueiden kohdalla. Suunnitelmissa on tuvallisuuatta ajateltu niin, että kadun ylitys voi tapahtua sen yläpuolella. Pysäköinti on kaikissa ehdotuksissa maan alla, ei katutasossa. Miten itse parantaisit keskustan liikenneturvallisuutta? Ehkä tulevaisuudessa keskuksen läheisyys ei ole rasitus, vaan etu. Vast. Taas esimerkki siitä, miten tietotekniikka ohjaa suunnittelua. Keskusta-alue ei olisi ongelma, jos liikennettä rajoitettaisiin. Ostarin liikennejärjestelyt pitäisi nähdä osana koko tulevan Suursuon alueen liikennejärjestelmää. Yhtäkään suursuolaisten henkireikätilaa en antaisi pois liikenteen tai ostarin vuoksi, meiltähän viedään jo Suursuonlaidan metsät ja pellot.
49 (+ 1)	Sama kuin edellä Nimi, Ostarin osakas	Nainen 16.5.02 Mies	Liikennejärjestelyt Maunulan kehittämissuunnitelmaan pitäisi sisällyttää myös turvalliset ja toimivat liikennejärjestelyt – ennen kaikkea maunulalaisten ehdoilla. Komm. 1 Viittaan tässä kahteen kehittämissuunnitelman kokousmuistioon, jotka ovat myös Maunulan sivuilla. Seppo Jaakonaho, ksv: Alueen liikenne tulisi tarkastella kokonaisuutena. Liikenneturvallisuuatta tulee nykytilanteessa parantaa kevyemmällä keinolla kuin tunnelilla tai sillalla. Pakilantien kaventaminen 2 kastaiseksi mahdollista jo Tuusulantieltä saakka. Kiertoliittymästä on hyviä kokemuksia Pohjois-Haagasta. Ostarin ajoyhteys voidaan siirtää Pakilantieltä ostarin pohjoispuolella. (Tähän otan itse kantaa: seurauksena tulee kaksi liittymää Pakilantielle ja ostarin parkkipaikkojen uudelleen järjestely, voi siis olla enemmän haittaa kuin hyötyä.) Petteri Paasonen, aluepoliisi: liikenneonnettomuudet ovat olleet alueen suurin turvallisuusongelma. Risteys pahin riski.

50	”SK” (+ 2)	?	3.6.02	Asuntola Metsälään Nyt kaikki soittamaan kaupunkisuunnitteluvirastoon ja vastustamaan asuntolan perustamista Metsälään Läkkipänpänsuon 7:ään. Asuntola tulisi juopuille, narkkareille ja muille ei-toivotuilla. Kaupunki aikoo runnoa läpi poikkeuslupan pikatahtiin ja osaston päällikön mukaan vastustusta ei ole ollut. Maunulan je Metsälän seurat, ot-takaa välittömästi yhteys kaupunkiin. Komm. 1 Maunulassa on iso peruskoulu ja myös lukio, joka on tärkeä kaupunginosan identi-teetille. Ei ole tarkoituksenmukaista, että kaupunki ehdoin tahdoin tarjoaa toimitilat huumekauppiaille potentiaalisen asiakaskunnan keskeltä. Maunulassa on jo A-klinik-ka ja huumeosasto, joka aivan tarpeeksi sosiaalisia ongelmia. Huumeiden ja päihtei-den tarjontaa ei ole syytä lisätä. Komm. 2 ASIAA. Ei roskaväkeä Metsälään, olemme maksaneet taloistamme SUUREN hin-nan HYVÄN sijainnin takia. Arvo alenisi suuresti, jos spugela tulisi tänne.
51	Nimi, asukas, (+1) arkkitehti	Nainen	4.6.02	Ostarin maanvuokrasopimus puolivälissä Viittaus kiinteistöyhtiön ja kaupungin väliseen vuokrasopimukseen. ”Kiinteistöviras-to on tarvittaessa valmis esittämään kiinteistölautakunnalle uutta pitempiaikaista vuokrasopimusta... ja vuokramies on velvollinen toteuttamaan suunnitelman sen jäl-keen, kun sekä vuokramies että vuokranantaja ovat kyseisen suunnitelman hyväksy-neet.” Millä perusteilla kiinteistövirasto arvioi laadittavaa suunnitelmaa, mitä tar-koittaa tarvittaessa? Miksi nykyisessä sopimuksessa ei ole sanktioita kehittämis-suunnitelman toteuttamisesta. Onko kiinteistöyhtiöllä kaavailuja siitä, millaisen ajan kuluessa toimet on tarkoitus panna täytäntöön, mikäli vuokrasopimus uusitaan? Komm. 1 Kiinteistön maanvuokrasopimus on yksiselitteisesti sanottava irti. Kaupungin on kor-vattava vuokramiehelle sen mukaan kuin tällaisissa tapauksissa rakennuksen arvosta korvataan, mieluummin heti ja reilusti. Kaupunki voi myös myydä tontin yksityisille, joista yksi osapuoli olisivat ostarissa nyt toimivat yrittäjät, ja jotka kehittäisivät Maunulaa muusta kuin virkamiesnäkökulmasta.
52	”lukenut”	?	11.6.02	Länsi vai itä? Pitäisikö päivittäistavaramyymälät olla Pakilantien itä- vai länsipuolella. Itse olen sitä mieltä, että molemmat puolin liikennevirtaa.
53	Nimi, Maunulan nuorisotalon johtaja	Mies	20.6.02	Kommentti suunnitelmiin; Ostarille lisää turvallisuutta Maunulan nuoret pohtivat nuorisotalolla viime keväänä ostarin tulevaisuutta. Tule-vaisuusverstaissa tuli esille kolme seikkaa: 1. Toivottiin siistiä, valoisaa, valkoisesta betonista ja lasista rakennettua vähintään kaksikerroksista ostaria, paljon kasveja, 2. Palvelutarjonnan toivottiin monipuolistuvan, kapakat pois. Turvallisuus on tärkeä, olisi kiva, jos ei tarvitsisi pelätä, 3. Viereiseen Ruusuopistoon toivottiin istutuksia, suihkulähdettä ja penkkejä. Vuotta myöhemmin tehdyssä kyselyssä samat teemat nousivat edelleen esille. Nuorten mielestä kaikki Maunulan ongelmat kohdistuvat ostarin alueelle, joten vanhaa rakennusta ei haluta säilyttää. Yhdymme myös ala-as-teen mielipiteeseen, että kirjaston ja työväenopiston tilat on sijoitettava Valintatalon puolelle Pakilantietä, lähelle kouluja ja leikkipuistoa. Ostarille ei kaivata nuorisot-aloa, mutta nettikahvila olisi hyvä.
54	”hämmästynyt maunulalainen”	?	27.6.02	Ostoskeskuskannanotto Olen odottanut sosiaalipuolen kannanottoa Maunulan keskustan suunnittelussa. Hämmästelen, että ei uskalleta ottaa kantaa, vaikka koko systeemi pyörii meidän verorahoilla. Miksi kaupungin instanssit eivät puolusta asukkaitaan, ei se että ollaan hiljaa tee heistä puolueettomia vaan välinpitämättömiä.

55	”tyttö Suursuolta” (+ 4)	Nainen 30.7.02	Ostari pelkkä juoppola Mitenkähän olisi, jos ensin laitettaisiin vanha ostari kuntoon ja vasta sitten katsottaisiin uusia suunnitelmia. Tällä ei hetkellä ei haisevalle ostarille mene kuin pakolla. Koko homma toimii kaljakuppiloiden varassa. Tilalle pitäisi keksiä jotakin asukkaita paremmin palvelevaa toimintaa. Kesäaikaan kuppilan asiakkaat ovat aiheuttaneet paljon häiriötä. Ensinnäkin olemassa olevat asiat kuntoon. Komm. 1 Suursuon ostoskeskus Oy:n ongelmana on hajanainen omistajapohja ja liikeidean puute. Pinta-ala on 1250 huoneistoneeliometriä ja omistajia on 14. Suurin omistaja on Fomers (yli 400 m²), jonka tiloissa toimii ravintola Barts. Seuraavaksi suurin on Vasa Sijoituskiinteistöt (300m²), jonka tiloissa toimii Spar. Kolmas on Sokuran perikunta, jonka n. 100 m²:n tilassa toimii apteekki. Sokuran edustaja on aktiivisesti osallistunut mm. tälle keskustelupalstalle. Parannuksia on odotettu yli 10 vuotta, mutta kun suurin omistaja on ravintoloitsija, ei muutosta tapahdu. Kaupunki omistaa tontin ja saa siitä 115 000 mk vuokraa vuodessa. Kiinteistön arvo vuokratuottojen perusteella laskettuna on noin 1,3 milj.markkaa (1000mk/m²). Kiinteistön korjaaminen vaatisi investointeja 6000mk/neliö, joten se ei kannata. Kaupunkisuunnitteluviraston uusissa suunnitelmissa (niissä, joissa ostari puretaan) on noin 6000 krs-m² uutta tilaa ostarin paikalle, mikä merkitsee Hgin kaupungin tulojen nelinkertaistumista. Mutta muutosta ei tule, ellei vanhaa ostaria pureta. Jarrumiehiä tuntuu olevan myös virkamiehissä, sillä eräs totesi minulle, että tontista tuskin voi saada parempaa tuottoa kuin nykyinen. Asiasta kannattaa kirjoittaa omalle kaupunginvaltuutetulle. Vast. Kiitos näistä tiedoista. Oma kommenttini perustui enemmän tunteisiin kuin tietoon. Toivottavasti uusi suuri liikekeskus ei tuo entistä suurempia ongelmia asukkaille. Mitä turvaamme, että esim. Fomers ei vuokraa/omista myös suurta osaa niistä tiloista? Komm. 2 Hajanainen omistajataho on Suursuon suurin ongelma. Yhteistä liikeideaa ei ole ollut ja kukin on käyttänyt tiloja niin kuin parhaaksi on katsonut. Uusissa liikekeskuksissa on yksi professionaali omistaja, joka pyrkii kehittämään kiinteistön tuottoa pitkällä aikavälillä, kehittää vetovoimaa ja valita sopivat yrittäjät. Liikeidea syntyy tavoitellusta asiakaskunnasta, tarjottavista palveluista, toimintamallista/ideasta ja imagosta (Richard Normann). Jonkun pitäisi siis miettiä Suursuon liikeideaa ja sitten etsiä sopivia yrittäjiä keskukseen. Hyvä tapa arvioida ja sijoittaa toimintoja on asiakaskäynnien seuraaminen. Saunabaarin alueella tätä on tehty ja siellä homma toimii aika hyvin. Saunabaarin alueella vastuulliset omistajat, myös asunto-osaakeyhtiöt, kantavat huolta alueen kehityksestä. Komm. 3 Jo vuosia asukkaat toivoneet juuri sitä, mitä esität. Jos vuokra-aikaa lisätään, se koi-tuu nykyisten kapakoitsijoiden hyväksi, eikä muutosta tule. Kaupunki ei pysty lopetta-maan ostarin toimintaa ennen kuin vuokrasopimus umpeutuu. Jos tehdään uusi 20 vuoden sopimus, mikään ei muutu. Koko ostari pitää uudistaa nyt, kun siihen on mah-dollisuus.
56	Nimi, asukas (+ 3)	Mies 14.8.02	Kerrosalan ahnehdinta vierasta Maunulalle Rakennusoikeuden ahnehdinta on nyky Helsingin tapa. Sekä konsultin, että maunula-laisen suunnittelijoiden visioita rasittaa liian suuri kerrosala. Jos nykyostarin paikal-le rakennettaisiin yksi vanhanaikainen maunulalainen pistetalo (asuntoja) ja Valinta-talon paikalle rakennettaisiin Mustalle-Pekalle kilpailija, niin minä olisi aika paljon tyytyväisempi maunulalainen. Komm. 1 Hyvä idea. Kannatetaan. Turha yrittää suunnitella kovin isoa täyden palvelun ostos-keskusta jos ostovoima alueella ei riitä. Komm. 2 Tällä hetkellä rakennusoikeus on valjastettu parin suurimman yrityksen oikeudeksi. Maunulalaiset tarvitsevat monipuolisempia palveluita ja kaupunki enemmän tuottoa tontista. Tämän vuoksi rakennusoikeutta on syytä lisätä.
	”P.T.”	?	
	”Maunulan asukas”	?	

	“Veronmaksaja Maunulasta”	?	Komm. 3 Yksityinen sektori kilpailee tuottavuudesta, miksi ei kaupunki? On omaisuuden tuhaamista olla käyttämättä sitä kaupunkilaisten ja omistajan hyväksi. Nykyiset osakkaatkin ajattelevat vain omaa etuaan. Ainoa, joka voi valvoa myös asukkaiden etuja, on kaupunki.
57 (+2)	“Marja”	Nainen 21.8.02	Juottola valtaa alaa!!! Olen kuullut huhuja, että Säästökarin kiinteistöä oltaisiin vuokraamassa kapakan pitäjälle. Onko tässä enää mitään tolkkua??? Taloyhtiön hallituksen tulisi miettiä seuraus, jos Suonotkontielle tulee kapakka! Miten myytte asunnon talosta, jonka ympärillä heiluu kannikaloja ja huumeveikkoja? Ajaako raha kaikessa ohi? Komm. 1 Ei jumankeikka, ei voi olla totta!! Kommentoisiko joku, joka tietää. Komm. 2 Hommahan on niin, että jos ostarista pitää anniskelu poistaa, niin johonkinhan se siirtyy. Hyviä ehdotuksia, kiitos!
	“Roskaväki kauemmas”	?	
	“Näkijä”	?	
58	“ihmettelijä”	?	Mallia auto- ja huonekalukaupasta Maunulan ostarilla on ostarin kapakan sävy. Se imaisee suojiinsa onnettomat, yksinäiset, vähävaraiset. Se oksentaa ulos epämääräisesti pyörivän lihakan, jossa heiluu käsiä, jalkoja, puukkoja. Olsiko Helsingin aika siirtyä Huvikumpu-malliin? Lähiökapakat, tanssi-ravintolat, diskot keskitettäisiin samalle alueelle. Pois asumalähiöstä häiritsemästä. Ra-vintoloitsijat voisivat saada sieltä edullisemmin tiloja ja he voisivat keskittää voimansa esim. Jokeri-pokeri-linjaan, joka taukoamatta keräisi huvittelijoita kyytiinsä. Ja palauttaisi juhlijat koteihinsa. Kuka kärsisi järjestelyistä? Maunulan osatrikin vapautuisi vähän laa-jemmalle asiakaskunnalle ja ravintolan pitäjänkin saisi suuremman alueen asiakaskunnan.
59	Nimi	Nainen 6.9.02	TV-kanaviin liittyvä mielipide
60	Nimi, asukasaktivisti Mies	13.9.02	Sosiaalisten vaikutusten arviointi, SVA Katsaus STAKES:n projektitutkijan Kirsi Nelimarkan aluefoorumilla 10.9. pitämään esitykseen. Pitäisikö kaupunkisuunnitteluviraston suorittaa SVA ennen tulevaa kollegion käsittelyä, jossa linjataan tulevan asemakaavan valmistelua? SVA:n tekeminen koskisi kaikkia viranomaistahoja (koulut, nuorisotalo, leikkipuisto, lastentarhat, sosiaalivirasto, terveysvirasto, kirjasto, poliisi) mutta myös seurakuntaa ja alueen asukasjärjestöjä. Aikaa on kolme viikkoa. Nykyiset ongelmat ovat seurausta 1960- ja 70-luvuilla tehdyistä suunnitteluvirheistä ja niiden maksumiehinä ovat olleet sosiaali- ja terveyssektori sekä alueen asukkaat ja taloyhtiöt.
61	Nimi, poliitikko	Mies 14.9.02	Kaupungin sitouduttava lisäämään palveluita Maunulan aluefoorumin keskustelussa selvisi, että Helsingin kaupungin edustajat eivät ole tähän mennessä sitoutuneet sijoittamaan Maunulan uudistettavaan keskustaan lisää julkisia palveluita, vaikka asia on ollut esillä. Vaikutusten arvioinnin kannalta on oleellista, tuleeko keskustaan vain kauppiaita, baareja yms vai myös julkisia palveluita.

62 (+2)	Nimi, asukasaktivisti	Mies 25.9.02	Ostarin yhteyteen palveluasumista Ehdotus: Ostarista Senioripysäkki, jossa olisi vanhuksille sekä vuokra-asuntoja että omistusasunoja ja näitä tukevaa palvelutarjontaa. Laajat perustelut. Komm. 1 Hyvinvointi-hemmottelu-hoiva-palvelut (3H-keskus) ja vanhusten asunnot niiden lä- helle sopisivat hyvin uuteen keskusta- Maunula-ryhmän suunnitelmassa on yksi tä- män suuntainen ehdotus. Komm. 2 Olisiko tässä kuitenkin paikka rakentaa ns. elämäntaakarikortteli, ettei keskustasta tu- lisi vanhainkoti-terminaali-rakennelmaa? Maunulaan on toivottu lisää nuorta ja kou- lutettua porukkaa.
	Nimi, tutkija, arkkitehti	Nainen	
	Nimi, tutkija, sosiologi	Mies	
63 (+2)	"Hanna"	Nainen 30.10.02	Ostarin arkkitehtuurista Tuntuu uskomattomalta, että Maunulaan ollaan rakentamassa jättimäistä kolhoa ostoskeskusta! Minä olen aina arvostanut Maunulassa juuri tyylikästä, persoonal- lista ja maanläheistä arkkitehtuuria. Tuntuu, ettei yksikään ostarisuunnitelma so- peutuisi Maunulaan. Erityisesti "käärme" on tilankäytöltään aivan mahdoton. Pi- laako tämä "Gigantti" lapsuudenmaisemani? Komm. 1 Mikä tahansa uusi ostari on parannus nykyiseen verrattuna. Varsinkin jos spurgut saadaan hätisteltyä pois. Komm. 2 Minusta tuo suunnitelma näyttää oikein hyvältä. Erityisesti Pakilantien yli vievä si- säkäytävä on erinomainen oivallus. Loistavaa!
	"Veronmaksaja"	?	
	"Huihai, JK"	?	

Maunulan asukasjärjestöjen kehittämisvetoomus poliitikoille ja virkamiehille maaliskuussa 2002.

Maunulan keskustaa koskeva kehittämis ehdotus 11.2.2002

Vetoomus virkamiehille ja luottamushenkilöille

MAUNULAN KESKUSTAN KEHITTÄMISEN TAVOITTEIDEN SELKIYTTÄMINEN

Maunulan asukasjärjestöt tuovat alueellisen näkökulman esille kehitettäessä Maunulan keskusta-alueesta. Alueen järjestöjen tärkeimmät tavoitteet ovat:

1. Maunulan keskustan eli Suursuon ostoskeskuksen alueen ja Pakilantien Valintatalon puolen kehittäminen pitäisi keskittää yhden osapuolen vastuulle, jotta saataisiin synnytettyä toimiva, vetovoimainen paikalliskeskus. Nykyisen suunnitteluprosessin riskinä on, että alueita kehitetään erillään, jolloin ei synny vetovoimaista keskustaa.
2. Keskusta-alue pitäisi kaavoittaa tehokkaasti, jotta sinne saadaan mahdollitettua tarvittavat yksityisen ja julkisen sektorin palvelut, asuntorakentamista sekä toimitilaa yritystoiminnalle.
3. Suunnitteluratkaisun pitäisi pystyä ratkaisemaan nykyisin todetut ongelmat: keskustan vetovoiman puutteen, asukkaiden tarvitsemien palvelujen puutteen, olutravintoloiden aiheuttamat ongelmat sekä heikon liikenneturvallisuuden.
4. Keskustan suunnittelu olisi kytkettävä laajempaan viitekehykseen kuten Jokeri-linjan suunnitteluun, yleiskavassa esitettyyn Maunulan paikalliskeskuksen kehittämiseen ja suunniteltuun asuntorakentamiseen.
5. Maunulan keskusta-alueen kehittäminen pitäisi olla pilottitapaus, jonka kokemusten pohjalta muita vastaavia alueita kehitettäisiin.

LÄHTÖTILANTEEN KUVAUS

Suursuon Ostoskeskuksen tontin vuokra-ajan päättymisen 2003 lopulla tarjoaa kunnalle mahdollisuuden luoda Maunulaan vetovoimainen keskusta. Suursuon Ostoskeskuksen taantumisen syynä on omistajapohjan hajanaisuus, siitä seurannut toiminnan suunnittelemattomuus, 90-luvulla ostoskeskukseen tulleet olutravintolat, vetovoimaisten palvelujen vähäisyys sekä erityisesti toimintoja yhdistävän liikeidean puute. Nykyinen ostoskeskus leimaa negatiivisesti koko asuinalueen ja karkottaa maksukykyiset ostajat Maunulan ulkopuolelle. Maunulan ostovoimasta 50 % valuu alueen ulkopuolelle.

Sato Rakennuttajat teki vuonna 1998 ostoskeskuksesta kuntoarvion, jossa todettiin, että ostoskeskus on sekä toiminnallisesti että teknisesti elinkaarensa päässä ja sitä ei kannata korjata. Sijoittajatahot ovat todenneet liikepaikan arvokkaaksi mm. liikenteellisen sijaintinsa vuoksi. Apteekkien eläkekassa tarjosi 1998 omistajille 6000 mk/ huoneisto-m². Kehittämisyritys raukesi, koska 3 omistajaa 14:sta ei ollut halukas myymään omistustaan.

Nykyisen vuokrasopimuksen ja omistusjärjestelmän jatkaminen haittaa ostoskeskuksen pienomistajia ja yrittäjiä, alueen asukkaita, asuntoyhtiöitä sekä kouluja ja sosiaalitoimintaa (myöskin taloudellisesti). Maunulassa tehdään vuosittain n. 80-90 asuntokauppaa, joiden yhteenlaskettu arvo on noin 60 miljoonaa markkaa vuodessa. Alueen asuinkiinteistöjen arvo on yli 2 500 milj. mk.

Vanhusvaltaisen alueen asukkaat ovat kokeneet myös alueen palveluiden puutteellisuuden ongelmaksi. Palvelut ovat kaikkonneet keskustasta edellä kuvatun prosessin seurauksena. Maunulassa ei ole yhtään pankkia ja asiamiesposti lopettaa huhtikuussa toimintansa. Palveluiden puutteellisuus heijastuu kotiaavun tarpeen lisääntymiseen ja kasvattaa sosiaalisektorin kustannuksia.

VISIO TULEVAISUUDEN MAUNULASTA VUONNA 2012

Vuokratalovaltaisesta, lamasta kärsineestä Maunulasta olisi **mahdollisuus luoda vetovoimainen tietoyhteiskunta-kehityksen malliasuinalue, joka tuottaa hyvinvointia ja vaurautta koko kaupungille**. Syntyneellä konseptilla voitaisiin myös kehittää muita taantuneita alueita, joita on mm. Itä-Helsingissä.

Maunulasta kehitetään tietoyhteiskuntapilotti, josta internetin sovellutusten käytön ja korkea teknologian avulla kehittyä vetovoimainen asuinalue. Jokeri yhdistää Maunulan paikalliskeskuksen Otaniemen, Leppävaaran, Pitäjämäen ja Viikin korkean teknologian keskittymiin.

Maunulassa kehitetään parhaillaan asuinalueen tietoyhteiskuntamallia kahdessa SITRAn rahoittamassa projektissa: Helsingin kaupungin Nettimaunula-projektissa ja Seurakuntayhtymän Kotikirkko-projektissa.

Maunulan keskusta keskittyisivät tietoyhteiskuntaan liittyvät palvelut kuten kirjasto, työväenopisto, nettikioskit tai -kahvila sekä kokoontumistilat. Keskusta-alueen palveluja hyödyntäisivät myös alueen koulut: Maunulan ala-aste ja Maunulan yhteiskoulu sekä Helsingin matematiikkalukio.

Imagoltaan Maunula profiloituisi 1) luontoon ja keskuspuiston läheisyyteen, 2) alueen arvokkaaseen arkkitehtuuriperintöön, 3) kehittyneeseen tietoyhteiskunnan asuinaluemalliin sekä 4) kehittämistä tukevaan aktiiviseen asukastoimintaan.

RATKAISUPROSESSIN KUVAUS

Maunulan keskusta pitäisi kehittää Espoon Isossa Omenassa käytetyn partnership-mallin mukaisesti, jossa yksityinen sektori, julkinen sektori ja alueen järjestöt yhdessä suunnittelevat vetovoimaisen keskustan ulkopuolisen rakennuttajakonsultin avulla.

Vuosaaren vanhan ostoskeskuksen alueen kehittäminen tarjoaa mallin, jossa tehottomasti kaavoitetulle ostoskeskustontille rakennetaan asuntoja sekä myös palveluja, jolloin tontin omistaja saa omaisuudelleen huomattavasti paremman tuoton. Suursuon tapauksessa kaupunki voi nostaa sekä tontin vuokra-arvoa että 4-5 kertaistaa rakennusoikeiden.

KUNNAN SAAMA HYÖTY

- Kunta saa merkittävästi enemmän tontinvuokratuloja tehokkaasti kaavoitetusta Suursuon liikekeskustasta.
- Alueen vetovoiman kasvu vaikuttaa myös uusien asuntotonttien kaavoitukseen, vuokraamiseen ja rakentamiseen.
- Alueen sosiaaliset ongelmat vähenevät, alueen taantumiskierre saadaan katkaistua, sosiaali- ja terveystoimen kustannukset vähenevät tulevaisuudessa.
- Vetovoimainen keskusta tuo alueelle innovatiivisia, hyvinvointia tuottavia yrityksiä, uusia työpaikkoja sekä kunnalle verotuloja.

Mitä tapahtuu, kun asukkaat ryhtyvät aktiivisesti vaikuttamaan kaupunkisuunnitteluun?

Väitöstutkimuksen teoreettisessa osassa tarkastellaan suunnittelua tiedonmuodostuksena kommunikatiivisen suunnitteluteorian ja organisaatioteorian avulla. Empiirisessä osassa esitellään Maunulan ja Lauttasaaren tapaustutkimukset esimerkkeinä osallistumisesta ja vaikuttamisesta kaupunkisuunnittelussa. Lisäksi aineistona on laaja lehtikirjoittelu kansalaisosallistumisesta, erityisesti edellä mainittujen tapaustutkimusten osalta.

Kaupunkisuunnittelussa vaaditaan tiedollisia valmiuksia. Tutkimuksen väitteen mukaan vaikuttavuus voi todellisuudessa toteutua vain kaupunkisuunnittelussa vallitsevan asiantuntijuuden ehdoilla ja virallisten osallistumisprosessien ulkopuolella. Asukasvaikuttaminen onkin monipuolista osaamista osoittavien henkilöiden asianajon varassa – ”pitää kertoa niin, että ne (valmistelijat) ymmärtää”. Osallistumisprosessissa asukkaat lähentyivät asiantuntijuutta. Tämä toiminta muuttaa valmisteluasetelmaa oleellisesti, sillä kaupunkisuunnittelukäytännössä asukasedustajan ei oleteta olevan asiantuntija, vaan ”tavallinen”, mielipiteitään kertova maallikko.

Asukkaiden näkökulmassa korostuu kokemuksellinen kaupunki, jonka muuntaminen suunnittelutiedoksi on tiedonrakennuksen kannalta valmisteluprosessin haaste. Onko osallistumiskäytäntöjä mahdollista kehittää asukkaiden näkökulmasta? Miten paikallinen tieto välittyy kaupunkisuunnitteluun?